

ק ר י ת ס פ ר

רבעון לביבליוגרפיה של

בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים

שנה תשע-עשרה

ירושלים תש"ב-תש"ג

החברה להוצאת ספרים על-יד האוניברסיטה העברית

ידעות בית הספרים

ביבליוגרפיה

דפוס ארץ ישראל

עיתונים וספרים
ספרים וחברות

221, 145, 77, 2
225, 150, 81, 4

הספרות העברית ומוצא היהדות

246, 167, 102, 22	עיתונים וקבצים
247, 169, 103, 23	ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל
247, 169, 103, 24	מדע המקרא
248, 170, 103, 25	חלמוד ומדע, ספרות רבנית
248, 171, 103, 25	מדע הדת, פילוסופיה יהודית
249, 171, 103, 25	קבלה וחסידות
249, 171, 103, 26	תפלה ועבודה, דרשות ומוסר
249, 173, 104, 26	היסטוריה והמדעים הקרובים אליה
252, 175, 107, 27	עם ישראל בהווה
253, 175, 108, 30	צינונות וידעות ארץ ישראל
255, 177, 109, 32	אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות
256, 177, 110, 33	בלשנות
181, 33	ספרות יפה עברית של ימי הביניים
256, 181, 110, 33	ספרות יפה עברית חדשה
256, 110, 33	ספרות יפה יודית
257, 181, 111, 34	ספרות יפה לועזית, על נושאים יהודיים
257, 182, 111, 34	ספרות הנער
257, 182, 111, 34	חנוך והוראה
258, 182, 111, 34	ספרי למוד
258, 182, 111, 34	ספרי מוזק כללים בעברית
258	שונות

מפתחות

281	מפתח שמות האנשים, החברות והמוסדות בעברית ובידית
286	מפתח שמות כל הספרים בעברית והספרים האנונימיים בידית
292	מפתח שמות המחברים והספרים בערבית
297	מפתח שמות המחברים והספרים האנונימיים בלועזית

דברי בקורת

- אברמסון, ש.: ב. מ. לוי, אוצר המאנים — י"א, תל אביב, 1959. 89
- אסף, ש.: פרוש רבנו חננאל למסכת זבחים, תל אביב, 1959. 229
- בן-חורין, א.: א. היט, דאגה אלעמר. 7
- היילפרין, י.: י. קלימנר, וילסא בתקופת המצור. 95
- הרסום, א. ש.: הלכות קצובות, תל אביב, 1959. 84
- ירושובסקי, ח.: י. חשבי, תורת הרע והקליפה בקבלת הארץ. 239
- קאסוטו, מ. ד.: ב. מיזלר, אטלס היסטורי של עם ישראל. 10
- קוטשר, F. Rosenthal, Die aramaistische Forschung. 177
- קלאר, ב.: ח. בראדל, שגור החל לר' משה'ן עזרא באור לדואן. 14
- שוחטמן, ב.: מ. י. פריד, ימים ושנים. 94
- שוחטמן, ב.: N. Bentwich, Wanderer between two Worlds. 104

רשימת הסימונים והקצורים

סימן כוכב * לפני המספר מורה שהמספר אינו נמצא באוצרות בית הספרים.
סוגרים עגולים () מורים שהדברים לא נכללו בשער אלא הובאו מתוך הספר, או שנוכרו בשער בתוך סוגרים.
סוגרים מרובעים [] מורים שהדברים נוספו ממקור חיצוני.
סימני התבנית : 8° : 10—25 ס"מ ; 4° : 25—32 ס"מ ; 2° : 32—40 ס"מ ; גדול : למעלה מ-40 ס"מ. — בסוגריים מציינים : א. ספרים שגבהם למטה מ-10 ס"מ ; ב. ספרים שרחבם גדול מארכם ; ג. מפות.
חמ"ד : חסר מקום הדפוס ; חש"ד : חסרה שנת הדפוס ; חש"מ : חסר שם המדפיס.
כ" : כרכים ; ע' : עמודים ; קס"ו : קרית ספר.

מאמרים וחקירות

- היילפרין, י.: חברי יהודה לוי לקורות היהודים בפולין ושלזיה
 114
 ויל, ג.: לאחר חמש שנה (במלאת יובל שנים לייסוד בית הספרים)
 73
 יערי, א.: לקוטים ביבליוגרפיים

- מ. הארית, בחגלי המדפיסים העבריים (עם 20 ציורים)
 200
 מא. מפת ארץ-ישראל מאזי חוואר תקמ"ד (עם פקסימיל)
 204
 מב. הדפוס העברי במינקוץ
 267
 מכ. הדפוס העברי בוסלכ
 277

- יערי, א.: ספרי יהודי בוסארה (חמשד וסוף) 116, 35
 יערי, א.: ר' דוד סלימאן ששון ז"ל 183
 יערי, א.: תוספת למאמר: מנגינות היהודים בתוניס
 מוסיקה עד שנת 1800 (עם 2 ציורים)
 264

- לונשטיין, ת.: מנגינות היהודים בתוניס
 עד שנת 1800 (עם 2 ציורים) 259
 קלאר, ב.: חיים בראדי ז"ל (תרכ"ח—תש"ב) 112
 שלום, ג.: כתביו האמיתיים של הארי בקבלה 184
 תשבי, י.: מאמרים מספר מערכת האלהות בס' הציוני 55

מגנזי בית הספרים

- יואל, י.: נוסח מקובל ונוסח מוגה בספר "משנה תורה" להרמב"ם
 140
 שלום, ג.: סדר תפלות של ה"דוגמה" מאומיר (סוף) 65
 רצהבי, י.: מן הפיוט התימני 58

הערות

- אלוני, ג.: הערות לחי הנ"ל 220
 גרונאוולד, מ.: דוד קארן ויהודה לייב מיוס 144
 גרונאוולד, מ.: מחירי ספרים לפני 150 שנה 280
 הרכובי, צ.: לא ראינו אינה ראית 279
 זלוטניק, י. ל.: הערות 219
 קוק, ש. ת.: חלוקת התורה לעשרה ספרים 218
 תשבי, י.: ספר האורה וספר השם 144

ידיעות בית הספרים

העבודה בבית הספרים בשנת 1941

במשך שנת 1941 נוספו לגנוי בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי 7.656 כרכים ספרים אלה נרשמו, כרגיל, בשני הקטלוגים: קטלוג שמות המחברים והקטלוג המקצועי. ביום 31 בדצמבר 1941 הגיע מספר הכרכים בגנוי בית הספרים, הרשומים בשני הקטלוגים, ל-366,282. מלבד הספרים האלה המשכנו במשך השנה לרשום בקטלוגיזציה פשוטה 1940 ספר, שנשארו מהשנים הקודמות. מספרם של הספרים הרשומים בדרך זו הגיע בסוף שנת 1941 ל-34,764 ספר. לרגל המלחמה נפסקו אמנם פעולות חברות ידידי האוניברסיטה ובית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי ברוב ארצות אירופה, אולם ידידינו באמריקה ובארצות הקיסרות הבריטית המשיכו לפעול לטובת בית הספרים. מארץ ישראל עצמה נתקבלו תרומות ספרים רבות כבשנים כתיקונן. מהן נזכיר כאן תרומות אחדות:

הגב' י. וילסון (ירושלים) תרמה לבית הספרים 130 כרכים בספרות אנגלית. הגב' ס. ליפשיץ (תל-אביב) שלחה 120 ספרים ברוסית בעניני חקלאות מעובזון בעלה המנוח, האגרונום חיים ליפשיץ. אלמנתו של ד"ר עמנואל כהן (ירושלים) מסרה מספר הגון של כרכי עתון רפואה חשוב. פרופ' צבי בלקובסקי (תל-אביב) שלח 72 כרכים ברוסית ומספר רב של עתונים וכתבי-עת, כולם בעניני משפט.

העורך דין ק. פריינדבורג (ירושלים) מסר לבית הספרים למעלה מ-200 ספרים וחוברות, רובם בצרפתית ומקצתם באנגלית ובגרמנית, ובכללם ספרי משפט חשובים, מעובזונה של הגב' ה. מאיר-לינדמן נמסרו לבית הספרים לערך 350 ספר ולערך 100 כרכי עתונים בגרמנית, באנגלית ובצרפתית, ובכללם ספרים רבים חשובים. במשך השנה עלה בידינו להשלים בדרכים אחרות שורות של כתבי-עת בענפי מדע שונים. וכן השגנו כמה מאות ספרים עבריים ובכללם ספרים יקרי מציאות, שהיו חסרים עד כה בגנוי בית הספרים.

במשך שנת 1941 נוספו לגנוי בית הספרים 82 כתבי-יד, שמהם נזכיר כאן אחדים מהחשובים ביותר: כ"י על קלף, כולל תפלות ופיוטים שהיה "שייך לאלופי הקהל יצ"ו דזיק שאטלאנד"; כ"י תימני של חלק מהיד החזקה להרמב"ם משנת 1382; כ"י ספר השמות המיוחס לר' משה זכות; כ"י כתוב בגוף כתב ידו של הרמ"ע מפאנו כולל ספר "משכן הארון" לר' משה די ליואן עם תשובות הרמ"ע; מספר כתובות מצוירות, מהן כתובות של אנוסים במשך; מגלות אסתר עם ציורים; כ"י אשכנזי ישן על קלף (מהמאה ה"ג לערך) כולל ליקוטי מנחם; דברי קבלה ועוד; פירוש ר' דוד הנגיד על התורה, שני כרכים על בראשית, שמות ויקרא; כ"י שמחת עולם להארי"י; 10 כ"י של ר' אליהו גוטמאכר ז"ל, מתנת הג' טובי-הון (תל-אביב); 3 כ"י של הרב בנימין סאלד ז"ל בענינים תנ"כיים, מתנת בתו הג' הנריטה סאלד, יחד עם העתקות נאמנות מכה"י האלה ותנ"ך שבשוליו רשימות וצינונים מאת הרב סאלד; 20 כ"י ערביים, מתנת דא' עמיהוד גרובסקי (ירושלים), ביניהם קובץ מכיל כתבים דרוזיים וס' "מנהג" אלביאן פיימא יסתעמלה אלאנסאך" לאבן ג'זלה.

אף על פי שהשנה היתה שנה נשית למלחמה ותלמידים רבים התגייסו, גדל במדה רבה מספר הקוראים שהשתמשו בגנוי בית הספרים. בסוף שנת 1941 הגיע מספר הקוראים הקבועים הרשומים להשאלת-חוץ ל-3,286. מספר ההזמנות לספרים מאת הקוראים הללו הגיע במשך השנה ל-118,639. על פי הזמנות אלה הושאלו לקוראים לשם קריאה מחוץ לבית הספרים 63,634 כרכים. שאר הספרים שהוזמנו נמצאו אותה שעה בידי קוראים אחרים או שלא נמצאו בגנוי בית הספרים בכלל. מלבד אלה הושאלו 1250 כרכים שנשלחו על ידי הדואר לישובים, מוסדות צבור ויחידים בכל קצוי הארץ על פי 2,162 הזמנות שנתקבלו מהם.

מספר הקוראים באולם הקריאה הגיע בשנת 1941 ל-42,420. קוראים אלה השתמשו מלבד בספריה השימושית הגדולה העומדת לרשותם באולם הקריאה גופו. ב-21,853 כרכים משאר גנוי בית הספרים, שניתנו להם לקריאה בתוך האולם. מספר הקוראים שבקרו באולם כתבי-העת הגיע ל-5,951.

המחלקה לספרי רפואה של בית הספרים וששה סניפי בארץ המשיכה להתפתח במשך השנה, בתמיכתו של ועד הרופאים היהודים באמריקה, שאיפשר גם בשנה הזאת לחתום על מספר הגון של עתוני רפואה בשביל בית הספרים וסניפיו הרפואיים. מספר הרופאים, וביניהם רופאים צבאיים, שבקרו בשנה זו באולם הקריאה של המחלקה לספרי רפואה, הגיע ל-4,326. במשך השנה נמסרו ספרים כפולים רבים בתורת מתנה לספריות צבוריות ומוסדות צבור בכל חלקי הארץ. בסך הכל ניתנו במשך השנה 2,604 כרכים של ספרים כפולים למוסדות וישובים בארץ.

ביבליוגרפיה

דפוסי ארץ ישראל

עתונים וקבצים

- 1 הארץ. לוח הארץ לשנת תשי"ב 1941/1942. תל-אביב, הוצאת חיים, (דפוס "הארץ", 1941), 183 ע', טבלאות. 8°. התכן: סקירות שנתיות; ר. חלמס: שנת תש"א, השניה למלחמה. — ש. גרוס: יהדות הגולה בתש"א. ג. בנדס: א"י בתש"א. — שירה וספרות: שירים מאת ש. טשרניחובסקי, א. שלונסקי, ג. אלטרמן וק. חלפסקהל. ש"י עגנון: עשרת הימים; דוד זשלמה. נ. אולזי: ארוכות וקצרות. י. שוברג: חמדת ימים. — לוח תגובת הארץ. — מספרים מחכמים: העולם, העם היהודי, א"י במספרים, מדות ומשקלות. — ממשלות ומוסדות.
- 2 ארץ ישראל. ממשלה. מחלקת החקלאות והדיג. קובץ הרצאות חקלאיות אשר שודרו ברדיו בחודש אוגוסט, 1937 — יוני, 1939. 22 חוברות. ירושלים, בית הדפוס הממשלתי, (1937—1939). 8°. י"ל פעם לחדש; במרץ 1939 לא הופיע. — בראש השער: ממשלת פלשתינה (א"י). מחלקת החקלאות והדיג (א), המחלקה לחקלאות ולדיג. — שניים בשם: אמריל, יוני, ספטמבר 1938: הרצאה חקלאית אשר שודרה ברדיו...; נובמבר 1938, פברואר, יוני 1939: שיחות לחקלאים...; דצמבר 1938, ינואר, אפריל—מאי 1939: שיחה לחקלאים. — אוגוסט 1937—מאי 1938, יולי—אוקטובר 1938: פרס להרצאות אשר נדפסו במוסף החקלאי. לא הופיע יותר.
- 3 בעיות היום; במה חסנית לעיני השעה ירושלים, (דפוס "גשר"), תש"ש. 4°. העורך והמוציא לאור: סלי הירש. גל' א' יצא בי"ד באב.
- 4 הד ירושלים שנה ג' גל' קכ"ה: נתינת מה ירושלים; ר' דוד ילין אינו, ירושלים כינ כסלו תש"ב. 4 ע' פורטרט. 2° גדול. כולל מאמרים על ר"ד ילין וזל.
- 5 הד הכרמל; במה בלתי תלויה לשאלות כלכליות וחברתיות. חיפה, א. פורצקי, דפוס "אות", תש"ש. 2° גדול. שבוועון (בכמה יוצאים מן הכלל), מס' 91: יומון מס' 11 ואילך. — מגל' 12 ואילך אחרי שם העתון: עתון חיפה מופיע בכל יום בצהריים. — גל' א' יצא בי"ד באדר.
- 6 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בא"י. הגעור העובד. הנוער העובד בהגשמה. גבשים, שדמות, בית תל-אביב, ההסתדרות הכללית של הנוער העובד העברי, המרכז, (דפוס הקיבוץ המאוחד, עין חרוד), תש"א. 189, [3] ע', תמונות. 8°. ערוך בידי זרבבל.
- 7 הסתדרות הצופים העבריים בארץ ישראל. ב. ש. ב. ס. ה. צ. פ. י. מ. ; עלון מרכז התנועה. (חיפה), תרצ"ט. 8°. דורשבוועון. — המערכת: עמנואל יפה, דב מדוני, יוסף שוחט. גל' א' יצא בי"ד בתשרי. הקטוגרף מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים. — רק המעטפת נדפסה.
- 8 התאחדות פקדי הממשלה (ב). תל-אביב. סנס ל. ח. ב. ר. מ. בעריכת דב שליונסקי. (Tel Aviv, דנס M. Shoham), ע"ה ת"ש. 41, [1] ע', טבלאות, תרשימים. 8°. בראש השער: התאחדות פקדי הממשלה (ב). ועדה מחוזית תל-אביב. הוצאה חד פעמית, רק-לחברים. על המעטפת השמאלית שער נוסף באנגלית ובערבית. ע' 14: הפקידות הממשלתית בשנת 1937 לפי הנתיבות והדלת. ע' 38—41: רשימת חברי ההתאחדות במחוז תל אביב שנת 1937—1939.
- 9 החברה; במאן למחשבה לאנמית... תל-אביב, (דפוס "דיג"), תש"א (1940). 4°. דורשבוועון. העורך והמוציא לאור: יעקב וינשל. גל' א' יצא בתשרי.
- 10 חזות; חוברת לפעולה בימתית ומתן דמות למודע בקבוץ... א. עין-חרוד, הקבוץ המאוחד, ועדת התרבות, כסליו ת"ש. [3] 3—56, [1] דף. 8°. בראש השער: ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בא"י. הקבוץ המאוחד. ועדת-התרבות. הקטוגרף מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים; המעטפת נדפסה. המדורות: עם הסיום, רשימות, דפים להדרכה, צעדים ראשונים; מכתבי חברים.
- 11 החשמונאים; יוצא ע"י המפקדה של "ברית החשמונאים" בארץ ישראל. [ירושלים?] תרצ"ט. 2°. גל' א' יצא ב"ט"ז כחשון. הקטוגרף מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.

12. ידיעות אחרונות... תל-אביב, ג. קומרוב, דפוסים שונים, ת"ש — 1939, 2⁰ גדול. יוצא פעמים ביום: הוצאת צהרים והוצאת ערב. מח' שבט ת"ש עד י"ד בסיון ת"ש רק הוצאת ערב, מט"ו בסיון שוב פעמים ביום ומ"ד באב ואילך רק הוצאת ערב.

13. ידיעות העתונות הערבית במזרח, ירושלים, [הסוכנות היהודית לא"י, המחלקה המדינית], 1937, 2⁰. תכניפות ההופעה לא נזכרה. (שבועון?). — גל' א' יצא ב"6 בפברואר 1937. הקטוגרף מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.

14. ילקוט ירושלמי לדברי ספרות. ירושלים, אחיאסף, (דפוס וינפלד), תש"ב, 219, [1] ע', 8⁰. "הטורים בהוצאת הקובץ: ישראל זרחי, עזרא מנחם, חיים חורן [=זיגלבוים]". התכן: ספורים מאת: י. זרחי, ע. מנחם, י. אריכא, י. קמחי, מ. תמרי, — פ. לנדר: פולין (פרקי פואימון). — שירים: מאת ש. שלום, א. ברוידס, י. עגן, ד. חומסקי, ד. רוקח, י. אורלנד, א. פינקרפלד, ב. מרדכי, מ. בסוק, מ. שלגי, זש. טנאי, — ש. י. פינגס: שח יצירת הדור, א. ליפשיץ: הסיפור הארצישראלי (קצת סיכומים וסיכויים), ה. חורן: מספרים צעירים (אריכא, בריינסוף), ב. י. דוכובני: על סיפורי עזרא מנחם, ש. קרמר: ש. שלום (פתיחה למסה), — א. נ. שנייד: ירושלים, (דפוס חיים), ת"ש, 16 ע', 2⁰. האחראי: גדעון ציון לגולה (בקורת על עשרה ספרים מחי' הגולה).

15. למועד; הוצאת חד-פעמית. גיטן ת"ש. ירושלים, (דפוס חיים), ת"ש, 16 ע', 8⁰. האחראי: גדעון כהן. — כולל מאמרים ורשימות מאת ש. ה. ברגמן, ס. הירש, י. ל. מגנס, מ. בובר, ר. ולטש ואחרים.

16. ספר השנה של העתונאים תש"ב. (תל-אביב), אגודת העתונאים בתל-אביב, (דפוס שושני), [תש"ב], 351, [1] ע', טבלאות, תמונות, 8⁰. נוסף שער גרוב. — העורך: גדליהו זיכוביצקי, מהתכן: ארץ ישראל במספרים וטבלאות סטטיסטיות (ע' 55—84). — לוח המאורעות בשוב בשנת תש"א (ע' 89—119). — הנעדרים בא"י ובגולה (ע' 122—132). — התחזקה בא"י. — הספר העברי בארץ (ע' 160—170). — רשימת הישגים העבריים בא"י. — העתונות בא"י. — המלחמה: לוח תאריכי המאורעות. — הפעולות הצבאיות. — עמים ומדינות (ע' 305—345).

17. הפוסק; ירחון תורני להלכה ואגדה בהשתתפות גדולי התורה אשר בארץ ובחור"ל... תל-אביב, (דפוס

18. הפועל; התאגדות לתרבות גופנית בא"י. מועצת פועלי ראשון לציון. מו"ל: דוד אלוני. ראשון לציון, מרכז "הפועל" ומועצת פועלי ראשון לציון, (דפוס "עבודה", תש"א), [2] דף, 3—20, [1] ע', פורטרט, 8⁰. מהמעטפת: ד. אלוני (תרע"א, רוסיה — י"ב אדר א' ת"ש, פתח-תקוה) מותיקי הסתדרות העובדים בראשון לציון.

19. הפועל הצעיר. שנה ל"ה, כרך י"ג, גל' 19—20: עשרים שנה למו"ת [אהרן] [נחמן] גורדון. תל-אביב, כ"ה שבט תש"ב, 12 ע', 4⁰. התכן: י. לופכן: משנת חיים, י. פיכמן: פלא התהוות. יעקב שטיינברג: א. ד. גורדון, ישראל כהן: אד"ג ושאלת היחסים בין היהודים והערבים, ר. וולטש: לכיור המושגים, ה. טרסקובר: זכרונות על אד"ג. הגליון כולל גם מקצת מהחומר הרגיל.

20. ציון לנפש צבי בן יוסף פרלמן ז"ל, ירושלים, (דפוס ר. ח. הכהן), תש"א, [56] ע', פורטרט, 8⁰. שבושים בספירת העמודים. מכיל גם מדור אנגלי. על המעטפת השמאלית שער נוסף באנגלית: In memoriam Zvi ben-Joseph Perlman, Jerusalem, March 1941. צ. פרלמן (נולד ב'22 במאי 1908 בנובוסוליצה שבבוקובינה, תלמיד האוניברסיטה העברית בירושלים, נהרג בהפצצה על תל-אביב ב'9 בספטמבר 1940. הקובץ, שיצא ע"י ידידיו חבריו לאוניברסיטה, כולל תולדותיו, מאמרים עליו מאת י. ל. מגנס, ח. פלאם, א. ליצקי, אדוין סמואל (בעברית ואנגלית) וי. כרזילי, מחקר של פרלמן: "הפתוס של דנטה" (ע' 25—47) ושני מאמרים ממנו (באנגלית): The historical outlook and what we need it for. Nationalism.

21. רואה החשבון המוסמך; הוצאת אגודת רואי החשבון המוסמכים בארץ-ישראל, תל-אביב, (דפוס "הפועל הצעיר"), 1939 — ת"ש, 4⁰. תכניפות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא בדצמבר 1939, גל' ב' — בנובמבר 1940. העורך: עבר הרני [=אהרן פלדמן]. החל ממס. [2] מכיל סכומים באנגלית. שער נוסף באנגלית: The Public accountant; pub. by the Association of Licensed Public Auditors in Palestine.

22. שדות; בסוי לנוער הלומד... (תל-אביב), דפוס "אחיה", תרצ"ט 1938. מצויר, 8⁰. מראש הטכסט.

ספרים וחברות

28 אבן-זהב, ארי [Ari Ha-Sahav]. אדם וספינה; רומן, תל אביב, יבנה, (דפוס "אחיה", 1941), ע' 211, 8°.

29 אהרנבוין, ז. חבלי גדול, תל-אביב, ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, הוצ'ה הפועל, (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ב — 1941, ע' 80, מנקד. על גדולה של "ההסתדרות" בתקופה שבין הוצ'ה הרביעית והבחירות לועידה החמישית (1932—1941).

30 אהרני, בת-שבע וישראל [B. and Israel-Aharoni]. מגן יר לזוחלים המצויים ביותר בארץ-ישראל, ירושלים, (דפוס "אשכול"), תש"א, 31 [1] ע' 80. מהמעטפת — בראש השער: המחלקה לזואולוגיה שטחית של האוניברסיטה העברית. באנסמפלר שלפניו תקונים מאת המחברים בכת"י. הנומנקלטורה המדעית היא החוישה ביותר. השמות העבריים והארמיים נחקרו חקירה מקורית בתנ"ך ובתלמודים. השמות החדשים (שאינם ידועים בספרות) מיוסדים בתכונות אנטיגיות. המיוחדות לכל אחד ואחד מבעלי החיים הנקובים בשמות הללו, ולא על צבעים (השונים בזכר, נקבה ובצעיר). מתוארים כאן 54 מיני זוחלים.

31 אוירבוך, נחום. חי' אשירה בנסל אותה וזכרון קורותי הפרטיים מאת נחום ב"ר ברוך הלוי אוירבוך, חושב מאה שערם פעיה"ק ירושלים, ירושלים, דפוס ת. צוקרמן, תרצ"ט, [1] דף, 5—88 ע' שורטס. 8°.

32 אליהו מנחם בן משה מלונדריש. פסקי רבנו אליהו לסדר זרעים, הוא רבנו אליהו מנחם ב"ר משה מלונדריש, יו"ל עפ"י כתי' הגמרא בספריה הלאומית בירושלים, עם הערות ומבוא מאת הרב מרדכי יהודה ליב ז"ל ש. ירושלים, מוסד הרב קוק שליח המזרחי העולמי, (דפוס "הספר"), תש"א, [4] דף, 19, 44 ע' 80. עניני המבוא: כתיבה, החבור, המחבר, ספרי רבנו אליהו, מקורותיו, מלים לועזיות...

33 אריכא, יוסף [Joseph Aricha]. כסדרים; ספורים, מהדורה שניה, תל-אביב, צ. לינמן, (דפוס "ספר"), תש"א, 186 ע' [1] דף, 80. מהדורה א' ראה ק. ס. שנה י"ז ע' 134.

34 ארץ ישראל, ממשלה. חקים, חוק הדירות והעסקים (חוקים, פסקידין ופירושים), מאת אברהם גוללי, ירושלים, "מסדה", (דפוס וייס),

האחראי: אחויה מלכין, יצא בא' בחשון, בראש השער: תנועת הנוער הלומד בארץ-ישראל. — ממתנות העולים. — שניים בשם: כ"ג חשון תרצ"ט: אלישדות, ח' כסלו תרצ"ט: במענית-שדות, ח' סבת תרצ"ט: גליון שדות. כ"ד סבת תרצ"ט: דף שדות, י"ח שבט תרצ"ט: הד שדות, י"א אדר תרצ"ט: זורעי שדות, ב' ניסן תרצ"ט: חורשי שדות, י"א אייר תרצ"ט: טללי שדות, ח' סיון תרצ"ט: ירק שדות, ט' תמוז תרצ"ט: כובשי שדות, תשרי ת"ש: לעבודה, מגל חשון ת"ש זאליך יוצא (פעם בחודש) בשם שדות, העורך האחראי: שלמה שינלר.

23 השחר; עתון ערב, תל-אביב, (דפוס עזריאל), ת"ש, 2° גדול. "בתבנית תוספת הערב של ה"בוקר". — מס' 1. יומן. — האחראי: ח. לוינשטיין, גל' א' יצא ב"ד באב, נפסק בכ"ה בטבת תש"ב. מכ"ו בטבת התחיל להופיע "הבוקר", תוספת צהרים, בתבנית מוקטנת.

24 *Czechoslovák v Oriente*. Jerusalem, Osvětový odbor Cs. vojenské jednotky na Blízkém Východe, (The Jerusalem Press), 1940, 40, illus.

"בצ'כוסלובקיה במזרח. ירושלים, המחלקה לתרבות של היחידה הצבאית שבמזרח הקרוב", דרשבווען. — העורך: Jan Vacek, גל' א' יצא ב"ד באוקטובר.

25 *Kurjerek codzienny*; organ informacyjny dla uchodźstwa polskiego na Bliskim Wschodzie, Rok 1-szy, No. 1—70; 10 marca — 30 maja 1941. Tel-Aviv, (typ. "Hasefer"), 1941, illus, 20°.

העורך והמזל: Henryk Radzanowicz, בראש השער: Polish daily news.

26 *Palestine express*. Tel-Aviv, (G. Komoroff, typ. Pal. Pub. Co.), 1939, illus, 20° גדול.

יומן, האחראי: S. Weitsner. — גל' א' יצא ב"ד בדצמבר, נפסק עם גל' י"ב מ"ד בינואר 1940.

27 *الحرب والسياسة، رسالة اسبوعية تبحث في شؤون الحرب وتطورات الحالة السياسية في العالم وعلاقتها باقطار الشرق العربي*. القدس، 1940, 20°.

"אל-חריב ואל-סיאסה (מלחמה ופוליטיקה) שבועון העוסק בעניני המלחמה והמצב הפוליטי בעולם בקשר עם ארצות המזרח הערבי". מס' 1—5 בהקטוגרף.

40 ביראוז, אדגר ריס [Edgar Rice Burroughs]. סרון המנצח ושודדי ההרים... מתורגם ומעובד בידי בקאריה. תל-אביב, ספריה "דעת", (דפוס עזריאל, 1940). 125 ע"י. 8° (ספריה לנוער).

41 בן-אבי, איתמר. ישיעיות (תוספת ל"קראון") עם פרקי תנ"ך באותיות לטיניות, מאת איתמר בן-אבי, נתניה (חצי-שבת מנשה)... תל-אביב, דפוס עזריאל, 1938 — 5699 [1], 20 ע"י. 8°. המבוא הוא באותיות עבריות. שער נוסף באותיות לטיניות: Yeshāyūt (Isaianism)... mē-ēt Itamar Ben-Avi. את "הקראון" ראה ק. ס. שנה י"ג ע"י 15.

42 בן-דוד, [ישראל] חיים]. גרף סטוצקי; א. גריהצק; אגדה דרמטית בחמש מערכות... תל-אביב, "שניר", (דפוס "גוטנברג"), תש"א. 79 ע"י. 8°. אחרי שם המחבר רשום הפסידונים: חיים אלחנן.

43 בן-דוד, [ישראל] חיים]. סורקומדו "היהודי"; מחזה בארבע מערכות מתקופת האנוסים בספרד. תל-אביב, "שניר", (דפוס "גוטנברג"), ת"ש. 67 ע"י. 8°. בראש השער: י. ח. בן-דוד (חיים אלחנן).

44 בן יעקב, אהרן. סדר עולם חדש עברית: [ישעיה] קרניאל (חיפה, דפוס "אות"), ת"ש. 32 ע"י. 8°. התכן: העקרונות היסודיים של המשטר החדש. המדינה העולמית או המדינות התרבותיות שבעולם. דרך מעשית לעבור מהסדר הישן אל המשטר החדש. הבעיה היהודית (המחבר מציע פתרון ציוני; מנבא ליהודים תפקיד של קביעת התיאום בחילוף המסחר העולמי). תכנית דמיונית או מציאות.

45 בס, שמואל. נחל קדומים; שירי תנ"ך. תל-אביב, "יורעאל", (דפוס "הקדון", 1941). 47 [1] ע"י. 8°. נושאי השירים. ספרים ומאורות מנביאים ראשונים.

46 בסוק, משה. כהדס מרחקים; שירים. תל-אביב, "גוית", (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"א. 80 ע"י. 8°. השירים נכתבו בשנות תרצ"ו—תש"א.

47 בסין, ברוך. גדול ירקות בארץ ישראל. תל-אביב, מועצת ארגונים בלתי-מפלגתיים / הסקציה הכלכלית, (דפוס שושני), 1940. 13 ע"י. 8°. בראש השער: ב. באסין.

תש"א. 66, 118 ע"י. 8°. "בספר שני חלקים: האחר — מכיל את נוסח הפקודות בעברית (בעקבות התרגום שבעתון הרשמי) ואת הפירושים לפקודה. השני — מכיל את הנוסח האנגלי ואוסף פסקי דין שהוצאו בארץ. בענין הגזון, שער נוסף באנגלית: Rent restriction (or: dinances, rules, cases), by Ab. Goral. Jerusalem, Massadah, 1941.

35 אשבל, דב. נתונים מטאורולוגיים לארץ ישראל (לתחנות מצוידות בכלים רשמיים). II. הוצא ע"י ד. אשבל, ירושלים, ת"ש. [2], 38 [2] דף. 4°. הקטגורף מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים — בעברית ובאנגלית. שער נוסף באנגלית: Meteorological data for Palestine, by D. Ashbel. Jerusalem, 1940. את הקודם ראה ק. ס. שנה ט"ו ע"י 401.

36 אשבל, דב. [Dov Ashbel]. עשרים שנות תצפיות בכפר נהלל, תרפ"ב—תש"א... ירושלים, (הוצא לאור בסייע ועדת התרבות של המושב [נהלל], דפוס מרכז), [תש"ב]. [1] דף, 5—34 ע"י, דיאגרמות, טבלאות. 8°. מהמעטפת.

37 אשלג, יהודה ליב. ספר תלמוד עשר הספירות מהאר"י, עם שני באורים מספיקים למתחילים הנקראים אור פנימי... הסתכלות פנימי... הספר מתחלק לשיעורים, אשר אחר כל שיעור, מסודר "לוח שאלות" ו"לוח תשובות"... מבעל המחבר הביאורים (מהר"ה יהודה ליב אשלג)... הוצאה שניה. שיעור [יד—טו]. 3 כרכים. ירושלים, נדפס בהוצאת המוסד בית אולפא רבבא, "עטור רבנים" ללימוד והפצת חכמת הקבלה בירושלים, ת"ש. [1] דף, 1153—1292 ע"י; [1] דף, 1293—1434 ע"י. 2°. השער בדפוס; הטכסט בהקטגורף מכתב-מכונה. את הקודמים ראה ק. ס. שנה י"ז ע"י 266.

38 בוגדן, מ[איר]. סולל-בונה — מה הוא לנו? תל-אביב, ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ-ישראל, הוצע הפועל, (דפוס "אחדות"), תש"ב — 1941. 20 ע"י. 8°. מהמעטפת. "סולל בונה" היא מוסד קבלני לעבודות בנין, סלילת דרכים וכו' ע"י ההסתדרות העובדים.

39 ביברפלד, חיים. מנוחה נכונה; והוא ספר על ל"ט מלאכות ושאר עניני השבת מאת הרב... חיים ביברפלד... (תורגם מגרמנית) [ע"י בן המחבר (בנימין)], ירושלים, ר. מ. (דפוס י. וינפלד, ת"ש). 52 ע"י. 8°. שם המקור: Eduard Biberfeld: Die Sabbathvorschriften.

- 48 "בצלאל"; בית הנכסא הלאמי, ירושלים. תערוכת זכרון ליוסף בודקו (1888—1940) בבית הנכות הלאומי בצלאל (ירושלים), הועד המפקח של בית הספר לאמנות ולאומנות "בצלאל החדש", (דפוס מרכז), 1940. 16; ע' 16, פורטרט, תמונות. 8° מהמעטפת. — בעברית ובאנגלית. על המעטפת השמאלית שער נוסף באנגלית: Joseph Budko... memorial exhibition at the National Museum Bezalel. כולל רשימת 239 מוצגים, ביוגרפיה קצרה של הצייר מאת ק. שווארץ והקדמה מאת מ. נרקיס.
- 49 ברוידס, אברהם [A. Brojdes]. שירים. דברי הקדמה מאת אשר ברש. ירושלים, "קהלת", (המכירה הראשית בידי הוצאת ר. מס, דפוס המערב), [תש"א]. 48 ע' 8° = איצור התלמיד, חוברת י"ח.
- 50 ברוצקוס, דב-בר (Boris Dov Brutzkus). כלכלה חקלאית; שעורים באוניברסיטה העברית. ירושלים, חברה להוצאת ספרים עלייד האוניברסיטה העברית, [דפוס ורקר], תש"ב. [7], 138, [2] ע' 8°. שער נוסף באנגלית. המחבר שמש פרופיסור בקתדרה לכלכלה חקלאית שע"ש פרופ' צבי שפירא, מייסודה של הקרן הקיימת, באוניברסיטה העברית בירושלים מהתחלת תרצ"ו עד יום מותו י"ד בכסלו תרצ"ט. הדברים מוגשים לקורא כפי שהגיעו המחבר, בלא עריכה מקצועית ובלא שנויים, פרט לתקונים קלים בלשון. ספר למוד זה בכלכלה חקלאית הוא הראשון בספרות העברית. לפנינו החלק הראשון, הכללי. המחבר צמד להוציא גם חלק שני, שצריך היה להיות מוקדש לשיטות החקלאות ולענפיה השונים, אלא שקדמהו המות. התכן: מאת ההוצאה (ביוגרפיה קצרה של המחבר). — מבחר כתביו המדעיים של פרופ' דב. ברוצקוס (ע' [3—7]), הרשימה כוללת 39 ערכים בשפת שונות. — הקדמה. מבוא. — התהוות החקלאות הנוכחית. — מהות החקלאות וסגולותיה המיוחדות. — אינסטיטוציה של החקלאות והתקדמות הטכניקה החקלאית. — חוק ירידת כח-הייצור בחקלאות. — יסודות משק החליפין. — תורת הרנטה. — התפתחות הכלכלה המדינית והשפעתה על מבנה החקלאות. — משק האכר והמשק הקפיטליסטי בחקלאות. — קואופרציה וחקלאות.
- 51 ברור, י[צחק]. חוברות לעבודה עצמית בגיאוגרפיה. חלק א', ב' וג' גיאוגרפיה כללית, אפריקה, אוסטרליה, ואוקיאניה. חיפה, ביה"ס הריאלי, תרצ"ט. [1], 55, [1] דף, מפוס, תמונות. 2°. הקטגוריה מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.
- 52 ברנשטין, מרדכי. מבראשית; דרמה בשלש מערכות (שש תמונות) מחיי הארץ (תלאביב), "מצפה", (דפוס "גוטנברג"), תש"א. [2] דף, 86 ע' 8°. זמן המעשה: שנות 1935—1939.
- 53 גרנובסקי, אברהם [Abraham Gra-novsky]. גזירת הקרקע. ירושלים, הלשכה הראשית של הקרן הקיימת לישראל, (דפוס "האומן", ת"ש). [1] ע' 15, מפוס. 8°. גבעים גם לתוך ספרו: במערכת הקרקע. ראה ק.ס. שנה י"ח ע' 12.
- 54 גרנובסקי, א[ברהם] [Abraham Gra-novsky]. חזית הקרקע בשנות המאורעות. ירושלים, הלשכה הראשית של הקרן הקיימת לישראל, (דפוס עזריאל), תרצ"ט. 14 ע' 8°.
- 55 גרנובסקי, א[ברהם] [Abraham Gra-novsky]. מתוך המערכה. ירושלים, הלשכה הראשית של הקרן הקיימת לישראל, (דפוס "אחווה"), תש"א. [1] ע' 8°. נאום ליובלה של ה. סולד.
- 56 דובנוב, שמעון [Simon Dubnow]. דברי ימי עם עולם; תולדות עם ישראל מימי קדם עד היום הזה... עברית מאת ברוך קרופניק בהשתתפות המחבר. כרך ב, ט. 2 כרכים. (תלאביב, "דביר", תש"א). [8], 367, VII, [1] 358 ע' 8°. התכן: כרך ב: דברי הימים הקדומים. דברי הימים לעם ישראל מראשית שלטון יון ביהודה עד חורבנה על ידי הרומאים. (דפוס "גוטנברג" צבי כספ). — כרך ט: דברי הימים לעם ישראל; המאה התשע-עשרה (הריאקציה הראשונה והאמנסיפציה השניה 1815—1881). (דפוס "אחדות"). מהדורה שניה בלי שום שנויים של הכרכים שאולו מן השוק. את המקור ראה ק.ס. שנה ט"ו ע' 459—460. שם גם ידיעות ביבליוגרפיות.
- 57 [דז'לושצקי], יעקב. יום הולדת ל ק ב ו י. ספר יעקב, ציר יצחק [בן מנחם] תלאביב, ארגון הציירים והפסלים של קבוצי השומר הצעיר, בהוצאת "מסדה", (דפוס "גרפיקה", ירושלים), תרצ"ט. [16] ע' 17; (רחבו גדול מארכו). מנוקד.
- 58 דרימר, נחום. מול' מדריך כיס של תלאביב... תלאביב, (דפוס י. ברוקר, 1940). 63, [1] ע' 8°. מהמעטפת.
- 59 הוז, ז[למן]. לוחות חשובים מהכנס... לפי פקקת מלס ההכנסה 1941... חובר ע"י

כוח בקרתי ובקיאיות במסיכות הזמן הנדון. ויש לשמוח כי זמן בה קצר אחרי הופעת עבודתו המצוינת של ד"ר א. נ. פולק על תולדות היחסים הקרקעיים יצא מהמכון למדעי המזרח שבאוניברסיטה העברית מחקר שני זה, המשתדל גם הוא לתבהיר לנו את התקופה התורכית, שנשארה למרות קרבתה אלינו בזמן, התקופה החשוכה ביותר בתולדות ארצנו.

הספר נחלק לשלושה חלקים עיקריים: החלק הראשון (עמ' 12—73) תופס יותר ממחצית כל הספר ומתאר את תולדות טאהר אל-עמר, אבותיו ובניו, והמאורעות הפוליטיים בימים ההם. חומר ממין זה הוא המצוי ביותר במקורות, ביוחד במקורות המזרחיים. המחבר סדר את החלק הזה לפי סדר כרונולוגי של המאורעות, שיטה הנחוגה גם היא במקורות הנ"ל. לעומת זה תופס מקום קטן באופן יחסי החלק השני המתאר את המצב החברתי והכלכלי באותו הזמן, בין היתר גם את יחסיו של טאהר לנוצרים וליהודים (עמ' 74—88). יש להצטער שהמחבר לא הרחיב קצת יותר את הפרק הזה, כי הדברים הנדונים בו מענינים ביותר. החלק השלישי (עמ' 89—96) מטפל בבנינים המיוחסים לטאהר ולבני משפחתו. אצל רוב הבנינים האלה קשה להחליט, אם באמת נבנו ע"י טאהר, ובלי ספק חלק הגון מהם אינו אלא תקון או הרחבה של בנינים קדומים יותר. אך הבניה התורכית בא"י טרם נחקרה די צרכה ודרושה עוד עבודת מחקר רבה, עד שנוכל להחליט בשאלות כאלה בוודאות מסוימות.

אחת השאלות המעטות שלא הובהרו באופן מספיק בחלק הראשון של הספר, כפי שהרגיש כבר המחבר בעצמו (עמ' 62 הערה 36), היא שאלת יחסי טאהר בשנות ה-70 למחוז שכס והחלק הדרומי של א"י בכלל. בפרשה זו הסתמך המחבר בידו על הכרוניקה של אבראהים אידנפי, שפורסמה בתרגום עברי ע"י י. בן צבי במאסף ציון כרך ו'. כרוניקה זו חסרה בתחילתה ובסופה, ואין בה שום תאריך מדויק, ואולם יש לנו תעודות נוספות לתאור פרשה זו בארכיונים של משפחות שכס הותיקות. ביוחד משפחות טוקאן וא'נמר. תעודות אלה עובדות יחד עם המקור הערבי של הכרוניקה הנ"ל מאת אבראהים אידנפי ומקורות אחרים, ע"י אחד מצאצאי משפחת א'נמר, בספרו: „תאריך" גיבל נאבלס ואל-בילאק, דמשק 1938. ממקור זה ביוחד יורשה לי להביא אי אלו השלמות ותקונים—לתאור פרשה זו. שתי המשפחות החשובות ביותר בשכס היו אז משפחות טוקאן וא'נמר הנ"ל. כשנתמנה בסוף 1771 ע'ת'מאן אל-מצרי למפקד העליון של כל הצבא התורכי בסוריה, א"י ומצרים, הוטל עליו באופן מיוחד להלחם בטהאר. ע'ת'מאן חזק את ידו מצטפא טוקאן — שהיה באותו הזמן השף של בנו צעב, כלומר, מושל מחוז החוף בין יפו לטולכרם — כדי שזה יוכל להתקיף את טאהר מדרום. כשהוא בעצמו יתקיפו מכון דמשק. טאהר החליט כנראה להקדימם, ונסע בחורף 1772—1771 עם צבאו לשכס, כדי להשמיד את כוחותיו. של מצטפא טוקאן, אבל נסיונו זה נכשל, ואחרי כמה קרבות בסביבת שכס הוכרח לבוא לידי שביתת נשק עם מצטפא טוקאן ולחזור עם צבאו לעכו. שמאורעות אלה לא חלו

Tables for the computation of the income tax... Prepared by S[olomon] H o s e e...

جداول لحساب ضريبة الدخل... حضرها س. هوز

חיסה, הוצאת ודפוס נ. ורהפטיג, [1941]. ע' 2, ע' 2A-2B, 24—3, ע' 4. עברית, אנגלית וערבית.

60. הורביץ, יעקב. י"ב נושאים משאלות הסוציאליזם בימינו עם ביבליוגרפיה. עיבר יעקב הורביץ. (מרחביה), הוצאת (ודפוס) הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (1941). 144 ע', 8°. התכן: הסוציאליזם ההיסטורי כלכלה (נכתב ע"י יעקב מאיוס). הסוציאליזם והמדינה. דימוקרטית ודיקטטורה. לשאלת המפלגה. הריפורמיזם. המהפכה הרוסית וברית המועצות (נכתב ע"י י. מאיוס). האינטרנאציונלים. הסוציאליזם והשאלה הלאומית והקולוניאלית. הפאשיזם. הסוציאליזם והמלחמה. — מאמרים בעתונים השומרים (רשימה ע' 137—144). בסוף כל פרק ופרק ביבליוגרפיה, בחלקה מוסברת.

61. הורנשטיין, נפתלי א. דיני גביית מסים של רשויות מקומיות. (תל-אביב), חבר המועצות המקומיות, (דפוס עזריאל, תש"א). [1] דף VIII, 68 ע', 8°. עם הקדמה מאת העורך הררי.

62. היט, אוריאל [Uriel Heydt]. דא הר אל עמר, שליט הגליל במאה ה"ח: פרשת חייו ופעולותיו. ירושלים, ר. מס, תש"ב. 103, [1] ע', מפה. 8°. בראש השער: אוריאל היט. — ביבליוגרפיה: ע' [98]—103.

השף טאהר אל-עמר הוא בלי ספק אחד האישים הבולטים ביותר בתולדות ארץ-ישראל במשך 400 שנות השלטון התורכי. אישיותו משכה כבר את סופרי דורו, הוא, ויש לנו יותר מחצי תריסר ביאוגרפיות. מיוחדות שנכתבו עליו בערבית ע"י בני הדור שלאחריו. גם התיירים האירופיים של אותו הזמן, וכמו כן התושבים הורים בארץ, ביוחד סוחרים צרפתים, הוזכרו לעתים תכופות בספריהם ומכתביהם. אפילו בספרות העברית לא השאיר שום שליט אחר בהתקופה התורכית בארץ — מלבד אולי פחת ירושלים בתחילת המאה ה-17, מחמד ח' פוּרְך — זכר כטאהר אל-עמר. לפי הזמנתו באו לטבריה הרב חיים אבולעפיה וחבורתו, וגם התישבות היהודים בכפרים, כגון כפר יאסיף, נתמכה על ידו. לכן יש לנו ענין רב בנושיו ראשון זה, לתאר את חייו ופעולותיו של טאהר לפי כל המקורות השונים. מקורות אלה היו מפורזים עד למאד, כפי שאפשר לראות מהביבליוגרפיה שבסוף הספר, וחלק ניכר מהם לא ראה עדיין את אור הדפוס. לשם אוסף כל החומר הזה נסע המחבר לכמה ספריות בחו"ל השומרות כ"י בנוגע לתקופת טאהר אל-עמר. גם עבוד המקורות האלה, הסותרים לעתים קרובות זה את זה, דרש מהמחבר

באביב 1771, כדעת הייט עמ' 50—51, מוכיח מכתבו של קונסול צידון מ־19 ביוני 1772, שלפיו נסוג ט'אהר משכם זמן מה לפני כתיבת המכתב (נפרסם ע"י Charles-Roux, Echelles de la Syrie, p. 204).

לפי הייט עמ' 51 הערה 9 ישנו עוד מכתב אחר מ־30 באפריל 1772 המרמז לאותו המאורע. — כשברח עלי בי ממצרים באביב 1772, השתדל מצטפא טוקאן עם אנשיו לחסום לפניו את הדרך לעכו, ואחיו אחמד טוקאן נשלח על ידו ליפו והשתלט על העיר. אך עלי בי הצליח להתאחד עם כוחותיו של ט'אהר ולהגיע בשלום לעכו. בינתיים נתמנה אחמד טוקאן מטעם פחת דמשק, מחמד אל־ע'טם, לנציב יפו, וכחודש ימים אח"כ נתמנה גם מוצטפא למושל עזה ורמלה, בעד נאמנותם לממשלה (ציון ו', עמ' קמ"). בדמשק פוטר בינתיים מחמד אל־ע'טם ממשרתו בתור מושל ולאת א'שאם, כנראה לפי השתדלויותיו של עת'מאן אל־מצרי, וזה האחרון נתמנה במקומו לואלי. עת'מאן הוסיף לכן בריתו מוצטפא טוקאן למחוזותיו הקודמים עוד את מחוז שכם (ציון ו', עמ' קמ"ח). מושלי שכם וירושלים היו עד כה בני משפחת אינמר הנאמנים למחמד אל־ע'טם. עכשיו נלקחה מהם נציבות שכם, ונציבות ירושלים בלבד הושארה בידי אבראהים אגא אינמר, ומוצטפא טוקאן השתדל לקדם גם זכויות אחרות של משפחת אינמר בשכם. צבאות ט'אהר צרו בינתיים שבעה חרשים על יפו, ורק בפברואר 1773 הצליחו לכבשה. בזמן הזה גדלה התמרמרות משפחת אינמר ותושבי שכם בכלל נגד מוצטפא טוקאן. בסוף נאלץ מוצטפא לברוח משכם, ואנשי שכם התחילו במשא ומתן עם ט'אהר. ט'אהר נסע לשכם בחורף 73—1772 ובא לידי הסכם עם בני העיר ומנהיגיה ממשפחת אינמר. בנגוד לדעת הייט עמ' 62 הערה 37 היה איפוא אחרי כבוש יפו בפברואר 1773 כל ארץ־ישראל, גם מחוז ירושלים, בידי ט'אהר ובני בריתו. מצב זה נשאר עד לפקודיו של עת'מאן אל־מצרי ע"י הסולטאן עבד אל־חמיד בתחילת 1774. אז נתמנה שוב במקומו מחמד אל־ע'טם, שהשתדל לתוך בין ט'אהר והממשלה העת'מאנית. בני שכם היו נאמנים לואלי החדש שתמך במשפחת אינמר, אבל מאידך לא היתה להם כל סיבה להפסיק את יחסיהם הטובים עם ט'אהר. זה מתאשר גם ע"י שהאבי, אל־ג'רר אל־חסאן, הוצ' בירות 1933, עמ' 108, האומר, כי ט'אהר היה עוד בתחילת 1775 מושל "על עכו וצידון וח'פה ויפו ורמלה והדר'י שכם". לפי אינמר, שם עמ' 152, נלחמו בני שכם עוד באביב 1775 נגד צבא אבו ד'הב, שליט מצרים, והציקו לו ביהוד בשעת נסיגתו אחרי מותו הפתאומי של אבו ד'הב בעכו.

הערות קצרות יש להעיר גם לכמה מקומות אחרים בספר.

לעמ' 13: מחמד בן עלי היה בן דודה של שמא, לא דודה (ראה את דברי עבד א'צבאג המוכבים ע"י קסטנטיין אל־באשא בהוצאתו של מיכאל א'צבאג, תאריך א'שיר ט'אהר אל־עמר, עמ' 16).

לעמ' 15 הערה 10: לפי מסרתם הם באו בני צקר לא"י בתחילת המאה ה־18, ולא במאה ה־19 (Canaan).

לעמ' 30 הערה 26: בלאד חארת'ה הוא כל המחוז משכם עד לעמק יזרעאל, לא רק סביבת ג'נין. כך הוא נקרא לפי מושליו הקודמים, משפחת טרבאי משבט חארת'ה (אל־מחבי, כ'לאצה אל־את'ר, קאהיר 1284, כרך 1, עמ' 221). שבט זה עבר אח"כ לחבל החוף ונתן את שמו גם לוואדי אל־חארת'ה (אינמר, שם עמ' 62).

לעמ' 43 הערה 17: ספרו של האמיר חידר א'שהאבי הוצא בהוצאה בקרתית חדשה ע"י סרופ' רסתם ובסתאני בבירות 1933. שם עמ' 63 נדפס אל נכון: מחמד אל־ג'רר.

לעמ' 60: לפי H. Déherain, L'Egypte turque, Paris 1884, p. 135, אסר הקונסול בקאהיר לאניות הצרפתיות את הובלת האורז לכל נמלי סוריה, ולא לעכו בלבד. ובאמת לא היה טעם לצמצם את האסור על עכו, כי בשעת פקודה זו, באביב 1773, היו בידי ט'אהר אל־עמר כל נמלי סוריה מיפו ועד צידון.

לעמ' 62: האדמירל אורלוף לא שלח ליפו ג'ג'מבר 1772 קבוצת קצינים לבדיקת המצב בא"י, אלא ארבע אניות מלחמה שהרעישו את העיר וספקו גם לחיל ט'אהר הצר על העיר תחמושת וחומרים אחרים (שרליר, שם עמ' 104).

לעמ' 64: אחרי מרד ג'זאר בבירות התפייס האמיר יוסף א'שהאבי עם דודו מנצור, בעל בריתו הוותיק של ט'אהר, וזה תונן בין האמיר יוסף לבין ט'אהר (שהאבי, שם עמ' 98).

לעמ' 64—65: אין זה מתקבל על הדעת, שג'זאר עבר למחנה מושל ירושלים אבראהים אגא אינמר, ומשם הלך לדמשק, כי כאמור לעיל היה אבראהים אגא בן בריתו של ט'אהר באותו הזמן. יש איפוא להעדיף כאן את ספור המעשה אצל שהאבי עמ' 115, שלפיו נשלח ג'זאר ע"י ט'אהר לגבות מסים, ואחרי שגבה את הכל, החליט למעול בכסף וברח עם אנשיו לעת'מאן אל־מצרי בדמשק.

לעמ' 66: היוזמה להסכם עם הסולטאן מצטפא באה מצד ט'אהר שרצה לקבל כך באופן רשמי את מחוז צידון, ולא להפך. ט'אהר בקש מאמיר הדרוזים יוסף א'שהאבי לתווך בינו לבין פחת דמשק עת'מאן אל־מצרי, כדי שזה ימליץ בקושטא בעדו (ראה שהאבי, שם עמ' 114). לכן שלח גם עת'מאן אל־מצרי את התשובה לאמיר יוסף, ולא לט'אהר באופן ישיר.

לעמ' 71—72: לפי שהאבי עמ' 113—115 השאיר חסן פחה אחרי מות ט'אהר באופן זמני את אחמד אגא דניילי כנציבו בעכו, ומנה אחד מבני לויתו, מחמד פחה מלך, לואלי בצידון. רק זמן מה אח"כ נתמנה מטעם הממשלה בקושטא אחמד אל־ג'זאר במקומו לואלי של מחוז צידון.

משתמשים בצורה *شفا عمرو* באופן רשמי (ראה בעתון הרשמי של ממשלת ארץ ישראל, הוצאה ערבית, שנת 1941, עמ' 1405). צורה זו יסודה הוא בדעה המוטעית, כי שם העיר כולל בתוכו את השם הערבי *عمرو* ולא היתה ידועה בימי טאהר.

לעמ' 96: לנוסע Seetzen הראו בשנת 1806 בעבר הירדן עוד מבצר שלישי שהוקם ע"י אחד מבני טאהר, כנראה ע"י אחמד, והוא אליחצן במחוז עגלון (ראה Ritter, Erdkunde, vol. xv, Berlin 1851, p. 1057).

השתדלתי בהערות אלה להשלים בכמה פרטים את התמונה שצייננו לנו המכתב מחיי טאהר אלעמר ופעולותיו. מחקרים על תולדות הארץ בתקופה הממלוכית ותתורכית היו עד כה מעטות מאד, ועובדה משמחת היא שדוקא חוקרים עבריים עסקו בזמן האחרון בתקופה מוזנחת זו, שמבלי הבהרתה והכרתה לא נוכל להבין הרבה מהמוסדות הקיימים בארצנו עד היום הזה. החומר על תולדות הארץ בתקופות המאוחרות הוא עדיין מפורר מאד, ואסיפתו ועבודתו אינם מהדברים הקלים. ספרו של הייט הוא עבודה יסודית במקצוע זה, ואפשר ללמוד ממנו הרבה פרטים חדשים על התקופה שבה הוא מטפל. ולקורא הערבי יש בו ענין מיוחד, משום ששמו של טאהר קשור קשר חזק בתולדות הישוב היהודי בגליל ובארץ ישראל.

א. בן חורין

63. הימן ירושלמי [פסיונוס]. מ. ח. ב. ר. ה. ש. ק. ר. ו. ח. ז. ב. ; א. יודע ספר. ירושלים, (דפוס "הארץ"), תש"ב. 11, ע' 80. "נדפס... בחמישים טפסים" מקאמה טטירית.

64. הלפרן, יעקב. ילדי-שדה. הציורים מאת מקסה נורדו. תל-אביב, "מסדה", (דפוס "הוצאת ארץ ישראל"), תרצ"ז. 63, ע' 80. מנוקד. 6 ספורים לנוער.

65. ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י. מרכז לתרבות. תרבות בשעת חירום: דברים בכינוס של עובדי המרכז לתרבות ועסקני תרבות בהסתדרות ביום כ' בסיון תש"ז. 26.740 בתל-אביב. תל-אביב, המרכז לתרבות, (דפוס "אחיות"), תש"ז. 79, ע' 80.

66. הראובני, אפרים; חנה הראובני Ephraim [Ha-Reubeni; Hannah Ha-Reubeni]. אוצר צמחי ארץ ישראל: פרשת החצב והיבולית. ירושלים, (המחברים, דפוס "העברית"), תש"א. 185, [2] ע', בתוכם 16 לוחות-תמונות, פקסימיל. 80. מהמעטפת. נוספו שער בלטינית ושער מיוחד לפרשת החצב והיבולית, בו שנת הדפוס ת"ש. התכן: החצב; מקומו בדשאת הארץ ועניניו בישראל ובעמים. — תפרחתו

ונשלח לשם מקושטא. והרי גם חלני, כרך 2, עמ' 164—165 מאשר, כי ג'זאר יושב בראשונה בצידון, ורק אחר-כך החליט להעביר את בירתו לעכו. לעמ' 79: מכתבו של שמעון די גילירן המצוטט כאן נכתב בשנת תקכ"ו שהיא 66—1765, ולא 46—1745 לסה"נ.

לעמ' 84—88: גם ליהודים היה חלק בסחר הביניים בכותנה וחוטי משי בעכו, כפי שאפשר לראות מתאורו של שמחה ב"ר יהושע (אהבת ציון, עמ' י"ז). בצפת פגש ר' שמחה יהודי מסוריה שעסק בקניית חוטי משי מסוריה, וגם יהודים אחרים בצפת עסקו במסחר חוטי המשי. נוסף לזה היו ביניהם גם צורפי כסף, ואפילו בנאים וסבלים (שם, עמ' כ"ו—כ"ז). שלטונו היציב של טאהר באותם הימים איפשר ליהודים ללכת בתור רוכלים לכפרים הערביים שבין צפת ועכו (שם, עמ' כ"ח). גם על סחר החוץ של ארץ טאהר אנו למדים מר' שמחה פרט מענין: האגיה שבה הפליג מעכו לדמיאט, היתה טעונה "עצים דעמבינע", כלומר, עצי אלוך, "כי מצידון ומעכו ומיפו יוצאין עצים למצרים ומוכרין אותם במאונים במשקל" (שם, עמ' נ"ה).

לעמ' 94: בימי טאהר הוקם בעכו עוד כ"אן נוסף בשביל הסוחרים האירופיים, הידוע כיום בשם כ"אן אל-עמדאן (ראה N. Makhoul, Guide to Acre, ירושלים 1941, עמ' 51). — גם כמה טחנות קמח בקרבת בית שאן מיוחסות לטאהר אלעמר (Survey of Western Palestine, Memoirs, vol. ii, p. 113). לעמ' 94 הערה 13: אל-גרינה, שפירושו בלשון ערבית הגליל "שוק התבואה" (ראה Bauer, Wörterbuch des palästinischen Arabisch, p. 146) אינו שם המסגד שהקימו טאהר בעכו, אלא שם השוק שבקרבתו נבנה המסגד (ראה מכילי, שם עמ' 48).

לעמ' 95 הערה 23: נכון הדבר שהשם הנוכחי שפאעמר הוא שבוש השם העברי הקדום שפרעם, וזה הכיר כבר Palmer לפני יותר מששים שנה (Survey of Western Palestine, Name Lists, p. 116). השם בצורתו העברית נזכרת בספרות הערבית עוד אחרי יאקות ע"י אבן אל-אטיר (תאריך, הוצ' טורנברג, כרך 8, עמ' 41 ואילך), אבן שדאד (סירה צלאח אדין, הוצ' קאהיר 1346, עמ' 129) ואבו שאמה (כתאב ארד-צ'תין, הוצ' קאהיר 1288, כרך 2, עמ' 182), כולם במאה ה-13 לסה"נ. גם ר' אשחורי הפרחי כותב עוד בתחילת המאה ה-14: שפרעם, לא נשתנה שמו (כפתור ופרח, הוצ' ברלין תר"א, דף ס"ג, ע"א). ואולם במאה ה-15 מופיעה אצל ההיסטוריונים הערביים צורת ביניים בין השם הקדום והשם הנוכחי, הרייה: שפרעמר (אבן אל-פרת, תאריך, הוצ' בירות 1939, כרך 8, עמ' 121; אלימקריי, אסלוק, הוצ' קאהיר 1939, כרך 1, עמ' 769). מצורה זו נתהוותה הצורה *شفا عمرو* שלא יכולתי למצאה בספרות ההיסטורית הערבית מלפני תחילת המאה ה-19. אעפ"י שמבטאים את השם הזה שפאעמר, לא נהגו לכתבו ב"ר".

בסוף (ראה אצבאג, תאריך אישיר טאהר, עמ' 158; שהאבי, שם עמ' 673 ר"ט 678), ואולם בזמן האחרון

ואבובו; החצבין חורין של רבן גמליאל. — עליו. —
בצלו. — היבלית והחצב. — שמותיים הערביים
והסוריים. — שמותיים העבריים. — נעילת הפרשה.

67 הררי, חיים [Haim Harari]. כתבי
חיים הררי; (דמויות מבשרי התחיה. מספרות העמים).
תל-אביב, "מסדה", (דפוס "אחדות"), תש"א. 292, [1] ע',
פורטרטים. 8°. אחרי מותו של המורה והסופר חיים
הררי (תרמ"ג דוינסק — תש"א ירושלים) הוציאו את
כתביו הנבחרים. התכן: ד"ר חיים הררי (תולדותיו). קטע
מצוואתו. — געגועים. משה (במסורת העם), ע' [25]—69.
ירמיהו. כתובים אחרונים: חשמונאים; יהודית.
סמולנסקין. א. בן-יהודה. אחד העם. אכרים עברים אמתיים.
ביאליק (4 מאמרים). פרץ. בן-עמי. ש. בן ציון (הקודד
במרומים). א. א. קבק (בן הדור). ד. שמעוני. י. ח.
רבניצקי (בעל ה"פרדס"). מ. גליקסון. בית-כנס לפולקלור
(על "רשומות"). ספר הכבוד (על הספר "מחיי י.
טרוםפלדור"). העבריות בספרות הצרפתית. ז'. ז'. רוסו.
פיר לוטי. אדמונד פלג. תמונה ותקומה.

68 וינדיב, דב. הדור השני בחובות
ודרכו המקצועית. מאת דב וינדיב. ירושלים, ר. מס.
(דפוס עזריאל, מבוא תרצ"ט). ע' [2] דף, טבלאות. 8°.
נפרסם תחלה ב"העולם" תרצ"ט. עם תמצית התכן
באנגלית. — שער נוסף באנגלית: The second
generation in Rehovoth and its occupational
status, by B. Weinryb.

69 וסרשטין, יצחק. קפולים ובניות
בניר. תל-אביב, "יבנה", (דפוס "הנקדן"), [1939].
38 ע' [1] דף, תמונות. 8°.

70 הועד הלאומי ליהודי א"י. מחלקת התרבות.
פעולותינו בתחומי הלשון והתרבות בארצנו בשנת
היא אלפים ת"ש. ירושלים, (דפוס האומן, כלנתר את
מזרחי), [תש"א]. 32 ע'. 8°. בראש השער: הועד
הלאומי לכנסת ישראל בארץ-ישראל. מחלקת התרבות. —
הדו"ח כולל ידיעות מפרטות על שעורי הערב בעיר ובכפר,
על הרצאות לעם, חודש רש"י וכנוסים.

71 ועד הלשון העברית. מונחי הריו.
ירושלים, ועד הלשון העברית בסיוע מוסד-ביאליק ש"י.
הסוכנות היהודית לארץ ישראל, (דפוס הספר), ת"ש.
15 ע'. 8°. מהמעטפת. — "תדפיס מתוך, לשוננו",
כרך ט' (עמ' 133—147). רשימה בסדר א"ב, אנגלית—
גרמנית—עברית.

72 ורדליון, ירוחם. לבעית כתיבה דפוס
העברית. ירושלים, (דפוס רפאל חיים הכהן), תש"א.
12, [2] ע'. 8°. תדפיס מ"פסיעות", כרך ד' חוברת
ה-ו. המחבר מציע לשנות את צורתן של כמה אותיות כדי
להקל על הלמוד והקריאה: לשנות צורתן של אותיות
מנצפ"ך הסופיות, לשנות אותיות הדומות לפי צורתן
(ב', כ' וכד'), לתאר אות דגושה בלי נקודה אלא בשוני
אחר של צורתה.

73 זהר, [אברהם] צבי [Abraham Zwi
Sohar]. ארץ ישראל בחינוכו. ירושלים,
הקרן הקימת לישראל, (דפוס "אחזה"), ת"ש. 246 ע',
[1] דף, דיאגרמות, טבלאות, פורטרטים, תמונות. 8°.
חנוך למולדת, קובץ ב'. "הספר נכתב בשביל מורי הגולה".
מהדורה ב' של הספר "דרכי חנוכו" (ראה ק. ס. שנה י"ב
ע' 290). "במהדורה זו הוכנסו תיקונים שונים. הושלמו
רשימות החומר הספרותי. נתנו דוגמאות מתוך העבודה
שנחתדשו במשך השנים". ע' 233—240: ספרים וחבורות
מהוצאות קק"ל והועד המשותף לעניני הנוער.

74 זרסקי, שמואל זיינויל; משה דוד שיף
[S. Z. Zarski; M. D. Schiff]. עורכים. ספר
אנשי ש"ם; לכסיקון-רבינו-עולמי. חלק א. ירושלים—
תל-אביב, (תל-אביב, דפוס "רוקל"), ת"ש. 42 ע',
פורטרטים. 8°. הספר כולל ידיעות על 102 רבנים
ואנשי ש"ם: ביוגרפיה קצרה, כתובת ותמונה. העורכים
מוריעים שסדרו את החומר בסדר א"ב אבל בגלל ההוצאות
הגדולות של ההדפסה לא יכלו לתת את החומר לפי הסדר
הנמצא במפתחות "וקמא וקמא דמא לידנו סדרנו לדפוס".
הסדר הזה מכביד מאד על השמוש בספר.

75 חיות, א. רומניה; סקירה על החיים
הפוליטיים והרוחניים של מדינה בלקנית. (תורגם ע"י
א. שליט). ירושלים, (דפוס "אחזה"), ת"ש. 16 ע'. 8°.

76 חיפה. הקהלה העברית. דין וחשבון
לשנת תרצ"ט (אוקטובר 1938—ספטמבר 1939). [חיפה,
1939]. 121 דף, בתוכם דיאגרמות, טבלאות (מקצתן
מקפלות). פורטרט. 4°. מהמעטפת. — בראש השער:
כנסת-ישראל בארץ ישראל. ועד הקהלה העברית חיפה. —
הקטלוג מכתב-אכונה בצד אחד של הדפיס. — את הקודם
ראה ק. ס. שנה ט"ו ע' 415.

טיללהר, פ. א. אטלס היסטורי של עם ישראל.
א: תקופת התנ"ך [מאת] בנימין מייזלר. ראה ק. ס.
שנה י"ח ע' 333.
מתנה נאה ויקרה ניתנה לקהל העברי בהוצאת הספר

נראית בכל חלקי הספר, החל מהמפה הראשונה, המסמנת בפרטות את המקומות המושכים כיום ביהוד את תשומת לבם של המתעניינים בתולדות המזרח הקדום, לרגלי החפירות והתגליות של השנים האחרונות, כגון נזיר, מארי, קטנה, אוגרית, הר צפון, וכלה במפות שבסוף הספר, המציינות לפנינו את גבולותיה של בית שובי. בעבר הירדן, לפי תוצאות מחקרו של המחבר עצמו, שנתפרסמו בשנה שעברה.

כוונתו של האטלס הריחי למסור מושג דינאמי של המאורעות, יותר מאשר תיאור סטטי של המצב שנוצר לרגלי המאורעות. שיטה זו יעילה להארתם ולהסברתם של הספרים ההיסטוריים שבמקרא, הבאים לספר לנו מאורעות יותר מאשר לתאר לנו מצבים ידועים. במפותיו מסמן המחבר, על ידי קווים וחצים וציונים אחרים, את הנדירות ואת המסעות, את התנועות הצבאיות ואת הקרבות, את המצורים ואת הכיבושים, את נסיגותיהם של המנוצחים ואת התקדמויותיהם של העמים או של השבטים המתגברים על חבריהם ואת גלויותיהם של העמים או של השבטים המוכרחים לעזוב את מולדתם, ועוד ועוד. כל זה בשני צבעים שונים: בצבע אדום בשביל תנועותיהם ופעולותיהם של בני עמנו, ובצבע תכל בשביל תנועותיהם ופעולותיהם של אומות העולם.

כדוע, הענינים שהאטלס מוקדש אליהם הריהם ברובם הגדול ענינים שנויים במחלוקת, ולפיכך מובן ממילא, שפה ושם אפשר לחלוק על המחבר, למשל בזיהוי איזה מקום מסוים, או בקביעת מקומו של איזה קרב, אבל תמיד יש להכיר שעשה המחבר את עבודתו באמנה, ועל הרוב השקפותיו מתקבלות על הדעת. ועוד עלינו לשים לב לזה, שהספר אינו נועד לחוקרים, אלא לקהל הרחב. לו היה נועד לחוקרים, בלי ספק היו הסימנים שבמפות מרבים לעצמם תכופות על ספקות ופקפוקים, וכמה פעמים היו מציעים לפנינו אפשרויות שונות (כפי מה שעשה במפה 2), ובטכסטים המלווים את המפות היו מופיעות כמה פעמים מלים כגון **אולי** ו**כנראה** וכיוצא בהן, אבל בספר שנועד לקהל הרחב לא היה אפשר, כמובן, לנקוט בשיטה זו. לפני הקהל הרחב מן הראוי לשים דברים ברורים ופשוטים, ולא דיונים וספקות ופקפוקים. לפיכך די יהיה בזה, שלא ישבח הקורא כי מסקנת מדעית אין פירושה תמיד דבר בטוח, אלא לפעמים פירושה השערה בעלמא, או דעה פרטית של איזה חוקר, ואם לא ישבח את זה, ולא ידרוש מ"המלה האחרונה" של המדע יותר ממה שהיא יכולה לתת, וישווה תמיד לפניו שמה שהיום נראה לנו נכון ויכול מחר להיראות מוטעה לאור תגליות חדשות או מחקרים חדשים, אז התועלת שיפיק מהאטלס הנוכחי תהיה מלאה. מכיון שעל זה, שבו משתקפת "המלה האחרונה" של המדע, יוכל לסמוך בבטחון גמור. צורתו הציננית של הספר נאה וראויה לתוכנו.

ההדפסה עלתה יפה. העיטורים אינם לנוי בעלמא, אלא אף הם מאלפים ומעשירים את התוכן. ברובם לקוחים הם מציורים או מתבליטים עתיקים, ומציגים לפנינו, מסוגננות בטוב טעם ודעת, תמונות עלולות לקרב את הקורא לדיעות

שלפנינו. מרגש היה בתוכנו חסרון אטלס היסטורי למקרא ממין זה, וכבר ראיתי אחים מטובי המורים שהבינו להם שורה של מפות מעין אלה הכלולות באטלס הנוכחי, כדי לברר לעצמם ולהסביר לתלמידיהם את מהלך המאורעות המסופרים בכתבי המקרא. ועלינו לקדם בברכה את הופעתו של הספר הזה, הבא למלא את החסרון והעלול לשמש הדרכה נכונה להבנת הרקע הגיאוגרפי של דברי ימי עמנו בתקופת המקרא.

האטלס מתחיל מימי האבות, ומגיע עד זמנו של אלכסנדר מוקדון. אמנם על השער כתוב: "עד עזרא ונחמיה", אבל מן התאריך הרשום שם (333 לפני סה"ל), ומתוך מה שכתוב בהקדמה ובטכסטים המלווים את המפה האחרונה ברור הדבר, שהגבול שליו התכוונו המחבר והמערכת היה כיבושו של אלכסנדר, שהוא באמת המאורע המפריד בין תקופה לתקופה. המפות שבאטלס הן שלושים במספר, מחולקות לט"ז פרקים: א', יושבי אהלים במסעותיהם; ב'-ג', מארץ מצרים — לנחלה; ד', כבוש נענ; ה'-ו', ההתנחלות; ז'-ט', צרים ומושיעים; י'-יא', תחת עול פלשתים; י"ב-י"ד, השתחררות ויסוד המלוכה; ט"ו, מלכת ישראל בגדולתה; דוד (ושלמה); ט"ז-י"ח, הארץ בפריחתה; שלמה; י"ח-י"ט, התפלגות המדינה ועליית ארם; כ'-כ"א, שפל וגאות לפני הקץ; כ"ב-כ"ג, בכף מלכי אשור; כ"ד-כ"ה, אבדן ישראל ונפתולי יהודה; כ"ו-כ"ז, עליית בבל; זורבב וגלות; כ"ח-כ"ט, עליית פרס; חידוש חיי האומה; ל', בצל מלכי פרס. — כשאתה פותח את האטלס, אתה מוצא מצד שמאל את המפה (או את המפות כשהפרק מכיל יותר ממפה אחת), ומצד ימין, כלומר בעמוד השני של הדף הקודם, תיאור סינטיטי של התקופה שעליה נזה המפה או שורת המפות שלעומתו. מלבד זה ניתן על יד כל מפה ומפה (לפעמים רחוקות על יד התיאור הסינטיטי האמור), תיאור מפורט של המאורעות שבאותה התקופה, מורכב מפסוקים או משברי פסוקים מקראיים, קשורים זה בזה על ידי מלים אחדות נוספות פה ושם. בסוף הספר באה רשימת הישגים ב א ר צ י ש ר א ל ו ז ה ו י מ.

חשיבות רבה נודעת לאטלס זה מפני מעלה שהוא מצטיין בה ושאיננה שכיחה בספרים הנוגעים כמוהו לקהל הרחב, והיא הדייקנות המדעית שבו. ד"ר מייזלר, חוקר מובהק במקצוע הנדון, השקיע בהכנת הספר עבודה רבה ונאמנה. שהיא סמויה אמנם מעינו של הקורא הרגיל, אבל ניכרת בבירור למומחה כשיעמיק את העין באטלס ויעמוד על פרטיו ועל פרטי פרטיו. לא חשך ד"ר מייזלר, לא זמן ולא עמל ולא מרץ כדי לשכלל את עבודתו, כדי לקבוע בדיוק את פרטיה, וכדי להביא בחשבון את המחקרים האחרונים ואת התגליות האחרונות ואת ההישגים האחרונים של המדע. כוונתו של ד"ר מייזלר לקרב את הקורא לדיעות תוצאותיו והישגיו של המדע בימינו אלה

(1) שמו של שלמה מופיע במפה ובטכסטים שעל ידה, אבל לא ברשימת הפרקים והמפות שבראש הספר, וכן גם במקומות אחרים יש איזה הבדל קל בניסוח בין הרשימה ובין הכותרות שבפנים הספר.

83 יפה, ליב [Leib Jaffe]. אור זרוע; למלאות עשרים שנה למותו של ש. א. ס. קי. [ש. ז. רפפורט]. ירושלים, (דפוס גולדברג), תש"א. ע' 16. 80.
84 כורך, אשר. בגולה ובמולדת; זכרונות... עם הקדמה מאת דב שטוק. ירושלים; תל-אביב, גויה, (דפוס "הספר"), תש"א. 213, [2] ע', לחות' תמונות, פורטרטים, פקסימילים. 80. מתחת תמונת המחבר רשום: אשר כורך (בוכנינדר). חלק מזכרונותיו אלה יצא בתרצ"ח בשם "ראשונים לציון", ראה ק. ס. שנה ט"ו ע' 293.

המחבר, שמקצועו כשמו כורכר-ספרים, נולד בעיירה גלינאני (גליציה המזרחית) בשנת תר"מ, ועלה לארץ ישראל בשנת תרפ"ג. עתה הוא יושב ירושלים. בספר זכרונות זה כתוב בפשטות ובנאמנות, הוא מתאר בעיקר את החיים בעיירת-מולדתו: החנוך, המנהגים, הפרנסה, המדות, היחסים שבין אדם לחברו, חסידים, לומדים, משכילים, ציונים, המעבר להשכלה, צמיחת תנועת חבת ציון והציונות, שהמחבר היה מטובי נאמניה בעירו. מקום רב מוקדש בזכרונות אלה לאישים בני העיר או שהיה להם קשר לעיר או ששהו בה זמן-מה. מבני-העיר יש כאן פרקים מיוחדים על הסופר מרדכי בן יחזקאל ועל הרב ר' מאיר שפירא, שהיה אח"כ ראש ישיבת חכמי לובלין. — הספר כולו כתוב בפשטות וגמורה, כאיש הכותב ל"ען בניו ובני-בניו, ובוה עיקר ערכו, כי אין כאן כחל ושרק של ספרות, אלא זכרונות-של איש אוהב-חיים ואוהב-הבריות השמח לספר על ימים עברו. הרבה ממה שנאמר אפשר ליתן ענין לעיירות הרבה בגליציה, והרבה יש כאן מהמיוחד לעיירה זו, שבניה הצטיינו כנראה במדות הרומיות. הספר נקרא בעונג, ויש בו תיאורים הנוגעים עד הלב. — הצלומים מוספים לספר לווית נוי וענין.

85 לוביאניקר, פנחס. יסודות. תל-אביב, ההנהגה העליונה של גורדוניה — המכבי הצעיר, (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"א. 200 ע'. 80. הספר נכתב אחרי איחודן של תנועות "גורדוניה" והמכבי הצעיר" במטרה לבסס את רעיונות הציונות העובדת בעיקר לפי משנתו של א. ד. גורדון. — יש כאן הסברה בהירה של עיקרי התנועה והמחבר משתמש גם במסקנות מן המציאות היהודית בשנים האחרונות.

86 לודוויג, אמיל. רוזוולט. עברית: פינחס לנדר. תל-אביב, צ. לינמן, (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"א. 255, [1] ע'. 80. בראש השער: אמיל לודוויג, שם המקור: Emil Ludwig: Roosevelt; Studie über Glück und Macht.

87 ליפובצקי, פסח. שלשה נאומים על משוררים: 1. שאול טשרניחובסקי, 2. אביגדור המאירי, 3. ג. שופמן, חיפה, "עין הקורא" (דפוס "אות", מבוא ת"ש-), [2] דף, 3—36, [2] ע'. 80.

המורה הקדום. הביצוע הטכני של המפות אף הוא ראוי לשבח, ביחוד אם אנו שמים לב לזה, שהשרטוט הכרטוגרפי בארץ ישראל עדיין בהתחלתו הוא עומד, ואי אפשר לדרוש שהתחלה זו תעלה מיד לגובהה של הכרטוגרפיה האירופית, בעלת מסורת של מאות שנים. לא מתוך מה שלא הושג, אלא מתוך מה שהושג, יש לדון על המפעל.

האטלס המקראי שלפנינו מהווה את החוברת הראשונה של שורת אטלסים מקיפה, שהעורך אימר לפרסם בקרוב, על כל תקופות חייו של עם ישראל, עד ימינו אלה. החוברת הזאת הראשונה הריהי כבר ערבון לערכו של המפעל כולו. ולתופעת החוברות הבאות אנו מחכים בכליון עינים.

77 טמקין-לריש, רחמה. עלילות רובין' הוד. מסופר לפי מקורות אגליים על-ידי רחמה טמקין-לאריש (מציר בצבעים בידי נחום גוטמן). תל-אביב, "יבנה", (דפוס "הנקדן"), תש"א. 32 ע', 2 לחות-תמונות. 80. מנוקד.

78 יונה בן אברהם גירונדי. ספר ישרי תשובה שחבר רבינו יונה גירונדי... יצא לאור ע"י הרב שמעון הלפרין וה"ר אברהם חיים ברנשטיין. ירושלים, דפוס בית התומכים ודסקין, תש"א. 132 ע'. 80.

79 יוסף בן תנחום ירושלמי. מכתמים על ה"ין ליוסף ב"ר תנחום ירושלמי, יוצאים לאור ע"י א. מ. הברמן. ירושלים, (דפוס "הארץ"), תש"א. 18, [2] ע'. 80. ע' 12—14: שיר י"ן מאת משורר בשם אבישי, מהמאה ה"טו. "גדפס בחמשים טפסים", ראה גם ק. ס. שנה י"ז ע' 134 מספר 435.

80 ימים בשנה; לוח למדריך לשנת ת"ש. תל-אביב, (דפוס "הפועל המזרחי"), תרצ"ט. 64 ע'. 80. בסוף כל פרק ופרק ביבליוגרפיה קצרה. בראש השער: הברית העולמית לתנועת תורה ועבודה. מזכירות הנוער (בני עקיבא והשומר הדתי).

81 יערי, מאיר. במרי ויכוח. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס "אחדות"), ת"ש. 56 ע'. 80. תשובה על מאמרו של ב. כצנלסון "גם בשחוק יכאב לב" (ראה ק. ס. שנה י"ז ע' 163), שבו התוכח עם השומר הצעיר ועם מנהיגים מ. יערי בשאלת האחד של מפלגת פועלי א"י והשומר הצעיר.

82 יפה, אריה; צבי אלדובי. גליונות לעבודה בת"ו. ספר ישעיהו (פרקים א'—ל"ט). תל-אביב, א. ל. שטיבל, (דפוס "ספר"), תרצ"ט. 56 ע'. 80. ראה גם ק. ס. שנה י"ז ע' 28.

- 88 לקט מתוך העתונות הערבית, לוקט וסודר
ע"י קבוצת מורים לערבית. מחברת א—ב, 2 מחברות.
ירושלים, ר. מס, (דפוס "אשכול", יעקב וינפלד), תש"א.
8 ; 8 ע"י 8°. מראש. הטכסט. עם פרוש מלים
בעברית. לפני השם העברי בא שם ערבי: *مقطعات من
الصحف العربية*. מטרת הלפט: ללמד את הקורא את שפת
העתונות הערבית וגם למסור לו ידיעות על החיים... של
המזרח הקרוב. מההקדמה.
- 89 המדריך הכללי הארץ-ישראלי 1941
The Palestine guide. (ירושלים, דפוס "אחזה",
[1940] 28 ע"י 128 עמודה, 48 ע"י 300 עמודה, 26 ע"י
124 עמודה, 18 ע"י 8°. מהמעטפת. — כולל ידיעות
על ירושלים, תל-אביב, חיפה ויפו. בסוף הספר: מושבות
(ע' 7—16) ורשימת הישובים החקלאיים בא"י (ע' 17—18).
ההוצאות הקודמות יצאו בשם ספר הכתבות, ספר
הרשימות של מסחר ותעשייה בא"י. את הקודמת ראה
ק. ס. שנה י"ז ע' 296.
- 90 מקלל העדני. אור החור; הבל
הבלים אמר קהלת. תל-אביב, הוצאת המחבר, (דפוס
"הנקדן", ת"ש. 79 ע"י 8°. פרוש על קהלת.
עם הפנים.
- 91 מזמרת הארץ. מחברת ג': שירים
ופזמונות; 15. שירים עם תווניגמה. תל-אביב.
הוצאת הועד המשותף לעניני הנוער שליד ההנהלה
הציונית. הקרן הקימת לישראל וקרן היסוד, ע"י חברת
"מסדה", (דפוס "הנקדן", [ת"ש?] 16 ע"י 8°. את
את הקודמות ראה ק. ס. שנה י"ז ע' 256.
- 92 מיל, ג'ון סטוארט. עקרונות הכלכלה
המדינית והתאמתם לפילוסופיה החברתית. היצירות.
מאת ג'ון סטוארט מיל. תרגום מאנגלית ב. זיו. יוצא לאור
מטעם בית הספר הגבוה למשפט ולכלכלה בתל-אביב.
תל-אביב, "יבנה", (דפוס "העברי", ירושלים, 1941).
[2] דף, 194 ע"י 8°. שם המקור: John Stuart
Mill: Principles of political economy...
- 93 משניות (לקוטים). ספר צרור החיים,
כולל כ"ד משניות שלומדים על יארצייט ע"פ סדר א"ב,
עם פ"רע מברטנורא, ועיקר תו"ט באותיות מרובעות...
וגלוה אליו ספר הדרת חיים, כולל הדגים נעימים
על כמה מסכתות ועל סדר משניות וועד, חבר בעה"ת
ע"י... חיים ווילשייך... ירושלים, (דפוס העברי,
"תרצ"ט. 169, [7] ע"י 8°. לספר הדרת חיים שער מיוחד.
- 94 המשקוף. זאב זיבטינסקי. [תל-
אביב, 1940] 24 ע"י, פורטרט, תמונות. 8°. מהמעטפת.
— "הוספה להמשקוף" גילון מס. 145.
- 95 נאה, אברהם חיים [Abraham Haim
Noe]. קונטרס הליכה; באור הלכה בדיון
הליכה בשבת ע"י ישראל... ירושלים, דפוס ח. צוקרמן,
"תרצ"ט. [1] 10 דף, 8°. מהמעטפת. — "הדפסה
מיוחדת מתוך ספר קצות השלחן עם בדי השלחן חלק שני
ההולך ונדפס".
- 96 נחמן בן שמחה מברסלב. ספר סיפורי
מעשיות מה שוכניו לשמוע מפי רבינו... ר' נחמן
מברסלב... (הוצאת בית הדפוס ע"י נתנאל תפילינסקי).
א—ב, ג—ד, 2 חוברות. ירושלים, דפוס וינגרטן, "תרצ"ט—
ת"ש. [2] דף, 48 ; 46 [2] ע"י 8°. חוב' [ב'] : דפוס
וינפלד. — הטכסט בעברית (למעלה) וביוונית (למטה).
- 97 נחמן בן שמחה מברסלב. תיקון הכללי
מהצדיק... אדמו"ר מוהר"ן... מברסלב והם עשוה מומרי
תהלים לאמרם בשביל תיקון הברית, כמבואר בהקדמה.
(ירושלים, נדפס ע"י חסידי "ברסלב" בדפוס וינפלד,
"תרצ"ט. [3] 125, 8 : 6.
- 98 נרדי, נחום [N. Nardi]. פורים; שירים
וחזיונות לילדים. (תל-אביב, דפוס "יצירה", ת"ש. [1] דף,
8, [4] ע"י, תו"ט. 4°. מהמעטפת. — "תו"ט הנגינה
נכתבו ע"י ש. טשליצקי, נכתבו על מכונית מולטיגרף
במכון לפעילה משרדית". הטכסט של ל. קיפניט (פרט
לשיר אחד) הוא מתחת לתו"ט וגם בסוף החוברת. "חוכרת
זו היא ראשונה לשורת חוברות, מוקדשות לחגים
ומועדים, מתוך קובץ שירים גדול אשר אנכי מכין לדפוס".
- 99 הסוכנות היהודית לא"י. המחלקה
הסטטיסטית. יהודי ירושלים; חקירה
דמוגרפית-סוציולוגית של היישוב היהודי לעדותו, על
יסוד מפקד יהודי ירושלים שנערך באולול "תרצ"ט —
ספטמבר 1939, מאת דוד גורביץ. ירושלים, המחלקה
לסטטיסטיקה של הסוכנות היהודית לא"י, (דפוס "אחזה",
תש"א (1940). [2] דף, [3]—76, 63, 63, ע"י, דיאגרמות,
טבלאות, תכנית מקפלת. 8°. את הספר באנגלית
ראה להלן מספר 165.
- המפקד של יהודי ירושלים התקיים ב"ח אולול
"תרצ"ט והוצא לפועל ע"י המחלקה לסטטיסטיקה של
הסוכנות היהודית לא"י (שמחבר הספר הוא מנהלה)
לבקשת הועד הלאומי לכנסת ישראל. שתי מטרות היו
למפקד: שמושית: חבורי פנס כוגרים, שימשם בסיס

כרך שמיני: אלו ואלו. ירושלים, שוקן, (דפוס "הארץ"), תש"ב. [3] דף, 9—309, ע' 8°. כרך שביעי ראה ק. ס. שנה ט"ז ע' 426. — המדורות: ימים שעברו. ספר המעשים, אנשים ונשים. כולל 46 ספורים. הספורים פורסמו תחלה: ב"הארץ", מאזנים, "גליונות", קובץ "בכור", "גזית". אחרים מהם פורסמו שנית בשנוי-נוסח.

105 עובדיהו, מרדכי. אדם בחוץ: ספורים ושרטונים. תלאביב, "מסדה", (דפוס "ספר"), תש"א. 207, [1] ע', תמונות. 8°. כשמונים ספורים קצרים.

106 עזרא, משה בן יעקב ו'. שירי החל; יוצאים לאור על ידי חיים בראדי. ספר ב: באור לדיואן / רשימות ומפתחות. ירושלים, שוקן, (דפוס "הארץ"), תש"ב. 29 ע', [2] דף, [3]—464 ע', 4°. = ספרי המכון לחקר השירה העברית. סדר א, ספר ב, את הדיואן ראה ק. ס. שנה י"ג ע' 91—92; שם גם הערכה מאת ש. ה. קוק.

"אך רוב שיריו עמוקים וקשים וצריכים לפירושים" — משפט קשה זה שחרץ אחריו בשעתו על שירי ר' שמואל הגנידי, נעשה בינתיים נחלתם וגורלם של כל משוררי ספרד. מרחקי דורות ומחיצות של תרבויות מפרדים ותוצאים עתה בינינו וביניהם. השכלתנו הספרותית, הפיסתנו וטעמנו האסתטי בדברי שיר נוצרו ונתגבשו עם קריאת יצירותיהם של היונים והרומאים והאומות החדשות ההולכות בעקבותיהם. הקאסיגוריות הספרותיות כגון אפוס, פואמה, שיר לירי, אודה, נובילה, רומאן, טראגדיה, קומדיה וכיוצא בהם, הן הן הידועות וקרובות לנו והן הן המשמשות בידנו מכשיריקליטה ואמות-מידה לתפוס ולטעום ולהעריך בהם תכנה של יצירה ספרותית. ובמבנה וערכה האמנותי. אף הקאסיגוריות הספרותיות של השירה העברית הקדומה למיניהן שהן מובדלות ורחוקות מרחק ניכר ממיני השירה שבספרות האריות, עדיין ידועות הן לקורא המודרני מקריאת התנ"ך. אבל כל יתר שירת המזרח, וביחוד השירה הערבית, לא שיקה לה מולה ליהפך חלק מאוצר ידיעתנו וטעמנו בעיני ספרות, ולא הועילו המאמצים המרובים שנעשו, בעיקר על ידי סופרי גרמניה במחצית הראשונה של המאה ה"ט, להקנות לשירה זו זכות-אזרח בספרות העולם. ועל כן עומד הקורא העברי בן-הדור גבוך ותוהה לפני שירתם של משוררי ספרד העבריים, שכן רובה ככולה היא בבואה נאמנה לשירה הערבית הן בתכנים ומוטיבים והן בצורות ודרכי לשון, ואף על פי שהרגשה סתומה ועמומה לוחשת לו שנצטבר כאן ערך ספרותי ולאומי חשוב, אחת החוליות היקרות ביותר בשרשרת היצירה הספרותית כלשון העברית, אין הוא יודע עד מה כיצד להתקרב ולגשת, לבוא ולחרור אל ארמון-פלאים זה שמפתחותיו אבדו מידו. עובדה זו מתבלטת לעינינו ביתר שאת כשאנחנו באים להעריך זה מול זה את שני תחומי היצירה של משוררי

לרשימת הבוחרים לאספת הנבחרים ולועד-הקהלה, ועיונית: להשיג ידיעות על מבנה היישוב היהודי בכלל ועל העדות השונות בפרט. בספר שלפנינו ניתנו וגם עובדו המספרים של המפקד. המחבר משה את התוצאות אל תוצאות המפקדים הקודמים ולפעמים גם אל המספרים המתאמים של היישוב היהודי בארץ כולה או בחיפה. — מספר היהודים בירושלים בשבוע המפקד — 80.850, שהם 61% של כל האוכלוסיה בעיר. המחבר עיבד את המספרים בעיון רב ובפרוטרוט והטיק מסקנות בנוגע לכמה הופעות-חיים בחלק היהודי של אוכלוסית עיר-הבירה. — ע' 70*—76*: "הרבו הטבעי האמתי" מאת פרופ' ר. בקי.

100 סימון, עמנואל [Ernst Simon]. תורת החנוך הגופני... מאת עמנואל סימון, בהשתתפות יהושע אלוף. חלק א—ב. 2 כרכים. תל אביב, (הכפלת "המומחה"), תש"א. [1] דף, 7, 164; 7, [1]—164—286 ע', 8°. עם דיאגרמות ותמונות. חלק ב: מאת יהושע אלוף, בהשתתפות עמנואל סימון. בראש השער: הועד הלאומי לכנסת ישראל בארץ-ישראל המחלקה להכשרה גופנית. הקטוגרף מכתב-מכונה. — התכן: חלק א: האדם ותרגילי הגוף. חלק ב: החנוך הגופני להלכה.

101 סלטן, פליכס. במבי; קורות חיים בעיר. הקדמה מאת ג'והן גלסוורת' (תרגום מגרמנית מ. ה. בן אברהם). תלאביב, "מסדה" בסיוע מוסד ביאליק, (דפוס הפועל הצעיר, תש"א). 204 ע', 8°. = ספרית "רמון" 8. שם המקור: Felix Salten: Bambi, eine Lebensgeschichte aus dem Walde.

102 סמולנסקי, פרץ [Perez Smolenskin]. מ ב ח ר מ א מ ר יו. סדר בצרוף-מבוא ע"י שלום קרמר. (תלאביב) 'להוצאת המחלקה לעניני הגזע של הנהלת ההסתדרות הציונית ובהשתתפות קרן היסוד והקרן הקימת לישראל ע"י "מצפה", (דפוס רוהלד, תש"ב). 109 ע', [1] דף, פורטרט. 8°. = ספרית "שרשים" א. — מנוקדת. פרקים ממאמריו ב"השחר" וגם קטעים מספורי. המדורות: שאלת היהודים. עם הרוח. על ישוב א"י. פרקים שונים. בתחלת הספר (ע' 5—26): ש. קרמר: מבוא וביבליוגרפיה קצרה.

103 עברי, יצחק. בין דם לדם: שירי שקיעה ותוחלת. (מיידש יהושע טן פי). תלאביב, "יבנה", (דפוס "אחוזות"), ת"ש. 53 ע', [1] דף. 8°.

104 עגנון, שמואל יוסף [Samuel Joseph Agnon]. כל סיפוריו של שמואל יוסף עגנון.

קונקורדאנציונית בכל מלה ומלה שיצאה מתחת עטו של המשורר. בקיאות זו היא שעמדה לו לבראדי, ראשית כל, בקביעת הנוסח. בין כל אספי השירים של גדולי משוררי ספרד דיואנו של רמב"ע הוא המשובש ביותר. עוד לפני כמה שנים לא נודע ממנו אלא כ"י אחד בלבד (אם לא נביא בחשבון את כ"י גינצבורג האבוד), הוא כ"י אוכספורד שכתבו עצמו מעיד עליו במקומות הרבה בגליון שנוסחו טעון בדיקה. בכ"י נתקדו השירים ניקוד שלם, אבל לפעמים לא זו בלבד שאין בניקוד משום תועלת להבנת השירים, אלא הוא עלול להכשיל את החוקר ולהפריע להבנה נכונה של דברי המשורר. ובאמת, כשהתחילו ביאליק ורבינצקי להוציא על פי כ"י אוכספורד את שירי רמב"ע, הוכרחו להפסיק את עבודתם באמצע מחסר אפשרות לקבוע על פיו נוסח ישר כל שהוא. הודות לאמצעים המדעיים המרובים שנאספו במכון לחקר השירה העברית מיסודו של שוקן, היה אמנם סיפק בידי בראדי להשתמש במספר ניכר של כתבי יד, בין שלמים ובין מקוטעים. אף על פי כן צריך היה אף הוא להשקיע את מיטב חריפותו ובקיאותו כדי להעלות ארובה למקומות מרובים בדיואנו ולתקנם מסבא ושקול דעת. ואם כי ששה זאת על פי רוב מסוכנת היא וחשודה מבחינה מדעית, הרי הוכחותיו של בראדי ממקומות אחרים בדברי המשורר חזקות ומאששות כל כך עד שגם הספקן בעל כרחו יענה אמן אחרי תיקונו. כמה דברים מאלפים ומפליאים בענין זה נרשמו במבוא.

בגוף הביאור לא הניח בראדי דבר גדול וקטון שלא האיר עליו אור פירושו המחכים. תשומת לב מרובה ניתנה ללשון. זו לקוחה אמנם מן התנ"ך, אבל יש ומשוררי ספרד פירשו מלים ומליצות מסוימות במקרא שלא כפירוש המורגל כיום בפנינו, וברור הדבר שלשם הבנת דבריהם על בוריים מן הצורך הוא לגלות את הפירוש שלפיהם הבינו הם את המקראות הללו (עיי' משכ"כ בזה ב"קונטרסים" לילון ח"א עמ' 50). המקורות שאפשר להסתמך בהם בגילוי פירושים מיוחדים אלה, שהיו לפני המשוררים, הם על פי רוב דברי התרגומים וחיבורי המדקדקים והפרשנים הספרדיים. בראדי מתחקה דרך קבע על המקורות האלה ומצליח על ידי כך לירד לעומקה של כוונת המשורר (עמ' 13 ועמ' פב ועוד). גם לשונות שיש בהם משום השפעת הלשון הערבית, הן באוצר המלים והן בשימוש הלשון ובתחביר, מאירים יפה על ידי בראדי (עיי' למשל עמ' רג, וכדאי היה להעיר ש"וי" ערבית" זו היא הנקראת בלשונם ואו רב ואכמ"ל).

כמו כן הוקדש מקום רב בפירוש ל"צירופי לשון". יש בדבריהם של משוררי ספרד (והם הולכים בזה בעקבות המשוררים הערביים) נוסחאות קבועות ועומדות לכמה נושאים ומוטיבים שיריים. תכנן של אלו שיה, אבל צורתן וסגנונן מתחלפים, אם לצורך המשקל או לשם לשון נופל על לשון או לשם חידוש סתם. צירופי לשון אלה, אם עומדים על זהותם, יש בהם כדי לבאר כמה מקומות סתומים בשירים ולהעיד אלה על אלה, ולא עוד אלא שלפעמים הם יכולים לשמש בנין אב לדברי משוררים

ספרד: שירת הקודש ושירת החול. הפיוט שעיקר יניקתו מזמורי תהילים ומגילת איכה ותפילות שתיקנו חז"ל, עדיין כולו שלנו הוא. ולא עוד אלא שמעלה יתירה לפיוט הספרדי על פיוטי הקדמונים, שכן ידיעתם המפותחת של משוררי ספרד בדקדוק הלשון וטעמם המשובח בעניני סגנון שיוו לפיוטיהם צחות לשון ופשטות סגנון שאין הרבה כמותם אצל פייטני שאר ארצות. אמנם גם כאן יש אנו נתקלים בקיר אטום, כגון בשעה שתמונת העולם של המיסטאסיקה האסלאמית מתחילה נותנת את אותותיה בפיוטים כעין "כתר מלכות" וכיצא בו. אבל על קשיים אלה עדיין נקל לו לקורא להתגבר כשהוא בא ובידו מטען מה של ידיעות ומושגים מעוין בספר "הכורז" או "מורה הנבוכים" או שאר ספרים בדומה להם. לא כן הדבר בשירת החול. כאן מתרבים הקשיים והמכשולים העומדים לשתן על דרכו של הקורא במידה עצומה כל כך עד שאינו יכול עוד לנצחם ולכבשם באמצעים הספרותיים הרגילים. הנתונים בידו מחוץ אוצר ההשכלה המצוי. לא שלשון השירים קשה יתר על המידה. אוצר המלים והמליצות של משוררי ספרד לקוח ברוב רובו מן התנ"ך שלשונם בלבד נראתה להם צחה למדי ונאותה לדברי שיר, וכמעט שהיו מדדרי הנאה מלשון חז"ל. אין גם חידושי לשון נועזים וזרים בדרך שחידשו הפייטנים. אבל הקורא חסר כאן כל מושגי יסוד בדרכי השירה הזאת על תבנית וצורותיה, חסר ה' ידיעה — עמוקה או שטחית — בקאטיגוריות הספרותיות המיוחדות לשירה זו. מכאן מיעוט ההצלחה שזכו לה נסיונות הדור האחרון לעשות את שירת ספרד קניינית לשכבות רחבות בעם, ולא עמדה להם אפילו זכות סמכותו הלאומית הגדולה של ביאליק.

אשר על כן אין לה לשירת ספרד, כל זמן שלא כבשנו אותה לעצמנו, תקנה אלא בפירוש. אבל מה צריך להיות טיבו של פירוש זה? היה אומר, לא בלבד פירוש הנתלה בגוף הפנים ומלווה אותו, אלא גם פירוש של מ ב ו א: לא פירוש המלות והמליצות בלבד, אף לא פירוש זרקי הסגנון ותמונות הלשון (הטרופים), ואף לא פירוש הענין באותו ענין בלבד, אלא הארה כללית של כל אופייה של שירה זו בין בתוכן ובין בצורה. הרצאה כוללת של הפואטיקה המיוחדת לשירה זו לכל תיקפה. עד שלא ידע הקורא מה היא "בכית האוהב ליד שרידי מחנה האהובה" ("אטלאל" בערבית), מה הם "יצורי אוהבים" (כ"אל), מה היא "רעית כוכבים" או "תהילת" עצמו" (פכ"ר) או "שיר-לעג" (ה"א), וכדומה מן הנושאים התדירים של שירת ספרד ודרכי התיאור המיוחדים להם, תהיה השירה הזאת כספר החתום, ואפילו לקורא הרוצה בכל לבו ומשתדל בכל מאורו לקנותה לו ולעשותה אבך פינה בבנין השכלתו הספרותית והיהודית.

צעד מכריע לקראת המטרה הנכספת של פירוש ממין זה הוא הספר שלפנינו, שהוא בלי ספק ראש הפסגה בעבודתו המדעית של בראדי בחקר השירה העברית, שריי הלולים של עבודת-חיים שנוהגו בה ידיעה עמוקה ושקידה עצומה, אהבה ומסירות נפש למשורר ולמפעלו. קורא הספר נדהם למראה בקיאותו הנפלאה של המחבר בדבר ר' משה אבן עזרא המגיעה כמעט לידי ידיעה

אנדה פינקרפלד. מציירים בידי נחום גוטמן. מהדורה שניה. תל-אביב, "אילה" ע"י "דביר", (דפוס "גוטנברג"), ת"ש. [4] דף 114 ע', ציורים, לוחות-תמונות. 23 : 24 (רחבו גדול מארכו). מהדורה א' ראה ק. ס. שנה ט' ע' 27.

113 פִּינְקֶרפֶּלְד (הרברט) אַלְבֶּרְט (לורנס). ד ב ר י י מ י א י ר ו פ ה. תרגום מאנגלית בששה ספרים בצירוף מפות היסטוריות, לוחות ומפתחות עם מבוא מאת פרופ' דניסון קבנר. ספר שלישי : מתקופת הרנסנס עד מלחמת שלושים-השנה. תרגם [עקב] קופליביץ, בעריכתו המדעית של ר. קבנר. תל-אביב, הוצאת מוסד ביאליק עלי-די "מסדה", (דפוס "אחדות"), תש"ב. 208 ע', מפות. 8°. ביבליוגרפיה : ע' 183—194. בסוף הספר (ע' [197]—208), נספח : עיקרי הזה המצורית, שהיו שנויים במחלוקת בתקופת הרפורמציה, מאת המערכת המדעית. — שם המקור : H. A. L. Fisher : A history of Europe. ק. ס. שנה י"ח ע' 349.

114 פִּלְדֶּש, יולן. רחוב התחול הצד ד ג י ס : רומן. תרגם מצרפתית אנהן [אברהם] קבק. תל-אביב, "מסדה" בסיוע מוסד ביאליק, (תש"א — 1940). 263 ע'. 8° = ספרית "רמון" 3. שם המקור : Jolán Földes : A Halászó macska uccája. מחיי המהגרים בפריז אחרי המלחמה העולמית הקודמת.

115 פִּרִידְמָן, צבי. תיכונולוגיה של ה ע ז : תורת העץ הגלמי, הכלים, המכשירים והמכונות, עם 286 ציורים. כפר ילדים מאיר שפיה, "החרש", (דפוס "אחדות" ת"א), תש"א. 183, [1] ע', לוחות-תמונות. 8° (ספרית חרש העץ). — פרק אחרון (ט"ו) : עצי החרוש בארצנו (ע' 166—176). — "מלון המונחים" עברי-גרמני-אנגלי, ע' [177]—183.

116 פֶּרֶץ, יצחק [ליבוש]. ס פ ו ר י מ ו צ י ו ר י מ : סדורים ומוגהים לפי המקור ע"י אשר בן ישראל. ירושלים, "קהלת", בהוצאת ר. מס, (דפוס "המערב"), תרצ"ט. 64 ע'. 8° = אוצר התלמוד, חוב' י"ג (ב'). = ל. פרץ. מחברת ב. התכן : שלום בית. השליח. ציורי מסע. נשמה מה היא. הלכנה מספרת. אם לא למעלה מזה.

117 פֶּרֶץ, מ[לך]. ה ס פ י ל י מ הפנים ב ע ו פ ו ת... בעריכת ש. ד. יפה. תל-אביב, "ספרית השדה", (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"א. 39, [1] ע', תמונות. 8°. "החבורת עובדה על יסוד שתי הרצאות

אחרים. בראדי טרח לבאר את הצירופים לא רק במקומם, אלא גם לרמוז מאחד על חבריו ועל חבריו, ועוד אסף אותם לאספה ב"ציורים" מיוחדים. ציורים אלה לא נדפסו עדיין כאן ונדחו לסוף הכרך הבא. חשיבות מיוחדת נודעת ל"הצעות הכלליות" שבראש כל שיר ושיר וכן בראש כל ענין וענין בגוף השירים. ב"הצעות" אלה יש לפעמים הרצאות רחבות על נושאים ומוטיבים מסוימים החוזרים ונשנים לא רק בשירי רמב"ע, אלא גם בשיריהם של שאר משוררי ספרד. בהן וב"ציורים" יש משום אותו "פירוש של מבוא" שרמזתי על ענינו למעלה, ובהם חשיבותו הגדולה של הספר.

הכרך שלפנינו כולל את הביאור לדיואן בלבד, ואילו לפירושם של שירי האזור, המכתבים וספר הענק נועד כרך שני. הבה נקח שלמרות מחלתו האנושה של המחבר נזכה להיות גם לאורו של הכרך השני.

ב ג י מ י נ ק ל א ר

107 עֵינֹת ; (סדרה של חוברות לכתוב א—ח. מאת אריאל מ. א. ביגל, ב. ברנשטיין, י. הלפרין, ליון קיפניס). 8 חוברות. [תל-אביב] ("התקופה"), חש"מ, [1940]. 16 ע' בכל חוברת. מנוקדות ומצוירות. כל חוברת כוללת קטעים מדברי סופרים שונים. מהמעטפת. התכן : עינות לכתב ב' : [א] : בכתה החדשה. [ב] : גנת הירק. [ג] : הירדה. [ד] : במשפחה. [ה] : הרפת. [ו] : הליל. [ז] : הפרדס. [ח] : שבת.

108 עֵם, כ. ו י צ מ נ ז — ב נ ק ר ו ט ; (תל אביב, יפה, דפוס "החושן", תרצ"ט). 32 ע'. 8°.

109 פִּינְטְרֶקוּבְסְקִי, יעקב. ספר שאלות ותשובות ע ד ת י ע ק ב. חלק שני בו יבואר חומר חיוב מינוי סנהדרין... ובו מפענה צפונות בסוגיות הש"ס ובדברי הראשונים... חברתי... יעקב פינטרקאווסקי... ירושלים, דפוס יהודה עמרם איתאח, ת"ש. [25]—56 ע'. 4°. את הקודם ראה ק. ס. שנה י"א ע' 167.

110 פִּילְכֶנְפֶּלְד, ורנר [Werner Feilchenfeld]. ח מ ש ש ו י מ לעליה יהודית מגרמניה ולהעברת הון באמצעות "העברה", 1938—1933. מאת ורנר פילכנפלד. (תל-אביב, דפוס "הארץ"), [1939]. 38 ע', [1] דף, דיאגרמות, טבלאות. 8°. את החוברת בגרמנית ראה להלן מס' 160.

111 פִּינְקֶרפֶּלְד, אנדה [Anna Krampner]. א י ה ב ג נ ח ח י ו ת ; ספיר. ציורים מאת לודוויג שורין. תל-אביב, דביר, (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"א. 48 ע'. 8°.

112 פִּינְקֶרפֶּלְד, אנדה [Anna Krampner]. ש י ר י י ל ד י מ ; כתובים בידי

8) מאמרים ונאומים משנות 1936—1939. — ב ס ע ר ת
ה מ ל ח מ ה (10 נאומים). — צ י ון ו א ל ב י ון
(נאומים ומאמרים משנות 1920—1939. פרט לאחד
1905): טריטוריה לעם היהודי, "בית לאומי", המדינה
יהודית, תשובת צי, למשלחת הע"פ הערבי, דברי
צי, למשלחת הישוב היהודי, קבלת פנים לצי, בהרצופים.
ביקור בת"א. בשבח המפעל היהודי בא"י. נוכות הצהרת
בלפור והזכיון לרוטנברג [לחשמל והשקאה]. תכנית
החלוקה של א"י. התנגד לתן. הצעה לפתרון בעית
א"י. נגד "הספר הלבן" לא"י — מאי 1939. הודעת ראש
הממשלה — יולי 1941.

122 קולודני, משה. במשעול הסינתיזה:
(לעשור "הנוער הציוני" בארץ-ישראל)... תלאביב,
המוכירות העליונה של הסתדרות "הנוער הציוני"
העולמית, (דפוס הפועל הצעיר), ת"ש. 22, [2] ע' 8°.

123 קורצ'ק, ינוש [Janusz Korczak].
הנוער העקשני; חיי לואי פסטר. תרגם
מפולנית שמשון מלצר. תלאביב, הוצאת דפוס "דבר",
ת"ש. [2] דף, 120 ע' 8°. מנוקד. על המעטפת:
הוצאת "דבר לילדים". תדפיס מתוך "דבר לילדים" כרך 1.

124 קיפניס, לוי [Levin Kipniss]. ט ל ;
ספריה לילדים, מאת לוי קיפניס. 1—22, 22 חוברות.
(תלאביב, "ציון"), [תש"א?]. 11 ע' בכל חוברת (פרט
לשלש). 8°. מצוירות ומנוקדות. מהמעטפת. חלק מן
הספרים יצא לאור גם בתוך ספרו של המחבר: "כלני
חברים". התכן: 1: היורה. — 2: חנן הנחבא. 9 ע' —
3: חג הנצחון. — 4: שקטן. 9 ע' — 5: מלך הים
והחול. — 6: הילדה על המגדלור. — 7: כיצד שלחה
חמדה מכתב. — 8: אש, אש מדורה. — 9: שלשת
הפרפרים. — 10: הור. — 11: המברשת המענשת. —
12: זמירה זריזה. — 13: הדוד פסח. — 14: צביה
והגדיה. — 15: מעשה בכדור. — 16: התולעת שאיננה
שמה בחלקה. — 17: מלך הדגים. — 18: בן-עכבור
שחור אל החור. — 19: הנוסעים בקרון. — 20: מעשה
ברם. 10 ע' — 21: רחמניות. — 22: הכתל המעריכי.

125 קיפניס, לוי [Levin Kipniss]. כל ו ;
חברים; מעשיות וספורים... הצוירים מאת א.
הרשקוביץ. תלאביב, "ציון", (דפוס "בצלאל"), [ת"ש?].
[123] ע' 8°. כל הספורים נדפסו גם בספרו "טל"
הרשום בערך הקודם (מס' 4—12).

126 קלוגר, י. מדוע הופר הסכם
הבסחון בארץ?... בצרור מכתבים, מברקים

בקורס למחלות עופות, שנערך מטעם המחלקה להיגיינה
של האוניברסיטה העברית.

118 ציזיק, ברוך [B. Chizik]. א ו צ ;
ה צ מ ח י מ (אנציקלופדיה) מכלל ליגבות וגנונות...
חוברת ח. תלאביב, דפוס הנקדן, [ת"ש]. ע' 113—128,
תמונות. 4°. מנוקד. — מהמעטפת. — את הקודמות
ראה ק. ס. שנה ט"ו ע' 427.

119 צלה בת-הקבוצה; חוברת זכרון לצלה
גור-אריה. תלאביב, המרכז לנוער של הסתדרות
העובדים בארץ-ישראל, (דפוס "הפועל הצעיר"), ת"ש.
60 ע' [2] דף, פורטרטים, תמונות. 8°. (ספרית
מרכז לנוער של הסתדרות העובדים בארץ-ישראל).
מנוקדת. — צ. גור-אריה נולדה בשנת תר"פ (פולניה,
והליו) ומתה בשנת תרצ"ח. התכן: האם: חיי צלה. —
ברדיצ'בסקי: צלה. — מיומנה. מכתבים. חבורים.

120 צ'רצ'יל, וינסטון (ליאונרד) (ספנסר).
ג ד ו ל י ה ד ו ר. (תרגם מאנגלית יעקב קופליביץ.
שתי מסות. חורגמו בידי אשר ביילין). תלאביב, "מסדה"
בסיוע מוסד ביאליק, (דפוס "הפועל הצעיר", תש"א).
224 ע', פורטרטים. 8°. = ספרית "רמון" [10]. יצאה
גם הוצאה מהודרת בלי שם הסריה ושנת ההדפסה.
שם המקור: Winston Leonard Spencer Churchill.
Great contemporaries. התכן: הקדמה.
לורנס של ערב. הרון רוזברי. ג. ב. שוא. יוסף צ'מברלין.
סיר ג'ון פרנץ. רון ברקנדה הראשון. א. ג. בלפור. צ.
סט. פרנל. קלימנסו. המרשל פוש. רוזבלט מרחוק.

121 צ'רצ'יל, וינסטון ליאונרד ספנסר
[Winston Leonard Spencer Churchill].
ו י נ ס ט ון צ' ר צ' י ל — מנהיג במערכה. פרקי
זכרונות, מסות, מאמרים ונאומים בהם עיקרי דבריו על
הציונות וארץ-ישראל. ערך ומתורגם בידי אריה לרנר.
תלאביב, הוצאת דפוס "דבר", תש"א. 285, [3] ע',
פורטרטים, תמונות. 8°. במאמרים שכונסו בספר
זה מדובר בעיקר על מדיניות העולם בשנים שקדמו
למלחמת העולם ובזמן המלחמה; בכמה מאמרים מסופר
על מאורעות ומעשים מהמלחמה הקודמת ועל בעיות
הדימוקרטיות והפרלמנטריות. המתרגם הוסיף באורים
קצרים לגוף הדברים וצרף ביוגרפיה קצרה של צ'רצ'יל
(ע' 7—15). התכן: פרקי זכרונות (8 מאמרים).
— מסות: אמנות-החופש. מנהיגים והמונים. בעוד
חמשים שנה. הציור כשעשוע. משה מנהיגה של
אומה. הגאכר את עצמו לדעת? — על המשר

(1941). [2] דף 106, ע' 8°. שער נוסף באנגלית.

בשאלות הנידונות בספר הזה, עסק המחבר כבר בהיקף גדול יותר בספרו האיטלקי על "בראשית" מירנצי 1934. הספר שלפנינו אינו "אלא תקציר פופולרי של מחקר מדעי מקיף", לפי דברי המחבר בהקדמתו. — התכן: תורת התעודות ויסודותיה. השמות האלהיים. עוד על השמות האלהיים. הלשון והסגנון. הסתירות וחילופי הדעות. ההכפלות והחזרות. הפרשיות המורכבות. המסקנות.

132 קרול, ליואס [פסידוניס של דודא'סון, צ'רלס לוטוידג']. עליסה בארץ הפלאות, מאת לואיס קרול. קצר ותרגום מאנגלית [אברהם] אנהן לניב יעקבוביץ. מציר על קי א. שרברק. תל-אביב, "יורעאל"/ש. שרברק, (דפוס רוהלד), 1940, 80 ע', תמונות. 8°. מנוקד. (ספרית "שליבים") שם המקור: Lewis Carroll [pseud. of Charles Lutwidge Dodgson], Alice in wonderland.

133 קרטל יודישר פרינדרונגן. תל-אביב. משטר ציוני; הצעות הדק. י. פ. (K. J. V.) להנהגת משטר ציוני-משפטי בארץ-ישראל. (תל-אביב, דפוס הוצאת ארץ ישראל, [1939]. [4] ע', 4°. בלי שער. — בראש הטקסט: נשיאות הדק. י. פ. (K. J. V.). תל-אביב, רחוב אלנבי 70.

134 קרינגטון, צ'רלס-אדמונד; ג'ון [Charles Edmund Carrington; John Hampden Jackson]. דברי ימי אנגליה בארבעה כרכים, בצורך מפות ותמונות, מאת ס. א. קרינגטון, י. המפדן ג'קסון... תרגום [נצחק] שנברג. כרך ראשון: (מהתחלת תולדות העם האנגלי עד מלחמת מאת השנים). תל-אביב, "מצפה", (דפוס "רוהלד"), [1941]. 199 ע', 8°. ("ספרית העולם"). מהדורה מיוחדת, ל"ספרית העולם..." הדפסה חדשה של המהדורה הקודמת, ראה ק. ס. שנה י"א ע' 427.

135 רבינוב, יהושע. בשדמות יורעאל; [שירים]. תל-אביב, הוצאת ודפוס "דבר", תש"א 88 ע', 8°.

136 רבינוביץ, מנחם מנחין מנדל [Menahem Meindel Emanuel Rabinowitz].

1. קונטרס דמעות ונחמות מנחם וסדר הגאולה, כפ"מ ש"מסה"ק וכפ"מ שחנני ה'... מנחם מנדל מנחין (עמנואל) (מאהליער רבינאוויץ) (רמ"ל) ב... ר' אברהם ארי' ליפשיץ... ירושלים, דפוס Katzburg, תרצ"ט. [1] דף 5 ע', 8°.

2. ספר מליצי יושר; וידוי הגדול והכללי,

וצלומים. הוצא לאור על ידי י. קלוגר. תל-אביב, (דפוס "החושן"), [תרצ"ט]. 15, [1] ע', מסקימיל. 8°. מתוך השקפה רויזנינסטית.

127 קלויזנר, ישראל. מימים ראשונים; תעודות ופרקים בתולדות תנועת התחייה בישראל, מתפרסמים ע"י ישראל קלויזנר. א: מוכרונותיו של משה קאמינסקי. ירושלים, (דפוס "אחזה"), תש"א. 12 ע', 8°. "תדפיס מהעולם... גלי כ"ה, כ"ה תש"א". מורסם מכת"י שנמצא ב"אוסף-דרויאנוב" שבארכיון הציוני המרכזי. על ה"בילויים" וח"צ בשנות 1882—1883.

128 קליין, [הנרי] צ'בין [Henri Zvi Klein]. מוֹיֵקִי גֶן-הֵיֶרֶק בארץ-ישראל... רחובות, (תל-אביב, דפוס "הפועל הצעיר"), תש"א. 144 ע', תמונות. 8°. באור מונחים: ע' 141—142; ביבליוגרפיה: ע' 143—144. בראש השער: הסוכנות היהודית לארץ-ישראל. תחנה לחקר החקלאות.

129 קלירספלד, יוסף (Josef Kliersfeld). שרי צבא מִיִּשְׂרָאֵל; פרשת גבורתם וגדולתם של קצינים יהודים במערכות העולם. (תרגום מכתביד ד. אורבך). ירושלים, ראובן מס, (דפוס "המערב"), 1941. 257 ע', [2] דף, פורטרטים. 8°. שער ותכן גם באנגלית. התכן: הקדמה. — בריטניה הגדולה: א. א. גולדסמיר. ד. הריס. ג. מונש. פ. ששון. פ. ה. קיש. ל. הרבלישה. — ארצות הברית: ד. ס. פרנקס. א. פ. לו. א. מריס. י. שטראוס. ב. ב. ליפסטר. ל. ר. סק. ה. ה. להמן. — אוסטרליה: א. פון אייס. ו. פון קלומברג. א. פון שוויצר. ה. צוקרמן. פ. קרייסלר. — צרפת: א. ליפמן. א. ג. סיטוראן. י. קסל. א. פלג. — גרמניה: מ. בורג. ל. האס. ק. י. מלכור. ג. פרנק. — איטליה: ק. אוטלונגי. — רומניה: מ. ברוציגר. — פולין: ב. יוסילוביץ. — בלגיה: ל. ברנהיים. — סין: מ. א. כהן. — שווייץ. א. ק. דה ברוס בסטו. — ארץ-ישראל: ז. רובינסקי. י. טרומפלדור. — מעשה בחיל יהודי פשוט.

130 קמחי, דב [Dov Kamhi]. עשרה ספורים. ירושלים, "אחיאסף", (דפוס וינפלד), תש"א. 208 ע', 8°.

131 קסוטו, משה דוד [Umberto Cassuto]. תורת התעודות ויסודות של ספרי התורה; שמונה שיעורים, מאת מ. ד. קסוטו. ירושלים, חברה להוצאת ספרים על-יד האוניברסיטה העברית, תש"ב.

זכר ליוכל החמשה של אגוד דתי „אמת ואמונה“...
עם-תרגום גרמני, מאת Heinz Politzer.

141 שלמוני, חיים]. כ"פ תור ופרח:
מסכת עוקצין להצלפות סטירות-הומוריסטיות-על חינו
החברתיים פוליטיים מפלגתיים ספרותיים אמנותיים
בחמשת השנים האחרונות. תל-אביב, „יבנה“, (דפוס
„בצלאל“), ת"ש 252 ע"י 8°. „הספר... מכיל את
החלק הראשון מליטב בדיחותיו וסטירותיו המקוריות של
ח. שלמוני“. נדפסו תחלה בעתונים הסטיריים של המחבר
בשנות תרצ"ה-צ"ח ובעתונות היומית בא"י.

142 שמואלי, אפרים [Efraim Shmueli].
תולדות עמנו בזמן החדש; מגלות
ספר עד תקופת ההשכלה (1492-1815). תל-אביב, צ.
לינמן, (דפוס ארץ ישראל), תש"א 192 ע"י 8°.

143 שניאורסון, פישל F[ischel] Schneer-
[sohn]. חיים גראביצר; ספור, כרך שני:
חלק ג-ד. תל-אביב, המכירה הראשית „במסדה“, (דפוס
הצופה, 1940). 8°. התכן: חלק ב'; הנופל בצרי
הדרכים (מעולם המשיכילים). — חלק ד': סופו של הנופל
(מעולם החסידות). — את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ז
ע' 37, ראה גם ק. ס. שנה ט"ו ע' 353.

144 שפטלוביץ, אלחנן אריון. משפ
המשפחה היהודית והיהודי ושימוש בארץ
ישראל... תל-אביב, ש. בורסי, (דפוס „הפועל הצעיר“,
תש"א. א. ע' [1] דף 159, [1] ע' 8°. „השטחים
שבהם צריך או יכול החוק היהודי, לפי פקודת הממשלה,
לכוא בחשבון, הם עניני המשפחה והירושה... הספר מכון
לשני חוגים של מעיינים. אלה שהחוק הישראלי נהיר
להם ימצאו בו כעין „קיצור שולחן ערוך“... ואלה שאינם
מכירים את החוק היהודי — להם יהיה חבור זה מקור
לידיעות בחוקי המשפחה והירושה“. מההקדמה. —
התכן: מבוא: האירגון של כנסת ישראל בא"י לפי
החוק הממשלתי. — ספר א': משפט המשפחה;
הנישואים. המשפחה. האפיסטרופסות. — ספר ב': משפט
הירושה: מערכת הירושה. משפט הצואה. — תוספות.

145 שקספיר, ויליאם. הסונטות אל הגברת
השחורה. (עברית — ש. שלום [שלום יוסף שפירא]). תל-
אביב, „גוית“, (דפוס „הפועל הצעיר“, תש"א 22 ע"י
8°. בראש השער: ויליאם שקספיר. — שם המקור:
William Shakespeare: Sonnets.

כולל וידויים, תפלות ותיוונים וכו'. לרבינו נסים, רבינו
יונה רבינו רמב"ן. [ועוד] עם פירוש והערות... מלוקט...
ע"י... מנחם מענדל מנדל (רבינוביץ מוהליבר)... בן...
ר' אברהם ארי... ליפשיץ... ירושלים, דפוס קאצבורג,
ת"ש 15, [1] ע' 8°.

3. ספר מליצי יושר; הס קטיגור, וקה
סניגור מקומ... מלוקט מסודר ומחבר מסה"קו מפי מה
שחנן ה' אות... מנחם מענדל מנדל (רבינוביץ
מוהליבר)... בן... ר' אברהם ארי... ליפשיץ... ירושלים,
ת"ש 4, [4] ע' 8°.

4. שירי מנחם; מחשבות, הגיונות... שירים
ופואמות, בעברית, זשארגון ואנגלית, מאת המחבר מנחם
מנדל מנחם עמנואל בהרב ר' אברהם ארי ליפשיץ
מאהליהו רבינואיון. (רמ"ל). Thoughts and fan-
cies in verse... by Menahem Mendel Menhin
Emanuel ben Abraham Lifshitz Mohliwer
Rabinowitz (M. L. R.). Jerusalem, דפוס
Katzburg, 1939. [10] ע' 8°. מספרי העמודים
7-10 נכתבו ביד; המספרים 5-8 שהיו מודפסים על
עמודים אלו נמחקו.

5. A call in time, an echo of the
prophets, warning from Heaven, in Hebrew
and English. By Menahem Mendel Menhin
Emanuel ben Abraham Lifschitz, Mohliwer
Rabinowitz (M. L. R.). Jerusalem, typ.
Katzburg, 1939. 6, [1] p. 8°.

137 ריכמן, חנניה. יציאת מצרים;
ספור, בצעירות. מציר על ידי נתום גוסמן, מספר
בחרוים ע"י חנניה ריכמן. תל-אביב, „יבנה“, (דפוס
„הנקדן“), [1941]. [15] דף 22: 25 (רחבו גדול מאד).

138 רן, יחזקאל. ללא אחיזה; ספורים
ורשימות. תל-אביב, „גוית“, (דפוס „עתיד“, תש"א.
124 ע' 8°.

139 שוחט, עזריאל. תכנית להוראת
תולדות ישראל בחברות הנוער. [1], [3]
2 חוברות. ירושלים, ועד הארגון של המדריכים לעלית
הנוער, (דפוס „אחיה“, ת"ש. XVIII, [1], 44; 32 ע"י
8°. התכן: [1]: תקופת בית שני. חוברת א.
[3]: תקופת ספרד.

140 שלמה. אלא להיציא יו. ירושלים
חש"מ, תש"ב 1 דף (נדפס על צד אחד). 2°. „שיר
קדום זה לפייטן בלתי ידוע החותם בשם שלמה נדפס כאן

150 תנ"ך. כתובים. ספר תהלים, מבואר מאת הגאון כמהור"ר שמשון בן כמהור"ר רפאל הירש... מתורגם מגרמנית לעברית ע"י הרב משה וייס. חוברת ראשונה. תל-אביב, ז. ו. פריימן, (דפוס י. ברוקר, ת"ש), 32 ע'. 8°.

151 תנ"ך. כתובים. ספר איוב. מפורש ע"י נפתלין ה[ר]ץ [טורטשינר]... חלק שני [פרקים כ"ב—מ"ב]. ירושלים, הוצאת הספרים על יד האוניברסיטה העברית, (דפוס "המערב"), תש"א. [1] דף, 269—591 ע'. 8°.

שער נוסף באנגלית, את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ח ע' 136—137. התכן: ס' איוב. מפורש פרקים כ"ב—מ"ב (ע' 269—483). — מבוא (ע' 484—544): דברי הקדמה. הלשון העברית של ס' איוב. מקור ותרגום. נוסח הספר העברי והעתקה. עריכת הספר וסידורו. שירת איוב כיצירה ספרותית. היסטוריה ואגדה בסיפור איוב. השירה והספר בתולדותיהם במקרא ומחזן לו. — נסיון לסידור שירת איוב (נאומו איוב ורעיו ותשובת האל). — הוספות ותיקונים. — מפתח המקומות בשאר כה"ק, שנפרשו בספר זה.

152 תרשיש, יהושע זלגי [J. S. Tarshish]. ספר עין תרשיש... מאתי יהושע זלגי באמ"ר... ישיעה בינוש תרשיש סג"ל... חלק ב—ג. 2 כרכים. ירושלים, דפוס ה. צוקרמן, תרצ"ז—תרצ"ח. [2] דף, 68 ע'. 8°; 90, [1] ע'. 4°.

התכן: חלק ב'; חלשים על יורה דעה (ס' א—ק"ה). יצא לאור ע"י בן המכבר... משה צבי תרשיש. בסוף הספר קונטרס מילואי תרשיש רעיונות מבן המחבר המו"ל. — חלק ג': חלשים ליו"ד מסי ק"ן עד הסוף, תשובות וחלשים על הש"ס א"ח ואה"ע, וחלק הדרוש. (דפוס הפועל המזרחי).

153 ברעזין, א[בא] צ[בני]. איבער דער יתומים פראגע אין תל-אביב. תל-אביב, חש"מ, תרצ"ט. 56 ע'. פורטרטים, תמונות. 8°. די אויסגאבע אין אידיש — פאר אויסלאנד.

154 שענהויט, שלמה. צווישן בלוי און ים; לידער, תל-אביב, "פריינט", (דפוס "ליגא" רמת גן), 1939. 61, [2] ע'. 8°.

155 Avi-Yonah, M[ichael]. Map of Roman Palestine, 2nd rev. ed. Jerusalem, London, for the Government of Palestine by H. Milford, Oxford University Press, 1940. 2 p., l., 56 p., map. 4°.

146 שרגורודסקה, פני [F. Schargorodska]. עברית למתחילים: ספר למוד השפה העברית לבוגרים... לספר מלון בארבע שפות: אידית, אנגלית, פולנית וגרמנית. לכל שפה מלון לחוד. מהדורה שניה. תל-אביב, האגוד להשלת העברית, (דפוס רוהלד), תרצ"ט. 116 ע'. 8°. מנוקד ומצויר. המלונים אינם נמצאים בספר.

147 תלמוד בבלי. מסכת ביצה מן תלמוד בבלי, עם פירש"י ותוספות, מסורת הש"ס ועין משפט, נר מצוה ותורה אור והגהות הג"מ ישעיה (פיק) ברלין. ונוספו עליהם (א) הגהות הב"ח להג"מ יואל סירקיש, (ב) הגהות להג"מ אליהו... הגאון מווילנא, (ג) גליון הש"ס להג"מ עקיבא איגר... (ד) הגהות הג"מ יחזקאל לנדא, (ה) הגהות להג"מ בצלאל רנשבורג... עם הלכה ברורה מאת רבנו אברהם יצחק הכהן קוק, ובסוף המסכת בירור הלכה מאת תלמידיו. ירושלים, מכון הערי פישל לדרישת התלמוד, (דפוס סלומון), ת"ש — תש"א. [5] 2—41, [1] דף, 310 ע', [1] דף, 28 ע'. 2°.

הרב רא"י קוק ז"ל "התמסר לעבודה הענקית של העמדת הפוסקים והתלמוד במערכה אחת מחוברת יחד כדי להסיר את המגנרת... שהשפעת הפוסקים הלכה ונתרחקה מן המקור שלהם... הדוך אשר נהג רבנו ז"ל בחבורו זה הוא, להביא מדברי הפוסקים רק מה ששייך לסוגית הגמרא... הוסיף מדברי הרמב"ם אותן ההלכות המשלימות ביאור הענין... לא נמנע מלהביא גם השגת הראב"ד... בכל מקום שהשו"ע נטה מדברי הרמב"ם הביא דברי השו"ע והגהת רמ"א, ולא החסיר עפ"י רוב גם חלשים דינים של האחרונים המפורסמים ממפרשי השו"ע... לא הוסיף כל חיידוש ולא הכריע שום הכרעה על דעת עצמו". (מהקדמתו של מנהל המכון ר' דוב הכהן קוק).

148 תנ"ך. תורה. חומש בית דוד ושלמה... עם הפסדות ותרגום אונקלוס. פירש"י בעל הטורים עיקר שפתי חכמים, תולדות אהרן. יצא לאור בהשתדלותו של שלמה דוד צופיוף... כדי לחלקם ולהפיצם בישראל חנם אין כסף. 5 חלקים בשני כרכים. ירושלים, דפוס האחים לוינאפשטיין, תרצ"ו. [1] דף, 243, 226, [1] ע'; [1] דף, 256, 193, [3] 219 ע'. 8°.

149 תנ"ך. גביאים. ספר עמוס; הכתב העטור שלשים וארבעה הצורות מאת אריה אלוייל. תל אביב, חברה גראפית "הלל", (דפוס "גוטנברג"), תש"א. [64] דף, 8°. נדפס בצד אחד של הדפים. כל שני דפים מחוברים בשוליהם.

Jerusalem, Living Waters, (1939). 4 p. l., 17—280 p., illus., port. 8°.

על המקומות הקדושים או החשובים לנוצרים.

163 **Houldershaw, Jessie Ansley**. Finding in the Scripture; or, Fulfilled prophecy... Jerusalem, typ. "Arab-Federation", [1939?]. 1 p. l., 77p. 8°.

164 **Jerusalem. Flagellazione. Biblioteca**. Catalogus bibliothecae. Jerusalem, Flagellatio, 1939. 279 p., illus. 8°.

הספרייה מכילה כחמשת אלפים ספר במספרות : בראש השער

הספרייה מכילה כחמשת אלפים ספר במספרות : מבוא ופירושים לתנ"ך ולברית החדשה, תולדות המזרח העתיק, בלשנות, ארכיולוגיה וטופוגרפיה תנ"כית וספרות הפטריסטיקה. ההקדמה חתומה ע"י הספרן : Paneratus : Keilbach

165 **Jewish Agency for Palestine. Department of Statistics**. The Jewish population of Jerusalem; a demographic and sociological study of the Jewish population and its component communities, based on the Jerusalem Jewish census, September, 1939, by David Gurevich. Jerusalem, Department of Statistics of the Jewish Agency for Palestine, (typ. "Achva"), 1940. 2 p. l., 95* p. incl. diagrs., tab., plan, [2], 63 p. (tab.), 8°. את המקור ראה לעיל מספר 99.

166 **Magnes, J[udah] L[eon]**. Palestine and Arab Union... I—III. (Jerusalem, n. pr., 1941). 8°.

המאמר פורסם גם בעברית ב"בעיות היום" כ"ד. 25.VIII. 1941. ר"ת IX. 21.

167 **Reubeni, Meir** [pseud. of Marcell Faerber]. Mein Tel-Aviv; Satiren... Tel-Aviv, "Atid", (c1940). 31, [1] p. 8°.

ספרות בחרוזים על חיי תל-אביב.

168 **Sloan, G[eorge] L. B.; Sch[alom] Ben-Chorin**. Das christliche Verständnis des Alten Testaments und der jüdische Einwand. Jerusalem, Romema-Verlag, 1941. 47, [1] p. 8°.

"Niru Nir"; Beiträge zu jüdisch-religiösen Gegenwartsfragen, Heft 3. "Religionsgespräch, geführt in der British Jews Society in Haifa am 30. Januar 1941..."

מפה בתוך חיק : Roman Palestine... scale 1:250,000. 97:55.

מהדורה א' ראה ק. ס. שנה י"ד ע' 170—168 ; שם גם בקורת מאת פרופ' ש. קליין ו"ל. המחבר מעיר בהקדמתו שקבל רב ההערכות שבבקורת זו.

156 **Ben, Gershon**, Publishers, Tel-Aviv. 1940—1941 Gershon Ben's press guide for Egypt, Palestine, Syria, Lebanon, Iraq, Iran, Turkey. 2v. Tel Aviv, Gershon Ben, (Azriel Press), [1940—41]. 16; 12 p. 4°.

מהמעטפת. רשימת העתונים בצרור ידיעות על שפת העיתון, תכניות הופעתו, מספר העמודים והגודל.

157 **Ben-Chorin, Schalom**. Die Christus-Frage an den Juden. Jerusalem, Romema-Verlag, (Geshar Printing Press), 1941. 1 p. l., 42 p. 8°.

"Niru Nir", Beiträge zu jüdisch-religiösen Gegenwartsfragen, Heft 2. "Vortrag, gehalten... am 17. Oktober 1940".

158 **Blum, Arno A.; I[saac] Roskin-Levy**. The law relating to trading with the enemy... Tel-Aviv, Palestine Publishing Co., n. pr., 1940. IX, 122 p. 8°.

159 **Brod, Max**. Das Diesseitswunder: oder, Die jüdische Idee und ihre Verwirklichung. Tel-Aviv, J. Goldstein, (Sefer Press), 1939. 92, [4] p. 8°.

התוכן : Programm. Zwei Wege — zwei Welten (Edles und unedles Unglück). Heidentum, Christentum, Judentum. Die beiden Welten im Judentum. Das Diesseitswunder. Politische Konsequenzen.

160 **Feilchenfeld, Werner**. Fünf Jahre deutsche Palästinawanderung und Havara-Transfer 1933—1938... (Tel-Aviv, typ. "Haaretz"), [1939?]. 39, [1] p., diagrs., tab. 8°. את החוברת בעברית עיין לעיל מס' 110.

161 **Gottlieb, B[ernhard]**. Dentistry in individual phases... (I): The treatment of root canals. (Tel-Aviv, "Haaretz" Press), [1939?]. 40 p., illus., pl: 8°.

162 **Haddad, Anis Charles**. Through his land, from his cradle to his throne...

171 חדאד, איליאס נסר אללה. האמלא האמ.

תאליף איליאס נסר אללה חדאד. القدس, طبع في مطبعة دار الايتام السورية, (١٩٤٠). (٢), ٨٩, (٤) ص. 80

תרנגולי הכתבה לבתי ספר מאת איליאס נסראללה חדאד. ירושלים (1940).

172 السكاكيني, خليل. لذكرك. (القدس,

طبع في المطبعة العصرية, ١٩٤٠), ٧٩ ص. صور. 80
כיליל אל-סכאכניני : לזכרך. (ספר לזכר אשתו המנוחה). ירושלים, 1940. — מהמעטפת.

173 غلام احمد, قادياني. رسالة تحفة بندگان.

תאליף ... سيدنا احمد المسيح ... نشره المبشر الاسلامي محمد شريف احمدى. حيفا, المكتبة الاحمدية, (١٩٤٠). (٥=٥), ٢٤ ص. 80

„אגרת מתנת בגדאד“ מאת גלאם אחמד, מיסד התנועה האחמדית. חיפה, [1940].

169 Themeles, Timotheos Pythagoras.

Τιμοθέου Πυθαγόρου Θεμέλης Ἡ Ἰερουσαλήμ, καὶ τὰ μνημεῖα αὐτῆς. Τόμος Α'-Β'.

2v. Ἐν Ἱεροσολύμοις, τύποις Ἰερουσολύμων Παναγίου Τάφου, 1932. 728 p.; 1 p. l. 729—1487 p. 80

„ירושלם ומקומותיה העתיקים ההיסטוריים“.

170 Wolfsberg, Oskar. Judentum und Gegenwart... Tel-Aviv, Messillah-Verlag.

(Dfus „Sefer“), 1941. 270, [3] p. 80.

התכן : Krise und Katastrophe. — Die Gegenwart. — Das Judentum von heute: Das Judentum als aktuelles Weltproblem. — Assimilation. Literatur und Leben. Charakteristik der Judentum der Gegenwart (nach den Hauptgruppen). Die Parteien und ihre Leistungen. — Geschichte und Ethik. — Schluss: Die Bedeutung des Judentums für Gegenwart und Zukunft.

הספרות העברית ומדע היהדות

ע ת ו נ י ם ו ק ב צ י ם

174 אונזער צוקונפט. ווארשע, תרצ"ט. 8 ע'.

2° גדול. חד-פעמי העורך : Josef Klarman. — יצא בג' בחשון, ריביוניסטי.

175 אידישע פאלקס שטימע. געווידמעט דעם

קאמף צו באשיצן אידן געגן פאשיזם און אנטיסעמיטיזם. (New York), אידישער פאלקס-קאמיטעט פאר קאמף געגן פאשיזם און אנטיסעמיטיזם, 1938. 2°. מצויר, ירחון העורכים : י. גרינפעלד, ש. אלמאנא, יעקב מילך, אפרים שווארצמאן, דוד גאלדבערג, גל' 5 יצא בינוי, שוויים קלים בשער.

מביל מדור אנגלי, שם נוסף באנגלית : Jewish people's voice; published by the Jewish People's Committee against Fascism and Antisemitism. נפסק עם גליין יוני 1939 (באנו 3, נומ' 5).

176 דער אידישער קעמפער ; ארגאן פון געזעלש.

און פאלקס-געזאנק. געגרינדעט פון א גרופע פריינט פון אידישן פראנט-קעמפער. [פריז], 1940. 2° גדול. המשך של „נייע פארווארט אידישע צייטונג“ בעריכת קאפל יקטן. — ירחון, גל' א' (4 ע'), יצא במרס.

177 איל אמיגו. פובליקאציו פאר איל קומיטי די

אליודוס אה איל „אילו די לוקס די סאלונקו“ אין נייר

יורק... 6 גליונות. ניו יורק, 1931—1933. 1933. 8°.

שני קל בנוסח השער. יוצא פעם בשנה, באלול.

178 זלמן זילברצווייג יובל-בוך. ארויסגעגעבן

פון יובילי-קאמיטעט צו זיין דרייסיג-יארקן ליטערא-
רישן יובילי. ניו יארק, 15 פעברואר, 1941. (ניו יארק, Trio Press, 1941). 123 ע', פורטרטים, פקסימיל, תמונות. 8°. עם שער אנגלי על המעטפת השמאלית. הקבץ כולל מאמר ביוגרפי (דער יובילאר, ע' 5—27) מאת ש. פערלמוטער, ביבליאגריפיה נבחרת של כתבי-זילבער-צווייג (ע' 28—40), מ. סודארסקי : ז. זילבערצווייג אין ליטע, מאמרים ורשימות על זילבערצווייג.

179 דער יידישער ארבעטער ; צווייאונטערשפט.

ארגאן פון צענטראלן פראפעסיאנעל ראט פון די יידישע קלאסן-פארייניגן אין פוילן. ווארשע, 1938. 2° גדול. העורך האחראי והמויל : א. פישעלזון, גל' א' יצא בי"ב באפריל.

180 ניי לעבן ; ארגאן פון איקאס (ארגאניזאציע

פאר יידישע קאלאניזאציע אין סאוויעט רוסלאנד). לאנדאן, 1936. 8°. גל' א' יצא במרץ. — מביל מדור אנגלי.

שם נוסף באנגלית : New life.

181 נייע שטימע ; חודש-שוורנאל פאר דעם

סאציאליסטיש-סעריטאריאליסטישען געדאנק... ווארשע, 1938. העורך : בן-אדיר. גל' 3(8) של שנה ב' יצא באפריל.

192 **Kadima**. (En avant). [Alexandrie], (typ. Paul Barbey), [1937]. illus. 40.

תכפיות ההופעה לא נזכרה. גל' 16 יצא בינואר 1937, גל' 19 (שנה ב') במרץ 1937.

193 **Rabbinical Assembly of America**. The Bulletin of the Rabbinical Assembly; official organ of the Rabbinical Assembly of America. (New York City), 1937. 80.

יוצא ארבע פעמים בשנה. גל' א' יצא בנובמבר.

194 **La Vie juive**; organe de la Fédération de sociétés juives de France. Paris, Éditions Réalité, 1940. 40.

מהמעטפת. — תכפיות ההופעה לא נזכרה. העורך: E. Smith. — גל' ב' — יצא בפברואר — מרץ.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

The American Jewish year book 5702.

עין מס' 246.

195 **Austin, University of Texas, Library. Abraham I. Schechter Collection of Hebraica and Judaica**. The Abraham I. Schechter Collection of Hebraica and Judaica; a checklist of the books in the Hebrew language, comp. by Ralph Hagedorn. Austin, The Library, 1939. 4 p. 1, 2—92 numb. 1, 2 l. 40.

הקטלוג מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.

196 **Baron, Salo Wittmayer**. Bibliography of Jewish social studies, 1938—39... New York, Conference on Jewish Relations, 1941. IV, 3—291 p. 80.

=Jewish social studies; publications, no. 1. "Reprinted with additions and index from Jewish social studies, vol. II, nos. 3 and 4".

המחבר, פרופסור לספרות והיסטוריה ישראלית ב"קולומביה יוניברסיטי" בניו-יורק, רשם כאן 4231 ספרים ומאמרים. המסגרת רחבה ביותר: נכלל כאן כל מה שנכתב בתקופה זו על היהודים בעבר או בתווך מבחינה חברתית, כלכלית, מדינית ותרבותית. נרשמו גם מאמרים פובליציסטיים בעלי-חשיבות; כמו כן נרשמו כרכי כתבי-עת שיצאו בשנות 1938—1939, גם אם לא נוסדו בשנים אלו. — החומר מסודר לפי מדורות. ליד ערכים רבים ניתנת תמצית או באור קצר, וגם נרשמו מאמרי בקורת ונבחרים. — העבודה נדפסה תחלה ברבעון

182 די נייטס; אומפארטאייאיש וואכנבלאט גע- ווימעט די יידישע אינטערעסן. סטאניסלאווא, 1937. 40. העורך האחראי: שמעון שמידימער. גל' א' יצא ב-16 ביולי.

183 די פאנאראמע; אילוסטריט וואכנבלאט פאר אלע... ווארשע, 1937. 20 גדול. העורך האחראי והמרי: J. Szklarz. — גל' א' יצא ב-24 בספטמבר.

184 דער פיאנער; וואכנבלאט פאר טעריטאריאליסטישער בריאונג און פראדוקטיוויזאציע. ווארשע, (Druk „Renoma"), 1939. 40. העורך והמרי: שמואל סאלומון. גל' א' יצא בכ"א באפריל.

185 די צוקונפט. (New York), צוקונפט געזעלשאפט ביי דער "ציקא", 1941. 40. ירחון. נוסד בשנת 1892 ונפסק בדצמבר 1940. נתחדש ע"י הוצאה אחרת באוקטובר 1941. המספר הוא המשך מהקודם (חוב' אוקטובר כ' XLVI, מספר 1). המערכת: שמואלן ניצער, דוד פינסקי, הלל ראנאף.

186 די צייט; אונפארטייאישע געזעלשאפטליכע צייטונג פאר קראקא און מערב-גאליציען... קראקא, 1937. 20 גדול. שבועון. העורכים: א. האמער, מ. בלאט. גל' ג' יצא ב-12 במרץ.

187 דער רוף; חודש ארגאן פון לאנדראט פון די פרא. קלאסן-פאריינען. (Warszawa), 1936. 20. העורך: Henoch Mendelsohn. גל' א' יצא בדצמבר.

188 **Aufbau**; Nachrichtenblatt des German-Jewish Club, N. Y. New York, German-Jewish Club, 1937. 40.

ירחון. גל' ב' של שנה ג' יצא בא' בינואר 1937.

189 **Australian Jewish forum**. Sydney, (Committee of the Australian Jewish Forum, typ. Shepson Printing Co.), 1941. 80. ירחון. גל' א' (בהקטלוג מכתב מכונה) יצא בפברואר.

190 **The Council woman**. New York, National Council of Jewish Women and the National Council of Jewish Juniors, 1940. 40, illus.

דיריחון (בחדשי יולי—ספטמבר אינו מופיע). העורך: ויולה טרדיס. — גל' א' יצא במרץ—אפריל.

191 **Jüdisches Familienblatt**. (Cernauti), 1936. illus. 40.

מהמעטפת. — ירחון. האחראי: M. Landesberg. — גל' ד' של שנה ג' יצא באפריל.

מ ד ע ת מ ק ר א

200 לוינגר, דוד שמואל. יהודית—שושנה: נוסחאות חדשות, מוציאן לאור על פי כ"י שבבדפשט ד' ש' לאוינגר. בודפשט, (דפוס F. Gewürz), ת"ש 22 ע' 8°.

201 תנ"ך. כתובים. ספר שיר השירים עם תרגום ושרת ערבי הנהוג בעירי בגדאד... לאומרה בחג המצות, כאשר נדפס מקודם, וגם עשינו גקודות... הובא על ידי בהוצאות אל בית הדפוס... יצחק יוסף חיים אעבדלי... ליוורנו, ש. בילפורט, תרצ"ה, 59 דף. 8°.

202 Bardeleben, Mary de. Songs of Zion; studies in the Psalms... Nashville, Cokesbury Press, (c1939). 79 p. 8°.

203 Bible. Job. The book of Job; tr. from a critically revised Hebrew text with commentary, by Edward J. Kissane. Dublin, Browne and Nolan, 1939. LXIV, 298 p., 1 l. 8°.

התכן: Preface. — Introduction: General theme and plan. Problem of the Book. Composition. The text of Job. The date. Metrical structure. Bibliography (p. LX—LXIV). — Translation and commentary.

204 Buttenwieser, Moses. The faith and message of the Prophets... (Cincinnati, Union of American Hebrew Congregations), [1940]: 45, [1] p., 1 l. 8°.

= Popular studies in Judaism, 80. מהמעטפת.

205 Cooke, Walter Evans. An Old Testament primer... Introd. by Burton J. Hendrick. New York, F. H. Revell Co., (c1939). 96 p. 8°.

התכן: Preliminary. History. Classification of the books of the O. T. Conclusion.

*206 Dobson, Cyril Comyn. The mystery of the fate of the ark of the covenant. London, Williams and Norgate, 1939. 90 p., illus. 8°.

207 Hirsch, Ben Zion [Jochanan]. Schema voor een Mozes-monografie door alle eeuwen... (Amsterdam, typ. De Bussy, 1940). 43, [1] p. 8°.

„שרטוט של מונוגרפיה על משה דרך כל הדורות“.

Jewish Social Studies; המחבר מודיע שימשיך גם להבא לפרסם את הביבליוגרפיה ברבעון זה. מפתח השמות שבסוף הספר ע' 257—291 מדויק ומפורט מאד. — מדינת ארצות הברית היתה נייטרלית בזמן חבור הספר, ולפיכך נרשם כאן חומר שהופיע כמעט בכל הארצות. לפנינו ביבליוגרפיה גדולה ומקיפה שתהיה לתועלת לכל העוסק בחכמת ישראל ובעניני יהודים ויהדות. יש לאחל למחבר שימשיך לפרסם את הביבליוגרפיה בקביעות.

Encyclopedias, General periodical and Jubilee volumes. Bibliography. Library service. Biography. Jewish religion. Judaism and other religions. Jewish law. Jewish philosophy. Kabbalah and Hasidism. Jews in science. Folklore. Archaeology. Art and Music. Languages (Hebrew, Yiddish, Ladino). Literature. Jews and Judaism in general literature. Anthropology. Antisemitism. Zionism. Jewish socialism. Community organization. Education. Economic life. Migrations. Population and demography. History. Palestine. Jews בכל הארצות, מסודר לפי הארצות, ובכל ארץ תחלה תולדות היהודים עד 1914, ואח"כ משנת 1914 ואילך.

197 Bibliographical Society of America. Hebrew incunabula in America (a census). [New York, 1940]. 11 p. 8°.

מהמעטפת. — "Reprinted from the Journal of Jewish bibliography, v. II, nos. 2—3".

הרשימה כוללת 123 מספרים וסורה בעזרתם של Joshua Bloch, Alexander Marx ברשימה ניתנו ידיעות על מקום המצאם של הספרים.

198 Boston Public Library. Suggestive material for the observance of Jewish Book Week, May 7—13, 1939. Compiled by Fanny Goldstein. n. p., [1939?]. var. pag. [50] l. 4°.

הקטגוריה מכתב-מכונה בצד אחד של הרמז.

199 Jewish Welfare Board. Contemporary Jewish problems; selected references (1940)... New York City, Jewish Welfare Board, [1940?]. 2 p. l., IV, 35 numb. l. 4°.

הקטגוריה מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.

התכן: Democracy and civil liberties. — History of the Jews. — Jews in the U. S. and Canada. — Jews in Europe. — Jews in Germany. — Minority problem and racism. — Refugees and refugee service. — Jews in Palestine. — Studies in Anti-Semitism. — Christian-Jewish relationships.

216 יעקב זאב בן אריה. חמדה גלויה... מכבוד... ר' יעקב זאב האבד"ק סערעט... ספר תורות יעקב, בו חרושים על חומש בראשית וכמה חידושים על מס' ישות, וח"ב הוא ספר קב ה' ה' ה' ה' ה' יבוא בו ג"כ חידושי תורה על ספר בראשית וכמה דברי ח"י על מס', ממנו נכדו יעקב זאב הכהן... מארגהיטא, דפוס צ. מאשקאוויטש, [תרצ"ז—?], 207, [17], 241—260 ע"י. 8°. "ספר קב ה' ה' המרוח" נדפס על ע' סז—קס, [16] ע' באמצע, ע' רמא—דס.

217 שפירא, יצחק (בן ירחם פישל). קונטרס ת ש ו ר ת י צ ח ק ; קובץ של שמות גטין, אנשים ונשים בכל אתר ואתר שאספתי ולקטתי... בהערות וחידושים... חברתי... יצחק שפירא הרב דפה"ק גאלאץ... צירמביץ, דפוס א. הארניק, תרצ"ח. 40 ע"י. 4°. מלבד אלה עיין גם בדפוס א"י מס' 17, 32, 39, 93, 95, 109, 144, 147, 152.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

218 Hertz, Joseph Herman. A book of Jewish thoughts selected and arranged by the Chief Rabbi (Dr. J. H. Hertz). New and rev. ed. London, Office of the Chief Rabbi, 5700 — 1940. XIII, [1] p., [1] l., 320 p. 8°.

מהורה קודמת ראה קס. שנה ד' ע' 29. את הספר ביוודית — ראה שם שנה י"ב ע' 176.

219 Ivrit, pseud. The Jewish character... [London], (typ. The Narod Press), [1939], 111, [1] p. 8°.

המחבר מנסה לתאר את העם העברי כ"בא כחה" של המחשבה והרוח השמית. התכן :

The ancient Semites. The Jewish past. The Jewish humour. Palestine. The fighters of God. The Talmud. The Jewish race. The Holy Bible. Political views and the classical Israel.

קבלה וחסידות

220 וודניק, שמעון מנחם מנדל. ...הספר בעל שם טוב... חלק שני: שמות ויקרא במדבר דברים ועל חמש מגילות ומועדים... כל דברי קדשו... אשר הובאו... בספרי קודש של תלמידו... מו"ה יעקב יוסף הכהן... וגם מס' דגל מחנה אפרים [ועוד]... המעתיק והמסדר הרב... מהור"ר שמעון מנחם מענדל (וואונק) שו"ב מק"ק גאוארטשאו. לודו, מסורה, תרצ"ח. 307 ע"י. 4°. את הקודם ראה ק. ס. שנה ט"ז ע' 452.

208 Leishman, Thomas Linton. Our ageless Bible; from early manuscripts to modern versions... Boston, W. A. Wilde Co., (c1939), 144 p. 8°.

209 Mahbub, D. S. Bible documents' notes, I—V... London, M. L. Catlingold, 1939. 39 p., chart. 8°.

210 Masing, Uku. Der Prophet Obadja... Bd. I: Einleitung in das Buch des Propheten Obadja. Tartu, (typ. K. Matiesen), 1937. 176 p. 8°.

=Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli toimetused. Acta et commentationes... B: Humaniora. XLI, 2.

211 Saloff-Astakhoff, N[ikita] Ilgnatievich]. World events in the light of the Bible... Grand Rapids, Mich., Zondervan, (c1939), 37 p. 8°.

212 Skehan, Patrick William. The literary relationship between the book of Wisdom and the protocanonical wisdom books of the Old Testament... Washington, D. C., The Catholic University of America, 1938. V p., 1 l., 45 p. 8°.

=Universitas Catholica Americae, Washingtonii, S. Faculta theologica, 1937—38, no. 34. Thesis (S. T. D.) — Catholic University of America.

*213 Smith, Sir William. Bible dictionary; concise, complete, selfpronouncing and illustrated. Philadelphia, National Publishing Company, 1940. 128 p., map. 8°.

*214 Strodach, Paul Zeller. National word-book for Bible users; combining a concordance, a dictionary and Bible helps. Philadelphia, National Publishing Company, 1940. 245 p. 8°.

מלבד אלה עיין בדפוס א"י מס' 90, 131, 148—151.

תלמוד ומדרש. ספרות רבנית

215 אבות. סדר פרקי אבות עם שרש ערבי. הובא על ידי בהוצאת אל בית הרפוס... יצחק יוסף חיים אעבדי. ליוורנו. ש. בילפורטי, תרצ"ה. 54 דף. 8°.

משפחת... ובפרט התנהגות של זקני הרה"ח מ"ה אברהם עבן יצחק צבי שטר... סידרתו והבאתי לבית הדפוס... חנני יו"ט ליפא ברוין... מארגיטא דפוס צ. מאשקאוויטש. (ת"ש). 15, [1] ע' 8°.

228 קליוונער, ישראל. בעשיכטע פון דער יידישער קהילה אין ווילנע... פון העברעיש — אליהו ינעקע] גאלדשמידט. ערשטער טייל: די סביבה און דער קהל (מיט א פלאן און מיט בילדער). ווילנע, יידישע קהילה תרצ"ט. XVI, 336 ע', טבלאות, לוחות-תמונות. 8°.

את המקור ראה ק. ס. שנה ט"ז ע' 455.

229 Berlin. Jüdisches Museum. Akiba Eger Ausstellung, Channukka 1937. (Berlin, typ. M. Lessmann), 1937. 2 p. l., [3]—19 p., 1 l., pl. 8°.

"Den Katalog hat Rahel Wischnitzer-Bernstein im Verein mit Eugen Pessen... verfasst".

הרשימה כוללת 129 מוצגים, מזה 85 תמונות, השאר חפצים מארכיון משפחת איגר, ספרים מספרייתו של רע"א עם הערותיו בכת"י, וספרים מאת רע"א ועליו.

*230 Golding, Louis. World I knew. London, Hutchinson, 1940. 338 p. 8°.

אוטוביוגרפיה.

231 Gordon, Hirsch L[oeb]. The Jewish legions in the British army during the World War (1914—1918) 1. Zion Mule Corps (Gallipoli campaign) 2. Royal Fusiliers 38th, 39th, 40th Battalions (Palestine campaign); address delivered at the 25th Anniversary Reunion, March 2, 1940, New York City. New York, American Palestine Jewish Legion, 1940. 3, [1] p. 8°.

מהמעטפת.

*232 Hellman, George N. Benjamin N. Car d o z o, American Judge. New York, Mac Graw-Hill Book Company, 1940. IX, 339 p., pl. 8°.

233 Jewish War Veterans of the United States. The Jews in the World War; a study in Jewish patriotism and heroism. New York, N.Y., [1938]. 23, [1] p., ports. 8°.

234 Judaica; publicación mensual, Año VIII, No. 86: Numero dedicado a R a s c h i

221 Gulkovitsch, Lazar. Das kultur-historische Bild des Chassidismus... Tartu, (typ. K. Mattiesen), 1938. 104 p. 8°.

=Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli toimetused. Acta et commentationes... B: Humaniora. XLIII, 2.

התכן: Das kulturelle Problem des Chassidismus. Der Chassidismus im Urteil der Geschichte. Metaphysik und Geschichte in der chassidischen Lehre. Die Stellung des Chassidismus in der Geschichte. Die Sprache des Chassidismus als Quelle zur Erkenntnis seines Wesens. מלבד אלה עיין גם בדפוסים א"י מס' 37, 96, 97.

תפלה ועבודה, דרשות ומוסר

222 סדר עליו הנשמות. כולל פתיחת אליהו הנביא ד"ל ואלפא ביתא שבתהלים ופרקי משניות ע"ס א"ב ומאמרי הוזהר... אשר ניהגים פה בגדאד ואגפיה לאמרם לעלוי ולמנוחת הנשמות... הובא על ידי בהוצאתי אל בית הדפוס... יצחק יוסף חיים אעבודי. ליוורנו. ש. בילפורט, תרצ"ה. 72 דף. 8°.

223 מאליק, חיים יצחק. ספר נחלת עזריאל... וי זה דער מענש ואלל זיך אויף פיהרען קעגין גאט ב"ה אין קעגין מענשין... חברת... חיים יצחק בן... משה יעקב מאליק... סאטרימארע, דפוס מ. ל. הירש, תרצ"ח (1937). 54, [2] ע' 8°.

224 ראבינאוויטש, צבי יהודה. טריט מון גע-פאנצערטן גלויבן... די "בר מצוה" חגיגה פון אשר וויללא שבת פ' שמות התש"א, בוענאס איירעס. (בוענאס איירעס, אהדות ישראל דבעלגראנצא, תש"א). [1] דף, 22 ע' 8°.

225 Great Britain. Office of the Chief Rabbi. The Nazi war; prayer of supplication to be read every Sabbath and festival after the prayer for the King and the Royal Family. London, Office of the Chief Rabbi, 5609 [1939]. [4] p. 8°.

בעברית ואנגלית עמוד מול עמוד.

226 Rosenblatt, Samuel. Our heritage... New York, Bloch Pub. Co., 1940. X, 256 p. 8°.

נאמים ודרשות לימים נוראים, שלש רגלים וחנוכה.

היסטוריה והמדעים

הקרובים אליה

227 ברוין, חנני יום טוב ליפא. ספר יוחסין הנקרא זכור לאברהם... מחולדת

מאלק. אויסגאבע 2. קונטרס א: שמה און התחזקות.
ווארשא, אימץ תרצ"ז. 17 ע' 8°. מהמעטפת. חלק
מהטכסט בשני העמודים האחרונים של המעטפת. — הוצאה
א' ראה ק. ס. שנה ט"ז ע' 341.

240 היאט - יקא - עמיגראציע פאראייניגונג.
אינפארמאציע-בלעטער פון דער האסיקא-עמיגראציע
פאראייניגונג. (דפוס Beresniak, Paris), יוני 1939.
12 ע' 4°. העורך: Ch. Behr. יצא רק גליון 1.

241 פועלי ציון — צעירי ציון. סטאלינס בונד
מיט היטלערן. ווער האט אנגעהויבן די מלחמה? האט
סטאלין טאקי געהאלפן היטלערן? איז דער סטאלין
היטלער בונד גוט פאר אידן? איז טאקי גיטא קיין
אונטערשיד צווישן די דעמאקראטיעס און היטלעריזם?
וועמען און וואס האט סטאלין פארראטן? (New York),
אריישע סאציאליסטישע ארבעטער פארטיי פועלי ציון —
צעירי ציון, [1939?] 30 ע' 8°.

242 צענטראלער פראפעסיאנעלער ראט פון
די יידישע קלאסן פארייניגן אין פוילן. ארבעט
און קאמף. באריכט פון צענטראלן פראפ. ראט פון
די יידישע קלאסן-פארייניגן אין פוילן. ווארשע, (דפוס
(I. D. Hendler), 1939. 34 ע' [1] דף, טבלאות,
תמונות. 4°. העורך: א. פישעליון.

243 Adamic, Louis. America and the
refugees... (New York, N. Y., Public Affairs
Committee), c1939, 32 p., diags. 8°.
=Public affairs pamphlets, no. 29.

244 Allen, Gurston S. Jewish occupa-
tional difficulties... [Montreal, Canadian
Jewish Congress], 1939, 20 p. 8°.

245 American Jewish Congress. The
situation of Polish Jewry; text of a
memorandum submitted to the Secretary of
State of the United States on July 12, 1937,
by the American Jewish Congress. New
York City, 1937, 14 p. 8°.

246 The American Jewish year book,
5702; September 22, 1941 to September
11, 1942, v. 43., ed. by Harry Schneidman
for the American Jewish Committee. Phila-
delphia, Jewish Publication Society of
America, 1941. XLI, 884 p., ports., tabs. 8°.

en su noveno centenario. Buenos-Aires,
Agosto de 1940. [49]—96 p., port. 8°.

התכן: Editorial: El noveno centenario de
Raschi. — J. Mendelson: El milagro de R. —
M. Liber: La época de R. — I. Guinzburg: Vida
y leyenda de R. — S. Dubnow: R. exegeta. —
H. Bergmann: R. y Maimónides. — A. Bick: R.,
comentarista de la Biblia. — S. Zeitlin: R. y el
rabinato. — S. Rosenfeld: R., maestro. — S.
Bernfeld: La obra de R., Aforismos de R.,
Miscelánea sobre R.

*235 Oppenheimer, Francis Joseph.
Ezekiel to Einstein; Israel's gifts to science
and invention. With a foreword by Joshua
Bloch. New York, Liveright, 1940. 138 p. 8°.

236 Schickert, Klaus. Die Judenfrage
in Ungarn; jüdische Assimilation und anti-
semitische Bewegung im 19. und 20. Jahr-
hundert. Essen, Essener Verlagsanstalt,
1937. 201 p. 8°.

=Die Juden im Leben der Völker; Schriften
zur Judenfrage der Gegenwart, hrsg. vom
Institut zum Studium der Judenfrage, Berlin,
Bd. 1.

התכן: Die geschichtlichen Voraussetzungen.
Emanzipation. Die Eroberung der Macht. Anti-
semitismus. Das Erbe des Liberalismus. Quellen
und Literaturverzeichnis (p. [183]—189).

237 Seman, Philip L. Julius Rosen-
wald. [New York, Association Press,
c1940]. 11 p. 8°.

"Reprinted from Creative personalities, v. 1.
Vocations and professions".

238 Victor, Walther. Albert Ein-
stein; Versuch einer Würdigung aus
Anlass seines 60. Geburtstages am 14. März
1939. Esch, typ. Luxemburger Genossen-
schaftsdruckerei, (c1939). 39 p. 8°.

מלבד אלה עיין גם בדפוסים א"י מס' 56, 74, 84, 129, 142.

ע מ י ש ר א ל ב ה ו ו ה

239 אויפמונטערונגס ווערטער... ארויסגעגעבן
דורך א גרופע מענטשן וואס האבן זיך גישטעלט דעם ציל
צו ערמוטיקן די אלע וואס פילן זיך פארצווייפלט און
צובראכן צוליב די יעצטיקע בארינגונגן פארן יידישן

economic arena. How far Zionism? Two pillars of humanity: The Bible-Judaism. The debt of Christianity to Judaism. Jews in the American ensemble. Jews in medicine and science. American Jews in philanthropy. Jews in music. Jews in American literature. The Jew and his faith. The tragedy of Poland. Reform Judaism. Pre-viewing the Jewish state. Hitler's communism unmasked. The right career. The Jews of Italy.

251 **Bokser, Ben Zion**. Talmudic forgeries; a case study in anti-Jewish propaganda... New York City, American Jewish Committee, (1939). 1 p. l., 19 p., 1 l. 80.

"Reprinted from Contemporary Jewish record, July-August, 1939".

252 **Chicago, University. Round Table**. A radio discussion of the Jews: Malcolm Willey, Louis Wirth, John Wilson... (Chicago, Ill.), 1940, 1 p. l., 28 p., diags. 80.

=The University of Chicago Round Table. no. 98.

253 **Cohen, Joseph L[ouis]**. Salvaging German Jewry; a guide to those who wish to help... [London], typ. Jewish chronicle, 1939, 20 p. 80.

מהמעטת.

254 **Comité voor bijzondere Joodsche belangen**. Monthly report Refugees Committee (Comité voor bijzondere Joodsche belangen). Amsterdam, 1938. 20.

הקטגוריה מכתבי-מכונה בצד אחד של הדפים. הגליון הראשון שלפניו הוא מיוני 1938, האחרון מפברואר 1940.

255 **La Délivrance**; organe mensuel officiel du mouvement de secours en faveur des Juifs persécutés. Lausanne, 1939, 40.

העורך: Th. Grün — גלי א' יצא בינואר-פברואר.

256 **Fox, L[eonard] P.** Australia and the Jews... with foreword by Maurice Blackburn. Melbourne, League for Peace and Democracy, 1939. 35, [1] p., illus. 80.

257 **General Jewish Council**. Father Coughlin, his "facts" and arguments. (Pub. by American Jewish Committee, B'nai B'rith, American Jewish Congress, Jewish

מהתכן: Index to volumes 1-42. — Review of the year 3701 (p. 25-337): The United States... H. J. Alderman: American Jewish Bibliography, January 1940-June 1941; an annotated list of books of Jewish interest in English published in the U. S. (p. 50-71). — Foreign Countries... — A. Revusky: Palestine (p. 281-293). — M. Gottschalk: The refugee problem. — Biographical sketches 11 מאמרי-הספר, ביניהם על הפרופסורים (יעקב מן וצבי דינורוק). — Special articles: S. S. Cohon: Jehuda Halevi. — I. Elbogen: H. Graetz. — F. Goldstein: Jewish fiction in English, 1900-1940; a list of selected titles (p. 499-518). — Statistics of Jews. — 34th annual report of the American Jewish Committee. — 53rd year of the Jewish Publication Society of America.

את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ח ע' 163.

247 **Association of Jewish Ex-Service-men**. Jewish pocket handbook; reference & memoranda. (2nd ed.). (London, typ. Deaner), [1940]. p. 3-82. 80.

מהמעטת.

248 **Bauman, Louis S[ylvester]**. "The time of Jacob's trouble"; an answer to the question of a little Jewish girl — — — "Tell me, father, what makes folks hate us so?"... 3rd ed., rev. Long Beach, Calif., (c1939), 132, [1] p., illus. 80.

מהדורה א' ראה ק. ס. שנה י"ח ע' 259.

249 **Beauplan, Robert de**. El drama judío; un problema de actualidad. Traducción de León Dujovne. Buenos Aires, Sociedad Hebraica Argentina, 1939, 1 p. l., [5]-107, [4] p. 80.

את המקור הצרפתי ראה ק. ס. שנה י"ו ע' 350.

250 **B'nai B'rith, America. Anti-Defamation League**. Facts about fictions concerning the Jew... (Chicago), Anti-Defamation League of B'nai B'rith, (1939), var. pag. 80.

כולל 24 מאמרים נפרדים עם שער חלקי מיוחד לכל אחד מהם ובראש השער: Fireside Discussion Group of the Anti-Defamation League, B'nai B'rith.

התכן: Introduction. Myth of Jewish economic dominance. The truth about the Protocols of the Wise Men of Zion. The ritual murder accusation. Facts about fictions concerning the Jew. The Aryan and Nordic myths. Three questions Jews must answer. Jews as Nobel Prize winners. Our

264 **Phillips, M. E.** The Nazi, the Jew, the Christian, by M. E. Phillips (a non-Jew). (Chicago), M. E. Phillips, c1940. 47, [1] p. 49.

נגד האנטישמיות.

265 **Por la verdad y la justicia;** el problema de los refugiados hebreos. La Habana, (typ. Ucar, Garcia & cia), 1939. 28 p. 8°.

„למען האמת והצדק; הבעיה של הפליטים היהודיים“.

266 **Pranaitis, I[ustin Eliseevich].** The Talmud unmasked; the secret rabbinical teachings concerning Christians, by I. B. Pranaitis. (Translation of the author's Latin text), St. Petersburg, Printing Office of the Imperial Academy of Science, 1892... New York, E. N. Sanctuary, c1939. 2 p. l., 7—110 p. 8°.

המהדיר: E. N. Sanctuary. עם השער של המקור הלטיני. — המחבר כומר קתולי אנטישמי שהופיע במשפט-בייליס (בסתיו 1913 בעיר קייב).

267 **Saloff-Astakhoff, N[ikita] Ignatievich].** World Jewry and modern anti-Semitism... Grand Rapids, Mich., Zonder-van Publishing House, (c1939). 56 p. 8°.

נגד האנטישמיות.

Schickert, K. Die Judenfrage in Ungarn.

עין מס' 236.

268 **Schulman, Samuel.** The function of the rabbi in our time; address before the Association of Reform Rabbis of New York City and Vicinity... December 12, 1939... [New York, 1939?]. 26 p. 8°.

269 **Schwartz, Adrian.** Associations of American Jews; a study program... New York City, Avukah, 1940. 3 p. l., 56 numb. l. 4°. „Experimental edition“.

מהמעטפת. הקטגוריה מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.

270 **Sheehy, Maurice [Stephen].** The popes condemn anti-Semitism... (New York City), The Council against Intolerance in America, [1939]. [12] p. 8°.

„An address delivered... over National Network Columbia Broadcasting System“.

Labor Committee, constituting the General Jewish Council), (New York City, 1939). 59 p., facsim. 8°.

ק. הוא מנהיגם של האנטישמים בארצו.

258 **Jewish Welfare Board.** Harry L. Glucksmann annual lectures. [1]. New York City, (1939). [4], 26 p., [1] l. 8°.

ההתקן: H. N. Mac Cracken: The cultural basis of American life. — Salo W. Baron: Cultural problems of American Jewry (p. 16—26).

259 **Laserson, Max M[atthasija].** The status of the Jews after the war; a proposal for Jewish demands at the forthcoming peace conference. New York City, Educational Committee Jewish National Workers' Alliance, (c1940). 23, [1] p. 8°.

את הספר ביוזמת ראה ק. ס. שנה י"ח ע' 163.

260 **League of American Writers.** "We hold these truths..." Statements on anti-Semitism by 54 leading American writers, statesmen, educators, clergymen and trade-unionists. New York, The League of American Writers, (c1939). 126 p. 8°.

"A partial list of anti-Semitic publishers, organizations and individuals in America": pp. 115—123.

261 **Levinger, Lee J[oseph].** Professional opportunities for Jewish youth... Washington, D.C., B'nai B'rith Vocational Service Bureau, (c1937). 47, [1] p., headpieces. 8°.

=B'nai B'rith vocational series no. 1 and 2 (revised).

262 **Moody, Joseph N.** Why are Jews persecuted?... Melbourne. The Australian Catholic Truth Society, 1938. 41 p. 8°.

=The Australian Catholic Truth Society record. (no. 139). על המעטפת: № 783.

263 **Namier, Lewis Bernstein.** The Jews. In: The Nineteenth century and after. v. CXXX. No. 777. November, 1941. p. 270—277. 8°.

המחבר מצין שהאנטישמיות משמשת גורם ניכר אפילו במדינות דמוקרטיות ומצביע על הפתרון הציוני.

277 יידישע נאציאנאלע שטימע: ארגאן פון

די „נייע ציוניסטישע ארגאניזאציע“ און „בית“ אין אורוגוויי... מאנטעווידעא, 1938 — (תרצ"ט), 4°. ירחון. העיר: י. פרענקל, גל' א' יצא בדצמבר.

278 ניו יארק. וועלט-אויסשטעלונג, 1939.

אפיציעלער וועגווייזער פון נויארקער וועלט-אויסשטעלונג Exposition publications, New York, 1939. 191 ע', פורטרט, תמונות, 8°. דער ארץ ישראל פאבליקאן: ע' 71—80.

279 ניי-יוגנט, ארויסגעגעבן פון „השומר הצעיר“.

ווארשע, 1936, 4°. מצויר. ירחון. העורך האחראי: ז. ביער, גל' א' יצא ב' 15 בדצמבר.

280 דער נייער וועג... קאונאס, 1939, 2°.

גדול. מצויר. שבועון רבייוניסטי. העורך: Girsas Levinas. — גל' 15 (33) של שנה ב' יצא ב' בתשרי.

281 על המשמר... אינמאליקע אויסגאבע פון

הסתדרות „הרצליה“ בלסביה, ריגע, (Zidu jarvat-nes biedriba "Herclia" Latvija), ערב פסח ת"ש. 36 ע', פורטרט, תמונות, 4°. מהמעטפת.

282 ציוניסטישע ארגאניזאציע. בעסאראביע.

צירקולאר בריי. Chisinau, 1939, 4°. מגילין ב' ואלך השם: בולעטין. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא ב' 20 במרץ 1939, גל' ב' 11 ביוני 1940.

283 American Friends of a Jewish

Palestine, Inc. The American Friends of a Jewish Palestine, Inc. A statement of aims and achievements. New York City, (1939). 10, [1] p., 1 illus. 8°.

284 Bein, Alex. A cionista kolonizáció

története. Fordította Danzig Hillél. Timisoara, Erdélyi cionista kulturközpont, 1939. 2 p. l., 7—231 p., fold. map. 8°.

„תולדות ההתישבות הציונית“.

285 Bein, Alex. Der Zionismus und

sein Werk. (Praba, Zionistische Propagandastelle, 5699 [1939]). 2 p. l., 108, [3] p. 8°. = Kleine zionistische Bücherel, 4.

רשימת הנקודות החקלאיות היהודיות בא"י: ע' 98—105; ביבליוגרפיה: ע' 106—108.

286 Ben Cvi, pseud. A cionizmus története... Rész 1—2. 2v. Ujpest, Magyar

271 Simpson, Sir John Hope. The refugee question... Oxford, Clarendon Press, 1939. 31 p. 8°.

= Oxford pamphlets on world affairs, no. 13. על הפליטים היהודים מגרמניה: ע' 16—24. ראה גם ק. ס. שנה ט"ז ע' 345.

272 Tygel, Z[elig]. Let's talk it over; present-day Jewish problems... with an introd. by Charles Edward Russell. New York, Defense Publishing Co., 1939. 100 p. 8°.

קובץ מאמרים על רדיפות היהודים בגרמניה, על האנטישמיות באמריקה, ועל חובתה של יהדות אמריקה בשעה זו. המאמרים פורסמו תחלה בהוצאות וכת"ע אמריקאיים-יהודיים. אחרי ההקדמה של רוסל נדפסה ביוגרפיה קצרה של המחבר (ע' 13—16).

Foreword. Apropos of selfdefense. Implementing Jewish action. Refugees.

273 Zubin, J[oseph]. Choosing a life work, Part 6.: Education. Cincinnati, Commission on Jewish Education, Union of American Hebrew Congregations, (1937). III, 36, [1] l. 4°.

"Experimental edition. Edited by Emanuel Gamoran".

ביבליוגרפיה: ע' 34—36. — הקטגורף מכתב-לכונה בצד אחד של הדפים. — את הקודמים ראה ק. ס. שנה ט"ז ע' 61.

ציונות וידיעות ארץ-ישראל

274 ממעמקים: עתון העור השומרי. קאונס

וילניוס, 1940, 4°. מצויר. תכופות ההופעה לא נזכרה. העורך האחראי: א. וסקוביניקס. גל' ב': העורך: ת. ריקאס. גל' א' יצא בינואר. מהמעטפת.

275 פלישר, בנימין. מאמר הדרת

והמלכה; תשובה על השאלה העומדת על הפרק „יסוד ממלכת ישראל בארץ ישראל“. חקירה תורנית מבוסס על דעת תורה... מאת הרב בנימין הכהן פלישר... ברוקלין. נ"י. דפוס מוינעשטער פאבלישינג קאמפ, תרצ"ח. 32 ע'. 8°. האם מותר להסכים לתכנית החלוקה ואם אפשר לקבל ולסוד ממלכה כזאת לא לפי תכנית גבול הארץ שבתורה. המחבר משיב בחיוב.

276 אין קאמף: צענטראל-ארגאן פון דער י.ס.א.פ.

פועליציון (פ.ס.א.) אין פולין... ווארשע, 1939, 2° גדול. שבועון. העורך המו"ל: Ruwin Seifar. גל' א' יצא ב' בינואר.

292 **Great Britain. Laws.** The Palestine (amendment) order in council, 1939. London, H.M. Stationery Off., 1939. 7, [1] p. 8°.

=Statutory rules and orders, 1939, no. 803. —
השער בסוף החוברת. Foreign jurisdiction.

293 **Great Britain. Laws.** The Palestinian citizenship (amendment) order, 1939. (London, H.M. Stationery Off., 1939). 5, [1] p. 8°.

=Statutory rules and orders, 1939, no. 803. —
Foreign jurisdiction.

294 **Hadani, David.** Mi az igazság Palesztináról? Cluj, Brit kibucit, (1939?). 16 p. 8°. מהמעספה. "האמת על א"י מהי?"

295 **Haderech** הדרך; Monatschrift für Zionismus, Kultur und Jugenderziehung. (Bratislava, Ustredná organizácia židovských skautov "Hasomer hazair", pre Slovensko a Podkarp. Rus), 1934. 4°.

האחראי: Roza Goldmannová. — גלי א' יצא בדפוס. על המעספה: בעד ארץ ישראל העובדת...

296 **Herzl, Theodor.** Old-New Land ("Altneuland") by Theodor Herzl, Tr. from the original German by Lotta Levensohn. With a pref. by Stephen S. Wise. New York, Bloch Pub. Co., 1941. XV, 295, [1] p. 8°.

את המקור ראה ק. ס. שנה י"ב ע' 160—161; שם גם הערות ביבליוגרפיות על הספר ותרגומי; ראה גם ק. ס. שנה י"ג ע' 216 (תרגום פולני), שנה י"ד ע' 435 (תרגום עברי), שנה ט"ז ע' 94 (תרגום רומני) וע' 221 (תרגום הונגרי).

297 **Histadrut Ivrit of America.** Hebrew culture — what it means to you; a brief outline of the aims and activities of Histadruth Ivrit of America. New York, N. Y., [1939]. 11, [1] p. 8°.

התכן: S. Blumenfeld: Hebrew culture in America. — What is the Hist. Ivrit. — A. K. Epstein: The spiritual future of American Jewish youth.

298 **Jackson, Robert H[oughwout].** The challenge to the Christian conscience, an

cionista szövetség könyvtárszakbizottsága, 1940. 15; 15 p. 8°. "תולדות הצינונות".

287 **Christie, W[illiam?] M.** Palestine calling.. London, Pickering & Inglis, [1940]. 207 p., 2 pl. 8°.

קובץ מאמרים שבהלם נוספו תחלה בכתיב שונים. מן התכן: Bethabara or Bethany beyond Jordan. Herod's hill, Tiberias. Were there two Bethsai-das? The site of Capernaum. The delta of the Jordan. Gadara-Gergesa. Trades and occupations in P. Did Christ eat the Passover with the disciples? Was the Crucifixion on Friday? Golgotha. The Wailing Wall at Jerusalem. Where the Sanhedrin condemned Christ. The Jews and chronology. A minor O. T. problem. Some Bible names. Bible time.

במאמרו על הכותל המערבי (ע' 153—166) מבינה המחבר את זכות היהודים על הכותל וגומר שכל שנוי לרעה בזכות זו הוא פגיעה בעקרונות של היסוד והכבוד.

288 **Egy az út.** Budapest, Zsidó nemzet kiadása, 1939. 3 p. l., 3—58 p., 1 l., illus. 8°.

הראש השער: A zsidó nacionalizmus könyve. "ואת היא הדרך" (מתוך השקפה רביוניסטית).

289 **A föld szava; a Keren Kayemeth Leisrael magyarországi irodájának közleményei.** Budapest, 1936. 8°.

"קול האדמה: ידיעות של המשורר של הקה"ל בהונגריה". העורך: Marton Ede. גלי ב' יצא במאי מג' ד' שנה ג': 4° מצויר. הגיליון האחרון שבידנו הוא מבטלו תרצ"ט.

290 **Frankenthal, Lea.** The methylene blue-reducing system of Palestine orange peels investigated by the Thunberg method. (Den Haag, W. Junk, 1939). pp. 287—306, diagrs. 4°.

מתוך: "Enzymologia", v. 6, fasc. 5.

291 **Great Britain. Foreign Office.** Palestine land transfers regulations; letter to the Secretary-General of the League of Nations, London, February 28, 1940. Presented by the Secretary of State for Foreign Affairs to Parliament by command of His Majesty, February 1940. London, H.M. Stationery Off., 1940. 10p. 8°.

=Miscellaneous, no. 2 (1940). =Parliament Papers by command, Cmd. 6180. בראש השער: Palestine.

des Keren Kayemeth Leisrael, Budapest, 1940. (Budapest), [1940], 21 p., 1 l. 80.

306 **Theodor Herzl Jahrbuch**; begründet und hrsg. von Tulo Nussenblatt. [v. 1]. Wien, H. Glanz, (c1937). 4 p. l., 336 p. pl. (incl. facsim., ports.). 80.

שער חלקי נוסף : ספר הרצל, וינה, תרצ"ו.
ראשי הפרקים : Dokumente. — Zur Geschichte des Frühzionismus. — Zur Geschichte des ersten Zionistenkongresses. — Würdigungen und Erinnerungen.

307 **United Palestine Appeal**. Budgetary analysis United Palestine Appeal, 1940; the functions and achievements of the Palestine Foundation Fund (Keren Hayesod) and the Jewish National Fund (Keren Kayemeth). New York, N. Y., United Palestine Appeal, [1940]. 3 p. l., 2—53 numb. l., tab. 40.

מהמעטפת. הקטגוריה מכתבי-מכונה בצד אחד של הדפים.

308 **United Palestine Appeal**. The refugee problem and the absorptive capacity of Palestine; a memorandum submitted to the Intergovernmental Committee for Refugees; also: Work of the United Palestine Appeal, New York, United Palestine Appeal, [1939?], 32 p., illus., tab. 80. מהמעטפת.

309 **Werlin, Jacob B[aer]**. The tides and pilots of Zionism; a historical sketch of political Zionism... (Houston, Texas, The Jewish-Voice Pub. Co., 1940). 19 p. 80.

מלכר אלה עיין גם בדפוס ארץ-ישראל.

אתנוגרפיה פולקלור, אמנות

310 **ידישער וויסנשאפטלעכער אינסטיטוט**. הונדערט יאר גאלד פאדן. רעדאקטירט פון יעקב שאצקי. ניריאק, ידישער וויסנשאפטלעכער אינסטיטוט, 1940. (2) דף, 188 ע' / (3) דף, פקסימילים. 80.
(ביבליאטעק פון "ידישער וויסנשאפטלעכער אינסטיטוט", שער נוסף באנגליה. התכן: י. שאצקי; גאלדפאדן אין הארשע; א צענוור דערלויבעניש אויף ג.ס. פיעסעס; ג.ס. א לידערוואלונג אין כתב-יד. — מ. באלאבאן : זכרונות וועגן ייד. טעאטער אין לעמבערג

address... (before the National Conference on Palestine, auspices United Palestine Appeal.. 1939). New York, N. Y., United Palestine Appeal, [1939]. 10 p., 1 l., port. 80.

299 **Keren Hayesod**. Raportul Centrali K. H. din România. Bucuresti, [1936?], 40.

גל' א—ג הופיעו לעתים בלתי קבועות. מגל' ד' שיצא ב-1938, דו"רחון.

300 **Masada, Youth Zionist Organization of America**. Masada; aims, principles, and program. New York, Youth Zionist Organization of America, 1940. 19 p., illus., ports. 80. מהמעטפת.

301 **Memorandum to delegates to the 21st World Zionist Congress**. n.p., 1939. 1 p. l., 13, [1] p. 80.

בעמוד האחרון חותמת : Printed in U. S. A. : נגד מבקרי הקה הפוליטי של ת. ויצמן.

302 **New York, World's Fair, 1939**. Jewish Palestine pavilion, New York World's Fair 1939. [New York], (Palestine Exhibits, Inc.), [1939], [12] p., incl. illus., ports. 40. מהמעטפת.

303 **Palestine book**. New York, N. Y., pub. by the Pavilion Publications for the American Committee for Jewish Palestine Participation at the New York World's Fair, (1939). 139, [1] p., illus. 40.

„Edited by Meyer W. Weisgal”.
הקבץ כולל מאמרים ורשימות על מפעלה ההתיישבות היהודי בארץ ישראל ועל איי העברית של זמננו, מאת ת. ויצמן, ג. גינטר, ס. ויס, שלמה גולדמן, פ. ה. קיש, ל. ליפסקי ואחרים.

304 **Reifenberg, A[dolf]**. The loess soils of the Beersheba region of Palestine... (Oxford, University Press), [1939]. pp. [305]—310, tab. 80.

„Reprinted from the Empire journal of experimental agriculture, v. VII, no. 28, Oct. 1939”.

305 **Silberbusch, Julian**. Die Wiedergewinnung der jüdischen Volkspersönlichkeit. Ein Vortrag, gehalten vor Freunden

בל ש נות

315 **Pereira-Mendoza, Joseph**, Rashi as philologist. Manchester, Manchester University Press, 1941. XII, 75 p. 8°.

=Publications of the University of Manchester. Semitic lang. ser., No. 3.

מלבד זה עיין גם בדפוס "א"י מס' 71, 72.

ספרות יפה עברית

של ימי הביניים

עיין בדפוס "א"י מס' 79, 106, 140.

ספרות יפה עברית חדשה

316 ביאליק, חיים נחמן. אגדות שלשה וארבע... ערוך על ידי שלמה גולדמן, שיקגו, המדרשה ללמודי היהדות, ת"ש. [XXVI, 281, 1] ע', פורטרט. 8°. = ספריה למתלמידים. ספר ה. עם סקירה ביוגרפית ובאורים באנגלית. רשימת מלים עברית-אנגלית. ע' 171-281.

317 מראה-נוף, שלמה. מגלת היגיון והנחם; שירים מאלה הימים. לקט וסדר שלמה מראה-נוף, שיקגו, ההסתדרות העברית, ת"ש. 16 ע'. 8°. מהמעטפה.

מלבד אלה עיין גם בדפוס "א"י מס' 14, 28, 33, 42, 43, 45, 46, 49, 52, 63, 67, 87, 91, 101, 105, 114, 116, 130, 135, 138, 141, 143, 145.

ספרות יפה יודית

זלמן זילבערצווייג יובל-בוך. עיין מס' 178.

318 טרונק, [חיהל] [ישעיה]. שלום עליכם (זיין וועזן און זיינע ווערק). ווארשע, "קולטור-ליגע". 1937. [1] דף. IV, [7]-443 ע', [1] דף. פורטרט. 8°.

319 פארמעסט און ארבעט; אויסגאבע פון דער אמעריקאנער אפטיילונג פונעם אלועטליכן יידישן קולטור-פארבאנד... יוני, 1938. ניו-יארק, (דפוס אסטאריא פרעס). 1938. 15. [1] ע'. 4°. חד-פעמית. כוללת מאמרים מאת י. אפאטאשו, א. מקדוני, פ. הירשביין, ה. לייזיק, ח. זשיטלאווסקי ואחרים.

320 [שלום עליכם] שאלעם-אלייבעם. מאנאלאג, = מעאנעם-מענדל. = טעויע דער מעליקער. קיעוו, אוקרענעלעכענאמינדפארלאג, 1937. [4] דף. 7-514. [1] ע', [2] דף. תמונות. 8°. = שאלעם-אלייבעם, אלע ווערק. [באנד 6]. הערך האחרון: ל. מישקאוסקי. = בסוף הספר: ל. שעכטער: פארטייטשונגען און דער-קלערונגען (ע' 469-515).

מלבד אלה עיין גם בדפוס "א"י מס' 154.

און גאלדפאדן. — ג. מיזל: דאקומענטן צו ג.ס. ביא-גראפיע. — ז. שייקאווסקי: ג. אין פארין. — ש"ס ראמאן: די ערשטע רעצענזיעס וועגן ייד. טעאטער אין רומעניע. — א. ר. מלאכי: גאלדפאדן-מאטעריאלן. — מ. קאסאווער: די ערשטע גאלדפאדן ביאגראפיע. — נאטיצן. — בריוו פון אברהם גאלדפאדן (30 מכתבים, מהם 28 משנות 1900-1907).

311 **Aurand, A[nnmon] Monroe**. Little known facts about the ritual of the Jews and the esoteric folklore of the Pennsylvania-Germans. An impartial examination into everyday beliefs and practices of the Pennsylvania-Germans, diligently compared with an English interpretation of „The Jewish ritual: or, the religious customs and ceremonies of the Jews, used in their public workshop and private devotions“, published in London in 1753: now voluminously annotated with illuminating references. Harrisburg, Pa., Priv. print., The Aurand Press, 1939. 3 p. 1, [9]—108 p. 8°.

"Limited edition". — "The Jewish ritual", pp. [19]—82.

312 **Lifchitz, D[eborah?]**. Un sacrifice chez les Falacha, Juifs abyssins, par Mlle Lifchitz. [Paris, 1939]. pp. 116-123, illus. 4°.

מחור: "La Terre et la vie, 9e année n. 4, juillet...août 1939".

313 **Maccabee**. Press bulletin... London, Maccabi World Union, 1935. 4°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 20 יצא בפברואר 1935. גל' 44 — באוקטובר-נובמבר 1938, גל' 45 — בדצמבר 1939. מזה גל' וזאילך שם העתון Maccabi bulletin. בהקטגוריה מכתבים-מכונה בצד אחד של הדפים. יצא גם בגרמנית (עד אוקטובר 1938) בשם: Press-Bulletin.

314 **Rosmarin, Mrs. Trude (Weiss)**. Jewish women through the ages... New York, N. Y., The Jewish Book Club, (c1940). 95, [1] p. 8°. (The Jewish people's library).

התכן: The women of the Bible. The Talmud on women. The women of the Talmudic era. Three who excelled in love. Queens. Heroines. Scholars. Donna Gracia. Glückel of Hameln. Creative writers. Jewish women today and tomorrow. Selected bibliography (p. 96).

מלבד אלה עיין גם בדפוס "א"י מס' 48, 100.

ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים

321 **Baron, Joseph Lewis.** Candles in the night; Jewish tales by gentile authors, ed. by Joseph L. Baron. With a pref. by Carl van Doren. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 1940—5700. XXIII p., 3 l., 3—391, [1] p. 80.

בספר כונסו יצירותיהן הבלטריסטיות בעלות תוכן יהודי של 23 סופרי אחרים: Boccaccio, Ewald, Jokal, Chekhov, Gorky, Huch, France, Page, Strindberg, Hallström, V. de l'Isle Adam, Cargiale, Klosterman, Szymanski, Hunt, Orzeszko, Sacher-Masoch, Birznies Upits, Benét, Kelly, Williams, S. Lewis, Dawson. — הספרים א—ח' כוללים דרישה לסבלנות בספרים ט—ט"ז ניתן תאור רדיפות היהודים וענוייהם. בספרים ט"ז—כ"ג — תאור האופי והחיים היהודיים. כלם נכתבו מתוך אהדה ליהודים.

322 **Lewis, Cecille Zenia.** Seeds of growth... Boston, B. Humphries, (1940). 93 p. 80. שירים, ביניהם גם בעלי תוכן יהודי.

ספרות הנוער

323 גלאוער, אידא. א רייווע צו דער לבנה. (אילוסטרירט פון ואטע קאלאוסקי). ניו יארק, (אידא גלאוער בוך קאמפטעט), 1940. 117 ע', בתוכה לוחות תמונות. 80.

324 **Burstein, Abraham.** A Jewish child's garden of verses... Illustrated by Dorothy Eckman. New York, Bloch Pub. Co., 1940. X, 106 p., illus. 80.

המזמורים: The garden. — Something about Rosh Hashanah. — Other days of festival.

325 **Jewish youth journal.** (New York), Young People's League of the United Synagogue of America, 1937. 40, illus.

ירחון, העורך: אשר בלוק. — גלי א יצא בדצמבר. מלבד אלה עיין גם בדפוסים א"י מס' 40, 64, 77, 98, 107, 111, 112, 123, 124, 125, 132, 137.

חנוך והוראה

326 גאלאמב, א[ברהם יצחק]. אונדזער נייער ש"ס. אונדזערע קולטור אצרות פארן פאלק. וויניפעג, (דוקעריי "דאס אידישע ווארט"), 1941. 29 ע'. 80. המחבר טוען שיש צורך להוציא ש"ס של התרבות והספרות היהודית, שיהיה בן 4 מדורות: 1) על האפי של העם היהודי כפי שהוא מתבטא במנהגים בפתגמים וכו', 2) היצירה האינדיבידואלית הפרואית במשך דורות.

3) השירה העברית, 4) יצירות בפרוזה של הספרות היהודית.

327 וויניפעג, ל. ל. פרץ שול. יארבוך... וויניפעג, 1940. [3] 106 דף. 49 מצויר. מהמעטפת. — הקטגוריה מכתבי-מבנה בצד אחד של הדפים. התוכן: הקדמה. — א. גאלאמב: פונדאמענטן; אנטוויקלונג פון יידישע קינדער. פ. זאלף: חשבון הנפש. ב. מינדעס: קולטור, שטייגער, דערצייונג. רבקה גאלאמב: טעאטער. שפיל ווי א דערצייונגס-מעטאד. — בארייטן. — שילער. ארבעטן.

328 **Blumenfield, Samuel M.** Facing realities in Jewish education... [New York, 1939]. 11 p. 80.

"Reprint from the Reconstructionist, August 31, 1939".

329 **Deutsch, Samuel.** How to teach Jewish current events in the Hebrew school, Sunday school, study group, club...; an evaluation of its importance, methods and procedure. [New York?], pub. by "The Jewish news" press, 1939. 12 p. 80.

330 **Friends of the Hebrew University of Jerusalem, Zagreb.** Hebrejski univerzitet u Jernuzalimu, Zagreb, Krug prijatelja Hebrejskog univerziteta u Jernuzalimu, 1939. 51 p., illus. 80.

331 **Schocken, Salmann.** An address, by Salmann Schocken. Delivered at the dinner of the American Friends of the Hebrew University, held in New York on January 17, 1940, in honor of Mr. Schocken and Dr. Chaim Weizmann, Chairman of the Board of Governors. New York, American Friends of the Hebrew University, [1940]. 1 p. l., 8 p. 80. מהמעטפת.

מלבד אלה עיין גם בדפוסים א"י מס' 69, 73, 139.

ספרי למוד

עיין בדפוסים א"י מס' 51, 82, 146.

ספרי מדע כלליים בעברית

עיין בדפוסים א"י מס' 50, 60, 75, 86, 113, 115, 117.

118, 120, 121, 133.

ספרי יהודי בוכארה

מאת

אברהם יערי

(המשך : עיין ק"ס שנה י"ח עמ' 282, 378)

תרנ"א

17 יח שבון נדבות שקבץ סי' פ"ד י' נ"ע עכור בית הכנסת של רחובות
יכב"ץ. בעה"ק ירושלים ת"ו. [תרנ"א]. [1] דף, 10 ע'. 8°. 22 : 15 ס"מ. (אותיות מרובעות).
(גאליבוף).

מעבר לשער : "מגלגלין זכות צ"י זכאי, אשר משמים קא זכו ליה בשליחות מצוה קדושה
את הגביר הנכבד איש חי רב פעלים אשר חרף נפשו בעד אהבת ציון קרית מועדינו לשבוע נדודים
ולבקש נדרים ונדבות לכוונן ביהכנ"ס ובית המדרש והכנסת אורחים בעיה"ק ירושלם ת"ו, הארון
הנכבד סי' פאייזי חאגי משהיוף אשר עשה ופעל בשנת תרמ"ט ותר"ן לפ"ק..."
כולל רשימת המנדבים בערי בוכארה ורשימת נדבותיהם ורשימת ההוצאות. — השוה להלן
מס' 38, 40, 46, 57, 64, 88, 141.

18 תפלות ורבק שות התרת נדרים, ותפלת בית עלמין, כפי מנהג עה"ק ירושלם
תובכ"א. ובקשות לאשמורת הבוקר : ע"י המביא לביה"ד הח' כמזה"א ברה"ס אשר ב"ר
יצחק נ"ע : נדפס פעה"ק ירושלם תובכ"א שנת תרנ"א לפ"ק בדפוס ר' שמואל
הלוי צוקערמאן ושותפיו הי"ו. 8 דף. 12°. 18 : 12 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (ירושלם ;
גאליבוף).

כולל : התרת נדרים, תפלת בית עלמין, והבקשה : אבות העולם קדושינו קומו במרץ.

19 ספר תקנות חברת חובבי ציון לבנין בתים בעד אנשי בוכארה וסמרקנד
ותאשכנז ואגפיהם בירושלם תובכ"א על מקום הנקרא רחובות. כי אלהים יושע ציון ובנה
ערי יהודה וישבו שם וירשוה : וזרע עבדיו ינחלה ואוהבי שמו ישכנו בה : (תהלים ס"ט). נדפס
פעה"ק ירושלם תובכ"א בשנת תרנ"א לפ"ק בדפוס ר"ש הלוי צוקערמאן ושותפיו. 14 עמ'.
12°. 9 : 15 ס"מ. (אותיות מרובעות בלתי-מנוקדות). (גאליבוף).

"התיסדות החברה נעשה בחודש סיון התר"ן מאנשי בוכארה וסמרקנד ותאשכנז ואגפיהם
להוסיף כרך בארץ ישראל, ולכוון בנין מושב בתים ביהוד ותפארת ובאופן היותר נעלה ומהודר,
ומני אז עסקנו בקניית נחלה עד כעת, ונגמר קניית הנחלה בקושאן... בחודש סבת שנת תרנ"ח..." —
החברה הזאת היא שבנתה את שכונת הבוכארים בירושלים, הקרויה בשם "רחובות הבוכארים".
(עיין במבוא פרק ג' וד').

תרנ"ב

20 ידיד ה' וידידנו ! [אגרת בעברית ובפרסית אל יהודי בוכארה מאת ראש
הרבנים באה"ק ובית הועד הכללי לעדת הספרדים בירושלים לתמוך ביד השליח ר' בנימין
ב"ר יוחנן הכהן]. [ירושלים תרנ"ב]. 1 דף. 2°. (גאליבוף).
החתומים : ר' יעקב שאול אלישר, ר' שלמה משה סווין, ר' חיים אהרן ואלירי, ר' שמואל
מיוחס, ר' יוסף נסים בורלא, ר' יצחק אריה, ר' משה נכון, ר' מרדכי ישראל ור' חיים נסים ברוך. —
והשוה להלן מס' 22.

21 סדר א ו ש פ י ז ין והוא מאמרי הוהר לחג הסוכות המדברים בסוד המצוה שנהגו קהל עדתנו אנשי בוכארא יע"א ללמוד בסוכה תוך סעודתם, ובאשמורת לילי הסוכות קודם ברכת הלולב וכונות להכנס בסוכה. ונלזה אליו לוח ב כל ה מ ו ע ד י מ לתועלת הנערים והמון העם, ו ש י ר ה ל ח ג ה ס ו ל ו ת ישירו ויזמרו בחג הקדוש הזה, ויברכוני עד עולם. הובא לבית הדפוס מאת הצעיר... ד ו ד ח כ מ ובנים יקירים לי כנפשי ש ל מ ה, ר פ א ל, ג י ס י מ ח כ מ הי"ו. ו ו י ל נ א בדפוס האלמנה והאחים ראם, שנת ו מ ש ו ש חתן על כלה וגו' לפ"ק [תרנ"ב], 26 דף. 8° 19: 13 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (ירושלים; גאליבוף).

עם הקדמת המביא לבית הדפוס, ובה יאמר: „בראותי ישרות לבב קהל עדתי אנשי בוכארא יע"א וחשקם ותאוותם לקיים מצות ה' בלב שלם אשר המה מחמירים ומדקדקים במצוות עד שידם מגעת ובפרט מצות סוכה ומצויאיה הוצאות רבות בתיקון הסוכה וגויה עד שאין חצר אשר אין שם סוכה העשויה כדון וכהלכת בפ"י. אך פעם אחת ומצאתי איש א' ממכירי שלא עשה סוכה בביתו והוא ובניו הולכים ערב ובקר בכל סעודתם בסוכת שכניהם וקרוביהם, ושאלתיו מדוע לא עשית סוכה בביתך... והשיבני באנחה שוברת חצי גופי, מפני שאיני יודע לקרות מאמרי הוהר בתוך הסוכה וגם חשבון האושפיון... כי לפי דעתו בלא זאת אי אפשר לקיים המצוה... וגמרתו בלבי להביא לבית הדפוס מאמרי הוהר באותיות מרובעות וגדולות ומנוקדים בנקודות...“

השירה הנזכרת בשער היא „אל ממצרים גאלנו, דברות קדשו השמיענו“, סימן אני משה חזק.

תרנ"ג

22 זכרון לפני ה'! הא לכם קוראים יקרים סדור חשבון השדר"ה החה"ש והכולל כמזה"ב בנימין ב"ר יוחנן הכהן יצ"ו מסרי קבוצתו בשליחות מצוה מאחינו נדיבני עם אלחי אברהם שבכל ערי בוכארה העי"א. ועיניכם תחזינה חשי הכנסתו באר היטב מכל עיר ועיר ושם כל המתנדבים היו בפרטות. כאשר סדר החשבון לפנינו חז"ר ופי"מ כו' עיקות ירושלים תובב"א. [י ר ו ש ל י מ תרנ"ג]. 22 ע'. 8° 21: 15 ס"מ. (אותיות מרובעות; ירושלים; גאליבוף).

נדפס בלי שער. — כולל רשימת המנדבים ונדבותיהם. השליח, שהיה שליח כולל הספרדים בירושלים, ביקר ב-29 מקומות ישוב של הבוכארים ואסף 3762 רובל. — בסוף: תודה וברכה (בעברית ובפרסית) תחומה ע"י ר' יעקב שאול אלישר ובית דינו, נחתמה בסיון תרנ"ג. — והשוה לעיל מס' 20.

23 חקת עול ב... חלק ראשון. סדור לימות החול. מיוסד עפ"י נוסח האר"י ז"ל ובשילוב הויה אדנות בטעמים ומראה מקומות ומצורף לו כל הדינים המוכרחים, ומנהיג כל ימות השנה... יצא לאור בהוצאות והשתדלות מו"ה ש ל מ ה מ ו ס א י ו ב הי"ו. נדפס פעם"ק י ר ו ש ל מ תובב"א בשנת תרנ"ג לפ"ק בדפוס ר' שמואל הלוי צוקערמאן ושותפו. [2], 14, 256, [1] דף; חלק שני. סדר לכל שבתות השנה. שם, תרנ"ג. [1], 122, 152 דף; חלק שלישי. סדר לה' צומות. שם, תרנ"ד. [1], 240 דף; חלק רביעי. סדר לשלש רגלים. שם, תרנ"ד. [1], 30, 301 דף; חלק חמישי. סידור לראש השנה. שם, תרנ"ד. [1], 102, 136 דף; חלק ששי. סדר ליום כפור. שם, תרנ"ה. 81, 252 דף. 8° 16: 10 ס"מ. (אותיות מרובעות, מנוקדות ובלתי-מנוקדות). (ירושלים; גאליבוף).

בהקדמתו יאמר המו"ל: „אני שלמה מוסאיוב יליד ארץ בוכארי בן לא"ה מו"ה יעקב... רוחי הניעתני לעזוב ארץ מולדתי... ולעלות לארצינו הקדושה... ואחרי אשר זכנו ה' והניעני למחוז חפצי לירושלים עת"ק ביום י"ד לחדש ניסן שנת התר"ן, שבתי אחי"כ עוד בשנת תרנ"א אל ארץ מולדתי ונשאתי את אבי מורי הישיש ירושלימה... הנה אין ספק כי נתחייבתי תודה למקום ב"ה על כל הטוב אשר גמלני, העבירני את הים ג' פעמים, החייני וקיימני... לחזות בנועם ה' ולבקר

בהיכלו, ואלו היה בית המקדש קיים, הייתי מביא קרבן תודה... ע"כ הערוני רעיונותי לזכות הרבים ולהדפיס סדורי תפלה... — מהדורה קצרה עיין להלן מס' 27.

24 ספר פרי עץ הדד שמות אילנות והוא סדר ט"ו בשבט להרב בעל חמדת ימים ז"ל. הובא כעת פעם הרביעי [?] לבית הדפוס על ידי אני איש צעיר שמעון חכם בוכארי הי"ו מתושבי עיה"ק ירושלם תובב"א בהשתדלות הבן יקיר לי חמד בחורים פיינס חכם הי"ו... פעה"ק ירושלם תובב"א שנת כהתברכו לפ"ק [תרנ"ג] בדפוס הר"ר אברהם משה לונץ. 36 דף. 12°. 16 : 10 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות ואותיות רש"י). (ירושלים; גאליבוף).

מעבר לשער: "זכרון לעלוי נשמת אשתי סי' אסתר צדקת תנצב"ה וכד' לזכות בני עמי יושבי בוכארה ואגפיה". — בסוף הספר נדפסו שני פיוטים אלה: פיוט בליל שמחת אילנות (תחלתו: לעת זמר קול תור בצאתי); פזמון סימן ישראל (תחלתו: יעלה יעלה בואי לגני).

25 ספר שארית יוסף בו ארבעה ספרים נפתחים (א) אגרת התשובה לרבנו יונה זצ"ל. (ב) יסוד התשובה להרב הגו'. (ג) אורחות חיים לרבנו הרא"ש זצ"ל. (ד) עלון לתרופה להגרא מוילנא זצ"ל. וגלוה להם אגרת הרמב"ן ז"ל וליקוטים מהר"ש מאיסטרופולי. כל זה הוצאתי לזכות את הרבים וביחוד את אחי בני עמי במדינת בוכארה ואגפיה. אנכי הצעיר יוסף שלום מלמד ס"ט בן לא"א מו"ה ר' אבא ביג תנצב"ה. ירושלם שנת תרנ"ג לפ"ק בדפוס ר' אברהם משה לונץ. [2]. 34 דף. 12°. 16 : 10 ס"מ. (אותיות מרובעות, מנוקדות ובלתי-מנוקדות). (ירושלים; גאליבוף).

עם הסכמות ר' יעקב שאול אלישר ור' אליהו סלימאן מני. — אחרי ההסכמות נדפסה הודעה זו: "להודות לשם ה' יום שיצאתי מארץ מולדתי בוכארה יע"א שנת תרכ"ח היה וישבתי בעה"ק ירושלם ת"ו עשרים וחמשה שנים בא סימן עד כ"ה עזרני ה'..."

בהקדמתו מספר המחבר, שהעמיד תלמידים הרבה בבוכארה, אולם לאחר שמתו שני בניו משיח ואפרים גמר בלבד לעלות-לירושלים, ובדרך התאכסן בעיר מאהליב אצל ר' דוד אידילמאן שסייע לו בעניני פספורט. "מרוב תשוקתי שיש לי בישיבת ירושלם ת"ו... זאת נחמתי מפטירת בני היקרים... אז אמרתי באתי במגילת ספר כתוב לזכות את הרבים... ולא על מנת לקבל פרס כי אם נדבת לבי לעשות נחת רוח ליוצרי... אחלקם כיעקב ואפיצם בישראל ובלא זווי חנם אין כסף..." על המו"ל ועליתו לא"י עיין במבוא פרק ב'.

תרנ"ד

26 ספר יצדיק לברכה מסוגלת לגשמה ונפש ורוח נמוכה. ע"ס א"ב משנה ערוכה. ללמוד בבית הנפטרם ומפקידה לפקידה ועל הקברים בעמק הבכא... צירפת... חידושים ודרושים... גם חידות וחשבונות... מה שמצאתי כתובים באצבע המנוח... הבן יקיר לי פיינס (חכם) תנצב"ה... אנכי... שמעון [חכם]... בן... ח"ר אליהו סופר מבוכארה: פעה"ק ירושלם תובב"א אתן שנת פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם [תרנ"ד] בדפוס ר' אברהם משה לונץ. [2]. 77 דף. 12°. 16 : 11 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות ואותיות רש"י). (ירושלים; גאליבוף).

עם הסכמה מאת ר' יעקב שאול אלישר. — בהקדמה מפורטת מספר המו"ל ר' שמעון חכם, שעלה לא"י עם בנו המנוח ועם אשתו באלול תר"ן, אבל הוא עצמו חזר לבוכארה למקומה, ובהעדרו מתה עליו אשתו, ולאחר שובו השיא את בנו, שמת בראשית שנת תרנ"ד. בוף האחרון הדפיס המו"ל אגרת-נחמה שכתב אליו דוד חכם מבוכארה. בתוך הדרושים נכללו גם הספרים על המנוח.

27 חקת עולם. חלק שלישי, רביעי וחמישי. ירושלם תרנ"ד. עיין לעיל מס' 23.

28 לוח לקביעות השנים וי"ד קביעות לפשוטות ומעוברות עד סוף אלף הששי ומולדות

ותקופות, ומצורף לו לוח ידיעת רגע עלות השחר וצאת השמש ורגע חצות היום והלילה כמבואר מעבר לדף. יצא לאור בהוצאות והשתדלות מו"ה שלמה מוסאיו. נדפס פעם"ק ירושלים תובב"א בשנת תרנ"ד לפ"ק בדפוס ר' שמואל הלוי צוקערמאן ושותפו. 28 דף. 12°.

11: 17 ס"מ. (אותיות מרובעות בלתי-מנוקדות). (ירושלים; גאליבוף).
אחרי דף [16] מתחיל בשער מיוחד: „לוח לדעת בכל יום רגע עלות השחר ורגע צאת השמש באופק ירושלים עה"ק אשר הוציא לאור הרב ר' יהוסף שווארץ ז"ל... בשנת תבר"ך, ועתה נדפס שני..." — בלוח התאריכים בשם „זכרוננו קדם", שנדפס בראש הספר, נכלל: „קבוץ אחינו בניי מבוכארא אל הקודש — ה"א תר"ג". ולדעתי יש כאן טעות בדפוס וצ"ל: תר"ן. (עיין במבואר).

תרנ"ה

29 ספר איו"ב עם התעקה בלשון פארסי והפטרה של תשעה באב עם התפסיר. יצא לאור בהוצאת החכם היקר ונכבד מו"ה שלמה המכונה באבא גאן נ"י בן פנחס נ"ע מעי"ת סמרקנד יע"א. נדפס פעם"ק ירושלים תובב"א בשנת תרנ"ה לפ"ק בדפוס הר"ר שמואל הלוי צוקערמאן ושותפו הי"ר. [4] 108 דף. 12°. 12: 18 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (ירושלים; גאליבוף).

המו"ל הוא המתרגם. — 4 הדפים שבראש הספר כוללים הסכמת ר' יעקב שאול אלישר והקדמת המתרגם בעברית. — נדפס מקור ותרגום עמוד מול עמוד. — ההפטרה נדפסה מקור ותרגום פסוק אחר פסוק.

30 חקת עולם. חלק ששי. ירושלים תרנ"ה. עיין לעיל מס' 23.

31 כבוד שבת והוא מאמרי הזהר לארבע סעודות של שבת... ושירות ותשבחות לכבוד השבת. עם תפסיר פארסי, ובקשות לאשמורת הבוקר, אשר נהגו לשורר... בבתי כנסיות... פה עיר בוכארא... ונלוו אליו לוח המועדים לארבעים שנה, ושאלה ברוך עלינו לכ"ג שנים... ועתה בהוצאה שניה הוספתי כמה דברים... וכמה שירות... הובא לבית הדפוס לתשוקת... דוד חכם... מבוכארא. דו"ל א. בדפוס האלמנה והאחים ראם, [תרנ"ה] 1895. 52 עמ'. 8°.

(ש. ווינצער, קהלת משה עם 633 מס')

הוצאות אחרות עיין לעיל מס' 11 ולהלן מס' 69, 79, 111.

32 ספר כתר מלכות עם העתקה בלשון פרסי. יצא לאור בהוצאות החכם היקר ונכבד מו"ה שלמה המכונה באבא גאן נ"י בן פנחס נ"ע מעי"ת סמרקנד יע"א. נדפס פעם"ק ירושלים בשנת תרנ"ה לפ"ק בדפוס ר' שמואל הלוי צוקערמאן ושותפו. [3] 39 דף. 12°. 12: 18 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (ירושלים; גאליבוף).

בראשי העמודים: כתר מלכות עם תפסיר. — נדפס כאן כתר מלכות לר' שלמה ד' גבי רול במקורו העברי, עם תרגום פרסי פסקא אחר פסקא.

המו"ל הוא המתרגם. — 3 הדפים שבראש הספר כוללים הסכמת ר' יעקב שאול אלישר ראשון לציון, והקדמת המתרגם בפרסית. המסכים כותב על המתרגם: „אשר טרח ויגע בעשר אצבעותיו להעתיקו בלשון פרסי ולהביאו לבית הדפוס ובפיו ובשפתיו ביטא שכל ריות העולה לו ולב"ך מעסק זה עד עשר שנים מעתה הקדיש אותו לצורך מצוה ולחברת ת"ת תשב"ר של עדת הספרדים פעיה"ק ירושלים ת"ו..."

תרנ"ו

33 ספר אזתרות בלשון הקדש ובלשון פרסי שחיבר הרב המצוין מוה"ר סימן טוב מלמד זצ"ל. והוספנו בסוף הספר פיוטים נעים [?] לכבוד ברית מילה ולכבוד שבת קדש ולכבוד הרשב"י ז"ל ויע"א. הובא לבית הדפוס בהוצאות והשתדלות מו"ה מתתיה הי"ו בן כה"ר הרב מ' מרדכי נ"ע בן כה"ר החסיד מ' אברהם גרגי נ"ע. פעם"ק ירושלים תובב"א

שנת ש ש ו ן לפ"ק [תרנ"ו] בדפוס של הר"ר אברהם משה לונץ, 57, [1] דף. 12°. 15 : 10 ס"מ. (העברית באותיות מרובעות־מנוקדות, והפרסית באותיות מרובעות בלתי־מנוקדות). (ירושלים).

עם הקדמה עברית מאת המו"ל, ובה יאמר : „אברך את ה' אשר הנחני בדרך אמת ויכני לעלות לארץ ישראל לחוות בנועם ה' ולבקר בהיכלו ואמרתי בלבי לעשות איה מצוה לזכות את הרבים ולהיות לי לזכרון וגמרתי בלבי להודים האזהרות...“
הקולופון : „גשלים על ידי המגיהים והמשגיחים... מו' מתתיה הי"ו וכבוד בנו הבחור... אשר...“

מדף נ"ג ואילך נדפסו פיוטים אלה : פיוט לשלשה עשר עיקרים שיסר ר' סימן טוב מלמד (תחלתו : סמוך לאל חי והאר עין ישרים) ; פיוט להנ"ל לברית מילה (תחלתו : אודה לאל בלב דורש ויתרומם ויתקדש) ; פיוט לברית מילה ר"ת יהושע (תחלתו : יהי שלום בחילינו ושלוח בישראל) ; פיוט סימן חזקיה עני (תחלתו : חמודה קדושה מששת הימים) ; פיוט סימן משה בן אהרן (תחלתו : מצות השבת זכור ושמור) ; פיוט סימן מרדכי חזק (תחלתו : מלך מרום בגובהי רום פנה אלי קרני תרום) ; שיר לכבוד הרשב"י (תחלתו : איש אלהים קדוש הוא) ; שיר לשבת מקיצור של"ה (תחלתו : כל מקדש שביעי לה' הרוקע הארץ על המים) ; פיוט סימן יוסף (תחלתו : ישראל מי כמוך עם נושע בדת אל).

34 ספר יסוד מערב י... הסובב על ספר „יסוד יוסף“ תיקון הברית... כה דברי...
ר פ א ל א ו ח נ א ס"ט. נדפס בעיה"ק ירושלים תובב"א שנת ש ש ו ן ושמחה ישיגו לפ"ק [תרנ"ו] בדפוס הרי"ן לעזרי יצ"ו. [1], 84 דף. 8°. 12 : 18 ס"מ. (אותיות רש"י). (ירושלים ; גאליבוף).

הדפים ע"ו—פ"ד כוללים : „שיר חדש אשר סדרתי בהיותי שד"ר בעובי בוכארה וסמרקנד יע"א בשנת התרמ"א לכבוד הגבירים הי"ו. כולל י"ז שירים אלה :

שיר לכבוד הלולת ר' פנחס הקטן ב"ר שמחה (תחלתו : אנחנו תלמידיו נזכיר רוב לימודיו) ; שיר לכבוד ספר תורה אשר עשה הגביר אהרן ב"ר פנחס הקטן (תחלתו : אשירה נא כשרון בלי שום חסרון) ; שיר לכבוד ר' יעקב באי ב"ר חיים משיח (תחלתו : אנכי אשיר שירה לכבוד אכסניא של תורה) ; שיר לכבוד השבת, להפקת רצון ר' יעקב באי (תחלתו : אור לשבת מנוחה נגילה ונשמחה) ; שיר לכבוד ר' יעקב כאבולי (תחלתו : אשירה ואומרה ערוכה בקול ושמורה) ; שירה שחברתי ביום שנכנסתי לעובי חבור הנקראת בלעז בוכארא (תחלתו : אשירה נא שירתי לאל העונה אותי) ; שיר בקשה מאלודינו (תחלתו : כלו עיני מיחל בגלות זה החל) ; שיר לכבוד ר' שמחה בן יעקב אירני (תחלתו : אני אשיר ברינה וגם בנגינה) ; שיר לכבוד א"י לזקנו ר' יהודה אוחנא (תחלתו : אשיר אל רם ונשא על טובה אשר עשה) ; שיר לכבוד ר' רפאל בן משה נשיא ואחיו (תחלתו : אשירה נא לידידי הדרי והודי) ; שיר לכבוד ר' מרדכי נשיא בבואו להשתטח על קבר ר' מאיר בעל הנס בטבריה (תחלתו : אנכי אשירה לכבוד מקל תפארה) ; שיר לכבוד דודו ר' יעקב אוחנא, בהיותי בעיר מולדתי מקנאסה בשנת תרמ"ו (תחלתו : אבוא להיכל דודי, ישעי וכבודי) ; שיר לכבוד ר' בנימין ב"ר משה ברוך כהן (תחלתו : אלקא דעלמין מהר קץ הימין) ; שיר לכבוד ר' ברוך ב"ר יצחק מהווש (תחלתו : אשירה ואומרה שיר חדש אשירה) ; שיר לכבוד ר' אברהם ב"ר ברוך גיהאן (תחלתו : אשירה ואהלל מבקש ומתפלל). — והשווה לעיל מס' 13.

35 ספר שירי ה ש י ר ים עם העתקה התרגום בלשון פארסי. יצא לאור בהוצאות איש יקר ונכבד מו' ר פ א ל הי"ו בן פ נ ח ס ג ש י א נ"ע מעי"ת קוקאנד יע"א. נדפס פע"ה ירושלים תובב"א... בדפוס הר"ר שמואל הלוי צוקערמאן ושותפו הי"ו, (תרנ"ג ו'). [2], 45, [1] דף. 12°. 17 : 11 ס"מ. (אותיות מרובעות־מנוקדות). (ירושלים).

נדפס מקרא ותרגום פסוק אחר פסוק. — התרגום הפרסי הוא מעשה ידי ר' ש מ ע ו ן ח כ מ. המביא לבית־הדפוס כותב בהקדמתו משנת תרנ"ו : „במה אקדם לאלהי מרום על כל הטוב

אשר גמלני בדרכים בים ובישבה ובמסלה, מי אנכי כי הביאתני עד הלום בתוככי ירושלים... הנה ראה ראיתי את בני עמי ספרדים אשכנזים מערבים ותימנים העי"א מתקבצים אסופות אסופות עדה וקהלה אחר כותל מערבי מתפללים ולומדים ומבקשים סליחה ומחילה, גם לרבות הנשים וקטנים אף שאינם בקיאים להבין בלה"ק, כל אחד בידו ספר מתורגם בלשונו, הן לשון אשפני"א הן לשון דייטש ולשון ערב, והמה מקיימים שמע בכל לשון שאתה שומע, אמרתי אני בלבי למה נגרע אנתנו יושבי בוכארא ואגפיה... לזאת יעצוני כליותי... להביא לבית הדפוס התפסיר של תרגום שיר השירים... ושנית עזר עמי את... סי' ע מ נ ו א ל ב נ א ה ר נ מילדי בוכארא... וחליתי פני ידידי לילד ארצי ומולדתי תושב ירושלים... מו' ש מ ע ו נ ח כ ס הי"ו לפרש לי את התרגום של שיר השירים בלשונינו לשון פרס, והוא... עשה ומלא רצוני..."

בעמוד האחרון פיוט סימן עמנואל חזק, תחלתו: "ענני יה ענני מכל צרה הצלני". — נדפס שנית בירושלם תרס"ד. (עיין להלן מס' 73).

36 ת פ ס י ר ז ו ה ר ש ב ת ו מ ש נ ה ש ב ת. י צ ח ק ב נ א ר א ב הכהן סמרקני הי"ו. פעה"ק ירושלים תובכ"א שנת ש"ו"ן לפ"ק [תרנ"ו] בדפוס הר"ר אברהם משה לונג. 30 דף. 12°. 16: 10 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (גאליבוף). כולל תרגום פרסי של פרק יהוהר לשבת ושל משנה שבת. — הקולופון: "נעתק מלשון הקדש בלשון פרסי נגמר ונדפס ביום עש"ק י' לחדש סיון שנת שש"ן לפ"ק ע"י ע"ה יצחק בן גדא דמתקרי ארבאב בן באבאי שושן הכהן הי"ו בעה"ק ירושלים תובכ"א".

ת ר נ"ז

37 ספר פטירת משה רבינו עם לשון פארסי מאת ש"מ ע"ן ח"ס. יוצא לאור ע"י יוסף כהן ב"ר יצחק ברוך צופי ירושלים תרנ"ז. [3] 57 דף. 12°. 18: 11 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (גאליבוף). הספר שלפני בלי שער. — נדפס שנית בשנת תרס"ב. (עיין להלן מס' 61).

בהקדמתו יאמר המו"ל: "ושלית שויכני אלהי בפעם הראשון ש' התרמ"א ליצירה עליתי ונצבו רגלי בהדרת קודש... כותל המערבי... ונדרתי לאלהי השמים ואמרתי אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה ושבתי בשלום אל בית אבי וגו' לי לחם חוקי, די סימוקי, לעלות ירושלימה, לא אנוה ולא אשקוט עד אעלה אני וביתי זו אשתי ולהעלות עמי גם את מו"ר אבי... עם אשתו... הפעם זיכני אלהי בשנת ועשית כאשר נדרת לפ"ק אני וזוגתי וגם אבי... ויטש של"י לאחי הנעימים... ועלו עמי ירושלימה... ומיום שבאתי הנה לארץ הקדושה... נתתי אל לבי להיות מזכה את הרבים באיזה דבר טוב שיהיה לי לזכרון עולם... ואנכי הולך ערירי... והנה העיר אלהים את רוחי להדפיס זה ספר מדרש פטירת משה ואהרן ולבאר דבר חדש בלשונינו המעני בלשון פרסי בכתב מרובע ונקודות... בעבור כי טרם עליתי ירושלימה ועודני בארץ מולדתי בוכארא יע"א ביום חודש"מ חג הסוכות, ראה ראיתי והנה אנשים חוזרים ומחפשים אחד חכם ומול"א ומפצירים בו... ברצי כסף להזמין ולהביא אותו... בתוך סוכתם בליל הושענא רבה כדי לפרש ולדרוש להם המעני של מד' פטירת משה בלשונם לשון פרסי יען כי כן המנהג מזמן קדמון בכל גלילות בוכארא ואגפיה בליל הוש"ר... באשמורת בעמוד השחר יושבים חברים מקשיבים מבפנים והנשים מחוץ לסוכה לשמע הדרוש מעני של פטירת משה מפי החכם והמול"א בל' פרסי... ואיש או אשה אשר אין ידם משגת לשכור המול"א, אזי יהיה להם לעגמת נפש וחרפת וקלון למתיהם... לזאת אמרתי... אם יהיה כל זה... על הדפוס באותיות גדולות ונקודות, אזי יהיה בנקל על כל אדם ללמוד ולהבין... ולא יצטרכו עוד לא לחכם ולא לדורש ולא למול"א..."

בעמ' האחרון נדפס הפיוט: משה רעיא מהימנא ורחא עליו שכונה.

38 ר א ס ג' ו ת ת י ס א ב י כללות ח ב ר ה ר ח ו ב ו ת או ר"ח חשון הרתנ"ו. תא ר"ח מנחם הרתנ"ו. דר מעריפתי מ' א ב ר ה ס א מ י נ ו ו מ' ב א י ב א ב א

פ'נח סוף. נדפס. פעה"ק ירושלם תובב"א בדפוס הר"ש הלוי שמואל צוקערמאן וירושלם. [תרנ"ו]. 8 עמ'. 12. 17: 10 ס"מ. (אותיות מרובעות). (גאליבוף).
כולל רשימת הכנסות מעליות, נדרים ונדבות, רובם מא"י ומיעוטים מח"ול. — השוה מס' 17, 40, 46, 57, 64, 88, 141.

ת ר נ ח

39 ספר חייאת אל רוח רוח חיים מהרם הגדול ע"ה והחיים מוה"ר סימן טוב מלמד זצ"ה. כל עין רואה תאשרם וכל לב אנוש יתעדן וימצא מרגוע לנפשו במצא ערוך לפניו כל הנוגע בינו לבין קונו. יצא לאור בהוצאות והשתדלות האחים ישראל, נתנאל ורבנימין שאולוף. פעה"ק ירושלם תובב"א שנת תרנ"ח לפ"ק בדפוס הר"ר יצחק נחום לעזי הי"ו על ידי המסדר אברהם שטאמפפער. [5], 191, [1] דף. 8°. 20: 17 ס"מ. (אותיות מרובעות). (גאליבוף).
כולל לקוטי מוסר מ"חובות הלבבות", "מורה נבוכים" ושאר ספרים, עם תוספת נוסף, הכל בתרגום פרסי.

בראש הספר שירה מהמחבר בעברית ובפרסית (תחלתה): בשירים אפתחה שפתי במגינות אשיר שירתי. בסוף הספר שלשה שירים בפרסית.
עם הקדמה עברית מאת המו"ל, ובה נאמר: "נאום בנימין שאולוף שלשה אחים אנחנו... רוחי הגיעתני לעלות לארצינו הקדושה ארץ אשר ישבו אבותינו... ואשר לשמה ולזכרה תאות נפש... הנה אין ספק נתחיבנו תודה למקום ב"ה על כל הטובה אשר גמלנו והעברנו את הים לחיים טובים ולשלום לחוות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, ואילו היה בית המקדש קיים היינו מביאים ק"בן תודה... עכשו... שאין בהמ"ק קיים... העירונו רעיונינו לזכות את הרבים להדפיס ספר חייאת אל רוח של הרב... בעיר משהד... ועד עכשו קרוב מאה ועשרים שנה היה בכתיבת יד..."

40 חשבון אתרוגים מחברת רחובות יכב"ץ לשנת תרנ"ח. פעה"ק ירושלם תובב"א [תרנ"ח]. [שם המדפיס לא נזכר]. [1], 7 עמ'. 8°. 20: 13 ס"מ. (אותיות מרובעות). (גאליבוף).
כולל רשימת אנשים בערי בוכארה שקנו אתרוגי א"י ורשימת הסכומים ששילמו. — השוה מס' 17, 38, 46, 57, 64, 88, 141.

41 ספר לקוטי תהלים על סדר אלפ"א בית"א... נמצא מאד רב התועלת ביום עברות, ולהצלחת הדרך והולכי מדברות, ועל כל צרה שלא תבא... פעה"ק ירושלם תובב"א [תרנ"ח] בדפוס ר"ש הלוי צוקערמאן הי"ו. 136 דף. 16°. 11: 8 ס"מ. (אותיות מרובעות מנוקדות). (ירושלים; גאליבוף).
עם הקדמה מאת המוציאים לאור רפאל עזריאל ויחאל חפץ.

42 ...זה פנקס תנאי החברה חברת רחובות בעה"ק ירושלם תובב"א. שנת כי עתה הרחיב יי לנוריסריגו בארץ [תרנ"ח]. [ירושלם] בדפוס הר"ר אברהם משה לונץ נ"י. [1] דף, 4 עמ'. 12°. 17: 10 ס"מ. (אותיות מרובעות בלתי מנוקדות). (גאליבוף).
חברת רחובות היא החברה לבנין שכונת הבוכארים בירושלים, הקרויה בשם "רחובות הבוכארים".

"בהיות שאנחנו יחידי בוכארה הדרים עתה פעה"ק ירושת"ו תוך חברת רחובות זה זמן רב אשר רוח ה' נוססה בקרבנו, וברוב קנאתנו ותשוקתנו לארץ הקדושה, קנינו קרקע רחבת ידים, כדי לזכות את עצמנו ואת אחבי הקרובים והרחוקים בבנין בתי דירה תוך ארץ צבי, וכאשר כל מגמתנו הוא לש"ש חפץ ה' הצליח בידינו, ובתוך זמן מצער נהפך רוב הקרקע הנז' לגן ה'.

צבאות בבנינים מפוארים... כאשר כי שמענו אשר כמה וכמה בעלי בתים בשמעם את גודל מפעלינו שמחו עד מאד ונדהו רוחם ונפשם לבוא להסתופף תוך ארץ הקדושה ואין ידם משגת... מחוסר כסף, לכן כדי לזכות את נפשי האנשים המתאווים האלה נתעוררנו אנחנו הח"מ מיחידי הנז' ויחנו קרקע בתוך חברתנו... כדי לבנות בו חמשה ועשרים... בית דירה... במשך חמשה שנים... — הבאים על החתום: צ"ל יהוד גשיא, יוסף כוהנינו, יעקב מהושוף, יוחנן קטן שמחיוף, נתנאל דוידוף, באי באבא פנחסיוף.

ת ר נ ט

43 א ו ר ך י מ י ם לר' שמואל ב"ר יעקב ב נ ב ש ת י. מוסר ומדות. עם מנהגים בלשון פארסית. [י ר ו ש ל ם] תרנ"ט. 16 ע'. (עפ"י פריעדכערג, עקד ספרים בערכו).

44 ה ד ר ת ז ק נ י ם ספר אדרת תפארת להיות לבני ישראל למשמרת הוא האדרא רבא ואדרא וזטא שתקן רבינו הקדוש האר"י זי"ע לקרות האדרא רבא בליל מתן תורה והאדרא וזטא בליל הו"ש וכן בל"ג לעומר הלולא דרשב"י זי"ע עם תפילות אליהו הנביא זי"ע תפלה שתקן חסידא ופרישא הרב חיד"א זצלה"ה באשמורת חג השבועות וגם לאחר למוד הור"ר ועוד אחת להיות ביד כל אדם סדר ת ק ו ן ח צ ו ת לאלה הנדחים בארץ לא להם להתאבל ולקונן על חורבן בית המקדש ועל גלות השכינה: יצא לאור ע"י השותפים הצעיר ע מ נ ו א ל ב ן א ה ר ן מ א י י נ ה המכונה א ה ר נ ו ף ומו' מ ש י ח ב ן א ה ר ן ג א ל י ב. נדפס פעיה"ק י ר ו ש ל ם. תובב"א (בשנת תרנ"ט) בדפוס של ה"ר שמואל הלוי צוקערמאן הי"ד. [2] 65 דף. 8° 22 : 15 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (גאליבוף).

עם הקדמה מאת כל אחד משני המו"לים. השני יספר בהקדמתו: „אנכי משיח גאליב יל ד ארץ בוכארה העי"א... כאשר מתו עלי אב"י ואמי בעידונו באב"י העירוני ריעוני לעלות להר הקו' בירושל'... ובאתי למחוז חפצי בשנת תרמ"א ונתארחתי אצל מצרפי... מו' ראובן מלמד נ"ע אשר לפני שתי שנים בא לקבוע דירתו פעיה"ק ירושת"ו... ואחר זמן מה נתן לי את בתו היחידה י ש ו ע ה ת מ ה לאשה... ונתבקש מ"ח הנז' בשיבה של מעלה ביום ג' לחודש תמוז בשנת תרנ"ו... זה קרוב לג' שנים... — הוצאה של הספר בשנת תרס"ז עיין לעיל מס' 2.

45 ה פ ט ר ה ל י ו ם ש מ י נ י ש ל פ ס ח עם התפסיר בלשון פארסי, כפי מה שנהגו בני עמי יושבי בוכארה ואגפיה לתרגם בביהכ"נ למען ישמעו ויבינו המון העם והנשים והטף. ואנכי תקנתי בתוספת גופך משלי ומדברי רז"ל ע"ה ובלשון פארסי צח. אני הצעיר תושב ירושלם ע"ה ר ח מ י ם ב ן ל א"א ח כ מ א ל י ה ו ס ו פ ר ב ב ל י ממדינת בוכארה יע"א. בהשתדלות בני הנעימים המתגוררים כעת בעוב"י תאשכנ"ד ובעיר מו"ר ה"ה מ"ו י ד י ד י ה יצ"ו ומ"ו ב נ י ה ו יצ"ו. פעיה"ק י ר ו ש ל ם תובב"א שנת ב ר ו ן א ת ה ב ב א ך לפ"ק [תרנ"ט]... בדפוס הר"ר אברהם משה לונץ. 32, 16 עמ'. 12° 18 : 12 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (ירושלים).

ט"ז העמודים האחרונים כוללים: סדר ז' אושפיזין בלילי חג הסוכות, עם תפסיר פרסי; פזמון לחג הסוכות לאחי המו"ל ר' דוד בן חכם אליהו (תחלתו: ארומם אלי בהלל נהדר בכפות תמרים ופרי עץ הדר).

עם הקדמה עברית מאת המו"ל, ובה יאמר: „ובמדינתנו ערי בוכארה ואגפיה נהגו מזמן קדמון לפרש התרגום [יונתן] בלשון פאכסי כא"א כפי צחות לשונו ולהוסיף עליהם דברי רז"ל במדרשים. ומדבר כלשון. עמו למען ישמעו ההמון כעם ככהן גם לרבות הנשים והטף. וכדי לזכות את הרבים בני עירי אמרתי לתרגם ולהדפיס זה בלשון פארסי כיד ה' הטובה. עלי למען יהיה לי לזכרון. ולהודות לאל צורי על כל הטובה אשר גמלני לעלות בארצנו בתוככי ירושלם ת"ו. כי מי אנכי ומי ביתי כי הביאתני עד הלום לרצות אבני כותלנו כותל המערבי ולחונן עפרה להשתטח על קברי הצדיקים... ועל כל דגא מהודא ומשבח אנא“.

46 ח ש ב ו ן ה כ נ ס ה ו ה צ א ה מתלמוד תורה ומכיהכנ"ס של ר ח ו ב ו ת
 יכב"ץ מט"ו מנחם תרנ"ז עד ר"ח טבת תרנ"ח ע"י מו' אברהם אמינוף ובנימין
 דוידוף יצ"ו. בעה"ק ירושלם תובב"א בשנת תרנ"ט לפ"ק. [שם המדפיס לא נזכר].
 [1] דף, 12, [2] ע', 8°. 15: 22 ס"מ. (אותיות מרובעות). (גאליבוף).
 כולל השימט המנדבים ותורמותיהם בערי בוכארה, רשימות הכנסות ביהכ"נ רחובות, וחשבון
 ההוצאות. — השוה מס' 17, 38, 40, 57, 64, 88, 141.

47 ספר תיבת משה כשמו כן הוא דרש יורש בתיבת תורת משה. רובו ככולו הוא
 על המסרה בסדר הפרשיות... חברו איש צדיק תמים ירא אלהים. למדן בתורה. שקדן במצות. נאה
 דורש ונאה מקיים החכם השלם מהור"ר מו' משה ברוך בן מ"ו נתנאל נתנצ"ה
 ממדינת בוכארה יע"א. תושב ירושלם עיה"ק. ובהיותו באמצע מלאכת הדפוס של ספרו זה בפרשת
 ויחי, נתבקש בישיבה ש"מ ביום ש"ק י"א טבת שנה זו... נשלם ונגמר ההדפסה על הוצאות אנשי
 חסד האחים המבורכים מ"ו אברהם ומ"ו יצחק ומ"ו יעקב ומ"ו משה יח"י.
 בני המרוחם מ"ו ברוך גי"ה ו... ע"י המשגיח המעתיק והמגייה מהור"ר שמואל חכם
 יצ"ו. פעה"ק ירושלם תובב"א שנת ברוך א"ת ב"ב א"ך לפ"ק [תרנ"ט] בדפוס
 ר' אברהם משה לונץ. 112 דף. 8°. 22: 15. (אותיות מרובעות). (ירושלים; גאליבוף).
 המחבר מספר בהקדמתו, שעלה לירושלים יחד עם אשתו צפורה, בנו יחיאל ראובן צבי ובני
 בנו, בשנת תרנ"ו. עם הקדמה מאת האחים המביאים לבית הדפוס, ובה הם מספרים שאביהם
 ברוך גי"ה עלה לירושלים בשנת תרמ"ב עם אמם שרה ונפטר שם בשנת תרנ"ח בשנת ס"ה לימי
 חייו, ושהמחבר נפטר בן ס"ח שנה. — שני הדפים האחרונים כוללים חידושים מאת המגייה
 ר' שמעון חכם.

ת"ס

48 דא גזירא דאורייתא [אגרות הרבנים הספרדים בירושלים ליהודי בוכארה,
 שבה הם מודיעים כי לרגל התלונות על ריבוי שליחים וקופות בבוכארה, הותקן שמונת לקבוע
 בבוכארה רק שתי קופות, אחת לשם ירושלים והשניה לשם ג' ערי הקודש צפת טבריה וחברון].
 [ירושלים תר"ס]. 2 דפים. 2°. (גאליבוף).

כולל: אגרת ארבעה אבות ב"ד בחתימת ר' חיים נסים ברוך, ר' יעקב שמעון מאטאלון,
 ר' יוסף נסים בורלא ור' רפאל יצחק ישראל; אגרת חכמי ופרנסי כוללות עדת הספרדים בירושלים,
 בחתימת ר' יצחק הכהן, ר' יעקב מאיר, ר' נסים בכר, ר' משה נבון; אגרת הרב ראשוך-לציון
 ר' יעקב שאול אלישר; אגרת חשובי הבוכארים בירושלים, בחתימת ר' יצחק ברוך ועדיאלוף,
 ר' קטן ג'ה בן בנימין הכהן, ר' יעקב בן יחזקאל גיה הראתי, ר' מלה שמכאלוף; אגרות יהודי
 בוכארה, סמרקנד, תאשקנד וקווקאנד המקבלים על עצמם את התקנה; אגרת הרבנים הספרדים
 הנ"ל וגד התנגדות אנשי טבריה הטוענים כי יש להם חזקה על קופות ר' מאיר בעל הנס; אגרות
 קהלות קטנות שבבוכארה המודיעות שהן מקבלות על עצמן את התקנה. (עיין במבוא).

49 ספר ליקוטי דינים חלק ראשון... אשר לקטתי ואספתי באמרים מפי ספרים
 וסופרים דינים הנצרכים... אנה זעירא דמן חברייא עפר רגלי החכמים הצב"י אברהם
 אמינוף ס"ס יליד בוכארה תושב עיה"ק ירושלם תובב"א. וכדי לזכות את רבת בני עמי
 יושבי בוכארה ואגפיה למען ילמדו ויבינו מרבית המון העם נער וזקן איש ואשה פשוט ובעל
 מלאכה, העתקתים ללשון פארסי צח באותיות מרובעות ובנקודות ע"י המעתיק המחרגם איש אשר
 עמו מליצה וגיב שפתים בלשונו לשון פארסי. דין גברא רחמא דנפשא כמוה"ר מו' שמואל
 חכם יצ"ו תושב ירושלם עיה"ק תוב"ב. נדפס פעה"ק ירושלם תובב"א שנת ב"ת
 אברהם לפ"ק [תר"ס] בדפוס ה"ר שמואל הלוי צוקערמאן הי"ו. [6] 65 דף; חלק שני והוא
 דיני שבת ור"ח. שם, שנת שש אנכי על אמרת ד' לפ"ק [תרס"א]. [2] 84 דף; חלק שלישי דיני

פסח ויום טוב וחיל המועד. שם, ז"ל. [1], 89 דף; חלק רביעי דיני ט"ב, ור"ה, ויום כפור, וסוכות, ותנוכה ופורים. שנת רב טוב לבית ישראל לפ"ק [תרס"א]. נסתים ביום י"א חשוון תרס"ב. [1], 93. [2] דף; חלק ראשון מש"ע יורה דעה. שם, שנת ובעת קבצי אתכם לפ"ק [תרס"ג]. [2], 99 דף; חלק שני מש"ע יורה דעה גם מקצת מאבן העזר. שם, שנת ירושלים הבנויה לפ"ק [תרס"ד]. [2], 89 דף 8° 15: 22 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (ירושלים; גאליבוף).

בראש ח"א הסכמה מאת ר' יעקב שאול אלישר, והקדמה ארוכה בפרסית מאת המחבר.

50 תמסיר אפס פיוט נאה על עקידת יצחק אע"ה שיסד רבינו אפרים מבוג"א אשכנזי ושמך חתום בראשי התרומות אפרים בר רבי יצחק חזק ונלוה אליו התפסיר בלשון פרסי צח לאחד חכם מערי פרס. ונוהגין לאומרה בימי הסליחות וביום שני של ר"ה קודם תקיעת שופר וביה"כ בשעת הנעילה. יוצא לאור מאת עני ההדל ע"ה חנוכה בן אגא ג'אני שמש ס"ט בעה"ק ירושלים תובכ"א שנת ע"ת ק"ץ לפ"ק [תר"ס] בדפוס אברהם משה לונץ. 8 ע'. 12°. 17: 10 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (ירושלים; גאליבוף).

מעבר לשער הקדמה קצרה בפרסית מאת המו"ל, ומעידים על דבריו בסופם ר' שמעון חכם, ר' אברהם אמינוף, ר' אברהם בן ברוך, גיהף, ר' יעקב באי בכר חיים משיח, יצחק ברוך בן שלמה.

51 סדר תקון סעודה והוא לימוד מאמרי הוזה"ק ללמוד אותם דבר יום ביומו על מזבח כפרה זה השלחן אשר לפני ה'. סדרתי והדפסתי באותיות מרובעות ובנקודות כדי לזכות את הרבים אחי ובני עמי יושבי בוכארא ואגפיה. אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל חנם אין כסף. אנכי שפל אנשים עבד נרצע לעבודת ה' הצעיר ברוך בן עבד אל רחמן נשיא מעיר בוכארא יע"א תושב ירושלים עיה"ק: נדפס פעה"ק ירושלים תובכ"א שנת הקשיבה אל רנתי כי דלתי מאד לפ"ק [תר"ס]. [שם המדפיס לא נזכר]. 14 דף. 12°. 16: 10 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (ירושלים; גאליבוף).

עם הקדמה מאת המו"ל ובה יאמר: "יתברך הבורא ויתעלה היוצר אשר... עורני... לעלות ולבוא אל הקודש פנימה וזכיתי לעת זקנתי בפעם הראשון שנת התרנ"ו עם הבן יקר לי משיח הי"ו... ובהיותי שמה נדרתי נדר לאמר. אם יהיה אלהים עמדי ושכתי בשלום אל ביתי לעיר תורכיסטאן... ואזכה לראות לחטול פני בני ובנותי... וכאשר יזמין לי אלהי די סיפוקי להוצאת הדרכים ולחם חוקי... לדור ולשכון בירושלים, לא אנוה ולא אשקוט עד אעלה ואביא הנה את ביתי זו אשתי עם אחד מבני. ותל"י שהחינו וקיימנו ותזכינו עוד הפעם השנית בשנת התרנ"ט לעלות אני וזוגתי... עם בני משיח... ומאז באתי פה עיה"ק ירושלים ת"ו, נתתי נפשי ולבי כל הימים לבוא במגלת ספר כתוב עלי באיזה דבר טוב להדפיס ולשלוח בכל תפוצות אחי בני הגולה יושבי בוכארא ואגפיה. לחלקם ולפורם בלי מחיר וחנם אין כסף..."

תרס"א

52 אזוהרה גדולה ומודעה רבה! [אגרת בעברית ובפרסית אל יהודי בוכארה ואגפיה שלא לקנות ארבעה מינים "זולת מאותם הנשלחים על יד פו"מ ומנהלי חברת רחובות לאחינו הבוכארים" שבירושלים]. [ירושלים]. תמוז תרס"א. 1 דף. 2°. (גאליבוף).
החתומים: ר' יעקב שאול אלישר, ר' יצחק הכהן, ר' גבריאל שבתי ור' יעקב שמעון מאטאלון.

53 ודוי הגדול עשה ולא תעשה. יצא לאור ע"י הגביר מו"ה מתת סולימנוף הי"ו מתושבי עה"ק ירושלים ת"ו. נדפס פעה"ק ירושלים תובכ"א בשנת תרס"א לפ"ק בדפוס הר"ר שמואל הלוי צוקערמאן הי"ו. 15, [1] דף. 16°. 14: 9 ס"מ. (אותיות מרובעות בלתי מנוקדות). (ירושלים; גאליבוף).

עם הקדמה מאת ר' שלום ב"ר יוסף הלוי אלשיך (עד דף ה') ובסופה מסופר שהמ"ל התנדב "להלקם ביעקב להפיצם בישראל חנם אין כסף כדרכו הטובה כפעם בפעם שהדפוס ספר הנחמד וי א ס ו ך ד ו י ך בפעם ראשונה על התורה וחלקו חנם..."

הדף האחרון כולל "תפלה נוראה" לר' שלום שבזי (תחלתה: רבון כל העולמים יודע ומבין כל סתר).

54 י ש מ ח י ש ר א ל ספר נחמד ונעים. בשירות ותשבחות. רובם עם התספיר בלשון פרסי. אשר לא עלו בדפוס מעולם. שנהגו קהל עדתינו המתגוררים בערי פרס ואגפיה לשורר בימי שבתות ומועדי ה' ובליל מוצ"ש. ומהם חדשים לבקרים לומר באשמורת הבוקר ובשמחת חתן וכלה וברית מילה. ונלוה עליהם כמה דברים יקרי הערך. (א) תפלה ר' ישמעאל כ"ג. (ב) תפלה מסידור של"ה זיע"א. (ג) תפלה על הפרנסה. (ד) לימוד השלחן. (ה) ברהמ"ז בקיצור. (ו) ברכת קידושין ז' ברכות לנישואין. גם לרבות לוח קביעות המועדים על ג"ד שנים. כל אלה נלקטו והובאו אל מכבש הדפוס ע"י הצעיר י ש ר א ל בן המרוחם א ב ר ה מ י ז ד י נ"ע לזכרון עלוטי ירושלימה. נדפס פעם"ק י ר ו ש ל מ תובב"א לפרט ולא אעזב את ע מ י י ש ר א ל לפ"ק [תרס"א]. 44, 65, [3] דף. 12. 16: 10 ס"מ. (אותיות מרובעות). (ירושלים).

עם הקדמת המכבי לבית הדפוס, ובה יאמר: "אברך את ה' אשר יעצני, ובדרך אמת הנחני, וזכני לעלות ולראות בחר ציון... ומאז באתי פה לארץ הקדושה, נכספה נפשי להשתדל ולהדפיס ולהוציא לאור איזה דבר שבקדושה... לזכרון עלוטי ירושלימה ולהיות למשמרת, לאות ולמוכרת, יען וביען כי אנכי הולך לבית עולמי מי יזכר מי יפקד שמי... אם אנכי הולך עירי... והנה... ה' אנה ליד פה ספר פזמונים כתיבת יד מהדור החולף... אשר היה טמון וצפון באמתחת... חכם בעיני יליד בוכארה... מוהר"ר ש מ ע ו ן ח כ ס הי"ו ועוד ממקומות אחרים... רובם ככולם עם התספיר בלשונינו לשון פרסי... ובראותי זאת ששתי כעל כל הון... וחיש מהרה הכאתים לבית הדפוס ועוד הוספתי עליהם כהנה וכהנה פזמונים הנצרכים לבני עדתינו גם אשר היו כבר בדפוס..."

55 ל י ק ו ט י ד י נ י מ מאת ר' אברהם אמינוף. חלק ב'—ד'. ירושלם תרס"א. עיין לעיל מס' 49.

מ ק ר א מ פ ו ר ש. תרס"א—תרס"ג. עיין להלן מס' 84.

55א ספר פתרון חלומות ופרכוס איברים הנקרא בל' פרסי תעביר את והוא העתקה מס' הא ח ל מ ה לה"ר נתן עמרם זצ"ל אשר נלקט בס' פתרון חלומות המיוחס לרבינו האי גאון זיע"א. ומס' פת"ח הנקרא מפשר חלמין לה"ר של מ ה א ל מ ו ל י זצ"ל... ונלוה אליו... ס' בינה לעתים ונקרא ס' ה ב ל ע י. וסדר הימים למהרה"ז ז"ל: הועתק בל' פרסי המוני המדובר בערי בוכארה ואגפיה ע"י הח' מוהר"ר ש מ ע ו ן ח כ ס. י ר ו ש ל מ תרס"א. (נוכר בשער הוצאה ב', תרע"א. עיין מס' 113).

56 ספר קול זמרה יצא לאור ממני הצעיר יהודא ק ס ט ל סיט מורה בחברת רחובות להבוכארים הע"א. נדפס פעם שנית פעם"ק י ר ו ש ל מ תובב"א בשנת שש אנכי על א מ ר ת ך לפ"ק [תרס"א] בדפוס ה"ר שמואל הלוי צוקערמאן הי"ו. 82 דף. 12. 15: 10 ס"מ. (אותיות מרובעות). (ירושלים; גאליבוף).

קובץ פיוטים. ואף כי נדפס פעם א' בשנת תרנ"ו אמנם מפני כי במשך הזמן נתוספו כמה שירים חדשים... בקשו ממני אוהבי השיר להדפיסו שנית... בפעם הזאת הוספתי בו כמה מעלות טובות... גם הדפסתי בתוכו השירים שסדרתי למצ' הגבירים [הבוכארים] אשר עלו להר הקודש בירושלת"ו... (הקדמה).

הספר מחולק למדורות אלו: פתיחות (5 פיוטים); בקשות לאשמורת הבקר (8 פיוטים); מקאם ראשט (26 פיוטים); מקאם מאהור (11 פיוטים); מקאם שיגא (25 פיוטים); מקאם אוג' (7 פיוטים); מקאם ביאת (33 פיוטים); מקאם צאבא (25 פיוטים); מקאם גהוונד (18 פיוטים); מקאם חוסיני (11 פיוטים); מקאם ראהו ונאוה (7 פיוטים); מקאם חגיגא (24 פיוטים); מקאם צאגאם (11 פיוטים); מקאם ססגאר (7 פיוטים); מקאם עגים (2 פיוטים); פזמונים לחתן (7 פיוטים); פזמונים לש"ק (5 פיוטים) עם ת פ ס י ר פ ר ס י, והם: יהלל גיב שפתינו; יה רבון עלם ועלמאי; יבא דודי לגן עדנו; יה אל צורי רפא צירי; יום ליום אודה לשמך; פזמונים לכבוד האורחים תושבי בוכארה בעלותם אל הר ציון (14 פיוטים). — השוה מס' 67.

תרס"ב

57 סדר חשבון תלמוד תורה ואתרוגים של חברת רחובות בוכאראלי יע"א הנקבץ

בשנת תרנ"ט על ידי הגביר באיבא הי"ו פנחסוף. והקבץ בשנת סת"ר ותרס"א על ידי חכם אשר הי"ו כוודאי ידאת נ"ע. פעה"ק ירושלם תובב"א שנת ברוך מבנים אשר לפ"ק [תרס"ב] בדפוס הרא"מ גאלדבערג נ"י. [1] דף, 35, [1] ע. 12°. 19: 12 ס"מ. (אותיות מרובעות). (גאליבוף). רשימת המגזבים בערי בוכארא וסכומי נדבותיהם. — השוה מס' 17, 38, 40, 46, 64, 88, 141.

58 מסכת אבות. ראו זה חדש פרקי אבות בתרגום לשון פרס עפ"י קדמון הובא לדפוס בפעם הזאת הראשונה ע"י האחים כה"ר ישראל. ונתנאל ורבי מ"ן שאולוף הי"ו מאנשי בוכארה ותושבי עיה"ק ירנשלם תובב"א... נדפס פעה"ק ירושלם תובב"א שנת תרס"ב לפ"ק בדפוס הר"ן לעזי ושוחפיו הי"ו. 44 דף. 12°. 16: 10 ס"מ. (אותיות מרובעות, מנוקדות ובלתי מנוקדות). (ירושלים; גאליבוף). נדפס מקור ותרגום משנה אחרי משנה.

59 ספר מקראי קודש זה יצא ראשונה. משמיע תפלה ורינה. קבוע לזמנים ומועדי השנה. שנהגו לאומרם עדת מי מנה. בקהלות ערי בוכארא בכפרים ומדינה. ובעצת רעים ואוהדים היועצים עצה נבונה. סדרתים באותיות גדולות ונקודות כדת נתונה. למען יוכל נער וזקן. איש פשוט ואיש תבונה. ללמוד בלי לחפש אנה ואנה. אני הצעיר מרדכי בן שמחה ששון נ"ע. ונוסף עוד דבר חדש והוא התפסיר פארסי על כמה דברים המובאים בפנים הספר אשר תירגם אותם. מוהר"ר מ' שמואל חכם יצ"ו שנהגו לתרגם בערי בוכארא ואגפיה. נדפס פעה"ק ירושלם תובב"א שנת שמחה ורשון ליהודים לפ"ק [תרס"ב] בדפוס הר"ן לעזי ושוחפיו הי"ו. [1] דף. 77. 12°. 19: 12 ס"מ. (אותיות מרובעות מנוקדות). (ירושלים; גאליבוף). כולל תפלות ופיוטים לר"ה י"ב סוכות ופסח, מקצתם עם תרגום פרסי. עם הקדמה עברית מאת המו"ל. נדפס שנית שם תרס"ו. ושלישית שם תרע"א. (עיין להלן מס' 85, 112).

60 ספר עקידת יצחק מתורגם ללשון פרס צחה בחרוזים ובתוספת נופך ממדרשים ומספרי מוסר מאת הרב ר' בנימין ב"ר מישאל ד"ל בשנת התע"ח, ועתה יצא לאור בפעם הראשונה בהשתדלות האוהבים שמחה בן בצלאל ונתנאל בן רפאל רחמים נ"ע והאחים שאולוף הי"ו. ועוד יתרה עשו להדפיס גם את שלשת הוידוים בשפת פרס ותפלת הפרנסה בלה"ק. נדפס בעה"ק ירושלם תובב"א בשנת תרס"ב לפ"ק בדפוס הר"ן לעזי ושוחפיו הי"ו. [1] דף. 28. 12°. 19: 12 ס"מ. (אותיות מרובעות מנוקדות). (ירושלים; גאליבוף).

כולל פיוט "ע"ת שערי רצון להפתח" במקורו ובתרגום פרסי. בסוף נדפס: "וידוי הגדול לשחרית כפור לרבינו נסים הגדול ד"ל ראש ישיבת בבל"; וידוי מוסף כפור; וידוי מנחת כפור (שלשתם בפרסית בלבד); תפלה על הפרנסה, בעברית בלבד. — עם הקדמה קצרה בפרסית.

61 ספר פטירת משה עם לשון פארסי מאת שמואל חכם. יוצא לאור ע"י זכריה בן יצחק. ירושלם, בדפוס שמואל צוקערמאן, תרס"ב. [2] דף. 42. 12°. (באכר, 49—50, XIV, ZfHB). כולל מדרש דברים רבה ל"ג עם תרגום פרסי פסקא אחר פסקא, ו"פטירת אהרן הכהן" מתוך ס' "דמשק אליעזר" עם תרגום פרסי. — נדפס בפעם הראשונה בירושלם תרנ"ז (עיין לעיל מס' 37).

62 פיוט רבי אמון עם התפסיר בלשון פרסי וגלוה אליו תפסיר ונתנה תוקף שנוהגים לאומרם ב' ימים וראש השנה וגם ביום הכפורים. הובא לבית הדפוס ע"י עני והדל חנוכה בן אגא ג'אני שמש. פעה"ק ירושלם תובב"א שנת תרס"ב לפ"ק בדפוס הר"ר אברהם משה לונץ. 16 עמ'. 12°. 10: 10 ס"מ. (אותיות מרובעות בלתי מנוקדות). (גאליבוף).

כולל: מעשה רבי אמון בעברית ובתרגום פרסי; ונתנה תוקף בתרגום פרסי בלבד; תרגום [יונתן] ותחפיל חנה. — בראש הספר הקדמה בפרסית חתומה ע"י ר' אברהם אמינוף ור' יוחנן שמחיוף, ומאושרת ע"י ישראל ובגמין שאולוף. — מעבר לשער מודה המו"ל לידורו הבחור משה ב"ר שמואל גריג, "אשר שלח לי את הנוסח של תפסיר ונתנה תוקף לבד".

63 ספר שרש שאהינתורה פעולת החכם השלם המצויין המשורר הגדול ראש כל השאעירים מוהר"ר מוולנא שאהינתורה אשר יסד ופעל ותרגם וחבר את כל התורה ומקצת נביאים וכתובים

בשפת פרס העיקרית. צח ונקי. בשיר ומליצה. בחרוזים במשקל בתנועה וביתר. כלולה במאמרי ופירושי רז"ל ע"ה. באחת מערי פרס. בסוף המאה הראשונה להאלף הנוכחי. והחיבור היקר הזה עודנו היה בכתיבת יד. ולא נדפס שום חלק ממנו. ולא נשאר ונמצא כ"א אחד בעיר. ושבו הספר הזה והמללו. וגדול מעלת מחברו. ודרשו מעל ההקדמה הבאה בסמוך שעשיתי אני הצ' ומשם תרו צמאניכם : זה יצא ראשונה לאור החמה. אשר העיר ה' את רוחי ונחה עלי רוח חכמה. לגלות זאת החמדה הגנוזה והסתומה. הצרורה והתתומה. אשר היתה מקדם בכל יראה והיה העלמיה. להביאה אל מכבש הדפוס הרמה. באותיות גדולות מרובעות ובנקודות המאירות כאלהמה. במתכונת ותבנית שלימה. כאשר צוה והשביע המחבר בצואתו בעת פרידת הנשמה. להמעיניקים הבאים אחריו השותים דבריו בצמא. לכל ישנו מתבניתה מאומה. והמשנה אותה בערמה ומרמה. פסיק רישיה ול"ו ימות אבד שמא. ויקרא שם המקום חרמיה. והשומע בדבר צואתו ישכון בטח על האדמה : מאתי היתה זאת התוצאה. אנכי הקטן במוציאם לאור יד כהה גבוה וחדל אישים. יליד בוכארה תושב עיר"ק ירושתו הצב"י ש מ ע ו ן ח כ כ ס"ט בן לאותו צדיק ח"ר אליהו סופר נצב"ה. ח ל ק ר א ש ו ן מ ס פ ר ב ר א ש י ת. פעה"ק ירו של ש שנת את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם לפ"ק [תרס"ב] בדפוס הרא"מ לונץ. [4] 96 דף. 4. 28 : 21 ס"מ. (אותיות מרובעות מנוקדות). (ירושלים : גאליבוף).

ח ל ק ש נ י מ ס פ ר ב ר א ש י ת [מפרשת וישב ואילך]... ונלוה בהחלק הזה ס' תוכן עלילות פועלת ה"ר חיים אברהם ב"ר יהודה ליב מ"מ במאהליב. אשר תרגמתי והעתיקתי אותו מלשח"ק לשפת פארסי המוני המדוברת בין קהל עדתי ערי בוכארה ואגפיה. למען יהיו סיפורי יוסף ואחיו שבטי יה נאחזים יחדיו... שם, שנת כתב לך את הדברים האלה לפ"ק [תרס"ב]. [4] 128 דף. 4. (כנ"ל). ס פ ר ש מ ר ת. ונלוה אליו חיבור חדש מוסא נאמה. היוצא מתחת גלילי אצבעותי הרעודות, אשר העיר ה' בחסדו את רוחי... לאסוף ולקבץ רובי תורתן של ראשונים. דברי אגדות ומדרשים שונים וממפרשי התורה ראשונים ואחרונים [על משה רבינו]... ותרגמתי בשפת פרסי המוני המדוברת בין קהל עדתינו אנשי בוכארה ואגפיה לתועלת ההמון... שם, שנת ויקם עדות ביעקב לפ"ק [תרס"ד]. [4] 163 דף. 4. (כנ"ל). ס פ ר ו י ק ר א ב מ ד ב ר ד ב ר י מ. ונלוה אליו חיבור חדש מוסא נאמה... [כנ"ל]. שם. שנת ברוך הבוחר בתורה ובמשה עבדו ובישראל עמו לפ"ק [תרס"ה]. [1] 166 דף. (כנ"ל). שאהין על מגלת אסתר עיין להלן מס' 109.

4 הדפים שבראש בראשית ח"א כוללים שער והקדמת המו"ל על שאהין ותולדותיו. דף צ"ב—צ"ה : ספר איוב. — דף צ"ה ע"ב—צ"ו : קיצת הסולטאן ג'מג'מה. ספור-בחרוזים. 4 הדפים שבראש בראשית ח"ב כוללים שער להקדמת המתרגם המו"ל בפרסית. 4 הדפים שבראש חלק שמות כוללים שער והקדמת המו"ל על שאהין ותולדותיו (כמן בראש בראשית ח"א) והקדמה מיוחדת ממנו לספרו "מוסא נאמה".

ת ר ס " ג

64 ח ש ב ו ן ה כ נ ס ה ו ה צ א ת אשר לחברת "רחובות" יכב"ץ. כולל כל ההכנסות וההוצאות של הת"ת ומסחר האחרונים, שנכנס ויצא ע"י ועד הפועל, מחדש טבת שנת תרנ"ט עד סוף סיון שנת תרס"ג. בצורף חשבון הכנסות והוצאות לבניו ביהכ"נ ולבניהמ"ד והתנוות, אשר נכנסו מכסף גיבוי עמנו בחו"ל הי"ו ויקדושו לחברתו היא השכונה רחובות יכב"ץ בעה"ק ירושלם תוכב"א. נדפס פעה"ק ירו של ש ל ס תובב"א בשנת תרס"ג לפ"ק בדפוס ה"ר שמואל הלוי צוקערמאן הי"ו. [1] דף. 72 ע. 8. 21 : 14 ס"מ. (אותיות מרובעות). (גאליבוף). — השוה מס' 17, 38, 40, 46, 57, 88, 141.

64א ל י ק ו ס י ד י נ י מ : מאת ר' אברהם אמינוף. חלק א' מיו"ד. ירושלם. תרס"ג. עיין מס' 49.

65 מ ג ל ת א נ ס י ו כ ו ס בחרוזים כפנינים על אדני פז מיוסדים, שפתם שושנים, בלשון פרס צחה תרגמה וחברה אחד מהקדמונים, הרב ר' יוסף ב"ר יצחק ב"ר מולא מוסא רבי ז"ל אשר חזרם בשנת תמ"ה ועד עתה היו בכתובים ספונים, וכעת הוצאה לאור בהשתדלות והוצאות האחים שלשה מטובי צעד האדונים ישראלי, נתנאל ורבי מיין בני שאול גול הי"ו בעה"ק ירושלם תובב"א. נדפס בעה"ק ירושלם תובב"א בשנת תרס"ג לפ"ק בדפוס הר"ן לעזי ושותפיו הי"ו. [1] 79 דף. 12. 18 : 12 ס"מ. (אותיות מרובעות מנוקדות). (גאליבוף).

66 קו ל מ ה י כ ל ה' ! [אגרת עדת הבוכארים כירושלים בעברית ובפרסית ליהודי בוכארה, ובה מובעת השתתפות בצער יהודי בוכארה על הרעש שהיה שם שהחריב את העיר אינגיבאן וסביבותיה]. ירושלים, טבת תרס"ג, 1 דף. 2° (גאליבוק).

החתומים : שלמה מוסאייף, יעקב באי"ר חיים משיח, דוד סופיף, יעקב מהוש, אברהם אמניוף, יוחנן קטן שמחיוף, נתנאל דוידוף, אברהם גיהן, רחמים בן חכם, שמעון חכם, בנימין באי"ר יוחנן הכהן, יצחק ברוך שלמהיוף, באי"ר באבא פנחסיוף, בבא גיה בן פנחס גיהן, בבא כאן מתתוף, ברוך כוידידאחוב.

67 ספר שיר ושבחה נסדר לכבוד קומפאניא של יששכרוף הי"ו (מאת יהודה קאשטיל, מורה בחברת רחובות). פעה"ק ירושלים תובכ"א בשנת ה'תרס"ג לפ"ק. [בלי שם המדפיס]. 8 דפים. 12°, 14 : 10 ס"מ. (אותיות מרובעות). (ירושלים).
המחבר יאמר בהקדמתו : „אלו השירות נסדרו וחוברו מאתי לכבוד מעלת הגבירים... הנקראים בשם קומפאניא של יששכרוף הי"ו בעלותם להר"ק בירושל"ו... ועד עתה היו אלו השירות מפורזות בעליהם נפרדים, ובעלות אחד מהם... מ"ו רפאל יששכרוף הי"ו להר"ק בשנתנו זאת התרס"ג כחג השמחות, בקש מאתי לחבר אותם יחד... ה' יודע ועד כי לא לשם ממון עשיתי זאת, כי אם לש"ש למען יראו את בני ציון היקרים כמה הם אוהבים את אחינו שבחו"ל, וגם כי בזה יחבבו את אה"ק ושוכניה ולחוש לקבוע ולשכון כבוד בתוכה..." — כולל עשרה שירים. — השוה מס' 56.

תרס"ד

68 ספר חקת הפסח כולל לימוד כל חדש ניסן שהם קרבנות הנשיאים והתפלות הראויות להם דבר יום ביומו. וברכת האילנות והגדה של פסח. ונוסף בו מחדש סדר קרבן פסח עם העתקה מהר"ש אסטרופלי זלה"ה ומ"ב מסעות המסוגלים לאומרים ביום י"ד. ודיני ביעור חמץ וסדר הקערה בציון יפה, ותפסיר ההגדה בשפת פרסי המתורגם מאת המתרגם המפורסם מהר"ר מ' שמואל ח' ח' כ'ס הי"ו. גם אשר גלוה עמם כמה ספורי מעשיות ופזמונים השייכים לחג הפסח. הכל בתפסיר פרסי צח ונקי אשר לא היה כמוהו לעולמים. כדי לזכות קהל עדת היהודים יושבי ארץ בוכארה ואגפיה : במצות ובהוצאות השותפים הנאמנים מ' עזריה יצ"ו בן מ' יוסף הכהן יצ"ו ומ' ידידיה יצ"ו בן מ' יוסף הר"א יצ"ו מוכר ספרים בבוכארה. נדפס פעה"ק ירושלים תובכ"א שנת זאת חקת הפסח לפ"ג (תרס"ד) בדפוס ה"ר שמואל הלוי צוקערמאן הי"ו. [2]. 68 דף. 23 : 15 ס"מ. (אותיות מרובעות, מנוקדות ובלתי-מנוקדות). (ירושלים ; גאליבוק).
נדפס עמו בשער מיוחד שיר השירים (עיין להלן מס' 73).

בסוף ההגדה נדפס פזמון „אתה גאלת את אבותינו ממצרים" עם תפסיר פרסי ו„מעשה" בפרסית שי"ך למאמר היא שעמדה. — בראש הקדמת המו"לים ו„שבח משפחה" סיפור מעשה על ר' בנימין יודי הכהן, זקן וקטנו של המו"ל השני שהציל את העיר משהד ממגפה והיתה מיתתו כפרת העיר — שניהם בעברית.
הוצאות אחרות עיין לעיל מס' 3 ולהלן מס' 90.

69 סדר כבוד שבת כולל בו קדוש לשבת, עם מאמרי הוהר הנקראים לארכע סעודות של שבת ומקרא סתימא להרב ר"מ די לונזאנו ז"ל ופתיחת אליהו הנביא ז"ל, ונוסף עליהם הרבה שירים ופזמונים לכבוד שבת בהעתקה לתפסיר פרסי, וגם בקשות לאשמורת הבוקר, כמנהג יראי ה' לשוררם בבתי כנסיות בעיר בוכארה יצ"א. ונוסף אליו ספר ברכת האילנות עם כל הלמודים השייכים לזה, כמו שנדפס פעם אחד ע"י מר אבי הרב החכם הוקר מ' דוד ח' פ' ז"ל, ועוד בה שלישיה תפלה לסנדק, הובא לדפוס לחועלת הרבים ע"י ח' י' א' ל' ח' פ' הי"ו בן שמואל הלוי צוקערמאן הי"ו. 56 דף. 12°, 17 : 11 ס"מ. (אותיות מרובעות מנוקדות). (ירושלים ; גאליבוק).

„הספר הנוכחי... נדפס רק פעמים... הראשונים ספו תמו ובהיותי מוכר ספרים בערי בוכארה שאלו ממני אנשים רבים ה' הזה..." (השוה לעיל מס' 11, 31 ולהלן מס' 79, 111).

בדף כ"א—מ' נדפסו פיוטים אלה : יצר עולם עליון הארץ על ימים, לר' דוד פארדו ; יהלל גיב שפתנו לשם חיים באפנו, סימן ישראל, עם תפסיר פרסי ; יה רבון עולם ועלמאי, עם תפסיר פרסי ; יבוא דודי לנן עדנו, סימן ישראל, עם תפסיר פרסי מאת יוסף שאע"ר ; יה אל צורי רפא צירי, סימן ישראל, עם תפסיר פרסי ; יום

ליום אודה לשמך, סימן ישראל, עם תפסיר פרסי; מונתזיר בר דרגת מאנדים כודא יא גארא סאז, פיוט פרסי למנשה; אתה הוא יחיד המיוחד באחדות שלמה, לר' חזקיה עני; אלהי אבי שמח לבכי לר' אלעזר עראקי; בנה נא צבי תפארה ירושלם היקרה; יושב שמי שחק בני הצרותי, סימן ישראל, עם תפסיר פרסי מאת יו סף שא ע י ר; ימי קדם אכזה-שנות עולמים, סימן ישראל, עם תפסיר פרסי; יפה את יעלה עיניך יוניס, סימן ישראל; שמעו בנים נין איתנים כי נאמנים דרכי שלום, סימן שאכרש.

69א ל י ק ו ס י ד י נ י ס מאת ר' אברהם אמינוף, חלק ב' מיו"ד, ירושלם תרס"ד, עיין מס' 49.

70 סדר מעמדו ת... הספר הזה נדפס פעמים רבות, אך באותיות קטנות, ועתה הפעם יוצא לאור ביתר שאת באותיות גדולות ונקודות מאירות, על הוצאות האיש הישר ירא אלהים תושב ירושת"ו כמה"ר מו' נ ס י ס יצ"ו בן מו' משה שם טוב ז"ל מעיר בוכארה. נדפס פעם"ק ירושלם תובכ"א שנת ויקס עדות ב י ע ק ב לפ"ק [תרס"ד] בדפוס ה"ר שמואל הלוי צוקערמאן הי"ו. [4] 100 דף. 12^ו. 17: 11 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנקודות). (ירושלים; גאליבוף).

עם הקדמה מאת המו"ל, ובה יאמר: "ונפל במחשבתי לבוא במגילת ספר... לאות ולמוכרת טובה בתי... ולזכרון... מור זקני... מהר"ר שם טוב זלה"ה מנכבדי עיר בוכארה... והוא היה הראשון לבני משפחתנו אשר נדב לבו לעת זקנתו ולעלות לזיכרון לארצה"ה בשנת תרנ"א, ומרוב חובתו ואהבתו לארץ אבותינו גמר בלבו לחזור לעירו להביא גם את בני ביתו להשתקע ולדור בעיה"ק ירושת"ו. הלך עוד הפעם והביא עמו את אשתו השניה בשנת התרנ"ה. וגם את בנו אשר אהבו הוא מור אבי משה זצ"ל הכריח לעלות עמו לירושלמה לעשות לו כבוד האחרון במותו... וביום ט' אלול התרנ"ה שבק חיים ויגוע וימת... בן שמונים שנה... ואחרי עבוד ג' חודשים חזר מור אבי זצ"ל גם הוא לבוכארה... להביא גם הוא את בני ביתו לירושלמה... אכן... לגלג עליו הזמן הבורא עד שנתל"ד שתי שנים בעיר בוכארה... וביום כ"ג מרחשון התרנ"ז... וימת בן ששים שנה... ואני... לקחתי עמי את אמר... ונסעתי בסיון התרנ"ט בעת שהיה אז גורת הכניסה ביפו, ובצער גדול ויסורים קשים נכנסתי דרך בירוט ובאתי בעיר סבריה ת"ו ובעיר צפת תוב"ב... ומיום עלותי הנה לארצה"ה תמיד נכספה נפשי להיות נוכח את הרבים להדפיס בספר את כל קורותי וזכרונ אבותי ע"ה, ספר אשר יהיה בו מאכל אדם... הן זרע לא ניתן לי... ואין מי שיבא אחרי..."

באותה הקדמה הוא מזכיר לשכת את ר' יעקב באי, שייצעו להדפיס ספר זה; ר' ברוך בן כודידאד ידיר אביו, ר' שמעון חכם, ר' אברהם גיהן ואחיו משיח גיהן ובנו ארי גיהן, הגביר באבה גיה.

71 ספר נר נ ש מ ה והוא לימודי פרקי המשניות ע"ש הנפטר ביום היוצאצא ובתוך יב"ה. וגלות עליו גם תפלת ר' ישמעאל כ"ג, ותפלה על הפרנסה, ותפלת בית עלמין, סדרתים והדפסותם באותיות גדולות ובנקודות לכות א"ה. והנה הספר הזה מוקדש לעילוי נשמת מור אבי משה תנצב"ה. לא ימכר ולא יגאל, אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל חנם אין כסף לאחי בני עמי יושבי עיר בוכארה ואגפיה. אנכי שפל אנשים עבד נרצע לעבודת ה' הצעיר אליהו בן משה בן מו' יעקב יאדגאר תנצב"ה. נדפס פעם"ק ירושלם תובכ"א שנת ירושלם ה'ת"ק לפ"ק [תרס"ד] בדפוס הרי"ן לעזי ושותפיו הי"ו. [2] 59, [1] דף. 12^ו. 16: 11 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנקודות). (ירושלים; גאליבוף).

עם הקדמה מאת המביא לבית הדפוס ובה יאמר: "יתברך היוצר וישתבח הבורא אשר ברוב רחמי עזרי להפק רצוני אשר בו נכספה נפשי מיום היותי על האדמה, לעלות אל הקדש פנימה על ארצנו ועל נחלת אבותינו... העירוני רעיוני... לבוא במגלת ספר כתוב עלי זכרונ עלותי לזיכרון בארצה"ה ולעשות נחת רוח גם לעילוי נשמת מור אבי... שנפטר בעיר מולדתו בוכארה יע"א ביום י"ז אייר שנת התרנ"ו ליציאתו... ילד ארצי... מהר"ר שמעון חכם הי"ו... יעצני להדפיס הספר הזה... — קצת דינים ובאורים בפרסית. — הוצאה שניה עיין להלן 122.

72 ש א ה י נ ת ו ר ה. ספר שמות. ירושלם תרס"ד. עיין לעיל מס' 63.

73 ספר ש י ר ה ש י ר י ס עם תפסיר של התרגום בלשון פרסי המתורגם מאת המתרגם המפורסם מהר"ר ש מ ע ו ן ח כ ם הי"ו שנהגו לאומרו בעיר בוכארה ואגפיה בימי חג הפסח. נדפס בראשונה בעיה"ק

ירושתי' בש' התרני' ע"י מר' פאל ת"י בן פ"נח ס"נ שיא מעי"ת קוקני. וליוקר מציאותו עתה יוצא לאור פעם שניה בתקוני כל הטעויות שנפלו בתוצאה הקודמת. במצות והוצאות רעים אהובים בשותפות ה"ה מר' עזריה יצ"ו בן מר' יוסף הכהן ז"ע ומר' ידידיה יצ"ו בן מר' יוסף ז"ע מוכר ספרים בעיר בוכארא. נדפס פעם"ק ירושלם תרנ"א בשנת בשמחה ובששון מועדי קדשך לפ"ק [תרס"ד] בדפוס ה"ר שמואל הלוי צוקערמאן הי"ו. 28 דף. 8°. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (ירושלים).

נדפס מקרא ותרגום פרסי פסוק אחר פסוק. — והשוה לעיל מס' 35.

74 שלחן ה' ה' ה' ה' ברכות השחר, וברכת המזון, וברכת הלכנה, וברכת הנהנין, ודינים הנצרכים להם, בלשון הקדש וגם בלשון פארסי, כדי לזכות בני עמנו, שישא איש בחיקו כדי שיהיה מצוי אצלו בין בדרך, בין בחנות, בכל מקום שיהיה. מאת המו"ל אברהם אמינוף הי"ו. נדפס פעם"ק ירושלם תרנ"א שנת תרס"ד לפ"ק. בדפוס הרי"ן לעזי ושותפיו הי"ו. 64 דף. 32°. 11 : 7.5 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (ירושלים ; גאליבוף). נדפס בדיו סגול. -

תרס"ה

75 דרכי ג' ע"מ. החוברת הזאת הנוכחית יפורט בה הנהגת הת"ת הכללי שבחברת רחובות לעדת הבוכארים תושבי עיה"ק ירושתי'. נערך ונסדר מאת החכם ר' יאודה קאשטיל הי"ו מורה ומשגיח בת"ת החברה הנז' בהסכמת ראשי הועד ונשיא החברה כבוד הרב ר' אברהם אמינוף הי"ו. נדפס פעם"ק ירושלם תרס"ה בא"ס בזמירות נריעה לו. [2], 16 ע'. 12°. 11 : 11 ס"מ. (אותיות מרובעות). (ירושלים ; גאליבוף).

המחבר כותב בתקדמתו : „זה זמן כביר אשר רוח ה' נוססת בקרבנו ובקרב אחינו ילידי בוכארא ואגפיה לעזוב ארץ מולדתנו ולגלות הר ציון לשכון בתוכה ולהסתפח בנחלת ה' ובשנת תר"ן בערה אש התשוקה וההתעוררות... וקנינו לנו ארץ רחבת ידים במרומי הר ציון ויקרא שמה רחובות... והנה מעת החל היסוד בחברתנו זאת, שמנו לנו למטרה את המפעל הקדוש והנאור ה' תלמוד תורה... וברבות הימים בהתגדל הישוב תוך חברתנו הוכרחנו להרחיב ולהגדיל את בית ספרנו ולפתוח שערינו גם לבני העניים משאר עדות אחבי' הנספחים אלינו אשר אין ידם משגת לשלם שכר מורים לבניהם...“

76 ספר חזו"ט המשו"ש יכלכל תוכו ג' ספרים יקרי הערך. (א) מדרש ויושע. (ב) מסע הרי"ר פתחיה לארצות רחוקות עד נהר סמבטיון. (ג) מעשה הנמלה המיוחס לשלמה המלך ע"ה. יוצא לאור בהוצאות יח"א ל חפ"ן בן... כמוהר"ר דוד חפ"ן... פעיה"ק ירושלם תרנ"א בדפוס המשוכח של ה"ר אברהם משה לונץ. [תרס"ה]. 26, 16 ע'. 12°. 14 : 11 ס"מ. (אותיות מרובעות בלתי-מנוקדות, ומעשה הנמלה באותיות רש"י). (ירושלים ; גאליבוף).

עם הקדמה מאת המביא לבית-הדפוס, ובה יאמר : „כאשר ההכרח ומסיבות הזמן הבוגד אלצוני לעזוב (פעם שנית) על זמן קצר את ארץ חמתינו, אשר הנני מתגורר בה עדן ועדינך, וללכת לבקר (לרגלי עסקי) את בוכרה יע"א ארץ מולדתי וכל אנפיה, אמרתי להביא להם ברכה מטוב זמרת הארץ, ספר זה... ואוכל לקוות בטח כי כל ילידי ארץ מולדתי... ידעו להכיר ולהוקיר את ערך מפעלי זה... ולדאובן לכי בכל אשר פניתי ההצלחה פנתה לי ערף ולא פנים, עד כי נאלצתי לעזוב אשתי ובני לבדם ולהטלטל סלטלה גבר אל ארץ מולדתי הרחוקה, ולזכותם בפרי עץ הדור הגדול בארץ אבותינו למען יוכלו לשמוח בחג הסכות הבע"ל לפני ה'...“

77 ספר חקת עולם [סדורית-תפלה] לחול ולשבתות, ולראשי חודשים, ולמועדים, עפ"י גוסס האר"י ז"ל, ובשילוב הו"ה אד"ג, בטעמים ומראת מקומות, ומצורף לו כל הדינים המוכרחים ומנהגים כל ימות השנה. יצא לאור בהוצאות והשתדלות מה"י מר' שלמה מוסאיוב יצ"ו. נדפס פעם"ק ירושלם תרנ"א בשנת תרס"ה לפ"ק בדפוס ה"ר שמואל הלוי צוקערמאן הי"ו. [1], 115 דף. 12°. 16 : 10 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (גאליבוף).

מדף ר"י ואילך : פזמונים, שמהם אציין כאן שלשה : משיבת שאון ימים נטה עלינו שלומים, ר"ת מיואב הקטן חזק ; ירושת נחלה בשם טוב וגדולה, סימן יהושע עבדיה בן ראובן (שירה שנהגו בוכארה ואגפיה לשורר

בבה"כ: ביום שבת קדש בעת עליית ס"ה למי שנולו לו בן זכר; יום שבת ושירה לאל הנורא, מאת עובדיה' בן ראובן (קורין בבה"כ לכבוד חתן וכלה). — מהדורה ארוכה יותר עיין לעיל מס' 23.

78 ספר חשק שלמה כולל כמה דברים יקרי ערך. נדפס באותיות גדולות ומנוקדות ובתבנית קטן, כדי שישא כל איש בחיקו. יצא לאור ע"י החכם הנכבד והנעלה מו' שלמה המכונה מו' באבא ג' א' בן מו' פנחס נ"ע מעיית סמרקנד יע"א. פעה"ק ירושלם תובב"א שנת כ"ר ס"ה היה ל של מ"ה לפ"ק [תרס"ה] בדפוס הר"ר אברהם משה לונץ הי"ו. 48 דף. 16°. 12: 9 ס"מ. (אותיות מרובעות, מנוקדות ובלתי מנוקדות). (ירושלים: גאליבוף).

השער נדפס בדיו-זהב. — כולל: הקדמת המו"ל בפרסית; פיוט צור משלו אכלנו עם תפסיר פרסי; סדר ברכת המזון עם תפסיר פרסי; ברכת קידושין; סדר שבעה ברכות לנשואין; שירה לברית מילה לר' ברוך ב"ר אליהו מני (תחלתו): "אל חי יפתח אוצרות שמים, יולו ברכותיו על יונק שדיים"; שיר לברית מילה, ר"ת אני סימן טוב קטן חזק. (תחלתו): "אודה לאל בלב דורש, ויתרומם ויתקדש"; בקשות (תחלתו): "אומר שיר לאל עליון תהלה, ליצור כל בטוב מענה ומלה"; דברים יקרים (לקוטי דרוש ובידיעה); החכמה והמוסר (פתגמים עם תפסיר פרסי בחרוזים); נסאיה (חרוזים בפרסית); קטע מס' בן המלך והנזיר על הליכות סעודה, עם תפסיר פרסי.

79 סדר כבוד שבת והוא אמרי הזהר לארבע סעודות של שבת ופתיחת אליהו הנביא ז"ל ושירות ותשבחות לכבוד השבת עם תפסיר פארסי ובקשות לאשמורת הבוקר אשר נהגו לשורר יראי ה' בבתי כנסיות לעורר הרחמים פה עיר תהלה בוכארה וסאמארקנד ואגפיה. ונולה אליו לוח המועדים לשלשים וחמש שנה, ושאלת ברח עלינו ליידי שנים, וסדר תקון סעודה לימי החול, ולמוד חק לישראל בשבתות... ועתה בהוצאה שלישית הוספתי פיוט לברית מילה ולחתונה וכמה שירות משירי ציון וירושלים ואלפא ביתא לילדים וברכת שבע ברכות לחתנים. כל אלה נלקטו והובאו אל מכבש הדפוס ע"י... רפאל חכם ואחים היקרים שלמה ונסים הי"ו. בהוצאת בית מסחר מנופכתור אשר בבוכארה וקוקאנד חכמוף אי מונארוף ושותפיו. ווילנא, בדפוס האלמנה והאחים ראם, שנת ו' ה'ת"ך לפ"ק [תרס"ה] 1903. 86 ע'. 8°. 19: 13 ס"מ. (ירושלים). הוצאות אחרות עיין לעיל מס' 11, 31, 69, ולהלן מס' 111.

80 להחזיק טובת ה' שוב נאגרת הרב ראשון לציון ר' יעקב שאול אלישר אל יהודי בוכארה, נגד יחיא ל חפץ שיצא לבוכארה למכור ד' מיני, נגד "הנדר שקבלתם עליכם מזה רבות בשנים לקבל אחרונים ולולבים מחברת רחובות". ירושל'ים אלול תרס"ה. 1 דף. 2°. (גאליבוף).

81 שאה"ן תורה. ספר ויקרא במדבר דברים. ירושלם תרס"ה. עיין לעיל מס' 63.

82 ספר תהלים בשלוב הוי"ו אדנות בטעמים. ונחלק לשבעה ימי שבתא ולחמשה ספרים כנגד חמשה חומשי תורה. גם הצגנו קודם כל מזמור את תוכן כונת ענינו. יצא לאור ע"י הרב המ' מוהר"ר אברהם א"מ ינוף הי"ו. נדפס פעה"ק ירושלם תובב"א (תרס"ה) בדפוס הר"ש הלוי צוקערמאן הי"ו. [6] 125 דף. 12°. 16: 11 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (גאליבוף).

המודעה שמעבר לשער בדבר איסור השגת גבול נכתבה באדר ראשון תרס"ה.

83 ספר תפסיר תרגום שני על מגלת אסתר אשר נהגו בערי בוכארה ואגפיה לקרות בשבת שקלים וחזר בבית הכנסת קודם תפלת המנחה. תורגם עתה בשפת פרסי על ידי המתרגם המפורסם מוהר"ר שמועון חכם הי"ו. יוצא לאור זה פעם ראשונה ע"י איש ירא אלהים מו' ידידיה יצור בן מו' יוסף הראתי נ"ע, מוכר ספרים בעיר בוכארה יע"א. פעה"ק ירושלם תובב"א שנת ע'ת הק"ץ לפ"ק [תרס"ה] בדפוס הרא"מ לונץ. [2] 66 דף. 8°. 20: 14 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (ירושלים: גאליבוף).

עם הקדמה עברית מאת המביא לבית-הדפוס. בסופה הוא מזכיר לברכה את דודו אחי אמו ראובן יואב יוף ואחיו משה ברוך, בני אברהם שרבת, את אמו ישועה בת אברהם שרבת, את אחותו צביה, את אשתו ברוריה ואת בתו זלפה, ואת גבירי בוכארה אלה: שלמה חכם ובנו גבריאל, אברהם יששכרוף, רפאל בן חיים ראובנוף, ישראל בן חיים ראובנוף, שלום יחיא באבאיוף, נסים באבאיוף, עזריה הכהן יוסופוף, יעקב בן מגזום מכפר כטירג. — בסוף התפסיר: "ע"י המסדר עזרא בן חכם דוד הכהן חכאך ז"ל".

אחרי התפסיר גופסו פנמונים אלה לפורים : יום הנסים והפרקן היה לסעודה מתוקה, סימן ישראל ; שימני ראש על כל אויבי ותשחחני, סימן שלמה חזק ; אשר שירה לאלהים חי בענין המן ומרדכי, מאת דוד בן אברהם אשכנזי ; ימין ה' רוממה על אחת כמה וכמה, סימן יהרסם ולא יבנם ; שיר בפרסית, תחלתו : גיון מאהי אדר אייד.

83א ת פ ל ה ע ל ה פ ר נ ס ה הובא לבית הדפוס כדי לזכות את הרבים לחלקם בעיקבם ולהפיצם בישראל חנם אין כסף ע"י הגבירים הרמים מו' ח י א י ע ק ו ב ו פ י צ"ו ומו' מ ש ה א ב ר ה מ ו פ גשיא יצ"ו בהשתדלות מו' ש מ ו א ל ב א ב י ג י צ"ו ומו' ח ז ק י ה ד י ק א נ ו פ י צ"ו יה"ר שיפקדוהו האל בבנים זכרים של קיימא אכ"ר. גופס פעה"ק י ר ו ש ל מ תובב"א שנת ב ז מ י ר ו ת גרוע לו לפ"ק [תרס"ה] בדפוס ה"ר שמואל הלוי צוקערמאן הי"ו. 4 דפים. 8^ו. 20 : 12 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות).

ת ר ס"ו

84 ספר מ ק ר א מ פ ו ר ש חמשה חומשי תורה. מתוקן ומקובל וטוב ויפה. בסדר חדש ומועיל לקרוא המרשה שנים מקרא ואחד תרגום מדי שבת בשבתו מקרא ותרגום סדרן כהלכתו. דבר השוה לכל נפש מבלי לחפש אנה ואנה בעינים משוטטות אחר ראשי הפסוקים ושלא להתחלפים זב"ו. גם פ"י רש"י וזה"ה והפטרות, אשר נתן ה' בלב האיש הירא ובר לבב כבוד מעלת מו' י ו ס פ כ ה ה י צ"ו המכונה ח ס י ד הי"ו בן מו' י צ ח ק ב ר ו ר כ צ ו פ י הי"ו בן מו' מ ו ל א ק ג ד ג"ע איש בוכארא תושב ירושת"ו להוציא לאור את התורה הזאת כדי לזכות א"ה. וגופס עוד דבר חדש, חדש ממש, אשר עדן לא היה כבר לעולמים לא בדפוס ולא בכתב, והוא תפסיר עה"ת בלשון פרסי צח מלה במלה בשפה המדוברת בין קהל עדת עיר בוכארא ואגפיה, אשר פעל ועשה ותרגם איש אשר עמו יד ומליצה בניב שפתים בלשון פארסי כיד ה' הטובה עליו, ה"ה הח' השלם בר אבהן ובר אוריאלן יליד בוכארא תושב עיה"ק ירושת"ו מהר"ר מ' ש מ ע ו נ ח כ מ י צ"ו בן לאותו צדיק ח"ר א ל י ה ו ס ו פ ר ב ב ל י תוצב"ה. גם התרגום אונקלוס מדויק היטב ומונה בעיון נמרץ מנוקח ומנופה ב"ג נפות מכל השגיאות וחילופי נוסחאות ע"י המתרגם הנ"ל מ' שמעון חכם יצ"ו עפ"י ספרים ישנים ומדויקים ועפ"י ספרי דקדוקי התרגום וס' אהב גר. חלק ראשון. ספר בראשית. פעה"ק י ר ו ש ל מ תובב"א. שנת מפורש זה ה ת ר ג ו מ לפ"ק [תרס"ו] בדפוס הר"ר שמואל הלוי צוקערמאן הי"ו. [8]. 212 דף ; חלק שני. ספר שמות. כנ"ל. [1]. 185 דף ; חלק שלישי. ספר ויקרא. שם. שנת שנים מקרא א ח ד ת ר ג ו מ לפ"ק [תרס"ב]. [1]. 133 דף ; חלק רביעי. ספר במדבר. שם. שנת שנים מקרא ו א ח ד ת ר ג ו מ לפ"ק [תרס"ג]. [1]. 168 דף ; חלק חמישי. ספר דברים. כנ"ל. [1]. 152 דף. 8^ו. 22 : 16 ס"מ. (המקור והתרגומים באותיות מרובעות-מנוקדות, והפירוש באותיות רש"י). (ירושלים ; גאליבוף). [בחלקים א' וב' צ"ל בשער : לפ"ק במקום לפ"ק, וגופסו באמת בשנת תרס"א ולא בשנת תרס"ו, ומקום הספר ברשימה לעיל אחרי מס' 55].

בראש ח"א : זכרון שם (שמות המגויים בירושלים ובבוכארה) ; הסכמות ר' יעקב שאול אלישר ור' חיים חזקיהו מדיני ; הקדמת מתרגם התפסיר ; הקדמת המביא לבית הדפוס, בפרסית. — בראש ח"ד "זכרון דברים" מאת המו"ל, ליכר אביו. — בהקדמתו מבאר המתרגם מה הביא אותו למלאכת התרגום זו. (עיין מכוא פרק"ו).

85 ספר מ ק ר א י ק ד ש... גופס פעם שנית על יד ידידיה בן יוסף הירא תי [על פי ההוצאה הראשונה שנדפסה ע"י מרדכי בן שמחה ש ש ו נ בירושלם תרס"ב, עיין לעיל מס' 59 עם תוספות]. גופס פעה"ק ירושלם תובב"א, תרס"ו, בדפוס הרי"ן לעזרי. [2]. 84 דף. (אותיות מרובעות-מנוקדות). גופס ראשונה שם תרס"ב ושלישית שם תרע"א (עיין מס' 59, 112).

86 ס ד ו ר ת פ ל ה לימי החול כמנהג ספרדים ומתורגם בלשון פרסית וגקרא. מ ש א ת ב נ י מ י נ ממני המתרגם והמוציא לאור ב ג י מ י נ ב"ר י ו ח נ נ ה כ ה ה ס"ט. חלק ראשון. גופס בעה"ק י ר ו ש ל מ תובב"א בשנת ו ר ב ש ל ו מ ב נ י ק לפ"ק [תרס"ו] בדפוס הרי"ן לעזרי ושותפיו הי"ו. [2]. 213 דף ; סדור התפלה ליום השבת... ממני המתרגם והמוציא לאור בנימין ב"ר יוחנן הכהן ס"ט ובניו מו' ש ל מ ה ה כ ה ה נ"י, מו' ר ח מ י מ ה כ ה ה נ"י ו א ה ר נ ה כ ה ה נ"י. חלק שני. שם, שנת ונתתי ש ל ו מ ב א ר צ לפ"ק [תרס"ט]. [2]. 225, [1] דף. 12^ו. 16 : 10 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (ירושלים ; גאליבוף).

התרגום גופס למטה מהמקור בכל דף. עם הסכמה מאת ר' יעקב שאול אלישר.

עם הקדמה עברית מאת המתרגם ובה יאמר: „משאת נפשי היא וקנאתי לה' אלקי צבאות בראותי כי סדרי תפלותינו כבר נעתקו לכל השפות וכל הלשונות, ורק לשפת פארסי לא הורקו עודנה. ועוד רבים מתפלותינו הם כספר החתום בעד המון ערי טורקיסטאניה ופרס. ותהיינה בניהם דוקא כמצות אנשים מלומדה עד בלי הבין נועם המליצה, עומק הרעיון, המית הנפש העורגת ליוצרה... ומי לא ידע כי בלעדי הסגולות האלה מרגיש המתפלל רק חובה יבשה דוקא בלי כל לחלוחית של אהבה וחן, בלי כל רענונות של תחיה ונעימות, ותפלה בלא דחילו ורחימו כגוף בלי נשמה“.

86 ספרי מעשיות המה סיפורים אמיתיים נוראים ונפלאים. נלקטו מתוך ספרי רבותינו הקדושים חסידי עליון זיע"א והועתקו ע"י המתרגם המפורסם מוהר"ר ש"מ ע"ן ח"כ ה"ו משפת עברית לשפת פרסית והמוני המדוברת בערי בוכארה ואגפיה. הובא לבית הדפוס על הוצאת... עזריהו יצ"ו בן מ"ו יוסף הכהן נ"ע (יוסוף פ"ה) ומו"י א"ר יצ"ו בן... אבא מלמד גר"ו (י"ס י"ב פ"ה). [ירושלם] נדפס בשנת כ"ה ת"א מר לבית יעקב לפ"ק [תרס"ו]. [2] 98 דף; חלק שני. נדפס פעם"ק ירושלם תובב"א. כנ"ל. [2] 99 דף. 12. 15 : 10 ס"מ. (אותיות מרובעות). (ירושלים).

ח"א כולל 15 מעשיות וח"ב כולל 30 מעשיות. — עם הקדמה בעברית מאת המבליה"ד בראש ח"א.

87 סדר שבעה הקפות שנוהגים לעשות למת כפי מנהג אנשי בוכארה וסמרקאנו ואגפיה. ויען כי אינו נמצא ביד כל אדם בכל עת הצורך לכן נדפס באותיות גדולות ומנוקדות עם איהו דינים הנחוצים לזה. הובא לבית"ד בהשתדלות ובהוצאות באבא ג'אן המכונה שלמה פ"ג ס"ו פ"ה. קודש לה' מאת המו"ל לא ימכר ולא יגאל. ירושלם תרס"ו. ע"י השתדלות פנחס בן באבא מולא. [שם המדפיס לא נזכר]. 12 דף. 8. 19 : 12 ס"מ. (אותיות מרובעות מנוקדות ואותיות רש"י). (ירושלים).

88 ...ש"מ צדק ד... אין הסת ג'מיעי חיסאבי פריכוד וראסכורי פולי ג'מאעתי. חברה ר"ח ובו"ת יכ"ץ או תאריכי ר"ח תמוז תרס"ג תא ר"ח אייר תרס"ה וג'מיעי דראמדי תלמוד תורה ואתרוגים ולולבים וכו' וכראגאתי כיירי ג'מאעתי שודגי דאכילי מאהי מוכור. (חבורת רביעית-ששית). נדפס פעם"ק ירושלם תובב"א בשנת תרס"ו לפ"ק בדפוס הר"ן לעזי ושותפיו הר"ו. [30] ע' ; [כנ"ל] או תאריכי ר"ח אייר תרס"ה תא ר"ח אלול תרס"ו. (חבורת שביעית). ש"מ, תרס"ו. [1] דף. [8] ע' ; [כנ"ל] או תאריכי ר"ח אלול תרס"ו תא ר"ח אב תרס"ח. (חבורת שמינית). ש"מ, תרס"ח. [1] דף. [16] ע' ; [כנ"ל] או תאריכי ר"ח אייר שנת עת"ר תא ר"ח אלול תרע"ב. (חבורת עשירית-אחת-עשרה). ש"מ, תרע"ב. [1] דף. [16] ע' ; [כנ"ל] או תאריכי ר"ח אלול שנת תרע"ב תא ר"ח אלול תרע"ד לפ"ק. (חבורת שתים-עשרה). ש"מ, בדפוס הר"ש צוקערמאן, תרע"ד. [1] דף. 48 ע'. 8. 22 : 15 ס"מ. (אותיות מרובעות). (גאליבורף).

השוה מס' 17, 38, 40, 46, 57, 64, 141.

תרס"ו

89 ת"א אל איאם שירי קדש. וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח... מאת חיים אלעזר מזרחי בן רבי חנינא נ"ע. נדפס פעם"ק ירושלם תובב"א לפרט שירי לה' שיר חדש לפ"ק [תרס"ו]. [בלי שם המדפיס]. [3] 29 דף. 12. 15 : 10 ס"מ. (אותיות מרובעות, מנוקדות ובלתי-מנוקדות). (ירושלים). כולל כ"ח פיוטים, מהם בעברית, מהם בפרסית ומהם בשתי הלשונות יחד. — עם הקדמה בפרסית מאת המלקט.

90 ספר חקת הפסח והוא ספר כולל לימוד כל חדש גיטן... וברכת האילנות והגדה של פסח אשר הוצאנו לאור בפעם הראשונה בשנת התרס"ד עם כמה הוספות שהם העתקה למהר"ש איסטנבולי... וסדר הקערה בצירוף יפה. וכמה ספורי מעשיות ופזמונים... הכל עם תפסיר צח המתורגמים מאת... מוהר"ר ש"מ ע"ן ח"כ... ותנה... כי נתקבל ונתפשט הספר הזה בכל ערי בוכארה ואגפיה... ואינו ולא נמצא כי מעשים הק' ע"כ נתעוררנו עוד הפעם להביאו לבית הדפוס והוספנו עליו... מסכת אבות עם התפסיר המתורגם מאת מ' שמעון חכם... ירושלם נדפס פעם ראשון ושנית ע"י השותפים... עזריהו בן יוסף הכ"ה... יד ידית בן יוסף הרא"ה... מוכרי ספרים בעיר בוכארה וקוקנד, חוקת הפסח לפ"ק [תרס"ו]. [2] 73, 29 דף. 8. 22 : 14 ס"מ. (גאליבורף).

הוצאה ראשונה עיין לעיל מס' 68 (והשוה לעיל מס' 3). — בדף השני נדפס „שכח משפחה“ כמו בהוצאה הראשונה. — עם שער מיוחד למסכת אבות :

מסכת אבות עם התפסיר בלשון פרסי המתורגם מאת המתרגם המפורסם מוהר"ר שמואל חכם הי"ו שנהגו ללומדם בערי בוכארא ואגפיה בשבתות בנתיים בין פסח לעצרת. יצא לאור הדפוס במצות והוצאות ריעים אהובים בשותפות ה"ה מ' עזריהו יצ"ו בן מ' יוסף הכהן ג"ע מוכר ספרים בעיר בוכארא... נדפס פעם"ק ירושלים תובב"א שנת לעשות את כל דברי התורה הזאת לפ"ק [תרס"ז]. 29 דף. (אותיות מרובעות-מנוקדות).

92'91 כתבי קדש עשרים וארבעה. נביאים ראשונים. כרך ראשון יהושע שופטים. הוגה בעיון נמרץ עפ"י ספרי הנ"ך היותר מדויקים וגם עם הפירוש מצודת ציון. והוספנו בו עתה דבר חדש אשר עוד לא היה לעולמים לא בדפוס ולא בכתב, והוא תרגום פרסי הנקרא תפסיר אשר תרגם מ' הח' מו"ה שמואל חכם הי"ו, ללמד בו את בני עדתנו אנשי בוכארא ואגפיה העי"א. בפירוש המלות של הנ"ך בלשון פרסי העיקרית. הובא לביה"ד ע"י המשתדל הרב הח"ש מוהר"ר אברהם מאמ"י ופ' הי"ו בהוצאות יחידי סגולה אנשי מדינתו המתנדבים בעם הגבורים הרמים הנקובים בשמות להלן בהקדמת הספר. פעם"ק ירושלים תובב"א שנת ור"ב ט"ו לבית ישראל לפ"ק [תרס"ז]. 135 דף; כרך שני. שמואל א' ב'. שם, כנ"ל. 2]. 167 דף; כרך שלישי. מלכים א' ב'. שם, תרס"ח. 2]. 172 דף; ישיעיה. ירושלם תרע"ה. 147 דף. 8°. 23 : 15 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (ירושלים ; גאליבוף).

התרגום נדפס בכל דף למטה מהמקור. ר' שמעון חכם תרגם את ישעיה עד אמצע פרק מ"א. וסוף ישעיה תורגם ע"י ר' בנימין ב"ר יוחנן הכהן. — לכל חלק הקדמה בפרסית מאת ועד חברת הבוכארים רחובות, ובסופה רשימת הנדיבים שסייעו להדפסת הספרים.

93 קיצור ספר המלים והוא מערכי מלים בשפת פארסית. יכיל בקרבו בערך „חמשת אלפים“ מלים כפי גיב המוני אשר היה לחק עולם בין כל אזרחי בוכארה ובגתיה. מסודר בסדר גכון על פי א"ב למען אשר לא ילאה לחפש, ולבקש חפץ, אנה ואנה. מתרגמת כל מלה בעברית ורוסית. והתחלנו בראשו סדר הלמוד, לחנך הנערים בקריאת האותיות והמלות. מאת דוד ב"ר יעקב ב"ר יצחק כו"ל לך (כו"ל כ"ו). תושב בוכארא יע"א. שנת ור"ב ט"ו לבית ישראל לפ"ק [תרס"ז] דפוס צוקערמאן בירושלים ת"ו. 181 ע'. 4°. 23 : 19 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (ירושלים ; גאליבוף).

כל מלה פרסית מתורגמת לעברית ולרוסית בכתבה ובטוןסקריפציה עברית.

94 ספר שהזאת וצופי והוא שרח על ספר בן המלך והגזיר אשר חובר בתחלה בל' יון, ונעתק בל' ערבי, וממנה לשפת עברי ע"י ה"ר אברהם ב"ר שמואל בן ר' חסדאי הלוי זצ"ל בברצילוני בשנת ה' אלפים ולי"א לב"ע, ונהלק לחמשה ושלשים פרקים. ואחריו קם אחד חכם המופלא מוהר"ר אלישע בן הרב ר' שמואל זלח"ה המכונה ראג"ב השאע"ר בשנת התמ"ד ליצירה, בראותו כי הספר הלז הוא כולו ממתקים ורב התועלת לקחת ממנו מוסר השכל. ולא כו"ע גמירי דרכי השיר הצח והיקר בשפת עבר, שינס מתניו והוציא עוד את הסי' הזה מקודש לחול והעתיקו בשפת פרס בשיר וחרוזים ממש כסגנון העברי בסי' בן המלך והגזיר, וזע"ה החיבור הנזכר הזה היה בכתובת יד ולא שזפתו עיני המדפיסים : ואנכי הקטן בהמוציאים לאור, הצב"י שמואל חכם הי"ו, ראה ראיתי כי בני עדתנו העי"א המתגוררים במדינות פרס וערי בוכארא ואגפיה רופפים אחר הסי' הזה מדין הערביות והמתקיות, נתעוררתי להוציא לאור הדפוס ולנקותו עפ"י סי' בן המלך והגזיר מכל הטעויות והשיבושים שנפלו בכתבי היד, והוצאתי עליו כסף מכיסי והדפסתי באותיות גדולות ובנקודות, למען ישעשעו בו אנשים ונשים וקנים עם נערים. נדפס פעם"ק ירושלים תובב"א שנת מוסר והשכל לפ"ק [תרס"ז]. 2]. 56 דף. טבלת-צילום. 4°. 24 : 19 ס"מ. (ירושלים ; גאליבוף).

אחרי השער נדפסה על טבלא מיוחדת תמונת ר' שמעון חכם.

„עיר מולדתו ומקום חיבורו של השאע"ר לא נזכר בזה הספר. ואנכי הצעיר שמעון חכם ראיתי בס' כ"י

95 ש מ ש צ ד ק יה. חוברת שביעית. ירושלם תרס"ז. עיין לעיל מס' .88.

96 ספר אהבת ציון פעולת הרי אברהם בן יקותיאל איש קאנוא [מאסף]
ספור מעשה צ"ד ההנהגה. תוכן רצוף אהבה במנות ירושלים (שני ג' י). תורגם עתה גם בשפת פרסית מאת המהר"ם
המקורסם מהר"ר ש"ע ח"כ מליציו. במצות והוצאת האיש היקר והנעלה מ' י"ד י"ד כן
מ' י"ס פ' ה' ר' א' י"ס פ' ה' מוכר ספרים בוכמאר וסביביותיה. פעיקה י"ר ש"ל
תולב"א שנת תרס"ח לפ"ק. 97. [3] דף 80. 15: 22. ספרי מרובעות בלתי-מקודשות. (גאלינבורג.)

(המשך יבוא)

DNF

העתקת מאמרים מספר לספר ללא ציון המקור תופעה מצויה היא בימי הביניים, וביחוד בספרות הקבלה. הרבה סיבות לדבר ואין כאן המקום לפרוט. עכ"פ עובדה היא, שכל מקובל מביא בשפע את דברי קודמיו כצורתם או שלא כצורתם, ולרוב שלא בשם אומרים. בדרך כלל אין לראות בכך שום פניות זרות אלא מנהג המתבטרים בתקופה ההיא. מאידך ישנם ספרים מספר, למשל ס' הקנה הוסי' (פליאה¹), שמחבריהם העלימו במתכוון את מקורותיהם. בספרים כאלה קשה לתפוס את המחבר בקלקלתו כי הם טבעים בחושים של פליאה.

לא כן הדבר בס' הציוני (קרימונה ש"כ), שברצוני ליחד עליו את הדיבור. המחבר, ר' מנחם ציוני, מופיע לפנינו לכאורה כאחד המעטים, שרצו להתרחק אפילו מאבק גיבנה ספרותית. בהקדמתו הוא מונה את מקורותיו העיקריים ומפנה את הקורא לעיין בהם: "הצבתי לך שנים עשר נציבים, אשר עליהם תכנתי עמודי הספר והמה בכתובים. צורת הספר ותכונתו, על אפיקו הנחמני יסודתו, ואשר על המחוקת גג היציע עליהם, כתר שם טוב עולה על גביהם, מסוד אבני יקרה, בהיר זוהר וספר יצירה, ג' טורי גזית כרותות אדירים, ספר החיים ושערי צדק וסוד הרזים, פתח ואולם וספר היכלות ודלתות העזרה, מחברת שכל ושערי אורה, אלו החורים יגידו לאדם מה שיחוו, ושיבנו את נדחם, כל ערום יעשה בדעת ומוזמה. מ י ד י ע ב ר ו י ס ו ר ש מ ה" (ד' ע"ג), ואף בהודעה

(1) עיין ילינק: בית המדרש ח"ג ע' XXXVIII ואילך. דרך אגב יש לציין, שילינק לא הכניס לרשימת המקורות של ס' הפליאה את ס' מערכת האלהות, שמתוכו שאב המחבר חלק גדול מסודותיו. במקום אחד (פסעמישל, ג"ד ע"ד – ג"ז ע"ב) העתיק כמעט בשלימות את שער ההריסה.

זו לא אמר די אלא הוא מרבה להזכיר את רוב הספרים הנ"ל גם בפנים². נוסף לכך מובאים בספר עשרות שמות של מחברים וספרים, וכמעט בכל דף נמצאים ציטאטים בשם "מקובלים" "מגילת סתרים" וכדומה. גם בהבאת מאמרים שלא כצורתם הוא מסיים: "ע"כ העליתי מיסוד מעשה רוקח" (נ"ז ע"ד) "ע"כ העליתי מש"צ [שערי צדק]" (צ"ב ע"א) ועוד ועוד. כ"ז מעורר את הרושם, שהמחבר מקפיד ביותר על מסירת הדברים בשם אומנם.

לפיכך מפתיע הדבר, שלגבי ספר אחד — ס' מערכת האלהות — נהג בדרך שונה לגמרי. מחוץ השוואה נתברר לי, שבעל הציוני העתיק מאמרים רבים מ"ס' המערכת, אולי יותר מאשר מכל מקור אחר מחוץ לס' הזוהר ולרמב"ן. המאמרים הכוללים ביותר הם: י"ב ע"ב — ע"ד = מערכת (מגטובה) פ"ט קי"ד ע"ב — קכ"ב ע"א; ל"ח ע"א — ע"ג = פ"א ד' ע"א — ה' ע"א; מ"ה ע"ג — מ"ו ע"ג = פט"ו ד' ע"ב — ר"ה ע"א; נ' ע"ד — נ"א ע"א = פ"ג קפ"ג ע"ב — קפ"ה ע"א; ע"ז ע"ב — ע"ד = פ"ג קפ"ו ע"ב — קפ"ח ע"ב, ק"צ ע"ב, קצ"א ע"א — קצ"ב ע"ב; פ"ט ע"א — ע"ד = פ"ח ק"ו ע"א — ק"ט ע"א; צ"ט ע"ג — ע"ד = פ"ה ע"ה ע"א — ע"ב. קטעים קצרים יותר נמצאים במקומות אלה: ט' ע"ג, י"ג ע"א, י"ד ע"ד, ט"ו ע"ד — ט"ז ע"א, י"ז ע"ב — ע"ג, ל"ה ע"ג — ע"ד, ל"ט ע"ד, מ"ב ע"ג — ע"ד, מ"ד ע"א — מ"ה ע"א, נ"ה ע"א, נ"ז ע"א — ע"ב, נ"ח ע"ב, ע"ג ע"ד, ע"ו ע"א — ע"ג, ע"ט ע"ג, פ"א ע"ב — ע"ג, פ"ב ע"ג, צ' ע"א — ע"ג, צ"ט ע"ב, ק"ו ע"ג — ע"ד. המאמרים מובאים לרוב בשינויים קלים³. בהשמות, בהוספות ובחילופי סדר, ולפעמים גם בתוספת הסברה מאת המחבר. לשונות ומוטיבים מס' המערכת שלובים בדברי המחבר בכל חלקי הספר.

והנה בכל המאמרים הנ"ל אין אף רמז למקור-הזיון, פרט לחמשה שארבעה מהם (נ"ה ע"א, ע"ג ע"ד, פ"ב ע"ג, פ"ט ע"א — ע"ד) מובאים בשם מקובלים או חכמי הקבלה ואחד (מ"ד ע"ג) מתחיל: "לא יתעלה ממך אשר יגעתי ומצאתי"⁴ בכרמי עין גדי חכמים ונבונים, אך שם ס' המערכת לא יזכר ולא יפקד. אמנם במקום אחד נזכר "מערכת אלהות", אבל בלי ספק שלא בטובת המחבר. בסיומו של מאמר גדול, שהוא העתק מלא של פרק א' בס' המערכת, נאמר: "ובבר האריך הרז"ל בפירושו ב מ ע ר כ ת א ל ה ו ת בענין זה" (ל"ח ע"ג). לכאורה יש בזה הודעה מפורשת על מקור המאמר, אבל אף המשפט הזה לקוח מלה במלה מס' המערכת⁵. והרז"ל בפירושו הוא כמוהו הרמב"ן, הנקרא "הרב ז"ל" סתם בכתבי המקובלים במאות ה"ג — ה"ט, וכן אצל בעל הציוני עצמו! ברור שהמלים "במערכת אלהות" הן מידי אחד המעתיקים, שהרגיש במקור המאמר וצינו, ואח"כ גשטרבבו לתוך הטכסט. אכן אפשר היה לחשוב שיש לפחות רמיוה דקה בכינוי "בעלי העבודה", הנמצא כעשר פעמים בס' הציוני ומקורו הראשון הידוע לנו בקבלה הוא בס' המערכת. יש מקובלים שמתכוונים בכינוי זה לס' המערכת, ואילו אחרים משתמשים בו כשם נרדף למקובלים. מה המצב בס' הציוני? בין ההעתיקים המרובים שצייתי לעיל אין אף אחד המובא בשם בעלי העבודה! מאידך בין הענינים המיוחדים לבעלי העבודה ישנם אחדים (מ"ב ע"ה, מ"ג ע"ג, צ"ז ע"ג). שלא מצאתי אותם כלל בס' המערכת, וגם השאר (ו' ע"א, ז' ע"ד, י"ח ע"א, ל"ד ע"ה, נ' ע"ג, פ"א ע"ב, פ"א ע"ג) אינם מיוחדים לו. משמע שגם בכינוי זה אין לראות את ציון המקור.

אך אם סימנים לגילוי המקור אין בכל הספר, הרי יש ויש סימנים מובהקים להעלמתו. אביא דוגמאות אחדות לאופן הבאת המאמרים, שיש בהן כדי להבהיר את מגמת המחבר.

(2) גם למחברת שכל שהכוונה בו, כפי שילינג ציין כבר בגיוני חכמת הקבלה ע' 29 הערה 1, לס' מאמר השכל (קרימונה ש"ן) נרמז פעמים אחדות בכינויים "שכל טוב", "בעל השכל", "איש שכלי". אך מן הראוי לציין, שדוקא המאמר המובא בטפורש בשם "איש שכלי" (צ"ג ע"א — ע"ב) חסר בנדפס. (3) שינויים אחדים נמצאים בנוסח דפ' פירארה, וגם במקומות אחרים נראה לפעמים שמקור השינויים הוא בכת"י שהיה בידי המחבר. (4) עיקר היגיעה היא בצירוף שני מאמרים מס' המערכת (פ"ה ע"ז ע"ב — ע"ז ע"א, פט"ו ר"ה ע"ב — ר"ו ע"א) לסירוגין. (5) השהו ביחוד דפ' פירארה.

ס' המערכת:

„מערכת שמות השמים, הם הספירות אשר עבדו בהם בעלי העבודה לקוראן בשם אחד. ואבאר בקצר פסוק אחד כאשר בארו אליה ר' יצחק ז"ל וכן מצאתי לאחד מבעלי העבודה הראשונים, אמר הכתוב וארשתיד... (פ"ה ע"ה ע"א).

„ומתוך זכרתי נקודו של שם בן י"ב ראיתי לזכור הנה דעת רבי יעקב בר ששת ז"ל בענין השמות והצרופים, והוא שתדע כי יש בשם של ד' אותיות... (פ"ד ר' ע"א).

„ואחר שקבלתי הענין הנסתר והנוכח בברכה הפותחת בברוך מן החכם תמתי לפניו (פס"ו ר"ג ע"ב).

ס' הציוני:

„אמנם שניהם [שתי דעות] מלאים וטובות עולים כקנה אחד כמו באר ליודעים בשמות השמים אשר עבדו בו בעלי העבודה. ועתה נשאר עלי לבאר פסוק אחד מחזיון הנביאים וארשתיד... (צ"ט ע"ג).

„וכאשר זכרתי נקוד של שם י"ב אל תשת עלי מאמר כי אלו הנקודות ושאר הנקודות הידועים לבעלי העבודה שחלוצים יעברו לפני ה' אל קינה, זה אינו כי דע שבשם בן ד' אותיות... (פ"א ע"ב).

„אחרי אשר בארנו ענין נסתר ונוכח נשא קושיא אחת... (מ"ה ע"א).

מדוגמאות אלו, שאפשר עוד להוסיף עליהן הרבה, יוצא בבירור כיצד שינה המחבר את הנוסח כדי לטשטש את עקבות המקור. בדוגמא הראשונה שלב אפילו את שם הפרק — שמות השרים — לתוך המשך דבריו⁶. מתוך מגמה זו השמיט בקפדנות בכל המאמרים את הרמזים ממקום למקום שבס' המערכת, מחוץ למקרים שגם המאמר הנרמז הועתק בס' הציוני במקום אחר. כוונת המחבר ליחס את דברי המערכת לעצמו ניכרת גם בזה, שבין המאמרים המועתקים משם משולבים דברים ממקורות אחרים — בציון המקור. דוגמא אופיינית לכך היא המאמר הגדול על עניני כוונה (מ"ד ע"ד למטה — מ"ו ע"ג). מאמר זה מכיל בחילופי סדר ובהוספת מאמר מן הזוהר כמעט את כל „כוונת הברכות" שבמערכת, מחוץ לקטעים שהמחבר העתיקם כבר קודם. באמצע הכניס מאמר ממקור אחר בלשון זו: „אעירך על כיוון התפילה מפי חכם אחד ע"ד קצרה", וכשהוא חוזר ומעתיק מס' המערכת הוא כותב: „ועתה אעירך איך יתנהג ותפלה המתפלל".

אמנם נראה לי, שבמקום אחד מצאתי בכ"ז רמז לס' המערכת, אבל בנוסח האומר דרשני כוונתי דוקא לרשימת המקורות שבהקדמה. בין „י"ב נציבים" נמנה גם ספר בשם „פתח ואולם" (ז). ספר כזה לא מצאתי, אבל בדפ' פירארה נמצאים בראש ס' המערכת חרוזים המתחילים כך: „פתח ואולם סוגר מבא". מורי ורבי פרופ' גרשם שלום העירני, שגם בכ"ז פארמה 1163 (לפי ד"רוססי מהמאה ה"ד) מצא אותם החרוזים בראש הספר בשינויים אחדים. מכ"י קדום זה מוכח, שתחרוזים מעשה ידי המחבר הם, ובדואי היו גם לפני בעל הציוני. ובכן קרוב לשער, שהשם „פתח ואולם" הוא ציון ס' המערכת עפ"י התחלת החרוזים!

אך השערה זו אין בה כדי להצדיק את אופן הבאת המאמרים. אין כל יסוד להניח שהמחבר לא ידע את השם האמיתי, ומה ראה להעמיד במקומו את התחלת החרוזים? הוה אומר: ציון זה אינו בא לגלות את המקור אלא לשמש תריס בפני האשמות מצד יודעי דבר. לפי כל המסיבות שתארתי אני מגיע איפוא למסקנה — עם כל הזרות שבה לגבי מחבר ס' הציוני, — שיש כאן לפנינו העלמת המקור ביודעים.

(6) דבר דומה ואפילו זר יותר נמצא בס' הפליאה. בתוך מאמר, שהמחבר מזמז בו את דברי המערכת עם פירוש ספירות לר' עזריאל, הוא דורש כמין חומר גם את שם הספר: „זהו מערכות אלהות ר"ל סדר ידיעת האלהות (!) לדעת שהוא נעלם" (י"א ע"א). (7) ילינק בהערות הגיל וכן פירסט חשבו גם את „דלתות העזרה" לספר, וא"כ צריך להוציא את הנחמני מן המנין. אך מסתבר יותר, שהרמב"ן הוא בכלל הי"ב והמלים „דלתות העזרה" הן המשך מליצי להיכלות לשם התחור.

סדר תפלות של ה"דונמה" מאיזמיר

מאת

גרשם שלום

(סוף: עין ק"ס שנה י"ח ע"מ 298, 394)

ברוך ה' המבורך לעולם ועד. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא את הכל. המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קניןך. המלך המרומם לבדו מאן המשובח והמפואר והמתנשא מימות עולם. אלהי עולם ברחמך הרבים רחם עלינו. ארון עזנו צור משגבנו מגן ישענו משגב בעדנו. אל ברוך גדול דעה הכין ופעל זהיר חמה. טוב יצר כבוד לשמו מאורות נתן סביבות עול. פנות צבאות קדושים רוממו שדי תמיד מספרים כבוד אל וקדושתו. תתברך אדני אלהינו בשמים ממעל ועל הארץ מתחת על כל שבח מעשה ידך ועל מאורי אור שיצרת. המה יפארוך סלה. תתברך לנצח צורנו מלכנו וגואלנו בורא קדושים ישתבח שמך לעד מלכנו. יוצר משרתים ואשר משרתיו כלם עומדים ברום עולם. ומשמיעים ביראה יחד בקול דברי אלהים. חיים ומלך עולם כלם אהובים כלם ברורים כלם גבורים כלם קדושים כלם עושים באימה וביראה רצון קונם וכלם פותחים את פיהם בקדושה ובטהרה בשירה ובזמרה מברכין משבחין מסארים מקדישין וממליכין את שם האל המלך הגבור והנורא קדוש הוא וכלם מקבלים עליהם עול מלכות שמים זה מזה ונותנים רשות זה לזה להקדיש

[נ"ה ע"ב] בארוך ה' האמיב'וראך ליעולאם ב'אעיד. בארוך אתה ה' אלהינו מליך האעולאם יוציר אור אוברי חושיר עושי ש'אלום אוברי אית האקול. האמיאיר לאאריץ ב'ילאדארים עאלקה ב'ראחאמים או'טובו מ'חאדשי' ביחול יום. תאמיד מאעאשי ב'ירשית. מה רבו מאעאשיתא ה' קולאם ביחוחמה עאשיתא מאליא האאריץ קיניאניחה. האמיליך האמירומאם ליב'אדו מ'אז האמיש'ובאח ב'יהאמיפ'ורא ב'יהאמיתנאשי מ'ימות [נ"ו ע"א] עולאם. אילוהי עולאם ב'ראחאמיתא הארבים ראחים עאלינו. ארון עוזינו צור מ'שגאבינו מאגין יש'עינו מ'שגאב' באעאדונו. אל בארוך גדול ד'עה ה'יחין או'פ'אעאל זאהורי' חאמה טוב י'אצאר ק'ב'וד ל'יש'מו מ'אורות נאתאן ס'ביבית עונו. פנות צ'ביאות קידושים ר'ומימן] ש'אדאי תאמיד ג' מ'סאפ'רים קיב'וד אל אוקדושי'אתו. תיתבאראך אדו'נאי אילוהינו באש'אמאיים מ'מאעאל ב'יעאל האאריץ מתאחא' עאל קול [נ"ו ע"ב] ש'יבאח מאעאשי י'אדיתה ב'יעאל מ'אורי אור ש'י'אצארתה. הימה י'פ'אאירוחה סילה. תיתבאראך לאניצאח צורינו מאלקינו ב'יגואלינו בורי קידושים י'ש'תאבאח ש'ימחה לאעאד מאלקינו. יוציר מ'ש'אריתים ב'אש'יר מ'ש'אריתאב' קולאם עומידים ב'רום עולאם. אומאש'מעים ב'יראה י'אחאד ב'יקול דיב'רי אלוהים חאיים אומיליך עולאם קולאם אהובים קולאם ב'רורים קולאם גיבורים קולאם קידושים קולאם [נ"ז ע"א] עושים ביאימה או'ב'יראה ריצון קונאם ב'יקולאם פותחים אית פיהם ב'יקידושה או'ב'יהורה ב'שירה או'ב'זמרה מ'ב'אריחין מ'ש'אב'יחין מ'ס'אאריץ מאקדישין אומאעאריצין אומאמליחין. אית ש'ים האאל האמיליך האגאדול ב'יהאנורה קאדושי' הו ב'יקולאם מ'קאב'ילים עאליהם עול מאלחות ש'אמאיים זי מ'יזי ב'ינותניס רישית

(70) בכ"י זאחורי. (71) בכ"י תאמים.

ליוצרים בנחת רוח בשפה ברורה ובנעימה קדושה כלם כאחד עונים באימה ואימים ביראה קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו והאופנים וחיות הקודש ברעש גדול מתנשאים לעומתם משבחים ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו שהוא אלהא די אדוננו המלך המשיח שבתי צבי ירום הודו ותנשא מלכותו למעלה למעלה באין סוף המתנשא והמתעלה[!] לעד אמן.

אמת ויציב וחנוּן[!] וקיים וישר ונאמן ואהוב וחביב ונחמד ונעים ונורא ואדיר ומתוקן ומקובל וטוב ויפה הדבר הזה עלינו לעולם ועד. אמת אלהי עולם מלכנו צור יעקב מגן ישענו לדרך וזור הוא קיים ושמנו קיים. וכסא נכון ומלכותו ואמונתו לעד קיימת. ודבריו חיים וקיימים נאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים על אבותינו ועלינו ועל בנינו ועל דורותינו ועל כל דורות זרע ישראל המאמינים באדני ובאדונינו המלך המשיח שבתי צבי ירום הודו עבדיך. על הראשונים ועל האחרונים דבר טוב וקיים באמת ובאמונה חק ולא יעבר אמת שאתה הוא אלהינו ואלהי אבותינו מלכנו מלך אבותינו צורנו צור ישועתנו פודנו ומצילנו מעולם הוא שמך ואין לנו עוד אלהים וולתך סלה.

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך. ברוך אתה ה' אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ואלהא די אדוננו המלך המשיח שולטן שבתי צבי ירום הודו ותנשא מלכותו למעלה למעלה באין סוף האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים קונה הכל וזוכר חסדי אבות

די לאזי ליהאקדיש' ליוציראם כינאחאא רואח בישאפיה בירורה אוב'נאעימה [ג'ז ע"ב] קידוש'ה קולאם קיאחאד עונים ביאימה ביאומירים⁷² בייראה קאדוש' קאדוש' קאדוש' ה' ציב'אאות מילן קול האארין קיב'ודו ביהאאופ'אנים ביחאיות האקודיש' ביראעאש' גדול מיתנאשיאים לעומאחאם מיש'אביחם ביאומירים בארוך קיב'וד ה' מימיקומו⁷³ שיהוא אילאהה די אדו'ניינו האמיליך האמאשי'אח שבתי צבי יארום הודו ב'יתנאשי מאלחותו לימאעלה לימאעלה ביאיין סוף [ג'ח ע"א] האמיתנאשי ביהאמיתאעאל[!] לאעאד אמיין.

אימית ב'יאציב' ביחאנון⁷⁴ ביקאייאם ב'יאש'אר בינאימאן ב'יאחוב' ביחאביב בינחתמאד ב'ינאעים בינורה ביאדיר ב'ימיתוקאן. ב'ימיקובאל ב'יטוב' ב'י יאפי האדאב'אר האזי עאלינו לעולאם ב'יעיד. אימית אילוהי עולאם מאלקינו צור יאעקוב' מאגין ישעינו לידור באדור הו קאייאם אוש'מו קאייאם ייקיסאו נאחון אומאלחותו ב'י [ג'ח ע"ב] אימונאנו לאעאד קאיימית. אודב'אראב' חאיים ב'יקאייאמים נ'יאמנים בינחתמאד'ם לאעאד אולעולמי עולאמים עאל אבותינו ב'יעאלינו ב'יעאל באנינו ב'יעאל דורותינו ב'יעאל קול דורות זיראע יישראל האמאמינים באדו'נאזי אוב'אדונינו האמיליך האמאשי'אח שבתי צבי יארום הודו עאב'אדיחה. עאל האריש'ונים ב'יעאל האחרונים דאב'אר טוב' ב'יקאייאם ביאימית אוב'אימונה [ג'ט ע"א] חוק ב'ילו ייאעאב'ור אימית ש'יאתה הו ה' אילוהינו ב'יאילוהי אב'ותינו מאלקינו מיליך אב'ותינו צורינו צור יישועאנו פודינו אומאצילנו מעולאם הו ש'ימחה ב'יאין לאנו עוד אילוהים זולאיתיה סילה.

ה' שפ'אחאזי תיפ'אחא אופי ייאגיד תיהילאיתיה. בארוך אתה ה' אילוהינו ב'יאילוהי אב'ותינו אילוהי אברהם אילוהי יצחק ב'יאילוהי יאעאקוב' ב'י [ג'ט ע"ב] אילאהה די אדונינו האמיליך האמאשי'אח שולטן שבתי צבי יארום הודו ב'יתנאשי מאלחותו לימאעלה לימאעלה ביאיין סוף האאיל האגאדול האגיבור ב'יהאנורה איל עליון גומל חאסאדים

72) בכ"י ביאומירים. 73) בכ"י מימיקונו. 74) צ"ל בינאחון.

טובים קוני האקול ב'זוחיר' (75) חסדי אבית אומיבי
 גואיל ליבני בינהים לימאעאן שימו ביאהאב'ה.
 זוחיר[!] ליחאים איל מיליך חאפיץ באחאיים
 קותבינו ביסיפיר חאיים לימאעאניחה [ס' ע"א]
 אילוחים חאיים. איל חאיי מיליך עוזיר אומושיעה
 אומאנין. בארוך אתה ה' מאנין אברהם.
 זכר[!] לחיים אל מלך חפץ בחיים
 כתבנו בספר חיים למעןך אלהים
 חיים. אל חי מלך עוזר ומושיע ומגן.
 ברוך אתה ה' מגן אברהם.
 לדוד ברכי נפשי וכו' [מזמור ק"ג].

לידאוד באריחי נאפשיי אית ה' ביחול קיראב'איי אית שים קודשיו : באריחי
 נאפשיי אית ה' ביאל תיש'קחי קול גמולאב' : האסוליאח ליחול עאביוחי הארופי ליחול
 תאחאלואיחי (76) : האגואיל (77) מי'אחאח חאייאייחי : האמעאטיריחי חיסיד בי'ראחאמים :
 האמאשביעה באטוב' עידיך תיתחאדיש קאנישיר ניעוראייחי : [ס' ע"ב] עושי צי'אקות ה'
 אומיש'פאטים ליחול עאש'וקים : יודיעה דיראחאב' לימושי ליבני ישראל עאלילוחאב' : ראתום
 ביחאנון ה' איריך אפאיים בי'ראב' חיסיד : לו לאניצאח י'אריב' בילו לעולאם יטור : לו
 קאחאטאנינו עאשה לאנו בילו קאעאב'ונותינו גאמאל עאלינו : קי קוגבוהה שי'אמאיים עאל
 האארין גאבאר חאסדו עאל י'ריאב' : קירחוק מיוראח מימאעאראב' הירחיק מימינו אית
 מי'אענינו : קיראחים אב' עאל באנים ריחאם [ס"א ע"א] ה' עאל י'ריאב' : קי הו י'אדע י'צרינו
 זאחור קי עאפאר אנאחנו : אינוש קיחאציר י'אמאב' קיצין האשאי קיין י'אציץ : קי רואח
 עאב'ירה בו בי'אנינו בילו י'אקירינו עוד מיקומו : בי'חיסיד ה' מיעולאם בי'עאד עולאם עאל
 י'ריאב' בי'צידקאנו ליבני בי'אנים : לישי'מירי ביריתו אולוחי'רי פיקודאב' לאעאשוחאם :
 באשי'אמאיים היחין קיסאו אומאלחותו באקול מאשי'אלה : באריחו ה' מאלאחאב' גיבורי קואח עושי
 די'באריו לישי'מועה ביקול [ס"א ע"ב] די'באריו : באריחו ה' קול צי'ב'אב' מי'אריחאב' עושי
 רי'צונו : באריחו ה' קול מאעאשאב' ביחול מיקומות מימשי'אלתו באריחי נאפשיי אית ה'.

מזמור ליתודה וכו' [לעיל כ"ז ע"א].
 [ס"ב ע"א] יהי קיבוד ה' לעולאם ישמחה ה'
 בימאעאשאב' : יהי שים ה' מי'בוארך מיעאחה
 בי'עאד עולאם : מי'מוראח שי'מיש' עאד מי'בואר
 מיהולאל שים ה' : ראם עאל קול גויים ה' עאל
 האשי'אמאיים קי'בדו : ה' שי'מחה לעולאם ה'
 זי'חריחה לידור ב'אדור : ה' באשי'אמאיים היחין
 קיסאו אומאלחותו באקול מאשי'אלה : ישמיחו
 האשי'אמאיים בי'תאגיל האארין בי' י'ומירו בי'אגויים
 ה' מאלאך : ה' [ס"ב ע"ב] מיליך ה' מאלאך ה' ימלוך
 לעולאם בי'אעיד : ה' מיליך עולאם בי'אעיד אבי'דו
 גויים מי'ארצו : ה' היפיר עאצאח גויים. הינו
 מאחאשי'ביות עאמים : ראבות מאחאשי'אביות כיליב'
 איש' עאצאח ה' הי תאקום : עאצאח ה' לעולאם
 תאעאמח[!] מאחאשי'ביות ליבו לידור ב'אדור : קי הו

מזמור לתודה וכו'.
 יהי כבוד ה' לעולאם ישמח ה'
 במעשיו : יהי שם ה' מבורך מעתה ועד
 עולם : מזמור שמש ועד מכאו
 מהולל שם ה' : רם על כל גויים ה' על
 השמים כבודו : ה' שמך לעולאם ה'
 זכרך לדור ודור : ה' בשמים הכין כסאו
 ומלכותו בכל משלה : ישמחו השמים
 ותגל הארץ ויאמרו בגויים ה' מלך :
 ה' מלך ה' מלך ה' ימלך לעולאם ועד :
 ה' מלך עולם ועד אבדו גויים מארצו :
 ה' הפר עצת גויים הניא מחשבות עמים :
 רבות מחשבות בלב איש עצת ה' היא
 תקום : עצת ה' לעולאם תעמוד
 מחשבות לבו לדור ודור : כי הוא אמר

(75) בכ"י ב'זוחיר. (76) בכ"י תאעאלואיחי. (77) בכ"י האגועיל.

אמאר ב'איהי הוא ציב'ה ביאיאעאמוד : קי ב'אחאר
 ה' ביציין איב'ה לימוש'אב' לו : קי יאעאקוב'
 באחאר לו י'ה ישראל ליסגולתו : [ס"ג ע"א] קי
 לו יטוש' ה' עאמו בינאחאלתו לו ייאעאזוב' : ב'יהו
 ראחום ייאפיר עאב'ון ב'ילו ייאש'חית ב'יהירבה
 ליהאשיב' אפו ב'ילו ייאעיר קול האמאחו : ה'
 הושיע'ה האמליך ייאעאנינו בי יום קוראנו.
 ויהי הוא צוה ויעמוד : כי בחר ה'
 בציון אוה למושב לו : כי יעקב בחר
 לו יה ישראל לסגולתו : כי לא יטוש
 ה' עמו ונחלתו לא יעזב : והוא רחום
 יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו
 ולא יעיר כל חמתו : ה' הושיע'ה המלך
 יעננו ביום קראנו.
 הודו לאדני כי טוב וכו' [מזמור קל"ו].

הודו לאדו"נאי קי טוב' קי לעולאם חאסדו : הודו ליאילוהי האאילוהים קי לעולאם חאסדו :
 הודו לאדו"נאי האדונים קי לעולאם חאסדו : לעושי ניפלאות גידולות ליב'אדו קי [ס"ג ע"ב]
 לעולאם חאסדו : לעושי האש'אמאיים ב'יתב'ונת קי לעולם חאסדו : לירקאע האארין עאל
 האמאיים קי לעולאם חאסדו : לעושי אורים גידולים קי לעולאם חאסדו : אית האש'ימש'
 לימש'יולית באיים קי לעולאם חאסדו : אית האיאריאח ב'יתוחאב'יים לימש'יולות באלאילה
 קי לעולאם חאסדו : לימאקי מיצראיים ב'יב'חוריהים קי לעולאם חאסדו : ב'איוצי ישראל
 מיתוחאם קי לעולאם חאסדו : [ס"ד ע"א] ב'יאר חאזאקה אוב'יזרועה נטויה קי לעולאם חאסדו :
 ליגוזיר ייאם סוף ליגוארים קי לעולאם חאסדו : ב'יהיעיב'יר ישראל ב'יתוחו קי לעולאם
 חאסדו : ב'ינעיר פארעו ב'יחילו ב'יאם סוף קי לעולאם חאסדו : לימולך עאמו באמידבאר
 קי לעולאם חאסדו : לימאקי מילאחים גידולים קי לעולאם חאסדו : ב'אייאהארג מילאחים
 אדירים קי לעולאם חאסדו : ליסחון מליך האאימורי קי לעולאם [ס"ד ע"ב] חאסדו : אולעוג
 מליך האבאשאן קי לעולאם חאסדו : בינאחאן ארצאם לינאחאלה קי לעולאם חאסדו : נאחאלה
 לישראל עאב'דו קי לעולאם חאסדו : שיב'שיפ'לינו זאחאר לאנו קי לעולאם חאסדו :
 באיפ'ירקינו מיצארינו קי לעולאם חאסדו : נותן ליחים ליחול באשר קי לעולאם חאסדו :
 הודו ליאל האש'אמאיים קי לעולאם חאסדו.

תהילה לידאיד ארומימחה וכו' [לעיל כ"ח ע"א] — תהלה לדוד ארוממך וכו'.
 ל"ב ע"ב].

[ס"ט ע"א] אנה ⁷⁸ ביקואח גידולת יימינחה
 תאתיר צירורה : קאביל רינאט עאמיחה שאגיב'ינו
 טאהארינו נורה : נה גיבור דורשי יחודיחה קי
 כאבאט ש'מרים : באריחים טאהארים ראחאמי
 צידקאתיחה תאמיד גומלים : חאסין קידוש' בירוב'
 [ס"ט ע"ב] טוביחה נאחיל[ן] עאדאתיחה : ייאחיד
 גיאה ליאמיחה פנינו וזחירי קידוש'איתחה :
 שאב'עאתינו קאביל אוש'מאע צאעאקאתינו יודיעה
 תאעאלומות : בארוך ש'ים קיב'וד מאלחותו לעולאם
 ב'אעיד.
 אנא בכח גדולת ימינך תתיר צרורה :
 קבל רנת עמך שגבנו טהרנו נורא :
 נא גבור דורשי יחודך כבבת שמרם :
 ברכם טהרם רחמי צדקתך תמיד גמלם :
 חסין קדוש ברוב טובך נהל עדתך : יחיד
 נאה לעמך פנה זוכרי קדושתך : שועתנו
 קבל ושמע צעקתנו יודע תעלומות :
 ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

אדון עולם וכו'.

אדון עולאם וכו' [לעיל כ"ז ע"א].

יעלו חסידים בכבוד ירננו על
משכבות: רוממות אל בגרוגם וחרב
פיפית ביום.

הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים
סביב לה מגבורי ישראל: כלם אחוזי
חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על ירכו
מפחד בלילות.

יברך ה' וישמרך: יאר ה' פניו אליך
ויחגך: ישא ה' פניו אליך וישם לך
שלום.

אם תשכב לא תפחד ושכבת וערבה
שנתך: בטוב אליו ואקין ברחמיך:
שבתי צבי שבתי צבי אין אחר זולתך:
שבתי צבי שבתי צבי אנו מיחלים לך
[ג' פעמים].

שבתי צבי הוא ולא אחר: גל עיני
ואביטה נפלאות מתורתך. אמן וכן יהי
רצון אמן.
תם.

תפלת השלח [ברכת המזון]

ברוך הוא וברוך שמו ברוך אתה ה'
אלהי אמת אלהי ישראל השוכן בתפארת
ישראל בתלת קשרי דמהימנותא דאינון
חד שהוא כח דכל הכחות שהוא נשמה
דכל הנשמות שהוא בריח התיכון המברית
מן הקצת אל הקצת שהוא ממעלה דכל
העולמות שהוא זון ומפרנס מקרני ראם
ועד ביצי כנים שהוא אלהא די אדונו
המלך המשיח שבתי צבי ירום הודו

[ע' ע"ב] יאעצאליו⁷⁹ חסידים ביחאב'וד יראנינו
עאל מיש'קיב'ותאם: רוממות איל ביגרונאם
ביחריב' פיפיות ביאדאם.

היני מיטאחו שיליש'לומו שיש'ים גיבורים סאב'יב'
לה מיגיבורי [ע"א ע"א] ישראל: קולאם אחוזי
חיריב' מילומידי מלחאמה איש' חארבו עאל ייריחו
מיפאחאד באלאילות.

יב'אריחח'ה' ביישמי'רחה: יאאיר ה' פאנאב'
איליחה בייחוניקה: יישה ה' פאנאב' איליחה בייאשים
ליחה שאלום.

אים תישקאב לו תיפ'חאד ביש'אחאב'יתה
ביעאריב'ה' שינאחיתה: ביטוב' אליו ביאקין
שבתי צב'י שבתי צב'י נו אי אוטרו קומו אטי:
שבתי צב'י שבתי צב'י אישפיראמוס אטי:
שבתי צב'י שבתי צב'י נו אי אוטרו
קומו אטי: שבתי צב'י שבתי צב'י [ע"ג ע"ב]
אישפיראמוס אטי: שבתי צב'י שבתי צב'י נו אי
אוטרו קומו אטי: שבתי צב'י שבתי צב'י
אישפיראמוס אטי:

שבתי צב'י הוא ביילו אחר: גאל
עינאי ביאביטה נפלאות
מיתוראחיתה:
אמין ביחין יהי ראצון
אמין.
תם.

תפלת הדילה מזה

[ע"ד ע"א] בארוך הוא בייב'ארוך שיימו בארוך אתה
ה' אלוהי אימית אלוהי ישראל השיוחין
בתיפ'אירית ישראל ביתילאט קיש'רי דימהימנותה
דיאינון חאד שיהו קואח דיקול האקחות שיהו
נישאמה דיקול האניש'אמות שיהו באריאח האתיחון
האמאב'יראח מין האקאצי איל האקאצי שיהו
מימאעלה דיקול האעולאמות שיהו זאן אומיפ'ארגינס
מיקארגי ריאים ביעאד ביצי קינים שיהו אילאהה
[ע"ד ע"ב] די אדונינו האמיליך האמאשיאח שבתי צב'י

(79) מכאן תפלות השייכות בלי ספק לקריאת שמע על המטה.

ותנשא מלכותו למעלה למעלה באין סוף.
 יראו את ה' קדושו כי אין מחסור
 ליראיו : כפירים רשו ורעבו ודורשי ה'
 לא יחסרו כל טוב : הודו לאדני כי טוב
 כי לעולם חסדו : מותח את ידך ומשביע
 לכל חי רצון : ברוך הגבר אשר יבטח
 באדני והיה ה' מבטחו : כסחו באדני עדי
 עד כי ביה ה' צור עולמים : ה' עז לעמו
 יתן ה' יברך את עמו בשלום : כי לא
 ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם :
 כל היום חונן ומלוה וזרעו לברכה :
 השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך : לא
 יתן לעולם מוט לצדיק : ברוך הוא וברוך
 שמו לעולם ולעולמי עולמים זה השלחן
 אשר לפני ה' אמן ואמן.

לישועתך קויתי ה' : קויתי ה' לישועתך :
 ה' לישועתך קויתי.

אתה סתר לי מצר תצרני פלט תסוכבני
 סלה.

תודיעני ארח חיים שבע שמחות את
 פניך נעימות בימינך סלה.

אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה
 כי בא מועד.

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת
 יעקב.

שיר למעלות וכו' [מזמור קכ"א].

גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך
 [ג' פעמים].

צבי יארום הודו ב"יתגאש" מאלחותו לימאעלה
 לימאעלה ביאיין סוף. יראו אית ה' קדוש'אב' קי
 אין מאחסור ליראב' : קיפירים ראשו בי'ראעיב'ו
 בי'דורשי ה' לו יאחסירו קול טוב' : הודו לאדני נאי
 קי טוב' קי לעולם חסדו : מותיח את י'אדיתח
 אומאשביע ליתחל חאי ראצון : בארוך האגיב'יר
 אשיר יב'טח באדני נאי ביהאיאה ה' מיב'טחו :
 ביטחו באדני נאי [ע"ה ע"א] עזי עז קי ביה ה'
 צור עולמים : ה' עזו לעמו ייתן ה' יב'אריך אית
 עזמו באשאלום : קי לו יראאיתי צאדיק ניעזאב'
 ביזרעו מיב'אקיש' לאחים : קול האיינס חונן
 אומאליב' ביזרעו ליב'ראחה : האשליך עאל ה'
 יתאב'יחה[!] ביהו יתאלקיליחה : לו ייתן לעולם
 מוט ליצאדיק : בארוך הוא ביב'ארוך ש'ימו לעולם
 אולעולמי עולמים זי האשילחאן אשיר ליסיגי ה'
 אמן ביאמן.

ביראחמיחה : לישועאיתחה קיב'יתי ה' : קיב'יתי ה'
 לישועאיתחה : ה' לישועאיתחה קיב'יתי.

[ע"א ע"ב] אתה סיתיר לי מיצאר תיצרני פאליט
 תיסוכבייני סלה.

תודיעני אוראך חאיים שוב'ה שימאחות אית
 פאניחה ניעימות בימינחה סלה.

אתה תאקום תיראחים ציון קי עית ליחינינה קי
 ב'ה מועיד.

תורה ציב'ה לאנו מושי מוראשה קיהילאת
 יאעקוב.

שיר לאמאעלות אישה עינאי איל היהארים מיאיין
 ייאב'ו עיזרי : עיזרי מעים ה' עושי ש'אמאיים
 באאריך : אל ייתן [ע"ב ע"א] לאמוט ראגליחה אל
 יאנום ש'מיריחה : היני לו יאנום ב'ילו יישאן
 ש'ומיר ישראל : ה' ש'ומיריחה ה' ציליחה עאל
 ייאד יימינחה : יומאם האשימיש' לו יאקיקה
 בי יאריחא באלאיללה : ה' יש'מורח מיקול ראע
 יש'מור אית נאפ'שיחה : ה' יש'מור ציתחה
 אויב'יחה מיעאתה ביעאד עולאם : אמן.

נאל עינאי ביאביטה נפלאאות מיתוראיתחה :
 נאל עינאי ביאביטה נפלאאות מיתוראיתחה :

גאל עינאיי ביאביטה ניפלאאות [ע"ב ע"ב] ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך
מיתוראתיחה. ה' שיפ'אתאיי תיפ'תאח אופי ייאגיד
תיהלאתיחה : ה' שיפ'אתאיי תיפ'תאח אופי ייאגיד
תיהלאתיחה : ה' שיפ'אתאיי תיפ'תאח אופי ייאגיד
תיהלאתיחה.

ה' הוא האלילים תילאת קישירי דימיהימנותה
דיאנון חאד : שבת"י צב"י הוא בילו אחיר שיהוא
האמאשיאח האמיתי : ה' הוא האלילים תילאת
קישירי דימיהימנותה דיאנון חאד : שבת"י צב"י הוא
בילו אחיר שיהוא האמאשיאח האמיתי : ה' הוא
[ע"ג ע"א] האלילים תילאת קישירי דימיהימנותה
דיאנון חאד : שבת"י צב"י הוא בילו אחיר שיהוא
האמאשיאח האמיתי.

ברוך הוא וברוך שמו לעולם ולעולמי
עולמים אמן ואמן. קדיש.
עולמים אמן ביאמין. קאדיש.

ת י פ י ל ה ד י ל א ס ק י ב א ר י ס
[ע"ה ע"ב] בישיס ה' אלוהי אימית אלוהי
ישראל ביאלאהה די אדונינו האמילך האמאשיאח
שבת"י צב"י יארום הודו בייתנאשי מאלחותו
לימאעלה לימאעלה ביאין סו"ף : שאלום עאליחים
(פילאנו פייו די פילאנה) (אופילאנה פיידה די
פילאנה) יהי ראצון ה' אלוהי אימית אלוהי ישראל
שיתיהיה מינוחאתחים קאביוז אומישיקאב'חים
בישאלום ביניש'מאתחים ייאעאלו לימאעלה לימאעלה
[ע"ו ע"א] ביעידין האעיליון אשיר עאין לו ראתה
אלוהים זולאתיחה ייאעאשי לימתאקי לו : אתה גיבור
ליעולאם ה' מיתאיה מיתים אתה ראב' ליהושיעה
מוריד האטאל מיתאקיל חאיים ביחיסיד מיתאיה
מיתים ביראחאמים ראבים סומיך גופילים בידופי
חולים אומאחיר אסורים אומקאיים אימונאח לישיני
עאסאר מי קאמוחה באעאל גיבורות אומי דומי לאך
מילך מימית אומיתאיה אומאצמאח [ע"ו ע"ב]
ישינעה אמן ביאמין ניצאח סילה.
דישמואים תיהלה לידאודי אי דישמואים קאדיש.

תם תם תם

תם תם

תם.

תם תם.

מז הפיוט התימני

מאת

יהודה רצהבי

כדרך שבשירה העברית מאחרי חתימת התנ"ך ואילך, אנו מבחינים בין שירת קדש וחול, ליטורגיה דתית ושירה חילונית, כך יש להבחין אף בשירת-תימן. הפיוט כולו קדש. מעיקרו נועד לצרכי התפלה ובית-הכנסת, ושירת-החול מקורה בחיי-חול. הפיוט — תכן אחד לו, ואילו שירת החול — תכניה רבים ושונים. מצד הצורה: הפיוט חפשי מכבלי המשקל, שכן נועד לאמירה. משום כך גדולה בו השפעת התנ"ך. שירת החול שהיתה בחלקה מנוגנת ומושגת בפי העם הוכרחה להיות שקולה ומדודה.

לשירת-ספרד כמו בתימן גואלים בדמות מעתיקים-חובבים שהיו מכנסים ומאספים אותה לתוך המחזורים והדיואנים. הורתה ולידתה של שירת-תימן נעוצה בעבודתם של מעתיקים אלה⁽¹⁾. ושירת-תימן היא בבחינת-מה המשך לשירת ספרד. בכלי דפוס שלה יצקו משוררי-תימן את יצירתם. והלכו בדרכים הכבושים שסללו לפנייהם המשוררים הספרדים. ואם בשירת-החול⁽²⁾ — אשר נוסף להשפעת השירה הספרדית הושפעה גם משירת תימן הערבית בת תקופתה — יש למצוא קצת תכנים חדשים, גון לשוני מיוחד ומקורי, הנה בפיוט לא חל כל שנוי. אותם המוטיבים של הפיוט הדתי: תנוי סבלה של כנסת-ישראל בגויים, כספי-גאולה ועריגה לאלהים הולכים ונשנים כאן, אך לא באותה עצמה של פיוטי-ספרד. בקול ענות הנכורה של אבן גבירול והלוי. בכל עשרות הפיוטים שבידינו אין למצוא כל רמז למאורע הסטורי בחייה של יהדות זו, או לגזירת מלכות. כל שכן שאין לגלות פיוטים שנכתבו לזכר מאורע שהיה. והרי הפגעים והצרות שניתכו עליה לא מעטים הם⁽³⁾. הכל נתבטא כאן באותם הפסוקים שבהם תינתה כנסת ישראל את צרותיה בכל התקופות ובכל התפוצות.

המצוי אצל ספרות-תימן עד הוא לתופעה מוזרה זו: בשעה ששירת-החול זכתה לפרסום רב ולהוצאות מקובצות רבות, לא זכה הפיוט הדתי אפילו להוצאה מקובצת אחת⁽⁴⁾. כל כך למה? לפי

(1) הדיואנים העתיקים ביותר שהגיעו לידינו בהעתקתם של סופרים אלה הם מן המאות ה"ט"ו וה"ט"ז (ראה ח. שירמן, ידיעות המכון לחקר השירה העברית, כרך שני, עמ' קכ"ו) ובהם משוקעים כבר פיוטים ושירים תימנים. ובדואי שזמן חיבורם חוזר לתקופה קדומה יותר, אין להסיק מכאן שלפני שירת-ספרד לא היתה קיימת שירה תימנית. אין ספק שנכתבו פיוטים בעקבות הפיוט הכבלי ופיוטי הרס"ג, שההושענות שלו נתקבלו לנוסח התפלה התימני (אם לא הגיעו אלינו שרידים מיצירות אלו אין זה עדיין שולל את מציאותם). מכל מקום, השירים הקדומים ביותר הידועים לנו הם מר' נתנאל בן ישעיה, מחבר המדרש "נוראלטילאס", שחי בראשית המאה ה"ד. (על כך העירני בטובו ד"ר שירמן).

(2) לאמתו של דבר אין לדבר על שירת חול גמורה בספרות-תימן אלא בתקופה שקדמה לשבוי, כשההשפעה הספרדית היתה מכרעת בה גם מצד תכנה וגם מצד לשונה העברית. הבולטים בתקופה זו הם ר' אברהם בן חלפון, בן המאה ה'14 (שארית דיואנו נתפרסם על ידי ישראל דוידזון בקבץ "ציונים", ברלין תרפ"ט) ור' זכריה אלצארה, בן המאה ה"ט"ז, בעל ספר "המוסר". מוזנו של שבוי ואילך קיבלה השירה מפנה אחר לגמרי. היסוד החילוני נעלם — להוציא את השירים הכתובים ערבית — ובמקומו באו יסודות מיסטיים-קבלתיים ודתיים לאומיים. ואף לכוונה של השירה נשתנה: הערבית הפכה ללשון יצירה לצדה של העברית.

התימנים עצמם מבחינים בין פיוט ושירה. בדיואנים הם מכנים את הפיוט בשם: "סליחות", "תוכחות ובקשות", ואת שירי החול בשם "שירות ותשבחות".

(3) בפיוטי ר' צאלח יחיאל (תכלאל, ירושלים תרנ"ד, ח"ב דפים קנ"ח-קס"ה) שבמיזו נחרש המאורע הגדול והחשוב בתולדות יהודי-תימן: גלות מוצע, אין המאורע נזכר כלל. לעומת זאת, ב ש י ר ה, הכה גלים גדולים. מכיר אני תשעה שירים שנכתבו עליו לשבעה משוררים שונים, ביניהם חמשה שירים חדשים בלתי ידועים עד-כאן, שנאספו על ידי מדיאנים כ"ה.

(4) מחוץ לפיוטים שנדפסו אנב אורחא בתכלאל ח"ב דפים קנ"ח-קס"ה; סליחות-תימנים, ירושלים תרע"ה, כ"ט-ל"ב; חוברת שרידי-תימן להרב אלנדאף ז"ל, ט"ז-י"ט; הופיעו רק ג' קונטרסים בודדים:

שיירי החול מחמת השימוש הנפוץ בהם בחיי המעשה, שהם מושרים בשבתות ובחגים, במילות ובחתימות ובכל הזדמנות של שמחה, הועתקו במספר רב והתפשטו בקרב הקהל³. עולי-תימן הראשונים הביאו עמם לארץ-ישראל דיואנים רבים, שמקצתם נמכרו לבתי-עקד בחוץ-לארץ ומשם הגיעו לידי חוקרים, וכך זכתה שירת תימן להתענינותם של חוקרים כבאכר, אידלסון וטורטשניר, שניפו את נוסחתה, ביררו עד מקום שידם מגעת והוציאוה לאור. מה שאין כן הפיוטים, אלה נועדו ברובם ליום אחד בשנה, ליום הכפורים, והוכנסו לתוך מחזורי-התפלה בצדם של פיוטי-ספרד וגדחו מפניהם, לא רק משום שהיו חדשים ולא יכלו להתחרות בפיוטי ספרד הקדומים מהם והעולים עליהם, אלא אף משום שלא היה סיפק בידי החזן לאומרם⁴. יש מקום להניח שפיוטי-תימן לא היו נאמרים בבתי-הכנסיות. הם הוכנסו לתכלאלים בחסדיהם של המעתיקים, שצירפו אותם מתוך חבה או מתוך טעמים סובייקטיביים. אולם לא בגלל זה נשכחו הפיוטים הללו. הסבה היסודית קשורה בשמו של ר' יהיא צאלה, מנהיגת הרוחני של יהדות-תימן במחצית השנייה של המאה ה"ח, שאחד ממפעליה הספרותיים היה: עריכת התכלאל ופרשנותו. בזמנו פרצה מחלוקת בעדה, שחלק מהם נטה לצד הנוסח הספרדי וחלק המשיך להחזיק בכח בנוסח המסורתי, ומהרי"ץ הכריע לצד נוסח-תימן. בכדי להקל על המתפללים בנוסח זה ערך ופירש להם את התכלאל. בעיקר נתן אל לבו להחזיר את העטרה לישנה ולהעמיד את התכלאל על צורתו הקדומה: להוציא מתוכו את החדש ואת כל הנספחים של המעתיקים. כונתו היתה לזרוק את הטפל ולהשאיר את העיקר. מעריכת זו נפגעו בעיקר הפיוטים החדשים שכולם הוצאו מהמהדורה החדשה⁵. המהדורה הישנה נדחתה מפני החדשה שנתקבלה על העדה ולפיה העתיקו המעתיקים מכאן ולהבא⁶. הספרים שנשארו מן המהדורה הישנה יצאו מכלל שימוש, אבדו או נשתכחו⁷.

תכלאל אחד, מן הקדומים והמתוקנים, נפל בחלקו של בית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי

(א) Heinrich, P.: Fragment eines Gebetbuches aus Yemen. Wien 1902 (ב) ספר מעטיד שב לדוד סלימאן ששון, לונדון, תרפ"ח (פיוטים למילה). (ג) "פיוטים תימנים חדשים" לד"ר ש. ברנשטיין, תופתנו, בעריכת קלינמאן, כרך א', חוברת ג'—ד' עמ' 444—469. (אגב אעיר, שברנשטיין כרך בין הפיוטים גם שירי-חול מתוך אי-הבחנה. בפיוט "מה לי ללכת אחרי ההבל" עמ' 457, שמחברו לפי האקרוסטיכון הוא "מסעוד בן יחיה" נתקבל אצל ברנשטיין על ידי חלוקה בלתי נכונה של בתי-הפיוט "בן-יחיה", מה שגרר אותו להשערות רחוקות בדבר זהותו של הפיוט. בשיר אחר: "נפשי יחידה נא לעצמך טהר", עמ' 459, שסימנו הוא "שעדיה בן למשה טויל" לא תפש ברנשטיין את האקרוסטיכון מתחלתו ויצא לו בטעות "משה טויל".) בסך הכל נדפסו בספרים אלה 60 פיוטים. לאמר: רביעית מהפיוטים הידועים לנו. (הבובליוגרפיה של הפיוט התימני שאני מכין לדפוס והמוסדת בעיקר על תכלאלים כ"ה, כוללת לפי שעה כמאתים וחמשים פיוטים).

(5) אחרי התכלאל והתאג (הסדר והחומש) היואן הוא הספר הנפוץ ביותר בקרב יהודי-תימן, ואין לך אדם היוודע פרק בשיר שאין לו דיואן משלו.

(6) בתכלאלים הקדמונים הובאו עשרות פיוטים ליום הכפורים בסדר מיוחד ועל גביהם נרשם "יאמר החזן מה שירצה מפיוטים אלה". ואם בחירת פיוטי-היום ניתנה לרשותו של החזן, מובן שחששו הספרותי נטה תמיד לצד פיוטי-ספרד, וגם לא רצה לשנות ממסבב שטבעו חכמים.

(7) להוציא כמה "מרות" (סוג פיוטים, על שם "מרנדבשמיא", פזמון החזן בסוף כל פיוט או בראשו) עתיקות. עשרה פיוטים ליה"כ לקנו של העורך, צאלח-יחיא, וקינה אחת לטי"ב לעורך עצמו. אהבתו לזקנו גרמה לו להשאיר את פיוטיו. והוא לא היה היחידי שעשה כך. נודמן לידי תכלאל ישן כ"י שהועתק בשנת אתתקל"ג לשטרות (השפ"ב ליצירה) ומצאתי בו כשלשים פיוטים למשורר יוסף בן ישראל, שקדם בזמנו לשבזי. ממשורר זה נשתמרו הרבה שירים, אך לא פיוטים. בדקתי את הקולופון ועמדתי על סוד הדברים: המעתיק הוא בנו של המשורר.

לא עלה בידי למצוא ראייה ש מ ה ר י ן ן הוא שהכניס שניים אלה בתכלאל. בססתי את השערתו על העובדא שעד זמנו היו כל התכלאלים לפי המהדורה הישנה. הסתמכתי גם על כך שמכל הפיוטים נשארו במהדורה החדשה רק פיוטי ז ק נ ו וקינה אחת לו עצמו. מכיון שלא היתה אישיות גדולה אחרת בת-סמכא, לצד אישיותו של מהרי"ץ, לעשות מעשה רב כזה, והואיל ומהרי"ץ הוא שפירש את התכלאל, הרי יש להניח שלצד הפרשנות נטל על עצמו גם את העריכה. (8) לפי מהדורא זו נדפס התכלאל בשני חלקים בירושלים תרנ"ד.

(9) אחדים מהם נרכשו על ידי ר"ד ששון ותיארו מפורט מהם ניתן בספרו "אהל-דוד", כרך א' עמ' 313—334. (הפיוטים התימנים נכללו במפתח הפיוטים בעיקר בערך "מרן"). מספר הגון אחר נקנה על ידי המוזיאון הבריטי והם מתוארים בקטלוג של המוזיאון, כרך ב' עמ' 396—450.

בירושלים (סימנו Heb. 4° 93). תכלאל זה הועתק בשנת התי"ב ליצירה, אולם המקור שממנו הועתק קדום בהרבה. הוא חוזר לשנת הפ"ט¹⁰. הפיוטים המרובים שכונסו בו במדור הסליחות ליום הכפורים נותנים לו חשיבות מיוחדת. מפיוטי ספרד בלבד באו בו ק"א סליחות. מן הפיוטים התימנים — מ"ח: מהם כ' שנדפסו כבר (רובם ב"סליחות תימנים") והשאר — עדיין לא ראו אור¹¹. מתוך אלה שעדיין לא נדפסו, בחרתי ארבעה פיוטים, מן הטובים והמעולים שבהם. השנים הראשונים: "אפסו אמונים בעלי אמונה" ו"יונת אלם קץ ישעה כי משך" (ישועה¹²). השלישי: "אפסו בעיני עצי המערכה" לדוד¹³, הרביעי — שם מחברו נעלם.

ר"ד ששון, במבוא לספרו "אהל-דוד" (עמ' XXXIV) עומד על הדמיון הרב שבין גוסס התפלה הפרסי והתימני: בנוסח הקדושה, באמירת ההושענות להרס"ג ובפיוטים המשותפים לשניהם. הפיוטים המשותפים כוללים כמעט את רוב הפיוטים המוחזקים בחזקת פיוטים תימנים. ששון עצמו אינו קובע למי הם הפיוטים. קשה להכריע בשאלה זו, כיון שרק שמותיהם של הפיוטים נשתמרו לנו והם מצויים אצל שתי העדות: התימנית והפרסית. מצד תכן הפיוט אין בו ענינים המיחדים אותו לעדה זו או זו. אין להתפלא על הדמיון שבין שני הנוסחים בקדושה ובהושענות מאחר ששניהם הושפעו מן הנוסח הבבלי העתיק. מפליאים הם הפיוטים המשותפים שנחברו בתקופה מאוחרת (במאות ה"ו והט"ז). אין להטיל ספק שחלק מהפיוטים נכתבו או פרסו. בחלק מן הפיוטים אפשר השאלה היא: כיצד נוכל להבחין בכל פיוט אם מחברו הוא תימני או פרסי. בחלק מן הפיוטים אפשר לקבוע זאת בשתי דרכים אלו: א) כשהפיוט הוא גם משורר, נמצאים ממנו שירים בדיואנים התימנים, ומפורסם הוא כמשורר תימני, כגון: יוסף בן ישראל, ישועה, סעדיה וכו'. פיוטים שקבועים בהם שמות אלה תימנים הם בודאי. ב) שימת לב לאופן חריזות הבתים. פיוט החורז חולם עם צרי, פתח יס סגול, ודאי שתימני הוא¹⁴. (פתח וסגול — בטוי אחד להם בפי כל התימנים. חולם וצרי — רק בפי מקצתם). כאשר לפיוטים הנדפסים כאן: פיוטים א' ב' נקבעת תימניותם על יסוד שתי הדרכים. פיוט ג' על יסוד דרך ראשונה בלבד. פיוט ד' — אין להכריע למי מתייחס מחברו. מתי נתחברו פיוטים אלה אין לדעת בדיוק. אולם כיון שבתכלאל ברלין מס' Qu. 576.103 שהועתק בשנת 1508 מצויים כל ד' הפיוטים הרי שאין לאחר את זמן חיבורם מן המאה ה"ט¹⁵. להדפסת הפיוטים והשוואת הנוסח השתמשתי בכה"י הבאים¹⁶:

- (10) תיאור מפורט יותר מתכלאל זה פיוט אחד מתוכו פרסמתי ב"התרביץ", תשרי התש"א.
- (11) כולם נכללים בתכלאלים שברשות ששון ונזכרים ברשימת הפיוטים מתוך לשנים: "ה" ודכיתיה בשמי מרומי", ו"אנא אל שוכן גדודים".
- (12) ממנו ידוע עוד פיוט אחד בשם: יונה נודת' מקנן שובי לנוח' (סי' ישועה. נזכר אצל ששון). ושני שירים: ידיים נחמדים, יום אוכרה עפרי (אידלסון — סורטשניר, שיריתים, עמ' 17—19). בשיריו ופיוטיו חותם הוא בשמו הפרטי בלבד: ישועה. נמצאים עוד ג' פיוטים ל' ש' ו' ע' ה' ב' ו' י' ע' ק' ב' א) יה מתי תשבור קרן מצעירה, סי' ישועה בן יעקב יוכה נצח חזק. ב) ירצה שוע קהל נועדה, סי' ישועה יוכה אמן [בן יעקב] (נדפסו בסליחות תימנים ל"א ע"ב, ל"ב ע"א). ג) רחמנא רחים על עמך ישראל דיתהון אפרישתא מכל אומיא, סי' ישועה בן יעקב יוכה. איני יודע אם מחברם של פיוטים אלה הוא ישועה שלנו או שלפניו שני פיוטנים. וידוען מונה אותם במפתח הפיוטים כשני משוררים. כיון שבתכלאל ברלין (ראה להלן ברשימת המקורות) כלולים יחד הפיוטים של ישועה ושל ישועה בן יעקב יש אולי להניח שפיוט אחד חיברם.
- (13) אידלסון אומר עליו (שיריתים, עמ' 66): "והוא השני במעלה אחרי יוסף בן ישראל וקרוב לזמנו. ממנו נשארו כעשרים שיר ומהם מפורסמים בקרב התימנים ותופסים מקום חשוב בשירתם". לדוד ידועים עוד שני פיוטים: "אמרת אוי נא לי" (אהל-דוד, עמ' 942) ו"אשא עיני אל הדרים" (שם, עמ' 929).
- (14) למשל בפיוט א', אלמלא ידענו שהפיוט ישועה הוא תימני היינו יכולים לקבוע זאת מתוך הפיוט עצמו. כיון שבשורה 51 חורז הוא גנון עם מתרוגן, ידום עם קודם, רודם; וכן בשורות 65—66: ודרוש עם חורש, אותו דבר ביחס לפתח וסגול: בשורות 89—90 הוא חורז תומת, הצמת עם אמת, וכן בפיוט ב': משך עם משך (שורות 1—2), ירש עם תחרש (שורות 7—8).
- (15) מכאן יוצא שגם מחבריהם של פיוטים אלה ישועה ודודי פעלו לפני 1508. לפיכך יש לתקן את דברי אידלסון הקובע את תקופת פעולתו של ישועה למאה ה"ט ותקופתו של דודי לראשית המאה ה"ז, סמוך לזמנו של יוסף בן ישראל.
- (16) בג' התכלאלים הראשונים נמצאים כל ד' הפיוטים. בת"ש: פיוטים א' ב' ג'; בתש"ב: פיוטים א' ג'.

- (א) תכלאל ביה"ס הלאומי והאוניברסיטאי (בקיזור: ת"א = תכלאל אוניברסיטה).
 (ב) תכלאל פרטי של יוסף יצחקי מנתניה (בקיזור: ת"י = תכלאל יצחקי).
 (ג) תכלאל ברלין מס' 103 (לפי צילום שברשות שוקן. בקיזור: ת"ב = תכלאל ברלין).
 (ד) תכלאל שוקן מס' 40 (בקיזור: ת"ש = תכלאל שוקן).
 (ה) תכלאל שוקן מס' 43 (בקיזור: תש"ב = תכלאל שוקן ב' 41).
 הטקסט נדפס לפי ת"א. שנוסחו הוא המדויק ביותר. הניקוד ניתן על יסוד ת"א. אולם תוקן לפי כה"י האחרים ובעיקר לפי ת"ב שניקודו מדויק מאד. ציינתי שנוי-נוסחאות. שגויי-ניקוד שנראו בעיני כטעויות מנקדים לא ציינתי.
 לבסוף מודה אני לביה"ס הלאומי ולמכון לחקר השירה והפיוט של שוקן שבאדיבותם הרבה העמידו לרשותי את כה"י שהיו דרושים לצורך מלאכתי.

כל התכלאלים מנוקדים נקוד עליון, חלקי או מלא, מחוץ לת"י. השואת כה"י מראה שתי ות"ב קרובים זה לזה בנוסחותיהם. (השוה בעיקר פיוט ג). תש"ב למרות עתיקותו מלא שיבושים רבים.
 (17) מחוץ לכ"י אלה נמצאים הפיוטים בתכלאלים השונים שברשות שוקן. פיוטים א' ב' ד' כלולים בשני כ"י במוניאון הברטי: האחד מס' 2227 (תאריכו 1540. מתואר בקטלוג המוניאון, כרך ב' עמ' 400), השני מס' 2389 (תאריכו 1635. שם, עמ' 411).

פיוט א' (בסדר א"ב. סימן ישועה)

25	אָפּסוּ אַמּוֹנִים בְּצִלֵי אַמּוֹנָה
וְגִמְרוּ בָנִים מִלִּצְיֵי שׁוֹשָׁנָה
וְתוֹאֵר הוֹד שׁוֹנִים בְּשׁוֹנִים נִשְׁתַּנָּה
וְשׁוֹר אִם הַבָּנִים אֵלֶּהי אֵלֶמְנָה	זְכוֹת זִכְרָה לִי אֵל קָצָן מִשְׁעָרֵי קָטְרִין
וְתִיטֵב לִךְ מֵאֵיל וּמִשׁוֹר פֶּרֶז מִקְרִין
וְהַצֵּמָח הַגּוֹאֵל וְיִרְאוּ סִנְהֶדְרִין
עֲזֹרַת יִשְׂרָאֵל וְלִשְׁכַּת פִּלְהֶדְרִין	
5	בְּעֵזֶן רִבְמִי עֲדִינָה גִבְרָה
וְהִרְעֵה אֹתִי תְּרוֹנוֹ בִּי הָרָה
וְתַפְאֶרֶת בֵּיתִי לְבִלְתִּי הוֹסְרָה
וְעַל מַחֲתִי קִטְרֶת אֵשׁ זָרָה	חֲנוּן עִם נִשְׁעָנִים בְּךָ תוֹךְ גְּלוּתָם
וְתוֹרַתְךָ עֲוִנִים בְּאַרְצוֹת גִּירוֹתָם
זָכַר נָא לְבָנִים שְׂבוּעָה לְאַבּוֹתָם
בְּרִית רֹאשׁ אֵיתָנִים וְנִעְקֹד עִם אִישׁתָם	
10	גֹּאֲזֵן שָׂרֵי מִכְתָּם לְדוֹד לֹא יָסָף
וְשִׁיר הַיָּמֵן נִעְתָּם וְדָמָם שִׁיר אָסָף
תְּמִידִי הַנְּחֹתָם נִעְדֵּר עִם מוֹסָף
וְהוֹד תַּפְאֶרֶתִי תָם וּמִכְלוּלֵי נֶאֱסָף	35	טְבוּעִים בֵּין זָרִים בְּנֵי אֶמְהוּתֵיהֶם
מְסוּרִים לְכַפִּירִים טְרוּפֵי שְׁנֵיהֶם
גָּאֵל נָא נִעְצָרִים בְּפֶרֶךְ צָרִיהֶם
כְּגֹאֲלֶת גִּרִים בְּאַרְץ לֹא לָהֶם
15	דְּרוֹן נִסְכֵּי נִמְתָּה וְעוֹלָה וּשְׁלָמִים
וְקֶרְבְּנֵי נִדְחָה וְחִטָּאת וְאַשְׁמִים
וְאִין מִקְרִיב מִנְחָה וּמִאֹר וּבִשְׁמִים
לְשִׁמֹן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת תְּסָמִים	40	יָמִין עֲוֹנָה עֲלִיוֹן תַּמּוֹךְ שׁוֹכֵן עֶרֶץ
וְהוֹשַׁע עִם אֲבִיוֹן כְּלָלִים מִחֶרֶץ
וְכוֹנֵן מִקְרִיוֹן וְכֶסֶף בֶּן פֶּרֶץ
יָפֵה נוֹף תֵּר צִיוֹן מִשׁוֹשׁ כָּל הָאָרֶץ
20	הָלֹא לִי עוֹד גִּילָה וְאִם אֶזְכּוֹךְ הָרוֹן
וְכִנִּי בְּגוֹלָה בְּפֶתֶד וּבִשְׁכָּרוֹן
וְאִין מִזְכִּיר הַמֶּלֶךְ וְאִין עוֹצֵר הָרוֹן
בְּחִטָּאת וּבְעוֹלָה בְּזֹאת יָבוֹא אֶהְרֹן	45	כְּבוֹד מִסְפָּר רֹבֵעַ בִּישְׁעָךְ יַעֲרֵב
וּמִפְנוֹת אֶרְבַּע גְּלוּיָה אֶזְמַקְרֵב
אֵלֵי קִרְיַת אֶרְבַּע וּבֵית אֵל הַנִּחְרָב
וְדָן וּבֶאֱרָ שָׁבַע וְקִרְיַת מֶלֶךְ רֵב
	וְצוּעַד פַּעֲמִים לָעַם תִּיךְ מִקְדָּשָׁם
בְּיוֹם מִיּוֹמֵם לְבָנֵינוּ כֵּל נִפְשָׁם
וּבְגָדֵי שָׁמֶם אֲשֶׁר בִּימֵיהֶם שָׁם
וְרִחַץ בִּמֵּים בְּשִׁירֵי יִלְלָתָם		לֶךְ אֵל אֲשׁוּבָה וְעֵצִי אֶרְיָמָה
רָאֵה כִּי מִדְּהֶבָה נֹתִי הִישְׁמָה
וְאֶלּוֹף אֶהְיֶיבָה נִתְּנִי שִׁמָּה
וְאֶהְלֶה וְאֶהְיֶיבָה בֵּין אֶהְיֶיבָמָה

- מפנק בתחלה | ואחריתו מגון
היחלונן סקה | בקסוח ובגנון
ועם חבל נחלה | בגיון מתרונן
ענה בואי כלה | לתוך חופת יגון
- נעים קול איד | מעונה כל ידך
ובצל יד קודם | לענות עם סודך
הלא צעיר רודם | באמתת ועדך
ענה נא אל אדום | חדל הרף ידך
- סמוך בישועתך | לעם מטה רגלם
ראה צאן מרעיך | ביד איבים כלם
הלא הם נחלתך | קרואים מעולם
בנה להם ביתך | ונסד האולם
- ענה עם אין להם | לבד בי אם זכריך
ותסיד אין בהם | ותמו בחיריך
ופסו נביאייהם | מסיקי שיריך
תמוך אלי להם | בניחום אמריך
- פרוק עולם ודרוש | בגלות נדחם
ותמר עול חורש | בגבם ובמצחם
והשקה לצון ראש | למציקי ארצם
בעת כי תשא ראש | נביאם ומשיהם
- צנועים מפל עם | בדתם זכרה אל
וחיש נא הושיעם | ביד בן צמיאל
- וניחום תשמיעם | בביתא הגואל
ויגדל נא ישעם | במעמד מיכאל
קהלות ישובון | לנחלה ומנוחה
ונצח ישיבון | בהשקט ובבטחה
ורגות יקשיבון | בנחת ורנחה
וישע ישאבון | בששון ובשמחה
- רפא שברם איום | וחיש הגה נגהם
ובעבורם תיום | נשא ראש מגביהם
ולקחם תן פדיון | אשר נפרע מהם
ויודוך יום יום | אלהי אבקהם
- שבות ציון תשב | רם על כל רמים
וגלותם ישב | מבין העמים
ורגונם תקשב | לך מלב תמים
אל מלך יושב | על כסא רתמים
- תכונת האולם | ושער הקדים
והיכל בגבולם | ? הוא עוד מוסדים
ועורר קץ נעלם | כנס לבוש פדים
ונשבע בחי עולם | למועד מועדים
- יחיד משמים | שעה וזכור תומת
עמוסי מצים | תמוגי האמת
פקוד בית אפרים | ובית אדום הצמת
ארץ אפים | רב חסד נאמת

2 ת"א : וגברו ; תש"ב : וגמרו בונים. הכונת : כלו בנים שהיו מליצי יושר בעד כנסת ישראל המכונה שושנת. 3 ותארם של שוגי משנה נשתנה בגלות בקרב אומות שונות. 4 על המלה "שור" באה הערת מעתיק בשולי ת"א : פ' (פירוש) לשון ראייה כמו אשורנו ולא קרוב. 5 רבתי — ירושלים, עדה"כ באיכה א' 1. עדינה — בבל עדה"כ ישעיה מ"ז 8. 6 חרונו כי תרה — כרגיל קשור הפעל תרה עם אף ולא עם תרון. 7 ותפארת ביתי עברת לידי אחר זולתי. 8 ת"י : ועל כל ; תש"ב, ת"ב : ועל על. 9 ת"י תש"ב : גרון שדי, ת"ב : גרון שרי. 10 נעתם — עפ"י ישעיה ט' 18. ההוראה לא ברורה. 11 תמידית הנחתם — מלשון "ולחתם חזון וגביא" דניאל ט' 24. 12 ת"י תש"ב : נחסף. 13 דרון — כך הנקוד בת"א ; ת"ש, ת"ב, תש"ב : דרון. הצורה הרגילה דרון. 16 שמות כ"ה 6 ; ל"ה 8. 17 ת"י

ת"ב, תש"ב : היש לי ; תש"ב : בעעות "עוד גולה". ת"י : אוכירה. בתמיהה : הראוי לי לגיל ולשמח בעת שבני בגולה ? 18 ת"א : ובכשרון ; ת"ש : ובצערון. 19 ת"י : עובר חרון. 20 ויקרא ט"ז 3. 21 ת"י :

לתוך. "ואין" מן הבית הקודם נמשך אף לכאן : (ואין) צועד פעמים. 24 ויקרא ט"ז 4. 25 ת"י, ת"ב, תש"ב : בקץ. עפ"י דניאל ה' 12. כאן באה הערת מעתיק בשולים : פ' מתיר אסורים (קטרי) בדיוק הוא קשרים. י"ר. והוא המלך המשיח. 26 ת"א : מאל ; תהלים ס"ט 32. 28 תש"ב סלהדרין. 29 ת"ש : בך נשענים. 30 ת"י : גירוש ; תש"ב : גלותם. 31 תש"ב : זכור. 32 אברהם, יצחק ויעקב. 35 ת"י נשתבש : גאל נא נעזרים בארץ לא להם. 36 בראשית ט"ז 13 ; כמו שגאלת את אבותינו שהיו גרים במצרים. 37 ת"י : תמוך — חסר ; הנושא בכל הבית הזה מובן מאליו : האלהים. קשה היא המלה "ימין" בראש הבית, ואולי נדחקה לצרך האקרוסטיכון הא"ב. 38 ת"י : כלוים. ת"ב, תש"ב : פלוים מארץ. 39 ת"י : ושכליל הר ציון. תש"ב — ושכלל אפריון. 40 תהלים מ"ח 3. 42 גלויה — צורת פעול מגולה : זו אשר הגלו אותה. 44 תהלים מ"ח 3. 46 הערת מעתיק בשולים על "מדהבה" : "פ"י כנוי הוא על מלכות בבל שהחריבה המקדש, שנאמר : איך שבת נוגש שבתה מדהבה. (ישעיה י"ד 4) ולשון מדהבה לשון דורון שהיו מביאין לה. מדהבה בהוראת מ ס השתמש בה לראשונה ק"ק פוזנא בשנת התצ"ו (ראה מלון בן יהודה). ואמכן קדם המעתיק שלנו את ק"ק פוזנא ; בית זה לקוח מן הפיוט "אפסו אמונים". 47 ת"י, תש"כ :

אהליבמה. 48 ת"י : ואהליבמה ביד אהליבמה ; תש"ב : ביד אהליבמה. בית זה שאול מריה"ל. 49 מנון — נבזה, עדה"כ משלי כ"ט 21. 50 תש"ב : וביגון. ישעיה ל"א 5. 51 גנון — מתרונו, חריות חולם עם צרי, וכן בבתים 53—55 : ידום עם קודם ורודם, ובבתים 65—66 : ורודש, חורש, ראה במבוא, הערה 14. 52 ת"ש : ציון. 53 ת"א : געים אל. 54 ת"י : קידם. 55 תהלים ס"ח 28. 56 תש"ב : אל — חסר. שמואל ב' כ"ד 16 : דהרי"א כ"א 15. 60 ת"י : ויסוד. 61 ת"ב : אם — חסר. 67 ת"א : למוציקי, ת"ב, ת"ש, תש"ב : למיציקי. 70 תש"ב : ישעם. עמיאל — לא מצינו שהמשיח נתכנה בשם בן עמיאל, אך בתשוע אשת שלמה היתה בת עמיאל (דהרי"א ג' 5). 72 ת"י בטעות : בביאת מיכאל. 77 תש"ב : רפא נא. הערת מעתיק בשולים על המלה איום : פ' לשון אימה. 78 ת"י, ת"ב, תש"ב : ובעבורך, מי הוא מגביהם לא נתחור לי, ושמא הוא מלך המשיח. 79 ת"י : מנהם. נפרע בהוראת נסתלק ? מתוך הכרת חרו כאן הפיטן מהם עם מגביהם. 82 ת"י, תש"ב : וגלותה, ישב — בהוראת השב ? 83 ת"י, תש"ב : ורונתה. 85 עפ"י צורת הבית ו ת כ ו ת ו (יחזקאל מ"ג 11). 86 ת"י במקום מוסדים מוכירים. 87—88 דניאל י"ב 7. 88 תש"ב : בחיי, ת"י : העולם. 89 תש"ב : תמונת. 89—90 : ס' ישועה — שם המחבר. חריות פתח עם סגל : תומת, הצמת עם אמת, ראה במבוא הערה 14. 91 ת"י, ת"ב, תש"ב : ונין אדום. תש"ב : הצמתה. 92 שמות ל"ד 6 : תהלים פ"ו 15.

פיוט ב' : סימן ישועה

יונת אלם קץ ישועה כי משך | ויגונה גדל וישועה נעדר
תאמר אויה לי כי גרתי משך | גם כי שפנתי עם אהלי קדר
שמים ממני קן רבצתי בו שנים | על אפרותי בכלי עצבונים
בא וטרפני צר אם על פנים | ומנוסי נסתם ומלוני נגדר
וכריסו מלא מקל מעדני | וידיחני לפני כל מוני
ויוני השבית מעל דוכני | ונעבדת להני במקום מה נהדר
עובד האליל בית מקדשי ירש | ומלכי מעל כסאותם גירש
צוה על ציון שדה תחרש | ומקום היכלי במעדר נעדר
תפלא מושיע חוסים לי חסדך | ופקוד משיח בן דוד עבדך
קנא לי כי אין מבלעךך | ונאדר אתה בנבולי הדר

2 ת"ש "גם כי" — חסר בעקבות הפסוק, תהלים ק"ד 5. 3 ת"ב : מני ; ת"ב : רבצתי שנים בו על ; ת"א, ת"ש : בכלי. 4 ת"ש : ומנוסי נסתם. 5 המליצה שאולה מן הקינה "בחדש החמישי יעצו תריים" (תכלאל י"ג) : וכריסו מעדני שובעת ; ת"ש מנקד את כל חרוות הבית בחיריק : מעדני, מוני, דוכני וכהני. 6 "במקום מה נהדר" שאול מפיוטי יה"כ הפותחים במשפט "מה נהדר כהן גדול". 9 ת"א : הפלה. 10 ת"ב : כי אין עוד.

פיוט ג' (בסדר א"ב, סימן דויד)

אפסו פצוני עצי המערכה | והאש האוקלת אשי דעכה
והאלה הנחובה עלי נתכה | כי הגורה נחרצה ונחתכה
בשל שמן המאור לערבים | ושמן המשחה הבאישוהו ובובים
שמים מזבח לוחות נבובים | ונגנו ארון ונגנוו כרובים
גלה בבודי מיום התרפן | ברכת חומותי ובגלל הדרפן
ואין לי כהן להקריב קרבן | לבשר על פתי שוגג וסרפן
דמם שירי וקוצי לא יסף | והנני לשמעו שוקק ונכסף
דלף בימי ומסתרי נחשף והוסר ממדי וכל שפן מוסף
הכרת נספי ומנחתי שבתה נשיתי עיני וטובתי נמחתה
קמתה קטורתי ואין כף ופחתה ומגדל עזי היה למחתה
ואבלו נותני זורלתי ופורים על שני שיערי יום הכפורים
ומזים שבע פעמים ספורים ומיד סגנים מקבלים ספורים

- וְיוֹת מִזֶּבֶחַ וְטוֹבֵי מִזְרָקִים | הַמְלָאִים עָסִים אִיךְ נִשְׁאָרוּ רָקִים
וְחֲצִי גְבוּרֵי הַיּוֹצֵאִים | לְקֶשׁ נִחְשְׁבוּ וְכַעֲפֹר שְׁחוּקִים
- 15
חֶשֶׁף תֹּאֵר מְלָכִי בְּגִירוּתָם | אֲשֶׁר לִלְבָּנָת הַסְּפִיר גִּזְרָתָם
וְצֹר הַשְּׂבִית שִׁבְתָּם | וְקִימָתָם וְקֶצֶר זִיתָם וְלֹא קָם לְעֹזְרָתָם
סִבְחוֹנִי צְרִי בְּטִבּוֹחַ בְּשָׂבִים | כִּי שָׂרֵי סוֹרְרִים אֲחֻרְנִית מוֹסְבִים
וְהִמִּירוּ בְּבוֹדָם | וְקָנִים וְשָׂבִים | בְּמִבְנִית שׁוֹר אוֹכֵל עֲשָׂבִים
- 20
נִעְצָמִי לִילָה עַל מִשְׁכְּבִי מְרָמָה | וּבִבְקָר עֲשִׂיתִי בְּיָד רָמָה
וְדָמִי עַל רִיעַ לְהָרוֹג בְּעֶרְמָה | עַל כֵּן צוּרִי הַפְּשִׁיטִי עֲרוּמָה
כִּי עֲסָמִי אוֹתוֹ בָּהֵמוֹ וְהַבָּלִים | הַקְּנִיתִי הוּא בַּפְּסִילִים עַל כְּתָף נִסְבָּלִים
עַל כֵּן הַקְּצִיטִנִּי בְּגוֹיִם נִבְלִים | הַקְּנִיטִנִּי בְּשׁוּעָלִים כְּחִבְלִים
לְבָשׁוֹ דִּינִי וְנִתְבָּסוּ | קְדֻרוֹתֵי וְנִכְבְּשָׁתִי לְעִבְדוֹת וְלֹא רָאִיתִי חִירוֹת
וְיִגְוֹן מִכְּאוֹבִי בְּדִלּוֹת וְגִירוֹת | כְּתוּב בַּסֶּפֶר וְעַל לִיחַ חִירוֹת
- 25
מִטּוֹתִי שְׁחוּתִי מִכּוֹבֵד הָעוֹל | וְכִהְצַר לִי הוֹסַפְתִּי לְמַעוֹל
וּמְנוּסִי סָגַר דִּלְתוֹתָיו לְנַעוֹל | וְהִמְבּוֹי נִסְתָּם וְלֹא פָלַשׁ מִשְׁעוֹל
בְּפָשִׁי יִצְאָה לֹא יָכֹלָה לְהִתְאַפֵּק | בְּשִׁמְצֵי קוֹל דּוֹדִי דּוֹפֵק
פִּתְחִי לִי אֲחֻתִּי עָלִי לְהִתְרַפֵּק | בְּאַהֲבָה תְּמִימָה אֵין בָּהּ סֶפֶק
סִצִּי מִבֵּין הַגּוֹיִם וְהַלְשׁוֹנוֹת | וְקָחִי חֲדָשׁוֹת וְאַל תִּזְכְּרִי רֵאשׁוֹנוֹת
שְׁתִּי בְּלֹא כֶסֶף יִינּוֹת מִיּוֹשְׁנוֹת | וְלִבִּישִׁי מִחֲלָצוֹת שׁוֹנוֹת
- 30
עֲצֹלָה יִשְׁנָה עַל נִפְשָׁה לֹא הִמְלָה | שׁוֹכֶכֶת בְּכִשְׁמָהּ בִּיצוּעַ וְשִׁמְלָה
הִקִּיצִי עוֹרִי לְמַדִּי מִנְּמִלָּה | אֲשֶׁר אֵין לָהּ בִּלְשׁוֹנָה מִלָּה
סָקְצִי בְּרֵב כֹּחַ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה | כִּי אֲנִי רַחוּם אֶרְפָּא מְשׁוּכָה
אֶפְדֹּךְ וְאֶגְאָלְךָ מִבּוֹנוֹת | וְשׁוּכָה אֶרְבֹּךְ בְּהִתְיַחֵשׁ כְּמוֹ מִלְּכָה חֲשׁוּבָה
צִבְלִיתִי דּוֹדִי בְּהֶאֱזִינִי הַבְּשׁוּרָה | צְמִיתִי אֶלֶיךָ לְתַקְנוֹתֶךָ אֶסְוֶרָה
כִּסְאִי גָדֹל לְהַרְבּוֹת הַמִּשְׁרָה | צְמִאִי רוּחַ וְאַל אֶשֶׁת בְּמִשְׁוֶרָה
קִדְמִינִי בִּלְהֵם כִּי נִפְשִׁי רַעְבָּה | תִּמְוֹךְ יְמִינִי כִּי הִשְׁלַכְתִּי תוֹעֵבָה
מִה לִּי בְּתַעֲתוּעִים עוֹד לְעֵינָיָה | לְקַטֵּר לֹאשְׁרָה וּלְאַלֶּה עֵבֶה
- 40
רִיחַ שְׁמִנֶיךָ יוֹרֵחַ בְּבִגְדוֹתִי | וּמִמִּי יִשְׁעֶךָ אֲמַלֵּא כָּל גְּדוֹתִי
בְּשִׁבְטִי בְּחִמֶּיךָ רָעָה אֶת גְּדִיּוֹתִי | וְרָצָה לְשׁוֹם פִּקְדוֹתִי נִגְדוֹתִי
שָׁמֹן הַמְּלוּכָה עַל רֹאשִׁי לֹא יִחְסֹר | וְטַבַּעַת הַמִּמְשָׁלָה מִיָּדִי אֶל תּוֹסֵר
וְאַשְׁלֵם לָךְ בְּשִׁמְחָה וּמוֹסֵר | אֲשֶׁר נִדְרֹתִי נִדֵּר וְאַסְרֹתִי אֶסֶר
תְּשִׁים תּוֹרְתֶךָ אֱלֹהִי בְּקֶרְבִּי | תִּתֵּן לִי מִלְּמַד כְּמִשְׁה רַבִּי
תִּחַזַּק יָדִי לְקֶרְבִּי בְּקֶרְבִּי | וְאַמְשׁוֹךְ קִשְׁתִּי וְאַשְׁלוּף הַרְבִּי
דְּלִיקַת אֶפֶסֶת הַצֵּת בְּמַלְכִּי | וְהִשְׁקֵנִי רְצוֹנֶיךָ בְּיִינִי עִם חֲלָבִי
יְדִי תְּבִיאֶנִּי אֶתְרוּגִי וְלוֹלְבִי | דֶּרֶךְ מִצְוֹתֶיךָ אֶרְוִץ כִּי תִרְחִיבֵנִי לִבִּי
- 45

1 ת"י : אוכלת ; תש"ב : האוכלה. 4 ת"י, ת"ב, תש"ב : ושמים ; עפ"י שמות כ"ז 8. תש"ב :
ונגז ארון. 5 תש"ב : כבודו. ובגלל הדבר — הוראת "הורבן" אינה ברורה. 6 ת"י : כהן — חסר.
ת"י : ושווג ת"ב : שוגה. 7 תש"ב : לא — חסר. 8 תש"ב : דלת. 13 ת"י, ת"ב, תש"ב :
איך — חסר. 14 איוב מ"א 21. 15 ת"ב, תש"ב : בזירותם. עפ"י איכה ד' 7—8. 16 תש"ב :
שבתם בעזרתם ; ת"י ת"ב : שבתם ועזרתם בטעות במקום וקמתם ; ת"י, תש"ב : וקיצר. 17 ת"י, תש"ב :

כשבים נשתבש לכבשים. 18 ת"ש : נערים ושבים. ת"א : כתבנית. תהלים ק"ו 20. 20 ת"י, ת"ב, תש"ב : להרגו כלשון הכתוב שמות כ"א 14. 21 תש"ב : הקניאיתיהו. 22 ת"ב : על כן — חסר. עדה"כת וברים ל"ב 21. 24 ת"י, ת"ב : בגלות וגירות. ת"י : כתוב על ספר ועל לוחות חרות. (בעקבות הכתוב חרות על הלוחות ? שמות ל"ב 16). 25 ת"א, ת"ש מנוקד : מְטוּתִי, תש"ב : מְטוּתִי, מְטוּתִי הכונה

מטתי לנפל ונשקל עפ"י שחורתי ; ת"י מנוקד וכתב. 26 כאן צריך להבין "ומנוסי" ככנוי לאלקים ; ת"ש,

ת"ב : דלתותי. ת"ב, תש"ב : והמבוא ; ת"א, ת"ב : פִּלְשָׁה, ת"ש : פִּלְשָׁה. 27 ת"י, ת"ב, תש"ב : ולא יכולתי ;

27—28 : שיה"ש ה' 2. מאות נ' ואילך יש כאן דרשיה בן הקב"ה וכנסת ישראל. 28 ת"ב : לי — חסר. תש"ב : עלי להתדפק. 30 עפ"י ישעיה נ"ה 1 ; מיושנות במקום מיושנים לצרך החרוזה ; תש"ב : ולבשי בו ; ת"י, ת"ב, תש"ב : מחלצות ממחלצות. 31 תש"ב : עליזה. 32 ת"ש : ולמדי. ת"י : לה — חסר ; עפ"י תהלים קל"ט 4. 34 ת"י, ת"ב : אנאלך. ת"י, ת"ב, תש"ב : וחשובה. 37 ת"י : הושלכתי ותקנתי. "השלכתי". בת"א, ת"ש, תש"ב : נסתרה המלה ל"השלכתי". 38 ת"א, ת"ש : לך ; ת"י : "עוד" נשתבש ל"סעוד" ; מצויה בפיוט הצורה ל ע ב, ואולי חידוש הפיוט לעיבה לצרך החרוזה. 39 ת"א מנוקד שמנך ; ת"ב, תש"ב : אַמְלָא על כל גדותי. 40 ת"י : את כל. ת"ב : גדותיך. ת"י, ת"ב : ורצוני לשום

פקחתי. תש"ב : ורציני לשום פקחותי. ת"ש : פקודותי ; נגדותי — צורה מחודשת למען החרוזה. 41 ת"י : לא יוסר. 42 ת"ב : ואשלמה לך ; מוסר — שימושה כאן לא ברור. 44 ת"ב : תחזק זרועי. תש"ב : בקרבי — חסר. לקרבי בקרבי — תחזק ידי כדי שאוכל לגשת לקרב, למלחמה. 45 ת"י : תצית ; במלכי — אינה נוגתת שום מובן לבית ואף אינה נחרות עם יתר חלקי הבתים ואולי צ"ל בלבי ? 46 ת"ב : ידיך. תהלים קי"ט 12.

פיוט ד' (בסדר א"ב)

אֶשָׂא עֵינַי אֶל הַהָרִים	צִדִּיק וְיֹשֶׁר שׁוֹמֵר אֶת גְּרָמַי
בְּאֵתִי לְחַלּוֹתָךְ בְּקִימַת דְּבָרֶיךָ	קִבֵּץ נְדוּחִים מִכָּל מְקָרִים
בְּשִׁמְתִי לְשִׁבְחָתְךָ יוֹצֵר הָרִים	רָצָה לְשׁוֹבְבָם וְקָנִים וְנִעְרִים
דּוֹבֵר צֶדֶק וּמִגִּיד מִישְׁרִים	שְׂדֵי תִקְשִׁיבָה מְצִיר גְּבוּרִים
הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שְׁנֵי מַאֲזִין אֲמָרִים	תְּשׁוּבָב לְצִירָךְ קָהַל עֲדָרֵי חֲבָרִים
וְהִגִּינִי בִּינָה יוֹשֵׁב בַּמִּסְתָּרִים	(חוספת לפי כ"י יצחקי)
וְכָרַךְ אֲשַׁבַּח לְדוּרֵי דוּרִים	כִּי אַתָּה מִשְׁפִּיל וּמְרִים
מִזִּין וְנָחוּם וְקָרֹב לְנִעְתָרִים	כִּי הוּא יוֹצֵר כָּל הַיְצוּרִים
טָהוֹר עֵינָיִם אֲשׁוּרָךְ בְּשִׁרִים	יֹסֵף זֶה לְקִנְיֶךָ כִּבְנֵי מְרוֹן עוֹבְרִים
יְהִי לִבִּי תָמִים בְּחִקֶיךָ הַמְכַבֵּד בְּאוּרִים	25 בְּצִעְרָת תְּזַמֵּינִי יְהִי צְוֹנוֹתֶיךָ מִתְכַּפְּרִים
כְּלָתָה לְיִשׁוּעָתְךָ נִפְשִׁי מִשְׁפִּיל וּמְרִים	שְׁלֵמִתִּי שְׁפָה כְּקָרֵן פָּרִים
לְדִבְרָךְ יִיחָדְתִּי חוֹפֵשׁ כָּל תְּדָרִים	לִסְנֵי מֶלֶךְ מְלָכִים יוֹשֵׁב בְּסִתְרִים
מִבֵּית כְּלָא תוֹצִיאֲנִי מוֹצִיא אֲסִירִים	בּוֹחֵן כְּלָיֹת וְחוֹפֵשׁ תְּדָרִים
נְדָבוֹת פִּי רָצָה נָא אֲדִיר עַל הָאֲדִירִים	וְזִכִּים וְתַשְׁאִים יְהִי מִתְקָרִים
סִמְכֵנִי בְּאִמְרָתְךָ וְאַחֲרָהּ בְּשִׁנְיִ סִדְרִים	30 בְּקִדּוּשָׁה קוֹרְאִים לִילָה וְנִעְתָרִים
עֲלִיּוֹן אֵל תְּבִישֵׁנִי מִסְבְּרִי בְּתַתְּךָ סִפְרִים	לְמַחֹל צְוֹנוֹתֶיךָ בְּיוֹם הַמִּפְתָּרִים.
פְּלָאוֹת עֲדוּתֶיךָ פּוֹקֵחַ עוֹרִים	
3 בְּת"א מְנוֹקֵד לְשִׁבְחָךְ. 6 ת"י, ת"ב : הַבִּינָה. 8 ת"י : קָרֹב. 10 כֵּךְ הִיא שׁוֹרָה וּזוֹ	

לפי ת"י. בת"א ות"ב הנוסח : "יהי לבי תמים בחוקיך למען לא אחטא לך" ; רוב הפתיחות של הבתים י—פ' שאובות מהתחלות של פסוקים ממזמור קי"ט. 11 ת"י, ת"ב : לתשועתך כלשון הכתוב. 12 ת"ב : כל — חסר. 14 ת"י : אדיר באדירים. 15 ת"י, ת"ב : כאמרתך. כלשון הכתוב : כאן באה הערת מעתיק בת"א בשולי-הגליון : "בשני סדרים" פ' לשון 'קריאה כמו ושננתם לבניך. 16 לפי נוסח ת"י. נוסח ת"א כאן הוא : עליון אל תביישני מספרך בפתח ספרים. נוסחת ת"י מובנת ובאה עפ"י הכתוב בתהלים קי"ט 116 : ת"י : "הספרים" בטעות, משום שכל השמות בפיוט באים בלי ה' הידיעה. 17 ת"י : פלאות עדותיך ה'. 19 ת"י : נזחים ; מזרים — מקומות ישראל זורז אליהם. בהוראה זו אין המלה מצויה במלונים. 20 ת"י : נערים ונקנים, אולם אין זה הולם את החרוזה. 21 ת"י, ת"ב : השקיפה. שורות 22—32 נמצאות רק בת"י. לפי עז"ה הן תוספת מאוחרת, ואין מעצם הפיוט מכמה סבות : (א) מה מקום להמשכת הפיוט לאחר סיום האקרוסטיכון הא"ב, אם אין בן אקרוסטיכון של שם הפיוט. (ב) ביחס לפיוט עצמו התוספת חלשה ואינה מתאחזת עמו. ש' 23 חזרות ב"משפיל ומרים" שכבר נחרזה בשורה 11. (ג) העובדא שתוספת זו נמצאת בנוסח ת"י בלבד

לאחר חמשים שנה

(הרצאה ברדיו ירושלים במלאת יובל שנים לייסוד בית-הספרים)

בימים אלה מלאו חמשים שנה לקיומו של בית-הספרים הלאומי. אין בדעת בית-הספרים לחגוג את היובל הזה בחגיגות מיוחדות; ראשית, אין הלב נוטה לחגיגות בימינו, ושנית רחוקים בכלל בתי-הספרים לפי טבעם מכל מיני טכס חיצוני; עובדים הם בצנעא ועושים הכל למען זולתם. אף על פי כן מצא בית-הספרים לראוי להופיע בפני הצבור ולבקש את תשומת-לבו לשעה קלה; כי חמשים שנה בבנין ארצנו שקולות כנגד פי שלושה או ארבעה של שנות התפתחות נורמלית, גם אין בארץ מוסדות רבים שהיו פעילים ושרתו את הצבור במשך חמשים שנים רצופות ללא הפסק. עשר השנים הראשונות בחיי בית-הספרים היו שנות-הצלחה מאושרות. אותם שלושת האנשים שיצאו באמצע חודש אב תרנ"ב (1892) בכרוז בשם לשכת "בני ברית" בירושלים ובו דרשו לייסד ספריה צבורית בירושלים, הלא הם זאב יעבץ, דוד ילין, ויבדל לחיים יוסף מיוחס, היו אנשים שידעו מה לפנייהם ועשו מצדם כל מה שביכולתם כדי לבצע את הרעיון הזה. הם בקשו ומצאו מיד הד במרכזי הגולה ובאו על סיפוקם בפגשם עזרה בחוגי "חובבי ציון". ועל הכל התמסר לרעיון זה בלב ונפש הרופא יוסף חזנוביץ מביאליסטוק וגמר בלבו לטפח "פנה נשכחה" זו ולעשות את "גאולת הספר העברי וקבוץ גליותיו" לתפקיד חייו. את כל מרצו, ידיעותיו הרחבות וכל רכושו, העמיד לרשות מפעל זה, עד שאפשר לראות בו את המייסד של בית-הספרים, במדה שיכולים לראות מייסד באיזי אחד. התלהבותו ומסירותו הוסיפו מרץ על מרצם של עסקני ירושלים, ולא עברו שנים מעטות עד שהתחילו לדאוג לבנין-קבע לבית-הספרים, שנשלם בשנת תרס"ב (1902), במלאת עשר שנים לקיום המוסד.

בתקופה השניה לקיום בית-הספרים, לא התבלט ביותר כלפי חוץ, אלא חיזוק את הקיים ודאג להרשמת הספרים ולשמירתם, מה שלא היה קל בארצנו בימי מלחמת-העולם הקודמת. התקופה השלישית מתחילה עם קביעת השלטון האזרחי הבריטי בארץ בשנת 1920. בשנה ההיא עבר המוסד מרשות חברת "בני ברית" לרשות ההסתדרות הציונית; עם זה נשתנו אנו ביסודם אפיו ומטרתו של בית-הספרים. עד אז היה בעצם מוסד מקומי בעיקר, ואילו משנת 1920 היה בשמו ואפיו ל"בית הספרים הלאומי" והתחיל להתבסס כמוסד תרבותי מרכזי של עם ישראל. פסיעה נוספת קדימה פסע המוסד בשנת 1925, שנת פתיחת האוניברסיטה העברית, אז קבלה האוניברסיטה על עצמה להקציב תקציב קבוע לרכישת ספרים, שמירתם, עיבודם ושימושם. האדמיניסטרציה של בית-הספרים עברה בזה רשמית לידי האוניברסיטה, ועם זה נשתנה גם שם המוסד, שנקרא מאז בשם "בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי". בתקופה זו אנו נמצאים עד היום.

את חלקו השני של השם, "בית ספרים אוניברסיטאי", נקל להבין, הכל יודעים מה הם תפקידיו ומטרתו של בית ספרים אוניברסיטאי, שהוא בית ספרים כללי בכל ענפי המדע והספרות, ובמיוחד באותם המקצועות הנלמדים באוניברסיטה, ותפקידו להעמיד את אזרחותיו לרשותם של המורים, החוקרים והסטודנטים באוניברסיטה. אולם מהו פירושו של "בית ספרים לאומי", ובמיוחד בית ספרים לאומי יהודי? כאן לא קל כל כך להגדיר את השם ולציין את התפקידים ואת המטרה. נניח איפוא את ההגדרה העיונית ונסתפק בהסבר המעשי, רב הרושם, מפי מייסדו הרחנני של בית-הספרים, יוסף חזנוביץ. ב"מכתב להזכיר" שפרסם בשנת 1899 הוא אומר:

"תויתי לי במחזה החזון הזה... בירושלים יבנה בית גדול רם ונשא ובו יאצר כל פרי רוח ישראל מיום היותו לגוי. כל הספרים הכתובים עברית וכל הספרים בכל הלשונות המדברים על היהודים ותורתם... הכל יאצר בבית הגדול הזה, ואל הבית הזה ינהרו רבנינו, חכמינו וכל משכילי עמנו, ובאולם גדול רחב ידיים ישבו הנאספים הרבים, ואיש ספרו לפניו..."

כשנשאל כיום את עצמנו: ההשיג בית הספרים את המטרה הזאת שהציב חנוביץ לפני 42 שנה, הנתגשם תחזון במציאות, דומני שלא נפרזי אם נשיב: הן! נדמה לי שחנוביץ היה בוכה מהתרגשות הלב אילו ניתן לו לראות את הבנין על פסגת הר-הצופים, שהקימה קרן דוד וולפסון כמצבה לזיכר כסאו של הרצל, בנין "רם וגשא" באמת, אילו זכה לראות את מאות אלפי הספרים הטובים במחסנים, אילו יכול היה לראות את אולם הקריאה רחב הידים המלא מבוקר עד ערב מאות מלומדים, תלמידים ועובדים רוחניים, אילו זכה לראות כיצד השתתפו יהודים מכל העולם בתרומות ספרים ותרומות כספים כדי להקים את הבית הזה מבפנים ומבחוץ, וכיצד משתמש-הישוב, מנער ועד זקן, בגנזי הבית הזה.

אזכיר כאן מספרים אחדים. בשנת 1900 נמצאו בבית הספרים: 15,000 כרך; בשנת 1920: 30,000 כרך; בשנת 1925: 85,000 כרך; בשנת 1930: 220,000 כרך; בשנת 1935: 290,000 כרך; וכיום נמצאים בו למעלה מ-400,000 כרך, רשומים בקטלוגים, מסודרים במחסנים ועומדים לרשות הצבור. 400,000 כרך ייראה אולי כמספר לא גדול בעיני מי שמכיר את בתי-הספרים הגדולים של לונדון, פריס ושאר מרכזי אירופה ואמריקה. אולם בתי-הספרים העצומים ההם נתהוו במשך מאות שנים, בתסותן של מדינות גדולות ובתרומותיהם של מלכים ושרים, מנזרים וכנסיות, וגדלו על ידי שלל מלחמות ומשלחות בתקופה שבה עדיין לא היו קניני העולם מחולקים, ואילו בית-הספרים שלנו גדל בעיקר במשך 22 שנים האחרונות, לא נתמך ע"י תקיפי העולם הזה, ורוב מה שיש בו קיבל מידי אלפי יחידים שתרמו את תרומתם בספרים או בכסף מתוך אהבה לציון או מתוך הבנת ערכו התרבותי של בית-ספרים לאומי יהודי.

בבית ספרים לאומי תפקידו הראשון של מוסדנו הוא לאסוף את קניני המחשבה של היהדות ואת כל מה שיצר ישראל בשדה הרוח, במדה שהתבטאה יצירה זו באותיות על גבי נייר או קלף, כלומר כתבי-יד עבריים וכל הספרים העבריים מראשית המצאת מלאכת הדפוס ועד היום, וכן כל הספרים על היהודים ועל היהדות, היינו כל מה שנדפס בכל לשון שהיא על עמנו, תולדותיו ואמונתו, משפטו ומדיניותו, כלכלתו וספרותו. שליש כל הספרים הנמצאים בבית הספרים שייך לשני סוגי ספרות אלה. בית הספרים מלא אפוא במדה רבה את תפקידו: הוא עומד במקום ראשון בין אספי הספרים הגדולים בעברית ובעניני יהדות, אולם בשלמות אי אפשר היה למלא תפקיד זה כלפי העבר. כבר אמר חנוביץ: "כגורל העם כן היה גורל ספריו". התל מתקפת ההומניסמוס היתה גאות בתי-עקד הספרים הגדולים באירופה איסוף הספרות העתיקה וכללה גם הספרות העברית, וכך מצאו להם אלפי כתבי יד עבריים יקרי-ערך עם ציורים נפלאים ואלפי ספרים עבריים עתיקים יקרי-מציאות את דרכם לספריות ההן באירופה ובאמריקה, לעתים במקומות שאיש לא יעלה על דעתו את מציאותם בהם. יתר על כן, אפילו הספריות הפרטיות הגדולות שנאספו ע"י אהבי ספר יהודים מתוך הבנה והקרבת כסף, עברו לאחר מותם, עד סוף המאה שעברה, לרשות בתי העקד הגדולים באירופה; כי בימים ההם עוד לא היה נמצא בית ספרים של עם ישראל, שהיה יכול לקבל את האספים לרשותו. כל האוצרות היקרים הללו של כתבי-יד וספרים אבדו איפוא לבית הספרים הלאומי שלנו ולא ישובו עוד. לפיכך עלינו לשים עין ולב ולהציל כל מה שניתן עוד להציל מהספרות הישנה וגם לאסוף בשלמות בתוך גגינו כל מה שמופיע בימינו מהספרות העברית והיהודית.

ואמנם יכולים אנו לומר שכל ספר חשוב בעניני יהודים ויהדות המופיע באיזו ארץ בעולם, מוצא לו את דרכו להר-הצופים. בבית-הספרים נמצא איפוא האוסף העשיר ביותר של ספרות עברית ויהודית חדשה, ביחוד רואים אנו חובה לעצמנו לאסוף בשלמות האפשרית כל ספר, חוברת או עתון, היוצא לאור בארץ ישראל, ולשמרם כחומר לחקירה ההיסטורית לעתיד לבוא. מדפוסי ארץ ישראל אנו אוספים לא רק ספרים גדולים וחשובים, אלא גם פרסומים קטנים ועזרים של יחידים, מוסדות וחברות בעיר ובכפר, וכל מי שיבוא פעם ללמוד את חיינו ומעשינו ורחשי לבנו בארץ הזאת, לא יוכל לעשות זאת אלא עפ"י גנזי בית-הספרים שלנו.

אולם אין בית הספרים מסתפק באיסוף בלבד, אלא גם מוציא לאור זו השנה התשע-עשרה רבעון ביבליוגרפי בשם "קרית ספר", המכיל, מלבד מאמרי-מחקר לתולדות הספר העברי והדפוס

העברי, רשימה ותאור קצר של כל הספרים הנדפסים בכל העולם בעברית ובענייני יהדות, וגם של כל מה שנדפס בארץ ישראל בכל לשון שהיא. ברוב ארצות אירופה דואגות הממשלות לפרסום ביבליוגרפיות ארציות כאלו; כאן בארץ ישראל הטיל בית-הספרים על עצמו את התפקיד הזה. וכך הוא מוסר לעולם כולו ידיעות על הספרים החדשים שבו ותומר על כל הנדפס בארץ ישראל, המביאים תועלת מרובה למלומדים, מדינאים וספריות בארצות רבות.

מלבד עבודת-איסוף של בית-הספרים, יש להזכיר את שדה-הפעולה השני למען העם: את פתיחת האוצרות לשימוש הצבור. כאן מדברים המספרים בלשון ברורה יותר. בשנה שעברה, שנת 1941, הושאלו 64,000 כרך לשם שימוש מחוץ לכתלי בית-הספרים. באולם-הקריאה הגדול בקרו בשנת 1941 42,500 קורא, באולם הקריאה לכתבי-עת בקרו 6000 קוראים, ובאולם-הקריאה המיוחד לספרי רפואה בקרו 4300 רופאים. בניגוד לספריות אוניברסיטאיות אחרות בעולם, פתוח בית הספרים שלנו לא רק למורים ולסטודנטים של האוניברסיטה, אלא משרת את הישוב כולו. לא רק כל תושב ירושלים, אלא גם כל מי שיושב באיזו פנה שהיא בארץ רשאי לשאול ספרים מגנני בית-הספרים; ולא זו בלבד, אלא שבמקרים מסוימים נשלחים הספרים ישר לביתו. מזכות זו נהנים אנשים שונים בישוב, חקלאים וסוחרים, מורים ומדריכים, בעלי מלאכה ופועלים, ואחרון אחרון קבוצות-מתישבים. רופאי-הארץ נהנים מזכויות מיוחדות. הודות לתרומת קבוצה המתקבלת מאמריקה, ששת סניפינו הרפואיים בארץ מאפשרים לרופאים היושבים בגלילות שונים בארץ ללמוד מתוך ספרים וכתבי-עת חדשים על המתחדש במקצועם ולהשתמש בידיעות אלו לברכה לישוב. השאלות המרובות ובקשות ידיעות ביבליוגרפיות המתקבלות בבית הספרים, מראות מה קשור בית-הספרים בחיי יום-יום של הישוב, קשר המאפשר למוסד לתרום את תרומתו לבנין הארץ. לפיכך מרונים ידידי המוסד בארץ, ולא מעטים האנשים בישוב המשתמשים בשעת-הכושר הראשונה כדי לעלות לירושלים ולראות בעיניהם את הבית, "בית רם ונשא", שעליו חלם חזנוביץ לפני 42 שנה, ושבינתים הפך למציאות החודרת חדר וחדר והעמק לחיינו הלאומיים.

ודאי שכל בית ספרים לאומי עוסק בעיקר ביצירות הרוחניות של העם, ומעמיד את האוצרות הללו בעיקר לרשות העם. גם זה ודאי שאין שום בית-ספרים לאומי רשאי להיות צר-עין, אלא עליו להרחיב את שדה-ראיתו ולאסוף את כל הטוב והראוי בשדה הרוח שנוצר על ידי עמים אחרים. גם את זה הכיר כבר חזנוביץ ואמר: "הבית הזה יהיה לגאון ולתפארת לעמו וגם לעני כל העמים... עד כי בזמן לא רחוק יחשב בית העקד העברי הלאומי בירושלים בין בתי העקד הגדולים בתבל... וממנו ישאבו חוקרי עמנו וחכמיו וגם חכמי העמים האחרים". בית-הספרים שלנו הצטרף איפוא מתחילתו לפעולות הנתינה והלקיחה של שאר העמים באספו את מיטב יצירתם של אומות-העולם ובפתחו שעריו לכל שוחר דעת בלי הבדל דת ולאום. שני שלישים של אוצרות בית הספרים כוללים ספרים בספרות העולם ובחכמת העולם, ומספר הקוראים הבלתי-יהודיים, ובכללם מלומדים, אנשי-מעשה, כמרים ורופאים, מתרבה והולך מיום ליום. בית-הספרים בירושלים הוא בית-הספרים הצבורי הגדול ביותר בכל המזרח התיכון, ושוררים יחסים טובים בינו ובין בתי-הספרים הגדולים בעולם הישן והחדש.

לכשאנו סוקרים את שדה-הפעולה הרחב הזה של תפקידי בית-הספרים הלאומי ושואלים את עצמנו לאחר יובל שנים באיזו מדה השגנו את המטרה שהצבנו לנו ושהציבו המיסדים הראשונים, נצטרך להודות שלא כל התקוות נתמלאו ולא כל המטרות הושגו, אבל לא בכל המקרים בטיל את האשמה על עצמנו, אלא לעתים נמצא את הגורם מחוצה לנו. ככל מוסד לאומי רשמי יש לבית הספרים שלנו לא רק חובות אלא גם זכויות, לא רק תפקידים אלא גם תביעות, ולא כל התביעות הצודקות נתמלאו כלפי המוסד. בית-הספרים בירושלים הוא בית-הספרים הלאומי היחיד בעולם שאין תקציבו מוטל על הממשלה. גם אין לו זכות חוקית לקבל טופס של חובה מכל ספר הנדפס בארץ; אולם יש להכיר בתודה שממשלת הארץ מסייעת להתגבר על מכשול זה. משמח לראות עד כמה עם ישראל בכללו ממלא את חובתו כלפי בית-הספרים. לשמחתנו נוכל לצר שבמשך יובל-השנים הראשון נתנו לבית-הספרים ביד גדיבה יחידים וקבוצות תרומות-ספרים ותרומות-כספים

מתוך הבנה רבה לתפקידי בית-הספרים. בכוונה לא נזכיר כאן שמות ותרומות, ואפילו החשובים ביותר, אלא נסתפק להזכיר שלושה סוגים של מסייעים למפעלנו.

בראש וראשונה האוניברסיטה העברית, אשר זה 18 שנים היא נושאת בעול כל תקציב בית-הספרים, ומקריבה קרבנות גדולים כדי שאפשר יהיה להשלים את החסר בספרים ובכתבי-עת ועושה הכל כדי לשמור על רמתו המדעית וכושר-המעשה של המוסד.

שנית, ידידי בית-הספרים על פני העולם שהראו את נאמנותם למוסד במשך חמש שנים, מהם שתרמו כסף לרכישת ספרים, מהם שתרמו ספרים בודדים או חלק גדול מספריותיהם ומהם שהורישו את כל ספריהם לבית-הספרים. בתוך סוג זה יש להדגיש במיוחד את "חברות ידידי בית-הספרים הלאומי" בארצות שונות. בשעת חירום זו נעצרה פעולת החברות הללו, וכיום אנו נהנים בעיקר מפעולות ידידינו באנגליה, בקיסרות הבריטית ובאמריקה, בין האחרונים פועלים במדה רבה חברי "ועד הרופאים היהודים באמריקה"; אולם בשנים הקודמות היה זורם לירושלים זרם מתמיד של ספרים מכל ערי אירופה המזרחית והמרכזית. ורשה וברלין שימשו עד לפני שנים מעטות המרכזים הפוריים ביותר לאיסוף ספרים לבית-הספרים שלנו; אבל פעלו גם קבוצות ידידינו בשווייץ, הולנד, דניה, צרפת, איטליה, אוסטריה, צ'כוסלובקיה, ויוגוסלביה. מקצתם השפיעו על ממשלות ארצותיהם לתרום פרסומים מדעיים רבי-ערך לבית-הספרים. התרומה החשובה ביותר מסוג זה, בין מבחינת הכמות ובין מבחינת האיכות, הייתה תרומת ממשלת צרפת. מה רבה הייתה הברכה הצפונה בזרם קבוע זה של תרומות-ספרים, אפשר לראות מתוך העובדה, שכמעט שלשה רבעים מגנוי בית-הספרים באו ממקור זה.

ואחרון-אחרון ראוי להזכר לשבח הישוב עצמו. מיום ליום רב והולך מספר האנשים בישוב המכירים את ערכו של בית-הספרים הלאומי לבנין, הארץ והעושים כל מה שבידם כדי להשתתף במפעל. בשמחה ובתודה נזכיר שכל ההסתדרויות והארגונים, החברות והאגודות, המפלגות והמוסדות שבארץ שולחים לבית הספרים בקביעות את כל פרסומיהם. במיוחד אנו מעריכים את נדבת-לבם של המוציאים לאור בארץ, המוסרים בקביעות את כל ספריהם ועתוניהם.

אולם עם כל הטובה שאנו מחזיקים לאלפי ידידי בית-הספרים בעבר ובהווה, עלינו לקבוע שלא כל תביעותינו המוצדקות ממילוני היהודים בעולם באו על סיפוקן. אם נזכור עד כמה יודעים יהודי העולם להעריך את המדע והספרות ונזכור עד כמה השתתפו היהודים במרכז אירופה, באנגליה, בקיסרות הבריטית ובאמריקה בהקמתם ובהרחבתם של ספריות ארצותיהם, יראה כל מה שעשו יהודי העולם במשך יובל שנים למען בית הספרים של עצמם כפעולה מצערת עד מאוד. ואמנם כל מה שנעשת עד כה אינו אלא התחלה. עוד עשרות אלפים צריכים להענות לקריאתנו ולמסור לרשות בית-הספרים בירושלים כתבי-יד יקרי-ערך, ספרים חשובים, כתבי-עת מדעיים ואוצרות ספרים שאספו במשך כל ימי חייהם, כדי לאפשר לו למלא את תפקידו הכפול לשמש בית ספרים לאומי לעם ישראל ובית ספרים מרכזי המספק ספרים לישוב ההולך וגדל.

בתי-ספרים רחוקים מכל דברי ריב ומחלוקת, אין הם משמשים מפלגה או קבוצה מסוימת, אלא אוספים ערכים נצחיים; הם משמשים בחינת זכרון של האנושיות ואוצרים בקרבם את מחשבת כל הדורות. כל מה שהגה הרוח האנושי חי בהם לעד ועלול להצמיח חיים חדשים בכל רגע ורגע. מי שמשתתף בבנין בית-הספרים הלאומי, אין תרומתו תרומת-רגע אלא יש בה מעין זריעה המצמיחה וחוזרת ומצמיחה פרי ברכה חדשות לבקרים.

דפוס ארץ ישראל

בצד אחד של הדפים. לזכר מנחם יפה, שמואל אוסקובסקי (סלוננימר), מיכאל בךדוד (גלמן), שנספו בלא על בתאונת דרכים ביום ט"ז אב תרצ"ב.

338 במישור. שנה ג' גל"ק—ק"ד : ארבעים שנה להסתדרות המזרחי (כ"ה אדר תרס"ב—כ"ה אדר תש"ב). ירושלים, כ"ד אדר תש"ב. 28 ע', פורטרטים. 4°.

339 בני ברית. ארץ ישראל. ידיעות בני ברית : הוצאת הלשכה הגדולה לארץ-ישראל מספר י"ד. ירושלים, (דפוס "ארץ ישראל"), תש"ש. 8°. ירחון. — העורך : פ. טיברגר. — גל' א' יצא בשבט. עם תמצית המאמרים באנגלית.

340 בעמק : עלון ישובי עמק חרוד ובית-שאן, מוצא ע"י ועד הגוש וועדת התרבות שעל-ידו. (עין חרוד, דפוס הקיבוץ המאוחד), תש"ב. 8°. ירחון. גל' א' יצא ב"ב בניסן. — פנימי — לא למכירה.

341 דבר הפועלת שנה חצ"ב) מספר 3—4 : ידיעות הפועלות החמישית. [תל אביב], ו' אייר תש"ב. 23.4.42. ע' 25—52, תמונות. 4°.

342 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל. מועצת פועלי ים-המלח. במחנה. (ים המלח, תרצ"ו). 4°. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא ב"ב תמו. הקטגורף מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים. מגל' ד' ואילך : ...מועצת פועלי ים המלח (צפון). במחנה ים המלח.

343 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י. מועצת פועלי תל-אביב ויפו. אגדת העובדים באמנות ושעשועים. להק"ה. ניסן תש"ב. (תל אביב, דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ב. 38, [1] ע', תמונות. 8°. האחראי : יגור אריהן שדה. "פנימי". כולל מאמרים מאת ג. שדה, מ. גנסין, מ. הלוי, ד. ורדי ואחרים, שיחה עם סטנשטסקי. "רשימת המחזות בהבימה" (1918—1942) (65 מחזות) ו"מחזורי ההצגות באהלי" (1926—1941) (42 מחזות).

344 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י. המרכז לחנוך. ראשית-חנוך : קובץ לשאלות החנוך בגני-הילדים ובבתות. א—ב. תל-אביב, המרכז לחנוך וארגון עובדי החנוך, (דפוס "אחדות"), תש"א. 73—1, [1] ע'. 8°.

עיתונים וקבצים

332 האחות. ירושלים, תלמידות ביה"ס לאחיות הדסה ע"ש הנרייטה סולד, 1935. 2°. גל' (א) יצא באוגוסט 1935, בהקטגורף מכתב מכונה בצד אחד של הדפים, רק המעטפת נדפסה. — גל' [ב] יצא באלול תרצ"ח. דפוס הפועל המזרחי. הגודל : 8°.

333 אפיקים. בני (בנימין קירשון) ליום השנה. אפיקים : (עין-חרוד, דפוס הקבוץ המאוחד), תש"ש. 39, [1] ע', לוחות-תמונות, פורטרטים. 8°. בנימין קירשון, נולד בשנת 1908 בחוה חקלאית ע"י העירה רדבילישיקי שבליטא, נהרג בכ"ה סיון תרצ"ט ע"י הכפר לוביה בדרך בין אפיקים וחופה.

334 ארץ ישראל. ממשלה. משרד הסטטיסטיקה. תמצית הכולטין על ההעסקה ושכר עבודה... [ירושלים], 1938. 2°. תכניות ההופעה לא נזכרה (ירחון, לפעמים דו-ירחון). גל' א' יצא באפריל. הקטגורף מכתב מכונה. — הבולטין מופיע באנגלית. ראה ק. ס. שנה י"ח ע' 317.

335 ארץ ישראל. ממשלה. משרד הסטטיסטיקה. תמצית הכולטין ימים התרשיים הכלליים... [ירושלים], 1938. 2°. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא בספטמבר 1938, גל' ה' ביולי 1939. בהקטגורף מכתב-מכונה. בראש השער : ממשלת פלשתינה (א"י). משרד הסטטיסטיקה, ירושלים. "הבולטין הזה הוא הנסיון הראשון להביא את הידיעות הסטטיסטיות באופן בלתי אמצעי בפני אותו הצביר שאינו נוקט לאנגלית, ובעיקר לאלה המצויים בקביעות חומר סטטיסטי למשרד הסטטיסטיקה" (מההקדמה). את הבולטנים הכלליים ראה ק. ס. שנה י"ח ע' 317—318.

336 ארץ-ישראל בבנינה... (ירושלים, א. מ. פיקובסקי בשביל שירות קליטאות ארץ-ישראל ; תל אביב, דפוס "הוצאת ארץ-ישראל, תרצ"ח). מצויר. 2°. "דו-ירחון". העורך האחראי : נ. מ. גלבר. גל' א' יצא כחשון. לפני מס. א"ל חוברת בשם : באחת ידו עושה במלאכה... 16 ע'. עיקר צילומים מחי הארץ.

337 אשדות-יעקב. עם פתיחת בית החרבות לזכר השלשה ; דברי חברים. אשדות-יעקב, ת"ש — 1940. [5], 2—38, [1] דף. 16 : 22 (רחבו גדול מארכו). מהמעטפת. — הקטגורף מכתב-מכונה

ישראלית, (דפוס "אחדות"), ת"ש. 67, [1] ע', פורטרט, תמונה. 8°. על העסקנית הציונית ברוסיה ובא"י רופאת השנים נאווה ישראלית (שיינדיל גנין), 1896 ינוסין פלך פולטבה — 1940 תל אביב.

352 הכלכלה הארצישראלית... Palästinas Volkswirtschaft... תל-אביב, (דפוס "התחיה"), 1935. 8°. ירחון. העורך: [ב]. זיו. גל' א' יצא באפריל (בהקטורף מכתב מכונה בצד אחד של הדפים) — המאמרים תחלה (עד גל' י"א) בגרמנית. מגל' י"ב ואילך בגרמנית, בעברית או באנגלית.

353 לעבודה ולהגנה; בסוי הנער באלה הימים: סיון תש"א. תל-אביב, (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"א. 8 ע'. ע"ד גיוס הנער לעבודה במשקים חקלאיים.

354 הלפיד; כלי מכטא של החנוך התורני והשינוי בארץ-ישראל. תל-אביב, מרכז חנוך התורה בא"י, (דפוס "כתר"), תרצ"ז. תכניות ההופעה לא נזמרה. גל' [א] יצא בתמונה גל' [ב] בשם "אור ה ל פ י ד" (דפוס גרסטנר) — בטבת תרצ"ח. העורכים: שלמה כהן ודב רוזן.

355 מורה דרך להזנת המשפחה. ירושלים, מחנ[קת] ההזנה של בית הבריאות הדסה ע"ש נתן ולינה שטראוס, בשותף עם קרן המסעדות של הדסה, תש"א. 8°. חוב' א' יצאה בטבת תש"א, ד' — באדר תש"ב.

356 מחנות; קובץ בשאלות מדיניות, כלכלה ומלחמה. מוקדש במיוחד למורח התיכון. תל-אביב, (דפוס "גוטנברג"), ת"ש. 96 ע'. דיאגרמות, טבלאות, מפות, תמונות. 8°. האחראי: י. קופילוב. יצא בשבט. מהתכן: בשערי א"י (התקדמות האנגלים מסיני לא"י 1916/17): מדבריהם של א. פ. ויול, סיר ארציבלד מררי, פ. קרס פון קרסנשטיין, — ע. סימון וב. בג: החינוך הגופני בא"י — אביצור: א"י במעגל הנפט. — ר. שימקין, ג. קרויאנקר: על יחידה יהודית בחזית המערב.

357 סדרים; מאסף סופרי ארץ ישראל לספרות ולדברי מחשבה. תל אביב, החברה למפעלי הספרות בארץ ישראל על יד אגודת הסופרים העברים בארץ ישראל בהשתתפות קרן התרבות באמריקה, (דפוס "אחדות"), תש"ב. [5] דף, 527—7 ע'. 8°. העורכים: אשר ברש (סדר ספורים), יצחק למדן (שירים), א[לעזר] שטיינמן (דברי מחשבה ועיון), צ. וויסלבסקי (בקורת). יצא גם בסדרים נפרדים, עם שער מיוחד ופניציה מיוחדת לכל

345 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י. מרכז לתרבות. תורה העו ב ד ת, ליובלה, תרנ"א—תש"א. (תל-אביב), המרכז לתרבות בהשתתפות מועצת פועלי חדרה, (דפוס "אחדות"), תש"א. 168 ע', מפה, תמונות. 8°. התכן: ש. דיין: מקור האמונה — מימים ראשונים: ז. סנמילנסקי: חדרה לפני יובל שנים. מ. סמילנסקי: בשנות ההתהוות והפירענות. ד. שמעוני: קטע מ"ביער בחדרה" — כיבושי עבודה ושמירה (14 מאמרים ורשימות על חדרה בזמן העליה השניה) — פרשת תימנים — בימי רעה — בימי העליה השלישית. — למרחב (8 מאמרים ורשימות).

346 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י. קרן חסר עבודה. נטל מרצון; לפרשת מאמציו בחמש שנות המצוקה 1936—1940. לקט דברי חברים. תל-אביב, קרן חסר עבודה, (דפוס "אחדות"), תש"א. 78, [2] ע', דיאגרמות, טבלאות. 8°.

347 החייל העברי. חמ"ד, [תש"א]—תש"ב. 4°. מצויר. דרשבוש. — גל' א' יצא בכ"ט באלול. עם מדור אנגלי: „The Jewish corner. The English Soldier” of 5 M.T. על גל' 2 ואילך: 5 מ.ט. (שירותי עבודה) ר.א.ס.ק. יחידה עברית לתחבורה.

348 יגור. ליום מלאת חמש עשרה שנה לעליה על הקרקע. יגור, "בטבת תרפ"ג—תרצ"ח. [יגור, תרצ"ח]. 14 דף. 4°. מהמעטפת. — הקטורף מכתב מכונה בצד אחד של הדפים. לקוטי דברים וספרות לתולדות יגור.

349 ידיעות לענייני היגיינה ובריאות, יו"ל אחת לחודש ע"י בית הבריאות הדסה ע"ש נתן ולינה שטראוס, ירושלים. (ירושלים, דפוס "האומן"), ת"ש. 4°. ירחון. — העורך: ז. שטראוס. — גל' א' יצא באלול.

350 יהדות פולין; חד פעמי. ראה ק. ס. שנת י"ז ע' 123. יצאי עוד 4 גליונות כהוצאות חד פעמיות בתוספת מלה לפני "יהדות פולין" (קול יהדות פולין, בי"א בניסן ת"ש; הד יהדות פולין, בב' אייר; דבר יהדות פולין, בש"ז באייר; משא יהדות פולין, בכ"ב בסיון). 8 ע', תמונות בכל גליון (גל' ג' — 6 ע'). — 2° גדול. — העורך: בנימין מינץ. הגליונות כוללים מאמרים וידיעות על מצבה של יהדות פולין (מפי עתונים, אנשים שנמלטו משם ועוד) תחת שלטון הכבוש. "משא יהדות פולין" מוקדש ללודו.

351 ישראלית; קובץ לזכרה של נאווה ישראלית (גנין) ו"ל תל-אביב, הועדה להקמת זכרון לנאווה

שירמן : חקר השירה העברית הספרדית. י. ש. פינלס : בשירה העברית הצעירה. ע. ברגרין : שירי המורס בעברית (בתרגום טשרניחובסקי). א. ליפשיץ : שירת החדש והישן. צ. קרול : שירת הנגלה (על א. ברוידס). משה טמקין : אמנות הקריאה.

358 עולם האשה... (תל-אביב, "רענן", דפוס "הוצאת ארץ ישראל", 1940. 4° מצויר. מהמעטפת. — מופיע אחת לשבועיים, העורך האחראי : רחל ליפשיץ. גל' א' יצא באמצע פברואר.

359 עלון התזמורת הארץ-ישראלית... (תל-אביב, דפוס הוצאת א"י, 1937. 8° תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא במאי ב' — בדצמבר 1937. ג' — באוגוסט 1938. בעברית ובאנגלית. שער נוסף באנגלית : Palestine Orchestra notes...

360 צלילי חסידים : עלון להפצת מיטב נגוני חסידים בעם... ירושלים, תרצ"ה. 15 : 22 (רחבו גדול מארכו). הוספה ל"סיני". מופיע מזמן לזמן. — העורך : מ. ש. גשורי. גל' א' יצא באדר א' ב' יצא בסיון.

361 [קבץ] קובץ מאמרים ולקוטי חז"ל חג השבועות תרצ"ח. ת"א, הסתדרות הפועל המזרחי בא"י — מחלקת התרבות, תרצ"ח. 53 ע' 4° מהמעטפת. — הקטגורף מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים. הקבץ כולל מאמרים על חג השבועות ועל התורה ולמודה מאת הרבנים א. י. קוק ז"ל, ר"א הרצוג, רמ"א עמיאל, ב"צ עזיאל, י"מ חרלפ, י. ל. פישמן ואחרים ולקוטי דברי חז"ל.

362 קבץ רפואי. אב ת"ש. תל-אביב, הוצע המרכזי של ההסתדרות הרפואית העברית בארץ-ישראל. (דפוס "הארץ", ת"ש. 53 ע' [1] דף, פורטט, תמונה. 8° שער נוסף באנגלית. הוצאת חר"פ-עמית. — התכן : א' ג. ס. אנגל : לשאלת ההתהוות של הסרטן וכושר שגשוגו. ש. פליישמן : על ההתקדמות בנבולוגיה לבמשך 25 השנים האחרונות. ק. לוינשטיין : על האבחנה הקלינית של גידולי-המוח. — ה. שטייניץ : מחלת הסוכר בהמישים שנה האחרונות. — ד"ח מפעולות איגוד רופאי עצבים ונפש בת"א בשנת 1939. ד. א. פרידמן : טוביה כיץ הרופא. י. וידה : הספר "פרדס רמונים" לטוביה הרופא.

363 קרטל יודישער פרכינדונגן. א"י. עלון הק"פ, הוצא לאור ע"י נשיאות הק"פ. תל-אביב, תרצ"ו. 4° העורך האחראי : דוד רוזנלוי. גל' א' יצא באלול תרצ"ז, ב' — באדר ב' תרצ"ח. גל' א' בהקטגורף מכתב מכונה בצד אחד של הדפים. ב' נוסף בדפוס "הוצאת ארץ ישראל". הגודל : 8°.

סדר וסדר. — על מעטפת כל סדר : "מאסף סופרי ארץ ישראל" ושם הסדר. את המאסף הראשון של סופרי א"י ראה ק. ס. שנה י"ז ע' 255. "המאסף סדרים שונה מאחיו הבכור בזה שהוא יוצא במדורות נבדלים, כל סדר מוקדש לסוג ספרות בפני עצמו, וע"כ ניתן לעמוד יותר על צירוף הדברים". (מההקדמה). התכן : ס פ ו ר י ם : ג. שופמן : האדם. י. בורלא : יום שימורים. ש. רייכנשטיין : שלהי זמנים. זכריה אונלי : שטר חוב. יעקב רבינוביץ : אם ובת. צ. ה. וויינברג : שלהי קיץ. י. הרוביץ : גזרת שבעים התנוטים. י. שנברג : שעה שנפלה. י. ברויטס : חנא בן הזקונים. עבר הדג : בקומה א'. י. זרחי : ריחיים של רוח. מנשה לוי : רישומים מבית הקפה. י. חנוני : מקלט. ש. גלזמן : עליזה היתה לאחות. י. אריא : ארבעת הכדים. מ. עובדיה : ארבעה שרטוטים. — ש י ר י ם : סדרה א', שהר ימינו עולה מהם : שירים מאת יעקב כהן, פיכמן, רבינוב, בס, ולפובסקי. פ. גינזבורג, מייטוס, לגור, ג. שטרן, רוזנצויג, ב. מרדכי. מ. ג. לגור, ד. רוקח, פלנטובסקי, למדן : סדרה ב', ליריקה כללית : שירים מאת טשרניחובסקי, יעקב שטיינברג, פרש, מ. טמקין, יעקב קופליביץ, ליכטנבוים, מוהר, י. צ. רמון, ברוך כצנלסון, טננבוים, סן פי, זרבבל, פינקרפלד, ברוידס, פ. ברגשטיין, שלאנגר, ר. גרוסמן, ירוחם לוריא, חומסקי, ש. כשר, גיורא אורלנד : סדרה ג', שירים אפיים : מאת שמעוןביץ, א. המאירי, עגן, מלצר. — מ א מ ר י ם : ש. ה. ברגמן : הסבע וחוק הסבע. מ. בובר : בעית האדם במשנתו של הידגר. י. שכטר : הישגים, אכזבה והתחזקות. א. קמינקא : אליהו הנביא במקרא ובאגדה. ר. זליגמן : מלחמה ושלוש. א. שמואלי : כוחו של המון. צ. רוזי : לבקורת האתיקה הקולקטיבית. מ. א. ויון : מתוך "היחיד ומצפוננו". א. שטיינמן : השגחה. א. קרלין : הורמים בבתי חכמת ישראל בצרפת ובאשכנז בתקופת רש"י. א. מור : הלשון העברית כיסוד ואמצעי לחנוך הומניסטי. מ. קפליוק : עלי אבן חזן איש קורדובה. ישראל כהן : במחזור. פ. דיקשטיין : אנה פני משפטנו מועדות. — ב ק ו ר ת : י. פיכמן : מבקרים וחובבים. א. א. זיק (=דרנסקי) : איש הבינים. ג. גרינבלאס : הבקורת הרצויה. ש. צמח : נקודת נפשו של השחקן. י. קלוזנר : קאפאק ובמשעול הצר"ש שלו. מ. קליינמן : שירת יעקב כהן. מ. רבינון : יהודה בורלא. ב. י. דווחובי : שירת פיכמן. ב. צ. בנשלוס : יעקב לרנר. ד. שטוק : גלגולו של המנון ("התקוה"). ר' בנימין : באפיקי סיני (על הספרות החדשה הקרובה לערכי תורה ודת). א. ז. אשכולי : חכמת ישראל ומדע היהדות. ח.

זה ב"י, נולדה בפתח-תקוה ביום כ"ד אדר תרפ"ו, נפטרה ביום ב' אדר תש"א. החוברת כוללת שירים ורשימות מאת ת. זהבי ורשימות עליה.

370 Czechopress; official Czechoslovak news bulletin for the Middle East and Africa. Jerusalem, Commercial Press, 1940. 20.

העורך והמו"ל: J. G. Stancel — גל 1/42 יצא

ב"ד במרץ.

371 Jerusalem. Hebrew University. Geological Department. Bulletin... Vol. 2, no. 2—4, 2v. Jerusalem, 1938—39. 24; 66, [2] p., illus., maps. 8°.

התכן: no. 2: Picard L[eo]: Synopsis of stratigraphic terms in Palestinian geology. Syrian Orphanage Press, 1938. no. 3/4: Picard, L[eo]: Outline on the tectonics of the earth, with special emphasis upon Africa. Azriel Press, 1939.

עם סכומים בעברית. ביולטן ב' כולל גם שער עברי: ידיעות המחלקה לגאולוגיה, האוניברסיטה העברית. כ"ב מס' 2: ל. פיקר: השוואת המונחים הקטריגרפיים בגאולוגיה של א"י — את הקודם ראה ק. ס. שנה ט"ו ע' 149.

372 Juden/Christen und Juden-Christen in Palaestina; ein Sammelheft. Jerusalem, Romema-Verlag, 1941. 64, [2] p. 17: 23

בהקטגוריה מכתבי-מכונה. (רחבו גדול מאריך) התכן: Sel. Ben-Chorin: Das judenchristliche Problem. Die Einheit Israels. A. Zak: Jüdische Säkularisierung. P. Krieger: „Jüdische Staatsbürger christlichen Glaubens“. Aili Hava: Volk und Glaube. M. H. Kappes: Das Reich Gottes heute in Palästina. A. Nielsen: Muslimische Parallelen. H. W. L. Martin: The problem is Jesus. L. Wreschner: Wir Christen aus Israel. H. Loewenstein: Die nationale Verantwortung des Judenchristen.

373 Nasze drogi; dwutygodnik samodzielnej brygady strzelców karpackich. Nr. 1—20; 15 luty — 15 listopada 1941. (Aleksandria-Jerusalem, Oddz. III. Sztabu Ośrodka Zapasowego S. B. S. K., Tel-Aviv, typ. Azriel), 1941. illus., maps. ports. 4°.

„דרכנו: זו שבועון של הבריגדה השנייה של הקלעים הקרפטיים“ — שנויים קלים בשער. לא הופיע יותר.

374 Palestine. Government. Department of Agriculture and Forests. Monthly agri-

364 שבות תימן. תל-אביב, ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, מזכירות הועדה לענייני התימנים שעי' הועד הפועל. (דפוסים שונים), תש"א. 2°. מצויר (פרט לשנים הראשונות). שנויים בשם המוסד המו"ל. בחשון — ד' אייר תש"א כל גיליון י"ל כהוצאה חרפצמית. כלם, פרט לראשון, בתוספת מלה אחת לפני עצם השם (חוגי, ניב, קול, אמרי, נתיבי, דברי, אלמות, הגיגי); ב' בסיון י"ל בשם: שבילים, תלמי שבות תימן; אב תש"א י"ל בשם: אגרת ועדת שבות תימן; אלול תש"א: אגרת שבות-תימן. בשני האחרונים הגדול: 4°.

365 שושנה אוליצקי. חמ"ד, [תש"א] 63 דף, פורטרט. 15: 20 (רחבו גדול מאריך). מהמעטפת. — הקטגוריה מכתבי-מכונה בצד אחד של הדפים. — מקיל „דברי חברים“ ו„מדבריה“. — שושנה אוליצקי, 1904 (רומנה-רוסיה) — 1940 (ארץ ישראל).

366 שרות בנקאי (מבנק לבנק). ידיעות פנימיות לחברי האגודה. תל-אביב, 1939. 4°. הקטגוריה מכתבי-מכונה בצד אחד של הדפים. חוזרים. — תכונות ההופעה לא נזכרה. גל [א] יצא 11 באפריל, גל [יח] — ב"ד בדצמבר. העורך: א. ו. קלימובסקי.

367 תל-אביב. ישיבת גאוני וולוז'ין. מאסף ב"ת מדרש, י"ל בהשתתפות גדולי ישראל ובני הישיבות על ידי ישיבת גאוני וולוז'ין. מוקדש לזכר... מרן חיים עוזר גרודזנסקי וצולה"ה (נולד אלול תרכ"ג — נפטר ה' אב ת"ש). תל אביב: ירושלם, דפוס בית יתומים ידסקין, תש"א. [4] דף, 317, [1] ע'. 8°. המאסף כולל בחלקו הראשון והעיקרי ל"ח מאמרים חורגים. — חלק ב': ת. ע. גרודזנסקי, ז"ל: קובץ מכתבים (18 מכתבים, רובם להרב א"י קוק). י. קוסובסקי: לתולדות רבינו. המערכת: ימיו האחרונים. ת. י. מישקובסקי: הקברניט. ר. כץ: גדול הדור ולבו הטהור. ש. י. זונץ: ד' חיים עוזר ו„אחיעזר“.

368 תל-אביב. מכון לבחינת חמרים; מוסד אגודת האיגונים והארכיטקטים בא"י. הודעות המכון... תל-אביב, 1939. 4°. מראש השכטס. ירחון. גל א' יצא בינואר. — הקטגוריה מכתבי-מכונה בצד אחד של הדפים.

369 תמר; (צינן לנפש תמר זהבי. תל אביב, בית המדרש למורות ולגנות על שם א. ל. לוונסקי, דפוס „דיג“, תש"א). 63, [1] ע', פורטרטים. 8°. תמר

380 אנטואן, מ. מתסביכי המלחמה ומבעיות השלום. ירושלים, "אחיאסף", (דפוס "אשכול", י. וינפלד, תש"א), 152 ע'. 8°. (הספריה הפוליטית).
התכן: למקורות המילחמה העולמית השנייה. עמים במילחמה. מסתביכי הזמן. השקפות שנתברו (מילחמה ללא סיכון אנשים. קיצור ימיה של המילחמה. רעיון המינהרה. תכנית האוניה האנגלית-צרפתית. פירוק הוויק. הסוציאליסטים כמיכשול לפאשיזם וכמעצור למילחמה. "שקר" המלכות. תחליפים לאמונה). מלקחי המילחמה. מבעיות השלום. סיום.

381 אוסטרובסקי, משה [Moshe Ostrovsky]. ארגון הישוב היהודי בארץ ישראל. ירושלים, ר. מ. (דפוס "המערב" האחים אביקסיס), תש"ב, 111, [1] ע'. 8°. המחבר הוא חבר הנהלת הוועד הלאומי לכנסת ישראל. — התכן: מבוא. — אספת הנבחרים והוועה"ל; מועצת הרבנות הראשית לא"י; הקהלות בתקנות כנ"י. — הקהלות בא"י. — הרבנות הראשית לא"י. — נספחים.

382 ס' אוצר החסד קרן שמואל; מוקדש לרבנו שמואל סלאט... במלאת שלשים שנה להסתלקותו... כולל: א. שם שמואל; ב. אוצר החסד קרן שמואל; ג. קרית שמואל; ד. דעת גדולים ואנשי שם. ערך וסדר לדפוס דב נתן ברין ק. ירושלים, (הוצאת אוצר החסד קרן שמואל), (דפוס רוהלר), ת"ש. 5, 107—1, [1] ע', טבלאות, פורטרטים, תמונות. 8°.

383 אחד העם... צבור וחברה. מלקט, ערוך ומבאר עלידי יהודה א. י. ס. תל-אביב, הוצאת "העובד הציוני", (דפוס "הפועל המזרחי"), ת"ש. 8, 32 ע', 8°. מנוקד (פרט למבוא). (ספרית "מקורות" של הסתדרות "הנער הציוני" העולמית). = פרקים לעם ולנער, 3. ע' 3—8: מבוא מאת העורך.

384 אחד פועלי ציון (צ.ס.). — התאחדות. בחבלים-מלחמה; דברי-חברים במועצת האיחוד העולמי בעינות, דצמבר 1940, כסלו תש"א. תל-אביב, (דפוס "דבר"), תש"א. 133, [1] ע'. 8°.

385 אלוף, יהושע. מונחי החינוך הגופני. מעובר ע"י יהושע אלוף. חלק א: ההתעמלות. (הציורים מאת מולא). ירושלים; (תל-אביב, "דפוס ארץ-ישראל"), ת"ש. 64 ע'. 8°. בראש השער: הוועד הלאומי לכנסת ישראל. המחלקה להכשרה גופנית.

386 אליוט, ת[ומס] (טורנס). ארץ השמים:

cultural bulletin, Palestine. [Jerusalem], (G[overnment] P[rinting] P[ress]), 1939. ג' א' יצא באוקטובר. 8°.

המשך של: Palestine gazette. Agricultural supplement.

375 Society for Natural Sciences. Tel Aviv. Physiology Section. Proceedings April 1938 — April 1940. Tel Aviv, (typ. Dayag Press), 1940. 103, [6] p. 8°.

העורכים: S. Rosenbaum, Alfred Gottheimer

ספרים וחברות

376 אבינרי, יצחק (Isaac Avineri). היכל רש"י. מכלי בחמשה כרכים בסדר אלף בית את חרושי רש"י וצורפיו הלשוניים, פרושיו למלים ולבטויים השואותיו הלשוניים, כלליו... פתגמיו... מדרשיו... דרכי סגנונו... מקורותיו ורבותיו, מלוטס מתוך פירוש רש"י למקרא ולתלמוד בבלי, וכן מחשבותיו וסליחותיו, על פי השוואה של כ"ה דפוסים... וגם... כתב-יד, ערוך, מבואר... על ידי יצחק אבינרי. כרך א: מבוא; חרושים; צרופים. תל-אביב, המחבר, (דפוס ארץ ישראל), ת"ש. 350, [2] ע', תמונות. 4°. שער נוסף באנגלית. תכן פרקי המבוא (ע' 12—86): רעיון ההיכל והגשמתו. תולדות רש"י. אגדות על רש"י. שבחי רש"י (מפי גדולי ישראל, מפי העם). האיש רש"י. על כתבי רש"י. על הפירושים "שאינם לרש"י". על מפרשי רש"י, מקטרגיו ומצדיקיו. על הנוסחאות בפירוש רש"י. על שבושי המעתיקים והמדפיסים.

377 אברמוביץ, ז. במערכת התאבקותנו. תל-אביב, הוצאת "הספריה המארכיסטית", (דפוס מוזס), 1939. 32 ע'. 8°. בקורת הצעות הממשלה הבריטית לפתרון שאלת א"י בזמן "השיחות" בלונדון שקדמו ל"ספר הלבן" ממאי 1939.

378 [אהרני, ישראל Israel Aharoni]. החי של סביבת ים-המלח; הרצאה... באחד עשר למרץ (1940) בשם האוניברסיטה העברית לפועלי ים-המלח. ירושלים, (1940). 10 דף. 4°. הקטגוריה מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.

379 אוליצור, א[ברהם]. עשרים שנות קרן היסוד; עובדות ומספרים תרפ"א—ת"ש, 1921—1940... ירושלים, הלשכה הראשית של קרן היסוד. (דפוס גולדברג), תש"א — 1940. 109 ע', טבלאות. 8°. חלק מעובר ומתוקן מספרו של המחבר: ההון הלאומי ובנין הארץ, (ראה ק. ס. שנה י"ז ע' 261).

392. **ביראון, אדגר ריס** [Edgar Rice Burroughs]. הרפתקאות תרזן. (מאת אדגר ריס ביראון). 16—16. חוברות. (תל-אביב, "דעת", דפוס "דיג"). [1941]. 32 ע' בכל חוברת. 8°. מהמעטפת. למקצת החוברות נוסף שער מיוחד. על מקצת השערים: עברית: שאל קנצ'ר. התכן: (ספר א): טרזן ובנו. 1: קוף ענק. נוסע ללונדון. 2: בן טרזן בוונגל. 3: קורק הרצוח. 4: טרזן מושל החיות. 5: הציד. צבא הפביאנים. 6: גבור. הרוכבים. 7: אבדול קמק בן המדבר. 8: נקמת טרזן. (ספר ב: טרזן איש היער). 9: בחיקה של אמא יער. 10: תגרות בוונגל. 11: החיה שבאדם. 12: טרזן אל היער. 13: האדם הקדמון. 14: מעני אדם. 15: האיצר האבוד. (ספר ג: טרזן והאריה בעל שערות זהב). 16: טרזן והאריה והבה-שער.

393. **בלנקנפלד, ברוך א.** לק"ח'ים; צורה, כבוד, דרך-ארץ. הקדמה מאת יוסף קלוזנר. ירושלים, "אחיאסף", (דפוס ש. וינפלד), תש"א. [2] דף, [7]—90 ע', [1] דף. 8°. (ספרית ברית הסטודנטים, "אל-על" באוניברסיטה העברית). התכן: דרך-ארץ בפי חז"ל. הלכות כבוד. מעשה יומיום. עם חסיד תתחסר.

394. **בן-גוריון, דוד** [David Ben-Gurion]. עשרים שנה... הרצאתו במועצת ההסתדרות מי ירושלים, כסלו ת"ש. תל-אביב, ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, הועד הפועל, (דפוס הפועל הצעיר), תש"א. 13, [1] ע'. 8°. מנוקדת. — הדברים נאמרו ליובל העשרים של ההסתדרות העובדים.

395. **בנגיס, זליג ראובן.** ספר לפלגות ראובן. חלק ששי על הרי"ף והר"ן מסכת חולין, ובסופו קונטרס ליקוטים והערות. חובר מאתי ועליג ראובן בלאאמו"ר צבי בענגיס... ירושלים, דפוס. ח. צוקרמן. ת"ש. [1] דף, 24 ע', 78 דף. 4°. את הקודם ראה ק. ס. שנה י"א ע' 49.

396. **בן-דוד, י[שראל] ח[יים]** (חיים אלחנן). בילת ברסק; או, מלכות-ישראל בפולין; כרוניקה אקטואלית בחמש מערכות (שש הופעות)... תל-אביב, "שניר", (דפוס "גוטנברג"), ת"ש. 141, [2] ע'. 8°. על המעטפת: מלכות ישראל בגפולין. — דומה מזמן הכבוש הגרמני בפולין במלחמה עולמית זו.

397. **בן-שם, ישראל.** דרכה של מפא"י [מפלגת פועלי א"י]. תל-אביב, ועד סניף "העובד הציוני", (דפוס פירסט), תש"א. 32 ע'. 8°. = **אבן-עזר** תנועת העבודה בארץ ישראל, חוברת א'.

[פואמה]. תרגום מאנגלית נח שטרן. תל-אביב, "ספר", ת"ש. 47, [1] ע'. 8°. = ספרית "ספר" חוברת 1. שם המקור: Thomas Stearns Eliot: The waste land.

387. **ארץ ישראל. ממשלה. חקים.** ילקוט חוקי בנין ערים. ירושלים, ירושלים, יוצא לאור מטעם הוועדה המקומית לבנין ולבנין ערים בירושלים על ידי ר. מס, (דפוס וייס), [1941]. [2] דף, 85, [3] ע'. 8°. "כולל את החוקים הנוגעים לבנין ערים עד עתון רשמי גליון מס' 1063 מ-12.12.40 ועד בכלל". את הספר בערבית ראה להלן מס' 548.

388. **אשר בן יחיאל.** תוספות הרא"ש למועד קטן לרבינו אשר ברי יחיאל. עם מ"מ תיקונים והערות מאת רפאל הכהן קוק. ירושלים, מכון הערי פישעל לירישת התלמוד, (דפוס מרכז), תרצ"ז. [3] דף, 84 ע'. 4°. "ההערות וההגהות שנאמרו בקיצור לשון מוסדות הן על השואות בין שיטות רבותינו הראשונים והאחרונים, גם השתלתי למצוא מקורה של כל דיעה או חידוש, לפעמים הוספתי תוספת ברור לדברים שהם קשי הבהנה". (מההקדמה).

389. **באואר, אוטו.** הסוציאליזם במחתרת; מגרמנית אברהם כהן. תל-אביב, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, דפוס "אחדות", 1940. 192, [6] ע'. פורטרט. 8°. = ספרית פועלים, כרך ד'. שם המקור: Otto Bauer: Die illegale Partei. התכן: מפלגות חשאיות בעבר ובהווה. תפקידיהן של מפלגות המחתרת. האירגון של מפלגות המחתרת. הכשרת הקדרים והפעולה בקרב ההמונים. במלחמה על נפש ההמונים. המלחמה על הסדרויות-הפועלים הליגליות.

390. **בויובסקי, ס[טניסלב].** להבות. מפולנית בנימין טננבוים. ספר א—ב. 2 כרכים. [מרחביה], הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס "אחדות", 1939—1940). 274 ע', [1] דף; 258, [2] ע'. 8°. שם המקור: Stanislaw Brzozowski: Plomienie.

391. **ביהם, אדולף** [Adolf Böhm]. הקרן הקימת לישראל. מעובד מחדש ע"י אדולף פולק. ירושלים, הלשכה הראשית של הקרן הקימת לישראל, (דפוס מרכז, הקדמה תרצ"ט). 112 ע', טבלאות, מפות, פורטרטים, תמונות. 8°. את המקור הגרמני ראה ק. ס. שנה ח' ע' 430, תרגום אנגלי — שם שנה י"א ע' 174.

(בצורף נספחים). תל אביב, (דפוס "החושן"), תרצ"ט.
61 ע' [1] דף. 8° = ספריה ע"ש שלמה ברינסקי.
מס. 1. בראש השער: ברית טרומפלדור בארץ-ישראל.
הנציבות. נספחים (ע' 17—61): תכנית העשור — עדות
דיבוינסקי בפני הוועדה המלכותית (קטעים) — תזכיר
הצה"ר לוועדת המנדטים.

403 ברסלבסקי, משה. בנספול מצדה.
(תל-אביב), "עם עובד", (דפוס "דבר", תש"א). 94 ע',
[1] דף. 8° מנוקד. — ספור היסטורי.

404 ברקוביץ, ברוך י. הקריטריונים
של ישן וחדש בחנוך, בשביל מורים, הורים
ותלמידי הסימנריונים. ירושלים, (דפוס המערב), תש"א.
43 ע' [1] דף. 8° = ספריה סוציאליסטית.
מספר א.

405 גורדין, זלמן. [Salmon Gordin].
מזרח: חבורות לבריאות העם... א—ד. חבורות.
ירושלים, ר. מס, (1941). 15; 15; 16 ע'. 8°.
התכן: א: אסכרה. — ב: חצבת. — ג: שנית. —
ד: שעלת.

406 גינסברג, גרשון. בדבר הנקוד;
על תקונו ושכלולו. ירושלים, דפוס וייס, (תש"א).
9 ע'. 8°.

407 גינסברג, גרשון. על עמנו ועתידו;
הצעה לתקונים. (ירושלים, דפוס וייס, תש"א). 15, [1] ע'.
8° עקרי הצעותיו של המחבר: להחזיק עד כמה
שאפשר במנהגי אבותינו, להחזיק באפיו המקורי של
עמנו, ובעיקר עבודה חקלאית, שרות צבורית לפי הגרלה
ושלא עמלק"פ, לאסור את הנשך והרבית בארץ ובגולה
ולתהדיין רק לפני ב"ד מיוחד.

408 גלזר, צבי דוד. ספר מבשר טוב
מתקנת ישועות ונחמות, אשר אספתי מתורה נביאים
כתובים מתלמוד בבלי וירושלמי מדברי הוזה"ק... ועוד...
הרב צבי דוד גלאזר... ירושלים, דפוס א. קאצנברג,
ת"ש. 24 ע'. 8° "עכשיו בזמן המלחמה שאנו רואים
כמה מצירים לישראל בצרות ויסורים קשים... והורגים
לישראל במיתות משונות — הביאנו דבר לחזק ידים
רפות ולאמץ ברכים כושלות". (מהקדמה).

409 גליקמן, עמנואל [Emanuel Glikman].
רפאל פנון. הספורס השמושי תל-אביב,
מרכז "הפועל", (דפוס "תל אביב"), 1940. 92 ע', תמונות.

398 בסקינד, שאול (S. Basskind). תמונות
של אנוש: פרקראידיולה. תל-אביב, "והיקים",
(דפוס "אחיות"), תש"א. 62 ע' [1] דף. 8° מחי
פועל בא"י בשנות העליה השניה והמלחמה העולמית.

399 בצלאל, בית הנכאת הלאומי. ירושלים.
תערוכת אמנות המזרח הרחוק.
(ירושלים), אגודת ידידי בית הנכות הלאומי בצלאל, (דפוס
"מרכז"), [1940]. 29, [1] ע', תמונות מודבקות. 8°.
מהמעטפת. — בראש השער: הנהלת ההסתדרות הציונית.
בית הנכות הלאומי בצלאל. מוויאן תל-אביב. — בעברית
ובאנגלית. — על המעטפת השמאלית שער נוסף באנגלית:
The Executive of the Zionist Organisation.
The Jewish National Museum B'ezalel.
Museum Tel-Aviv: Exhibition of the Far
Eastern art.

400 ברדיין (בורודיאנסקי), חיים H[aim] (Borodianski).
מזכרת הלוי: חבורת
הדרכה, כוללת חומר והוראות לסידור הרצאות, חוגים
ונשפים בימי ר' יהודה הלוי... סודרה ונערכה
ע"י חיים ברדיין. יו"ל ע"י מחלקת התרבות של הוועד
הלאומי (בסיוע מחלקת הנוער של ההנהלה הציונית
והלשכות הראשיות של הקרן הקיימת לישראל וקרן היסוד).
ירושלים, (דפוס האומן), תש"א. 47, [1] ע'. 8°.
נספח לו: כנור לשיריך! אסף מנגינות לשירי
ד' יהודה הלוי (תוספת מוסיקלית לחבורת "מזכרת הלוי").
ערוך עלידי חיים ברדיין בהשת"י ישעיהו ויניצקי. [1], 20,
[3] דף. תוים. 8° כוללת 21 מנגינות. הקטגורף מכתב-
יד בצד אחד של הדפים. כל שני דפים מחוברים
ביניהם. מהתכן: סקירה על ספריו ושיריו של
ד"ה"ל ועל תרגומיהם ופרושיהם, על ד"ה"ל בספרות,
בשירה ובנגינה: ע' 8—11. ביבליוגרפיה: ע' 14—16.
נושאים וראשי פרקים [ל"ב] הרצאות ושיחות (בצירוף
ביבליוגרפיות): ע' 32—39.

401 בריל, משה. ילדי הרחוב
בירושלים. ירושלים, חברה להוצאת ספרים על
יד האוניברסיטה העברית, (דפוס "ארץ-ישראל"), תש"א.
49 VII ע', דיאגרמות, טבלאות. 8° עם תמונות
באנגלית. שער נוסף באנגלית: The school attendance of Jewish children in Jerusalem, by
M. Brill. Jerusalem, 1941.

402 ברית טרומפלדור. ארץ ישראל.
הציניות המדיניות: יסודות הרביוניזם

ספר שו"ת ישיבת ישיבת חלק שלישי עם חלק השני וספר שו"ת ד"ר ה"ה שכל ע"ד הנסתר. ירושלים, דפוס י. ע. איתא, תרצ"ט. [6] 104, 20, 20 דף. 2°
את הקודמים ראה ק. ס. שנה י"ז ע' 19. דעה והשכל: "הגהות וביאורים על הקדמת רחובות הנהר מהרב... אליהו מני". — חלק השיטה: "על איזה מסכתות מתורתו של במהר"ר יוסף שאול אליאשר".

419 הדאיה, שלום בן חיים (Shalom Ha-daya). החיים והשלוש; דרושים חלק ב'. ירושלים, דפוס י. ע. איתא, תרצ"ז. [3] 100 דף. 8°
את הקודם ראה ק. ס. שנה ג' ע' 95.

420 הדרי, יהושע. מכבי לקראת יעודו. תלאביב, (דפוס א. מוס), תרצ"ט. 18 ע'. 8°
מהמעטפת.

421 ספר הלכות קצובות מיוחס לרב יהודאי נאן. הוציאו לאור על פי מקורות נדפסים וכתבי יד והוסיף ועליו מבוא והערות מרדכי מרגליות. ירושלים, תבחה להוצאת ספרים על ידי האוניברסיטה העברית, תש"ב. [4] דף 167, [1] ע' 8°
שער נוסף באנגלית.

ס' הלכות קצובות המיוחס לרב יהודאי נאן יצא לאור בפעם הראשונה על פי כ"י פארמא ע"י חיים מאיר הלוי הורוויץ. פראנקפורט תרמ"ב, בקובץ "בית גבות ההלכות, או תורתן של ראשונים", חלק א', אבל ההוצאה הזאת איננה שלמה. קטעים אחרים מהספר נדפסו באותו קובץ (חוברת ב') על פי כ"י אחר. ג"כ מפארמא. בגיאוגרפיה של גינבורג ("ח", ע' 398—399) ובירחון MGWJ 1925 ע' 32 וכו' ע"פ שני כ"י אדלר ע"י מרמורשטיין. ד"ר מרגליות הצליח לא רק למצוא מקורות אחרים לחומר הנ"ל אשר על פיהם תיקן לפעמים את הנוסח, אלא גם להשלים את הספר בהוכיחו כי פרקי הלכה אחרים הנמצאים בכ"י Vaticano ebr. 487, המכיל דברי הלכה מבית מדרשו של רש"י, הם פרקים מן ס' הלכות קצובות שנשמטו בכונה או בטעות מהמקור של הוצאת הורוויץ. הפרקים האלה מכילים הלכות ציצית, מזוזה, ס"ת, הספר, כמו שהציגו לפניו ד"ר מ. מ. מ. כ"ד פרקים, לעומת עשרים בהוצאת הורוויץ. ד"ר מ. מ. בעמדו על השאלה אם החיבור הגיע לידינו בשלמותו, אומר, שאעפ"י שאי אפשר להשיב תשובה ברורה ומוחלטת לשאלה זו, נראה כי הספר שלפנינו הוא חיבור בפני עצמו, ואינו ליקוט גרידא, ואם עוד אולי חסר איזה דבר, לא חסר הרבה; וגם משתדל הוא להוכיח כי העשרותיהם של כמה חוקרים המייחסים להלכות קצובות קטעים שונים שמצאו במקורות אחרים, אינן עומדות בפני הבקורת. בכל זה נראה כי ד"ר מ. צודק. אבל מאידך אם נקבל את דעתו שעל פיה הספר שלם או כמעט שלם, קשה להבין מפני מה חסרים

410 גנו, רחל. בניות גיאומטריות. מבוארות בשלבים; ספר עזר לתלמידי בתי-ספר תיכוניים ולמתלמדים. ירושלים, (דפוס א. פרידמן), תש"א. [2] III, 84 דף, ציורים. 8°
הקטוגרף מכתב-מכונה בצד אחד של הדפוס.

411 גפשטיין, ש[למה]. נגד המשטר המפלגתי; תשובה לב. כנולסון, (תלאביב), חזית לאומית אחידה, (דפוס "ריג"), [תש"א. 9, [3] ע' 8°
412 גרים, יעקב [Jakob Grimm]. שלגיה ושבועת הגמדים; מעשית לילדים מאת האחים גרים. מציר בידי חנן פישר / כתובה בידי ליון קיפניס. תלאביב, פישר, (דפוס "הארץ"), תש"א. 22 ע'. 8°

413 אברהם גרנובסקי, [אברהם] Abraham Gr[anovskiy]. דרכינו בפוליטיקה הקרקעית. ירושלים, הלשכה הראשית של הקרן הקימת לישראל, (דפוס "הארץ"), תש"א. 14, [1] ע' 8°
הדברים נאמרו בבינוס הנוער למען הקה"ל, שנתקיים בכפר ויתקין במרץ 1941.

414 דובניקוב, א.; דוד אלוני. מפות לעבודה בכתיבת הארץ. חוברת רביעית; אפריקה, תל אביב, יורעאל, (דפוס הפועל המזרחי, 1939). 24 ע'. 4°
מהמעטפת. את הקודמות ראה ק. ס. שנה ט"ז ע' 18.

415 דוידוב, ק. מסעי הצפרים. עברית אברהם שלונסקי. ציורים ג. ריטלר. (מרחביה), הוצאת (דפוס) הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (1941). 75, [1] ע' / תמונות. 8°
(נעורים). רשימת שמות הצפרים, עברית—רוסית—גרמנית—אנגלית, ע' 73—75.

416 הדפדת לספרות עברית; שירים וספורים ממבחר יצירותיהם של מאה משוררים ומספרים, מלוקטים בידי יוסף אריבא ויצחק ג. תלאביב, צ. ליימן, (דפוס "הגדון"), תש"ב. [4] 100, [1] דף, פורטרטים. 2°
בראש כל ערך ניתנו בשורות מעטות ידיעות על כל סופר וסופר (תאריכים, רשימת ספריו). לכל סופר מוקדש דף אחד. — הספר יצא תחלה ב־13 מחזורים (ראה ק. ס. שנה י"ז ע' 148).

417 הגדה של פסח... לפי נוסח יהודי תימן. יפו—תלאביב, מל"ן משה לוי נחום, ת"ש. 38 ע'. 8°
מהמעטפת.

418 הדאיה, עבדיה [Obadya Hadaya].

הנמצאים בחיבורנו ואינם מצויים בספרות גאונים בבל, ומוכיח כי השפה של החלקים המקוריים בס' הלכות קצובות (כלומר כשאין המחבר מעתיק דברי אחרים) הן בעברית בסגנון איטלקי, והיא משותפת לשפתם של מחברים איטלקים אחרים, בייחוד ללשונם של בני איטליה הדרומית. כמו כן שבתי דוגלו ופירוש הגאונים לטהרות, הן בסגנון, הן באוצר המלים והן בכתיב.

(ב) מקורו. מחבר ס' הלכות קצובות מביא לפעמים את דברי מקורותיו כמו שהם. על ידי חקירה בסגנון הקטעים המועתקים ובתוכנם ועל ידי השוואה למקורות ידועים בא"ר מ. ליד מסקנה שהמקורות הם שנים: ספר הלכה ארצישראלי וס' הלכות פסוקות. שימוש בספר הלכות ארצישראלי, התמזגות מקור ארצישראלי עם מקור בבלי קדמון, והעדר שימוש בתשובות גאונים בכל הן עובדות מוכיחות שמוצא הספר איננו מבבל ושהוא נכתב במקום שבו נתקבלה השפעה מרובה מתורת א"י. מחבר ס' הלכות קצובות רואה את ספרו כקיצור מס' הלכות פסוקות של רב יהודא גאון (חיבורנו פותח, כמו ס' הלכות פסוקות, בהלכות עירובין I) ועל ידי זה נוכל לבאר את ייחוסו של חיבורנו לרב יהודא. בין הביטויים שמביא ד"ר מ. כאפיינים לסגנונם של סופרי א"י נמצאים אחדים שאפשר לפרשם גם ע"י השפעת השפה האיטלקית. כן השימוש המופרז של הפעל *עשה* (עשה קידוש, עשה מתנה, עשה חליצה, עשה טבילה): שימוש כזה של הפעל *fare* (=עשה) הוא רגיל באיטלקי בכל הביטויים הנ"ל. כמו כן הן השימוש של פעל חזר בקל, בתוראתו של הפעיל מקביל השימוש האיטלקי של הפעל *ritornare* (=חזר). במובן של *restituire* (=השיב, החזיר).

(ג) הלכות מנהגים, זריות. בחיבורנו נמצאים כמה דינים וכמה מנהגים שהם בניגוד להוראות גאונים בכל וגם כמה הלכות זרות. חלק מכל זה אי אפשר לבאר. אלא מתוך הנחה על טעויות של המחבר, אבל רוב ההלכות הנזכרות נובע ממסורת הלכה שהיתה קיימת במקום חיבור הספר: כך היא העובדה בפרט כאשר מחברנו פוסק כפי הירושלמי כנגד הבבלי והוראות גאונים בבל, אבל אי אפשר ליחס את חבורנו למחבר ארצישראלי, כי רובו הגדול מבוסס על הבבלי ועל ספריו ההלכות הבבליים, והמנהג השולט בחיבורנו באותם הדברים שנחלקו בהם בני בבל ובני א"י אינו מנהג א"י. משום כך ומשום שמנהגים אחדים הנמצאים בחיבורנו מתאימים למנהגים הידועים לנו ממקורות אחרים כמנהגי איטליה, יש לשער כי ס' הלכות קצובות נכתב דווקא באיטליה.

(ד) התפסות הספר. בארצות המזרח כמעט אין אנו מכירים עקבות חיבורנו, ורוב המשתמשים בו הם איטלקים או בני ארצות ששאבו תורה מאיטליה (צרפת, אפריקה הצפונית). ד"ר מ. מביא רשימה שלמה של החכמים אשר השתמשו בס' הלכות קצובות או שהוזכרו ביחס אליו.

בין שאר הראיות מביא ד"ר מ. את העובדה שבחיבורנו (הלכות בכורות) דמי הפדיון משוערים במטבע הנקרא טרי (tari), הידועה מאד באיטליה ובסיציליה ולא יעלה על

בו כמה ענינים חשובים, כגון הלכות תפילה, ברכות, ראש השנה, שחיטה, ומפני מה חסרים בכמה פרקים (ובפרט בהלכות שבת) כמה ענינים רביעניים. על כן, אם נניח שבאמת לא נחסר הרבה בספר הלכות קצובות, מוכרחים אנו לומר כי משום איזו סיבה לא גמר מחבר הספר את מלאכתו וכי כוונתו היתה לא לחבר ספר שלם אלא ללמד הלכות בודדות שאולי ייחס להן ערך מיוחד משום איהו טעם.

ד"ר מ. מצטיין בספר הזה, כמו בספרו הקודם, בדיוקנותו ובבקיאותו בספרות ההלכה: הוא קובע את הנטח (ע"פ הרוב לפי הוצאת הורוויץ) או לפי כ"י שבואטיקאן בפרקים שאינם בהוצ' הורוויץ, מביא את כל חילופי הנוסחאות בעלי ערך, ומציין בהערתו את מקורות ההלכות, את המקומות המקבילים בספרות ההלכה, מעיר על כל מקום אשר בו אין ההלכה בחיבורנו כפי ההלכה המקובלת אצל שאר הפוסקים ועומד על כמה שאלות פרטיות. בכלל, יש ערך רב לתוצאתו ולהערותיו, אבל ערך אולי עוד גדול ביותר יש למבוא, הכולל ששים עמוד, ושבעה פרקים (א. מעמד ההלכה באיטליה בתקופת הגאונים; — ב. שם הספר, זמנו ומקום חיבורו; — ג. מקורותיו; — ד. הסגנון, אוצר המלים והכתיב; — ה. זריזותו; — ו. שימושם של הגאונים והפוסקים בחיבורנו; — ז. נוסחאותיו) שבו הוא רוצה להוכיח כי מחבר הספר איננו רב יהודא גאון ואיננו שייך לבית מדרשם של גאונים בבל, ושהספר נכתב באיטליה במחצית הראשונה של המאה התשיעית, כלומר, שהוא הספר העברי הראשון שנתחבר על אדמת אירופה, ויש להכיר בו אתי שיעור הקומה הרוחנית של יהודי איטליה בתקופה ההיא.

בהקדמה לחקירותיו, טוקר ד"ר מ. כל מה שנוגע לחכמת התורה באיטליה בתקופת הגאונים, ומלבד מה שאסף את כל הנוגע לנו בענין זה, גם חידש כמה דברים. בין החידושים נעיר על הוכחה חדשה שהוא מביא על המוצא האיטלקי של ר' חושאל: בתשובה אחת שנמצאת בחידושי הרשב"ט, שד"ר מ. מוכיח שנכתבה כמה דורות לפניו, מופיע בין החותמים הושיאל (טעות במקום חושאל) ב"ר יוחנן. ד"ר מ. משער כי במקום יוחנן צ"ל אלחנן (=חננאל, שם אביו של ר' חושאל) וכי השיבוש בא ע"י העובדה שהיו רגילים לכתוב את האותיות א' ל' ביחד ובעתיק שלא היה רגיל בקיצור הזה קרא י"ר במקום אל. נראה לי שאם באמת החותם הוא ר' חושאל בן חננאל (=אלחנן) אפשר לבאר את חילוף השמות על פי אותה דרך שבה מפרש ד"ר מ. את החילוף חננאל — אלחנן שיש להם אותו מובן. השוה החילוף אליקים — יהויקים במלכים ב' כ"ג כ"ד: חילוף השמות האלה נוהג גם עכשיו באיטליה. באותו פרק עצמו מביא ד"ר מ. הוכחות מתקבלות על הדעת על מוצאו מאיטליה הדרומית או מסיציליה כמאה שנה אחרי ס' הלכות קצובות, של פירוש הגאונים לטהרות, שייך ע"י ג. אפשטיין, ברלין תרפ"א.

הראיות העיקריות שעליהן סומך ד"ר מ. את דעתו על מקום מוצאו של ס' הלכות קצובות הן:

(א) שפה: ד"ר מ. מביא כמה דוגמאות של ביטויים

תש"א — 1940, 70, [2] ע', דיאגרמות, תמונות. 8°.
= אגרת. 3. — מהמעטפת. — החומר מסודר לפי הענינים.
שמותיהם של המספרים לא נכתשו.

425. ההסתדרות הכללית של העובדים העברים
בא"י. מחלקה לסטטיסטיקה ואינפורמציה.

קטלוג הספרים של הועד הפועל. מדור חוץ-
לארץ. תלאביב, 1941. 3, [1] 71 ("צ"ל 77) דף. 4°.
מהמעטפת. — הקטלוג מכתבי-מכונת בצד אחד של
הדפים. התכן: חלק א': כללי: תארגון המקצועי. —
משרד העבודה הבין לאומי I.L.O. — כלכלה ופוליטיקה.
— פירסומים במשלתיים (וצבוריים). — קאופרציה. —
שאלות מוניציפליות ועזרה סוציאלית. — שונות.

426. ההסתדרות הכללית של העובדים העברים
בא"י. הנער העובד. ציונים; חמריבליגרפי
למדריך. [תלאביב] תרצ"ט. 17 דף. 4°.
בראש השער: ההסתדרות הנער העובד — המזכירות. מהמעטפת.
הקטלוג מכתבי-מכונת בצד אחד של הדפים. הרשימה
כוללת כיבליגרפיה נבחרת על הציונות ותולדותיה על
הארץ והעליות. על תנועות העבודה ואישיה, וגם על
נושאים כלליים (סוציאליזם, התפתחות המדע ואישים.
שאלות החנוך).

427. הרמן, גיאורג. יסכן גורס; רומן.
עם מבוא מאת סמי גרונמן. (תרגם מגרמנית [נצחק]
שנברג). הוצאת "לגבולם" בהשתתפות מוסד ביאליק.
(תלאביב, חברת "מסדה", תש"א) 15, [1] 384 ע',
פורטרט. 8°.
= "לגבולם"; כנוס מבחר יצירותיהם
של יהודים מלשונות-ינכה, בעריכת ש. פרלמן. [ב].
שם המקור: Georg Hermann: Jettchen Ge-
berts Geschichte

428. הרשמן [זכריה]; [ישראל] מ[רדכי] הרשמן.
(א) ע' ש כ ה. (ב) הפרח. תלאביב, (דפוס
"אחיה" תש"א. 105 ע'. 8°.
כולל: ז. הרשמן;
עם חשכה; שיחה דרמטית, והפרח; מחזה מעובד
המנות ישראל מרדכי הרשמן, כל אחד עם שער חלקי
מיוחד.

429. וידלר, יצחק [Isack Widler] ספר הדר
יצחק; חיבור כולל ומוסיף. בהדור הלכתא
בשעמא מפוסקים ראשונים ואחרונים... מאת הרב יצחק
ב"ר נתן נטע וידלר... ירושלים, דפוס ר. ה. הכהן, ת"ש.
[4] דף, 152 ע'. 8°.

430. דינשל, אברהם. מה רוצה החזית

הדעת שהמחבר משער במטבע זרה. לפי דעתי אין הראיה
הנאת מוכיחה, כי דבר מפורסם הוא שהמטבע הנקראת
טרי, מטבע אמאלי (באיטליה הדרומית על חוף הים
הספיריני) היתה עוברת לסוחר בכל מרכזי המסחר של
המזרח, ועל כן גם אם נניח כי ה' הלכות קצובות נחבר
במזרח, אין להתפלא אם מחבר הספר שיער את דמי המדיון
במטבע טרי.

ד"ר מ. קובע את זמן חיבורו של ה' הלכות קצובות
ע"פ העובדות האלה: (א) הספר המיוחס לרב יהודאי גאון
שאליו מתכוון רב האי גאון (בדבריו המובאים בא"י ח"ב
ס' תל"ב) באמרו שבא מארץ אדום על ידי שבויים לבבל
אחרי מאה שנה למות רב יהודאי (כלומר סביב לשנת
863) יש לזהותו עם ה' הלכות קצובות: א"כ הספר
נחבר כמה שנים לפני 863.

(ב) בסי' הלכות קצובות אין להכיר עקבות ה' הלכות
גדולות, ועל כן נראה שהראשון נחבר לפני ה' הלכות
גדולות או לכל הפחות לפני הבאת לאיטליה.
כל זה מוביל אותנו אל אמצע המאה התשיעית.

השאלות אשר עליהן עמד ד"ר מ. הן מאותן השאלות
אשר קשה לפתור בודאות גמורה המוציאה מידי כל ספק.
מכלל הראיות שהביא יש להסיק שהשערותיו על מקום
מוצאו ועל זמן חיבורו של ה' הלכות קצובות הן מבוססות
היטב וראויות להתקבל, ובאמת נתקבלו על ידי מלומדים
בקיאים בדברי ימי ישראל באיטליה, שביניהם יורשה לי
להזכיר את שמו של פרופ' מ. ד. קאסטר, על כן יש לנו
להביע את תודתנו לד"ר מרגליות אשר — מלבד שהוא
נתן לפנינו ה' הלכות קצובות בצורה משוכללת וכמעט
שלמה — כתב פרק חשוב ומעניין בדברי ימי ספרות
ההלכה באיטליה והוסיף טבעת בשרשרת — אשר כמה
מטבעותיה נעלמו ממנו — המקשרת את עבודתם של
הגאונים לעבודתם של חכמי אירופה בזמן שאיטליה תפסה
מקום חשוב בחכמת התורה והפיצה מעינותיה חוצה.
א. ש. הרטום

422. הלר, יצחק איזק הלוי. ספר בנין
הריא"ל; כיל בקרבו תבנית בתי המקדש השונים
מימי שלמה המלך ואילך... כליות ציורים ותכניות... הכל
לפי הסורה... כ"ז נחקר ונערך... ע"י הרב יצחק איזק
הלוי הלר... (תלאביב, דפוס א. מוסס, תרצ"ח?) 15,
[1] ע'. 8°.

423. ההסתדרות הכללית של העובדים העברים
בא"י. חוקת התורה לעבודה וסדרי
הענין. תלאביב, הועד הפועל, (דפוס הפועל הצעיר),
תש"א. 87, [1] ע', טבלאות. 8°.
בסוף הספר: תקנות
לועדים מבקרים ליר מועצות הפועלים (ע' 77—85). תקנות
לועדות ביוריים בעניני קופת חולים (ע' 86—88).

424. ההסתדרות הכללית של העובדים העברים
בא"י. מועצת פועלי חיפה. מפי ראשונים;
עשרים שנות ההסתדרות בחיפה. (חיפה, דפוס "אות",

רוסית). חלק ב': ע'—ח. כרך ב' לועזי, עם מראה מקומות לג' החלקים של כ' א' (מפתח). 2 כרכים. חל' אביב, הוצאת המחבר, (דפוס „העקדן“, תש"א. [1] דף, 647—973, IX, [1] 6, [1] ע'; [2] דף, 246 ע'; פורטרט. 8°. „הספר זכה ע"י ח. נ. ביאליק ובסכום מעזבון המנוח ד"ר א. מויא זוכה בפרס ביאליק מיסודה של עזריית ת"א“. את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ח ע' 225.

436 זור, [אברהם] צבי [Abraham Zwi] שמואל גולן. החינוך המיני (מרחביה) הקיבוץ הארצי השומרי הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1941). [4] דף, 7—278 ע', טבלאות. 8°. (ספרית פועלים). „רשימה ביבליוגרפית“ (כוללת 123 ערכים, מהם 19 בעברית): ע' 259—267. — „מלון לחלק מן המלים הזרות ולמחנכים מעיינים אחדים“: ע' 268—271.

437 זימן, יהושע [Jehoshua Siman]. הכלכלה הארץ-ישראלית בשנת 1940. ירושלים, (דפוס „אחזה“, תש"א. 22, [1] ע'. 8°. = „הספריה הציונית הקטנה“, סורה ב' (חברת א').

438 זליגר, מנחם [Martin Seliger]. מדיניות אירופית כמזרח הקרוב; התגבשותה המברעת בתקופתו של מחמד עלי מצרים. ירושלים, ר. מס, (דפוס וויס), תש"א. 8, 215, [1] ע'. 8°. ביבליוגרפיה: ע' 211—215. שער נוסף באנגלית. הספר מקיף את השנים 1830—1840. בשני הפרקים הראשונים מסופר בקצרה על הבעיה המזרחית החל מתקופת נפוליאון, אך עיקר נושא הספר הסכסוך הטורקי מצרי ועמדתן של מדינות אירופה הגדולות בבעיית המזרח הקרוב. כידוע השפיעו מאורעות אלה על הפוליטיקה העולמית ועל פעילותן של אנגליה וצרפת, שהלכה וגדלה המחבר השתמש בחומר נדפס עשיר (בין השאר גם בקבצי תעודות). מן הספר יש לראות שהבעיות העקרויות של התקופה ההיא נשארו ובתקופה עד המלחמה העולמית הקודמת ובשנוי צורה גם אחרת (הדאגה לתחבורה החפשיית עם הוורו מצדה של אנגליה, המתחנות עם רוסיה מסביב לשאלת קושטא, ההיאבקות מסביב לנקודת-משען בחפ"ים החיוני בין מדינות המערב, היחסים הפנימיים בטורקיה ועוד). המחבר מרצה את השתלשלות המאורעות על רקע היסטוריו-עולמי, ומציין את השפעתה של המדיניות הפנימית של אנגליה וצרפת על מדיניותן החיצונית.

439 חבל ימי לישראל. לוח הח"ל לשנת ת"ש 1939—1940. תל-אביב, מרכז החבל הימי

הלאומית האחדידה? (תל-אביב), חזית לאומית אחדידה, דפוס „דיב“, [תש"א]. 17, [2] ע'. 8°. = חזית לאומית אחדידה, מס. 1.

431 התערך הלאומי ליהודי א"י, המחלקה הסוציאלית. העבודה הסוציאלית בכנסת ישראל; דיונים ותשובות על פעולותיהן של הלשכות לעזרה סוציאלית בערים ובמושבות לשנת תרצ"ח ולחדשים אוקטובר—דצמבר 1938; מנחם-אב תרצ"ט אוגוסט 1939. 2 חוברות. (ירושלים), המחלקה הסוציאלית של העד הלאומי, (דפוס ר. ח. הכהן), תרצ"ט — 1939. 34, [2]; 46, [6] ע'. 8°. בראש השער: „העד הלאומי לכנסת ישראל. דיווח על שנים קודמות הופיעו בתוך „דיעות“ על העבודה הסוציאלית בארץ ישראל“, ש"ל ע"י המחלקה הסוציאלית של העד הלאומי. אב תרצ"ט. מקצתו גם באנגלית. לשויהם שער נוסף באנגלית: The General Council of the Jewish Community of Palestine. Social welfare in the Jewish Community of Palestine.

432 [ורפל, יצחק] [Isaac Werfel]. לפולמוס המיוחד של הבי יונתן אייבשיך, מאת א. ה. שילוני [פסיונוס]. ירושלים, אגוד סופרים התיים, (דפוס הפועל המזרחי), תש"ב. 33 ע'. 8°. = ספרית „במישור“ ה. נגד מאמריו של ג. שלום ומחברתו „לקט מרגליות“ (ראה ק. ס. שנה י"ח ע' 239).

433 זבה, (יהודה). הים התיכון. חל' אביב, (מרכז החבל הימי לישראל, דפוס הפועל המזרחי), ת"ש. 64 ע', מפות. 8°. = ספרית מרכז החבל הימי לישראל. חוברת ה', מנוקדת.

434 ז'בוטינסקי, זאב [Vladimir Jabotinsky]. מדברי ראש בית "ר זאב ז'בוטינסקי לנער; אוסף מאמרים, אמרות ונאומים. תל-אביב, תש"א. 60 דף. 15: 21 (רחבו גדול מאריך). = ספרית מפקדים. חוברת ב'. בראש השער: ברית הנוער העברי ע"ש יוסף תרומפלדור בארץ-ישראל/הציונות. — הקטגוריה מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים. — „הוצאה פנימית“. יצאה בכ"ט בתמוז במלאת שנה למותו של ז'בוטינסקי.

435 זגורודסקי, מלך [Alech Zagorodski]. מלון כל-בו לחקלאות בשני כרכים: כרך א' עבריו-לועזי (אנגלית, צרפתית, גרמנית

- ישראל, (דפוס "ארץ"), [תרצ"ט], 86, [2] ע', תמונות. 8°.
- זהו "הלות הימי העברי הראשון, בציון וכישראל. אספנו בו קטעים ורשימות ומספרים מחכימים להחיתנו בימים, לספר בו ולצין את הישגינו הראשונים".
- 440 חיפה. לשכת המסחר והתעשייה העברית. חיפה והמחוז. ביולוגיה. 1940. חיפה. שרות לפרסום גילדשמידט-רוזן, (דפוס ג. ורהפטיג) [1941]. 38, [2] 40 ע'. 8°. עברית ואנגלית. שער נוסף באנגלית: Haifa. Jewish Chamber of Commerce and Industry, Haifa and District. Annual bulletin 1940.
- את הקודם ראה ק.ס. שנה י"ז ע' 279.
- 441 חיפה. עיריית. הדין והשכר השנתי השני 1939—1940. שבת לוי יושב ראש ועדת העירייה. [חיפה, 1940], II, [2] 75 דף. פורטרט. 2°. הקטגוריה מכתב-מכונה בצד אחד של הדפוס. — את הקודם ראה ק.ס. שנה י"ז ע' 152.
- 442 חיפה. הקהלה העברית. הארכיון לסיני היהודית בחיפה — תרצ"ח. מטעם ועד הקהלה העברית — חיפה, עבד ע"י עובדיה א. י. ז. ב. ר. ג. מנהל המפקד... חיפה; תל-אביב, דפוס מ. שהם, ת"ש. 30 ע', טבלאות. 4°. מהמעטפת. על המעטפת השמאלית שער נוסף באנגלית. המפקד נערך במרץ-אפריל 1938. מספר היהודים 54.118 שהם 54.6% של האוכלוסיה הכללית. במשך 7 שנים מספר גדל פי 3.4. לפי העדות: אחוז האשכנזים הוא 86.3%; לפי ארץ המוצא: 29.9% מפולין, 23.7% מא"י, 18.9% מגרמניה-אוסטריה, 6.1% מרוסיה, 6.1% מרומניה, ואחוז פועל מארצות אחרות.
- 443 "חירות"; צורר מכתבים של חברי קיבוץ חירות שנקטפו באבם, עליזה פאס, אלפרד וו. ד. וואלדה, לוצי פיסר, זאב אורבך, (תרגום [מגרמנית] בידי י. אחא... מ. דורמן... ש. גזון). גבעת ברנר, (הוצא לאור בסיוע של הוועדה הפועל של הסתדרות העובדים הכללית, לשכת הקשר של "הבונים" בא"י והתאחדות עולי גרמניה; תל-אביב, דפוס "אחדות"), תש"א. 16, 230, [2] ע' / 4 פורטרטים מודפסים. 8°. העורך: מ. דורמן. — ג' מכתבים וכתבו עברית. ע' 5—16. ד. שטוק; עם הספר (על קיבוץ חירות בגרמניה בתקופה שלפני היטלר).
- 444 טוין, מרק. הדין והשכר השנתי השני 1939—1940. שבת לוי יושב ראש ועדת העירייה. [חיפה, 1940], II, [2] 75 דף. פורטרט. 2°. הקטגוריה מכתב-מכונה בצד אחד של הדפוס. — את הקודם ראה ק.ס. שנה י"ז ע' 152.
- 445 טימיריוב, קלימנט ארקדיביץ'. חיפה. לשכת המסחר והתעשייה העברית. חיפה והמחוז. ביולוגיה. 1940. חיפה. שרות לפרסום גילדשמידט-רוזן, (דפוס ג. ורהפטיג) [1941]. 38, [2] 40 ע'. 8°. עברית ואנגלית. שער נוסף באנגלית: Haifa. Jewish Chamber of Commerce and Industry, Haifa and District. Annual bulletin 1940.
- את הקודם ראה ק.ס. שנה י"ז ע' 279.
- 446 יזרעאל. אדמונד. א. נ. ש. ח. ש. מ. ל. ספור דמיוני. תרגום מפולנית [נוסף] ליכטנבוים. תל-אביב, אגדת הסופרים עליז, "מסדה", (דפוס "גוטנברג", 1942). 155 ע', תמונות. 8°. (ספרית מפרש). מנוקד. שם המקור: Edmund Jezierski [Edmund Krueger]: Ludzie elektryczni.
- 447 יערי-פולסקין, י[עקב] Jacob Jaari-[Poleskin]. זאב דיבוסיןסקי — יוצר הגדולים. תל-אביב, "אישים ומאורעות", (דפוס מווס), תש"א. 62 ע'. 8°. מיוסד בעיקר על "מגלת הגדוד" של דיבוסיןסקי (ראה ק.ס. שנה ח' ע' 14) וגם על זכרונותיו של משה סמילנסקי: "הגדוד" (בוסתנאי שנה ט').
- 448 יפה, אבא בן אשר צבי. ספר יפה ל ב. ש. מ. י. קובץ שו"ת הערות והארות באורים וברורים בדברי חז"ל ובמקראי קדש. המחבר אבא בן אשר צבי יפה... חלק א. ירושלים, דפוס חיים יעקב צוקרמן, ת"ש. [2] דף, 64—80 ע'. 8°.
- 449 יפה, אליעזר ל[יפא]. מלים נרדפות: מלון. תל-אביב, הוצאת המחבר, (דפוס "דבר"), [1941]. 15, [1] ע'. 8°. דוגמאות משני חיבוריו בכתובים: שבושים בכונה שבתניך, מלון למלים נרדפות.
- 450 יפה, ש[מערן] ד[וד]. החקלאות העברית הקדומה בארץ-ישראל. תל-אביב, ספרית "השדה", (דפוס "הפועל הצעיר"), ת"ש. 23, [1] ע'. 8°.
- 451 יצחק בן יעקב; פרקי חיי, כתובים בידי יוסף-ב. ר. קובוצת חברים, ערוכים בידי ג. חנוך. תל-אביב, המרכז לנוער של הסתדרות העובדים בארץ-ישראל, (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"א. 70 ע', [1] דף. פורטרטים. תמונות. 8°. (ספרית המרכז לנוער של הסתדרות העובדים בארץ-ישראל). — מנוקד כולו.

מדינת הים לגבי א"י מדינת הים קרי ל"י, ובהקבלה מה"ג של אספמאי עמוד 322: פ"י כל המדינות לגבי א"י מדינת הים קרי להו. והדברים מאלפים, אם נכון הוא שהתשובה היא לר"ש ורב האיי הרי יש מקום לשער כי התשובה נשלחה לקירואן ושם הכירו את הפירושים שהכניסו לה"ג אספמאי. או בסי' ק"ז (שוב מ"גיאניקה" 98-99): "ולשדורי גיטא גיטא בידו ארמאה וכו' פסול ו א ו דאיכא שהדי יש' אחריני דשהדי על חתימת ידו דהלך (=דהנך) שהדי נ ת י ו ה י הלך יש". תשובה זו מתבארת יפה ע"פ שיטת קצת גאונים שהובאה בסי' ק"ז שהעכו"ם שהביא גט ומסרו לישראל והלה מסרו לאשה הגט כשר. וגם הגאון בתשובה זו דעתו בעיקר הדין כך, וברור כי במקום המלה העוממה נתייח צ"ל: נתיחור (=ליתרו) ¹.

ובמה הלכות גדולות משמענו כרך זה. טול לדוגמא סי' ש"ד (וקטן אם יכול) להוציא עבדיו לחירות וכו' ועוד קודם לכן (לפני שהביא שתי שערות) קטן הוא ולא בר מצות הוא דלחיבינו לעבדיו במצוות. טעם זה הנמצא גם כה"ג וגם בזה"ה מפליא בחידושו שהדי שיטה חדשה בשיחור עבדים לפנינו אלא שאין כאן המקום להאריך. או בליקוטי פיר"ח סי' כ"ג "מ"מ שמאל לא אמר זה (דדינא דמלכותא דינא) אמתי דשטרות העולין בערכאות של עכו"ם אלא תלמודא שני הכי". פסקא זו חשובה מאוד לשאלות עריכת התלמוד. או יש שגירסא קלה מיישבת לנו את סגנון הגמרא. באוצר הפירושים סי' קי"ג: בגמרא מ"ד א': משוט מיהא הוא גר תושב הרי הוא כנוכרי, כרגיל פושטים בעיא בדברי ברייתא או מימרא, וכאן אין לא זה ולא זה. ורש"י כבר הרגיש בזה ואמר: פשוט מיהא מתנ"י, הבריייתא אינה לפנינו, אבל בפירוש לגיטין כ"י בית הספרים הלאומי הגירסא כאן: דאמר רב חננאל גר תושב וכו'. והדברים מאירים ושמחים. וגם בעניני לשון, מענינת היא הפסקא שבתשובה סי' תמ"ח (עמ' 191) על המלה זור השכיחה בתשובות הגאונים, המבארת ביאור מסמך את המלה הזאת שהתחבטו בה חכמים (ראה למשל הרכבי בתשובה"ג שלו עמ' 353 ובריל שציין עליו הרכבי) וז"ל: "וחזינא דכתבת זור מן ר' עקיבא ברי' ש ולא הכין הוא לשון בני אדם אלא זור בדי' ומילתא פריסית היא". ומפליא הדבר כי הכותב כאן טעה בטעותו של קה"ט בעה"ש ערך "זור" שחשב שעיקרה של מלה זו הוא זור. וגם בתוספת הערוך השלם לא הרגישו בתשובה זו. ואולי כדאי לציין גם שימוש זה שבסי' קל"ה עמ' 55 (לרב האי!) "אל תתמהו מאלה" וכו' שכבר העיר על טעותו רמב"ע בשירת ישראל עמ' קנ"ד. אלא שלא הקפידו על זה. וגם רמב"ע עצמו בשיריו לא נזהר בזה.

הכרך הי"א לנדריים נזיר וסוטה שונה הוא תכלית שינוי מאחורי הקודמים. "ומשני מר רב יהוראי לא נשנית נדרים בישיבה" ועל כן מיעטו ללמדה גם מחוץ (1) ומ"הדאמ' רחב"א אר"י מתחיל עניין חדש ושייך לדף כג ע"ב. ולא הרגיש בזה גם גינזברג והעיר מה שהעיר.

יצחק בן יעקב היה מראשוני "הגניקה" ועסקני א"י העובדות, מפעילי מפעל התעופה העברית. נהרג בתאונת דרכים בבי"ש בכסלו תש"א.

452 ירושלים. הקהלה העברית. חברה קדישא. ת ק נ ו ת ח ב ר ה ק ד י ש א אשר על יד קהלת ירושלים (בנסת ישראל)... ירושלים, (דפוס ליפשיץ), תרצ"ט. 20 ע', תכניות. 8°.

453 כרמון, אלכסנדר. מדורות: חזיון כשלש מערכות עם פרולוג. ירושלים, "אחיאסף", (דפוס ש. וינפלד), תש"א. 61 ע'. 8°.

454 לוי, יוסף צבי בן אברהם. זרע הארץ מיוסד לבאר כל פרטי הדברים מדיני כלאי זרעים הנהוגים בארצנו הקדוה אפילו בזמן הזה... הפנים הוא מלשון רבינו הר"מ ב"ם ובתוספות דינים מחודשים מהראשונים. בסוף... ספר מיוחד בהלכות כלאי אילן מיוסד לבאר תורת הרכבה... חברתי... יוסף צבי הלוי... ירושלים, "מוסד הרב קוק" שליד המזרחי העולמי, (דפוס רוהדל), תש"א. 19, [1] 285 ע'. 8°.

455 לוי, בנימין [נשה] (B. M. Lewin). אוצר הגאונים; תשובות גאונים בבל ופירושיהם על פי סדר התלמוד... כרך י"א: מסכת נדרים גזיר סוטה. ירושלים, הוצאת "מוסד הרב קוק" שעל-יד המזרחי העולמי, תשי"ב. 12, 305 ע', [1] דף. 8°. שער נוסף באנגלית. את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ח ע' 125.

כשאתה פותח כרך של "אוצר הגאונים" אתה מתפלא על הבקאות הגדולה שחונן בה המחבר האוסף הגורנה את תבואות הדורות; מי שמציא אצל המקורות יודע את פיוזון ומכיר את קשיי האסיפה, הוא מתמיה על ידו הברוכה של המחבר, יד הבנאי המומחה המצליחה תמיד להניח כל אבן ואבן על מקומה. כל פיסקא ופיסקא מצטרפת בסוד הצירופים, אל אחיותיה, וגומה לך כאילו כך נולדו תואמות, מתחילת ברייתן, ורק לעתים רחוקות נשארו סימני יצירה המלמדים על גלגלי-סידור של פיסקאות אלו.

כרכים העשירי והאחד עשר מסתמים סדר נשים וע"י זה נשלמה כמחצית עבודתו של המחבר.

הכרך הי"א למס' גיטין אינו נבדל בסידורו משאר כרכי האוצר, מחולק הוא לתשובות ולפירושים ונספחים לו לקוטי פירוש רבנו חננאל שליטת המחבר מפוסקאות הנמצאות אצל הראשונים ומקטע של פיר"ח שנתפרסם ע"י אסף ב"מספרות הגאונים" עמ' 185. מוסף על זה גם קטע מ"פירוש הגאונים" לגיטין (אף הוא מ"מספרות הגאונים" 178).

ותא חזי כוחו של סידור שעליו אתה עומה על כמה גופי הלכות. והרי דוגמאות מספר. בחלק התשובות סי' א' ("גיאניקה" 173): דא שכחן בפירוש דכל

גם הספק שבע' 173 הערה א.

חלק הפירושים. ראוי היה להביא את פירושו של רב האי ל"ערכאות" בספרו כת אב אל ח א ו י מובא בספר המספיק לר' תנחום ירושלמי (פונגסקי צדמ"ג 55 עמ' 603 סי' ד' ולקושים של ב כ ר עמ' 19). — סי' ב'. תרגום זה נזכר גם בפירוש המאירי לאבות פ"ג מ"ב. השומרוני תרגם: ו ש ד י ק. וראה מה שכתבתי להלן בנדרים. — אחרי סי' קל"ג צריך להביא את דברי הרשב"א בתשובותיו ח"א סי' ק"ג. — לקוטי פר"ח סי' קצ"ח הערה ד' להוסיף: וממנו בסמ"ג עשין, גירושין, בשם ר"ח איש רומי. — להערה במפתחות עמ' 106 לע' 247 יש להוסיף: והשוה פר"ח בכתובות באוצ'הג שם סי' ב': "רבנותינו היינו רבינו הקדוש".

כ ד ר י י"א. עמ' 27 סי' ע"ז וכו'. ראה גם תשובות הרשב"א ח"ה סי' ר"ל. — עמוד 44 סי' קיז. הנוסח הערבי משובש. ורא' פ נ ז נ ס ק י "אנשי קירואן" עמ' 7 (=ספר היובל להרכבי עמ' 181) הערה 1. — עמוד 79 סי' פ"ב. ובזה"פ פנחס (דפוס בראר ר"ל א') הסימן: אסג"ת משבח"ת. — עמ' 90 סי' קס"ו: "ור' צמח פי' עילא בר גרדי עיר בן אתונות". הנה ק ה ו ט במבואו לעה"ש עמ' XVIII אומר: "וא"כ לר"צ גאון גירסא א-ח-ח-ח היתה לו בנדרים מ"א. עי' ערוך ערך גדרון שגם רבינו פי' שם גדרונא עיר וזה קרוב למה שפי' רצ"ג". קהוט חשב כנראה כי "עילא בר גרדי" שבדברי רצ"ה היא ציטטה מגירסתו בגמרא. והעיר בן אתונות" הוא פי' לזה. ובאמת לא היתה לו לר"צ גירסא אחרת מאשר לפנינו. גירסתו היתה: ג י ר ו נ א (כלפינו ובכ"י מינכן וכן היתה גירסת ה"ערוך" כפי שהוא ביוחסין, ולא גדרונא שבדפוס הערוך) והוא מפרשו על פי תרגום של עיר בן אתונות שבזכריה ט' ו' שתרגם עילא בן גרדי. אמנם אין תרגום זה לפנינו בזכריה⁽²⁾ אבל שייך ל"תרגומים" הנזכרים אצל הגאונים (הראשונים⁽³⁾). — עמ' 132 ו' "אמר מר על מתני". השוה גם עמ' 202 הערה ב' והקדמה עמ' 6 והערה שם, וכן באורח מישור לנויר ל"ב א. וכן היא גירסת ה"ג גיטין

(2) לפנינו "עיר" וצ"ל "עילא" (וכן בסורין). עילא גם בתרגום לבראשית ל"ב ט"ז; שופטים י"ב י"ד (וכצ"ל שם י"ד); ישעיה ל' ו' ואיוב י"א י"ב.
(3) בנוגע לתרגום ירושלמי אסף מ. ג י נ צ ב ו ר ג ר בהוצאה שלו עמ' 91 כמה ציטטות אבל אין אוספו שלם. ראה למשל המאירי לאבות שבהאחי למעלה בהערה לגיטין. והשוה גם הר"ח הל' ר. על התרגום הירושלמי לתורה" תדפיס מה"עבריי" ניו יורק תרפ"א. עמ' 9—14. והשוה גם "סדר המערכה" של קהוט עמ' 12—29, ובכ"ר "ספר המספיק לר"ת ירושלמי" החלק האשכנזי עמ' 73—76. וראה למשל תשרי"ג אסף ב' עמ' 106 סי' קצ"ד. (אבל שם עמ' 17 סי' ג' אי"ו שונה מכל הנוסחאות המוקנות⁽¹⁾); גנוזי שכטר א' 172; השרשים לר"י בן גינא ערך פענח; שו"ת הרשב"א ח"א סי' קס"ד; רד"ק יושפטים י"א ב' ושו"ת הרשב"א תולדות אדם סי' שס"ג; בראש לקוטי בתר לקוטי שבראש מחזור ויטרי הוצ' מקוצי נדרמים דף [א' ב']; רבינו יונה למשלי י' א. והשוה צפה"ב כרך ו' עמ' 55 ואילך ועמ' 122 ואילך. — ואולי התרגום שבדברי רב צמח הוא מהתרגומים של הפס' הנזכרים בדברי ר' נטרונאי סדור רב עמרם גאון, ורשא, דף כט"א.

לישיבה. ומשום זה מועטות כל כך התשובות הפרשניות למסכת זו. ברם לא מעט השאלות בדני נדרים. כי אם אמנם נמנעו מלהתיר נדרים לא מיעטו לנדור ולנדוב, והנודרים פנו בשאלותיהם לישיבה, וגם הגאונים בספרי המסקים שלחם לא נמנעו מלפרש דיני נדרים: ה"ג, הלכות פסוקות (אוצה"ג עמ' 117) ושאלות. ומאריך גיטא דעת המחבר היא שהרבה מתורת הגאונים נשתקע בדברי הראשונים, ביחוד בחילופי נוסחאות, ועל כן הכניס כאן יותר מבמקום אחר מתורתן של ראשונים. ואמנם כבר עזרו ראשונים שלשון נדרים ונויר משונה הוא. וגם גירסותיהן משונות, ולא נמנעו לומדיהן מלחדש גירסאות על דעת עצמם: "ויש טועים שהגיהו ר' זכאי אומר וכו' לפי שלא היו יודעין המלחקה איפה ו ב ד ו מ ד ע ת ם לימר שר' זכאי חולק". (עמ' 182).

במסכת נדרים נהג עוד המחבר כמנהגו והפריד את התשובות מהפירושים, אבל במסכתות נויר וטוטה צירף את התשובות והפירושים יחד. גרם לכך מיעוט התשובות לשתי המסכתות האלו. בנוגע לנויר הרי מובן שאם לא למדו נדרים לא למדו גם נויר ובאמת ברשימת המסכתות שלמדו בישיבה שנתפרסמה ב"מונטשריפט" 1923 עמ' 135 חסרה גם מסכת נויר. ואשר לסוטה גרם בודאי מיעוט ההלכות למעשה שבמסכת זו.

למסכת נדרים נספח קטע הגון מס' המפתח של ר' נסים. ואשר לפי ר"ח הרי ספק גדול אם הר"ח חיבר באמת פי' לנדרים ונויר (וראה מה שהעיר בשמי כ"ע 207 הערה י"א), רק למסכת סוטה. ברור שפירש אותה הר"ח, שכן מביאו הערוך כמה פעמים, והמחבר ראה גם קטע מפ' הר"ח בכ"י (הקדמה עמ' 5 הערה א'). ויש להוסיף כי פי' ר"ח לסוטה נזכר גם ברשימת הספרים שפירסם א. אדלר בספרו "על כ"י עבריים" עמ' 39 סי' 61 (J.Q.R., י"ג, עמוד 54 סי' 61).

ממיעוט הפירושים למסכתות אלו צירף המחבר את כל פירוש הערוך. ובמסכת סוטה לא הבדיל בין פירוש הערוך לבין פי' ר"ח. (סי' פ"ז שבע' 291 מתברר עתה שהוא לר"ח אלא שהוא לקוח כנראה מפ' לבבא קמא שכן הוא לשון ממש של הר"ח (כ"י) לב"ק פ"ג. והשוה אוצה"ג — התשובות לגיטין סי' כ"ח).

והרי כמה הערות לפרטים: כ ד ר י י' התשובות, סי' קלה. נמצא גם בקטעים מס' בשר ע"ג גחלים שהוצאו מכ"י מרכזי הגדול ופורסמו בס' השנה פרנקפורט דמיין, כרך 4 החלק העברי עמ' 60 סי' 14 ובלשון מחוקקת יותר. וכן נמצא שם סי' ת"מ—תמ"א (עמ' 60 סי' 13). — סי' ר"ע—רכ"ה. ראוי היה להביא את דברי המקח והממכר שער ד' הדרך ה' והי"א. (לסי' רכ"ב יש להעיר שצ"ל: עד [אלף] וכיוצא, ותשובת הגאון מתחילה מ"ודא"י). — אחרי סי' ת"ה יש להוסיף עוד קטע: "ובספרו (של ר"ש בן חפני) כתאב אלשרוט (ספר ה ת נ א י ם) שמצאתי זה לא כביר יאמר: וקד קיל אן אר א ס א ל מ ת י ב ה' א ל פ י ו מ י ז צ"ל אנה קאל לנחתאג אלי תנאי כפול אלש' גיטין וקידושין פט כו" (ספרי) רס"ג כרך ט' עמ' XXXVIII סי' ד'). ועל פי זה יתברר

ישראל). 101 ע' 33—89: "שירי ציון של דיה"ל בצירוף באורים ופירושים מאת המחבר. צורפו גם קטעים מהכורתי" — ע"ח—ע"ט: צנצנ' פ'ר, ל [י ב] ; הציונות ברוסיה. 155, [1] ע', לוחות-תמונות, פורטרטים, פקסימילים. על התנועה הציונית מהתחלתה ב-1881 ועד 1917 מסופר בע' 11—49, וההוצאה היא בהכרח כללית. לעומת זה עשיר ומלא ענין הוא הספור על הציונות ברוסיה בכ"ד השנים האחרונות (1917—1941). המחבר אסף חומר עשיר, השתמש בחומר הנפס וגם בארכיונו הפרטי (המחבר היה אחד מעסקני התנועה ומ"אסירי ציון" בתוצאה מזה). בעבודה זו נתן לנו לא רק סכום או פופולריזציה, אלא חשף הרבה עובדות בלתי ידועות. בסוף החוברת: ע' 144—151: רשימת הקרבנות של הרדיפות; ע' 151—154: ביבליוגרפיה, הכוללת 30 ערכים. — את הקודמים ראה ק. ס. שנה י"ח ע' 228.

461 מדריך לתוצרת-הארץ; שמות היצרנים, כתבותיהם והמצרכים הנוצרים בארץ. שנת תש"א. סודר על ידי המרכז למען תוצרת הארץ, ירושלים, ש. צ. צביאלי (בייכע); (תל-אביב, דפוס מ. שהם), (ת"ש), 16, [7], 3—79, 3—77, [8] ע' 8. על המעטפת: מדריך תוצרת ארץ-ישראל — בעברית ובאנגלית. — שער נוסף באנגלית: Palestine produce guide. Jerusalem, [1940] את הקודם ראה ק. ס. שנה ט"ו ע' 416.

462 מויאל, דוד. אור מזורח; פרוש על ספר בראשית... תל-אביב, (דפוס "אחיות"), תש"א. 37, [3] ע' 8. ביבליוגרפיה: ע' [38] פירושים על פסוקים שונים עפ"י השוואה ללשון הערבית.

463 מועצת ארגונים בלתי-מפלגתיים. הבלתי-מפלגתיים בעבודתם: דו"ח מפעולות המועצה אדר תרצ"ח — אדר תרצ"ט. תל-אביב, (דפוס שושני), תרצ"ט. 13 ע' 8.

464 מורוא, אנדרה [André Maurois]. איכה נפלה צרפת. מהוורה שניה. (תל-אביב, "אישים ומאורעות", דפוס א. מוזס), [1941] 3—62 ע' 8. אישים ומאורעות. ב. מהמעטפת.

465 מיוחס, יוסף בר"ש. מחנות נוער; ספר-עזר למורים, למדריכי נוער ולצופים. (ירושלים, לשכת הנוער של מחלקת החנוך של הוה"ל לכנסת ישראל, (דפוס "העברי"), תש"ב — 1941, 15, 240 ע', תמונות. 8. ביבליוגרפיה וספר-עזר, ע' 238—

שהובאה באוצה"ג ניטין, חלק התשובות סי' תט"ו. — עמ' 216 סי' ז'. והשוה גם שאילתות סי' מב: ר' מאיר אומר, ובפסחים מה ויומא פב רבי אומר. — עמ' 235 סי' כ"ח. מדרש מופלא זה נזכר גם בכ"י מינכן מס' 358 דף 55 ע"ב והדפיסו רש"י טויסיק במלאכת שלמה ליד ע"א. — עמ' 249 הערה א'. למוסיף: תשובות הגאונים מהדורת אסף ב"מדעי היהדות" סי' ס"ד בהוספה. — עמ' 283 סי' ל'. והשוה ר"ח לעז' כ"ט ב'. להקדמת כרך י' עמוד ז'. אבל בתשובות מהר"ם (ברלין) סוף סי' ק"ח הגי': "תוספי ניטין" וואס כן איז ענינו לכאן.

להקדמת כרך י"א עמוד 6. להוסיף: "מהו דתימא" (נזיר ב') ש"ה העיזר עליו ב"כריתות", לשון למודיש שער ג' אות צ"ח. (ושם בטעות: "גדרים" וכן העתיק ב"הליכות עולם" שער ב' פ"א (=כללי שמואל" לר"ש י' סדליו פרק המ"ם); וכן "כלם שיטה אחת הן" (גדרים י' א') שהעיר עליו בשו"ת "חות יאיר" סי' צ"ד.

לברו ובתנאים מיוחדים עומד המחבר בעבודתו הקשה ומעניק לנו מדי שנה בשנה כרך חדש של ה"אוצר". ויהי רצון שמחצית הדרך השניה תהא לו נוחה יותר.

ש. אברמסון

456 ליטואר, [פרנץ]. מחלות פרי ההדר (ההצטת... גסימניון האורנים — אפריל 1937). תל אביב, תרצ"ט — 1938. [3] 2—20 דף. 4. בראש השער: הסתדרות הפועלים החקלאים. איגוד עובדי האריות. אגודת האורנים. — הקטגורף מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.

457 לילינבלום, מ[שה] ל[יב] [M. L. Lilienblum]. ... צבורי חברה. מלקט, ערוך ומבאר עלידי יהודה איג"ס. תל-אביב, הוצאת "העובד הציוני" בארץ ישראל, (דפוס "הפועל המזרחי"), ת"ש. 8. 30 ע' 8. מנוקד (פרט למבוא). (ספרות "מקורות" של הסתדרות "הנוער הציוני" העולמית). = פסקים לעם ולנער. 4. ע' [3]—8: מבוא מאת העורך.

458 ליפובצקי, פסח. יח. ברנר; (שלחי דברים). למלאת עשרים שנה למותו. (תיפה). ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, מועצת פועלי חיפה, המזכירות, (דפוס "אות", 1941, 62 ע' [1] דף. 8. = אגרת מספר 8.

459 ליפסטרוב, משה. לשון-נופל-על-לשון. תל אביב, "אבישם", (דפוס "החושן"), מ. ל. נחום וכונין, תש"א. [2] דף. [3]—73 ע' 8. בראש השער: משה סמבטיון, נוסף שער מורחב.

460 לנער, ספרית ארץ ישראל של הקרן הקימת לישראל ע"י ע"ח—ע"ט. 2 חוברות. ת"א, "אמנות", (דפוס הפועל [המזרחי]), תש"א. 8. מנוקדות. התכן: ע"ז: ילין, דוד: רבי יהודה הלוי; חייו שירתו ולאמיתו. (ליובל ה-800 לעליתו לארץ-

לארץ-ישראל לועדת התמיד לעניני המנדטים. הומר למדריכים לעיון ולשיחות. ירושלים, הוצאת המחלקה לנוער של הלשכה הראשית לקרן היסוד, תרצ"ט. [1] 6 דף. הקטגורף מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים. 4°

474 הסוכנות היהודית לארץ ישראל. היועץ לעניני התנועות בפני התקפות אויר (ה.ג.א.). הגנת הילדים במוסדות החינוך. שיקולים של ה.ג.א. לפני פתיחת עונת-הלימודים. תנאי ה.ג.א. לפתיחת בתי-הספר. תנאי ה.ג.א. לפתיחת גני הילדים. תל-אביב, (דפוס "הפועל הצעיר"), ת"ש 15 ע'. 8° בראש השער: יועץ הסוכנות היהודית לעניני התנועות בפני התקפות אויר (ה.ג.א.).

475 הסוכנות היהודית לארץ ישראל. מחלקה למסחר ותעשיות. דין וחשבון לשנת ת"ש (1939/1940). (ירושלים, דפוס "האומן" ר. כלנר את ב. מורח), תש"א. 37, [2] ע'. 8° התקדמה חתומה ע"י א. שמורק. מנהל המחלקה. הו"ח הקודמים פורסמו בתוך הו"ח הכללי של הנהלת הסוה"י, המוגש פעם בשנתיים לקונגרס הציוני.

476 הסוכנות היהודית לארץ ישראל. המכון לחקר הכלכלה. מה לאכול בשעת מצור? מפרסומי הועדה לתזונה שליד המכון לחקר הכלכלה של הסוכנות היהודית לארץ-ישראל. תל-אביב, סמילנסקי, (דפוס "הפועל הצעיר"), ת"ש 19, [1] ע'. 8°

477 הסוכנות היהודית לארץ ישראל. המכון לחקר הכלכלה. המסחר הקמעות העברי בשנים 1935—1940 (לאור אנקיסה מיוחדת שנערכה בתל-אביב) מאת קרשון צידרוביץ. הוצא בהשתתפות המחלקה למלאכה ולמסחר ועזר של הסוכנות היהודית. ירושלים, (דפוס "אחיה"), 1941. 66 ע'. בתוכים טבלאות (4 מקל מקפלות). 8° האנקיסה נערכה בחודשי ינואר—יולי 1940. המחבר גם הסתייע בחומר מקורי שברשות מחלקת הרשימות של עיריית תל-אביב. התכן: בעית הגדישות והוצאות התיווך בסחר הפנים בעולם ובארץ. — סחר הפנים בת"א לעצמי העיקריים. — הרגלות ובעיותיה.

478 סונזון, יצחק יחיאל. מאכל כשר. מאת הרב י. סונזון... כתבתי גם כן בשפה המדוברת (זשארן) וקראתי אותו אמרי שאול... ירושלים, דפוס "מנורה", תרצ"ו. 16 ע'. 8°

479 סטינבק, ג'ון. ענבי זעם. מאנגלית

240 עם הקדמות מאת ארתור כורך (ראש תנועת הצופים העברים בא"י) ומשה שובה (יו"ר הועדה הפדגוגית של מפעלי הנופש ע"ש "גוגנהיים-הדסה"): הנוער בחייו העצמיים.

466 מסטבוים, יואל. דרכה של מריסה; רומן. (תרגם מאיידיש מ. אינדלמן). תל-אביב, "מסדה" בסיוע מוסד ביאליק, (דפוס "אחיה", תש"ב — 1941). 204 ע'. 8° = ספרית "רמון" 12

467 מסינג, יהודה. לבעיות המתודיקה בחינוך הדתי. ירושלים, אגוד סופרים, דתיים, (דפוס הפועל המזרחי), תש"א. 42 ע'. 8° = ספרית "במישור" ז.

468 מפלגת פועלי ארץ ישראל. לוח המלחמה והכבוש בחקלאות. תל-אביב, מפלגת פועלי ארץ-ישראל, (דפוס "הפועל הצעיר"), תרצ"ה. 29, [1] ע'. 8° מנוקדת על פעולותיה של ההסתדרות החקלאית. לקראת הועידה החקלאית.

469 מקרנקו, אנטון? [Anton? Makaren?]. פואימה פדגוגית. מרוסית אנברהם שלונסקי. (ספר ראשון). (מרחביה), הוצאת (דפוס) הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, 1941. [4] דף. 7—300, [1] ע'. 8° (ספרית פועלים). בראש השער: א. מאקארנקו.

470 נבון, ש' [נבואל]. המשחק הדומם והחזון; תכנית לפיתוח החנוך האמנותי בבתי הספר ובחוגי הנוער. ירושלים, הלשכה הראשית של הקרן הקימת לישראל, ת"ש 96 ע'. 8° מהמעטפת. — הקטגורף מכתב-מכונה; רק המעטפת בדפוס.

471 נחמן בן שמחה מברסלב. מעשה מתכסותם, מספר סיפורי מעשיות מה שטיפה... רבי נחמן מברסלב... והוספנו רמזי המעשיות מהר"ג... ר' נחמן משערק... ירושלים, דפוס "איתחא", תרצ"ה. [1] דף. 38 ע'. 8° עברית ויודית.

472 נרדי, נחום (N. Nardi). פסח; שירי ילדים למועדים. (תל-אביב, ת"ש). 19, [1] ע'. תוים. 8° מהמעטפת. — הקטגורף. — צוללת 10 מנגינות לשירי פסח של מחברים שונים.

473 הסוכנות היהודית לא"י. ההתישבות. החקלאית בארץ-ישראל בשנת 1938; קטעים מתוך הדין-חשבון על התפתחות הבית הלאומי העברי בארץ ישראל בשנת 1938, שהוגש על ידי הסוכנות היהודית

(הוא הדבר לגבי הנובילה "לילת הרוח") והפרקים מתוך "התועה" ו"קבורת חמור", שמדגימים את יצירת סמולנסקין מבחינת התכן והצורה. השאר (קטעים מ"שמחת חנף", "גמול ישרים" ו"הירושה") ניתן כחומר מילואים. מתוך המאמרים הובאו קטעים, המבליטים את עיקרי מחשבתו הלאומית.

482 ספריה להתגוננות בפני גזים והתקפות אוויר. ספר ש מו ש מס. 2, 7, 3. חוברות. חיפה, "לנטור", (דפוס הפועל הצעיר, תל אביב), 1940. 42 ; 15 ע' 8°. מס. 3 : ה.ג.א. במפעלי תעשיה ומסחר ובמוסדות צבוריים ופרטיים. ידיעות כלליות. מס. 7 : מסכת הגז לשרות האזרחי. — את הקדמות ואת הבאות אחרי אלה ראה ק. ס. שנה י"ז ע' 166.

483 עין חרוד. המצב של עין חרוד ומגמות התפתחותה. עין חרוד בין משקי הגוש. עין חרוד, הקבוץ, ת"ש. [5] 5—115 דף, טבלאות. 4°. מהמעטפת. בראש השער : ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל. הקבוץ המאוחד. משק עין חרוד. — הקטגוריה מכמב"מכונה בצד אחד של הדפים.

484 פיגנברג, רחל. בוני המולדת ; קים וורכים להבראת הציונות והישוב. ירושלים, "בוני המולדת", (דפוס "ארץ ישראל"), תש"א. 31, [1] ע' 8°. מנוקד. התכן : בוני המולדת. — התכנית הלאומית לבנין המולדת על אדמת ישראל (85 סעיפים).

485 פייכמן, יעקב [Jakob Fichmana]. אילת העמק ; ספורים. (הציורים מאת נחום גוסמן). תל אביב, אגדת הסופרים עליד "מסדה", (דפוס "הנקדן"), [תש"ב]. 178, [2] ע' תמונות. 8°. מנוקד. ספורים לילדים.

486 פינס, אריה. ארצות הים התיכון [מפה]. קנה מדה : 12,000,000 : 1. העורך : א. פינס. ירושלים, אחיאסף, [1941]. 25 : 38. בשוליה 7 מפות קטנות : א. ים מרמרה, ב. קפריסין, ג. רודוס, ד. קורפס, ה. תעלת סואס, ו. מלטה, ז. מצר גיברלטר.

487 פינס, דן. מה ומי ; ערכים ושמות מדיניים. לנס וערך דן פינס. תל אביב, הוצאת (ודפוס) "דבר", תש"ב — 1941. 239, [1] ע' מפות 8°. בילקוט נפקדו שמותיהם של מרבית האישים שפעלו בשדה המדיניות בשעת חבור הספר. לא נזכרו מדינאים שאינם עוד בחיים. הערכים שונים בגודלם משתי שורות עד שני עמודים. המחבר אינו מסתפק בתאור, אלא מכניס במדה

נצחן] שיינברג. (מרחביה). הקיבוץ הארצי השומר הצעיר. (1941). 487, [1] ע' 8°. (ספרית פועלים). בראש השער : גיוון סטיינבק. — שם המקור : John Steinbeck: Grapes of wrath.

480 סלומון, מרדכי. ספר שלשה דורות בישור תע"ב—תרע"ב בשלשה חלקים : חלק א. הר"ר אברהם שלמה זלמן צורף, חלק ב. הר"ר מרדכי צורף-סלומון... חלק ג. הר"ר יואל משה סלומון... ירושלים, (דפוס סלומון), תרצ"ט. 240 ע' 8°. המחבר הוא בנו של ר' יואל משה סלומון. אש"ז צורף היה ממיסדיו של הישוב החדש של היהודים האשכנזים בירושלים וממנהיגי הישוב הזה. הוא פעל הרבה ליישב את הסכסוכים שבינו ובין הישוב הספרדי. בנו ונכדו המשיכו את המסורת ופעלו הרבה בשדה הפרוודקטיבי וציה של הישוב (הפצת מלאכות ועבודת האדמה), רימ"ס היה גם מהעיתונאים הראשונים בארץ (ה"ל וערך את העתון "יהודה וירושלים", תרל"ז—תרל"ח) יסד גם בית דפוס הקיים עד היום והעיקר היה גם בין מיסדי "פתח תקוה". כלם היו נוסעים לחו"ל בעיקר לאירופה המערבית כשליחי הישוב. מהספר יש ללמוד ששני דברים שימשו גורם לפרודוקטיביות : דרישות שנשמעו מפי תומכי הישוב בחו"ל וצמצום בהכנסות ה"חלוקה". המחבר מספר דברים מעניינים על נסיונו של רימ"ס לרכוש שטחים גדולים בבקעת יריחו (בשנת תרל"ה). בענין זה יש חומר מענין ב"התבצלת", ואחרי שהנסיון לא הצליח בגלל עכובים מצד הממשלה — נגש רימ"ס לרכישת קרקעות, שעליהן. במצאת עתה פתח תקוה. רימ"ס פעל לטובת הישוב הישן החרדי והחדש כאחד. המחבר השתמש לשם עבודתו בעיקר בחומר נדפס : ספרים ומאמרים בעתונות של הזמן ההוא (רשימה קצרה בע' 6), וגם ביומנו של רימ"ס, בזכרונותיו של אחיו טוביה ואחרים מבני דורו. — הספר כולל גם חומר מענין על הישוב היהודי בירושלים ומוסדותיו ועל פעולותיהם של אחדים מהעסקנים היהודיים במערב אירופה לטובת הישוב בתקופה שלפני חבת ציון. — אמנם מורגשת בספר הערצה של בן לאב ולסבא, אבל המחבר טומן את דבריו על תעודות ומיסמכים (כנייהם אחדים חשובים), שנאספו כאן למקום אחד ומבליטים את התמונה.

481 סמולנסקי, פרץ [P. Smolenskin]. מבהר ספורים ומאמרים. מסודרים ומבוארים על ידי יעקב פייכמן. תל אביב, "דביר", (דפוס "אחיות"), תש"א. 111, [1] ע' 8°. לבית הספר מכון בעיקר הספור "נקם ברית" שהובא בשלמותו

א. לוינסון תרגם עכשו מחדש. מספר זה הושמטו השירים "יריעות האהל לפתע הורמו", "שמינו עב שאה ומשאה מחפה", "לי אימרים", "צלע האדם", "היין" וכל המדור שיירי עליה (עשר פואמות), שתורגמו ע"י קפלן. לעומת זה נתוספו השירים: "Te Deum", "שלוש נשמות", "החול והכוכבים", "רחמו!", "שירת הנודד", "משח", "שיר תהלה לעבודה" וגם שבעה משיריו האחרונים, שהמפורסם כתבם עברית בשנה האחרונה לחייו. בתחלת הספר (ע' 1-16) מבוא מאת המתרגם.

492 פרויד, זיגמונד. פסיכולוגיה של חיי יום-יום; על שכחה, פליטת-פה, מעשה-שגגה, אמונת-הבל וטעות. עם פתח-דבר מאת מ. איטינגון. (תרגם מגרמנית צנבין וויסלבסקי). (תל אביב), "לגבולם" בהשתתפות מוסד ביאליק [ע"י] ("מסדה", דפוס "הפועל הצעיר", תש"ב). 10 ע', [1] דף, 296 ע', פורטרט. 8°. ("לגבולם"; כנוס מבחר יצירותיו של יהודים מלשונות-גבר, בעריכת ש. פרלמן). שם המקור: Sigmund Freud: Zur Psychopathologie des Alltagslebens.

493 פריד, מ[איר] י[עקב]. ימים ושנים; זכרונות וציורים מתקופה של חמשים שנה. תרגם מאידית: אברהם זמיר. חלק שני. תל-אביב, "זכרונות" ע"י "דביר", (דפוס מ. שהם), תרצ"ט. [1] דף, 274 ע', 8°. בראש השער: מ. י. פריד, את הקורם ראה ק. ס. שנה ט"ז ע' 45. הסופר והעסקן פריד מתאר בכרך זה של זכרונותיו את ורשה היהודית (במקצת גם את ורשה הכללית) בשנות התשעים למאה שעברה. המחבר היה קרוב גם לעולם המסחר והוא מספר דברים מעניינים על המסחר היהודי והתפתחותו בורשה ובשאר ערי פולין (מבליט את תפקידו של גירנשייהודי מוסקבה ב'1891 בהתפתחות זו), על הקבלנות היהודית, על תנאי העבודה של עוזרי המסחר ובמקצת גם על ראשיתה של תנועת הפועלים היהודית והכללית. אבל בעיקר מדובר בספר זה על ורשה העברית והצינונית. על המרכז הורשאי החשוב לא נכתב הרבה עד כה. הוא מספר על סקולוב והשפעתו, על פרישמן, על קובנר ופפירנא, על המשורר העברי המומר ק.שפירא ועל "הסיד המומר" הצנוני. לנדא, על בן-אביגדור ופועלו הענפה כסופר וכמנהל, "אחיאסף" ו"תושיה", על חלוצי התנוע העברי "שלג", "יש" אדלר, פ. רקובסקי ואחרים) על ראשי חובבי ציון: שפ"ר גלוסקין ועוד, על הסופרים שכבתו יודית, דינזון וספקטור. המחבר אינו מצטטם בדבריו זכרונות אלא עפ"י רב מוסף גם ביוגרפיה קצרה וזכרונות ספיקה נאה של הסופרים.

מרבזה עובדות, מספרים ותאריכים. בסוף הספר: הרלב הממשלות של אנגליה, אמריקה וסס"ר והקרי של שמות לועזיים קשים.

488 פישמן, יהודה ליב [Jehuda Lajb] ש ר י ה מ א ה; רשמות וזכרונות. חלק א. ירושלים, "מוסד הרב קוק" שעל יד המזרחי העולמי, (דפוס הפועל המזרחי), תש"ב. 279 ע', פורטרטים. 8°. "זכיתי להפגש עם אלף וחמש מאות רבנים בערך ובהם רבים מגדולי ישראל ומנהיגיו... וכדאי לספר לדור אחרון על-אדות גדולי ישראל האמתיים... מחויבים להשאיר לזכרון בספר מה שגלוי וידוע על-אדות תולדות שרי המאה האחרונה... תורתם ומעשיהם הטובים, שיחותם ומדותיהם והשפעתם הגדולה..." (מההקדמה). בחלק א' מסופר על ר' צבי הירש לזין מברלין, ר' צבי הירש חריף מהלברשטט, ר' יוסף תאומים בעל "פרי מגדים", ר' משה סופר בעל "חתם-סופר", ר' אברהם-אביש מפרנקפורט ע"מ, ר' אריה ליב בעל "שאנת אריה", הגר"א מוילנה, ר' פנחס ור' שמואל-שמלקי הורביץ, ר' זוסיא מהניפולי, ר' יהונתן איבישיץ, הרב יעב"ץ ואביו בעל "החכם צבי", ר' שמשון ורטהימר, ר' ישעיה הורביץ בעל "השל"ה", ר' יצחק הלוי הורביץ, ר' יחזקאל לנדא בעל "נודע ביהודה", ר' ישעיה ברלין, ר' משולם איגרא, ר' עקיבא איגר, ר' יעקב מליסא, ר' מרדכי בנט.

489 פישר, שלמה [S. Fisher]. ספר נרות שלמה, בעניני מעשה המנוחה במס' מנחות ועניני הנוכה במס' שבת ובטור וש"ע והמסתעף מענין לענין במחלקות הבבלי והירושלמי מתי מצות הקהל ועוד... המחבר... רבי שלמה פישר... נדפס בהוצאות בנו... שמע"י... סודר ומוגה ע"י צעירי של המחבר, אהרן... ירושלים, דפוס ר. ח. הכהן, ת"ש. 16, 112 ע', 8°.

490 פרבר, מרסל [Marcell Färber]. עצת שלמה; מעשיה. תרגום יעקב פלאה, הציורים י. רקוביונה. תל-אביב, "מצפה", (דפוס "הדפס"), תרצ"ט. 14 ע', ציורים. 8°. מנוקד.

491 פרוג, שמעון שמואל [S. S. Frug]. ש ר י ש מעון שמואל פרוג עברית: אברהם לוינסון. תל-אביב, "דביר", (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"א. [3] דף, 16, 215, [1] ע', פורטרטים, פקסימיל. 8°. ש. ש. פרוג (1860-1916), כתב רוסית ובמקצת גם יודית היה בשעתו משורר התקופה, משורר חבת ציון. בשנת תרנ"ח—נ"ט יצאו שיריו בתרגומו העברי של יעקב קפלן, בהוצאת "תושיה" בורשה, ונדפסו שנות שם בשנת תרע"ד.

(ודפוס) „דבר“, ת”ש, 64 ע”י, 8°. המחבר נשלח לשם הכשרת ע”י „החלוץ“ במינסק לעבוד בחוה חקלאית בקרים. בספר ישנן תמונות היו מלאות ענין, מסופר על האנטישמיות של ההמונים, ושל הקצינים והגנרלים הלבנים, הרבה מסופר על טרומפלדור, שנהל או את עבודת „החלוץ“ בקרים ועל השפעתו המוסרית העצומה על אנטייהתנועה. הספר כולל חומר מענין לתולדות העליה השלישית ולמצב היהודים ברוסיה בזמן מלחמת האזרחים.

497 קלוגאי, יצחק [Isaac Kalugai].
פרקים נבחרים בחימיה לא-אורגנית. (חיפה, דפוס „אות“, ת”ש, 35, [1] ע”י, 8°. „נועדו בראש וראשונה לסטודנטים של התכנין העברי בחיפה“.

498 קלויזנר, ישראל (Israel Klausner).
וילנא בתקופת הגאון; המלחמה הרוחנית והחברתית בקהלת וילנא בתקופת הגר”א. ירושלים, ר. מס, (דפוס „סניג“, תש”ב, [4] דף, 311, [1] ע”י, 8°. שער נוסף באנגלית. — יצא גם בצורת דיסטנציה. ירושלים, בשם אחר: הפולמוס הפנימי בקהלת וילנא במחצית השנייה של המאה ה”ח. זכתה וילנא למה שלא זכו שאר הקהלות הראשיות בליטא, שעלו עליה במשך דורות במנין ובנין. דברי ימי הקהלות הגדולות: בריסק, הורודנא, פינסק, סלוצק, טרם נחקרו עד היום או כמעט שלא נחקרו, ואילו וילנא זכתה שחכמים נחיריגנש כרש”י פון והלל נח מגיד שטיינשיידר שקדו על חקר גדוליה; והנה כבר הגיש לנו אף חוקר צעיר, כ”וילנא, את ספרו השני לתולדות הקהלה — וילנא בתקופת הגאון.

ספרו הקודם של קלויזנר, שהופיע בשנת תרצ”ח בשם „תולדות הקהלה העברית בוילנא“, הוקדש לחקר סדרי הקהל והיחסים עם הסביבה הלא-יהודית. הספר שלפנינו — כעין חלק שני — מבקש להאיר פרשה נוספת בחיי היהודים במקום, פרשת היחסים הפנימיים.

ההיאבקות הרוחנית והסוציאלית בתוך הקיבוץ היהודי בפולין לבשה בוילנא צורה חריפה ביותר. מרכזה — המחלוקת בין הרב והקהל, שנמשכה קרוב לשלושים שנה. התעצמות גיליה או סמיה בין הרבנים ואנשי הקהל על השלטון וההשפעה, ידועה לנו מאז בתולדות הקהלות והועדים. אולם בוילנא נסחפו בה צדדים מנוגדים נוספים: חלשים ותקופים, חסידים ומתנגדים, ואף גורמים חיצוניים יריבים: הכישוף והוויכוחה (שר-הגליל), כולם נערבלו במערבולת אחת הנודעת במסורת בשם „מחלוקת הרב“.

וילנא מוארת בספר זה באש המחלוקת. המחבר פותח בשני פרקי מבוא על המבנה הסוציאלי של הקהלה (ראשי הקהל, למדנים, „המוק“) ועל הורמים הרוחניים בתוכה (הגר”א, החסידות, נציגים ראשונים של

המחבר משתדל לקיים מה שהבטיח בהקדמתו: „אין את נפשי להעלים שום פרט מחיי האנשים וגם מהמעשים שנעשו בימים ההם; אין אני בא להלל או לחלל, כי אם לצייר את העובדות כמו שהן לאמתתן; והאמת יכולה להאמר בצורה הערטילאית אם כי יש דבר זה או אחר ידאיב או ירומם את מי שהוא“. את זה יש לראות במיוחד בשני הפרקים על פרץ וסביבתו, שנכתבו בהערצה רבה לסופר (המחבר היה מזכירו זמן מה והכירו היטב). אגב, הפרקים האלה הם מהמשובחים שבספר. המחבר מספר הרבה על יחסו של פרץ לעברית וליווית, על יחסו לחבת ציון (הוא מספר, שפרץ הוא שערך בורשה את הכרזת הראשון מטעם „חובבי ציון“ אל העם, ע”י 78) ומפלגות סוציאליסטיות, על תמיכת סופרים ועל קנאת סופרים. בע” 81—83 ניתן תרגום עברי של משא פרץ על שלטון הפועלים: ההלכה והתגשמותה העתידה במציאות, וכאן מתגלה לפנינו פרץ אחר, המעמיק לראות גם בשטחים שלא פעל בהם. — הזכרונות נכתבו בכשרון ספרותי ונקראים בענין רב ובקלות. ע”י 28: „לילינבלום התכונן באודיסה לבחינות ע”מ להכנס אל האוניברסיטה ואולם בפרוע פרעות בישראל בדרום רוסיה — החליט, בתור מתאה, לתת גט פטורין לשאיפותיו אלה“. מל”ח החליט ככה לא במחאה אלא מפני שלא יכול היה להתמסר ללמודים בזמן שההגיש, ששאלת קיומו של העם עומדת על הפרק ויש לאמץ כל הכוחות כדי להצילו. ע”י 196: „בן 31 מרפס פרישמן בעתונים „הבקר“ ו„השחר“ שירים אחדים, אשר עלו לרצון לפני הקורא“; לפי המשפט הבא אחרי זה יוצא שהמדובר על שנת 1894. וכאן אנכרוניזם בולט, שכן „השחר“ נפסק בתרמ”ו ו„הבקר“ התחיל להופיע בתרס”ט.

494 ציוזיק, ברוך [B. Chizik].
הצמחים; הוצאה מיוחדת: ירקות-שדה. 1-2. 2. חבורות. תלאיבי, דפוס הנקדן, (ת”ש), 16; 17—32 ע”י, תמונות. 4°. מנוקד. את „האוצר“ ראה ק. ס. שנה ט”ו ע”י 427.

495 צ’רצ’יל, וינסטון. [ליאונרד ספנסר] [Leonard Spencer Winston Churchill].
„על היסלורמוסוליני“, מאת וינסטון צ’רצ’יל. תלאיבי, „אישים ומאורעות“, (דפוס החושן, יפו), תש”א, 61 ע”י, 8°. = אישים ומאורעות. ה. מתוך מאמרים ונאומים.

496 קוטובסקי, איסר. זכרונות קרים; מגלוגי „החלוץ“ בימי המהפכה, תלאיבי, הוצאת

השכלה). רוב רובו של הספר (עמ' 83—290) מוקדש למחלוקת הרב, בשתי תקופותיה: שנות תקכ"ב—תקל"ז ותקמ"א—תקנ"א.

לא בזכות תורתו, כי אם בזכות ממונו והשפעתו של חותנו העשיר והתקיף נתמנה ר' שמואל בר' אביגדור, בשנת תקנ"י, לרבה של וילנה, הרבנות נקנתה בכסף מלא, ברבנות והובים, בניגוד לתקנות גאונים ראשונים ואחרונים. הכסף הוא גם שקבע את תנאי הרבנות, שיהיו נוחים לרב יותר מכפי המקובל והנהוג (מינוי לכל ימי החיים ועוד). הרב, שהיה סותר עשיר ומלוה ברבית, והקדיש את מרבית זמנו לעסקיו, ביקש כבוד וגדולה לעצמו ולבני ביתו והשתדל, בכוחו הוא ובסיעתו דוויבדא, להשתלט על הקהל על ידי החדרת בני משפחתו ומקורביו לתוך מוסדותיו. מנהיגי הקהל התקוממו ופתחו בחתירה שכנגד. תקופת המחלוקת הראשונה נסתיימה בפשרה, שלפיה זכה הרב בכמה משרות לבני ביתו תמורת ויתור על כמה תביעות של ממון.

בעבור שנים אחדות נתלקחה המחלוקת שנית. שני הצדדים לא בררו באמצעים. הסכסוך הובא לפני כמה בתי דינים של ישראל ושל נכרים ועד לבית המשפט של חצר המלכות הגיעו. החלטת הקהל על פיתורי הרב ממשרתו (תקמ"ה) אושרה על ידי אותו בית משפט (תקמ"ו). רק חדשים אחדים לפני פטירתו של הרב (תקנ"א) באו הצדדים לכלל הסכם.

בשלב השני של המחלוקת אנו מוצאים לצדו של הרב גורם חדש בציבוריות היהודית, הקרוי בפי המחבר, פעמים במרכאות ועל פי רוב בלי מרכאות, בשם „המון”. גורם חדש זה ראוי לתשומת לב מיוחדת הן מפאת קידושו והן מפאת התפקיד העצום שמילא במחלוקת.

„המון” זה מהו? — בשפת החיים הציבוריים של היהודים במאה ה"ה אין שם זה מצוי עדיין, וברור שהמחבר נקט לשון תרגום. בכמה מתעודות המחלוקת שנרשמו בשלמותן במקום אחר⁽¹⁾ וכן בציטטים אחדים (122, 123, 299), נמצא המקור הפולני של מלה זו, אלא ש„מקור” זה אף הוא אינו אלא תרגום. כידוע, ערכו עסקני ישראל בפולין את דבריהם אל השלטונות תחילה בלשון הקודש והמתרגמים לא טרחו ליצור מונחים חדשים בלשון הפולנית כדי לציין בדיוק את מוסדות היהודים, אלא שאלו מונחים דומים מן העיר הנוצרית. המלים הפולניות *gmin* ו-*pospólstwo* (מגרמנית *gemeine*), המשמשות בנוסח הפולני „מקור” ל„המון”, פירושו אמונם גם העם הפשוט, דלת העם, או המון, כתרגומו של המחבר, אך בו בזמן הרי הן מונח מסוים, המציין מוסד של קבע במשטר העיר, את אספת אזרחיה — חברי אגודות הסוחרים ובעלי המלאכה — אשר תפקידה לתקן תקנות בעניני העיר (בלטינית *universitas civium* או *communis civium*)⁽²⁾. בקהלה היהודית לא היו אגודות סוחרים (קהל שקד על עניניהם), וחברות בעלי

המלאכה לא זכו בתוכה להשפעה יתרה. במשטר הקהלה לא נמצא מוסד דומה לקומוניטאס העירוני אלא אספת רח"ש⁽³⁾, אספה של בעלי בתים — סוחרים ואף בעלי מלאכה — לשם קבלת החלטות בענינים החשובים של הקהלה. אספת רח"ש היא הקומוניטאס הלגיטימית של הקהלה ואמנם היא טוענת — בהמשך המחלוקת בוילנה — ל„אמתותה” בפני השלטונות (122—123). ברם, מתוך סערת המחלוקת צמחה בוילנה אופוזיציה, שהתכחשה לאסיפת רח"ש הכרוכה אחרי תקיפת הקהל ובחרה בבא"י כוח לשם מלחמה בהם. לא המון, שלפי עצם מהותו אינו אלא אבקיחברה, כי אם חלק מציבור בעלי הבתים — מיעוטם סוחרים ורובם בעלי מלאכה מאורגנים ובעלי מאורגנים — הוא הוא הכוח החדש שהתייצב לצדו של הרב ואסר מלחמה קשה על הקהל.

לידתו של כוח חדש זה חלה באחד מימי ניסן תקמ"ה. ועדה מטעם הווייבודה זנה בסכסוכים שבין הקהל והרב, והנה באו בעלי בתים רבים לאולם הישיבות ומחו נגד מעשי הקהל. לבקשת הועדה בחרו בבא"יכות, שהופיעו בפניה וטענו נגד לחץ המסים ונגד שימוש לרעה בכספי הציבור לשם מחלוקת. 447 איש חתמו על כתבי-הרשאה, מספר רב למדי, אף אם נחשוד שחלק חתם על כמה כתבי-הרשאה כאחד. (מספר חברי אספת רח"ש בוילנה היה באותו זמן 180 בקירוב; בכל וילנה נמנו שנה לפני כן 1642 משפחות יהודיות)⁽⁴⁾. זה היה מעשה מופלג, אך, דומה, ללא המשך. מעשה זה אמנם פתח מלחמה קשה ומרה נגד הקהל בשם אותו ציבור, שליחיו הוסיפו לפעול בשמו, אך ספק אם גם על דעתו. אין אנו שומעים יותר על שיתוף הבוחרים בהחלטות על אמצעי המלחמה ותכסיסיה.

ידו של מי הביאה את האנשים האלה לאולם הישיבות? ידו של מי החתימה אותם על כתבי-ההרשאה? — תשובה לכך נמצא בפקודת הווייבודה המעניקה עצמאות גמורה לקהל בעניניו הפנימיים, בהגבלה אחת: אם הקהל ילחץ את הציבור רשאי הלה לקבול לפני הווייבודה (65). כאן נשאר לרב פתח. יחיד לפעול בהיתר נגד הקהל זהוה משתדל להרחיבו ולארגן מחאה של כל שכבות הציבור — מצד אחד „בעלי הסכומות הגבוהים” (130), מצד שני שאר בעלי בתים (בודאי „בינונים” ו„פחותים” בלשון השמאים) — נגד כובד המסים. המחבר מבקש לראות בקשר שבין האופוזיציה והרב לא רק קשר של אינטרסים, של שנאה משותפת; הוא נוטה למשוך חוט של חסד על הרב, לראותו „באור של אדם הכואב את כאב ההמון הנלחץ על ידי הקהל” (108). לדעתי, אין בחומר העיוני של שבעספר כדי לקיים דבר זה.

ראש המדברים של האופוזיציה, ר' שמעון בר' זאב וואלף המכונה ר' שימלי נעכים, היה משכיל, שידע פולנית, ופרנסתו על סידור עניני הקהל ויחידים בערכאות של גוים. הוא „בא-יכותו הראשי של ההמון” (283). האחראי

(3) אף המחבר הרגיש שהמלה *gmin* פה איספת רח"ש וניסה ליישב בדוחק. עי' ספרו ע' 122, 299.
(4) י. קלויזנר, תולדות הקהלה העברית בוילנה, וילנה תרצ"ח, עמ' 51.

Акты изд. Виленскою комиссиею для 1) разбора древних актов, XXIX, No. 231-240. השוה משאשניק, w Miasta i mieszczanstwo w dawnej Polsce, קראקא 1934, פרק ד'.
2)

בהן כדי ליגע את נפש הקורא. המחבר היה מיטיב לעשות לו היה מקצר בהרצאת המחלוקת, עומד על עיקרי הדברים בלבד, ומוסיף לעומת זאת נספח של תעודות חשובות. אף לשונו של הספר אינה חסרה פגומות. בטוים כגון: "להלחם בעד-השלטון" (4), "הרסו אותה ממעמדה" (5), "להעביר את הבחירות" (8) וכיו"ב אינם בני סגנון עברי.

אכן פגומות אלה אין בהן כדי להאפיל על העיקר. המחבר הצליח לאסוף ולכנס בספר הזה, מתוך ארכיונים רבים, משלנו ומשל אחרים, אוצר של ידיעות לתולדות החיים הסוציאליים והרוחניים של ירושלים דליטא. על זאת תברכנו נפש הקורא והמעריך.

ישראל היילפרין

499 קמינקא, אהרן [Armand Kaminka].
ש ב ר ב י ת א ח א ב ; דרמה בארבע מערכות.
ת"א, "מסדה", (דפוס "אחדות"), תש"א. 83. [1] ע'. 8°.

500 קפליבצקי, יוחנן [Jochanan Kapli-
watzky]. ש ב י ל ל ש ו ן ע ר ב ; ספר-למוד
לבתי-הספר העממיים. חלק א—ב. 2 כרכים. ירושלים,
"קרית-ספר", (דפוס "אשכול", י. וינפלד), תש"א (1940)—
1941. [1] דף 64 ; [2] ע'. 64. 8°.
שער נוסף בערבית ובאנגלית.

501 קפת תולים של הסתדרות העובדים
העברים הכללית בא"י. תקנות קפת תולים.
תל-אביב, מרכז קפת תולים, (דפוס "אחדות"), ת"ש. 35.
[1] ע'. 8° — מוקד. בראש השער: ההסתדרות
הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל. קפת תולים.

502 קרלין, אריה. תורת חשן המשפט;
(באור והסברה לדיני ממונות ב"שלחן ערוך חשן המשפט").
תל-אביב, (דפוס "בצלאל"), תש"א. [1] דף 89. [1] ע'. 8°.
המחבר מרצה בהרחבה ובלשון מובנת לכל את עניני
"חשן המשפט" מסימן א—לג. היינו הלו כו ת
דיינים והלכות עדות. אין כאן "פנים" עם
פירוש, אלא המחבר מכאיר ומסביר סימן אחר סימן את
הענינים בלשונו הוא מתוך המקורות הרבניים הראשונים
והאחרונים. — לפי דבריו בהקדמה, זהו רק חלק קטן,
שנותרם כדוגמא מתוך ספרו הגדול של המחבר על כל
"חשן המשפט", שיכיל גם מבוא רחב ונספחות.

503 קרניאלי, ישראל. החתרים תחת
קיום שפתנו! (תל-אביב, הוצאת האגוד להשכלת
העברית, דפוס "אריץ"), [תרצ"ח]. 14 ע'. [1] דף. 8°.
בראש השער: אגוד להשכלת העברית, תל-אביב.

504 ראשון לציון. בית הספר החרדי לבנות.
ה ש ת ל מות האדם והשבת. ראשון לציון,
בית הספר החרדי לבנות; (ירושלים, דפוס הפועל
המזרחי), תש"א. 15. [1] ע'. 8°.

לפעולות שנעשו בשמו בפני השלטונות. במלחמה נגד
הקהל לא נרתע אף מעלילות דברים ומעשי דלטוריה, שהיו
עשויים לסכן "לא רק את חברי הקהל הישן, אלא את
הקהל בכלל כמוסד האבטומיה היהודית" (147). הקהל
זן אותו דין מלשון ומוסר: הושיבו בבית האסורים, רשם
אותו בפנקס השחור, הטיל עליו חרם וכו', בימי שבתו
בבית האסורים חיבר ר' שימלי חוברת בלשון הפולנית
על שאלת היהודים והצורך בתיקונם (1789). נקודת-המוצא
של המחבר אינה טובת ישראל, או טובת שכבה מסוימת
בישראל, כי אם טובת המדינה. כדי שעם ישראל "יביא
תועלת לארץ הזאת" יש לדעתו, לעקור את הכל, יש
לקעקע את כל בנין האבטומיה היהודית ולהפוך את
העם לעדה דתית בלבד. קלויזנר סבור, כנראה, שמעשי
החתיירה של ר' שימלי תחת קיומו של הקהל על דעת
שולחיו נעשו (147): "ההמון רצה לשים קץ לשלטון
הקהל בכל מחיר". מסופק אני באמת שבדעה זו, כשם
שאני בטוח, כי השקפותיו של ר' שימלי — השקפות של
משכיל-מתבולל — אינן השקפותיהם של בעלי המלאכה
והתגרים היהודים דק"ק וילנה בסוף המאה הי"ח.

הקריאה למלחמה בחסידים שיצאה מבית מדרשו של
הגרא' ידועה בדרך כלל לקורא. גם בפרשה זו הוסיף
המחבר פרטים ממקורות ארכיוניים. הוא סבור שחסידים
רבים נמנו עם האופוזיציה נגד הקהל במחלוקת הרב.
"החסידות שיצאה להלחם במשטר הקיים בקהלות מצאה
לה במלחמה סוציאלית זו כר נרחב לפעולה" (24). אך לא
סרה לבסס את דעתו זו על עובדות של ממש. אמנם היו
במשפחת הרב חסידים אחדים (57, 25), אך הוא עצמו הרי
חתם על התרומות נגד החסידים ואף ר' שימלי, ראש
הלוחמים של האופוזיציה, ידו היתה במלחמה נגדם
(34—35). על סמך הפרטים המובאים בספר נראה
שהחסידות לא הופיעה כאן כתנועה אחידה מבחינה
סוציאלית-כלכלית. נמנים עמה עשירים ועניים, חלשים
ותקיפים כאחד. ראש החסידים הוא "יחסן, עשיר ותקיף"
(25). החסידים נלחמו על זכות קיומם כתנועה דתית, ככת.

המחבר הקדיש, כאמור, פרק מיוחד גם להגרא', ואף
קרא בשער הספר את התקופה בשמו. המסורת ההיסטורית
יודעת לספר על הגרא' שהוא סגר על עצמו מפני העולם
הרחב ולא עסק אלא בתורה בלבד. המחבר בא לערער על
מסורת זו ולומר שאין היא יפה אלא עד שנת תק"ך
בלבד. לאחר מכן היה פעיל בחיים הציבוריים: במלחמה
עם החסידים, עם הרב וסיעתו, בפעולה להציל יהודי
משמד. פעמיים הושב, יחד עם ראשי הקהל, בבית
האסורים. ברם, הגרא' עצמו לא ענה דבר לחוקריו
במאסר, והידיעות על פעילותו הן סתמיות ונובעות ממקור
עבור, מהצד שכנגד. אולי אפשר ללמוד מהן על תמיכה
מוסרית בראשי הקהל וכדו', אך אין בהן, לדעתי, כדי
ללמד על פעילות ממש. לא כל שכן שאין לקרוא את
התקופה בשמו — אין דמותו של הגרא' בבואה נאמנה
לתקופה מסוערת ומסוכסכת זו בחיי היהודים בוילנה —
ובוודאי לא נתכוון המחבר אלא לשבר את האיוון ולמשוך
את לב הקורא אל תורתו.

מבנה הספר מסורבל במקצת. פרשת המחלוקת, שהיא
עיקרו ורובה, מסופרת באריכות ובפרטיות יתרה, שיש

„שכול וכשלון“. „המוצא“. — ביבליוגרפיה: ע' 157—158.

509 שואת יהודי פולין; דינוימוחשובות וסקירות. חוברת א'. ירושלם, הועד המאוחד לעזרת יהודי פולין, (דפוס גולדברג), ת"ש 64 ע', פורטרטים, פקסימיל. 8°. על המצב בשטחי הכבוש הגרמני והסובסטי. הדו"חות נמסרו בירושלים מפי אנשים שהיו בזורשה בשעת הפצצת העיר ונשארו בפולין במשך חדשים אחדים, או מפי אנשים שהיו בפולין, בשטח הכיבוש הסובסטי. מתבירי הדו"ח הם עסקני צבור, מהם גם נציגי יהדות פולין.

510 שוחט, דוד. גנרל שרל דה-גול. תל-אביב, „אישים ומאורעות“, בסיוע האגודה למען צרפת החפשית בא"י, (ההפצה ביד ד. טופל, דפוס „דיג“, תש"א. 61 ע', 8° = אישים ומאורעות ד.

511 שוחט, עזריאל. מקורות להוראת תולדות ישראל בחברות הנוער. תקופת ספרד. בעריכת עזריאל שוחט. ירושלים, ועד הארגון של המדריכים לעלית הנוער, (דפוס „אחזה“, תש"א. 71 ע', 8°. מנוקד.

512 שורץ, קרל (Karl Schwarz). האמנות היתודית החדשה בארץ-ישראל. מאת ק. שורץ. ירושלים, ר. מס, (דפוס מרכז, 1941). 177, [1] ע', תמונות. 8°. = ספרית מס למדע פופולרי. ספר 25. שער נוסף באנגלית. „מטרתו של ספר זה לשמש מדריך באמנות הארצישראלית ולא מחקר בתולדות האמנות“ (מהקדמה). — התכן: מבוא. ארדיכלות. אמנות הפיסול. אמנות הציור. האמנות הגראפית. מלאכת מחשבת. החלק הביוגרפי (ע' [151]—171, רשימת אמנים א"י בצירוף ביוגרפיות קצרות).

513 שטיין, מ[רדכי]. הפועלים והמלחמה. (תל-אביב, „האור“, דפוס עזריאל), 1939. [25] ע', 8°. מהמעטפת. בראש השער: מ. שטיין. דברישיחה שנאמרו בימי המשבר הצ'כוסלובקי הראשון (ספטמבר—אוקטובר 1938). נכתב מתוך השקפה של „אופוזיציה“ בין הקומוניסטים.

514 שטראוס, ולטר [Walter Strauss]. החיים בישובים ההחלקאיים מבחינת ההגינה; מחקרים מוקדמים... תרגם ד"ר ריצס. (תל-אביב, מרכז קופת-חולים, 1939). [3], 2—32 דף. 4°. הקטגורף מכתב-מכונה בצד אחד של הדפוס.

505 רחובות. תחנה לחקר החקלאות. מחלקת ההדרכה. חוברת כ"ד—כ"ט. 6 חוברות. רחובות; תל-אביב, דפוס „הפועל הצעיר“, תרצ"ח—תש"א. דיאגרמות, טבלאות, מפה מקפת, תמונות. 8°. בראש השער: הסוכנות היהודית לארץ-ישראל. תחנה לחקר החקלאות. מחלקת ההדרכה. חוב' כ"ד מכילה סכום ושער נוסף באנגלית. התכן: חוב' כ"ד: קלין, ה[נריק] צ[בין]; ג. הוכברג; ע. ש. האשכול (Polychrosis botrana Schiff.), תולדות חייו והמלחמה בו. תרצ"ח. 30, [2] ע' — חוב' כ"ה: אטינגר, יוסף; ישראל סלומניצקי: לוח גן הירקות. תרצ"ח. 45, [1] ע' — חוב' כ"ו: הורביץ, ש.; גידולי שדה חדשים בארץ-ישראל; א. צמחי מספוא, מרעה וזבל ירוק. ת"ש. [3] דף. 99 ע' — חוב' כ"ז: סמיש, ז. כבישת הזית הירוק. ת"ש. [1] דף. 31, [1] ע' — חוב' כ"ח: רביקוביץ, ש.: צורות ההשקאה והשפעתן על המלחת הקרקע, התפתחות הצמחים והרכבם. תש"א. 48 ע' — חוב' כ"ט: אטינגר, יוסף; ישראל סלומניצקי: גידול תפוחי אדמה בארץ-ישראל. תש"א. [1] דף. 23, [1] ע' — את הקודמות ראה ק. ס. שנה ט"ו ע' 175.

506 רחובות. תחנה לחקר החקלאות. מחלקת ההדרכה. לוח העבודות בגן-הירק בחודש מרץ—(פברואר). 12 גליונות. רחובות (תל-אביב, דפוס „הפועל הצעיר“), 1937—1938. 1 דף בכל גליון. 8°. הגליון הראשון (לחודש מרץ) י"ל במרץ 1937 (הגודל: 4°). האחרון (לחודש פברואר) בינואר 1938.

507 רמונים קטנים; ספריה לילדים תרומים. א—ב. 2 חוברות. תל אביב, נחום דרימר, (דפוס מוסס, [1939?]). 16; 16 ע'. 8°. מנוקדת. התכן: א. שטיינברג. יהודה: עפר הקדש. עבודת העניים. ב': שטיינברג. יהודה: הסביבון. פני משה.

508 שה-לבן, יוסף. יוסף חיים ברנר: מסה. תל-אביב, ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, המרכז לתרבות, תש"א. 158 ע', [1] דף. 8°. התכן: חיי ברנר. — דמות האדם וגורלו ביצירת ברנר. — מן המיצר: „מעמק עכור“. „בחורף“. „מסביב לנקודה“. „מא. עד מ...“ — „שנה אחת“. „מעבר לגבולין“, „מן המיצר“. „הוא סיפר לעצמו“. — אל המוצא: „עצבים“. „בין מים למים“, „מכאן ומכאן“.

522 שנברג, יצחק [Itzhac Shenberg].

בין כוכב ודשא; חרוזי דנגים, וסיפורי נעמים לילדים גדולים עם קטנים חיברם יצחק שנברג, ועליהם פיתחי עץ שישים ועוד. תיבן והתקין לתפארת ולהוד אביגדור רינצו לואיזאדא. ירושלים, תרשיש, (דפוס גולדברג), תש"ב, 95, [1] ע'. 8° מנוקד.

523 שרגורודסקה, פני [Fanny Schargo-rodskaja]. סטנוגרפיה עברית מקורית. מהדורה שלישית משוכללת. תל-אביב, הוצאת אגודת הסטנוגרפים, (דפוס "הנקדן"), תש"ג, 92 ע'. 8° מהדורה קודמת ראה ק. ס. שנה ט' ע' 287.

524 תלמוד בבלי (לקוטים). פרקי תלמוד. א: השוכר את האומנין; פרק ו' ממסכת בבא מציעא. מסודר ומבואר ע"י ישראל אליהו הרלינג. ירושלים, ר. מס, (דפוס יונפלד), 1941, 79, [1] ע'. 8° אושר ע"י מחלקת החנוך של הועד הלאומי כספר עזר בלמוד התלמוד. "את גוף התלמוד נותן אני בשלימותו, בפיסוק ובנקוד. חלקי (וגם פירוש רש"י). הכנסתי נוסחאות מתאימות עפ"י כת"י... בבאורי הלכתי אחרי פירושם של "הראשונים".

525 תלמי, אפרים (E. Talmi). ברושים בליל; שירים. תל אביב, מצפה, (דפוס "יפת"), תש"א. 62 ע', [1] דף. 8°

526 תמרי, משה. קול החיים; ספורים. תל-אביב, צ. לינמן, (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"א, 95 ע'. 8° מקום המעשים: פולניה, בסרביה, א"י.

527 תנ"ך נביאים. יהושע, בצרוף מבוא, מוספים, מפות ותמונות ארכאולוגיות. מפורש בידו אפרים צורף. שמות המקומות נתפרשו לפי הוראותיו של ש. קליין. תל-אביב, "יזרעאל", (דפוס הפועל המזרחי), תש"א, [2] דף, 3, 108 ע'. 8°

528 תפלות. סדור. סדור תפלה. נדפס בהוצאת בית הספר לבנות אולינה די רוטשילד שבהנהלת הגברת חנה לנדוי ירושלים... ירושלים, דפוס ח. צוקרמן, [תרצ"ט], 104 ע'. 8° השער גם באנגלית.

529 גרשוני, ג. אין קאמף פאר באדן; בארץ פאליטיק און קאלאניזאציע אין ארץ-ישראל און דער יידישער ארבעטער. תל-אביב, "נייע קולטור"; (רמתיגן, דפוס "ליגא"), 1940, 83, [1] ע', לוחות-תמונות, מפה. 8°

515 (שיף, שלמה זלמן אפרים). אגרת שלוחה... מירושלים... לאחב"י בארצות הגולה. מטרתה הרמת קרן התורה והדת בכל תפוצות ישראל וביחוד באה"ק העומדת על מפתן הגאולה בב"א. ירושלים, (דפוס מרכז), תרצ"ט, [4] דף, [3]—36 ע', תמונות. 8° עיקרו ביוונית.

516 שכטר, יעקב מאיר. תולדות ישראל עפ"י מסורת חכמי תורה שבעל פה, מאת יעקב מאיר במהר"י שכטר. חלק ראשון, חוברת א. ירושלים, דפוס בית יהומים דיסקין, ת"ש, [3] דף, [3]—48 ע'. 8° על המלכים האחרונים שלפני חורבן הבית הראשון ועל מלכות מצרים.

517 שלוגר, [ש]לום. האם "ההסתדרות" היא טרידיוניון? תל-אביב, הליגה למען זכות עבודה שווה לכל יהודי, (דפוס "החושן"), [1941], 19, [1] ע'. 8° נגד הסתדרות העובדים בא"י.

518 שלום, ש. [=שלום יוסף שפירא Schalom Josef Schapira]. היד השניה; ספורים. תל-אביב, "גוית", (יפו, דפוס החשן), תש"ב, 143 ע'. פורטרט. 8° (ספרית "הדסים"). התבן: ילדות בגולה. היד השניה, חיים תמו. בימי מחלה. יומן בגליל.

519 שלום עליכם [Shalom Aleichem]. כתבי שלום-עליכם. כרך אחד-עשר: קומדיות. עובדו ותורגמו עלידי יצחקן [דב] ברקוביץ. מהדורה מתוקנת. תל-אביב, "דביר", (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"א, 259 ע'. 8° התבן: הקדמה. האוצר. עמך. מזל טוב. "האוצר" ו"עמך" מוצגים בתיאטרון "הבימה" זה כמה שנים. — את הכרכים הקודמים ראה ק. ס. שנה י"ח ע' 136.

520 שלנגר, משה. ירמיהו בבית היוצר; פואמה דרמטית. תל-אביב, צ. לינמן, (דפוס "הנקדן"), תש"א, 32 ע'. 8° בראש השער: משה שלאנגר.

521 שמור על בריאותך בארץ-ישראל; (חוברת לעולה) בעריכת ס. ברמ... תל-אביב, לשכת העליה של הסוכנות היהודית וקופת-חולים של ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, (דפוס "אחוזת"), תרצ"ט, 38 ע', תמונות. 8° יצא גם ביוונית: היט דיין געזונט אין ארץ-ישראל; (א בראשון פארן עולה). רעדאקטירט דורך ס. בערמאן... 39 ע', תמונות. 8°

of Education. Annual report for the school year 1939—1940. Jerusalem, Government Printing Press, ([19]41). 2 p. l., 10 p. 8°.

את הקודם ראה ק.ס. שנה י"ח ע' 357.

539 Palestine. Government. Department of Police and Prisons. Calendar of events 1940, 1941. 2v. Jerusalem, Central Prison Press, [1939—19]40. 7 p. l., 32, [1]; 21 p. 8°.

ליח 1941 מהמעטפת. נדפס ב־Government Printing Press. בראש השער: The Palestine Police.

את הקודמים ראה ק.ס. שנה ט"ז ע' 435.

540 Poland. Army. Brygada strzelców karpackich. Kalendarzyk Brygady strzelców karpackich na rok 1941. (Tel-Aviv, typ. Azriel), 1941. 95, [1] p. 8°.

על המעטפת: Kalendarzyk B. S. K. הלוח כולל בין השאר תאריכים בתולדות פולניה, פולניה במספרים (ע' 34—51).

541 Rehovoth. Agricultural Research Station. Bulletin 12—28. 17v. Rehovoth, 1934—1940. illus., diagrs., pl., tabs. 8°.

התכן: Bulletin 12: Reichert, I[srael]; J[a-kob] Perlberger: Xyloporosis, the new citrus disease (1st report). 1934. 50 p. Publ. in "Hadar", v. VII, No. 7—8.

13: Ravikovitch, S.: The movement of colloidal clay in red sandy soils — a factor interfering with normal soil properties. 1935. 27 p. Publ. in Hadar, v. VII, No. 10—11, 12.

14: Oppenheimer, H[einz] R[einhard]: Problems of citrus nutrition. 1935. 23 p. Repr. from Hadar, VII, 12 and VIII, 1.

15: Klein, H[enry] Z[vi]: On the biology of the red scale (Chrysomphalus aurantii Mask) in the Jordan Valley. 1935. 16 p. Repr. from Hadar, VIII, 4.

16: Nadel, Mina: Influence of fixatives on stomatal behaviour. — Oppenheimer, H[einz] R[einhard]: Critical remarks on the value of Lloyd's alcohol fixation method for measuring stomatal aperture. 1935. 29 p. Repr. from "The Palestine journal of botany and horticultural science", I, 1.

17: Bodenheimer, F[ritz] S[imon]: The Florida wax-scale (Ceroplastes floridensis, Comst.) in Palestine. 1935. 30 p. Repr. from Hadar, VIII, 7 & 8—9.

18: Oppenheimer, Chanan: On citrus fertilization with special reference to seediness and seedlessness of the Jaffa orange. 1935. 28 p. Repr. from Hadar, VIII, 10 & 11.

530 קאכמאן, מ. וו. דירנהעלט; א טראגעדיע אין איין אקט. תל־אביב, "אייגוס"; (רמת־גן, דפוס "ליגא"), 1939. 15, [1] ע' 8°.

531 Aharoni, Bathsheba; I[srael] Aharoni. Synoptical key to the twenty five orders of birds inhabiting Palestine, Syria, Iraq and Northern Arabia. [Jerusalem, 1940]. 1 fold. sheet. (23:55). מהמעטפת.

"Reprint from 'Lines of communication', May 1940.

532 Fernández, Andrés. Un hombre de carácter: Nehemias. Jerusalén, Imprenta de los PP. Franciscanos, (1940). 47, [1] p., illus., map. 8°.

"איש בעל אופי: נחמיה".

533 Goldstein, Walter. Agonie des Glaubens? Jerusalem, Romema-Verlag, 1941. 55, [1] p., 1 l. 15:23 (רחבו גדול מאד).

"Niru-Nir" Beiträge zu jüdisch-religiösen Gegenwartsfragen; hrsg. von Schalom Ben Chorin, H. 5.

בהקדמתי מכתב־מכונה את התרגום העברי ראה ק.ס. שנה ט"ז ע' 403.

534 Hoffman, Gail. Pocket guide to Palestine. (Jerusalem), Peltours, (typ. Azriel Press, 1940). 144 p., illus. 8°.

535 Isaac, Martin. The law of motor vehicles and motor vehicle insurance in Palestine, by Martin Isaac, with the collaboration of Robert Marcus. Jerusalem, 1941. 1 p. l., 279 p., 2 numb. l. 2°.

מהמעטפת. — הקטוגרף מכתב־מכונה.

536 Meyer, Erna. Küchzettell in Krisenzeiten; zeitgemässe Rezepte und Menuszusammenstellungen. Deutsche Ausg. Tel-Aviv, J. Goldstein, (Sefer Press), 1940. 2 p. l., 7—48 p., illus. 8°.

537 Palestine. Government. Department of Agriculture and Fisheries. Annual report for the year 1940—41 (year ended March 31, 1941). Jerusalem, Government Printer, (1941). 1 p. l., 4—15 p., [1] l. 8°.

את הקודם ראה ק.ס. שנה י"ח ע' 357.

538 Palestine. Government. Department

(typ. Dayag Press), 1940. 95, [1] p. 80.

ספור מחיי מיכל בת שאול.

544 **Trans-Jordan. Government. Laws.** Legislation 1941. (Tr. from the Arabic. With index for years 1918—1941). [Amman, 1942]. 7, 215, 21 p. 20.

מהמעטפת הקטוגרף מכתבי-מכונה. — את הקורם ראה ק. ס. שנה י"ח ע' 245.

545 **Turkish for a shilling** specially prepared for H.M. Forces in Middle East. Jerusalem, Steimatzky Pub. Co., Ltd., n. pr., (1941). 72 p. 80.

546 **Шимкин, Н(аум) И(саакович).**

Царь Соломон; историческая драма в трех действиях и двух картинах, и послесловие: Блеск короны и мрак души царя Соломона; (историко-психологический опыт). (Хайфа), 1940. 3-96 стр. 80.

נחום בן יצחק (נחום איסקוביץ) שימקי: "המלך שלמה", דרמה היסטורית בשלוש מערכות ובשתי תמונות. חיפה, 1940.

547 **غرفنلدر, بنو.** مرشد الاملات الى العناية في الاطفال... ترجمة فايز الحسيني. (القدس، طبع بمطبعة هأؤمان)، [١٩٤٢]. ٤٦، [١] ص، تصاویر، جداول. 80

(نشرات دار الصحة لينا وناتان شتراوس التابعة لجمعية هنداسا الطبية).

"מורה דרך לטיפול בתינוקות מאת בנו גרינפלדר, תרגום של פאיו אל-חסיני". (ירושלים), [1942]. המקור העברי הופיע בשנת 1931.

548 **فلسطين، الحكومة.** كتاب مجموعة تشاريح تنظيم المدن. القدس. جمع وترتيب اللجنة المحلية للابنية وتنظيم المدن في القدس. القدس، الطبعة التجارية، [١٩٤١]. ١٢٥ ص، جداول. 80

"קבץ תקנות לתיכון ערים. ירושלים. בעריכת הועדה המקומית לבנין ותיכון ערים בירושלים". ירושלים, [1941]. את ההוצאה העברית ראה לעיל מספר 387.

549 **هشومير هصمير.** (هاشومير هصاغير) وموقفه من القضية اليهودية - العربية. ايضاح لمن يريد المعرفة. [القدس]، (طبع بمطبعة بيت المقدس، ١٩٤٢). ٢٢ ص، تصاویر 80

"השומר הצעיר ועמדתו בשאלה היהודית-ערבית". [ירושלים], 1942.

19: Mendel, Kurt: The anatomy and histology of the bud-union in citrus. 1936. 36 p. Repr. from "The Palest. Journ. of bot. and hort. science", I, 2.

20: Perlberger, J.: Phytophthora stem and tip blight of citrus seedlings. 1936. 32 p. Publ. in Hadar, IX, 6—7.

21: Klein, H[enry] Z[vi]: Contributions to the knowledge of the red spiders in Palestine. 1936. 63 p. Repr. from Hadar, IX.

22: Reichert, I[srael]; J[akob] Perlberger: The prevention of diseases in citrus seedbeds. 29 p. Repr. from Hadar, IX, 11 & 12.

23: Klein, H[enry] Z[vi]: On the biology of the black scale (Chrysomphalus aspidum L.) in the Jordan Valley. 1937. 18 p. Repr. from Hadar, X, 1.

24: Perlberger, J[akob]; I[srael] Reichert: Experiments on albinism in citrus seedlings. 1938. I. p. 1., 38 p.

25: Oppenheimer, H[einz] R[einhard]; K[urt] Meudel: Orange leaf transpiration under orchard conditions; a bioclimatic study. (Pt. 1: Soil moisture content high. 1939).

26: Hurwitz, S.: New field crops for Palestine. I: Forage, pasturage, and green manure. (Tr. from the Hebrew and ed. by Shlomo Hest-rin). 1940. 5 p. 1., 116 p.

27: Bondi, A.; Ch. Meyer: Chemical composition and digestibility of Palestinian cattle fodder. 1940. 68 p.

28: Lachover, D.: The movement of potassium in irrigated and fertilized red sandy clay. 1940. 20 p. Publ. in Hadar, XIII, 7, 8—9.

את הקורם ראה ק. ס. שנה ח' ע' 430.

542 **Saller, Sylvester J.** The memorial of Moses on Mount Nebo. Pt. I—II. 2v. Jerusalem, typ. Franciscan Press, 1941. 4 p. 1., 371 p., illus., front., fold. maps., pl. (part fold.); 161 pl. 40.

=Publications of the Studium biblicum Franciscanum. No. 1.

Pt. 1.: The text: The site and its surroundings. The exploration of the site (1864—1930). The cella trichora. The basilica. The chapels. The monasteries. The mosaics. The inscriptions. The coins. Stone. Bone. Metal. Glass. Clay lamps. The literary sources. The significance of the monuments on Mount Nebo. ... Part 2.: The plates.

543 **Tramer, Hans.** Michal; Liebe und Leid einer Königin. Tel-Aviv, "Matara",

הספרות העברית ומדע היהדות

ירחון (ביולי-ספטמבר אינו מופיע). גלי א' יצא באוקטובר. הקטגוריה מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים. מאפריל 1938 ואילך נדפס. מנובמבר 1938 הגודל: 2°.

558 *The Ivriah scroll*. New York, Ivriah, the Women's Division of the Jewish Education Association, 1940. 8°.

ירחון. העורך: Harriet A. Ginsberg. גלי א' של כך ג' יצא בינואר.

559 *Jewish affairs*; a monthly bulletin issued by the South African Jewish Board of Deputies. (Johannesburg), 1941. 8°.

גלי א' יצא ביוני.

560 *Jewish affairs*; published by the Institute of Jewish Affairs. New York, 1941. illus., maps. 4°.

561 *The Jewish annual 5701—5702* (1940—1941, 1941—1942), ed. by S. Levy. v. [III]—IV. 2v. London, Williams, Lea & Co., 1940—41. 87, [1]; 81, [1] p. 8°.

v. III: S. Levy: Azariah de Rossi. English students of Maimonides. — v. IV: L. Levy: Notes on Pirke Aboth. II.

את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ז ע' 326.

562 *Jewish occupational bulletin*. New York, Jewish Occupational Council, 1941. 4°.

ירחון. גלי א' יצא במרץ.

563 *Orthodox youth*; (official organ of Agudath Israel Youth). Brooklyn, N. Y., 1941. גדול 2°.

ירחון. גלי 5 יצא באוגוסט. עם מדור יורד ושער נוסף: הנוער החרדי.

564 *Бенеберитска библиотека*. София, тип. „Надежда“, 1938. 8°.

„ביבליותיקה בנִי־בֵרִית“, סופיה, דפוס נודיה, 1938. תכניות ההופעה לא נזכרה. חבר המערכת: ב. רוזנפלד. דק פרדוב, דק נתן. לפנינו שתי חוברות: שנה ט'. ינואר-פברואר 1938, שנה ט' מרץ-מאי 1938.

565 *Еврейска речъ; месечно списание за литература и общественъ животъ*. София, 1932. 4°.

„הדבר היהודי“. ירחון ספרותי ופוליטי. העורך: Албертъ Михаелъ. גלי א' יצא במרץ 1932. הגיליון האחרון שבידינו הוא מאפריל 1940.

עתונים וקבצים

550 בנגב; ירחונה של התנועה העברית בדרום אפריקה. יוהניסבורג. (Ivriah Publishing Society), תש"ב. 4°.

גלי א' יצא בשבט.

551 זלוטניק, יהודה ליב. מהברות מני קדם; שירי כתבי־יד עתיקים, יוצאים לאור עם מבואות והערות עלידי הרב יהודה ליב. זלוטניק. (מחברת א-ב) 2 חלקים בכרך 1. יוהניסבורג, תש"א. [1], 13 ע', [1] דף, 18 ע', 2°.

— מהמעטפת. — לכל מחברת שער מיוחד. — הקטגוריה מכתב-מכונה. התכן: מחברת א: דף אחד מן מלון לחרוזים (אולי שריד מספר האגרון לרב סעדיה גאון). מחברת ב: הלכות קדומות; שריד מן מתיבתא עתיקתא הלכות שבת.

552 הינטער שטעקל־דראט; ארגון מן די געזי. יידישע פרייוויליגע מן דער שפאנישער פאלקס־ארמיי. קאנצנטראציע לאגער גורס, 1939. מצור. 4°.

גלי ד' יצא ב־25 במאי. — הקטגוריה מכתבי־יד.

553 דאס ווארט; וואכנשריפט פאר דעם רע־ליגעזן געדאנק איפן חייטן מורח. שאנכיי, 1941 תש"ב. 2°.

בעברית ובאנגלית עם שער אנגלי מיוחד: The Word ("Dos Wort"); a Jewish weekly for the religious revival in the Far East. Shanghai, 1941.

554 *La Gazette d'Israel*; hebdomadaire d'informations et d'action juive, paraissant le vendredi. Tunis, 1938. 2°.

גדול 2°.

המזל האחראי: M. E. Ganem. גלי א' יצא ב־21 באוקטובר.

555 „Geoclah“ maandblad van Algemeene Joodsche eenheidsbeweging. Antwerpen, 1939. 4°.

המזל האחראי: M. Swaab. גלי א' יצא בינואר, ב' — באפריל. המאמרים בשלמות או ביוזית.

556 *Habinyan*; (Official organ of Habonim, South Africa). (Johannesburg, Habonim S. A.), 1935. 8°.

ירחון. גלי ב' יצא בפברואר.

557 *Hashomer*. השומר. (New York, Shomre hadath), 1937. 4°.

רות. ירמיהו. הנבואה. עזרא הסופר. המן. מגלת אסתר. אהבתם את הגר. וזהו עבר ובהוה. — יהודה הלוי. היהודי שפינויות. ביאליק — "בעיר ההרבה". מלבד אלה עיין גם בדפוסים א"י מס' 422, 462, 527, 532.

תלמוד ומדרש, ספרות רבנית

574 זינגר, יצחק אלימלך. קונטרס ששה עשר מן ספר זכרון אלימלך; ביאורים על מס' סוכה מהדורא תנינא... ממני... יצחק אלימלך הכהן זינגער... פיעטרוקוב, דפוס ת. ה. פאלמאן, תרצ"ח. 31 ע'. 8°.

575 Fink, Elias. ein Beitrag zur Methodologie des Talmuds. [Frankfurt a.M., 1938]. 70 p., tab. 8°.

בלי שער. שם המחבר בחותמת בראש המקרא. — גודס ולא יצא לאור. מלבד אלה עיין גם בדפוסים א"י מס' 367, 376, 395, 418, 419, 421, 429, 448, 454, 455, 488, 489.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

576 Levy, Oscar [Ludwig]. The idiocy of idealism. London, W. Hodge, 1940. 152 p. 8°.

Merry Israel. How Israel became a pure race. Reformation and nationalism: a Jewish revival. The mess of the Messiahs.

577 Schütz, Henri. Israels Katholizismus, von Henri Schütz. (Oberdiessbach, typ. R. Bieri), 1940. 32 p. 8°.

מהמעטפת. המשך מחברתו של המחבר "Unter Halbmond, Kreuz und Davidstern" (ראה ק. ס. שנה י"ז ע' 82). המחבר, לא יהודי, מסביר את דעותיו של הרב אליהו בן אמוג על הנחישמוס (איגודם של שומרי שבע מצוות בני נח) וגם מביא חליפת מכתבים בין Aimé Pallière ור' אמוג.

קבלה וחסידות

עיין בדפוסים א"י מס' 471.

תפלה ועבודה, דרשות ומוסר

578 משה בן מימון. ספר מוסרי הרמב"ם ז"ל, נלקטים מספרו הגדול יד החזקה... (נדפוסים) פעם שלישית. בודאפעסט, דפוס מ. (ו) קאטצבורג, ת"ש. 96 ע'. 8°.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

עיין בדפוסים א"י מס' 425, 426.

מדע המקרא

566 מושקוביץ, מאיר בן יצחק. ספר אמרי מאיר; פירוש על תהלים, מאת המחבר ר' מאיר בן... יצחק המכונה מאשקאויטץ. וויארק. מויעשטער פאבלישינג קאמפני, תש"א. 79 ע'. 8°.

567 Famulus, W. Quotations and references. Budapest, typ. Sylvester Press, 1934. 48 p. 8°.

*568 Keyser, Hermann Julius. Commentary on Exodus. Grand Rapids (Mich.), Zondervan, 1940. XIV, 15—451 p. 8°.

*569 Löfgren, Oscar. Studien zu den arabischen Danielübersetzungen mit besonderer Berücksichtigung der christlichen Texte. Nebst einem Beitrag zur Kritik des Peschittatextes. Uppsala, Lindesquist, 1936. XVI, 103 p. 8°.

=Uppsala Universitets Arskrift. 1936, 4.

570 Rumball-Petre, Edwin [Alfred] [Robert]. Money for old Bibles. New York, Bibles of Yore, (c1939). 14, [1] p., (incl. facisms, map, port.). 8°.

571 Speier, Salomon. פשטיה דקרא. Peschate di-kera. Schriftdeutungen nach dem einfachen Wortsinn. (Frankfurt a.M., Isrealit und Hermon, c1938). 5 p. l., 3—134 p. 8°.

התכן: בראשית. שמות.

572 Sykes, Percy H. A brief history of King Solomon's reign, building the Temple and the inspired chief architect Hiram Abiff. Philadelphia, P. H. Sykes, (c1939). 2 p. l., 7—46 p. 8°.

573 Хананелъ, А. Библейски образи и именити творци. София, тип. „Амшпартъ“, 1940. 2 предв. л., 210 стр., 1 л., портр. 8°.

א. חננאל: דמויות תנכיות ויוצרים מפורסמים. סופיה, דפוס „המשפט“, 1940. התכן: עשו. קהלת. שמואל הנביא.

אפשר לקבוע בספר שלשה מדורות: א. על חיי באנגליה: שנות למודיו ושנים מעטות אח"כ עד הגיעו לגיל עשרים וחמש. המחבר נפגש בבתי-הספר עם כמה אישים, בעלי עמדות חשובות בעולם המדע, המדינות או השרות הברזי במזרח הקרוב. הוא מספר גם על החיים הציוניים באנגליה, על אחד-העם בלונדון והשפעתו העצומה על החוגים הלאומיים והציוניים (השפעה אישית יותר מאשר ספרותית) על בקורו באה"ב של אמריקה ועל שתי מסעותיו בא"י בתקופת העליה השנייה ועל החלטתו בהשפעת הנסיעה השנייה, להתישב בא"י. — ב. (פרקים ג—ח) על שנות 1912—1932 על חיי במצרים שבה שמש מפקח בתי המשפט לילידים ומרצה בשעורי-המשפט הממשלתיים, על שנות התנדבותו בצבא בזמן המלחמה והשתתפותו בקרבות שהביאו לידי כיבוש א"י, על שנות שרותו בא"י כתובע ראשי של הממשלה ועל בקורו בארצות אירופה בימי הפגרא שלו. ג. (פרקים ט—י"ב על שנות 1931—1940) על פעולותיו לטובת יהדות גרמניה: כעוזרו הראשי וסגנו של הנציב העליון מטעם חבר הלאומים לעניי הפליטים ואח"כ כראש המחלקה להגירה והכשרה במועצה ליהודי גרמניה, שבראשה עמדו ה. סמואל ולורד ריידג, על מסעותיו בשליחויות שונות באמריקה, גרמניה, דרום אפריקה ואוסטרליה.

לפנינו תאור מלא ענין של העולם המתהווה בא"י. המחבר ארגן את החלק המשפטי של השלטון בא"י אחרי הכבוש, ומוכרח היה להתחיל הכל מחודש, מפני שהשלטונות הטורקיים לקחו אתם את הפרטיכלים של בתי-המשפט וספרי-אחוזתו, הוא השתתף גם בתוקף משרתו בועד הפועל הממשלתי המצומצם. הוא מספר על הגורמים המדיניים השונים והתנגשותם, על קביעת המשטר המדיני, על עקרוני המדיניות של הנציב העליון הראשון והשני, על התפתחות הארץ, על התיירים החשובים בארץ, יהודים ובלתי-יהודים, על הפקידים הבריטיים הגבוהים, שקבעו למעשה כל אחד בפנתו את סדרי הנהלת הארץ. רבים מהם הכיר ממצרים ומשנות המלחמה, והוא מצרף כרקטריסטיקות יפות. באהדה רבה הוא מדבר על הרברט סמואל ועל המזכיר הראשי הראשון ו. זידס ("איש קדוש מעולם המעשה"). כמו כן הוא מספר על כמה משכילים ופקידים אנגליים שהיו מושפעים מהתנ"ך והאמינו ביעודו של עם התנ"ך בא"י. בעיקר מספר המחבר על החיים המדיניים-תרבותיים, וממעט את הדבור על החיים הכלכליים.

כראי לציון פרטים אחרים. הספר הלבן משנת 1922 הוא בעיקר יצירתו של סמואל אבל נושא את שמו של צירציל (ע' 116). — פלומר התיחס בשלילה לספר הלבן של פספילד (ע' 159). — המחבר היה פעיל כשהתעוררה שאלת הכותל. בקיץ 1929 עיבר ביתד עם הנציב צ'נסלר בלונדון הוראות בענין זה, ואח"כ כשפעלה בירושלים ועדת-הכותל (בקיץ 1930) נסה המחבר עם אחד מחבריו להביא לידי הסכם בענין זה בין הצדדים, כדי שלא יהיה צורך בהכרעה מטעם הועדה. הנסיון נכשל ברוב האחרון; אבל פסקדינה של הועדה כולל את "עקרוני ההסכם" שהוצעו ע"י המחבר וחברו (ע' 153, 157). — על פרשת

579 *Annuaire israélite* 5701, 1940—41.

Bruxelles, [1940]. [18] p. 80.
העורך: Ad. Feinburg. הופיע בזמן הכבוש הגרמני.

580 *Tract Commission*. Popular studies in Judaism. (Cincinnati, Tract Commission), [193?]. 80.

(30.): Bittenwieser, Moses: The faith and message of the prophets. 45, [3] p.

(31.): Heller, Bernard: The Jewish concept of the chosen people. 29, את הקודמים ראה ק. ס. שנה ט"ז ע' 454. [3] p. מלבד אלה עיין גם בדפוס א"י מס' 417, 528.

היסטוריה והמדעים הקרובים אליה

581 ילקוט; מוסף-חודש להשקפה ציונית *Zionist Review*. שנה א, ו—ט: לזכר נחום סוקולוב — חמש שנים לפטירתו. לונדון, אייר—סיון תש"א, ע' 24—40, פורטרטים. 40. התכן: מפרשת חיו של ג"ס. על הג"ס — ה"הידה" ופטרונותיה (דברי ביאליק, ברויצבסקי, פרישמן, הרצל, אש). — פרקי הלסט מדברי ג"ס.

582 *Addresses in tribute to Cyrus Adler*. 1863—1940, delivered at the Founder's Day and Graduation Exercises of the Dropsie College for Hebrew and Cognate Learning. Philadelphia, n. pr., 1940. 16 p. 80. מהמעטפה. A. A. Neuman: Doctor Adler and the Dropsie College. H. Stern: Cyrus Adler — the man.

583 *Bentwich, Norman*. Wanderer between two worlds. London, Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., (1941). VII, 357, [1] p. 80.

אחרי שהמחבר כתב את תולדות חיו של רבו רש"י שכבר (ראה ק. ס. שנה ט"ז ע' 451) ותולדות חיו של אביו, ממנהיגי הציונות באנגליה, ה. בנטביש (ק. ס. שנה י"א 243—244), פרסם את תולדות חיי עצמו. כשרונו הספרותי של המחבר, תפקידיו החשובים עד עתה (תובע ראשי של ממשלת א"י במשך 12 שנה, סגנו למעשה של הנציב מטעם חבר הלאומים לעניי הפליטים, ועוד), מסעותיו בכל ארצות התבל — כל זה בצירוף עשו את הספר הזה לספר רבי-ענין.

הנהלה זו נבחרה בקונגרס הציוני ה־10 בבול בשנת 1927. — ע' 127 : ונדרבלה בקר בא"י שנה אחרי זה (1924). צ"ל בשנת 1928. — ע' 292 : בית הקברות בוניה שבו קבור ביאליק, לא חולל. כנראה התכוון להרצל. ביאליק מת אמנם בוניה, אבל הובא לקבורה בארץ ישראל, בת"א. באפילו משמיע המתבר את דעתו על העתיד. את פתרון שאלת היהודים רואה המתבר בעיקר בארץ ישראל, וגם בפרודוקטיביות של היהודים בארצות הגולה. הישוב היהודי בא"י ישיג גם על הגולה. הוא מאמין שהיהדות המחודשת תשפיע גם על התרבות הכללית, (המשיחיות היהודית והגבואה היהודית שתשמע מתוש). — המתבר השתדל כנראה לתאר את מאורעות חייו, הקשורים לחיים הכלליים, וממעט בחלק האישי ממש, ואפילו את פעולתו הספרותית-המדעית הוא מזכיר בקצור וכלאחר יד. — המתעניין בא"י החדשה (אף אם יתנגד לכמה מפרושי והסברותיו של המתבר) ובפרשת יהדות גרמניה לא יוכל לפסוח על ספר חשוב זה.

*584 Duffus, Robert Luther. Lillian Wald, neighbor and crusader. New York, Macmillan, 1939. XII, 371 p., pl. 80

ל. ולד (נולדה בשנת 1867 בסינסינטי) פעלה הרבה בשטח בתי-ספר לאחיות, בקורת סניטרית בתעשיה ועוד.

585 Duker, Abraham G[ordon]. Jews in the World War; a brief historical sketch. New York City, American Jewish Committee, [1939?], 1 p. l., 24 p. 80.

"Reprinted from Contemporary Jewish record... September—October, 1939".

*586 Freeman, Joseph. American testament; the autobiography of a Russian immigrant to the U.S.A. describing his rebellion from Judaism and Zionism to revolutionary socialism. London, Gollancz, 1938. X, 678 p. 80.

587 Friedman, Lee M[ax]. Rabbi Haim Isaac Carigal, his Newport sermon and his Yale portrait. Boston, Privately printed, 1940. 3 p. l., 43 p., 1 l., port. 80.

הרב קריגל (נולד בחברון בשנת 1729 או 1733 ונפטר בכרבות בשנת 1777) היה שליח א"י והשפיע על ידידו Stiles, נשיא ופרופסור של אוניברסיטת Yale. שהתנגד את למוד השפה העברית באוניברסיטה זו. ההוברת כוללת גם מכתבים של קריגל משנת 1773—1775 ושער דרשות בניו-יורק בשנת 1773. הדרשה היהודית הראשונה באמריקה שנדפסה.

588 Galanté, Abraham. Histoire des Juifs d'Istanbul depuis la prise de cette

סטוריו (מסעמים פוליטיים, והדבר הגיע לידי דיון בסרלמנט האנגלי) ממעט המחבר לספר, אבל דברים מעניינים יש למצוא בע' 154—155, 159—160, 202—203. — המחבר מספר בדברים חמים ויפים על השפעת ארץ ישראל והציונות ברחבי הגולה (פולין, ארצות המזרח, דרום אפריקה, ארצות הברית של אמריקה). שאלתן הביא המחבר במסעותיו את בשורת א"י המתחדשת. המחבר מעיר בנוגע ליהדות אמריקה, שבמקום השפעתה של הגירה יהודית ממקומות שיש בהם חיים יהודיים אינטנסיביים, באה עכשו השפעתה של התרבות היהודית והאידיאלים מא"י, והם מחזקים את היהדות האמריקאית (ע' 253).

בחלק השלישי מגולל המחבר את פרשת יהדות גרמניה החל משנת 1933. המחבר היה מבקר בגרמניה לרגל פעולותיו (בפעם האחרונה בשבועות האחרונים לפני פרוץ המלחמה, והיה גם בוניה כשבוע אחרי צרופה לגרמניה). ונפגש גם עם המושלים. הוא מוסר מספרים ועובדות וגם מתאר את מצב הרוחות בזמנים שונים. הוא מצין לשבח את הכוחות הנפשיים וכשרון הארגון והאחדות שגלתה יהדות גרמניה בזמנים איומים אלה. בקשר לעבודתו, בקר המחבר במדינות הרבה : פרט לדרום אמריקה, קנדה, מדינות הבלקן, וסין — אין כמעט ישוב יהודי שלא בקר בו, והוא מתאר בקיום קצרים אבל בולטים את הישובים האלה. לפני שנגש לפעולה זו בקר גם ברוסיה (בשנת 1931). — מרובות מאד פגישותיו של המחבר עם אישים מפורסמים (יהודים ואינם יהודים), ובספר נמסרות פגישות ושיחות מענינות עם איינשטיין, אדמונד רוטשילד (שגלה כחפרונגוזה והבנה מעמיקה), ר. קיפלינג, גנדי, ויגן, סמוטס, פליקס ורבורג ועוד. — הספר מלא וגדוש חומר של עובדות.

הערות אחדות בנוגע לפרטים. — ע' 8 : הועדה הראשונה של ח"צ התקיימה בקטוביץ בשנת 1883 שנת המאה של מונטיפיורי. צ"ל בשנת 1884. — ע' 9 : קריאתו של הרצל בשנת 1895. צ"ל 1896. — ע' 29 : ברחובות ישוב או (ב' 1908) 500 איש ועכשו 25.000 צ"ל 8.000. — ע' 39 : האוכלוסיה היהודית באמריקה גדלה במשך דור אחד מרבע מיליון לשלושה מיליון (בשנת 1909). צ"ל 2.044.000 (ראה 280 p. 5671 Amer. Jewish Yearbook). — ע' 42 : בדברו על הקונגרס הציוני בבול בשנת 1911 כותב המחבר : שניים דרמטיים חלו בסורקיה (בין הקונגרס התשיעי ב' 1909 והעשירי בבול), הטורקים הצעירים הורידו מכסאו את השולטן וכו... המהפכה הטורקית היתה בקיץ 1908 ובאביב 1909 היינו לפני הקונגרס התשיעי בהמבורג — שם : במקום וולפסון נבחר פרוס. ורבורג לנשיא ההסתדרות הציונית בקונגרס הנ"ל בבול ואילו צורפו סוקלוב ומלנהיגי ציונות רוסיה צילינב. צילינב נבחר לחבר ההנהלה הציונית בקונגרס ה"א בוניה בשנת 1913. — ע' 77 : קיסר רוסיה ניקולאי ותר (במהפכת 1917) על כסאו לשובת בנו. צ"ל לשובת אחיו. — ע' 101 : מספרים על אוסישקין, שגר באודיסה ברחוב הברזל פנת רחוב "קשה עורף". צ"ל ביקטרינסקל. — ע' 146 : בהערה : הטובנות הציונית התנהלה ב ש ל ש ש נ י ס א ל ה (של נציבות פלומר בא"י 1925—1928) צ"ל סילה. קיש וסקר. צ"ל בשנה האחרונה לנציבותו :

against the ministers of Henry III. — I. Epstein: Pre-expulsion England in the Responsa. — A. Barnett, S. Brodetsky: Eliakim ben Abraham (Jacob Hart): an Anglo-Jewish scholar of the 18th century. — P. H. Emden: The brothers Goldsmid and the financing of the Napoleonic wars. — Memorial addresses in honour of past presidents: C. Roth: Moses Gaster. V. G. Simons: Claude Goldsmid Montefiore.

*592 **Lewinson, Richard.** Barney Bar-nato; from Whitechapel clown to diamond king. London, Routledge & K. Paul, 1937. VII, 275 p., front., pl., port. 8°.

593 **Loewe, Herbert [Martin James].** "Render unto Caesar"; religious and political loyalty in Palestine. Cambridge, University Press, 1940. XV, 141, [1] p., pl. 8°.

התכנן: Preface. Summary. "Render unto Caesar": The loyalty of the Jews and Rabbinic teaching. The question of tribute. The coin symbol and the action which Jesus took. Evaluation of material cited and conclusions to be drawn.

594 **Roma. Università israelitica.** In memoria di Angelo Sacerdoti, la Comunità israelitica di Roma. Roma, typ. Tumminelli, (1936). 5 p. l., [13]—129 p., 1 l., ports. 8°.

אנגילו סצירוטי (2 בפברואר 1886 בפירנצי — 18 בפברואר 1935 ברומא) היה חבר מועצת הרבנים באיטליה ומנהל בית מדרש לרבנים ברומא. הספר כולל מאמרים ונאומים על סצירוטי (ע' [13]—59) ושל סצירוטי.

595 **Stock, [Pierre] V[ictor].** Mé-morandum d'un éditeur, troisième série, L'affaire Dreyfus anecdotique. Paris, Stock, 1938. 3 p. l., [9]—256 p., pl. (1 fold.), ports. 8°.

המחבר, מו"ל ידוע בצרפת, היה בשעתו ממגיני-דרייפוס הפעילים. בספרו זה אין המחבר מתכוון לכתוב תולדות המשפט ההוא. הוא מספר על מאורעות שונים, שיחות, מ"מ מסביב למשפט בעיקר במחנה מצדו דרייפוס. בין תאורי האישים הפעילים בענין דרייפוס — ישנה גם ביוגרפיה של ברנר לור. בע' 50—51 ניתנת רשימה של 31 דו"קרב מסביב ל"ענין" זה, שגרשמו ע"י המחבר. מלבד אלה עיין גם בדפוסים אי"מ 400, 432, 447, 451, 488, 498, 516.

ville, en 1453, par Fatih Mehmed II, jusqu'à nos jours. vol. 1. Istanbul, typ. Hüsnütabiat, 1941. 2 p. l., 265, [1] p. 8°.

ספר זה הוא המשך ספרו של המחבר על היהודים בקושטא הביזנטית. רובו מוקדש למאה ה"ש (מאמצע המאה) והכ"ו על התקופה שלפני זה מסופר ב"30 העמ' הראשונים של פרק א' ובפרק ד' (ע' 111—131) ודבריהם בפרקים אחרים. ע' 70 טבלא על מספר היהודים בקושטא משנת 1660 (מספרם אז 10.000) עד 1935 (מספרם 47.000); המספר המכסימלי של היהודים בקושטא: 100.000 בשנות 1847, 1857, 1885, 1919—1922. ע' 159—161: רשימת ההכנסות וההוצאות של קהלת קושטא בשנות 1772, 1872, 1901—1940. ע' 111—148: רשימת הרבנים הראשיים של קושטא החל מר' משה קפסלי ור' אליהו מורחי וגומר בזמננו, בצירוף ביוגרפיות קצרות וציין ספריהם. ע' 78—84, 93—96: רשימת חברי מועצת הקהלה בשנות 1864—1936. — ביבליוגרפיה: ע' 71—72. התכנן: Histoire. Faubourgs et quartiers — population. Administration de la communauté. Grands-rabbins et rabbins-Yéchivot. Revenus communaux. Synagogues. Cimetières. Etat intellectuel. Bienfaisance. Sociétés diverses. Pièces justificatives.

589 **Galanté, Abraham.** Les Juifs de Constantinople sous Byzance. Istanbul, typ. Babok, 1940. 68 p. 8°.

590 **Gumpert, Martin.** Hölle im Paradies; Selbstdarstellung eines Arztes. Stockholm, Bermann-Fischer, 1939. 280 p. 8°.

המחבר טוציאליסט, רופא בן רופא יהודי, שולד בברלין בשנת 1897, השתתף במלחמת העולם הקודמת, עסק במקצועו וגם כתב ספרים, ובשנת 1936 עזב את גרמניה והתישב בניו-יורק ושם ממשיך את עבודתו המקצועית. בספרו הוא מספר בין השאר על הרדיפות על היהודים בתקופה האחרונה.

591 **Jewish Historical Society of England.** Transactions, sessions 1935—1939. Vol. XIV. London, for the Society by Edward Goldston, 1940. XVI, 268 p., port. 4°.

את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ג ע' 341. התכנן: Preface. C. Roth: The challenge to Jewish history. — W. S. Samuel: Sir William Davidson, royalist (1616—1689), and the Jews. — B. B. Benas: A plea for a genealogical and historiographical section of the Jewish Historical Society of England. — A. Rubens: Early Anglo-Jewish artists. — I. Rabinowitz: Literary connections between Abravanel and England. — M. Adler: The testimony of the London Jewry

Revised January, 1940. [5], 23 l. — no. 2: Some aspects of the Jewish economic problem. 15 p. — no. 3: A bibliography for Jewish vocational agencies. February. 23 p. — no. 4: Some characteristics of 408 Baltimore Jewish Youth. Experimental ed. April. [3], 20 l. — no. 5: A guide to general vocational services. 21, [2] p. — no. 6: Patterns of Jewish occupational distribution in the United States and Canada. 31 p.

דו"ח 1, 4: בהקטורגר מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים. 4°.

602 **National Conference of Jewish Social Welfare.** Proceedings... at the annual sessions, Pittsburgh, Pa., May 21—26, 1940. (New York), 1940. 207 p., port. 8°.

=The Jewish social service quarterly, v. XVII, n. 1, September, 1940.

את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ז ע"י 193.

603 (**Notgemeinschaft deutscher Wissenschaftler im Ausland**). List of displaced German scholars. London, typ. Speedee Press Services), 1936. 125, [1] p. 8°.

"Strictly confidential". — Supplementary list of displaced German scholars. London, 1937. 16 p. הרשימה מסודרת לפי המקצועות. ע"י כל שם ושם ניתנות ידיעות קצרות על מקומות עבודתם בעבר ועל עבודתם החדשה (לגבי אלה שביתתם קבלו מנויים בארצות מושבים).

604 **Parker, Ralph.** Scheduled terror. In "the nineteenth century and after", v. 131, No. 779, January, 1942. p. 21—26. 8°.

על הדיכוי והפרעות על היהודים ברומניה בחורף תש"א. הידיעות מפי עזיראיה.

605 **Parkes, James.** The Jewish problem in the modern world. London, T. Butterworth, (1939). 255, [1] p. 8°.

(The Home university library of modern knowledge).

הספר מחולק לשני חלקים: על היהודים בתקופה שלפני מלחמת 1914—1918 ועל התקופה שלאחריה. הספר נכתב מתוך אהדה ליהודים ובידיעה מקיפה של העניינים. המחבר מגלה גם בקיאות גדולה במצב היהודים בזמן המלחמה הקודמת ובמצבה של יהדות רוסיה אחרי המלחמה (בפרשה שנתחורה מעט מאד, אעפ"י שהרבה נכתב עליה). אין המחבר מאמין בעתידה של יהדות רוסיה, למרות השויון שהוגשם בפועל. "הניתוח הצליח, אבל החולה מת" — במשפט זה מסכם המחבר את הפרוגנוזה על יהדות רוסיה. — פרק מיוחד (ע' 204—234) מוקדש לשאלת ארץ ישראל; מפעל הבנין היהודי תואר מתוך אהדה. המחבר סובר שהסכם עם הערבים הוא תנאי הכרחי להצלחת המפעל, שהציגות וההתבוללות אינם

עם ישראל בהווה

596 **אידיש נאציאנאלער ארבעטער פארבאנד.**

פומפצנטע קאנוענשאן בוך פון... אידיש נאציאנאלער ארבעטער פארבאנד. 30 מאי 1940 דעטראיט, מיש. דעטראיט, זיסלין-לעין דרוקעריי, 1940. [53] דף, פורטרטים. 4°.

21 דף שבסוף הספר: ברכות הקובץ כולל בין השאר: שיר של ד. פינסקי, א. סאטאקאווער: הילף דורך ארבעט, יעקב לעשנינסקי: צו דער פראבלעמאטיק פון עקאנאמישן לעבן פון אמעריקאנער אידנטום. — את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ז ע' 211.

597 **אראנאווסקי, אליעזר.** אין קאנצענטראציע

לאגער בוכענוואלד. (פערזענליכע איבערלעבונגען פון סאמועל הילאויטש). האוואנא, "האוואנער לעבן", 1939. [4] דף 11—93 ע', [3] דף, בתוכם לוחות תמונות, פורטרט, פקסימיל. 8°.

עפ"י הרשימות שרשם הילוביץ ועפ"י הידיעות שמסר בעל-פה.

598 **Detroit. Jewish Welfare Federation of Detroit.** 1939 year book. [Detroit, 1938]. 328 p., diagr. 8°.

הספר כולל ידיעות קצרות על המוסדות היהודיים באמריקה (ע' 5—60) ורשימות התורמים (בדיטוריסט) למגבית היהודית המאוחדת.

599 **Emergency Committee in Aid of Displaced German Scholars.** Report... [2—6]. 5 v. New York, 1935—38, 1940. 13; 14; 15; [1], 12, [1]; [2], 16 p., map. 8°.

את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ז ע' 204.

600 **Hyman, Joseph C[harlap].** Twenty-five years of American aid to Jews overseas; a record of the Joint Distribution Committee. New York, 1939. 63 p. 8°.

"Anniversary edition". — "First pub. as part of volume 41 of the American Jewish year book. — Revised for this edition".

התכן: The war, 1914—18. The post war years. The Agro-Joint in Russia. The American Joint Reconstruction Foundation. The economic crisis. The nazi era. Prelude to war, 1939. The J. D. C. today.

601 **Jewish Occupational Council.** Report no. 1—6. 6 v. New York, 1940. 8°.

התכן: no. 1: Occupational research and informational activities of leading Jewish agencies.

לחקר האמונה... ערוך ומסודר ע"י משה שמעון סג"ל
האספמאן... בודאפעסט, העל (חובבי החזרת העשרה
ליושנה) בקה"י ב"פעוט, ת"ש. [2] דף, 34 ע. 8°.

612 טריף, ישראל. **התפתחות הרעיון**
הלאומי בישראל; ילקוט בצרף מבוא. ערוך
ע"י ישראל טריף, ורשה, הוצאת "מקורות" ע"י ההנהגה
הראשית ל"הנוער הציוני" בפולין, תרצ"ט. [2] דף, 106 ע.
8°. = "דרך הנוער הציוני", ג'. בילקוט כונסו
פרקים וקטעים מכתבי הס, סמולנסקי, פינסקר, אחר-העם,
נודדו, וגם קטעים מדברי ליליבלום, מרדכי בן הלל הכהן,
י. שרתוק וז. חיסין. י. קלזנר, י. טהן וי. לוריא ושירים
אחרים. החומר מסודר לפי הענינים.

613 רעוועצקי, אברהם. **ארץ ישראל** און די
אידישע גויט. וואס וואלט ארץ ישראל איצט געקאנט אויפ'
טאן פאר די אידישע פליכטלינגע? פון אברהם רעוועצקי.
צווייטע אויפלאגע. ניו יארק, אידיש נאציאנאלער ארבעטער
פארבאנד, 1939, 31, [1] ע. 8°. החוברת פורסמה
בזמן ישיבותיה של ועידת השלחן העגול בלונדון בחורף
תרצ"ט. המחבר מדגיש שארץ ישראל המערבית (בלי עבר
הירדן) יכולה לקלוט עוד חמשה מיליון עולים.

614 Ben Adam, Joseph. Przewodnik po
Palestynie, ilustrowany z mapą kraju. Op-
racował Joseph Ben Adam. Wyd. 2. Lwów,
Księgarnia nowości, (c1934). 176 p., map,
pl. 8°. "מורה-דרך בארץ ישראל, מצויר, בצרף מפה".

Bentwich, N. Wanderer between two
worlds. עין מ' 583.

615 (Brith Trumpeldor). Haneszer.
(Lwów, Komenda okręgowa Bejtaru dla
Małopolski Wschodniej), [193-?]. 80 p. 8°.

המו"ל: David Bojko.

616 Dodd, Stuart Carter. Social rela-
tions in the Near East: a textbook in
citizenship prepared for the freshmen at
the American University of Beirut, by
Stuart Carter Dodd and assistants in the
course. 2nd ed., rev. and enl. Beirut, Ameri-
can University of Beirut, 1940. 8 p. l., [3]—
790 p., map, pl. 8°.

כמעט בכל פרק ופרק יש חומר על ארץ-ישראל. פרק
20 (ע' 336—368): Judaism — מהורה א' יצאה
בשנת 1931.

תרחי דסתרי אלא משלימים זה את זה, ועם התחזקות
הדמוקרטיה והטבת המצב החמרי בעולם יוטב גם מצב
היהודים בעולם.

606 The persecution of Jews in German-
occupied Poland, with an introd. by David
M a t h e w. London, Free Europe, (1940).
26 p. 8°. = Free Europe pamphlet, no. 2.

"החומר לחוברת זו לוקט בהשגחתו של פרופסור
סטיבנס סטרוונסקי, חבר הממשלה הפולנית וראש לשכת
המודיעין הפולנית, ויש לראותו כחומר רשמי".

607 Simmons, Almo Beals. "I write in
anguish"; the vivid true-life story of an
American family and a boy refugee port-
rays the human drama of a European
tragedy. Salt Lake City, The Deseret News
Press, 1939. 102 p., illus., facsim., ports. 8°.
מכתביו של יוהאן ברמן, צעיר יהודי מציכוסלובקיה,
לתלמידה (נוצרית) של בייס אמריקא, נאספו ונערכו ע"י
אביה של התלמידה, וגם חליפת מכתבים וטלגרמות בענין
הגירתו של ברמן לאמריקה, שנכתבו באפריל 1938 —
יולי 1939.

608 South Africa. Parliament. House of
Assembly. The other side; some recent
speeches in Parliament. (Johannesburg,
Jewish Publication Society), [1939]. 31,
[1] p., ports. 8°.

המעטפת. — מאמרים של צירי הפרלמנט וגו' הצע
החוק האנטייהודי שהציע Mr. Louw.

609 Sydney. Sir Moses Montefiore Jew-
ish Home. Jubilee 1889—1939. (Sydney,
typ. T. and H. Pty), [1939?] [9] p. incl.
illus., facsim., port. 8°.

610 Union of American Hebrew Congre-
gations. Proceedings... Sixty-seventh an-
nual report, November 1, 1939 to October
31, 1940. Thirty-seventh biennial council.
Detroit, Mich., April 27—30, 1941. [Cincin-
nati, Ohio], 1941. 1 p. l., 271 p. 8°.

את הקדום ראה ק. ס. שנה י"ח ע' 165.
מלבד אלה עיין גם בדפוסי א"י מס' 350, 509.

ציונות וידיעת ארץ ישראל

611 הופמן, משה שמעון. קונטרס... על
עניני ישוב א"י וגאולה העתיד מסודר, עורכי צפון,

tions of February 28 th, 1940, analyzed and shown to have no basis in law or in fact. Notwithstanding restrictions, area of 1,500,000 dunams available for settling 300,000 Jews on land. By Moshe Smilansky. (New York, Jewish National Fund of America), [1940?]. 20 p., map. 8°.

626 Thon, Osias. O szeklu. Kraków, Egzekutywa Organizacji syjonistycznej w Jerozolimie, 1937. 32 p. incl. port. 8°.

בראש השער : Osziasz Thon

627 Zak, Alexander. Die Mauer; zur Frage der jüdischen Isolierung. Affoltern a.A., J. Weiss, 1939. 118 p. 8°.

המחבר טוען שהתנועה הציונית בזמנו וגם הישוב סטו מהציונות הטהורה של הרצל ודוגלים בהתבדלות ובגינו (משק לאומי עברי בא"י, עבודה עברית שלמה, אידיבנה כלפי השוניים בכוח בטול ההתבדלות שהגשימה ממשלת סטס"ר). בנוגע לפתרון שאלת היהודים אמר המחבר ששלושה הם יסודותיה: קרקע, מדינה וגורמליזציה רוחנית (הפרדת הדת מן הלאומיות, התנגדות לרעיון משיחי ולכל רעיון אחר שקובעים אותו כסימן של יהדות; בזה יכולה לעסוק רק קבוצה נבחרת). את פתרון שאלת היהודים רואה המחבר בא"י.

628 Zichron Jaakov, Mizrachistische jeugdvereniging. Amsterdam. זכרון יעקב Mizrachistische jeugdvereniging 5676—5697. Amsterdam, 5697 [1937]. 27, [1] p. 4°. — בראש-השער: שמטה-שלישית תרע"ו—תרצ"ז. — מהמעטפת.

מלבד אלה עיין גם בדפוטי ארץ-ישראל.

אתנוגרפיה פולקלור אמנות

629 Brav, Stanley R[osenbaum]. Jewish family solidarity; myth or fact?. Vicksburg, typ. Nogales Press, 1940. V p., 1 l., 130 p. 8°.

התכן: Introduction. Historical sketch. Solidarity or cohesiveness. Conditions of the present study. Degree of attachments. Group loyalty. General summary. Observational addenda... Bibliography ([125]—130).

630 Ephros, Gershon. אנתולוגיה חזונית Cantorial anthology of traditional and

*617 Fernández, Andrés. Problemas de topografia Palestinense. Barcelona, Editorial liturgica espanola, 1940? 220 p.

618 Granovsky, Abraham. Land policy in Palestine. New York, Bloch Pub. Co., 1940, XV, 208 p. 8°.

את המקור העברי ראה ק. ס. שנה ט"ו ע' 284.

619 Great Britain. Palestine Currency Board. Report of the Palestine Currency Board for the year ended 31st March, 1933—1941. 4v. London, Waterlow & Sons, 1938—1941. 7 p., diagr. בכל חוברת. 2°. 2°.

את הקודמים ראה ק. ס. שנה ט"ו ע' 355.

620 Great Britain. Palestine Royal Commission. Summary of report (with extracts). London, H.M. Stationery Off., 1937. 42 p., fold, map. 8°.

=Colonial no. 135. "Issued by the Colonial Office".

השוה ק. ס. שנה י"ד ע' 358, 306.

621 Hanoar haoleh הנוער העולה (London), Youth alijah, 1939. 2°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא ביוני 1939. מהמעטפת. בהקטוגרף מכתב-מכונה. הטכסט בגרמנית או גרמנית ואנגלית.

622 Jewish Agency for Palestine. Documents and correspondence relating to Palestine, August 1939 to March 1940. London. Jewish Agency for Palestine, 1940. 28 p. 8°.

התכן: Palestine land transfers regulations, February 1940. — The Palestine White paper before the Permanent Mandates Commission. — The Jewish people and the war. — Appendices.

623 Lipkovic, Ruben; Pinhas Danieli. Geografija Erec-Jisraela. Novi sad, Izdanje lista jevrejske nacionalne omladine "Tagar", 1940. 48 p. 8°.

=Betarska biblioteka, sveska 1.

624 Memorandum to delegates to the twenty-first World Zionist Congress. 1939. (U.S.A.), n. p., [1939]. 1 p. l., 13, [1] p. 8°.

נוד הבקורת של ברית הציונים הכלליים.

625 Smeliansky, Mosche. British land edict for Palestine exposed; land regula-

קרבן התרבות בסינסינטי, 1941, ע' 176, 8°. בראש השער: ש. ל. בלאנק. ספור מחיי המהגרים בדרכם לאה"ב של אמריקה. אידיומות היא עליסאילנד שע"י גיוויורק.

634. טברסקי, יוחנן. אחר העם: סיפור ביוגרפי. גיוויורק, עגן, על ידי ההסתדרות העברית באמריקה, (1941), ע' 256, 8°. נדפס תחלה בהמשכים בשבועון "הדואר".

המחבר מספר את תולדות חייו א"ה משנת תרע"ב עד השתתפותו בפתיחת האוניברסיטה העברית בניסן תרפ"ה. את תולדותיו עד הזמן ההוא הוא מוסר בצורת זכרונות א"ה על התקופה ההיא. בספר — פגישות ושוחות א"ה עם שלום-עליכם, סוקולוב, ויצמן, ז'בוטינסקי וביאליק. — המחבר מנסה לבאר את תורת הציונות הרוחנית מתוך מסבות חייו של א"ה.

635. ריבולוב, מנחם. אנתולוגיה של השירת העברית באמריקה. בצרף תולדותיהם ותמונותיהם של המשוררים, בעריכת מנחם ריבולוב. עם מבוא מאת העורך. גיוויורק, עקן ע"י ההסתדרות העברית באמריקה, תרצ"ח, [5] דף, 36, 13—320 ע' 8°. שער נוסף באנגלית. בספר כונסו מבחר שיריהם של י. סופול, ג. רוזנצוויג, מ. י. גרסון, מ. א. דוליצקי, יצחק רבינוביץ, ג. ה. אימבר, ב. ג. סילקו, א. ש. שורק, א. א. ליסיצקי, א. דומניץ, א. אפרת, שמעון גינצבורג, ה. בבלי, ש. הלמן, מ. פינשטיין, א. רגלסון, ברוד כצנלסון, י. זילברשלג, פסח גינצבורג, ר. גרסמן, מ. ברינד, א. סולדורג, ג. פריל. מלבד אלה עיין גם בדפוסים א"י מס' 357, 386, 390, 396, 398, 416, 427, 428, 433, 466, 469, 479, 491, 499, 518—520, 522, 525, 526.

ספרות יפה יודית

636. אדערשלעגער, מ[שה יעקב]. שריפטן. ארויסגעגעבן פון מרים אדערשלעגער מיט דער מיטהילף פון די שרייבער: מ. אשעראוויטש, ב. באטוויניק, ל. פאנעלמאן, ב. צביין, הלל ראגאן, אברהם רייזען. (באנד 1), ניו יארק, 1941, 350 ע' 8°. 30 ספורים מחיי היהודים באמריקה. בתחלת הספר (ע' 1—10) מאמרים על אדערשלעגער מאת אב. קאהאן ומארים ראזענפעלד.

637. דער קריטיקער; חודש-זשורנאל פאר ליטע-ראטורי און טעאטער-קריטיק... ווארשע, 1936, 4°. העורך: [נצחק] מ[איר] ווייסענבערג. גל' 4—1 יצא באפרייל. לפני המספר הראשון י"ל 2 גליונות כהוצאות

modern synagogue music arranged for cantor and choir with organ accompaniment. Compiled and edited by Gershon Ephros. With an introduction by A. Z. Idelsohn. v. 2: Yom Kippur. New York, Bloch Pub. Co., 1940, VIII, 327 p. 40.

המלים מתחת לתווים בעברית באותיות לטיניות. את הקודם ראה ק. מ. שנה ד' ע' 69.

631. Haggadah. The Haggadah, executed by Arthur Szyk, edited by Cecil Roth. London, Beaconsfield Press, (1939), XXVI, [92] l., illus. 40.

ההגדה נדפסה על קלף ב-240 טפסים, שמהם הוצאו למכירה באנגליה 125 טפסים במחיר 105 לא"י הטופס. 'ההגדה צוירה כולה בידי האמן א. שיק, הידוע לתהלה במיניאטורות העדינות שלו (עיין גם ק. מ. שנה ד' ע' 474—477). האמן גם כתב בכתב ידו את נוסח ההגדה בעברית. הספר מקסים בשלל הגוונים, בדקות הצורות ובעושר המוטיבים. הגדה זו היא אחד הספרים היפים ביותר שנדפסו בעברית. כל עושר הגוונים והקווים הדקים מן הדקים שהשקיע האמן ביצירתו, נמסרו עד להפליא בדפוס. גם סידור הספר וכריכתו מצטיינים בטעם ובהידור. התרגום החדש של רות נדפס עמוד מול עמוד לעמית המקור והציורים בהתאמה מצוינת. — על השער כתב האמן: "אינני אלא יהודי המתפלל באמצעות האמנות, ואם עבדתי והצלחתי במדה מסוימת ועבודתי מצאה חן בעיני אנשים-גולה, הרי זה רק הודות למסורת והמדות הנצחיות של עמי". בצירוף הביע האמן את צער ישראל שבכל דור ודור קמים עליו לבלותו, ואת תקוותו שגם בדור זה הקדוש ברוך הוא יצילנו מידם. מלבד אלה עיין גם בדפוסים א"י מס' 343, 359, 399, 400, 512, 470.

כל שנות

632. Australia. Army. Handbook of English-Arabic and Hebrew; words and phrases with their equivalent in colloquial Arabic and/or Hebrew in daily requirement by the Australian Imperial Forces in the Middle East. (Melbourne, typ. Brown, Prior, Anderson), 1940. 31, [1] p. 80.

"Issued by command of the Military Board". מלבד זה עיין גם בדפוסים א"י מס' 376, 385, 406, 435, 449.

ספרות יפה עברית חדשה

633. בלנק, ש[מואל] [לב]. אידימות. גיוויורק, עגן, על ידי ההסתדרות העברית באמריקה (בסיוע

ספרות הנוער

16 ספורים לנוצר.

מלבד אלה עיין גם בדפוסים א"י מס' 383, 392, 403, 412,
444, 446, 457, 460, 472, 481, 485, 490, 507, 522.

ח.ג.ו.ך ו.ה.ז.א.ה

מלבד אלה עיין גם בדפוסים א"י מס' 344, 393, 404, 436,
465, 467, 470, 511.

ס פ ר י ל מ ו ד

ס פ ר י מ ד ע כ ל ל י י מ ב ע ב ר י ת

עײן בדפוס א"י מס' 380, 389, 415, 438, 445, 492.

638 ראסקין, מרים. שטילע לעבנס. ארויס-געגעבן פון א גרופע פריינט. ניו יארק, 1941. 224 ע'. 8° ספורים מתי יהודים באמריקה.

"Overdruk uit Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde. VIIIe reeks deel I, afl. 1 en 2".

ספרות יפה לו צזית

על נושאים יהודיים

קבץ ספורים מחיי מהגרים יהודים ולא-יהודים
לאמריקה.

642 **Lewisohn, Ludwig.** *Renegade*. [Philadelphia], The Jewish Publication Society of America, 1942. 4 p. l., 3—333 p. 8°.

ספור היסטורי מסוף המאה הי"ח. מקום המעשה
בצרפת. גרמניה ופולין.
מלבד אלה עיין גם דפוסי א"י מס' 543.

חיים בראדי ז"ל

(תרכ"ח—תש"ב)

חמשים שנה עבד בראדי באמונה עבודה מדעי היהדות, וכמעט שאין לך מקצוע בכל מקצועותיה הרבים של חכמת ישראל שלא עסק בו ברב או במעט. רשימת ספריו וחיבוריו⁽¹⁾ כוללת מאמרים בחקר המקרא, בהלכה ובאגדה, בספרות ימי הביניים ובדברי ימי ישראל, בבבליוגרפיה ובתולדות אנשי שם, בפוליטיקה ובציונות. מי שרגיל לראות בבראדי חוקרה של שירת ספרד בלבד, משתומם על המראה שבראדי שימש עורך ראשי ב"Encyclopaedia Judaica" לערכים בספרות המוסר והדרוש ובספרות הרבנית של התקופה החדשה, שחלק הגון מהם גם נתחברו על ידו. ואולם את רובי עתותיו ואת מיטב כשרונו וכחותיו הקדיש בראדי באמת לחקירת השירה העברית של ימי הביניים, ובה נתגלתה כל גדולתו. בלי כל חשש של הגזמה אפשר להגיד עליו שהוא יוצר המיתודות לענף-חקירה זה, לדורו ולדורות, אין מן הצורך לבוא לידי שבחו של בראדי מתוך גנותם של אחרים. ואף על פי כן האמת ניתנה להיאמר שלא היה לפניו כמוהו לא למסירות נאמנה ולא לדיוק מדעי ולא להבנה עמוקה בשירתם של משוררי ישראל בימי הביניים, ומכחינה זו אפשר לראות גם בכל בני דורו שעבדו בפינה זו, ואפילו בגדולים שבהם, תלמידיו של בראדי. במה צפון סוד גדולתו והצלחתו?

לכל לראש בעצם גישתו אל השירה העברית של ימי הביניים. הוא לא עשה אותה סניף למדעים אחרים, להיסטוריה, לתולדות הספרות או לביוגרפיה של אישים מפורסמים, אף לא נתכוין להראות העמים והשרים את יפיה. הוא ראה בשירה ערך עצמי ונכס לאומי. אנו רגילים להשתמש היום במושג של "ספרות לאומית", הרואה דוקא בספרות היפה, בסיפור ובשירה, מבע ראשי ועיקרי לאופיה ולציונה של אומה, מה שמיחד ומציין אותה מאומות אחרות. בראדי ראה בשירה העברית של ימי הביניים ספרות לאומית ממשמעות זו. "ישראל ושירתו קשורים זה בזה בקשר של קיימא. השירה ליותה את עמנו למן יומו הראשון ועד עתה. השירה היא האוצר שאצר בו את כל רגשי לבו ואת כל זעזועי נפשו והניחם שם למען יעמדו ימים רבים". וכיון שהרגיש בראדי "שיש ביצירות האלה חיים לאומיים", על כן טרת כל ימיו "להוציא אותן מתוך החשכה שהן נתונות בה, להעביר מעל פניהן את האבק של דורות המנוול אותן, להראות את יפין לכל העם ולחבב אותן עליו". על כן עמל כל ימיו לעשות נפשות לשירה העברית ולא נלאה להיות עושה ומעשה. מעורר ומטיף לכינוס היצירות האלה בנוסח מדויק ובצורה נאה, כיאות לאומה המכבדת את משורריה — ויותר שהיה נאה דורו, היה נאה מקיים. על כן לא הסתפק, כדרך קודמיו בתקופת ההתכחשות הלאומית, במחקרים כתובים לועזית על השירה או בהרקתה מכלי אל כלי בתרגומים גרועים למין גרמנית של Gartenlaube, אלא העמיד תמיד במרכז חקירותיו את השירה עצמה במקורה העברי וכתב את כל מחקריו ופירושו עליה (חוץ ממאמרים מועטים בכתבי-עת לועזיים) עברית, ודוקא בסגנון עברי מובהק שקשה למצוא דוגמתו אצל שאר חכמי ישראל שבמערב. זכה בראדי וקריאתו מצאה הד — עדים לכך מפעל הכינוס של ביאליק, שחלק גדול ממנו הופנה לתחייתה של שירת ספרד, הקתדרה לשירה העברית באוניברסיטה הירושלמית והמכון לחקר השירה העברית מיסודו של שוקן, שהוא עצמו הועמד בראשו.

בראדי ראה בעבודתו בשירה העברית עבודת-קודש, ועל כן נהג בה מנהגם של הראשונים

(1) נערכה בידי חתנו ובתו צבי ומינה חולשטין ונרפסה ב-Soncino-Blätter שנה ג' עמ' 85 ואילך (לשנות תרנ"א—תר"ץ); ידיעות המכון לחקר השירה העברית ח"ה עמ' IX ואילך (לשנות תר"ץ—תרצ"ח).

"שהיו סופרים אותיות", מועטים כמותו לדייקנות בהוצאת טכסטים, ועליו אפשר להמליץ באמת ובתמים שישב שבעה נקיים על כל אות ואות ועל כל נקודה ונקודה בשירים שהוציא לאור. הוא חתם לפעמים את שמו בראשי תיבות "חבר", ומימיו לא הוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. הליקוי הגדול ביותר ב"תקופת עדלמאן-דוקס", כפי שכינה אותה, היה שהדפיסו שירים באקראי ולפי ההזדמן, על יסוד כ"י אחד ועל פי העתקות משובשות. בראדי לא נח ולא שקט עד שלא ריכז בידו את כל החומר מכ"י ודפוסים קדמונים שאפשר היה להשיגם. הוא לא ניגש להוצאת הדיואן של ר' יהודה הלוי עד שלא נמצאה בידו "אסיפה שלמה משירי רי"ה הן נדפסים והן כתובי-יד" שהעתיקם לעצמו מגוף כה"ל. מי שרוצה לגאול את השירה העברית, צריך להיות מאסף נדחים. כפיוורו של עם ישראל, כן פיוורם של שרידי ספרותו. ספרינו וכתבי ידנו נפוצים על פני בתי עקד הספרים שבכל חלקי תבל, ורוב רובם בספריותיהן של אומות העולם. ורע מזה גורלם של שרידי הגניזה הקאהירית שדוקא היא עשירה בפיוטים ושירים, כיון שאין כאן כ"י שלמים אלא דפים בודדים בלבד, יש ודפים השייכים לאותו כ"י נמצאים בכמה ספריות. אין פלא איפוא שפעולתו הראשונה של בראדי בתוך מנהל המכון לחקר השירה העברית היה הנסיון לרכז בו אוסף גדול של כ"י ודפי גניזה, שיש בהם חומר שירי, בצורה של צילומים. בשנת תרצ"ז תגיע המספר הכולל של הדפים המצולמים השמורים במכון לידי 15,000 דפים מכ"י שלמים ו-9000 דפים מקטעי הגניזה ("דיעות המכון ח"ג עמ' VIII) — מפעל של קיבוץ גליות שיש לו ערך לאומי עצום גם מצד עצמו. ומי יתן וקמו מחקים למעשה רב זה גם במקצועות אחרים!

חשובה דייקנות בהוצאת טכסטים, חשובה ממנה הבנה מעמיקה בתוכנם, ולא עוד אלא שלעיתים קרובות מועילה היא לקביעת הנוסח יותר מכמה כ"י משובשים. בראדי גילה את המפתחות להבנת שירת ימי הבינים וסלל דרך חדשה בפירושה. קדם לו בזה רק אחד ומיוחד — הפרשן המובהק שד"ל. בראדי כמעט שהעלים עין ממקור חשוב אחד להבנת השירה העברית של ימי הבינים, הלא היא השירה הערבית שכצלמה וכדמותה נוצרה גם השירה הספרדית. הוא רצה להבין את השירה העברית ממנה ובה. הוא ראה בלבוש העברי יותר מלבוש היצוני גרידא. כיון שהורק התוכן הערבי לכלי עברי, ללשון התנ"ך על האסוציאציות התנ"כיות שלה ועל דרכי ההבעה המיוחדות לה, הרי היה בזה לדעתו לא רק משום עיבור צורה אלא גם משום שינוי תוכן, משום יצירה חדשה בעלת מהות עצמית ועצמאית. ברמיזות התנ"כיות ראה בראדי משום כך אחד המקורות החשובים ביותר להבנת השירה הספרדית והוא לא נלאה להתחקות על כל פסוק ועל כל שבר פסוק שנתכוונו לו המשוררים, עד שנראה לפעמים כמפריו על המידה, אבל הוא צדק, אפקים חדשים נפתחים וגילויים מפתיעים צפויים לו לקורא השירה הספרדית כשהוא הולך בעקבות פירושו של בראדי ומעלה על דעתו את כל האסוציאציות התנ"כיות הנרמזות בדברי המשורר. ודאי, אין דבר כזה בשירתן של אומות אחרות, שלשונן לשון טבעית וחיה ולא לשון של רמזים ספרותיים וזכרי לשון שמתה. אבל מי כמונו יודע שיש טעם וחן מיוחד ללשון-רמזים זו? כל ימי לכתנו בגולה ישבנו במכורת העבר ונהגנו חינו בארחות העבר, ואלמלא לא היינו כותבים והוגים בלשון העבר, לא היינו מכירים את עצמנו כלל. אבל גם את התוכן החדש והמוזר כבש לו בראדי מתוך השירה העברית עצמה ובה. שיר העיד על שיר ומשורר העיד על משורר — וכך קם ועמד לפני בראדי עולמה המיוחד של השירה הספרדית על כל נושאה ומוטיביה, על כל תמונותיה, המשלותיה והשאלותיה, על כל תכניה וצורותיה. בדרך זה של "קריית ספר" (למעלה עמ' 14) דובר בהרחבה על פירושו האחרון של בראדי, גולת הכותרת בעבודתו הפרשנית לשירת ספרד, ואין מן הצורך לכפול את הדברים.

עד כאן סדר שירה, שנטלה חלק בראש בעבודת חייו של המנוח. אבל על דפים אלה מן הראוי לייתר את הדיבור גם על מפעל שני של בראדי, על עבודתו בשדה הביבליוגרפיה העברית. בשנות לימודו עמד בראדי במחיצתם של אברהם ברלינר, המחטט הגדול בספריות איטליה, ושל משה שטיינשניידר, הארי שבחבורת הביבליוגראפים העבריים. הספריה העשירה של ברלינר, הרצאותיו של שטיינשניידר והנסיות הביבליוגרפיות הטבעיות של חובב הספר חינוכו וגידלו את בראדי כבר

בתחילת עבודתו המדעית לביבליוגראף מובהק, ואף על פי כן מפליאה התעוזה של המלומד הצעיר בן ה-28 להוציא נתון ביבליוגראפי שישמש המשך ל"המוכיר" של שטיינשניידר, יחידי יסד את ZfHB וקבע את דמותו ואופייה, יחידי ערך אותו במשך שלש שנותיו הראשונות (קריאת שמו על שאר הכרכים עד כרך ט' לא היתה כנראה אלא ענין נומינאלי) והוא היה במעט המבקר היחידי לכל הספרים החשובים שהופיעו באותן השנים במקצועות שונים. מעניינת ביותר תשומת הלב המרובה שהקדיש לספרות העברית החדשה בארצות המזרח, שאת "גידולה והתפתחותה המפליאים" בראשית תקופת "השלח" הוא מציין בקורת רוח (שנה ב' עמ' 73 בבקרת על "פרדס" ג' של רבניצקי, ועיין גם בקרתו לחוברת הראשונה של "השלח", שנה א' עמ' 162, ואינו שוכח להזכיר לשבת גם את מגדלי). וכמו כן מעניינת העמדה החיובית ל"מדינת היהודים" של הרצל מיד להתפעתה (שנה א' עמ' 39 ועמ' 45).

גדולה האכירה שאבדנו במותו של בראדי ז"ל, אבל גדולה גם הירושה שהניח אחריו ברכה. מי יתן וקמו לו יורשים נאמנים שילמדו מארחותיו וילכו בדרכיו וימשיכו את מפעלו המפואר. תנצב"ה.

בנימין קלאר

חיבורי יהודה לוין לקורות היהודים בפולין ושלזיה

מאת

י. היילפרין

בטבת תש"ב נפטר בתל אביב הרב ד"ר יהודה (לואי) לוין. לא בארץ רחוקה נאסף אל עמיו, אך רחוק ממקום חיותו ועשייתו: קהילות ישראל בחבל פוזנא ושלזיה. למעלה משלושים שנה הורה ודן בקהלות אלה; בקדמוניותיהן הגה כל הימים, ליקט וצרף ידיעה לידיעה, תעודה לתעודה, וחיבר ספרים ומאמרים. כמה חכמים בנייחא עסקו בפרשה זו: הוא היה מן השקודים שבהם. תהא רשימה זו¹) נר לעילוי נשמתו ועוז לשוחרי דברי ימי ישראל.

1 Geschichte der Juden in Inowroslaw. Zeitschrift der historischen Gesellschaft für die Provinz Posen, v. 15 (1900), p. 43—94.

בקורת: Kwartalnik Historyczny, 1908, ע' 501—502 (בלבן).

2 Die Judenverfolgungen im zweiten schwedisch-polnischen Kriege (1655—1659). Ibidem 16 (1901), 79—101. יצא גם בהדפסה מיוחדת.

3 Aus der Vergangenheit der jüdischen Gemeinde zu Pinne. Pinne, N. Grundermann, 1903, 24, [1] p. 13 × 20.

בקורת: Historische Monatsblätter für die Provinz Posen, 5 (1903), 346—344; Kwartalnik Historyczny, 1903, 640 (בלבן).

4 הזכרת קדושים מפנקסי פולין גדול; אגרת הרבנות אשר שלח קהל פאזען אל ר' עקיבא איגר. קבץ על יד. שנה י"ט (תרס"ג), 48—35.

5 Geschichte der Juden in Lissa. Herausgegeben mit Unterstützung der Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaft des Judentums. Pinne, N. Grundermann, 1904. [6], 401, [1] p. 40. בקורת: Kwartalnik Historyczny, 1908, 503—501 (בלבן).

(1) ספק אם הרשימה שלמה בתכלית השלמות הואיל ומספר כרכים של עתונות רגיונאלית, אשר המנוח השתתף בה לפעמים, לא הגיע לידי המסדר. כן לא נפקדו ברשימה רצונסיות וערכים שבאנציקלופדיות.

6 Ein grosspolnischer Bericht aus der Zeit des ersten Schwedenkrieges. Historische Monatsblätter für die Provinz Posen, 5 (1904), 33—38.

7 Judaïsieren im mittelalterlichen Polen und Russland. MGWJ 49 (1905), 744—745.

המאמר חתום Dr. Lewin in Pinne, בלי שם פרטי, אולם בתוכן העניינים רשום: L. Lewin.

במפתח ל-75 שנות MGWJ (ברסלא 1938) יוחס המאמר בטעות לאדולף לוי.

8 Neue Materialien zur Geschichte der Vierländersynode. JJLG 2 (1904), 1—26; 3 (1905), 79—130; 9 (1916), 141—208.

גם בהדפסות מיוחדות. — בקורת: „עזרייסקאיא סטארינא“, I, 311—312 (בלבן).

9 Deutsche Einwanderungen in polnische Ghetti. JJLG 4 (1906), 293—329; 5 (1907), 75—154.

גם בהדפסות מיוחדות. — בקורת: „עזרייסקאיא סטארינא“, I, 312 (בלבן).

10 Miscellen (a. Volksglaube, b. Purim-Lied aus Pinne). Mitteilungen zur jüdischen Volkskunde, 2 (1906), 85—86.

11 Sprichwörter und Redensarten aus Posen. Ibidem, 2 (1906), 68.

12 Der Shtadlan im Posener Ghetto. Festschrift-Feilchenfeld, Pleschen Schrimm 1907, 31—39.

13 Beiträge zur Geschichte der Juden in Kalisch. Festschrift-Harkavy, Petersburg 1908, 141—176.

יצא גם בהדפסה מיוחדת.

14 Aus dem nordischen Kriege. Historische Monatsblätter für die Provinz Posen, 10 (1909), 185—191.

15 Die Juden im Bergbau und Hüttenbetrieb. Mitteilungen zur jüd. Volkskunde, 1909, 125.

16 Jüdische Proselyten in Grosspolen. JJLG 7 (1909), 375—378; 9 (1911), 498—503; 11 (1916), 268—271.

17 Heppner A.; Herzberg, I. Aus Vergangenheit und Gegenwart der Juden in den Posener Landen. Koschmin-Bromberg, 1909—1929. 1034, [6] p.

הספר כולו מלווה הערות רבות של לוי. בחלק הראשון סימנו בספרות, לאחר מכן — נחתמו בשמן.

18 Jüdische Aerzte in Grosspolen. JJLG 9 (1911), 367—420.

19 Freiheitskämpfer aus Posener und herzog. Warschauer Judenstädten. Aus dem Posener Lande, 8 (1913), 206—208.

20 Ein Bannfluch. Festschrift-Hoffmann, Berlin 1914, 162—166.

21 Ein Judentag aus Süd- und Neu-Ostpreussen. MGWJ 59 (1915), 180—192, 278—300.

22 Aus dem jüdischen Kulturkampfe. JJLG 12 (1918), 165—197.

23 Die jüdischen Studenten an der Universität Frankfurt a.d.O. JJLG, 14 (1921), 217—238; 15 (1922), 59—96; 16 (1924), 43—85.

„חלק גדול מהתלמידים בא מפולין הסמוכה“.

24 Hebräische Drucke und Drucker aus Grosspolen. Soncino-Blätter, 1. (1925—26), 171—192.

מלואים: שם, 2 (1927), 109—110.

25 Die Landessynode der grosspolnischen Judenschaft. Schriften der Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaft des Judentums, 27. Frankfurt a.M., J. Kaufmann, 1926, 126, [1] p. 40.

- מלואים: Festschrift-Dubnow, ברלין 1930, 124—135. — בקורת: MGWJ 74 (1930), 92 (קובר); JQR 19 (1928—29), 511 (זוטמן).
- 26 Aus ostjüdischer Geschichte. MGWJ 70 (1926), 75—93; 72 (1928), 6—23, 337—344; 73 (1929), 177—184; 74 (1930), 65, 184—191.
- 27 Geschichte der Israelitischen Kranken-Verpflegungs-Anstalt und Beerdigungs-Gesellschaft zu Breslau 1726—1926. חברה קדישא. Breslau, Th. Schatzky A. G., [1926?]. 136 p. 25 × 17. בקורת: MGWJ 74 (1930), 91 (קובר).
- 28 Ein Gedenktag aus Alt-Breslau. Breslauer jüdisches Gemeindeblatt, 4 (1927), Nr. 7. על ר' מרדכי שקלובר, מייסדי ביה"כ השקלובי בברסלא.
- 29 מלואים לספר "מפתח ההספדים" של דובער וואכשטיין. קרית ספר, ט' (תרצ"ב)—תרצ"ג, 504—500.
- 30 Die Gründung der Krotoschiner Buchdruckerei im Jahre 1833. MGWJ 1933, 464—467.
- 31 Breslauer jüdische Aerzte im 18. Jahrhundert, Breslauer jüdisches Gemeindeblatt 11 (1934), Nr. 6.
- 32 Zwei Kapitel aus der Geschichte der Juden in Schrimm. MGWJ 1937, 168—176.
- 33 Jüdische Briefe aus dem Jahre 1588. Jahrbuch für Jüdische Geschichte und Literatur, 30 (1936), 173—186.
- 34 לעליה האשכנזית בא"י במאה ה"ו. "ציון", 3 (תרצ"ח), 88. על העליה מגרמניה דרך פוונא.

ספרי יהודי בוכארה

מאת

אברהם יערי

(המשך; עיין ק"ס שנה י"ח עמ' 282, 378 ושנה י"ט עמ' 35)

- 97 כתבי קדש עשרים וארבעה. כרך שלישי. מלכים. ירושלם תרס"ח. עיין לעיל מס' 91.
- 98 ספר מלישים שהה דהיינו לשון הק' ומתורגם בחמשה לשונות והם: פארסי, אורוסי (רוסית), פראנסי, ערבי, תורכי. כדי ללמד להעולים לארצה"ק לדבר בכל לשונות הנחוצים על דרכו: ונלוה אליו תפלת הדרך. תפלת היום. וברכת המזון בקצרה להולכי דרכים: חובר מאת הצעיר שלמה המכונה באבא ג'אן פרייטש סוויצער ס"ק [סמריקנד] וכעת מתושבי עיר"ק ירושלם תובב"א. [ירושלם, לערך תרס"ח]. [2] דפים. 76 עמ'. 12°, 10: 14 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (ירושלים).
- עם הקדמה עברית מאת המו"ל-המחבר, ובה יאמר: "אברך את ה' אשר יעצני, ומטובו הגדול גמלני, ולא"ק ירושת"י ויכני והעלני. ובראותי כי כמה משפחות מאחבי"י שרוח אלהים הופיע בקרבם, מארבע פנות העולם, וזכים ועולים לשכון כבוד לעיר"ק ת"י. וכאשר ראיתי כי אין אנחנו בקיאים בלשון בני העיר ולדבר בלשון עם ועם, לכן לא חשבתי פי ולשוני לחבר ולהדפיס דברים בלשונו הק' ולתרגמו בחמשה לשונות כדי שנוכל להבין ולהשכיל ולא נהיה ביניהם כאיש נכרי..."
- המלון, הכתוב כולו בטרנסקריפציה עברית, מחולק למדורות אלה: שמות הקרובים; הבדלי אנשים; איברי האדם; העולם וצבא השמים; הארץ וכל אשר בה; כתבים ודירת האדם; כלי הבית ובגדים; פרי האילן; פרי הארץ; הבהמות, החיות והעופות; שמות הזמנים; שמות המספר; פעלים על סדר אי"ב; שאלות ותשובות הנחוצים. — הוצאה שניה עם שוניים והוספות נדפסה שם תרע"ב. (עיין להלן מס' 120).

100'99 סדור תפלה כמנהג ספרד עם תרגום פרסי מאת ר' מרדכי ב"ר רפאל אקלאר ממשה"ד. חלק ראשון. עבודת התמיד, לימות החול. ירושלם תרס"ח. 376 דף; חלק שני. עולת שבת, לשבתות. ירושלם תר"ע. 512 דף.
101 שמש צדקה. חוברת שמינית. ירושלם תרס"ח. עיין לעיל מס' 88.

תרס"ט

102 סדור תפלה משאת בנימין. חלק שני. ירושלם תרס"ט. עיין לעיל מס' 86.

תר"ע

103 ספר חנוך לנער על דרושי תפילין, דרושים נאים ונחמדים. אשר אספתי וקבצתי מפי סופרים ומפי ספרים. לנערי בני ישראל. בהגיעם אור לארבעה עשר שנה. בודקין את החמץ זה יצר הרע. לאור הנר אורה זו תורה. וחלקתם לארבעה חלקים. אחוז מזה וגם מזה: יצא לאור זה פעם ראשונה ע"י טובים השנים, הסופר זיורא אלקים מ' נסים ד' מו' חיים סג"ר ה' נ"ע סופר לעי"ת בוכארא יע"א ומו' קטן בן מו' בנימין הושיע נא נ"ע מלמד במח"ק בעי"ת בוכארא יע"א. נדפס פעם"ק ירושלם תובב"א בשנת כ"ש שמש ומגן ה' אלהים לפ"ק [תר"ע] בדפוס של הר"ר שמואל הלוי צוקערמאן הי"ו. 36 דף. 8°.
20: 14 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (גאליבוף).

כולל, מלבד סדר הנחת תפילין בעברית, בעיקר דרושים בפרסית. — עם הסכמה מאת ר' חזקיה הכהן ר"מ זר"מ בעוב"י בוכארא ואגפיה. — בדף כ"ב חזר ונשנה השער.
עם הקדמת ר' נסים סג"ר, ובה יאמר: „גלוי וידוע לכל מנהג עירנו כי ביום אשר הנער יגיע לאור ארבעה עשר שנים... זו היא מצות תפילין, מרבית בשמחה ובסעודות מצוה והנער דורש איזה חדושי תורה... בלשון פארסית... וע"כ אמרתי... להגיש אל מכבש הדפוס... איזה גרגרים על מעלת התפילין בשפה המדוברת בינינו...“

104 כ"ת אב"ג' ה' רסס נאמה וטרתיב נאמה בכארי פאריאונד כנאני עאדת דאדני יתים ב"ה הא"י ישראל בארה"ק... אינגא ירושלם תובב"א דר סאלי תר"ע לפ"ק. 12 ע'. 12°.
13: 11 ס"מ. (אותיות מרובעות). (ירושלים: גאליבוף).

סדרי „חנוך יהומים לבני ישראל בארה"ק". — חוברת-תעמולה בפרסית.

105 קול קורא בצדק! [אגרת ליהודי בוכארה מאת „תלמוד תורה הכללי אשר בתוך חברת רחובות בוכארים" בירושלים, הקוראת לתמיכה במוסד זה]. ירושלם, אב תר"ע. 1 דף. 2°. (גאליבוף).
החתומים: אברהם אמינוב, משה כהן מלהיוף, יוחנן שמחיוף, בנימין יוחנוף, באי באבא פנחסוף, מרדכי יששכרוף.

106 ספר רנה ותפלה כולל בו כמה דברים יקרי ערך. נדפס באותיות גדולות ומנוקדות ובתבנית קטן למען יוכל כל איש לשאת בחיכוך. הובא לביה"ד ע"י השותפים אבא הסופר בן מ' אהרן יצ"ו (ארונוף) נכד מ' יעקב מלמד נ"ע תנצב"ה. ידידיא בן מ' יוסף יואב הירא"י יצ"ו (יוסופוף). פע"ה ירושלם תובב"א שנת ה'ת"ר לפ"ק [תר"ע] בדפוס הר"ר שמואל הלוי צוקערמאן הי"ו. 80 דף. 32°.
9.5: 7.5 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (גאליבוף).

עם הקדמה מאת המביאים לבית הדפוס, ובה יאמרו: „הספר הנוכחי רנה ותפלה נדפס רק פעמיים בו נאספו דברים... השונים לכל גפשו... היינו תפלת ר' ישמעאל כה"ג ותפלה על הפרנסה וברכת המזון בקיצור... ופתיחת אליהו ז"ל ותקוני מוצאי ש"ק, תפלת בית עלמין כפי מנהג אחינו בארץ בוכארא יע"א, ויען כי הספרים הראשונים ספו תמון... אמרנו לשוב להדפיסו פעם שלישית...“

107 סדור תפלה עם תרגום ר' מרדכי אקלאר. חלק שני. עולת שבת. ירושלם תר"ע. עיין לעיל מס' 100'99.

108 שירי צבי ספר נחמד ונעים בשירות ותשבחות ורובם בלשון פרסי אשר קהל עדתינו משוררים אותו בשבתות וימים טובים עם תפלת אליהו הנביא ותפלת רבי ישמעאל כהן גדול ותפלה על הפרנסה. הוצאתי

110 ספר ברכי יוסף של שירות ותשבחות וילמוד לח' אלול ולמוצאי שבתות. יצא לאור ע"י הצעיר יוסף קארי נ"י. נדפס פעם ק"י ושלם תובב"א בשנת ג'תרכ"ו וכו' לפ"ק [תרע"א] בדפוס

הר"ש הלוי צוקערמאן הי"ד. [1] דף. 47. 12. 18 : ס"מ. (אותיות מרובעות מנוקדות). (באליבוק).
 הרפים א—ט"ו כוללים : למוד לחודש אלול ; מדרש ט"ו ע"ב ואילך "שירות ותשבחות" אלו : פיוט בפרסית.
 תחלתו : אלאהא אן תו רחמאני (לכבוד אליהו הנביא) ; בקשה, גופתהי מן אברהם שא עיר ז"ל,
 תחלתה : אין מונאגאת כרדני בנדגאן ; בקשה בעברית, סימן משה אשקרה, תחלתה : מרומם על כל ברכה
 ותהלה ; פזמון בפרסית על המשיח, מאת משה הירא תי, תחלתו : שאה אַמַד שאה ; בשירים אפתח
 שפתי בנגינות אעיר שירתי מאת סימן טוב, סאחב חייאת אל רות, עם תרגום פרסי ; ירום ונשא גבה מאד וישכיל
 עבדי, עם תרגום פרסי ; פזמון בפרסית מאת משה הירא תי, תחלתו : קודרת בונמא איי שאהי עאלם ;
 פיוט פרסי, תחלתו : גרסת באנגי אַנְאן שמעי (העתקה מספר חייאת אל רוח) ; פיוט פרסי מאת יוסף שא ער,
 תחלתו : אין זי לוטף אַבְאָד ; פיוט אחר להנ"ל, תחלתו : ביכון כארי כודא דאיים ; פיוט פרסי אחר להנ"ל,
 תחלתו : תא זי וצלת דור ; פיוט פרסי, תחלתו : אַן גרדישי אין גיר ; פיוט פרסי אחר להנ"ל, תחלתו : בלבולי
 מן זי בִּסְנָן ; פיוט פרסי, תחלתו : בדאגת סינה גיאכם ; פיוט פרסי, תחלתו : סבב גי שוד ; פיוט פרסי מאת
 אברהם שער, תחלתו : בייאן סאזן זי סאן ; אל מסתתר בשפירר הביון.

111 סדר לכבוד שבת והוא קידוש ומאמרי הוזהר ותפסיר פרסי לסעודת שבת ופתיחת אליהו ז"ל.
 ושירות ותשבחות. ובקשות לאשמורת יום השבת. רובם עם תפסיר פרסי אשר נהגו אנשי בוכארה ואגפיה לאומרים
 בהשכמה בבתי כנסיות. וגם לוח קטן מקביעות השנים. והנה עתה עוד בתוספות כמה פזמונים חדשים גם ישנים
 ויקרים. ועם ספר הפרכוס. כאשר עיניכם תחזנה מישירים. גאום ידידיה יצוי בן מן יוסף הירא תי
 ס"ט. נדפס פעם ירושלים תובב"א שנת והריקוטי לכ"ב ברכה [תרע"א] בדפוס הר"ש הלוי צוקערמאן הי"ד.
 52 דף. 8. 21 : 14 : ס"מ. (אותיות מרובעות מנוקדות). (ירושלים).

הוצאות קדמות של ספר זה עיין לעיל מס' 11, 31, 69, 79.

רפים כ—מ"ט כוללים פיוטים אלה : דרור יקרא לבן עם בת ; יהלל גיב שפתינו, סימן ישראל, עם תפסיר
 פרסי ; יה רבון עלם ועלמאי, עם תפסיר פרסי ; כל שומרי שבת פצחו רננים, סימן פרמי חזק ; לעת זמר זמן
 קול תור בצאתי ; יפה קול ומטיב גגן כבוד את ה' מהונן ; אל ישוב דך נכלם בצדקתך פלטני ; יהיב חכמתא
 לחכימיך ומנדעא ליודעי בינה ; אל מסתתר בשפירר הביון ; בנה נא צבי תפארה ירושלים היקרה ; יבוא דודי לגן
 עדנו לר' ישראל גיארה, עם תפסיר פרסי לר' יוסף שא ער ; יה אל צורי רפא צירי, סימן ישראל, עם
 תפסיר פרסי ; ירושת נחלה בשם טוב וגדולה, סימן יהושע עבדיה בן ראובן ; יום השבת ושירה שירי לאל הנורא,
 סימן יהושע עבדיה בן ראובן חזק ; יושב שמי שחק בנה תצרותי, סימן ישראל, עם תפסיר פרסי לר' יוסף
 שא ער ; גואלי גואלי צורי גואלי שובה חלצני מיד גועלי, סימן ישראל, עם תפסיר פרסי ; יפה את יעלה עיניך
 יונים, סימן ישראל ; ארון עולם ישועתי צאגלוק סן דן שאלתי, שיר מעורב בלשון טורקי, סימן אלעזר ; האל
 העזיר וראה צר על עם שפל גאח, סימן יונה, עם תפסיר פרסי מאת מולא אמין ז"ל ; אוחיל יום יום
 אשתא, סימן אני דוד בר אהרן בר חסין חזק ; איש אלהים קדוש הוא ; אערוך מהלל גיבי לפני אלהי אבי, סימן
 אנכי דוד בן אהרן בן חסין חזק ; יהי שלום בחילינו ושלוח בישראל ; יתון אל צור בחמלתו ; אל בידו ידו ידו
 רוחי רוחי אפקיד בידו ; יונתי זיו יפעתך, סימן ישראל, עם תפסיר פרסי למולא מנשה המכונה אגא
 גאני כשמי רי ; רם אמור לצערי דיו, סימן רפאל ; אומרך אלהי כל יצורים, לר' ישראל גיארה, עם תפסיר
 פרסי ; שדי הקץ נרדמים משינת מאלפיה, והוא תרגום פרסי של ר' שמעון חכם לשיר פרסי מאת שהדי,
 עם המקור ; אערוך לאל תחנוני הגיון שפתי לא אכלא, סימן אני דוד בן חכם אלהי (אחי ר' שמעון חכם) ; אנכי
 לאל אשירה בתוך קרית משושי, סימן אנכי יהודה החזק ואמץ ; שאה אמד שאה אמד (פיוט פרסי) ; כיו ובאלא
 בנמא תא קדרי תורא נאז כונם (פיוט פרסי) ; לבי ובשרי וטוחי ירגנו לך אל חי, סימן ישראל ; אלהי אבי שמח
 לבבי, לר' אלעזר עראקי ; שמעו בנים נין איתנים, סימן שאכרש.

112 ספר מקראי קדש משמיע תפלה ורנה קבוע לזמנים ומועדי השנה שנהגו לאומרים עדת מי מנה.
 בקהלות ערי בוכארה בכפרים ומדינה. ובעצת רעים ואהובים היועצים עצה נכונה נסדר באותיות גדולות ונקודות
 כדת נתונה. למען יוכל נער וזקן איש פשוט ואיש תבונה. ללמוד בלי לחפש אנה ואנה. ונוסף עוד דבר חדש והוא
 התפסיר פארסי על כמה דברים המובאים בפנים הספר אשר תירגם אותם מהר"ר מ' שמעון חכם ז"ל
 שנהגו לתרגם בערי בוכארה ואגפיה. [נסדר בידי מרדכי בן שמחה ששון]. נדפס פעם שלישי על

נגדפס בפעם הראשונה בירושלם תרס"ב, ושנית שם תרס"ו. (עיין לעיל מס' 59, 85).

113 ספר חלומות ופרכוס איברים הנקרא בלי פרסי ת ע ב י ר א ת והוא העתק
מס' הא ח ל מ ה לה"ר נתן עמרם וצ"ל אשר נלקט בס' פתרון חלומות המיוחס לרבינו האי גאון וי"א.
ומס' פת"ח הנקרא מפשר חלמין לה"ר של מ ה א ל מ ו ל י וצ"ל אשר סדרו על ענין החלום ומהות לפ"ד
חכמי התלמוד ושאי הספרים: ונלוח אליו דבר הלמד מעניניו סי' בינה לעתים ונקרא סי' ה ב ל ע י. וסדר
המים למחרתו"ל: הועתק בלי פרסי המוני המדובר בערי בוכרא ואגפיה ע"י הח' מוהר"ר ש מ ע ו ו
ח כ מ ג"ע. נדפס בראשונה בעת"ק ירושתו בשנת תרס"א ע"י מו' מרדכי ששון הי"ו וליקור מציאתו עתה. ויצא
לאור פעם שניה ע"י הצעיר ידידיה יוסופוף. פעה"ק ירושלים תוב"ב שנת תרע"א לפ"ק בדפוס
הר"ש צוקערמאן הי"ו 64 דף. 120. 15: 10 סי"מ. (אותיות מרובעות בלתימנקודות). (ירושלים: גאליבור).

114 ספר קול ש מ ח ה. נציגה פה אחרים משירי ציון המעוררים אהבת ארצנו הקדושה הנוהגים בני
בוכארא יע"א לאמרם בשמחות וגיל בשבתות וימים טובים. נדפס פעה"ק ירושלים תובכ"א בשנת תרע"א
לפ"ק בדפוס הר"ש הלוי צוקערמאן. 8 ע'. 8^ו. 14 : 10 ס"מ. (אותיות מרובעות). (ירושלים).

115 ספר התאומים הזה [הלוה] הועתק מלשון עברית לשפת פרסית על ידי החת"ש שר"ב מו"ר דוד יכרי לכוף היי. נדפס פה"ק ירושלים תוביא בשנת תרע"א לפ"ק. בדפוס הר"ש הלוי צוקערמאן. 31 ע', 16°, 14, 11 ס"מ. (אותיות מרובעות). (ירושלים).

116 ספר תהלים בשלוב היתה אדנות בשעמים ונחלק לל' חלקים כפי מנהג קהלות קדושות, וגם פרק משנה לכל חלק, שנהגו ללמוד לעילוי נשמה. גם הצגנו קודם כל מזמור את תוכן כוונת ענינו... יצא לאור לעילוי נשמת אמי תצביה ע"ע"ה שלמה דוד צופי ופ' הכהן הייז. נדפס פע"ה ירושלים תשכ"א בשנת ב'א' ו' ב' ר' ו' ב' ש' ו' ע' ל"פ"ק [תרע"א] בדפוס הרי"ש הלוי צוקערמאן הי"ו. [6] 123 דף. 120.

117 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (ירושלים ; גאליבוך).

בהקדמה יספר המו"ל שאמו מתה בסמקונו ביום כ"ג כסלו תרע"א, ואחר השתדלויות עלה בידו להביא את גותיה לקברות יפו וירושלם, וכן עשה לאחותו שמחה בשנת תרע"ב. ועוד הוא מספר: "היות כי מר אבי עלה לירושלמי בשנת ה'תר"ץ להשתטח על קברי הצדיקים ז"ל וקנה קברים בהר הזיתים עבורו ועבור מרת אמי ז"ל ובשנת ה'תרס"ט עלו מר אבי ז"ל יחד עם מרת אמי ז"ל לדור דירת קבע. ובשנת ה'תרס"ב בר"ח ניסן עליתי להשתטח על קברי הצדיקים... וחזרתי עוד לעירי סמקנד יע"א ובשנת ה'תרס"ד עליתי פעם שניה בר"ח ניסן. בי"ג לחודש

תמוז התרס"ד עלתה נפש אדוני אבי ז"ל השמימה וישבתי שם עד מלאת שנה תמימה ועשיתי ישיבה ע"ש אבי ז"ל בשם מגן דוד בבנין שבנה בחיים חיותו בתים למטה לדור בהם חכמים. ובית הכנסת גדול למעלה ובתוכו בור גדול הקדיש בעבוד מרת אמי ז"ל. גם הדפיס שער הכוזבות וספר מבוא שערים מהרב האר"י ז"ל ומתלמידו מהר"ח ז"ל גם הדפסתי אמת מארץ מהרב... שאל דו"ח הכהן ז"ל לע"נ לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל חנם...

117 תקנות חברת יחיד סגולה ק"ק בוכארה ואגפיה בעה"ק ירושלם תובב"א. נדפס פעה"ק ירושלם תובב"א שנת תרע"א לפ"ק בדפוס הר"ר שמואל הלוי צוקערמאן. 13 ע"י. 16. 11: 13 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (ירושלים; גאליבוף).

כולל: א) תקנות נגד ריבוי משתאות וסעודות, י"ד סעיפים, מיום כ"ח דחמים תרס"ד. חתומות על ידי: אברהם אמינוף, יוחנן קטן שמחיוף, שלמה דוד צופיוף, באי באבא פנחסוף, שלמה מוסאיוב, נתנאל דודיוף, מתת טוליסאנוף. ב) הסכמה לחידוש התקנות הנ"ל, בתוספת ארבעה סעיפים, משנת תרע"א. ג) הסכמת 40 יהודים בוכארים המקבלים על עצמם את התקנות שבסימן ב/, משנת תרע"א.

תרע"ב

118 א ת י נ ו ב ש ר י נ ו [אגרת בעברית ובפרסית מאת תלמוד תורה הכללי של חברת רחובות בוכארים, שבה הם מודיעים לבני עדתם בבוכארה כי שלחו לשליח את ר' יצחק ברוך ב"ר אהרן הכהן ומבקשים למסור לו תרומות]. ירושלם, חשון תרע"ב. דף אחד. 40: 24 ס"מ. (גאליבוף).
חתומים: אברהם אמינוב, בנימין יוחננוף הכהן, משה כהן מלהיוף, באי באבא פנחסוף, יוחנן שמחיוף. — מעבר לדף תעודות מהרב ר' חזקיה הכהן רב דבוכארה. ר' אליהו משה פאנידיל בירושלים ור' יעקב מאיר בסאלוויק.

119 ספר בן פורת יוסף ומדרש עשרת הדברות, כולל בו ספורים יקרים ומעשים מפוארים אשר מהם ילמוד האדם מוסר והשכל ודרך ארץ. נקבצו ובאו מספרים רבים. וגם מכתבי יד הקדמונים. להשתעשע בני מלכים עם בניו עם קדושים והולכים בדרך גן שעשועים ומריחים שושנים ופרחים. אמרי קדושים. מפי ספרים ומפי סופרים עם דברי אגדות ומוסרים. שלחתי לבית הדפוס כאשר עיניכם תחזינה מישרים והוצאתי סלעים דיגרים. למען יהיה לי זכרון טוב לדור דורים. צעיר אני לימים ע"ה יד יד ה' [ידידי ה'...] בן... ה"מ יוסף [יואב יו"ף] וצ"ל מחושבי יליד בוכארה יע"א. חלק ראשון. נדפס פעה"ק ירושלם תובב"א שנת תרע"ב לפ"ק בדפוס הר"ר שמואל הלוי צוקערמאן הי"ו. 102 דף. 12. 18: 12 ס"מ. (אותיות מרובעות בלתי-מנוקדות). (ירושלים; גאליבוף).

כולל ל"ס ספורי-מעשיות בפרסית, ובכללם בראש: מדרש עשרת הדברות. עם הקדמה בפרסית מאת המו"ל. — בסוף הספר: "ע"י המגיה מו' עמנואל אהרנוף הי"ו".

בסיף המפתחות נזכרו לטובה: פולאת מולוגיאנוף וכניו אברהם ובן ציון; יהודה קארי; שלום יחיא באבאיוף ובנו זאב; האחים מיכאל וגבריאל קלנדרוף; הבחור שמואל בן מנחם מהושוף; מיכאל בן מרדכי כסירגני; אהרן בן מרדכי אוסאק יקוב; אליהו בן יוסף מורגה באיי; החתן יוסף בן חייא כוגיל ביי; האחים חי ומושקה בני ציון פינחסוף. — ח"ב נקרא בשם "חכמת שלמה" ונדפס שם תרע"ג. (עיין להלן מס' 127).

120 ספר מליים ששה יבואו בו ששה לשונות רשמיות והם: לשון הקודש, פרסית, רוסית, אישפניולית, ערבית, טורכית, לתועלת אחב"י החפצים לעלות לעה"ק ירושלם תובב"א, ללמוד הלשונות הנ"ל בלי כל עמל וטורח. ונלוזה אליו תפלת הדרך, תפלת הים, וברכת המזון בקצור להולכי דרכים. הוצאה שניה. נדפס באותיות מנהירות ומנוקדות עם תוספות רבות ומועילות. חובר מאתי הצעיר שלמה המכונה באבא ג'אן פ'ינסוף מעיר סמרקנד וכעת מתושבי עה"ק ירושלם תובב"א. [ירושלם] שנת תרע"ב לפ"ק בהשתדלות רסאל חיים הכהן דפוס הגדול לעזוי ושותפיה. הספר הזה נמצא למכירה אצל מו' ישראל שאולוף הי"ו בירושלם בשכונת הבוכרים. 84 עמ'. 8. 18: 12 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (ירושלים; גאליבוף).

הוצאה ראשונה עיין לעיל מס' 98. להוצאה זו הוסיף המחבר הקדמה שניה, ובה יאמר: "בהיות כי זה הוא פעם שלישי שהאל זיכני לעלות ולשכון בעה"ק ירושת"ו עיר נחלת אבותינו והודות לאל כי הפעם זיכני לשכון בה דירת קבע... ועתה באו אלי איזה מידידי ומכירי והכריחו אותי להדפיס פעם שנית אכן נעתרתי לבקשתם והדפסתי

בהוספות יתירות, וראיתי שאחינו אינם מורגלים כ"כ בשפת צרפתית לכן הוצאתי את הצרפתית ונתתי במקומו שפת אישפניולית שפת אחינו הספרדים... תושבי עיה"ק".

121 ספר מעשיות ג' פ' א' כ' כשמו כן הוא תפסיר של ספר נפלאים מעשיר והמה מעשיות אמיתיים, נוראים ונפלאים, אשר נאצלו וחיצבו, מתוך ספרי הדרושים, שחבר אדמו"ר ועט"ר הרב הגאון האדיר המפורסם כמות"ר יוסף חיים [ב"ר אליהו] זצוק"ל ראש גולה דעוב"י בבל רבתי יע"א, וגם איזה מעשיות אשר מצאתי מספרי הקדושים והחסידים זיע"א. והעתקתי ותרגמתי אותם בשפת פרסית ההמוני המדוברת בערי בוכארה ואגפיה, ובפרס ואגפיה: חלק ראשון. המתרגם והמוציא לאור ישראל גול שאו"ל ופ' בהשתדלות בנו בן ציון גול שאו"ל ופ' מוציאם לאור ומוכרי ספרים בעה"ק ירושלם ברחובות הבוכארים. נדפס פעם"ק ירושלם תובב"א שנת ב'ר"כ"ג פ"ש לפ"ק [תרע"ב] בדפוס הר' שמואל הלוי צוקערמאן הי"ו. [3], 41 דף; חלק שני. כנ"ל. שם. שנת ב'ר"כ"ה ו'ת"ל לפ"ק [תרע"ג] בדפוס החדש של רפאל חיים כהן הי"ו. [4], 38 דף. 12°. 18: 12 ס"מ. (אותיות מרובעות בלתי־מנוקדות). (ירושלים; גאליבוק). בראש ח"א הקדמה עברית מאת המתרגם. בראש ח"ב הקדמה מאת כ"ה המתרגם ומאת המתרגם, שתיהן בפרסית. ח"א כולל י"ב מעשיות, ובכללן מעשה מבטחון לר' נחמן מברסלב. ח"ב כולל י"ב מעשיות.

122 ספר נר נשמה והוא למוד פרקי המשניות ע"ש הנפטר ביום הייארצייט ובתוך יב"ח גלות עליו גם תפלת רבי ישמעאל כהן גדול. ותפלה על הפרנסה. ותפלת בית עלמין. וענין הבט וראה עונש רשעים ושכר של צדיקים. והנפסטים באותיות גדולות ובנוקדות כדי לזכות א"ה. יצא פעם ראשונה על ידי איש ירא אלהים מו' אליהו הי"ו בן מו' משה יקוב יאד"ג אר. וליוקר מציאותו עתה יוצא פעם שניה על ידי הצעיר ידידיה יוסוף ס"ט הירא"ת. נדפס פעם"ק ירושלם תובב"א שנת תרע"ב לפ"ק בדפוס הר' שמואל הלוי צוקערמאן הי"ו. 78, [2] דף. 12°. 16: 11 ס"מ. (אותיות מרובעות־מנוקדות). (ירושלים). מעבר לשער: «ואלה יעמדו על הברכה האיש הזקן ירא ה' מו' אהרן בצל ונכדיו מו' יעקב ומו' צבי וחו' יהיר והאחים לא תפרדו. והמשתדלים בזה הספר הזה"ש מו' רפאל הי"ו ובנו יוסף חסיד ומו' נסים הי"ו באבאיו... גם הזקן הח' מו' יוסף קארי יצ"ו יאד"ג. בהשתלמות מו' פולאט ובניו מו' אברהם ומו' בן ציון הי"ו» — עם ביאורים בפרסית. הוף שלאחר דף ע"ט כולל: «ענין תענית הפסקה בשנה מעוברת» בפרסית. — הוצאה ראשונה עיין לעיל מס' 71.

123 ש"ש צדקה. חוברת עשירית—אחת־עשרה. ירושלם תרע"ב. עיין לעיל מס' 88.

תרע"ג

124 ספר אהבת ציון פעולת הר' אברהם בן יקותיאל איש קאזנא [מאפו] ספור מעשה ע"ד ההרה. תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלם (שיר ג' י'). תורגם בשפת פרסית מאת המתרגם מוה"ר ש"מ עזון חכם נ"ע. עתה יצא עוד פעם שניה ע"י איש ירא אלהים מ' ידידיה יצ"ו בן מו' יוסף נ"ע יואביוף מוכר ספרים בעיר בוכארה וסביבותיה: נדפס פעם"ק ירושלם תובב"א שנת כאל"ת ער"ג לפ"ק [תרע"ג] בדפוס הר"ש הלוי צוקערמאן הי"ו. 120 דף. 8°. 21: 15 ס"מ. (אותיות מרובעות). (ירושלים). בסוף דף ק"ח: «ועל הטוב יזכר הגבירים הנכבדים מו' פולאט ומו' אברהם בן פולאט גאון יוף אשר השתדלו בהדפסת ספר זה... וגם מו' יוסף קארי מו' יאודה נ"ע. על ידי המגיה מו' עמנואל אהרן ומו' הי"ו המכונה מייגה». — מדף ק"ח ע"ב ואילך נדפס מעשה ממעשיות רבינו נסים גאון. — נדפס בפעם הראשונה בירושלים תרס"ח. (עיין לעיל מס' 96).

125 אחינו בשרינו! [אגרת בעברית ובפרסית ליהודי בוכארה לתמוך בידי השליט ר' משה בן דוד אליגול ה' שנשלח מטעם «תלמוד תורה הכללי אשר בתוך חברת רחובות בוכארים» בירושלים. ירושלם, חשון תרע"ג. 1 דף. 2°. (גאליבוק). החתומים: אברהם אמינוף, שלמה מוסאייב, שלמה צופיוף, יוחנן שמחיוף. בנימין שאולוף, נתנאל ווידוף, משה כהן מלהיוף, באי אבא פנהסוף.

126 ספר זכרונות לבית דוד בו יבואו ספורים וקורות מזורע דוד ודברי ימי ישראל. יצא לאור עתה בפעם הראשונה בתרגום פרסית בהוצאות הגביר המרומם וכו' דורש טוב לעמו כש"ת מו' רחמים דוד בא יו"ף יצ"ו תורגם והועתק מעברית לשפת פארסי המוני המדוברת בין קהל עדתי ערי בוכארה ואגפיה ע"י רפאל גאליבוף. חלק ראשון חוברת א'. פעה"ק ירושלם תובב"א בשנת ד'ר"ז מ לך ישראל ח' לפ"ק [תרע"ג] בדפוס החדש של רפאל חיים הכהן הי"ו. חוברת ב'. [כנ"ל]. חוברת ג'. שם תרע"ד. 32 ע', 416 דף. 8° 12: 19 ס"מ. (אותיות מרובעות). (ירושלים; גאליבוף).

על מעטפת כל חוברת שער בפרסית: כיתאבי יאר נאמה דר כאנה דאני דוד בוראמדה ברושנאה, עאלם בחאלתי מו' רחמים דוד באיוף יצ"ו תרגימה שודה אז לה"ק דר לפיו פארסי כחאלתי רפאל גאליבוף. בראש חוב' א' הקדמת המו"ל והקדמת המתרגם, בפרסית. — בעמ' 17 תמונת המו"ל. — בראש חוב' ב' הקדמת ר' שלמה המכונה באבא גאן פינחסוף. בפרסית. — בראש חוב' ג' מכתב תודה להמו"ל מאת ר' שלמה טאגיר רב הכולל גילי תאשכנז וקוקנד והסביבות, בעברית.

127 ספר חכמת שלמה זה ספר מחברת השני ממעשים קדמונים אשר לא נדפסו בלשון פרסי לעולמים, ליקוטי שושנים ופרחים, מעשים נפלאים מאשר שמעה אזני מאנשים חכמים, יקרים מפנינים, ומאיוזה ספרים חדשים גם ישנים, ונלויתי בו ענין בן סירא פלאי פלאים ועם תובכותיו ומוסרים ולהבדיל את בני ישראל מכל השוגים, כדי לזכות את הרבים, אבות ובנים, שטרחתי וחברתי כמה ימים וזמנים, זיכני השו"ת בחסדיו המרובים, ועל ידי נדפסו כמה ספרים חדשים גם ישנים, אורתי כגבור חלצי ולקטתי מכל ספרים הקדושים, צעיר אני לימים ע"ה ידידיה בלא"ה המ' יוסף יואביוף ז"ל. פעה"ק ירושלם תובב"א שנת ת"ר ג' לפ"ק [תרע"ג] בדפוס רפאל חיים הכהן הי"ו. [5]. 85 דף. 12° 12: 18 ס"מ. (ירושלים; גאליבוף).

השער נדפס בדיוורה. כולל כ"ט ספורי מעשיות בפרסית. בראש הספר הקדמת המו"ל בפרסית. בסוף המפתחות נזכרו לטובה. "הגבירים המבורכים אשר באו לעזר בהדפסת ספר זה": פולתא מולאבאנוף ובניו אברהם ובן ציון; שלום באבאיוף ובני זאב; האחים יוסף ומשיח קארי; המגיה עמנואל ארונוף; האחים נסים ויצחק באיי באכיוף; האחים שמואל וראובן ע"מ; האחים שמחה ובנימין בקאליוף; ברוך יחזקאל. ח"א נקרא בשם "בן פורת יוסף" נדפס שם תרע"ב (עיין לעיל מס' 119).

128 מעשיות נפלאים לר' יוסף חיים מבגדאד. חלק שני. ירושלם תרע"ג. עיין לעיל מס' 121.

129 ספר שירי געים כתאב' שירה, בלשון הקודש ופרסי, בראי' שבת, ומועד הא, וברית מילה, וחתן וכלה. ופייסותה כרדים דר און, גיווי עזיו. וארו מנז, יעני תפסירה גדה פסח בלסאן פארסי מושרת. דאפיס שידה בדסתי מ' אהרן ורוד מ' משיח בלצל יצ"ו ומו' רחמים וולד מ' משיח א"ה יצ"ו. נדפס פעה"ק ירושלם תובב"א שנת ברכה ונת הלה לפ"ק [תרע"ג] על ידי המעתיק והמגיה בן ציון שאולוף בדפוס הר"ש צוקערמאן. [4]. 60 דף. 12° 15: 10 ס"מ. (אותיות מרובעות). (ירושלים).

כולל מ"ה פיוסים, מהם בעברית ומהם בפרסית ומהם בשתי הלשונות יחד, ובכללם תרגום פרסי מהגדה של פסח (נמנה בפיוסים נ"ח—ס"ו, דף כ"ב—מ"ז). בין שירי הגאולה נדפס שיר "התקוה" (דף י"ג—י"ד).

130 ספר תורת המצות דיני קדוש וברכו ליחיד. הובא לבית הדפוס על פי פקודת דין גברא דרחמיא מ' לוי שמתה יו"ף יצ"ו לזכות את הרבים לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל בין אחיו הבוכארים חנם אין כסף למנוחת בני יד יד יא הנפטר בקצור ימים ושנים תנצב"ה. בהשתדלות ובהוצאות מר אחיו תושב ירושתו ה"ה כמוהר"ר מ' יוחנן שמתה יו"ף יצ"ו. תורגם ע"י דפאל גאליבוף יצ"ו וליד עה"ק ירושתו. נדפס פעה"ק ירושלם תובב"א בשנת תודה וזמרה לפ"ק [תרע"ג] בדפוס הר"ש הלוי צוקערמאן הי"ו. 8 דפים. 16° 14: 10 ס"מ. (אותיות מרובעות מנוקדות). (גאליבוף).

הדינים בפרסית, התפלות בעברית. — עם הקדמה מאת המו"ל, ובה יאמר: "בראותי את רבים מבני עמנו אחי הבוכארים שה פזורה המפורים פה ושם, ובפרט אלה הדרים בחוצה לארץ שלרגלי מסחרם ומשאם ומתנם נודדים בכפרים ובעירות ובמקומות שאי אפשר להם להתפלל במנין... ואין יודעים איך לצאת ידי חובת קדוש וברכו וקדושה. לכן... שלחתי לאחי נעם מ' יוחנן שמחהיוף יצ"ו המתגורר בעיר ירושתו להדפיס את זה ההעתקות מספר בית עובד בפורמט קטן... הנני מחלקם בין אחי ובני עמי חנם אין כסף..."

תרע"ד

131 זכרונות לבית דוד. חוב' ג'. ירושלם תרע"ד. עיין לעיל מס' 126.

132 תשובות חברת משכיל אל דל לעדת הבוכאים תושבי ירושת"ו מק"ק בוכארא ואגפיה. חוברת ראשונה. שנה ד' להתיסדותה. אין הסת ג'מיעי חסאבי דראמד ובוראמדי חברת משכיל אל דל דר חברת רחובות יכב"ץ בוניאד שודגי אז תאריכי ח' מנחם תרע"א תא ר"ח גיסן תרע"ד מישוד 33 מאהה והר שכסי מדד כרס כודא ונד בדוגאחש קבול כונד אמן. נערך ונסדר ע"י רפאל גאליבוף. פעה"ק ירושלם תובב"א. בדפוס רפאל חיים הכהן הי"ו. בשנת תרע"ד לפ"ק. 40 ע'. 12°. 16 : 10 ס"מ. (אותיות מרובעות. ירושלים ; גאליבוף).

השער נדפס רק על המעטפת. עם הקדמה בפרסית. — לא יצא לאור יותר.

133 לוח ירושלמי בלשון פרסי לשנת חמשת אלפים תרע"ה עם. דיני ומנהגי השנה כפי שאנו הספרדים נוהגים. המחבר הצביי חיים מינדילאוו יצ"ו. המתרגם והמו"ל הצביי מ"אן סוליימאנוף יצ"ו. פעה"ק ירושלם תובב"א [תרע"ד] בדפוס האחים ליפשיץ. [2] דפים, 70 עמ', [3] דפים. 12°. 14 : 11 ס"מ. (אותיות מרובעות בלתי-מנוקדות). (ירושלים ; גאליבוף). עם הסכמה לתרגום מאת המחבר, ובה יאמר : "מחזיקנא טיבותא... לכבוד... ממאן סוליימאנוף... אשר תרגם את הלוח הזה... והנני להעיד קבל עם שעברתי על כל תרגומו (כי בקי הנני בשפת בוכארא) ומצאתיו שתרגם יפה..."

134 נוסח תפסיר רבנו של עולם באותיות גדולות ומנוקדות. לזכות את הרבים אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל חנם אין כסף לאחי ובני עמי הי"ו. הובא לבית הדפוס על ידי השתדלות והוצאות מו"ב ברוך כובה הי"ו בן מו"י עקב כובה נ"ע, ומו"ל אלעזר קאזיוף הי"ו. המגיה מו"א אשר כודא ידא תוף הי"ו. נדפס פעה"ק ירושלם תובב"א. דפוס האחים ליפשיץ [לערך תרע"ד ז' 4 דף. 12°. 17 : 11 ס"מ. (גאליבוף)].

כילל תפלת "רבנו של עולם אתה יודע כי בשר אנחנו" עם תרגום פרסי, ועם תפלה אחרת בפרסית.

135 נפלאות מהרי"ל חיקאית נאמה דר איאמי מרגא ורבנא גאון שבנאונים גנאבי מהרי"ל זלה"ה שודגי מיבאשד, דר בארי עגאייב כרדגישאן בחאלתי הגולם אז רוויי דר ספר יצירה מואכירה שודגי אפרידה ישראל הארא אז עלילת דם כלאס כרדן. הובא לבית הדפוס על ידי המתרגם זעירא דמן חברייא מ"אן סוליימאנוף הי"ו. נדפס פעה"ק ירושלם תובב"א שנת תרע"ד לפ"ק. [שם המדפיס לא נזכר]. [3]. 73 דף. 12°. 16 : 11 ס"מ. (אותיות מרובעות בלתי-מנוקדות). (ירושלים ; גאליבוף). הוא תרגום פרסי של ספר נפלאות מהרי"ל מפראג. — עם הקדמה בעברית מאת המתרגם, ובסופה הוא מזכיר לטובה את ידידיו אנשי עיר קזילי : הגשיא יעקב כלנתרוף ובניו רפאל, מיכאל, גבריאל ועמנואל ; משה ברוך שימענוף ובניו נסים וראובן ; ציון מהושוף ובניו ; גיסו של המתרגם חזקאי דיקאנוף. — ועם הקדמה בפרסית מאת באבא ג'אן פינחסוף.

136 שמש צדקה. חוברת שתיים עשרה. ירושלם תרע"ד. עיין לעיל מס' 88.

תרע"ה

137 כתבי קדש עשרים וארבעה. ישעיה. ירושלם תרע"ה. עיין לעיל מס' 91.

תרע"ו

138 מ"ג מועאתי תור כרדן אז פישא אפתי ובאה כודא דור גרדאנד : וגינד ג'ית האיי בד בויי הארא פאכיה מי כרדגי. ובימארי הארא דור מי גרדאנדגי אגר ח"ו אמדה באשד : נדפס פעה"ק ירושלם תובב"א, [תרע"ו]. 20 ע'. 16°. 13 : 11 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (גאליבוף). כללים להורף מפני החלירע.

תרפ"ב

139 ספרי שירי יוסף נקבצו בו שירים לשבתות ולמועדים ולכל שמחות וחגים. יצא לאור בהוצאות ובהשתדלות אלישע חיים בן כה"ר מ' יוסף ראז. פעה"ק ירושלם תובב"א שנת אשר בכ' אתפא"ר לפ"ק [תרפ"ב] ע"י המעתיק בן ציון גול שאולוף הי"ד. דפוס לוי ושותפיו. [8] דפים. 10 : 15 : 12. ס"מ. (אותיות מרובעות בלתי מנוקדות). (ירושלים).
עם הקדמה מאת המד"ל, ובה יאמר : "אודה לה אשר זיכני לעלות לעיה"ק ירושת"ו... אמרתי לעשות רצון... אבא מארי כה"ר מ' יוסף בן אליהו ראז נ"ע אשר כל ימיו נכספה נפשו לעלות לירושת"ו ולהדפיס את השירים האלה... ולא זכה..."

כולל ח' פיוטים אלה : אלהי ישראל יושב הכרובים פדה את עמך, סימן אני יוסף בן אליהו ראזונת קטן חזק (אבי המו"ל) ; ארוממך לכבוד שמך יתרוםם ויתעלה ; יחיד אל גדול מרבכה יברך לגברא רבה, סימן ישעיה ; אל רם חסין יה שוכן עליה, סימן שלמה חזק אמץ ; אל בידו ידו ידו, סימן אליהו חזק ; אפתח פי ברנה בשיר וגנינה לכבוד זה התנא הוא ר' מאיר ; אשריך בן אלקנה ודמעותיך חנה, לכבוד שמואל הנביא, סימן אני יעקב שאול אלישר חזק ; יה אודה לך יה צורי גואלי יה, סימן רפאל.

תרפ"ד

140 קול קורא [בעברית, באנגלית, בצרפתית ובערבית] של ועד עדת יהודי בוכארה בירושלים אל יהודי מצרים וסוריה לתמוך בידי שליחם ר' משיח גאליבוף שיצא לעזרת העדה שירדה בגלל המהפכה הבלשבית בבוכארה ארץ מוצאם וסגירת שערי רוסייה]. ירושלם תרפ"ד. 1 דף. 2°. (גאליבוף).
החתומים : אברהם אמינוב, שלמה צופיוב, משיח ברובוף, יוחנן שמחיוף, אלישע יאודאיוף, משה יצחקוף, יוסף חיים שלומוף, שמואל זירכיוף, ציון יששכרוף. — עם אגרות המלצה מיוחדות של ר' יעקב מאיר, הרב ר' אברהם יצחק הכהן קיק ושל ועד עדת החלבים בירושלים.

תרפ"ה

141 חשבון הכנסה והוצאה אשר לחברת רחובות בוכאריים יכב"ץ. כולל כל ההכנסות וההוצאות שנכנס ויצא ע"י האדון הנכבד מ' שלמה צופיוב יצ"ו מר"ח שבט שנת תרפ"ב עד סוף אלול שנת תרפ"ד דהיינו 33 חדשים. נערך ונסדר ע"י מוכיר הועד רפאל גאליבוף. פעה"ק ירושלם תובב"א תשרי תרפ"ה לפ"ק, דפוס מוריה עץ-הדר (שיינבוים). 28 עמ' ; חוברת ב' [כנ"ל]. מתשרי תרפ"ה עד אלול תרפ"ו דהיינו 24 חדשים. שם, דפוס רפאל חיים הכהן, אלול תרפ"ו לפ"ק. 46, [1] עמ' ; חוברת ג'. [כנ"ל]. מתשרי תרפ"ז עד סוף חדש אב תרצ"א דהיינו 5 שנים. שם, דפוס ח. צוקרמן, אלול תרצ"א. 108 עמ' ; חוברת ד'. [כנ"ל]. מחדש אלול תרצ"א עד ר"ח ניסן תרצ"ו דהיינו 4 שנים וחצי. שם, בדפוס "האומן" ר. כלנדר את ב. מזרחי, תרצ"ו. 57 עמ' ; חוברת ה'. [כנ"ל]. מר"ח ניסן שנת תרצ"ז עד ר"ח סיון תרצ"ט. שם בדפוס "האות", תרצ"ט. 71 עמ'. 12°. 14 : 11 ס"מ. (אותיות מרובעות). (ירושלים ; גאליבוף).
השוה לעיל מס' 17, 38, 40, 46, 57, 64, 88.

141א תקנות חברת עדת בוכארה ואגפיה בעה"ק ירושת"ו. ירושלם, דפוס רפאל חיים הכהן, סיון תרפ"ה. דף אחד. 2°. (ירושלים ; גאליבוף).
רוב התקנות נגד ריבוי משתאות. — התקנות נדפסו לחוד על דף מיוחד בפרסית : תקנות האיי במאעתי בוכארים דר עה"ק ירושת"ו.

תרפ"ו

142 חשבון הכנסה והוצאה לחברת רחובות בוכארים. חוב' ב' תרפ"ו. עיין מס' 141.

143 סדר של חנוכה של מקום הוא סדר לימוד על השלחן בימי החול. ולימוד חק לישראל בשבתות ה'. ולמען ירוץ הקורא בו הבאנו אותם לביה"ד באותיות גדולות ובנקודות כדי לזכות את הרבים ולחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל חנם אין כסף. מאתנו השותפים בן ציון בן יצחק ברור שלמה יו"ף

וחזקה בן מו' צבי בן הרב בעל המחבר תיבת משה מו' משה ברוך. נדפס פעם"ק ירושלים תובב"א שנת תרפ"ו לפ"ק, דפוס רפאל חיים הכהן. 8 דפים. 12°. 11: 16 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (ירושלים ; גאליבורף).

144 תפסיר ממי כמודך נדפס באותיות גדולות ומנוקדות עם דיני סעודות פורים ופזמונים לכבוד חג הפורים. נעקש מעברית לפרסית ע"י הצעיר שלמה המכונה באבאג'אן פנחסוף מעיר סמרקנד ועתה מתושבי עה"ק ירושלים ת"ו. פעם"ק ירושלים ת"ו שנת תרפ"ו לפ"ק דפוס רפאל חיים הכהן. 16 דף. 16°. 11: 14 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (ירושלים ; גאליבורף).

תרגום פרסי של הפיוט "מי כמוך" לר' יהודה הלוי, שנהגים יהודי המזרח לקראו בשבת זכור. — עם הקדמה עברית מאת המתרגם, ובה יאמר: "אודה לאל... ובימי הזקנה והשיבה האיעני ולשכון במקום קדשו ויכני, אכן מחויב אנכי להודות לאל עליון אולי להיות לנפשי פדיון על כן אנכי הצעיר בעת זקנתי עלה ברעיוני לתרגם השירה הזאת... בלשון פרסית של בוכרים הכל על סדר המשקל וחרוז..." — מדף י"ד ואילך: דיני סעודות פורים וסדר הלימוד בתוך הסעודה מהרב ר' מתתיהו ז"ל; ופזמונים לפורים מס' שיר ושבעה: רב את ריבי אלי צורי, סימן רפאל; יום הנסים והפרקן היה לפעודה מתוקן, סימן ישראל; אלי צור ישועתי למה עזבתני, ע"ס א"ב; אל עושה נקמה אל עושה נקמה, ע"ס א"ב.

תרפ"ז

145 סדר סליחות ראה זה חדש והוא סליחות לימי הרחמים וימים גוראים עם התרגום בלשון פרס אשר הוא ג"כ טוב משאר הלשונות שבעולם כמ"ש רז"ל בפסוק יפת אלהים יפת וגם הוא לשון המדובר בין העברים שבאיראן למען יבינו אחינו הקדושים אשר באיראן את מה שהם מהללים ומזמרים בזמן אני לדודי ודודי לי [אלול] לפני השי"ת. ומאת הצעיר והזעיר עפר תחת רגלי המתרגמים מרדכי בן ה"מ כה"ר רפאל אקאלר והוא יליד עיר משה, ועכשיו הוא גר ותושב בעיר הקדוש ירושלים תובב"א. שנת קחו מזמרת הארץ [תרפ"ז] דפוס "אביב" ירושלים. [1] דף, 110 עמ'. 8°. 22: 15 ס"מ. (המקור באותיות מרובעות-מנוקדות, והתרגום באותיות מרובעות בלתי-מנוקדות). (ירושלים ; גאליבורף). עם הקדמה בפרסית מאת המתרגם. — מכון גמ' ליהודי בוכארה.

תרפ"ח

146... [חזור] ראה שנה ויום הכפורים. ראה זה חדש הוא, ודר אין כתאב תרג'מה שידח אסת קדרי אז פיוטים האי כה מתעלק בראש השנה ויום הכפורים אסת בלפ'ט' פארסי כח מנאסב האל אכתרי או בראדר האי מא אסת כה דאר איראן אנד והם תרג'מה כתר מלכות וסדר עבודה כהן גדול והפטורה האי ראש השנה וכפור וידידי הא בלפ'ט' סחל ואסאן כה עזאם תוואנגד רר יאפ'ת נמאינד, והמתורגמן... מרדכי אקאלר בן... רפאל תנצ'צ'יה והוא גר ותושב זה שלש שנים בעיה"ק ירושלים תובב"א. שנת תרפ"ח לפ"ק, דפוס "אביב", ירושלים. [2], 238, [3] ע'. 8°. 16: 12 ס"מ. (אותיות מרובעות). (ירושלים ; גאליבורף). כולל תרגום בלבד, בלי המקור. — מכון גמ' ליהודי בוכארה.

תר"ץ

147 סדר הגדה בא תרג'מה פארסי... ודר אין סידור מ'נדרג, אסת ענינים ראש חדש ניסן וברכת האילנות ומטאלבי אז שבת הגדול ודינים זמאן ביעור חמץ ובדיקה וקאנון רוז קבל פסח ודינים תענית בכורים וערב פסח וסדר קרבן פסח ושרחי אז קרבן זמאן אבארי בית המקדש ורמזות קדש ורחץ וקאנון ארבע כוסות והגדה בא דרושים וזא. והתרג'מה שידח אסת בלפ'ט' פארסי ומי'תצר ואז בראי אשואץ עאמי ובכ'צוץ בראי אמפאל וזאד נאפ'ע ולאט'ס אסת כח אין סדור דא דאשתה ורד שב פסח בכ'אנגד תא אז אהדה מצוה גפ'ת גו, יציאת מצרים ובר איינד. ומאת הצעיר... המתרגמים מרדכי בן ה"מ כה"ר רפאל אקאלר. פעם"ק ירושלים תובב"א שנת תר"ץ לפ"ק דפוס "יהודה וירושלים". 142 עמ'. 12°. 16: 12 ס"מ. (אותיות מרובעות, מנוקדות ובלתי-מנוקדות). (ירושלים ; גאליבורף).

הדינים והביאורים כולם בפרסית; ההגדה נדפסה מקור ותרגום פסקא אחר פסקא. — החתימה: „המסדר סדר הגדה של פסח בעברית ובפרסית הצעיר נחמיה עזרא כרמאני“.

148 ספר זכרון רחמים... מדרש על חמשה חומשי תורה לשפה הפרסית, נעימים ונחמדים, כפי שעיני הקורא תחזינה מישרים, ענינים טובים, לקוראים ולדרשנים... ממני הצעיר רחמים מלמד הכהן שיראזי ס"ט. נדפס פעיה"ק ירושלים תובכ"א בשנת צוף דבש אמרי נעם לפ"ק [תר"ץ] נדפס בדפוס „אביקסיס“. [2], 327, דף; חלק שני. בשנת צוף דבש אמרי נעם לפ"ק [תרפ"ב, ואולי צריכה ה' להיות גדולה, ואז: תרצ"ב] דפוס יהודה וירושלים. [2], 172, דף. 8°, 22: 14 ס"מ. (אותיות מרובעות). (ירושלים). ב„הקדמה ראשונה“ יאמר המחבר: „אני כבן חמש וששים שנים, והייתי בירושלים עיה"ק קרוב לארבעה ועשרים שנים ואני זקני ושכתי ובני אלו הספרים שקבצתי וטרחתני לחמשה ספרים הראשונים כסא רחמים, והשני ישועה ורחמים, השלישי צדקה ורחמים, הרביעי חיי רחמים, וזה ספר החמישי קראתי שמו זכרון רחמים...“

תרצ"א

149 ספר זכרון ברוך נקבצו בו תפלה על הפרנסה, ושירים. יצא לאור בהוצאות מו"א ג' א' ב' מו"א ג' א' י' רהיי ובנו מו"מ רדכי יצ"ו. פעיה"ק ירושלים תובכ"א שנת תרצ"א לפ"ק דפוס צוקרמן. [4], 32 דף. 32°. 10: 8 ס"מ. (אותיות מרובעות, מנוקדות ובלתי־מנוקדות). (ירושלים; גאליבוף). כולל מלבד תפלות שונות את הפיוטים האלה: איש אלהים קדוש הוא אשרי עין ראתהו; חננו יה חננו בעזרת משה רבנו, סימן משה חזק; אפתח פי בשיר ונגינה לכבוד זה התנא הוא ר' מאיר.

150 חשבון הכנסה ווצאה לחברת רחובות בוכארים. חוב"ג. תרצ"א. עיין מס' 141.

תרצ"ב

151 זכרון רחמים לרחמים מלמד הכהן. חלק שני. ירושלים תרצ"ב? עיין לעיל מס' 148.

152 מעשה שלמה והוא קובץ זכרונות תלואתי בארץ ישראל בני ובני מר שלמה צופיה יוף המכונה „סוף דבר הכל נשמע“ זכרון לדורות. ואקיעהו שודגי מאייבנדי חקיר ומו" שלמה צופיה מזכור (דינבניך) יעני אתבלי סר גוזשתי בנדה. בארץ ישראל, אזאר ועזאב האי כשידגים רא רזו ברוז נוישתה מזכור רזו נאם גיה רא נאם מאנדהם „כירדאר האי שלמה... בנדה ע"ה כהן ציון צופיה יוף ירושלים. נדפס פעיה"ק ירושלים תובכ"א שנת תרצ"ב לפ"ק. דפוס פנחס עניו. [1] דף, 71 עמ', 12°. 17: 12 ס"מ. (אותיות מרובעות). (גאליבוף).

השער נדפס רק על המעטפה. — כולו בפרסית־יהודית.

תרצ"ד

153 סידור בית דוד ושלמה לימות החול ולשבתות ולראשי חדשים ולמועדים על פי גוסס האר"י ז"ל ובשילוב הוי"ו אדנות ובנקודות וטעמים. עם הוספות רבות שלא היו בסידורים הקודמים ומצורף לו כל הדינים הנחוצים ומנהגי כל ימות השנה. יצא לאור בהוצאות ובהשתדלות מר שלמה צופיה יוף יצ"ו נדפס פעיה"ק ירושלים תובכ"א בשנת תרצ"ד לפ"ק... דפוס ה"ר חיים בהר"ש הלוי ז"ל צוקרמן. [38], 616 ע' 8°. 23: 15 ס"מ. (אותיות מרובעות־מנוקדות). (ירושלים; גאליבוף).

עם „הקדמת המוצא לאור“ ובה יאמר: „אנכי שלמה בן... דוד הכהן צופיה... רוחי הניעתני לעלות לארצנו הקדושה... בזמן חיים חיותו של מר אבי ז"ל אשר עלה ירושלימה פעם ראשונה בשנת תר"ן לשם זימרה להשתטח על קברי הצדיקים... ופעם שניה בשנת תרס"א עזב את ארץ מולדתו ועסקיו ובא ירושלימה עם מרת אמי... ואחותי... לדור בה דירת קבע ותכף לבואו בנה בתים ובור מים ועליהם בית הכנסת גדולה והקדיש אותם לטובת אחינו עדת הבוכארים וקרא את בהכנ"ס בשם מגדוד... וגם הויל זהב מכיסו בהדפסת ספרי קבלה, שער הכוונות ומבוא שערים, על מנת לחלקם ברבים חנם אין כסף. ואנכי נגררתי אחריו ועליתי לארץ בפעם ראשונה בשנת תרס"ב... ופעם שניה שנת תרס"ד וה' זיכני להמצא בזמן פטירת אבי ז"ל... וחזרתי לעירי עם אמי ואחותי ז"ל, ומרת אמי ז"ל

נפטרה בחוף לארץ בסמרקנד... ועל פי צוואתה צויתי להעלותה לירושלים ונקברה בהר הזיתים אצל מר אבי ז"ל... גם אחותי נקטפה באביב ימיה... וגם אותה העליתי אנכי בעצמי לקברה בירושלים... ביום י"ט שבט תרע"ב וכדי לעשות נחת רוח ועילוי לנשמתם הדפסתי טעמים את ספר תולדות בשילוב הוי"ה אדוני"ת וחלקתי אותם לרבים חנם אין כסף. ומאז והלאה הייתי הולך ובא לארץ עד שבפעם האחרונה עליתי לארץ לחלוטין... ואחרי הרפתקאות רבות וסכנת דרכים וכינו להכנס בירושלים ביום י"ב לחודש ניסן שנת תרפ"א... ומיום שבאתי לארץ בפעם האחרונה היה בדעתי להגיש שלמי תודה להאלקים אשר זיכני להסתופף בנחלת אבותינו בארצנו הקדושה, לכן עלה ברעיוני להדפיס סידור תפלה..."

עם "מודעה ואזהרה" מאת רפאל גאליבוף ובה יאמר שהמו"ל הדפיס את הסידור "כדי להפיצו חנם אין כסף".

תרצ"ו

154 ח ש ב ו ן ה כ נ ס ה ו ה צ א ה לחברת רחובות בוכארים. חוב' ה'. תרצ"ו. עיין מס' 141.

תרצ"ז

155 התאחדות יהודי בוכרה בא"י. ירושלים. דין וחשבון מעשי וכספי מיום הוסדו אייר תרפ"ט עד חשוף-צ"ו. דין וחשבון כספי של ועד העזרה לפליטי יהודי בוכרה מרוסיה בפרט ואפגניסטאן. ירושלים, (בדפוס רפאל חיים הכהן), תרצ"ז. 48 ע'. 8°. 14: 21 ס"מ. (אותיות מרובעות). (גאליבוף).

תרצ"ח

156 ספר מנחת ישראל בו מכיל זהר לשבת ופיוטים הנהוגים במוצש"ק. יצא לאור ע"י הנהיב הנכבד ישראל בן הצדיק החכם השלם יר"א מ"ו שלמה ברוך מלמד תנצב"ה להחזקת תלמוד "גור אהרן" וזכות המצוה תמליץ טוב בעדו וב"ב לעד כיר"א. נדפס בהשתדלות מר מ"אן סוליימאנוף נ"י מנהל הת"ת "גור אהרן" בשכונת הבוכרים. עיה"ק ירושלים. שנת תפרי"ח לפ"ק, דפוס וינפלה. 16 עמ'. 8°. 12: 17 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (גאליבוף). כולל פרקי הוזהר לג' הסעודות ולמוצאי-שבת והפיוט "אל תירא עבדי יעקב".

תרצ"ט

157 ח ש ב ו ן ה כ נ ס ה ו ה צ א ה לחברת רחובות בוכארים. חוב' ה'. תרצ"ט. עיין מס' 141.

157א מג' להייתרביית. למדו עברית! (תל-אביב, דפוס "שכלול", תרצ"ט). 8 ע'. 8°. 14: 22 ס"מ. (ירושלים; גאליבוף).
בראש השער: ארגון עולי בוכארה ליד הפועל המזרחי, ועדת התרבות. — כולל בעיקר: תרגומי ספר לבן (משנת 1938).

158 מלון עבריי-בוכארי ע"י נסים ברה"ש טאג'יר יו"ר ארגון עולי המזרח ועולי בוכארה ליד הפועל המזרחי. תל-אביב (דפוס "שכלול"), תמוז תרצ"ט. 16 ע'. 8°. 11: 15 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (גאליבוף).
בראש השער: ארגון עולי בוכארה ליד הפועל המזרחי, ועד התרבות. השער נדפס רק על המעטפת. — כולל רק מלים עד אמצע אות ב' (בית הבחירה). — עם הקדמה בפרסית.

חסרי שנת דפוס

159 ספר אור לחיים קטן הכמות ורב האיכות כולל סדר תקון חצות וסליחות לאומרים ככל חודש אלול והתרת נדרים וקללות ותפלת בית עלמין לערב ר"ה ויוה"כ וכל דבר יבא על מקומו בסדר נאה ומתוקן

ובאותיות גדולות לתועלת יראי יי וחושבי שמו היו הכל כפי מנהג עה"ק ירושלם ת"ו, ואני מצפה ב"ה שאתם תקבלו המנהג הזה: נדפס פעה"ק ירושלם תובב"א בדפוס ה"ר שמואל הלוי צוקערמאן הי"ו. [בלי שנת הדפוס]. [2] 74 דף. 12. 14: 11 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (גאליבוף).

יצא לאור ע"י חיים כייאגרוב, עם הקדמה ממנו, ובה יאמר: "הפעם אודה את ה' כי החייני וקימני והגיעני לזמן הזה לעלות אל הקדש ולהסתופף בחצרות קדשו, ולחזות בנועם ה' בכמה מנהגים טובים ונפלאים אשר נכו אחינו בארה"ק להתנהג על פיהם... ועתה כאשר זיכני ה' לכלות שארית ימי חי במקום הקדש והקדשים, אמרתי ארוצה נא ואזכה גם את אחי אשר המה בחוצה לארץ כסדר המנהגים הקדושים של ארץ ישראל... והנה נער הייתי וגם זקנתי וכבר עמדתי על משמרת שו"ב כארבעים שנה בסמרקנד... וה' יזכני להוציא לאור עוד כמה מנהגים טובים שנהגו בארעא קדישא...".

160 א ח י נ ו ה נ ד י ב י מ [אגרת ראש הרבנים באה"ק ובית הועד הכללי לעדת הספרדים, אל יהודי בוכארה, בעברית, בפרסית וברוסית, הקורא לנדבות לעניי ירושלים לחג המצות הממשמש ובא]. [ירושלים בלי תאריך]. 1 דף. 2. (גאליבוף).

החתומים: ר' יעקב שאול אלישר, ר' יצחק הכהן, ר' יעקב מאיר, ר' יוסף נסים בורלא, ר' נסים בכר, ר' משה נבון ור' חיים נסים ברוך.

161 ספר ברית אברהם כלול בו סדר קריאת ליל שמורים. תורה, נביאים כתובים, מדרש רבות, זוהר, וסדר יום הברית, עם כל דינים הנחוצים, וגם סדר ברכת המזון, הכל בסדר נכון, והוספנו בסופו פזמונים לכבוד היום. הובא לביה"ד ע"י החכם הנכבד וכו' מו' שלמה המכונה באבא ג' אן פינחסו. בעה"ק ירושלם תובב"א בהשתדלות רפאל חיים הכהן הי"ו, בדפוס הר"ר אברהם משה לונץ הי"ו. 47 דף. 12. 16: 10 ס"מ. (אותיות מרובעות, מנוקדות ובלתי-מנוקדות, ואותיות רש"י). (ירושלים; גאליבוף).

בהקדמתו אומר המו"ל: "זאת פעם השלישי זיכני לעלות אל ה' קדשי, עם כל בני ביתי ונפשי... אמרתי במה אקדם לאל עליון, אולי להיות לנפשי פדיון, יען להיות לי לזכרון, לכן אמרתי להדפיס עוד ספר... — דף ל"ט—מ"ה כוללים פזמונים לברית מילה אלה: יהי שלום בתוליננו ושלוה בישראל, סימן יהושע; אערון מהלל גיבי לפני אלהי אבי, סימן אנכי דוד בן אהרן בן חסין חזק; אודה לאל בלב דורש, ויתרומם ויתקדש, סימן אני סימן טוב קטן חזק; שיר ויכוז כנסת ישראל עם וודה, ממזהר"ר מו' סימן טוב מלמד וצ"ל בעל המחבר ספר חיאת אל רוח, חיברו ע"ס א"ב עם התפסיר. (תחלתו: בשירים אפתח שפתי, בננינות אעיר שירתי), נדפס עברית ופרסית בית אחר בית.

162 דרוש זה דרשתי לכבוד חנוכת בתי תשב"ר [תינוקות של בית רבן] אשר נבנו מנדבת פאך הגבירים... מו' רפאל פתיל חיוף נר"ו ומנדבת הגבירים מו' מנחם ומו' ציון ומו' נתנאל ומו' רחמים הי"ו מהושיב. נכבדות מדובר בו מאדז"ל וס"ק תהלת שבח ומעלת יופי החברה חברת רחובות ותהלוכותיה במצב נעלה ונשגב על פי התו' ע"י פקוא"מ [פקידי ואמריכלין] החברה נר"ו. וגם תוכן רצוף אהבת מעלת וחבת ירושלם ויופי מעלת מחזיקי התורה... הצב"י חיים בכ"ר סעדיא ס"ט [ירושלים לערך תרע"א]. 22 ע'. 12. 15: 10 ס"מ. (אותיות רש"י). (ירושלים).

163 סדר לימוד לחנוכה ב בית העתקתיו אני הח"מ מספר נפש יוסף להרה"ג חזק"א ולה"ה. בהשתדלות והוצאות בני ידידי בן ציון גאדלוף הי"ו לעילוי נשמת נות ביתו שרח בת מו' מרדכי נ"ע. הצעיר יצחק רב גידל ס"ט. נדפס פעה"ק ירושלם תובב"א בדפוס ה"ר שמואל הלוי צוקערמאן הי"ו. חש"ד. 7 דפים. 12. 15: 10 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (גאליבוף).

בראש החוברת תפלה לערב ר"ה (תחלתה: "בנופת מחוקים תכניס נפשי") בצרוף פרשת כי תבוא.

164 תפסיר דרשי תפילין בלבו פארסי מושרה, בכתי כוב, ונוקד דאר, גאפה שוד דסתי מו' אהרן בן משיח בצל רישקארי נ"ע תנצב"ה. נדפס פעה"ק ירושלם תובב"א ע"י המגיה בן ציון שאול לוף [אחרי תרע"ו]. 15 דף. 16. 13: 9 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). (ירושלים; גאליבוף).

עתון יהודי בוכארה בפרסית

165 ר ח מ י ם מעלום מיכונד אז נקלייאתי מישודגי הר וילאהת אז סרידני אויאי ואז שהר האיי ראסיה ואז וגראניס. סיכובלו-קוקנד, תרע"ע—תרע"ד. 2°.

גליון 1 של שנה א' יצא לאור ביום י"ח באייר תרע"ע (ובמשך שנה א' 57 גליונות).

גליון 1 של שנה ב' יצא לאור ביום י"ז בטבת תרע"א (ובמשך שנה ב' 82 גליונות).

בגליון 82 של שנה ב' באה הודעת העורך על הפסקת העתון מחמת שויון-נפשם של הקוראים. ההפסקה ארכה מיום כ"ב בטבת עד ג' בניסן תרע"ב.

גליון 1 של שנה ג' יצא לאור ביום ד' בניסן תרע"ב, והאחרון ביום ב' בשבט תרע"ג (ובמשך שנה ג' 72 גליונות).

ושוב באה הפסקה, משום שהעורך העתיק מושבו לקוקנד.

גליון 1 של שנה ד' (מבאן ואילך בקוקנד) יצא לאור ביום כ"ב בסיון תרע"ג (ובמשך שנה ד' 48 גליונות).

גליון א' של שנה ה' יצא לאור ביום ט"ז בטבת תרע"ד. העתון נפסק עם פרוץ מלחמת-העולם הראשונה.

הגליון האחרון שהגיע לירושלים הוא גליון 56 מיום 29 ביולי 1914.

העורך: ר ח מ י ם ד ו ד ב א י ו ף (מעשרי עזת הבוכארים ברוסיה, נאסר את"כ ע"י הבולשביקים ומת בבית-הסוהר במוסקבה). עובדי העתון: רפאל ח כ מ ו ף (בן אחיו של שמעון חכם), סגן העורך: עזריא י ו ס ו פ ו ף, סופר ומתרגם: רפאל ג א ל י ב ו ף (עתה מזכיר עזת הבוכארים בירושלים), מזכיר המערכת (משנה ג' ואילך נסים ט א ג' י ר מזכיר המערכת).

תחילה יצא פעם בשבוע ואח"כ פעמיים בשבוע, ומשנה ה' ואילך שלש פעמים בשבוע.

רוב הגליונות בני שני עמודים, ומעוטם בני ארבעה עמודים.

לעתים נדפסו בעתון מאמרים בעברית. בגליון 2 של שנה א' מאמר העורך על מטרת העתון *.

רשימות ספרים ומאמרים על יהודי בוכארה

- 166 אברק, לוי יצחק בן אליעזר. ה י ה ו ד י ם ב א ז י ת ה ת י כ ו נ ה. — בתוך "היום" שנה ב' מס' 154 (פטרבורג, ה' מנחם-אב תרמ"ז).
- על מצבם ומנהגיהם של יהודי בוכארה וסביבותיה. מזכיר כמה תקונים שהתקין ר' שלמה מוסא [=מוסאיוף]. המחבר, החותם בכינוי "מליץ לשון בוכארי מה מאסקווי", מדבר בגנותם של שליחי א"י.
- 167 אגרת יהודי בוכארה ליהודי שקלוב, ותשובת יהודי שקלוב. עיין ביבליוגרפיה מפורטת במבוא, הערה 6.
- 168 אידלזון, א. צ. י ה ו ד י ב ו כ ר א [בבוכרא עצמה, כפי שהיו עד פרץ המלחמה העולמית. את הידיעות אסף מפי בוכרים בירושלם ומפי אנשים שישבו בבוכרא שנים רבות]. — "מזרח ומערב" שנה א' (תר"פ) עמ' 317—326.
- 169 אייזענשטיין, יהודה דוד. ב ו כ ר א. ערך ב"אוצר ישראל" חלק שני, עמ' 315—316.
- 170 ארו [=אלכסנדר צדרבוים]. ה נ ד ח י ם ב א ר ז ב ו כ ר א. — "המליץ" שנה ח' גליון 27 (מיום ד' אב תרכ"ח) עמ' 197—199.
- תיאור כללי של בוכארה ותיאור מצב הישוב היהודי בה, ששמע הכותב מפי ר' יוסף בן בבא שעלה לא"י דרך אודיסה. (עיין מבוא).

* על ידיעות הללו עלי להתזק טובה למר רפאל גאליבוף, שהוא גם תרם לבית-הספרים בירושלים סדר שלם של גליונות העתון. — גם בימי שלטון הבולשביקים נעשו נסיונות שונים להוציא עתונים בשפת יהודי בוכארה ועליהם ועל הספרים שיצאו לאור בבוכארה הסובייטית לא ידובר כאן.

- 171 אשכנזי, א. ז. י ש ר א ל. פרקי אתנולוגיה. ידיעת העם. ירושלים, "יסודות", תרצ"ז.
יהודי בוכארה נזכרו בעמ' 50, 52, 85, 100, 105, 107, 142, 219.
- 172 בוכארא. [ידיעות על מצבם הרוחני והחומרי של היהודים בבוכארא, עפ"י "המליץ"]. — "החבצלת" שנה כ"ג גל' 25 (י"ד ניסן תרנ"ג) עמ' 203—204.
- 173 בוכארא. [ידיעות על מספר היהודים בבוכארה, אומוניותיהם, מנהגיהם, חנוכס. גם הציונות שפרצה בארץ חדרה לערבות בוכארא]. — "החבצלת" שנה ל"ב גל' 32 (ג' אלול תרס"ב) עמ' 249. הועתק מעתון אחר.
- 174 בן-צבי, י. א ו כ ל ו ס ג ו ב א ר ז. ורשה, הוצאת "ברית הנוער" ומרכז "החלוץ" העולמי, 1929. (ספריה "יסודות" מס' 5—4).
עמ' 74—77: על היהודים הבוכארים בא"י.
- 175 גראייבסקי, פנחס בן צבי. עזת הבוכארים בירושלים. הרפסה מיוחדת מה"תבונה" גליוני ג—ה' בהוספות ומלואים. ירושלים, דפוס פ. עניו, תרצ"ג. 19 ע' 8°.
מתאר בעיקר את שכונת הבוכארים בירושלים, מוסדותיה ונדיביה.
- 176 טשארני, יוסף יהודה. היהודים בבוכאריא. — "המגיד" שנה ח' גל' 30 (מיום ר"ח מנחם אב תרכ"ד).
מתאר בקיצור את ידיפות היהודים ע"י המושלמים.
- 177 היהודים בבוכארה. [דברים כלליים קצרים על מעמדם החוקי והחברותי]. בתוך "הכרמל" שנה שניה גליון 24 (מיום כ"ד שבת תרכ"ב) עמ' 192.
- 178 היהודים בבוכאריא. — "הכרמל" שנה ששית גליון 13 (ה' מנחם אב תרכ"ו) עמ' 100.
ידיעות כלליות קצרות עפ"י Jewish Chronicle מיום 10 במאי 1866 שכתב בשם העתון Central Asia.
- 179 היהודים בבוכאריה. [לפי דברי הנוסע Arminius Vambery]. — "המגיד" שנה י"א גליון 16 (מיום י"ב ניסן תרכ"ז) עמ' 124.
- 180 יעבץ, זאב. מכתב ממראות הארץ. ווארשא תרנ"ב.
נכתב ביהוד ליד פתח תקוה בר"ח אלול תרמ"ח. על יהודי בוכארה בירושלים נאמר שם: "בימים האחרונים החלו לבא רבים מאחינו מבוכריא, גם הם חרוצים מאד מאד במסחר ובעלי הון ועוסקים בעסקי ממונות, ודמיון גדול להם ולאחינו הגרוזים. אך נעלים הבוכרים עליהם, כי יש בהם בעלי תורה ויראה, נקיי הדעת ובעלי נמוס. ויחידים יש בהם הנוטים גם לאהבת הלשון העברית ולאהבת המדע".
- 181 יערי, אברהם. אברהם מאפו בין יהודי ארצות המזרח. — "מאזנים" השבועי שנה ג' גליון מ"ח (תלאביב, כ"ט בניסן תרצ"ב) עמ' 10—12.
על התרגום הפרסי של "אהבת ציון" מאת ר' שמעון חכם, ועל ר' שמעון חכם בכלל, עם תמונתו.
- 182 יערי, אברהם. שלש אגרות של יהודי ארצות המזרח. — הירחון "מאזנים" כרך ו' חוב' ה—ו' (תלאביב, שבט—אדר תרצ"ח) עמ' 496—503.
מביא אגרת יהודי סמרקנד משנת תרמ"ט למשה ויליאמס ב"ב הברון הירש, ובו מתואר מצבם הכלכלי והרוחני של יהודי סמרקנד ובוכארא. — האגרת נדפסה בשבועון "הפרח" שנה י"א גל' מ"א (כלכתא י"ט אדר ב' תרמ"ט) ונעתקה ב"החבצלת" שנה י"ט גל' 31 (ירושלים ב' אייר תרמ"ט).
- 183 מ. י. חג הפסח בבוכאריא. — "הצפירה" שנה י"ד גל' 74 (מיום י"ט בניסן תרמ"ז).
מתאר את ההכנות לפסח ואת מנהגי ליל פסח.

- 184 מיכלין, חיים מיכל. ב ב ג' א. נ. ספור על דבר יהודי בוכרי. י ר ו ש ל ב, הוצאת ודפוס ש"ש, שלמה ישראל שיריזלי, 5683 [תרפ"ג]. ע' 29. 12°. 15 : 11 ס"מ.
- 185 מכתב. עדת ישראל בבוכארה, מיום י' חשון תרמ"ט, חתום בידי ר' ח' י' מ' ב"ר פינחס הכהן ר"מ ומ"צ של העדה וסגנו ר' דוד הכהן. — נדפס בעתון "הפרח" היו"ל בכלכתא והועתק משם ב"החבצלת" שנה י"ט גליון 16 (ירושלם, ב' שבט תרמ"ט).
- מתאר את מצב העדה, "ואדוני אבי הרב הגדול ר' פינחס הכהן וצ"ל נהג ושיאוחו ארבעים שנה".
- 186 ניימארק, אפרים. א ר ז ה ק ד מ. — "האסיף" שנה ה', תרמ"ט, עמ' 39—75.
- עמ' 69—75 תיאור מפורט של חיי יהודי בוכארה, סמרקנד ותשכנז, שהמחבר ביקרם בשנת תרמ"ו (1886).
- 187 עסטאמפע, יוסף. דיא עשרת השבטים. דאס איז איינע געוויסע אונד קלארע זאכריכט פון דיא עשרת השבטים וואס ווארען ביז אהער גאנץ אונגעוואוסט אונד אונגעקאנט פון אונז. מען האט זיי דער וויסט אין אועלכע ערטער וואס שטימען מיט דיא הייליגע ווערטער פון אונזערע (כתבי הקודש) און פון אונזערע חכמים. עס שרייבט עס איין געוויסער ר' יוסף עסטאמפע וואס ער איז דארטין זעלבסט ביא זיין גיוועזן קוים צוויי יאר דאס ער איז פון דארט גיקומען. אונד האט אויף זיך גנומען אום עס צו מאכין בעקאנט אין יעדעם לאנד דורך איין קליין ספר (די עשרת השבטים). וון האבין מיר עס איבער גיעצט אויף עברי טייטש. מיט ארעכענונג און אטאלק. דאס עס זאלין פערשטיין אונזער געמיינעס פאלק : י ר ו י ל א, בדפוס של אברהם יצחק דווארניץ, 1866. עמ' 12°. 15 : 10 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות).
- הספר מתחיל במלים "בעודני נער רך בשנים התעו אותי אלקים מבית אבותי אמר יוסף עסטאמפע מנאלץ בספר מסעו". — המחבר מתאר את מסעותיו בבוכארה, דגסטאן, קוקה, כורדיסטאן ופרס המערבית.
- עמ' 6—10 : דיא יודען פון בוכאריע וואס דאס איז חבור.
- 188 פקודת כבוד הוד אדונינו הקיסר יר"ה בדבר הרשות הנתנה ליהודים ממדינת בוכאריא וחיווא ושאר המדינות באווא התיכונה לקבל עליהם עול מלכות רוססיא. — "הכרמל" שנה ששית גל' 11 (כ"ה תמוז תרכ"ו) עמ' 81.
- נוסח הפקודה והערכת המערכת על חשיבותה ליהודים בגלילות ההם.
- 189 Adler, E. N. A Birds'-Eye View of the Transcaspien, — Contemporary Review, May 1898.
- 190 Adler, E. N. Bokhara. Art. in Jewish Encyclopedia III pp. 295—296.
- 191 Adler, E. N. The Persian Jews: Their books and their ritual. Jewish Quarterly Review X (1898) pp. 584—626.
- הכותב היה בבוכארה בסתיו 1897 והוא מתאר כאן את כה"י וספרייהם העבריים שקנה בבוכארה, מדבר בפרוטרוט על סדור התפלה העתיק שלהם ועל ספרותם ומתאר דרך-אגב קצת ממנהגיהם.
- 192 Adler, E. N. Jews in Many Lands. Philadelphia, The Jewish Publication Society of America, 1905.
- Zakasple, pp. 196—229.
- 193 Bacher, W. Bokhara. Art. in Jewish Encyclopedia III p. 292—295.
- 194 Bacher, W. Der Dichter Jûsuf Jehûdî und sein Lob Moses'. — ZDMG LIII (1899) pp. 389—427.
- באכר מפרסם כאן את גוף השיר עפ"י כתב-יד אדלר, באותיות עבריות ובטרנסקריפציה מרסית. עמ' 1.
1. Hebräisches Moses-Lied. 2. Elija-Lieder, persisch und hebräisch. 3. Die jüdisch-persische Dichterschule von Buchara.
- 195 Bacher, W. Ein hebräisch-persisches Liederbuch. — Jewish Quarterly Review XIV (1902) pp. 116—126.
- תיאור מפורט של הספר "ישמח ישראל" (עיין לעיל מס' 54).
- 196 Bacher, W. Ein hebräisch-persisches Wörterbuch aus dem vierzehnten Jahrhundert. Strassburg i. E., Trübner, 1900. 135, 76 p. 8°.

(Sonderausgabe aus dem Jahresberichte der Landes-Rabbinerschule zu Budapest für das Schuljahr 1899/1900).
עם שער מיוחד לחלק העברי :

לקוטים מן ספר המליצה הוא ספר פתרוני מלים אשר חבר ר' שלמה בן ר' שמואל בשנת אתונא למנין שטרות היא שנת ה' אלפים תשעים וחשע לבריאת העולם בעיר גורגאנג' בארץ תוגרמא המורחית. לקטם מתוך כתבי יד וערכם בערכות מערכות והוציאם לאור עם הגהות והערות בני מין זאב באכער.

כ"י שלם יותר, שלא היה לפני באכר, (נשלם בעיר מרו בשנת 1473) הוא כ"י ששון סימן 710. עיין : ששון, אהל דוד, ח"א עמ' 500.

197 Bacher, W. Ein hebräisches Lied zu Simchath-Thora aus Buchara und Jemen. — Mitteilungen der Gesellschaft für jüdische Volkskunde VII (1901) pp. 68—75; VIII (1901) pp. 111—113; XXII (1907) p. 37.

באכר מפרסם עמ' כ"י אדלר את הפיוט „אין אמיץ כ"י ואין אהוב כבן עמרם", מתוך השואה לפיוט דומה של יהודי תימן שנדפס ב"תכלאל", ירושלם תרנ"ד—תרנ"ח.

198 Bacher, W. Judaeo-Persian; Judaeo-Persian Literature. Art. in Jewish Encyclopedia VII, pp. 313—324.

199 Bacher, W. Das jüdisch-bucharische Gedicht Chudäidäd. Beiträge zur Textkritik und Erklärung. — ZDMG LII (1898) pp. 197—212.

בקשר להוצאת Saleman (עיין להלן מס' 220).

200 Bacher, W. Ein jüdisch-bucharisches Gedicht. Zeitschrift für hebräische Bibliographie III (1899) pp. 19—25.

על ההוצאה של Saleman (עיין להלן מס' 220).

201 Bacher, W. Jüdisch-Persisches aus Buchārā. 1. Zwei Gedichte, 2. Sprachliches. — ZDMG LV (1901) pp. 241—257.

באכר מפרסם בפרק הראשון את התרגום הפרסי (באותיות עבריות ובטרנסקריפציה פרסית) של שני הפיוטים „פזמון ליום טוב אחרון של פסח" ו„פזמון על גואל האחרון משיח צדקנו" לר"י נגארה, שנדפסו בסוף „הפסרה ליום שמיני של פסח" (עיין לעיל מס' 45).

202 Bacher, W. Jüdisch-Persisches aus Buchārā. 3. Aus einem Ritualcompendium. — ZDMG LVI (1902) pp. 729—759.

מחקרים בלשוניים על מלים הנמצאות בתוך „לקוטי דינים" (עיין לעיל מס' 49).

203 Bacher, W. Eine persische Bearbeitung des Mischnatraktats Aboth. — Zeitschrift für hebraeische Bibliographie VI (1902) pp. 112—118.

תיאור מפורט של הספר הרשום לעיל מס' 58.

204 Bacher, W. Ein Ritualcompendium in persischer Sprache. — Zeitschrift für hebraeische Bibliographie V (1900) pp. 147—154.

תיאור מפורט של ס' „לקוטי דינים" (עיין לעיל מס' 49) שבאכר ידע הימנו את שני החלקים הראשונים בלבד.

205 Bacher, W. Türkische Lehnwörter und unbekannte Vokabeln im persischen Dialekte der Juden Bucharas. — Keleti Szemle (Revue Orientale) III (1902) pp. 154—173.

206 Bacher, W. Zum Schrifttum und Ritus der persischen Juden von Buchara. — Zeitschrift für hebräische Bibliographie IV (1900) pp. 180—185; V (1901) p. 31.

תיאור מפורט של הספר הרשום לעיל מס' 45.

207 **Bacher, W.** Zur jüdisch-persischen Litteratur. Jerusalemische Drucke. — Zeitschrift für hebräische Bibliographie XIV (1910) pp. 12—20, 45—51; XVI (1913) pp. 28—32.
נרשמו כאן 34 ספרי יהודי בוכארה שנדפסו בירושלים.

208 **Bacher, W.** Zur jüdisch-persischen Litteratur. — Jewish Quarterly Review XVI (1904) pp. 525—558.

תיאור תשעה כ"י פרסיים-יהודיים מתוך אוסף אדלר, מקצתם מבוכארה.

209 **Bacher, W.** Zur jüdisch-persischen Literatur. — ZDMG LXV (1911) pp. 523—535.

תיאור כ"י יהודי-פרסי הנמצא בסמינריון בניו-יורק, והכולל דברי-פיוט ומדרש, בעברית ובפרסית.
מאמרי באכר על המשורר שאהין עיין לעיל בהערה למס' 109.

210 **Brutzkus, Julius.** Buchara. Art. in Encyclopedia Judaica IV, col. 1125—1128.

211 **Curzon, George N.** Russia in Central Asia. Second Edition. London 1889. pp. 172—173.

"The Jews... are here a singularly handsome people of mild feature and benign aspect.

212 **D'Beth Hillel, David.** The Travels of... Madras 1832. pp. 67—69.
על שני יהודים בוכארים בדרך עלייתם לא"י שפגש הנוסע בכנודא בשנת תקפ"ו וסיפרו לו על מצבם של יהודי בוכארה.

213 **Fischel, Walter.** Jüdisch-Persisch (Sprache u. Literatur). Art. in Encyclopedia Judaica IX, col. 557—568.

214 **Fischel, Walter.** Zur jüdisch-persischen Literatur der jüngsten Zeit. — Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums. Jg. 77 (1933) pp. 113—127.
רושם 27 ספרים.

215 **Die Juden in der Bucharei.** Orient II (1841) No. 1. p. 8.
ידיעות קצרות על מספר היהודים בבוכארה וסמרקאנד, מצבם החוקי והכלכלי, לקוחות מתוך Neue Annalen der Reisen.

216 **Landsell, Henry.** Die Juden von Buchara. Reiseberichte. — Ost und West III (1903) pp. 622—631.

כולל : תיאור תג הסוכות אצל היהודים בסמרקאנד ; תיאור תג חנוכה בתיכנסת חדש שם ; מספר היהודים שם (2500 נפש) ; שמועות ואגדות על יהודי בוכארה ומוצאם ; מצבם של יהודי בוכארה ; תיאור בתי-הכנסת שם. המחבר היה שם בשנת 1882, והשתדל אח"כ לטובת היהודים במכתב אל האמיר. — בצרוף 5 צילומים מחיי יהודי בוכארה שצולמו שם ע"י Dr. Max Ginsberg מברלין.

217 **Meakin, Annette M. B.** Israel in Central Asia. — Jewish Chronicle, New Series No. 1,783 (June 5, 1903) p. 23.

רשמיו-נוסיעה ; הכותבת משבחת את ישרם של יהודי בוכארה ואת יפין של נשיהם, מתארת מצבם ומקצת ממנהגיהם. — היא היתה בבוכארה בשנת 1896.

218 **Pestovsky, Boris A.** Jews in Central Asia. — Weekly News Bulletin (Moscow, Press Section of the Society for Cultural Relations with Foreign Countries), No. 37—38 (23. IX. 1929) pp. 20—21.

סקירה היסטורית כללית, עם קצת ידיעות על הזמן הנה, וזמן שלטון הסובייטים.

219 **Pestovsky, Boris A.** Le Théâtre des Juifs boukhariens. — Bulletin d'information; organ de la Société pour les relations culturelles entre l'U.R.S.S. et l'étranger, V année (Moscow 1929) no. 7—8, p. 16.

המחבר מזכיר 3 כותבי מחזות בבוכארה בלשון השגורה בין יהודים: רפאל אביוף מקוקאנר, פאראייב מנימאנג'ון ויחיאל עכילוף מתאשכנז. הוא מזכיר גם את שמות מחזותיהם, כולם בעלי מגמה סוציאלית בולטת.

220 **Saleman, Carl.** Judaeo-Persica. Nach St.-Petersburger Handschriften mitgeteilt von Carl Salemann. I. Chudāidāt. Ein jüdisch-bucharisches Gedicht. St.-Petersburg, 1897. VIII, 56 pp. 20.

כולל מבוא בגרמנית, הפואמה באותיות עבריות מנוקדות עם טרנסקריפציה באותיות פרסיות שורה אחר שורה, תרגום גרמני של הפואמה, רשימת המלים.

221 **Schwarz, Franz von.** Turkestan, die Wiege der Indogermanischen Völker. Freiburg in Baden, 1900.

עמ' 441—445 על יהודי בוכארה. — המחבר היה האסטרונום של המצפה בתאשכנז ומנהל המכון המיטאורולוגי בתורכסטאן בשנים 1874—1890.

222 **Slousch, Nahum.** Les Juifs à Boukhara. Revue du monde musulman vol. 7. (1909) pp. 402—413.

223 **Vámbery, Hermann.** Geschichte Bochara's... Stuttgart, Cotta, 1872, I. Bd. p. 156.

הערה קצרה על זכויות היהודים בבוכארה בימי שלטון המונגולים.

224 **Wolff, Joseph.** Researches and Missionary Labours among the Jews, Mohammedans, and other Sects. London, 1835. [12], 532 p.

על יהודי בוכארה, אשר חלף ביקר אותם בשנת 1832: עמ' 185—205.

225 **Wolff, Joseph.** Narrative of a Mission to Bokhara in the years 1843—1845... Sixth edition. Edinburgh, Blackwood, 1852.

על יהודי בוכארה בראש פרק עשירי ובראש פרק חמשה-עשר (עמ' 163, 211 וכ"ו בהוצאה זו).

ברוסיית

226 **Amitin-Shapiro, Z. L.** Verovania i obriady sredneaziatskikh evreev, sviazannye s materinstvom i rannim detstvom. — "Sovetskaia etnografia". Organ Akademii nauk. 1933. No. 3—4. pp. 135—166.

„אמונות ומנהגים של יהודי אסיה התיכונה, הקשורים לאמהות וילדות“.

227 **Amitin-Shapiro, Z. L.** Zhenshchina i svadebnye obriady u tuzemnykh ("bukharskikh") evreev Turkestana. [Tashkent, 1925.] pp. [189]—196.

Otd. ottisk iz: Izvestii Turk. otd. Russkogo geografich. obshchestva: t. XVII. 1925.

„האשה ומנהגי נשואין בין היהודים הילידים בתורכיסטאן (בוכארים)“.

228 **Amitin-Shapiro, Z. L.** O narodnoi meditsine tuzemnykh ("bukharskikh") evreev Turkestana. Tashkent, 1926. 17 p.

Zagl. na oblozhke takzhe po-angliiski. V kontse stat'i peziume po-angliiski.

Iz: "Biulletenii Sredne-Aziatskogo gos. universiteta", No. 13. 1926.

„על הרפואה העממית של היהודים הילידים בתורכיסטאן (בוכארים)“.

229 **Amitin-Shapiro, Z. L.** Ocherk pravovogo byta sr.-aziatskikh evreev. Tashkent, Uzbekskoe gos. izdat., 1931. 1 l., 103, [1] p., illus.

Dobavochnyi zagl. list po-tiurkski latinskim shriftom.

„סקירה על ההוי המשפטי של יהודי אסיה התיכונית“.

230 **Amitin-Shapiro, Z. L.** Ocherki sotsialisticheskogo stroitel'stva sredi sredne-aziatskikh evreev. Tashkent, Gosizdat. UzSSR, 1933. 153, [1] p., 1 l., illus., tab.

„סקירות על הבנין הסוציאליסטי בין יהודי אסיה התיכונית“.

231 **Amitin-Shapiro, Z. L.** Predanie o postroike pervoi sinagogi v g. Bukhare. Tashkent, 1928. 8 p.

Otd. ottisk iz "Sbornika nauchnogo kruzhka pri Vostochnom fakul'tete Sr.-Az. gos. universiteta". vyp. 1, 1928.

„מסורת על בנין בית-הכנסת הראשון בבוכארה העיר“.

232 **Evrei.** Pis'mo iz Tashkenta. — Nedel'naia khronika Voskhoda, God 5, No. 16 (20-go Aprelia 1886). pp. 450—451.

על מצב יהודי תאשכנד, ובראש דבריו מעתיק ידיעות שונות על מוצאם של היהודים הבוכארים.

233 **Golynkin, M.** Pis'mo iz Tashkenta. — Nedel'naia khronika Voskhoda, God 4, No. 51—52 (22-go Dekabria 1885). pp. 1413—1415.

על היהודים הבוכארים בתאשכנד.

234 **Pestovskii, B. A.** Iz poeticheskogo tvorchestva bukharskikh evreev. Tashkent, Izdanie Obshchestva dlia izuchenia Tadzhikistana i iranskikh narodnostei za ego predelami, 1927. 6 p. (Otd. ottisk iz Sbornika v chest' V. V. Bartol'da. pp. 426—429).

„מתוך היצירה הפיוטית של היהודים הבוכארים“ — מתוך שירתו של המשורר בן-ימינו יחיאל עאקילוף (נולד בתאשכנד בשנת 1900).

235 **Rivlin, S.** Pis'mo iz Kokanda. — Nedel'naia khronika Voskhoda, God 7, No. 2 (10-go Ianvaria 1888). pp. 34—35.

על מצב יהודי קוקאנד שהם יהודים מבוכארה שהתיישבו בה לאחר כבוש קוקאנד ע"י הרוסים.

236 **Rivlin, S.** Pis'mo iz Samarkanda. — Nedel'naia khronika Voskhoda, God 7, No. 35 (28-go Avgusta 1888). pp. 831—832.

על יהודי סמרקאנד.

237 **Tsinberg, S.** Bukhara. — "Evreiskaia entsiklopedia", V, pp. 119—124.

„בוכארה“, ערך בתוך האנציקלופדיה היהודית ברוסית.

238 **Zaks, S.** Pis'mo iz Novoi Bukhary. — Nedel'naia khronika Voskhoda, God 16, no. 10 (9-go Marta 1897). pp. 278—280.

על היהודים הבוכארים שם וגם בבוכארה הישנה ובכיוצא.

239 **Zarubin, I. I.** Ocherk razgovornogo iazyka samarkandskikh evreev. Opyt kharakteristiki. Materialy. Leningrad, izdatel'stvo Akademii nauk SSSR, 1928. pp. 95—180.

„סקירה על לשון-הדיבור של יהודי סמרקנד. נסיון של כרטיסטיקה. חומר“.

הדפסה מיוחדת מתוך הכרך השני של הקובץ Iran.

התכן : סקירה על לשון-הדיבור ; טכסטים של שיחות ; טכסטים ספוריים.

240 کتیر، م. اوزبکستانده محلی یهودیلر. یا. ف. کیروییا کنیک

«اوزبکستانده انتی سیمیتزم» دیکان مقاله سی علاوه قیلنغان. رشیدخان

ترجمه سی. سمرقند 1929. 67 ص. 80.

„היהודים הילידים באוזבכסטאן. עם נספח מאת כרוביאכ : האנטישמיות באוזבכסטאן. תרגום : רשידכאן“. מאוסר' אותיות מתאימות הוחלפה כאן האורתוגרפיה החדשה בישנה.

מפתח שמות הספרים

- פיוט רבי אמנון 62
 פנקס תנאי החברה... רחובות 42
 כרי עץ הדר 24
 פרכוס האברים 5, 55א, 113
 פתרון חלומות ופרכוס אברים
 55א, 113
 קול זמרה 56
 קול מהיכל ה' 66
 קול קורא 16, 140
 קול קורא בצוק 105
 קול שמחה 114
 קיצור ספר המלים 93
 ראסניות חיסאבי 38
 רחמים 165
 רנה ותפלה 106
 שאהין על מגלת אסתר 109
 שאהין תורה 63
 שארית יוסף 25
 שבעה אחים 9
 שבעה חקפות 87
 שהזאה וצופי 94
 שיר השירים 35, 73
 שיר ושבחה 67
 שיר חדש 13, 34
 שירי יוסף 139
 שירי נעים 129
 שירי צבי 108
 שלחן הטהור 74
 שלחנו של מקום 143
 שמש צדקה 88
 שרה שאהין על מגלת אסתר 109
 שרה שאהין תורה 63
 התאומים 115
 תהלים 7, 82, 116
 תורת המנהג 130
 חיבת משה 47
 תעביראת 55א, 113
 תפלה על הפרנסה 83א
 תפלות ובקשות 18
 תפסיר אם אפס 50
 תפסיר דרשי תפילין 164
 תפסיר זוהר שבת 36
 תפסיר מי כמוך 144
 תפסיר תרגום שני 83
 תקון חצות 14
 תקון סעודה 51
 תקנות חברת חובבי ציון 19
 תקנות חברת יחידי טגולה
 ק"ק בוכארא 117
- חשק שלמה 78
 ידיד ה' וידידנו 20
 יסוד מערבי 34
 ישמח ישראל 54
 כבוד שבת 11, 31, 69, 79
 כיתאב גיהי 104
 כתבי קדש עשרים וארבעה
 91—92
 כתר מלכות 32
 להחזיק טובת הישוב 80
 לוח 8, 28
 לוח המועדים 44
 לוח ירושלמי 133
 לכבוד שבת 111
 לקוטי דינים 49
 לקוטי תהלים 41
 מגלת אנטיוכוס 65
 מגמעותי 138
 מוסא נאמה 63
 מחזור ר"ה ויוה"כ 146
 מלון עברייבוכרי 158
 מלים ששה 98, 120
 מנחת ישראל 156
 מסכת אבות 58
 מעמדות 70
 מעשה הפת בידאדראן 8
 מעשה שלמה 152
 מעשיות נפלאים 121
 מקרא מפורש 84
 מקראי קודש 59, 85, 112
 משאת בנימין 86
 משלי 12
 נוסח תפסיר רבונו של עולם 134
 נפלאות מהר"ל 135
 נר נשמה 71, 122
 סדור בית דוד ושלמה 153
 סדור תפלה 86, 99—100
 (השוה : חקת עולם)
 סדר אושפיון 21
 סדר התרת גדרים 1
 סדר לימוד לחנוך הבית 163
 סדר שבעה חקפות 87
 סליחות 1, 145
 ספורי מעשיות 86א
 עבודת התמיד 100
 עולת השבת 100
 עקידת יצחק 60
 פורים נאמה 109
 פסירת משה רבינו 37, 61
- אהבת ציון 96, 124
 אור לחיים 159
 אורך ימים 43
 אושפיון 21
 אוהרה גדולה ומודעה רבה 52
 אוהרות 33
 אחינו בשרינו 118, 125
 אחינו הנדיבים 160
 האחלמה 6, 55א, 113
 איוב 29
 בית דוד ושלמה 153
 בן המלך והנזיר 94
 בן פורת יוסף 119
 ברית אברהם 161
 ברית יצחק 4
 ברכי יוסף 110
 ברכת האילנות 5
 דא גזירא דאורייתא 48
 דברי דוד 6
 דין וחשבון [התאחדות יהודי
 בוכרה] 155
 דרוש : ל"כ חנוכה בתי
 תשכ"ר 162
 דרכי נועם 75
 הגדה של פסח 10, 147
 (השוה : חקת הפסח)
 הדרת זקנים 2, 44
 הפטרה ליום שמיני של פסח 45
 התרת נדרים 1
 ודוי הגדול 53
 ולקחתם לכם ביום הראשון 15
 זכר צדיק 26
 זכרון ברוך 149
 זכרון לפני ה' 22
 זכרון רחמים 148
 זכרונות לבית דוד 126
 חוט המשולש 76
 חייאת אל איאם 89
 חייאת אל רות 39
 חכמת שלמה 127
 חנוך לנער 103
 חקת הפסח 3, 68, 90
 חקת עולם 23, 77
 חשבון אתרוגים 40
 חשבון הכנסה והוצאה 46, 141, 64
 חשבון חברת משכיל אל דל 132
 חשבון נדבות 17
 חשבון תלמוד תורה ואתרוגים 57

מפתח שמות האנשים

חכם, פנחס בן שמעון 24, 26
 חכם, רחמים בן אליהו 45, 66
 חכם, רפאל בן אליהו 11, 21, 79
 חכם, שלמה בן אליהו 21, 79
 חכם, שמעון בן אליהו 24, 26, 35, 37, 47, 49, 50, 54, 55א, 59, 61, 63, 66, 68, 70, 71, 73, 83, 84, 86א, 90, 91, 94, 96, 109, 111, 112, 113, 124, 126
 חנוכה בן אגא גאני שמש 50, 62
 חפץ, דוד מלמד 5, 6, 69
 חפץ, יהואל 41, 69, 76, 80
 חפץ, ישראל חיים 15, 16
 חאגיר, נסים 158
 חאגיר, שלמה 126
 חשארני, יוסף יהודה 176
 יאדגאר, אליהו בן משה יקוב 122
 יאודיון, אלישע 140
 ידידיה בן יוסף יואב הראתי
 עיין: יוסיפוף
 יהוד נשיא 42
 יהודה בן עזיו בדל באי 3
 יהושע עובדיה בן ראובן 77
 יואב הקטן 77
 יואביון, ידידיה: עיין: יוספוף.
 יוחננוף, בנימין ב"ר יוחנן הכהן 12, 20, 22, 66, 86, 91, 105, 118
 יונתן סופר בן משה הכהן 10
 יוספוף, ידידיה בן יוסף יואב הראתי (יואביון) 68, 73, 83, 85, 90, 96, 106, 111, 112, 113, 119, 122, 124, 127
 יוסף בן יצחק 8, 9, 65
 יוסף חיים בן אליהו 121
 יוסף חסיד 122
 יוסף שלמה מלמד בן באבא ביג 25
 יוסף שאעיר 11, 69, 110, 111
 יסירכוף, יאיר בן אבא מלמד 86א
 יעבץ, זאב 180
 יעקב בן יחזקאל הראתי 48
 יעקב בן סמנדר 1
 יעקב באי ב"ר חיים משיח 13, 34, 50, 66
 יעקב חגי 14
 יעקב כאבולי 13, 34
 יעקב מאיר 15, 16, 48, 140, 160
 יעקובוף, חייא 83א
 יערי, אברהם 181—182
 יצחק בן ארעב הכהן 36
 יצחק אריה 20

בנימין בן מישאל 60
 בנימין בן משה ברוך כהן 13, 34
 בנימין בן פנחס הכהן 7
 בנימין יודי הכהן 68
 בצל, אהרן בן משיח 122, 129, 164
 בצל, חי 122
 בצל, יעקב 122
 בצל, צבי 122
 בצל, רחמים בן משיח 129
 בקאליוף, בנימין 127
 בקאליוף, שמחה 127
 ברוך בן יעקב כובה 134
 ברוך בן עבד אל רחמן נשיא 51
 ברוך יחזקאל 127
 ברוכוף, משיח 140
 גאדלוף, בן ציון 163
 גאליבוף (גאליב), משיח בן אהרן 140, 44
 גאליבוף, רפאל 126, 130, 132, 141, 153
 גבריאל שבתי 52
 גיהן, אברהם בן ברוך 13, 34, 47, 50, 66, 70
 גיהן, ארי 70
 גיהן, ברוך 47
 גיהן, יעקב בן ברוך 47
 גיהן, יצחק בן ברוך 47
 גיהן, משיח בן ברוך 47, 70
 גרייבסקי, פנחס 175
 דוד בן חפץ. עיין: חפץ, דוד
 דוד בן משה נשיא 13
 דוידוף, נתנאל 42, 46, 66, 117, 125
 דיקאנוף, חזקיה 83א, 135
 לושענא, קטן בן בנימין 103
 הררי, נסים 14
 ואלירו, חיים אהרן 20
 ועדיאיוף, יצחק ברוך 48
 זכירוף, שמואל 140
 זכריה בן יצחק 61
 חזקיה בן צבי 143
 חיים בן סעדיא 162
 חיים בן פנחס הכהן 185
 חיים אברהם בן יהודה ליב 63
 חיים אלעזר מורחי ב"ר חנינא 89
 חיים משיח 15, 16
 חיים נסים ברוך 20, 48, 160
 חכם, בניהו [בן רחמים] 45
 חכם, דוד בן אליהו 11, 21, 31, 45, 185
 חכם, ידידיה [בן רחמים] 45
 חכם, נסים בן אליהו 21, 70

אבא הסופר בן אהרן (ארונוף) 106
 אברהם בן יעקב יכין 14
 אברהם בן שמואל ח' חסדאי 94
 אברהם שאעיר 110
 אברהמוף, משה 83א
 אברך, לוי יצחק 166
 אגא גיאן בן אנאיי ריהיי 149
 אהרן בן בנימין הכהן 86
 אהרן בן מרדכי אוסחא יקוב 119
 אהרן בן פנחס הקטן 7, 13, 34
 אהרן חאגי בן פנחס סג"ל 8
 אהרנוף, עמנואל בן אהרן מאיימה 35, 44, 119, 124, 127
 אוחנא, יהודה 13, 34
 אוחנא, רפאל 13, 34
 אידלנוף, א. צ. 168
 איזענשטיין, יהודה דוד 169
 אליהו בן יוסף מורגיה באיי 119
 אליהו בן משה 71
 אלישע בן שמואל 94
 אלישר, יעקב שאול 20, 22, 48, 52, 80, 160
 אלמולי, שלמה 55א, 113
 אלעזר בן יונתן הכהן 10
 אלשיך, שלום ב"ר יוסף הלוי 53
 אמינוף, אברהם 38, 46, 49, 50, 62, 74, 75, 82, 91, 105, 117, 118, 125, 140
 אסודרי, דוד 7
 אפרים ב"ר יצחק מבווא 50
 אקלאר, מרדכי בן רפאל 100, 145, 146, 147
 ארו 170
 אשכלי, א. נ. 171
 אשר, אברהם בן יצחק 15, 18
 אשר, ציון בן אברהם 13
 אשר בן מתתיה 33
 באבאיוף, זאב 119, 127
 באבאיוף, יצחק באיי 127
 באבאיוף, נסים 122, 127
 באבאיוף, שלום יחיא 119, 127
 באבה גיה 70
 באביג, שמואל 83א
 באיוף, רחמים דוד 126
 בורלא, יוסף נסים 20, 48, 160
 בכור דוד הכהן 108
 בכר, נסים 48, 160
 בן צבי, י. 174
 בנבושתי, יעקב 43
 בנימין בן אהרן כורד 108
 בנימין בן יוחנן הכהן.
 עיין: יוחננוף.

רחמים בן בנימין הכהן 86
 רחמים מלמד הכהן שיראוי 148
 רפאל בן משה נשיא 13, 34
 רפאל בן פנחס נשיא 35
 שאהין 63, 109
 שאחולוף, בן ציון 121, 129, 164
 שאחולוף, בנימין 39, 58, 60, 62, 65, 125
 שאחולוף, ישראל 39, 58, 60, 62, 65, 121
 שאחולוף, נתנאל 39, 58, 60, 65
 שימעוני, משה ברוך 135
 שימעוני, נסים 135
 שימעוני, ראובן 135
 שלומון, יוסף חיים 140
 שלמה בן בנימין הכהן 86
 שלמה המכונה באבא ג'אן, עיין :
 פנחסוף, שלמה.
 שלמהוף, בן ציון בן יצחק ברוך
 143
 (שלמהוף), יצחק ברוך בן שלמה
 66, 50
 שמחה בן בצלאל 60
 שמחה בן יעקב אירני 13, 34
 שמחיוף, יוחנן קטן 42, 62, 66, 105, 117, 118, 125, 130, 140
 שמחיוף, לוי 130
 שמכאיוף, מלה 48
 שקספיר, ויליאם 115
 ששון, מרדכי בן שמחה 59, 112
 Adler, E. N. 189—192
 Amitin-Shapiro, Z. L.
 226—231
 Bacher, W. 109, 193—209
 Brutzkas, J. 210
 Curzon, G. N. 211
 D'Beth Hillel, D. 212
 Evrel 232
 Fischel, W. 213—214
 Golyukin, M. 233
 Kantor, L. M. 240
 Landsdell, H. 216
 Meakin, A. M. B. 217
 Pestovsky, B. A. 218, 219, 234
 Rivlin, S. 235—236
 Saleman, C. 220
 Schwarz, F. 221
 Slousch, N. 222
 Tsinberg, S. 237
 Vamberg, H. 179, 223
 Wolff, J. 224, 225
 Zaks, S. 238
 Zarubin, I. I. 239

משה ברוך בן נתנאל 47
 משה היראטי 110
 משה נשיא סמרקנדי 3
 משהוף, פאייזי חאגי 17
 מתתיהו, בבא כאן 66
 מתתיהו בן מרדכי 33
 נבון, משה 20, 48, 160
 ניימארק, אפרים 186
 נסים, בן משה שם טוב 70
 נתנאל בן רפאל רחמים 60
 סגירה, נסים בן חיים 103
 סוזין, שלמה משה 20
 סוליימאנוף, ממאן 133, 135, 156
 סולימנוף, מתת 53, 117
 טימן טוב מלמד 33, 39, 161
 עובדיה בן ראובן 77
 עזריה בן יוסף הכהן 68, 73, 86, 90
 עייאש, יעקב משה 1
 עמרם, נתן 55, 113
 עסטמפע, יוסף 187
 פאניזיל, רפאל מאיר 15
 פירידה, אהרן חיים 114
 פנחס בן יצחק הכהן 1, 2
 פנחס בן עבד אל רחמן נשיא 3, 4, 48, 13
 פנחס הקטן בן שמחה 7, 13, 34
 פנחסוף, באי באבא 38, 42, 57, 66, 105, 117, 118, 125
 פינחסוף, חי ב"ר ציון 119
 פינחסוף, מושקה ב"ר ציון 119
 (פנחסוף), שלמה המכונה באבא
 ג'אן בן פנחס 29, 32, 66, 78, 87, 98, 120, 126, 135, 144, 161
 פתליחוף, רפאל 162
 צורבובים, אלכסנדר 170
 צופי, יוסף כהן ב"ר יצחק ברוך
 37, 84
 צופיוף (סופיוף), דוד 66
 צופיוף, כהן ציון 152
 צופיוף, שלמה דוד 116, 117, 125, 140, 141, 152, 153
 קאזיוף, אלעזר 134
 קארי, יוסף בן יהודה 110, 112, 113, 119, 122, 124, 127
 קארי, משיח 127
 קולנגי, ישראל בן יוסף 13
 קוק, א. י. 140
 קטן ג'ה בן בנימין הכהן 48
 קלנדרוף, עיין : כלאנדרוף
 קסטל (קאשטיל), יהודה 56, 67, 75
 ראובן מלמד 44
 ראו, אלישע חיים בן יוסף 139

יצחק הכהן 48, 52, 160
 יצחק חיים בן אלייא ג'אן הלוי 8
 יצחק רב גידל 163
 יצחקוף, משה 140
 ישראל בן אברהם יודי 54
 ישראל בן שלמה ברוך 156
 ישראל, מרדכי 20
 ישראל, רפאל יצחק 48
 יששכר אשר 13
 [יששכרוף], חוקיה מורחי 13
 יששכרוף, מרדכי 105
 יששכרוף, ציון 140
 יששכרוף, רפאל 67
 כונה, ב"ר, יוסף בן חייא 119
 כוגהין, יוסף [הכהן] 15, 16, 42
 (כודאנאטוב), ברוך בן כודידאד
 70, 66
 כודאידאט(וף), אשר 57, 134
 כויילכוף, דוד 93, 115
 כטירגי, מיכאל בן מרדכי 119
 כימייגורוב, חיים 159
 כלאנדרוף (קלנדרוף) גבריאלי
 119, 135
 כלאנדרוף, יעקב 135
 כלאנדרוף, מיכאל 119, 135
 כלאנדרוף, עמנואל 135
 כלאנדרוף, רפאל 135
 כרמאני, נחמיה עזרא 147
 מאטאלוף, יעקב שמעון 48, 62
 מאפ, אברהם 96, 124
 מהוש, ברוך בן יצחק 13, 34
 מהושוף (מהוש) יעקב 42, 66
 מהושוף, ציון 135, 162
 מהושוב, מנחם 162
 מהושוב, נתנאל 162
 מהושוף, שמואל בן מנחם 119
 [מולוג'אנוף], אברהם בן פולאט
 112, 113, 119, 122, 124, 127
 [מולוג'אנוף], בן ציון בן פולאט
 112, 113, 119, 122, 124, 127
 מולוג'אנוף, פולאט 112, 113, 119, 122, 124, 127
 נוסאיוב, שלמה בן יעקב 15, 16, 23, 28, 66, 77, 117, 125
 מיוחס, שמואל 20
 מיכלי, חיים מיכל 184
 מינדילאוו, חיים 133
 מלהוף, משה כהן 105, 118, 125
 ממא, מרים בת יוסף 7
 מנשה היראטי 110
 מרדכי בן אגא ג'אן 149
 מרדכי בן משה נשיא 13, 34
 משה בן שמואל גרבי 62
 משה ברוך בן אברהם הכהן 2

נוסח מקובל ונוסח מוגה בספר „משנה תורה“ להרמב"ם

מאת

יששכר יואל

בין קטעי „משנה תורה“ להרמב"ם הנמצאים בגנוזי בית הספרים הלאמי והאוניברסיטאי בירושלם, כלולים שני כתבי־יד תימניים מהמאה ה־ד, המקבילים בתכנם לכתב־היד הידוע שעליו חתם הרמב"ם בעצם ידו „הוגה מספרי אני משה בן מימון זצ"ל“, הנמצא בספריה הבודליאנית באונספורד¹. לקטעים האלה כשהם לעצמם אין חשיבות מיוחדת, כי כתבי־יד תימניים של „משנה תורה“, ואפילו שלמים, מצויים בכמה ספריות. בכל זאת כדאי ליחד עליהם את הדבור, כי לע"ד לא ללמד על עצמם בלבד יצאו אלא ללמד על הכלל כולו יצאו.

כתב־היד הראשון כולל (ב־163 דפים) את הקדמת הרמב"ם לספרו עם מנין המצוות וחלוקת הספר², ספר המדע וספר אהבה. וזה לשון הקולופון בסוף ספר המדע: „שלים בסייעתא דשמיא בתלתא בשבא דהוא תריסר יומין בירח תמוז שנת א'ת'ר'צ'ג לשטרות ה'ק'מ'ב' ליצירה יהי סימן טב על מריה [השם נחקק ועל המחק כתוב בכתב מטושטש] עודד בן... בן יפת בן עודד הלוי [וכו'] והכותב יוסף הלוי בירב עודד הלוי ז'ל'ה' בן עוכב הלוי [וכו']“. כה"י מוגה היטב ונשתמר יפה. על שולי הגליון יש במקומות אחדים פירוש בערבית. — סימנו בבית־הספרים: 1153⁸.

כתב־היד השני מכיל (ב־118 דפים) מן הלכות עבודה זרה פ"א ראש ה"א עד הלכות בריכות פ"ח ה"י (בדפוס ה"א). וזה לשון הקולופון בסוף ספר המדע: „...ביום ה' כו לירח חשון במתא אלטילה על ידי צ'ה מעודד בירב יוסף בירב שמואל הלוי [וכו'] שנת א'ת'ר'ג לשטרות [=ה'ס'ב'] ליצירה[...]. קולופון זה כתוב בדיו שונה ובכתיבה אחרת מגוף כה"י ולכן אינו מוכיח דבר; אף על פי כן מוכח מתוך כה"י עצמו לפי כתיבתו שהוא קדום, ויתכן מאד שהקולופון אמתי. — בספר המדע צוינו ראשי ההלכות על ידי מרחק קטן ולפעמים על ידי מין כוכב; בספר אהבה צוינו במספרים. לעתים נמצא תרגום ערבי למלים בודדות. כתב היד כתוב בכתב יפה ונשתמר היטב, אבל הגהתו מרושלת. בפרט בספר המדע. — סימנו בבית־הספרים: 1095⁸.

השוויתי את שני כתבי־היד זה לזה ושניהם להוצאת חיימזאהן והדפוסים הראשונים⁹.

והתברר:

א. בין נוסח כה"י שהוגה מספרו של הרמב"ם לבין נוסח דפוס רומא יש הבדלים ניכרים. אף אם אינם חשובים להלכה ולמעשה, ויש להכיר „מסורת מוגהת“ של ס' „משנה תורה“ לעומת „המסורת המקובלת“.

ב. כל הדפוסים (חוץ מדפוסים ספרד) נדפסו על פי „המסורת המקובלת“, ואף על פי שהשתמשו המדפיסים בכתבי־יד שונים, אין ההבדלים בין הדפוסים מרובים בספר המדע.

ג. מסורת התימנים שוה ל„מסורת המוגהת“.

ד. גם דפוס ספרד נדפסו, כנראה, על פי „המסורת המוגהת“.

והנה דוגמאות אחדות, בסדר הספר, המאשרות את המסקנות האלה:

- 1) קטלוג גייבויער מס' 577. עד סוף ס' המדע פרסם אותו מ. ח. חיימזאהן, ניו־יורק תרצ"ג.
- 2) את החלוקה המפורטת של י"ד הספרים ותכנם השמיט הסופר בכונה ואחרי „שם ספר זה שופטים“ (חיימזאהן 219, 8) רשם: „אכיתרגא דכר תקסים אלמצוות עלי אלספרים אלי"ד פי הרי אלספר אלאל וכל שי יתבין פי מוציע בעזרת שדי“.
- 3) השויתי: דפוס רומא, לפני ר"מ (=ד"ר); שונצינו, ד"ב (=ד"ש); קושטא, רס"ט (=ד"ק); ויניציאה, רפ"ד (=ד"ר); בראגאדין ש"י (=בר"); יושטיניאן ש"י (=יוש"); קטע מדפוס ספרד או פורטוגל (=ד"ס), המכיל הלכות ע"ז מן ג, יא עד יא, ט, ועוד עמוד אחד ממנו נמצא באוצר פרימן 32 B.

- א. ה' ל כ ו ת ע"ז פ"ב ה"ח. כתבי יד¹: בכל יום ויום דנין את העדים. דפוסים²: בכל יום ויום בודקין את העדים.
 - ב. פ"ג ה"י. כתבי יד: לפיכך אין צריך. דפוסים: לפיכך אין מציידין.
 - ג. פ"ד ה"ב. כתבי יד, ד"ס: עד שיהיו מדיחיה שנים או יתר על שנים... ויהיו מדיחיה מאותו השבט ומאותה העיר. דפוסים: עד שיהיו מדיחיה מתוכה ומאותו השבט... ועד שיהיו מדיחיה שנים או יתר על שנים.
 - ד. שם. כתבי יד, דפוסים חוץ מיוש³: שנא' אנשי⁴ העיר. ד"ס, יוש⁵: שנא' יושבי העיר.
 - ה. פ"ד ה"ד. כתבי יד: שנא' באחת עריך. דפוסים, ד"ס: שנא' באחת שעריך⁶.
 - ו. פ"ד ה"ג. כתבי יד, ד"ס: פירות דקלים שבתוכה. דפוסים: פירות המחוברין שבתוכה.
 - ז. פ"ה ה"א. כתבי יד, ד"ס: אע"פ שלא עבד המוסת ולא המסית. דפוסים: אע"פ שלא עבד המסית ולא המוסת.
 - ח. פ"ו ה"ח. כתבי יד, ד"ס: משעה שיכבוש פניו בקרקע לה נסקל. בדפוסים אין "לה".
 - ט. פ"ח ה"ב. כתבי יד: בין לצרכה בין לצרכו. ד"ס: בין לצרכו בין לצרכה. דפוסים: בין לצרכה בין שלא לצרכה.
 - י. פ"ט ה"ד. כתבי יד, ד"ס: הנוצרים עובדי עבודה זרה הן. דפוסים: ד"ר מחוק, מד"ש שלפני חסר הדף, ד"ק ד"ו יוש' אדומים, בר' מחוק ובכתב יד נוסף: הנוצרים.
 - יא. פ"י ה"א. כתבי יד, ד"ס: ראהו לקוח למות. דפוסים: ראהו נטוי למות.
 - יב. שם. כתבי יד, ד"ס: כישוע הנצרי ותלמידיו וצדוק וביתוס. דפוסים: כגון צדוק וביתוס.
 - יג. פ"יא ה"ג. כתבי יד, ד"ס: והיה לו גנאי למי שלא ידמה. דפוסים: והיה לו גנאי לפי שלא ידמה.
 - יד. ה' ל כ ו ת ש ו ב ה פ"ג ה"ט (פ"ג ה"י) בסוף. כתבי יד: והדיחם כישוע. בדפוסים אין "כישוע".
 - טו. פ"ד ה"ב. ד. כתבי יד: והמבזת רבותיו... כישוע וכגיחזי. בדפוסים: כגחזי.
 - טז. פ"ד ה"ז. כתבי יד: וכבר חברנו בהלכות דעות. דפוסים: וכבר בארנו בהלכות דעות.
 - יז. פ"י ה"ז (פ"י ה"ד). כתבי יד, ד"ס (על פי אוצר פרימין B32): על מנת לקבל טובה... על מנת שלא לקבל כלום. ד"ר ד"ש ד"ק: כול; ד"ו בר' יוש⁷: ע"מ לקבל פרס... פרס.
 - ב כ ל הדוגמאות הנ"ל נשמרה בתימן "המסורת המוגהת", ואפילו במקרה של טעות (דוגמא ד), בגירסאות תמוהות (ח, יז), בחילוף מלה במלה הדומה לה בצורתה (יג), בשנוי סדר הדברים (ג, ז), בשנוי לשון בעלמא (א, ו, יא, טז) או בשנויים פחותים עוד מאלה (ב, ט), ואין צורך לומר שהנוסח התימני לא נפגם על ידי הצנזורה הנוצרית שגרמה לשנויים שבדוגמאות י, יב, יד, טו. בקטע הספרדי נשתמרה "המסורת המוגהת" בכל דיוקה בתשע משתים עשרה המקבילות הנ"ל; באחת נוסח הקטע קרוב לה יותר מהדפוסים האחרים (ט); באחת הוא מתקן את הטעות שב"מסורת המוגהת" (ד); ורק באחת הוא שונה ממנה (ורק באות אחת⁸) ומשבש את הנוסח (ח).
- (4) "כתבי יד" פירושו כ"י איכספורד הנ"ל ושני כה"י התימניים שלנו, כלם יחד; אם נזכרו לחוד, סימניהם: כ"ר = כה"י שנחשף ע"י הרמב"ם, כ"א = כ"י ירושלם הראשון, כ"ב = כ"י ירושלם השני, — "דפוסים" פירושו כל הדפוסים הנקובים בהערה הקודמת חוץ מדפוס ספרד (ד"ס).
- (5) הנכון הוא "יושבי העיר", וכפי שמעיר תימזאהן תוקן בגליון כ"ר.
- (6) הנכון "באחת עריך".

מפתיע השויון הגדול שבין הדפוסים עד שבארבעה עשר מן י"ז הלשונות הנ"ל גירסת כלם אחת היא, באחד אין סתירה ביניהם (יז), באחד יוש' לבדו שונה מכל האחרים (ד) והוא תקון טעות. ובאחד אין לנו תמונה ברורה (י). ידוע הדבר מן השערים השונים ומתוך דברי ההקדמות השונות שהמדפיסים המאוחרים לא סמכו על הדפוסים הקודמים בלבד אלא גם על כתבי־יד שונים, ואמנם אפשר למצא שנויי־נוסחאות, ולפעמים חשובים, ביניהם; אבל נראה ברור, שכ"י אלה באו כלם מן "המסורת המקובלת".

נשוב לבדיקת נוסח תימן. גם בחלק הקודם של הספר, שממנו נמצא בידנו רק כ"א לשם השוואה לכ"ר, ניכרת נאמנותה הנפלאה של המסורת התימנית. לא נרבה בדוגמאות ונציין רק את הגירסאות התמוהות: "י ו ס פ בן יועזר... ו י ו ס פ בן יוחנן" בהקדמת הרמב"ם (חיימזאהן 2, 7 וכן שם 9 ועמ' 3א, 12) בכ"ר וכ"א, לעומת "י ו ס פ בן יועזר... ו י ו ס פ בן יוחנן" בדפוסים (7) (רק בר' יוסי... ויוסי); שם: "ואחר ב'ד' של רב אשי שחיבר התלמוד בימי בנו וגמרו נתפורו וכו'" (חיימזאהן 3ב, 16) בכ"ר כ"א וגם בד"ר, לעומת ד"ו בר' יוש' שהשמיטו "וגמרו"; תלמוד תורה א' ד: "היה הוא לתלמוד תורה" בכ"ר כ"א, לעומת "היה הוא רוצה לתלמוד תורה" בדפוסים; — השמטות: התאריך של חבור הספר לפי בריאת העולם, ד' תתקל"ו, נמצא בדפוסים ואינו בכ"ר כ"א; יסודי התורה ה' ד: "אבל אם יכול למלט... ויורד למדרגה התחתונה של גיהנם" כל הפיסקה הנמצאת בדפוסים איננה בכ"ר כ"א; שם י' ד: "ולא מצינו שחזר בדבר טובה אלא בחרבן ראשון כשהבטיח לצדיקים שלא ימותו עם הרשעים וחזר בדבריו וזה מפורש במסכת שבת" אין בכ"ר כ"א יוש' בדפוסים (8); — מלים דומות: בהקדמת הרמב"ם בסדר הספרים "ספר שביעי... הגלגל לין עמהן" בכ"ר כ"א, לעומת "הגלגל לין" בדפוסים; דעות א' ד: "ולא יקבוץ יד" בכ"ר כ"א, לעומת "יקפוץ" בדפוסים; שם ד' ו: "ומע"י הקישואים ומע"י המלפפונות" בכ"ר כ"א, לעומת "ומע"י י"ו" בדפוסים; תלמוד תורה ג' יג: "אין גורנה שלתורה אלא לילה" בכ"ר כ"א, לעומת "אין רנה של תורה אלא בלילה" בדפוסים (9).

מה גרם להבדלים הבולטים האלה? בנוגע להוספות שבדפוסים שרשמנו למעלה, נראית לי ההנחה הפשוטה ביותר, שהרמב"ם עצמו כתב את הדברים האלה תחילה והשמיטם אחרי כן, וב"מסורת המקובלת" נשתמרו. אם כן הדבר, אולי יתכן שבכלל יש לפנינו שתי מהדורות מטרעם המחבר שאחת מהן נשתמרה בכ"ר ובתימן והאחרת באיטליה, ושתייהן מקוריות ואמתיות הן? נניח לרגע שכן הוא, הרי אי שר הרמב"ם את המהדורה הנשמרת בכ"ר (ובתימן), ועל כן עלינו להעדיפה על המהדורה האחרת. אבל אליבא דאמת נראה לי, שאין לבאר את כל ההבדלים שבין שני הנוסחים ע"י הנחת שתי מהדורות. השמטות או שנויי לשון או שנויים בסדר הדברים מתבארים יפה ע"י הנחה זו, מה שאין כן הגירסאות התמוהות שהבאנו או חלופי האותיות באותה המלה: לא יתקבל על הדעת, שהרמב"ם כתב במהדורה אחת "לפי" ובאחרת "למי", או "הנכללים" — "הנגללים", "קפוז" — "קבוץ", "מיני" — "מעין", "רנה" — "גורנה". — נראה אפוא שההבדלים בין הנוסח המקובל והנוסח המוגה, מקצתם נגרמו ע"י הרמב"ם עצמו במהדורות שונות של ספרו, ומקצתם נגרמו ע"י תקונים ושבויים במסורת שהיתה למקובלת אצלנו.

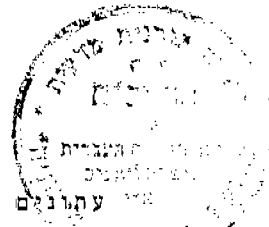
לנוכח השויון הרב שמצאנו בין נוסח תימן והנוסח המוגה, אין הסתיות המעטות של הנוסח האחד מן השני גורעות מאומה מנאמנותה הגדולה של המסורת התימנית, אם לא נתחשב כעת בהבדלים של כתיב מלא וחסר או של צורת מספר־הרבים במ"ם סופית או נו"ן סופית. קשה

(7) מטופס ד"ש שביד חסר דף א' של ההקדמה ומטופס ד"ק חסרה ההקדמה כולה.

(8) בד"ו בר' יוש' אין "וזה מפורש במסכת שבת".

(9) שיר השירים רבה פ"ה, יא: "אין גרנה של תורה אלא בלילה מה טעם ותקם בעוד לילה". ילקוט משלי רמז תתקס"ד לפסוק "ותקם בעוד לילה": "אין רנה של תורה אלא בלילה שנאמר קומי רוגי בלילה". הרמב"ם כתב (לפי הנוסח המוגה) "גרנה" כמו בשיה"ש, והביא ראיה מן הפסוק (לפי שני הנוסחים) כמו בילקוט משלי, אבל כתב "לילה" במקום "בלילה"; משמע שהיה לפנינו נוסח אחר של המדרש.

דפוסים ארץ ישראל

עיתונים וקבצים

Battery R.A. (מרחביה, דפוס השומר הצעיר).

1942. 8°. מהמעטפת. — תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא ב-20 בפברואר. מקצת הדברים באנגלית.

655 בית; דפון'פעם... נתניה; [תל'אביב] (דפוס "דינ"). תרצ"ט. 8 ע', פורטרטים. 4°. המו"ל: איתמר בן'אבי. יצא בכ"ח אלול.

656 במבחן; בטוי הנוער הלומד באלה הימים, יוצא ביזמת "המחנות העולים". (תוספת "לדבר"). 29 במאי — 13 באוקטובר 1936 — ח' סיון תרצ"ו — כז תשרי תרצ"ז. 7 גליונות. תל'אביב, (דפוס "אחדות"). 1936 — תרצ"ו—תרצ"ז. 2°. "ל' לעתים בלתי קבועות. האחראי: ב. כצנלסון. גל' א' יצא ב-21 ביולי. 3 גליונות קודמים "ל' כהוצאות חדפעמיות בשמות שונים: בימי מבחן... (29 במאי); שעת מבחן... (5 ביוני); לעת מבחן... (12 ביוני). האחראי: א. ברנר. לא הופיע יותר.

657 במערכות הנוער. בהוצאת המחלקה לעניני הנוער של ההנהלה הציונית (בהשתתפות קרן'היסוד). ירושלים, (דפוס וייס), תש"א — 1940. [1] דף, 41 ע'. 8°. הדפים האלה "ברובם לקט מתוך עתונות הנוער ועלוניו הפנימיים העבריים והלועזיים.

658 בנתיב; בטאון ארגון העובדים הציונים הכלליים בא"י. תל'אביב, (ירושלים, דפוס ש. וינפלד), תש"א. 16 ע'. 4°. הוצאת חדפעמית. האחראי: ח. דגהירש. יצאה בל' בסיון.

659 ברית טרומפלדור. תל'אביב. חזון פנימי של גייסת המפקדים, קן תל'אביב. מס' [א]—[ב]. 2 גליונות. [תל'אביב] תש"א. 2°. בראש השער, מס' [א]: "בית'ר לשלטון ולכתר, מס' ב: ברית'טרומפלדור בארץ'ישראל, קן תל'אביב. — מס' ב "ל' בשם: אגרת; חזון פנימי למפקדי קן תל'אביב. — גל' א' יצא בחשון, ב' — בכסלו. הקטגורף מכתיב'מכונה בצד אחד של הדפים.

660 ג'ורדוניה... תל'אביב, ההנהגה הראשית של "ג'ורדוניה" בארץ'ישראל, דפוס "הפועל הצעיר", תרצ"ט. 4°. מצויר. בראש השער: הוצאה חד פעמית.

648 אגדת הקצבים העברים בתל'אביב ויפו.

ידיעות אגודת הקצבים העברים בתל'אביב ויפו. חזון מספר ב'; מארס 1939. תל'אביב, (דפוס "הארץ"). 1939. 120. [2] ע', תמונות. 8°. מהמעטפת. — העורך: טוביה אשכנזי. את הקודם ראה ק. ס. שנה "ז ע' 7.

649 ארץ'שמח. "א—י"ח באדר ב' ת"ש — 28—29 במרח' 1940. 2 גליונות. (תל'אביב, דפוס "הנקדן"). ת"ש — 1940. תמונות. 2°. בראש השער: לילדים ולנערים. — שני הגליונות "ל' כהוצאות חדר פעמיות. — הגליון השני "ל' בשם: החבר ארץ'שמח. המו"ל והאחראי: מ. גרין. — לא הופיע יותר.

650 אל הים; עתון קיר לבני הנעורים, מוקדש לעניני הים, יוצא לאור ע"י ה"חבל הימי לישראל", בעריכתה של ועדת המורים שע"י ה"ח"ל" בתל'אביב. [שנה א' מס' א] — שנה ב' מס' ה(יא); כסלו תרצ"ח—אייר תרצ"ט — November 1937 — May 1939. תל'אביב, חבל ימי לישראל, דפוס הפועל המזרחי, תרצ"ח—תרצ"ט — 1937—1939. פורטרטים, תורים, תמונות. 69: 99 (רחבו גדול מאד). מנוקד. "ל' לעתים בלתי קבועות. — העורך: י. פרישמן. — הגליון הראשון "ל' כהוצאת חדפעמית. — שניים קלים בנוסח השער. — לא הופיע יותר.

651 אליהו שלומי; שבעה להרצח. (הרצליה — תל'אביב, חבריו למלחמה לסבל ולתקוה, חש"מ, ת"ש). 15. [1] ע', פורטרט. 8°. הוצאה חדפעמית. יצאה בכ"א במנחם אב ת"ש.

652 אמר לעם. עתון ערבי. [תל'אביב, הארגון העצאי הלאומי] חש"מ 1939. 2 ע'. 2°. גדול. יצא ב-29 ביולי.

653 ארגון בעלי המספרות בתל'אביב וישיבותיה. חזון מספר; הוצאה חד פעמית. תל'אביב, ארגון בעלי המספרות, (דפוס "סגנון"). 1939. 16. [2] ע'. 4°. העורך: אברהם יודוביץ. יצא ביוני.

654 בטאון התותחנים. Ist Pal. L.A.A.

יצא במרץ. — מהמעטפת. — הקטגורף מכתב־מכונה בצד אחד של הדפים.

667 **ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י. הקבוצה הארצי "השומר הצעיר".**
סקירת הצטרפות... מרחביה, 1940. 2°.
תכניות ההופעה לא נזכרו. גל' א' יצא ב־31 בינואר.
הקטגורף מכתב־מכונה בצד אחד של הדפים. בראש השער: הקבוצה הארצי השומר הצעיר. מזכירות הוצר הפועל.

668 **ההסתדרות השומר הצעיר. ארץ ישראל.**
ההנהגה הראשית. אגרת הנועה... תל אביב, (1937). 4°.
גל' א' יצא במאי ב' — ביוני.
מהמעטפת. — הקטגורף מכתב־מכונה בצד אחד של הדפים.

669 **הרי. (חולתא, תרצ"ט).** [6] 5—14 דף.
16: 22 (רחבו גדול מאד). — הקטגורף מכתב־מכונה בצד אחד של הדפים. — בראש הטקסט: שלנו את הרי! יהיו דפים אלה לזכרון לנו. "חולתא".

670 **חבר הקבוצות ואגוד גורדוניה. אגרת לאינפורמציה ולברור שאלות החברה בקבוצה. רמת דוד. (דפוס הקיבוץ המאוחד, עין חרוד, תרצ"ט). 4°.**
תכניות ההופעה לא נזכרו (ירחון ז') — גל' (10) יצא בטבת. בראש השער: ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ־ישראל. חבר הקבוצות ואגוד גורדוניה. המזכירות.

671 **ידיעות האגודות המדעיות בארץ־ישראל...** כרך א, חוברת א—ב; ניסן—סיון תרצ"ח.
ב' גליונות. (תל אביב, האגודה למדעי הטבע [ע"י] פ. דנציגר, רמת־גן, דפוס עמנה, תרצ"ח) — 1938.
מהמעטפת. — העורך האחרון: יעקב זיידה. חוברת א: הוצאת חרפעמית. — השער גם באנגלית. — לא הופיע עתה.

672 **ידיעות ארץ ישראל; מבנין הארץ ומחיה החדשים. הוצאת מחלקת החדשים שעל יד הלשכה הראשית של הקרן הקיימת לישראל. ירושלים, דפוסים שונים.**
תרצ"ח. 57: 88 (רחבו גדול מאד). — מצויר. גל' א' יצא בכסלו ג' — באלול הגדול: 51: 70. עתון קיר. נדפס בצד אחד של הדפים — גל' ד—ר (כסלו—תמוז תרצ"ט) הופיעו בשם זה (ידיעות א"י) גם בהוצאה יודית.

גל' [2] יצא בתשרי, גל' [6] בסיון—תמוז. האחרון: א. בן־בני. גל' [1] יצא בקיץ תרצ"ח. בהקטגורף מכתב־מכונה בצד אחד של הדפים. שניים קלים בשם הפרסום ("דפי גורדוניה", "עלון גורדוניה", "מערכי גורדוניה").

661 **דחליל... גליון 1—4: כ"ט באייר—כ"א בסיון ת"ש — 6—27 יוני 1940.** (שבועון לילד).
ירושלים. נוימן את אולסבגור, דפוס "ארץ־ישראל".
ת"ש. 4°. מצוירים ומנוקדים. העורך: ע. אולסבגור. לא הופיע יותר.

662 **דפים למתמטיקה ולפיסיקה לנוער המתלמד. (ירושלים), 1942.** 2°. מצויר. תכניות ההופעה לא נזכרו. דבר אל הקורא שבראש הגליון חתום ע"י יוסף בנטואין. גל' א' יצא במרס. בהקטגורף מכתב־מכונה. "רובו של הגליון מיועד לתלמידי 4 הכתות העליונות של ב"ס תיכון".

663 **הד הגן. אבל הפרופ' דוד שור. בתוך "הד הגן" שנה ז' חוב' ג—ד, תש"ב. ע' 1—16.** פורטרט. 8°. כולל מדבריו האחרונים של ד. שור. מאמרים עליו מאת ט. חסקינה. צ. וולפסון. י. והב"עמיר והרצאה לזכרו מאת בנו יהושע שור: בעיות ומגמות בחקר המוסקלי.

664 **הד ירושלים שנה ג', גל' קמ"ז: מוקדש לארגון כנסת ישראל בירושלים. ירושלים, י"ז סיון תש"ב. ע' 4.** 2°. גדול. כולל כרוז של הרבנות הראשית לא"י, גלוידעת של המועצה הדתית לקהלת ירושלים, מאמרים ורשימות מאת ד. אוסטר, אליהו אלישר, י. ל. הכהן פישמן, י. טהון, א. אלמאליח, י. רוזנפלד, מ. אוסטרובסקי וי. ילין.

665 **ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י. האופוזיציה המעמדית. מועל הדפוס; מוקדש לעניני הפועל באגודת פועלי הדפוס והכריכות. תל־אביב, האופוזיציה המעמדית בהסתדרות הכללית. (קבוצת "האומן" חוכרי דפוס "ארץ"), 1939.** 15. [1] ע', פקסימילים. 4°. הוצאה חרפעמית. האחרון: ז. טגליכט. — מהמעטפת.

666 **ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י. מחלקה לסטטיסטיקה ואינפורמציה. ביולסין סטטיסטי. תל־אביב, 1940.** 2°. מופיע לעתים בלתי קבועות. — גל' ג

למצא הבדלים ממשיים כגון אלו: תלמוד תורה ג, יג: כי"ר "וכל בית שאין דבלי תורה נשמעין בו בלילה אש אוכלתו ש נ' כי דבר כו" וכו"א משמיט "שנאמר" (וזה נכון יותר, עיין "כסף משנה" שם!); תשובה ט, ב: כי"ר "אלא כך הוא ה צ י י ע הדברים", כי"א כי"ב: "הסיע", ו"הסע" (וכן כי"א הלכות ברכות יא, ג "ענין הדברים והסיע").

אם תדפס הוצאה בקרתית של "משנה תורה", יש לברר לצרכה את לשונו המקורית של הרמב"ם והמהדורה האחרונה שלו. כי"ר אינו מכיל, כידוע, אלא את שני הספרים הראשונים מי"ד ספרי הספר, ומשם ואילך צריך המהדיר לחפש מורה דרך אחר. נראה מאד, שבכתבי-היד התימניים ימצא מדריך נאמן ביותר, ויוכל להעזר גם על ידי קטעי דפוס ספר הנמצאים בידינו. (על נאמנותם של שאר כתבי-היד שהגיעו לידינו יש לדון לחוד) — מובן מאליו שגם על אודות כתבי-היד התימניים אין לפסוק הלבנה פסוקה על סמך שני כ"י בלתי שלמים בלבד, ומן הראוי היה לבדוק את כה"י התימניים שבגנזי בתי ספרים אחרים.

מאחר שספר אהבה עדיין לא יצא לאור מתוך כה"י המוגה, כדאי להביא כאן גירסאות אחדות מתוך כתבי-היד התימניים. רבות מהן נזכרות ב"כסף משנה", מקצתן נתקבלו שם כנכונות ומקצתן גרחו, ומענין מאד יהיה לדעת, אם גם כאן, בספר אהבה, מאשר כי"ר את מסורת התימנים.

ה ל כ ו ת ק ר י א ת ש מ ע א, ב: צווי על שאר המצוות כולן. — שם א, ו ז: אמת אמונה. — שם א, יא: ושיעור זה כמו עישור שעה. — שם ב, י: כמו שמדקדק בלשון הקדש אם קרא בלשון הקדש. — שם ג, ז: שנבלעו בקרקע אם היה רישומן ניכר אסור לקרות. — שם ד, ח בסוף: אין הפסוק "שנאמר הלא כה"ל". ה ל כ ו ת פ ל ה ז, ב: וקורא פרשה ראשונה מקריית שמע וישן ואם אנסתו שינה. — שם ו, ד: להבין בין יום ובין לילה. — שם ז, יו (וכן ט, א) גואל ישראל. (כי"ב במקום השני: "גאלי", אבל המלה כתובה בסוף השורה בצפיפות רבה). — שם ט, א: אין "אמן" (עיין "כסף משנה"). — שם י, ב: והוא שאם טעה בה לעולם חוזר כמו שהיחיד חוזר. — שם י, ד: מי שטעה והתפלל של חול בשבת יצא. — שם י, יד: טעה ולא הזכיר הבדלה בחונן הדעת אם נזכר קודם שומע תפלה מבדיל בשומע תפלה ואם נזכר אחר שומע תפלה משלים תפלתו. — שם יד, ה: אין המקרא רשאי להקרות לכהנים.

ה ל כ ו ת ת פ ל ין א, ז: זה החלק שממול השיער נקרא דכסססוס וזה שממול הבשר נקרא קלף. — שם ד, יב: אין "וקדש היום". — שם ד, ה: בין בראש השנה בין באמצע השנה. — שם ה, ואלה שמות: אין "גטה את ירך" ואח"כ "שתיהן סתומות... והן שבע". — שם, שירת הים: כמו שנדפס בדפוס ורשה לפי דברי ר' מנחם די לונגאנו, חוץ מן השיטה האחרונה הפותחת: "את מי הים".

ה ל כ ו ת ב ר כ ו ת ו, ג: כל את המלח (כי"ב: כאל את המלח) צריך נטילת ידים באחרונה. — שם י, ח: אין "וכיצד מברך". — שם י, ט: או שעשה לאבי נס במקום הזה. — שם י, וזן אתכם בדין וכלכל אתכם בדין והחיה אתכם בדין והמית אתכם בדין הוא עתיד להחיותכם ולהקים אתכם לחיי העולם הבא בדין. — שם יא: מלכי אומות העולם... מלכי ישראל מברך שנתן מכבודו ליר(ו)איו. — שם יג: וברא כו בריות טובות נאות כדי להתנאות בהן בני אדם. — שם יד: שכוחו מלא עולם. — שם טו: העושה את הים הגדול. — שם טז: שלא לשנות את תפקיד(ת)ם... שפעולתם אמת וללבנה אמר שתתחדש להיות עסרת... על כבוד מלכותו ב' א' יו"י מחדש חדשים. — שם כא: כי רופא שלחנם אתה... ברוך רופא חיים.

ה ל כ ו ת מ י ל ה ג, ג: אל חי חלקינו לעד צורינו צוה בצוואת קדושים להציל ידיוות שארינו משחת ב' א' יו"י כורת הברית.

ספר האורה וספר השם

במאמר על ס' אבני זכרון (ק"ס כרך ו' ע' 266—267) ציין ג. שלום בתמיהה, שלפי דברי המחבר הוא מפרש את שמות הספרות עפ"י ספר האורה, הידוע בספרות הקבלה ככינוי לס' שערי אורה לר' יוסף גיקאטיליא, ואילו הפירושים עצמם לקוחים מספר השם. ש. תלה את חילוף השמות בשגגת סופר בור. אך מתוך עדות שמצאתי מתברר, שאין כאן חילוף שמות כלל. בתיאור כ"י ששון 919 (לקוטים מספרי קבלה) מובאת באהל דוד ע' 1017 התחלת מאמר בלשון זו: „ואלו השני דרכים כן כתובים בספר האורה הנקרא ספר השם“. נמצא, שגם ספר השם היה מכונה ספר האורה, ודברי בעל אבני זכרון מכונים באמת לספר השם.

ישעיה תשבי

דוד קארו ויהודה ליב מיוס

בשנת תקפ"ד בידוע הוציא לאור יהודה ליב מיוס את החיבור „תכונת הרבנים“ שהיה החלק השני של הספר „ברית אמת ותכונת הרבנים“ לדוד קארו. ומעניין הוא מה שכתב קארו בידו על זאת בגליון אחד המודבק בהעתקה אחת של ספרו וששלח לי ידידי המנוח יעקב ה. וואגנר להשתמש בו בעתונתו. וז"ל קארו:

„אני אני המחבר למען אמת וצדק. חלק שני מספרי זה המכונה תכונת הרבנים הוציא לאור בלי ידיעתי ורצוני החכם ר' ליב מיוס פעם שניה (ויון תקפ"ד) עם הערות, ועשה בזה לי שלש רעות. (1) בדה שם מחבר חדש לספרי זה בשם: אוריה. ממש שם תתקלה, ואם גם אנכי קראתי שם מדומה למחברתי, אין בי אשמה על זאת, כי כל קורא משכיל יראה היטב בהשקפה הראשונה כי שם אמתי וכו'. אינו שם אמתי רק שם מושאל לאמת דעות האמת והצדק המדברים בספרי, כי מעולם לא היה ולא נברא שום חכם הנקרא ככה, גם לא הזכרתי שמי עליו כלל וכלל, ואז הקורא יבין מעצמו, אשר המחבר רצה להעלים שמו וכו' — לא כן האיש הזה המזכיר עצמו בשם המוציא הספר לאור ותלה עצמו במשפחה רמה, או יוכל הקורא לטעות שבאמת יצאו הדברים מפי שם חכם בזר הזה, ולהיפך הבקי בשמות החכמים וידע כי הוא בדוי, ייחס הספר אל המוציא לאור בעצמו, כמו שהיה באמת שהחכם ר' פרץ בער בפראג כתב איגרת הלולים לו על דבר חיבור ספר זה, ור"ל מיוס בעצמו הדפיסו בביתו העתי (כמדומה תקצ"א) לראיתו על כבודו ומעלתו ע"ש. בלי להודות בקהל כי הוא אינו מחברו, וא"כ רצה להתעטף בטלית שאינו שלו, וגם בעברו דרך עירי אמר אלי בפה מלא: ידעתי גם ידעתי תיכף בראותי הספר כי נדפס בדעסויא (כי הבקיאים ידעו אמת בנקל) וא"כ רצה להתגאה בשאינו שלו. —

(2) כלל גדול עמדי כל דיבור וכל מאמר אשר בידי לכתבו בלשון עברית צחה ונקיה, לא אכתבם בלשון הנקרא אצלינו תוכני וכו' (כאשר אאריך בזה במ"א) אכן המוציא לאור ספרי זה כתב וז"ל גם שנית והחלפתי בו בכמה מקומות לשון המחבר שהיא צחה ובדרך המליצה בלשון. פשוט וקל, ולבי נכון ובטוח שהמחבר לא יחשבני כמחבל ומשחית בדבריו העריבים והנעימים על שכונתי להועיל עכ"ל האם לשון תוכני הוא פשוט וקל? ואם גם אנכי אכתוב לפעמים כן הוא במהירות ואגב שטפא, אבל לא בכיוון זה, קסתי בידי לא תחליף מלות קלות וצחות אל לשונות זרות, האם על זאת נתפלל על חטא שחטאו לפנים במליצה צחה? —

(3) וזאת השלישית שהיתה לי למפח נפש, אשר מלבד ההערות שהוסיף מדעתו, ובשמו, אשר אין ככולם דעתי מסכמת אתו (מטעמים ידועים שאדבר מהם במ"א) הוסיף ג"כ בגוף הספר ובהערות דברים בשמי וטתם שלא נמצאו בגוף ספרי זה ד"מ עבר 38 הוסיף על הערות (ושלא בשמו) חרות כסילות (כוננו על הספר חות דעת להרב דליסא) אולי תביא... (לא אדע אל מי כיוון) וכן נתן יד לפושעים בימינו לבנות דחז"ל כמו שהוסיף ד"מ בגוף הספר עבר 44 נפל מן הגג ונתקע ביבמתו ודומיהם, וכן לא יעשה, כי אנכי דברתי באמת וצדק לכבוד ה' ותורתו ודחז"ל להיטיב מעמד אחינו בני ישראל ולא לקנטר ולחרחר ריב כדרך בני פולניא, יסלח לו אלוהי.

חזן מזה מעיר שם קארו בגרמנית שספרו הנ"ל מוזכר בתולדות ישראל ליוסט 542—544, II ו-III. Gottsed. Vortr. לצונג ד' 472, 478, 479, 480 (במהדורה השניה נזכר קארו בשמו דף 472). „בקהל התודיתי על ספרי שהוא שלי ב" Allg. Zeit. d. Jud. I, Nr. 98, d. 4. Nov. 1837.

מ. גרנוואלד

ל"כפר הישוב", מנחם אב תרצ"ח—מנחם אב תרצ"ט.
תל-אביב, דפוס הוצאת א"י, תרצ"ט. 14 ע', תמונות. 4°.
677 כפר הישוב. חיפה. כמצור; עלון חד-
פעמי בהוצאת "כפר הישוב" חיפה, חיפה, דפוס "אות",
תרצ"ט. 12 ע', תמונות. 4° מהמעטפת.

678 לזכר עליזת דינובסקי, תלמידת המחלקה
השלישית של גמנסיה "בלפור" בתל-אביב, ביום
השלושים לפטירתה. נולדה ביום כ"ד אדר תרפ"ח...
נפטרה ביום כ"ד ניסן תשי"א. [תל-אביב, ת"ש]. 38.
[2] ע', פורטרטים, פקסימיל. 15: 23 (רחבו גדול
מארכו). על המעטפת: עליזה, ביום השלושים
לפטירתה. — החוברת כוללת "מילקוט חבורה", דברי
חברות ודברי מורים.

679 לשוננו. לזכרו של פרופ' דוד ילין נ"ע
נשיא ועד הלשון. כתוך לשוננו כי "א חוב" ג', סיון
תש"ב. ע' [179]—256. 8°. התכן: י. קלוזנר;
מפעל חייו של דוד ילין. ד. שמעוני; ר' דוד ילין
ז"ל. א. קמינקא; ציון לזכר דוד ילין ז"ל. ג. אלון;
ספרו האחרון של ר' דוד ילין ז"ל. בחקר שירת ספרד
(תורת השירה הספרדית). ד. ילין ז"ל; תשובות דונש
בן לברט (מעובד).

680 מדורות. תל-אביב, הסתדרות "הנוער הציוני"
בארץ-ישראל, ההנהגה הארצית, (דפוס מוסד) תרצ"ח.
4°. מצויר. שניים קלים בשם הפרסום: גל [ב];
העלו מדורות. חשון—כסלו תרצ"ט; גל [ג];
הדליקו מדורות. אייר תרצ"ט. האחראי:
מ. זכאי. גל [א] יצא באב תרצ"ח. גל ד' יצא בירושלים,
(דפוס וינפלד) כסלו ת"ש. האחראי: יוחנן כהן.

681 המורה; בטאון ליהדות הספרדית. ירושלים.
(משה לוי נחום, יפו, דפוס "החושן"), תש"ב. 4°.
תמונה. תכופות ההופעה לא נזכרה. — האחראי:
א. דינרי. גל א' יצא בכ"ה בסיון.

682 "מסדה"; קבוצה בנימין כהן;
דברי חברים ליום השלושים. "מסדה", קבוצת גורדוניה,
(תל-אביב, דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ב. 31, [1] ע',
פורטרט, תמונה. 8°. "מעובד", ע' 25—32.

683 "מסילות"; קבוץ "השומר הצעיר".
יהודה ספול; מוקדש לזכרו ביום השנה
להרצחו [מרחביה?] ת"ש — 1939. 15 דף, פורטרט.

673 ידיעות למורה... ירושלים, הוצאת הלשכה
הראשית של הקרן הקימת לישראל בהשתתפות מועצת
המורים למען הקה"ל בארץ-ישראל, (דפוס "אחיה"),
ת"ש. 2°. מצויר. "יוצא לעתים מזומנות". גל א'
יצא בשבט.

674 הכבאי העברי; עלון פריודי, הוצאת מכבי
אש מתנדבים דור הכרמל, חיפה. מס' 1—3; 3 לאפריל
— 5 ליוני 1938. 3 גליונות. חיפה, 1938. 2°.
הקטגוריה מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים. — לא
הופיע יותר.

675 כנסת; דברי סופרים לזכר ח. נ. ביאליק,
יוצאת אחת לשנה על ידי מוסד ביאליק ליד הסוכנות
היהודית בעריכת יעקב כהן ופנישל לחובר. ספר שבעי.
תל אביב, "דביר", (דפוס "גוטנברג" — צבי כספ
ו"אחיות"), תש"ב. [3] דף, 3—451. [1] ע', פורטרט. 8°.
את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ח ע' 115—116.
התכן: מחלקה א': ח. נ. ביאליק; מעובדו
של ח. נ. ביאליק; הירושה, קטע של ספור. בדיחות.
אגרות אל אחיהעם. א—כ"ו (מארכיון א"ה שבבית
הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, נמסרו לדפוס בצרוף
הערות ע"י ב. שוחטמן). כ"צ בנשלום: משקליו של
ביאליק. י. פיכמן: על מגלת האש. — מחלקה ב': דברי
פיוט: יעקב כהן: שלמה ושולמית; חיון בן חמש
עלילות. ד. שמעוני; ארמילוס הרשע; חיון
בשלשה פרקים. שירים מאת י. ליכטנבום. א. פינקרפלד.
ש. בס. — י. פיכמן: רומא; מספר המראות. ספורים.
מאת י. שנברג. י. אריכא. ש. שריא. — מחלקה ג':
דברי מחקר: י. היימן: ר' יהודה הלוי
האיש והוגה הדעות. א. פרנס: זכריהשם בפיוט רשב"ג.
י. ריבלין: מוחמד המחוקק. ד. צ. כנעס: ר' יהודה
הלוי ואלגואלי. א. קמינקא: התרגום היווני לתנ"ך של
שבעים חקנים. צ. קרל: הכהנים והלוויים בתקופת
המקרא. ש. ראבידוביץ: רשימות צונץ להוצאת "מורה
נבוכי הזמן". — מחלקה ד': השנה: י. בן-יהושע;
עם השנה השלישית למלחמה, בשולי המאורעות.
א. ליבשטיין: מלחמת היהודים. א. בונה: מורה
ומערב; לשוני הערכים במורת המתחש. הספרות
העברית תש"א מאת פ. לחובר (הספרות המדעית) וש.
צמח. (הספרות היפה).

676 כפר הישוב. בהתנדב עם; שנה אחת.

20:16 (רחבו גדול מארכו). הקטוגרף מכתב מכונה בצד אחד של הדפים.

684 המשק הועיר; ירחון למשק החקלאי הועיר בארץ-ישראל... תל-אביב, (דפוס "ארץ ישראל"), 1940. 4°. המו"ל והעורך האחראי: ק. ויקטור. "המשכו והרחבתו של הירחון העופר". ראה ק. ס. שנה י"ז ע' 257. מופיעה גם הוצאה גרמנית, בשם Hameshek ha-zair; monthly review devoted to agricultural small-holding in Palestine כרך א, מס. 1-8, 10 מכילים את הטקסט בשתי השפות.

685 "נגבה"; קבוץ "השומר הצעיר" בנפרד חברים גרשון רוגובינסקי... אברהם ש. ק... קרבנות המוקש בדרך "נגבה" 31 באוגוסט 1939... הוצא ליום השלושים. "נגבה", קיבוץ השומר הצעיר "נגבה" (גבעתי-גנים), (ת"ש), [1] 22 דף, פורטרטים 4°. מהמעטפת — הקטוגרף מכתב מכונה בצד אחד של הדפים.

686 ספר זכרון לאשה גולאק ולשמואל קליין ז"ל יצא עלידי המכון למדע היהדות של האוניברסיטה העברית, ירושלים, חברה להוצאת ספרים על ידי האוניברסיטה העברית, (דפוס מרכז), תש"ב, [2] דף, 261 ע' [1] דף, 4 לוחות. 8°. עם שער נוסף באנגלית. העורכים: שמה אסף, גרשם שלום, התכן: ה. אלפק לעריכת התלמוד הבבלי. ש. אסף: לתולדות הישוב היהודי בארץ ישראל. י. בער: המדרשים המזויפים של ריימונדוס מרטיני. ד. צ. בנעט: מחלפות המכתבים של הרמב"ם. יוליוס גוטמן: לחקירת המקורות של ספר העקרים. ב. דינבורג: הריסקריפט של דיאקליטיאנוס ליהודה. א. הראובני: הפרח והפקע ושמותיהם הגרדמים. נ. ה. טורטשינר: לתולדות ספרי המקרא. ד. לילין ז"ל: התאבקות דונש בן לברט. ל. א. מאיר: תלבושת היהודים בתקופת הממלוכים. מ. סגל: ספר דות. א. ל. סוקניק: עוללות לאפיגרפיה היהודית. מ. ה. קאסנו: תרבות הישיבות באיסלמה הדרומית במאה הי"ג. קלוזנר: יוחנן מגוש חלב ושמעון בר גיורא. י. ג. ריבלין: ספרותם של יהודי זאכו. מ. שובה: חיי עולם בבית שערים. ג. שלום: שרידים חדשים מכתבי הי עזריאל מגידונה. א. אפסטיציר: השפעת המשפט העברי על התפתחות המשפט במזרח הנוצרי. י. ג. אפשטיין: אמרו חכמים.

687 עין-גב. עין-גב. לבטי עליתה ובניתה, וחבריה יוסף רוטפלד אפרים אורנשטיין ליום השנה להרצחם. [עין-גב] הוצאת עין-גב והנהיגה של הסתדרות נצח. "השומר הצעיר", (דפוס הקיבוץ המאוחד, עין חרוד), [1940], 103. [1] ע', לוחות תמונות. פורטרטים, תכנית. 8°.

688 עלים לעיני התנועה של עלית הנוער... ירושלים, הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, המשד המרכזי לישוב יהודי גרמניה בא"י, הלשכה לעלית הנוער, (דפוס "אחזה"), ת"ש — 1939, 31. [1] ע'. 8°. "הוצאה חרדעמית". ההקדמה חתומה ע"י הנריטה סאלר. — יצאה בכ"א בחשוון.

689 העתיד; עתון פועלי אגודת ישראל בארץ ישראל, תל-אביב, (דפוס מוזס), תרצ"ט — (1939). 2° גדול. תכניות ההופעה לא נזכרה. — העורך: יעקב לנדוי. — גלי א' יצא בה' בסיון.

690 הצופה. גליון המאמץ המלחמתי. בתוך הצופה שנה ה' גל' 1.378 מכ"ה בתמוז תש"ב. ע' 5 — 20. 2° גדול. התכן: איגרת ה. מ. הנציח העליון סיר ה. מקמיכאל בעברית ובאנגלית. י. ס. מקפרסון: עמידת ארצנו במלחמה. מ. שרתוק: במה ייבחר הישוב במלחמה. הזאת? ד. הריס: הנשק הקטלני שבידי האזרחים. ישראל רוקח: תל אביב במאמץ המלחמה. א. שנקר: התעשייה בימי המלחמה. ב. יוסף: מאמץ מלחמתי טוטלי עם צו ההתגייסות. יל"ג כהנוביץ: לשאלת בעלי המלאכה בארץ. ג. ר. סאנדפורד: מערכת הכספים הממשלתית במאמץ המלחמה. א. קפלן: מערכת הכספים של הסוכנות היהודית במלחמה. א. ברט: במערכת הכספים. ה. מנט: בעיית המימון בתעשייה הא"י. פ. נואק: מוסדות הרפואה של הישוב לשעת חירום. ג. וואלש: מה עשתה ארץ-ישראל בשדה-המזון? א. גרנובסקי: אתחלתא של מאמץ מלחמתי. ד. מ. גרינווס: על עבודה, שבתות מזונות. ו. פרויס: תנועת מדיניות של אספקה וחלוקת מזונות. ו. פרויס: תנועת הפועלים היהודית בא"י ומאמץ המלחמה. ק. ו. בראון: מה פני המחור של תעשיית א"י. א. שמורק: התעשלה העברית במאמץ המלחמה. י. ל. פלטש: מדיניות היצוא בשטח המלחמה, שבת לוי: חיפה בימי המלחמה. ד. אוסטר: עיר השלום (ירושלם) במלחמה. ו. סנטור: השתתפותה של האוניברסיטה במאמץ המלחמה.

כל האישים שהיו פעילים במפעל רא"ל המאמר הזה נדפס לא ברציפות, אלא בהפסקות, ובאמצע מאמרים מפרטים יותר על נושאים שזנע בהם בעל המאמר. הספר כולל גם ידיעות ביוגרפיות על אנשי התנועה ועסקניה. ידיעות לתולדות ההתיישבות וחבת ציון וחומר עשיר לתולדות החנוך העברי בא"י. חשובים גם מכתבי הכרזת א. רוטשילד ומ. ארלנגר (ע' 108—145) — הספר יצא בהדור רב. התכין: זרובבל חביב (נשיא מועצת רא"ל); פתח דבר: — מאת העורך. מאת חברי המערכת. נ. סלושץ: בראשית רא"ל. ש. קליין: מקדמוניות רא"ל. א. י. ברור: סקירה גיאוגרפית וטופוגרפית על רא"ל. ד. יודילוביץ: דברי ימי רא"ל. מ. מאירוביץ:

תולדות ברית פינברג; הנסיעות ברא"ל. דפים של יומן בימות מלחמת העולם. תולדות אלברט ענתבי: — א. זוסמן: לתולדות המסעים ברא"ל. ה. א. ינובסקי: תולדות אהרן מרדכי פרימן, — מנשה מאירוביץ, — דוד יודילוביץ. המוסדות הדתיים ברא"ל: תולדות רבני רא"ל, ד"ר אליקים ויצברד, יושב התימנים ברא"ל, — מ. אבנימלך: על הקדיחות והמבנה הגיאולוגי של רא"ל והסביבה. מ. סמילנסקי: בצל השקמה [על ישנו צפר], ז. ל. רוזין: ביה"ס בתקופת העדה. י. מסמון-כהן: תחנות הראשונה בא"י. א. קרון: ביה"ס בתקופת מחלקת החנוך. ה. בן-יהודה: רא"ל של בן-יהודה. מ. פוחצ'בסקי: לתולדות הגפן ברא"ל; נסיונותיו. ז. גלוסקין: "דברי יסוד" למסחר תוצרת היקבים.

ד. חביב לובמן: מחנך קורות רא"ל. ז. חביב: חלוץ הפרנסות ברא"ל; בני רא"ל בגדוד העברי. י. יודילוביץ: מסך-פרנציסקו ליריתו ועבר הירדן. ה. לוח: רא"ל בתערוכתה הראשונה. מ. ויניק וא. פרל: ארמות רא"ל. ד. אשבל ומ. ויניק: אקלים רא"ל, אליקים ויצברד: השבתת הבריאות. א. ויצברד: מעמד הבריאות ברא"ל. ר. רפפורט: אגרות (התרע"ו—התרפ"א). ל. זוסמן: 50 שנות פרי הגפן ביסבי רא"ל. — עבור הפועלים ברא"ל מאת פ. ורבר, י. זבידוביץ, א. שרצר, ב. גיפשוטין, מאירה בלקינד: מקהלה ברא"ל. י. סגל: "המכבי" ברא"ל. "ראשון לציון" ג' שירים מאת יו"ס ל. שליט, ג. ה. אימבר וצ. גורדון. איתמר בן-אבי: נעילה.

695 רמת-גן. מועצה מקומית. שנתון ת"ש 1940—1.10.1939: זינים וחשבונות, מאמרים, סקירות, טבלאות וצלומים. עורך בידי שמואל (מוכר המועצה). רמת-גן, המועצה (דפוס פ. וגשל), [תש"א]. 80, [2] ע' 8°. את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ז ע' 12.

691 קבץ על יד; זברים שבכתב היוצאים לאור

בפעם הראשונה על ידי חברת "מקצי נרדמים". סדרה חדשה ספר ג (יג), חוברת ב', ירושלים, (דפוס "ארץ ישראל"), תש"א. [3] דף, [145]—[227], [1] ע' 8°. שער נוסף בלטינית. — את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ז ע' 11. התכין: י. זנה: אבני בנין לתולדות היהודים בוירוגה; תעודות מתוך פנקסי קהל וירוגה מלוקטות וערוכות ע"י ישעיה זנה. — א. מ. הברמן: לתולדות הפולמוס נגד השבתאות: (א) הגדה לתשעה-באב (שח' נוסחאות). (ב) ליקוטי מכתבים בענין התנועה השבתאית. אהרן פריימן: תעודות לקורות הרבנות בפרנקפורט נאדרי.

692 קולמוס; מוקדש לעניני העתונות ועובדיה.

(תל-אביב), אגודת העתונאים בתל-אביב, (דפוס א. מוס), תש"א. 46 ע' 8°. קובץ. העורך: עזריאל קרליבך. יצא כמנחה אב. מהמעטפת. — "פנימי, לא למכירה". התכין: בשולי השבועות האחרונים. אנו מבקשים סופר צבאי יהודי בחזית. ב. קרופניק: העתונות כמכשיר לשוני. מ. קרופניק: משק העתונות בשעת המלחמה. א. אלחנני. ת. לוריה. ב. קורלניק: הצעת חוקת עבודה. מחיי ההתאגדות. ר. אלקלעי: מתרגמים והערו בדבריהם. מתי קונה. ה. מ. הקונה עתון? מחלקת המודעות. בבית הדפוס. ג. סויט: עתונאי עיר העולם (ירושלים). ה. סטיד: מי אנכי?

693 הקרן הקימת לישראל. ביולטין

כל כ"י... ירושלים, הלשכה הראשית של הקרן הקימת לישראל, 1938. 4°. דורשבעות. — העורך: י. [הושע] זימן. — גל' א' יצא ביד במרץ. מראש הסכסוך. — הקטגוריה מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים, גליונות אחדים י"ל בשם: בולטין כלכלי.

694 ראשון-לציון, התרמ"ב = 1882 — תש"א

1941. העורך דוד יודילוביץ (כתיב גלותי), דוד יודה-לבאיש (כתיב עברי). יצא לאור בעזרת חברת "כרמל מורח"י, ראשון-לציון, (דפוס "מרכז"), תש"א. 12, 552, [2] ע', טבלאות, מפה, פורטרטים, פקסימילים, תכניות, תמונות. 2°. חברי המערכת: זלמן דוד ליבונטין, ז"ל, מנשה מאירוביץ, דב חביב לובמן, שער נוסף באנגלית. יותר מחצי הספר תופס המאמר-מחקר של יודילוביץ על דברי ימי רא"ל. המחבר הרחיב במאד את המסגרת והכניס לתוך מחקרו ידיעות מפרטות על

ספרים וחברות

- 703 אביובל, א. אלף-בית של הבריאות.
הרזים מאת א. אביובל; ציורים מאת ח. אפשטיין.
ירושלים, בית הבריאות של הדסה ע"ש נתן ולינה
שטראוס, דפוס "אחיה" (תרצ"ט), [24] ע', תמונות. 8°.
= ספרית לילדים, 2. — מהמעטפת.
- 704 אבני, א[הרן]. פרקים בתולדות
האמנות הצרפתית במאה הי"ט. א. (תל-אביב).
סטודיה לציור ופיסול ליד ועדת התרבות של מועצת
פועלי תל-אביב, תש"א, 23, [1] דף. 2°. הקטוגרף
מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.
- 705 אבן-שושן, אברהם [Abraham Eben-
Shoshan]. מאה פלא ופלא; מבחר פלאי
מדע, "להטיס" ושעשועים לילד ולנער. ערכים וסדורים
בירי א. אבן-שושן, מהדורה שניה, תל-אביב, "דבנה",
(ירושלים, דפוס וינסלוי, 1940), 148 ע', תמונות. 8°.
מנוקד. — מהדורה א' ראה ק. ס. שנה ט"ז ע' 283.
- 706 אגדת בתי יתומים ויתומות, תל-אביב.
אגודת בתי יתומים ויתומות מיסודו של
א. ל. בלובשטיין ו"ל, תל-אביב... Society of
Orphanages (founded by I. L. Bluvstein), Tel-Aviv
[1939], 6, [11], 7 ע', פורטרטים, פסימיל, תמונות. 8°.
מהמעטפת. — בעברית ובאנגלית.
- 707 "אהל"; תיאטרון פועלי ארץ-ישראל.
לכבוד צירי הקונגרס הציוני העשרים ואחד בגניבה;
תזכיר, תל-אביב, (דפוס "אחדות"), תרצ"ט, 16 ע',
תמונות. 8°. מהמעטפת. כראש השער: ההסתדרות
הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל... בעברית,
בגרמנית ובאנגלית. על המעטפת השמאלית שער נוסף
באנגלית: "O h e l", Palestine Workers' Theatre: Memorandum to the delegates [1] of the 21th [!] Zionist-Congress in Geneva.
- 708 אונא, גדליה [Gabor Unna]. 64 ניסיונות
בחוררת החום; מחברת באורים לארגון המכשירים
"סדמוס", ירושלים, הוצאת א. אונא, סוכנות הכל לנער,
(דפוס "אמנות"), ת"ש. 23 ע', ציורים. 8°.
- 709 אונא, יצחק. סדר הפרשת תרומות
ומעשרות, בהוצאת המועצה הדתית לקהלת

696 שלמה שטרן; נפל כגונסר י"ז אדר תרצ"ט.
[גונסר, תרצ"ט ז.], [14] דף. 14: 23 (רחבו גדול מארכו).
סמורדיס משובש. — הקטוגרף מכתב-מכונה בצד אחד
של הדפים.

697 Biuletyn informacyjny polskich
uchodźców wojennych na Bliskim Wschodzie. Rok 1, Nr. 1—[25]: 3 marca—20 listo-
pada 1941. 25 nos. Jerozolim, Komitet
społeczny dla spraw uchodźców polskich w
Palestynie, (The Jerusalem Press), 1941.
illus., ports. 20 גדול.

גל' [25—23] (בלי גומריה) יצאו בתל אביב ובשני
שם. העורך: Tadeusz Sypniewski. גל' 23 Biuletyn
informacyjny. גל' 24 25 Biuletyn polski. —
לא הופיע יותר.

698 Głos polski The voice of Poland;
pismo polityczne i literackie. Tel-Aviv, (typ.
Azriel), 1942. 20 גדול.

דורשיועון, העורך: Mikolaj Godlewski. גל' א'
יצא בי 30 במרץ.

699 Life in Palestine. Tel-Aviv, (C. Kra-
marski and W. Menke, Dfus Eretz Israel),
1941. illus. 40.

תכנית ההופעה לא נזכרה. העורך: Curt Kra-
marski. גל' א' יצא בכרואר.

700 The Projector. הפרויקטור. Jerusalem,
J.N.F. Head Office, 1940. 40. illus., notes.

מהמעטפת. — תכנית ההופעה לא נזכרה. גל' [א]
יצא בינואר, [ב'] — במרץ, [ג'] — באפריל. הקטוגרף
מכתב-מכונה. כולל גם מדור עברי.

701 الحرب، صدرها ویرأس تحريرها يوسف
فريسي. القدس، طبع في مطبعة المياد الحية ١٩٤٠ 20
"המלחמה", שבועון. שנה 1, גליון 2 יצא ביום
1.9.1940.

702 كشف التناع. مجموعة مشاهدات وحقائق عن
احوال الاضطرابات الاخيرة في فلسطين. طبع على
نققة اتحاد عمال فلسطين في حيفا. حيفا، طبع بمطبعة
زيتوني، ١٩٣٧. ٣٨ ص. 80

"הסרת הצעף; קובץ רשומים ודברי אמת על עניני
המאורעות האחרונים בארץ ישראל". הוצ' התאחדות
פועלי א"י, חיפה 1937.

הספרות הרוסית, הגרמנית וכן ספרות ישראל בלשונות שונות. באנציקלופדיה ניתנה תשומת לב יחידה חוץ מן הספרות העברית עוד לספרויות אלה: באידיש, ברוסית, בגרמנית, באנגלית ובצרפתית. (מההקדמה).

714 אסולין, יוסף. הולול בהעניינים בא"י; (מגלת יסורים של אומלל אחד) הנבי ע"י הסובל יוסף אסולין. [ירושלים] (דפוס העברי), ת"ש. [1] דף 16, [2] ע', תמונה. 8°.

715 אסף, שמחה. תשובות הגאונים מכתביד שבגנוי קמברידג' עם מבואות והערות... ירושלים, "מקצי נרדמים" בסיוע מוסד הרב קוק שע"י המדורי העולמי, (דפוס רוטנברג), תש"ב. 14 ע' [1] דף, 239, [2] ע' 8°. שער נוסף בלטינית. "רוב הקטעים המתפרסמים בקובץ זה הם קרוצים, מחוקים ומטושטשים ביותר ורק ביגיעה רבה אפשר היה להציל מהם מה שהצליח. מן הדברים המיוחדים שבקובץ זה יש לציין: מספר תשובות חשובות של רב שמואל בן חפני; תשובות מרב חושיאל אבי רב חננאל ומרב שמריה בן רב אלחנן, שניהם מ"ארבעת השבויים"; תשובות רב חננאל ורב יוסף בן אביתור ור' יעקב ב"ר עמרם; תשובות ארץ ישראל. הקובץ שלפנינו עשיר הוא בפירושים לסוגיות, ביסויים וזלמים במסכתות שונות. חשיבות מיוחדת יש לקטעים (ע' 146—166) המכילים פירושי רב נחשון למס' ב"ב וסנהדרין ופירושים לכמה מסכות אחרות מגאוני קמאי, שיש בהם מסורות עתיקות. גם הקטע מפירוש מלים של רש"י לסדרי טהרות וזרעים (ע' 172—179) הוא מלא ענין". (מההקדמה). התכן: תשובות הגאונים. — נספחים: התחלת ההלכות הפסוקות לרב יהודאי. קטע מן ההלכות הגדולות. מספר המפתח לרב נסים גאון. שני קטעים מפירוש ר"ח לב"ב. — מלואים ותקונים. מפתחות (רשימת כה"י שנרשמו בקובץ; מפתח התשובות והפירושים. מפתח כללי.

716 אספורט השדה. חוברת 2: תורת השדה. ספר שמוש לנוער. חיפה, לנוטר, (דפוס "אות"), ת"ש 1939. 45 ע', ציורים. 8°.

717 הארץ. אלפים מלים של שפת העתון. 2000 Worte Zeitungs Hebräisch, hrsg. vom H'a'are'ez תל-אביב, הוצאת ודפוס הארץ, ת"ש — 1940. [3] דף, 134 ע' 8°. מהדורה א' ק. ס. שנה ט"ז ע' 16.

ירושלים ובהסכמת הרבנות הראשית לאר"י נערך ע"י... יצחק איזנא (מנוקד ע"י ע. צ. מלמד). ירושלים, (דפוס ר. ח. הכהן), ת"ש. 8, 14 ע' 8°. בעברית ובגרמנית. שער נוסף בגרמנית: Vorschriften betr. die Absonderung von Trumoth und Maas-roth, ...bearbeitet von Isak U n n a. Jerusalem, 1940.

710 האופרה העברית. ספורי הוסמן: אופירה בשלש מערכות, פרולוג ואפילוג. מאת יעקב אוסנבך. (תל-אביב, דפוס "א"ץ"), 1939. 10, [2] ע', פורטרטים. 8°. מהמעטפת — בראש השער: האופירה העברית. — בעברית, ובקיצור גם באנגלית. **711 (אוצר החסד קרן שמואל).** שם לשמואל; רכנו שמואל סלאנט זצוק"ל. [ירושלים, חש"מ, 1939]. 60, [12] ע' (בתוכם טבלאות, פורטרט), טבלא מקפלת. 8°. החלק הראשון (ע' 5—29) מכיל תולדות חייו של שמואל סלאנט, החלק השני דו"ח על המפעל "אוצר החסד קרן שמואל". ראה גם ק. ס. שנה י"ט ע' 81.

712 אנוך, ח'נוך [Emil Enoch]. כתיבת הארץ; ספריו על-לוחה ולחורה. מהדורה שלישית. ספר 2: אמריקה, אוסטרליה, אנטארקטיה. תל-אביב, "אמנות", (דפוס "אחדות"), תרצ"ט. 122 ע' [1] דף, דיאגרמות, לוחות חמימות, מפות. 8°. מנוקד, הוצאה א' ראה ק. ס. שנה י"א ע' 12.

713 אנציקלופדיה לספרות ישראלית וכללית. בעריכת ברוך קרופניק בהשתתפות חבר סופרים ומלומדים. (סדר סופרים. כרך א': אאורברגרטימוב), תל-אביב, "מצפה", (דפוס "אחדות"), 1942. 7, [1] ע', 480 עמודות. [1] ע', פורטרטים. 8°. שער נוסף באנגלית. פסח גינזבורג כתב רוב הערכים מן הספרות האנגלית והספרויות הסקנדינאויות וכמה ערכים אחרים; פינחס לנדר — רוב הערכים מן הספרות הפולנית וכמה ערכים מן הספרות העברית הצעירה; מנחם קפליוק — כל הערכים מן הספרויות הערבית, הפרסית והתורכית. מ. ברוד, א. ברש, נ. גרינבלט, א. מייסוס, י. סערונג, י. פייכמן, צ. קארל, י. קלוזנר, י. קלינוב, צ. רודי, ש. שטרייט כתבו כל אחד ערכים אחדים או ערך אחד גדול, שפורטו בע' 8. יתר הערכים נכתבו בידי העורך, בתוכם רוב הערכים מן הספרות העברית הישנה והחדשה.

718 ארץ ישראל. ממשלה. ועדת המשנה של המועצה החקלאית הכללית. הצעה להקמת מועצת פיקוח על פרי ההדר בארץ. הרצאת ועדת המשנה של המועצה החקלאית הכללית בצירוף הצעת פקודת להסדרת הפיקוח. ירושלים, 1940. דף 50. 2°.
הקטוגרף מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.

719 ארץ ישראל. ממשלה. חקים. פקודות. תקנות. צווים ומודעות. כרך שני לשנת 1940. כרך א—ג. 3 כרכים. ירושלים, דפוס ממשלה. [1941] LXX, 234; 737; 1586—739 ע. 8°.
המעטפת. — = תוספת 1—2 לעתון הרשמי. בראש השער: ממשלת פלשתינה (א"י). התכן: כרך א: פקודות. כרך ב—ג: תקנות. צווים. פקודות ומודעות. את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ח ע' 119.

720 ארץ ישראל. ממשלה. שרות ההתגוננות בפני התקפות אוויר. "עצת לקהל". ירושלים, בית הדפוס הממשלתי, 1939. 8 ע' 8°.
המעטפת. בראש המעטפת: פלשתינה (א"י). שירות ההתגוננות בפני התקפות אוויר.

721 (באוואן אליזבת) (Elizabeth Bowen). תחית עם ישראל וגורלו. ירושלים, דפוס מים חיים, 1939. 30 ע', [1] דף. 8°.
שער נוסף. באנגלית. מספרי מיסיון.

722 ביגל, מ[שה] א[הרן] [Moshe Aron Beigel]. לשוננו בפי עוללים. תל-אביב, הוצד המרכזי של ארגון עובדי המרכז לחניך, (דפוס "אחדות"), תש"א. 21 ע'. 8°.
בראש השער: ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י.

723 בילצקי, י[שראל] ח[יים] [Srol Bilecki]. שירי העצב והאור. (מיידש א. גרינשפן). תל-אביב, "גוית", (דפוס הפועל הצעיר), תש"א. 70 ע'. [1] דף. 8°.

724 בלנק, אליהו [Eliahu Blank]. ארץ-ישראל: ספר גיאוגרפי (עם סקירה היסטורית כלכלית, תרבותית וכו'). תל-אביב, המחבר, (דפוס הפועל הצעיר), תש"א. 168 ע'. מפות, תמונות. 8°.
= ספרים "תמצית"... מספר 4.

725 בן-אברהם, ד. סטאלין... תל-אביב, 726 בן-דוד, י[שראל] ח[יים]. רצפה בת-איה; מחזה תניכי (חזון נ"כי) בחמש מערכות עם התזמנה (שבע הופעות)... תל-אביב, "שניר", (דפוס "גושנברג"), תש"א. 86 ע'. 8°.
אחרי שם המחבר.

726 בן-דוד, י[שראל] ח[יים]. רצפה בת-איה; מחזה תניכי (חזון נ"כי) בחמש מערכות עם התזמנה (שבע הופעות)... תל-אביב, "שניר", (דפוס "גושנברג"), תש"א. 86 ע'. 8°.
אחרי שם המחבר.

אביב, (דפוס "הנקדן"), תש"ב. 58 ע' / [1] דף. 8°.
740 גביע הכסף לרבי משה סילבר שליט"א.
משלוח מנות ליום שוכנס לגבורות י"ג אדר תש"א. מאת
חוג מוקדיו ומכבדיו במלאכות אליעזר רייבלין.
ירושלים, (דפוס בית יתומים דיסקין), תש"א. 32 ע' /
פורטרטים. 8°.

741 גורדון, א[הרן] ד[וד] [A. D. Gordon].
... על היהדות. מלקט, ערוך ומבאר עלידי יהודה
איגס. תל-אביב, הוצאת "העובד הציוני", (דפוס "הפועל
המזרחי"), תש"ה. 32 ע' / 8° = פרקים לעם
ולנער, 2. (ספרית "מקורות" של הסתדרות "הנער
הציוני" העולמית). מנוקד. עם מבוא מאת העורך.

742 גורדון, יהודה ליב. שירים נבחרים
סוהרים בידי אשר בן ישראל. א-ב. 2 חוברות.
ירושלים, ר. מסי (דפוס "המערב"), תרצ"ט. 40, 39 ע' /
8° = אוצר התלמיד, חוב' ט"ו-ט"ז (ד-ה).
בראש השער: יהודה ליב גורדון (יל"ג).

743 גינסברג, פ. שנים שהתנצרו; ספור
מאת פ. גינסברג. מעובד ומחדש מהמקור האידישאי
ע"י משה עמנואל בן-מאיר. ירושלים, דפוס "מים חיים",
[1939?]. 16 ע' / 8° מספרי המיסיון.

744 גרוזבסקי, יהודה [Jehuda Grasovsky].
תוספת ל"מלון השפה העברית" חלק
א: מלואים. חלק ב: תוספת ותקונים. תל אביב,
דביר, (דפוס "גוטנברג" צבי כספ), תש"ב. [3] דף.
291 ע' / 8°. את המלון ראה ק. ס. שנה י"ד ע' 13.

745 גריבסקי, פנחס בן צבי [P. Grigewski].
אשת חיל; הגברת גיסל דינוביץ
ליום "השלשים" למותה. פעולותיה על שדה המסחר
והצדקה בעיה"ק ירושלים. יצא לאור ע"י פנחס בן יאיר.
[ירושלים, דפוס סלומון, (תרצ"ט). 13, [1] ע' / פורטרטים.
8°.

746 גרין, אברהם. השקל ותפקידיו
לפנים והיום... סקירה כללית על מפעל השקל בכל
תקופות ימי עמנו עד היום. מוקדש למפעל השקל הציוני
בתרצ"ט. תל-אביב, (דפוס א. מוזס), תרצ"ט. 16 ע' / 8°.

747 גרשטקר, [פרידריך]. על נהרות
מיסיסיפי; ספור מאת גרשטקר, עברית צבי

בסוף מכילים חמר על הלואה והסכון יפוחליאבים
שנדפס גם במקומות אחרים.

733 ברגמן, משה. זיכרון בתריות א;
גחש"א מנהגי ירושלים. משעת גסיסה עד אחרי הקבורה.
חלק א. ירושלים, דפוס "איתאח", תש"א. [5] דף, 38.
[2] ע' / 8°.

734 ברלי, יוסף. יסודות מדינה שמושית
מאת יוסף בארי (ברנון). (מתוך שיעורים מקורס למגדלי
מספוא). [תל-אביב], ההסתדרות הכללית של העובדים
העבריים בא"י, הסתדרות הפועלים החקלאים, 1939.
28 דף, טבלאות, ציורים. 4°. מהמעטפת. — הקטוגרף
מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.

735 ברית טרומפלדור, א"י. שירי בית"ר
(ברית יוסף טרומפלדור). בהוצאת המחלקה לתרבות
ולתעמולה שע"י נציבות בית"ר בארץ-ישראל. [תל-
אביב], (ורשה, דפוס Sikora), תרצ"ט. [1] 75, 75 ע' / 8°.
... "Printed by Shilton Betar in Poland"

736 ברית פקוח לקואופרציה החקלאית
העובדת בע"מ. ילקוט. חוב' י"ב-י"ג. 6 חוברות.
תל אביב, [1940-1941]. [1] 51 : 57 : 57 דף : 35.
[1] ע' : 86 דף : 42 ע' / 4°. עם טבלאות. מהמעטפת.
— הקטוגרף מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.
התכן : חוב' י"ב : המספוא בהשקאה. חוב' י"ג :
הפלחה. חוב' י"ד : מושבי העובדים בתרצ"ט. חוב' ט"ז :
משקי העובדים בשנת ת"ש. חוב' ט"ז : הקבוצות
והקבוצים בהתישבות ובמושבה בת"ש. חוב' י"ז : התנועה
בקבוצים (בשנות תרצ"ח-ת"ש). חוב' ט"ז : י"ז נדפסות.
חש"מ. הוצדל : 8°. חוב' ט"ז ואילך 1941.

737 ברנשטיין, צבי. כה ל חיי : הסתדרות
הפועל המזרחי בארץ ישראל במלאת חיי שנה לקיומה.
תל אביב, הוצד הפועל של המזרחי, (דפוס הפועל
המזרחי), תש"ה. 88 ע' / טבלאות. 8° = ספרית
זורה ועבודה, חוברת י"ח. — מנוקד.

738 ברץ, יוסף [Joseph Baratz]. הישוב
במערב : הרצאה בועידת קרן היסוד באנטורפן.
ירושלים, קרן היסוד, (דפוס "הוצאת ארץ-ישראל"),
תרצ"ט. 40 ע' / 8°.

739 בת-חורין, לאה. מול הים : שירים. תל-

(דפוס "העברי", 1941). [3] דף 42; 51. [1] ע' 8°.
"אשר י"י הועד המפקח על בתי הספר של המזרח"
בא"י. כספר עזר ללמדה ולתלמיד. — חלק ב': דפוס
ש. וינפלד.

755 (הופין, אליעזר [ויגפריד] [S. Hofien];
צבי ויטלס [H. Viteles]; מרק יפה). מצע לאחור
של ארגוני הפרוסנים (נוסח מתוקן). (התקונים צוינו
במהדורה השניה הזאת ע"י אותיות "כתב סופרים".
(תלאביב) דפוס שושני, 1929. 18. [1] ע' 4°.
מהדורה א' ראה ק. ס. שנה י"ז ע' 19.

756 (הורוביץ, יוסף [Josef Horovitz].
בוגרי עלית הנוער (לאור המחקר בשנת
תש"א), מאת יוסף הורוביץ. ירושלים, הלשכה לעלית
הנוער, (דפוס "אחיות", תש"ב. 128 ע' [1] דף טבלאות.
8°.
בראש השער: הסוכנות היהודית לארץ
ישראל. המשרד המרכזי לשוב יהודי גרמניה בארץ
ישראל. הלשכה לעלית הנוער. התכן: מכון המוצא.
חלוקת הנוער לפי צורת הכשרתו. דרכי הנוער שסיים.
ושלא סיים את הכשרתו. הכשרה נוספת. בוגרי הנוער
העולה בקיבוצים ובקבוצות הבודדים. עזרה להורים.
יציאה מהארץ. תוצאות המפקד. סיכום.

757 (הלפרין, חיים. המשק החקלאי
העובד; (עיקרי ההוצאה בעידה החקלאית
האממית — 22—26 בינואר 1939). (תלאביב) דפוס
"הפועל הצעיר" [1939] 15. [1] ע' 8°.

758 (ההסתדרות הכללית של העובדים
העבריים בארץ ישראל. היעידה החמישית
של ההסתדרות. מנס ראשון, ב"ו באייר תש"ב.
19—23 באפריל 1942. תלאביב, (דפוס "אחיות").
תש"ב. 256 ע' טבלאות. 8°.
למכירתה. את הקודם ראה ק. ס. שנה י"א ע' 282.
התכן: תוצאות הבחירות. רשימת הצירים. ד. רמז:
דברי פתיחה. ב. כצנלסון: כשרם בוא המחר. מ.
שרתוק: ענייני המדיניות. הויכוח המדיני. תשובות
שרתוק וכצנלסון. ז. רובשוב: דברי נעילה.

759 (ההסתדרות הכללית של העובדים
העבריים בארץ ישראל. חוקת הבחירות
היחסיות. תלאביב: הועד הפועל (דפוס "הפועל
הצעיר", תש"א — 1940. 18. [1] ע' 8°.

ברמאר, תלאביב. "דעת", (דפוס הפועל המזרחי).
[1941] 122 ע' [1] דף 8° (ספריה לנוער).
Friedrich Gerstäcker: Die
Flusspiraten des Mississippi

748 גרץ, אהרן [A. Gerz]. ההתישבות
החדשה: (סיכום ראשון). ירושלים, המחלקה לנוער
של הלשכה הראשית לקרן היסוד, (דפוס עזריאל).
תש"ב. 31. [1] ע' תמונות. 8°.

749 דגל ציון. אגדה ספורטיבית. "דגל
ציון"; הסתדרות היהודים הספרדים תלאביב. (תל
אביב, דפוס "ארץ", [תש"ט] 16 ע' פורטרטים. 8°.
מהמעטפת — האחראים: א. תורגמן, א. משלון.

750 דגל ציון. אגדה ספורטיבית. המיפקד
הכללי הראשון של "דגל ציון". (תלאביב,
דפוס עזריאל). [תש"ט] 16 ע' פורטרטים, תמונות. 8°.
מהמעטפת — בראש השער: הסתדרות היהודים
הספרדים. תלאביב.

751 דוד, גרטה. פאטה מורגאנה ועוד
ספרים. ירושלים, מס. (דפוס "המערב", 1940). 70 ע' [1]
דף. 8°.
בראש השער: גרטה דוד.

752 דוידית, ד. זיפתינוק. ציורים מאת
אריה נבון. (ירושלים, הוצאת בית הבריאות של הדסה
בירושלים וקופת חולים של ההסתדרות הכללית של
העובדים העבריים בארץ ישראל, [תש"ט] 32 ע' 8°.
מצויר ומנוקד. = ספריה לילדים. 3. בראש השער:
בעקבות ק. צינקובסקי — ר. דוידית.

753 (הברמן, אברהם מאיר [Abraham Ma-
I]er Habermann). גוילים; מאת ספורי
אגדה. תל אביב, צ. לינמן, (דפוס "הפועל הצעיר").
תש"ב. 143. [1] ע' 8°.
בראש השער: הימן
ירושלמי [פסיונונים]. תכנם של הספרים האלה:
הספר העברי וגלגוליו, היחס לספר מצד גדולי ישראל,
סופרים וחובבי ספר. רובם נדפסו תחלה בירחון
"גלינונות".

754 הולצברג, יצחק רפאל הלוי. ילקוט
פרושים לתורה. לוקט מהפרושים של גדולי
ישראל ע"י יצחק רפאל הלוי הולצברג, בראשית, שמות.
2 כרכים. ירושלים, מס. בסיוע קרן א"י של המזרחי.

766 ההסתדרות הציונית. ההנהלה בא"י.
בחירות צירים לקונגרס הציוני (א) תקנות
הבחירות, (ב) תקנות בדבר עריכה, בקרת ותקנים של
רשימות הבחורים, (ג) תקנות בדבר רשימת בחירות
עולמית, (תרגום מהנוסח הגרמני המקורי), ירושלים,
הנהלת ההסתדרות הציונית, (דפוס עזריאל), תרצ"ט.
[1] ע' 8°.

767 ההסתדרות הציונית. קונגרס. החלטות
הקונגרס הציוני הכ"א עם סקירה על הרכב הקונגרס.
גיובה, א—ט' באלול תרצ"ט... ירושלים, ההנהלה של
ההסתדרות הציונית, (דפוס חיים), [ת"ש?] 32 ע' 8°.
את הקודם ראה ק. ס. שנה ט"ז ע' 154.

768 התאחדות אגודת הספורט לחובבים
בארץ ישראל. החוקים הרשמיים להתאחדות
הבינלאומית כדוריד. תלאביב, ת"ש 2, [1] 12 דף, 8°.
מהמעטפת. הקטגורף מכתבמכונה בצד אחד של הדפים.

769 התאחדות אגודת הספורט לחובבים
בארץ ישראל. החוקים הרשמיים לפי
ההתאחדות הבינלאומית לכדורסל. תלאביב, (דפוס
עזריאל), תרצ"ט. 28 ע' ציורים. 8° מהמעטפת.

770 התאחדות החקלאים הזעירים בארץ
ישראל. תלאביב, (דפוס "נשר", תרצ"ט). 8 ע' 4°.
מהמעטפת.

771 התאחדות הסוחרים הכללית בארץ
ישראל. הועידה הארצית הראשונה (י"ז ניסן
תש"א — 14.4.41); דין וחשבון, חומר עיוני וסקירה על
הסניפים. ירושלים (דפוס מוסס), [תש"א] 15, [1] ע' 4°.
מהמעטפת.

772 וידרא נ. הדיג בארץ ישראל.
תלאביב. מרכז החבל הימי לישראל, (דפוס הפועל
המזרחי, 1939). 45 ע' תמונות. 8° = ספרות
מרכז החבל הימי לישראל, חוברת ד'. מנוקד.

773 ויס, עקיבא אריה. שתי הצעות מאת
עקיבא אריה ויס (מתוך כתבי יד שביד המחבר), תל'
אביב, דפוס "הרצליה", [1939], 7, [1] ע' 8°.
בראש השער: לביטוסו של השלום העולמי הכללי.

774 הועד הלאומי היהודי א"י. המחלקה
הסוציאלית. העבודה הסוציאלית בכנסת

760 ההסתדרות הכללית של העובדים
העבריים בא"י. מועצת פועלי חיפה. בעיות
האגוד המקצועי. הפועל בתעשייה [חיפה]
(דפוס "אות", 1941). 3—45 ע' 8° = אגרת 5—6.

761 ההסתדרות הכללית של העובדים
העבריים בא"י. מועצת פועלי תל-אביב ויפו.
שיטת החשוב היחסי בקביעת התור לעבודה
(עם לוחות שמושיים). הצעת השיטה, הביאורים וחשוב
הלוחות מאת שמואל הנהלר, עריכת הביאורים: ביר
מזכירות ועדת הבקורת המרכזית. תל-אביב, (דפוס
"הפועל הצעיר", תש"א — 1940). 48, [1] ע' טבלאות.
8° מהמעטפת. "הדפסה מיוחדת מקובץ חוקת
התור לעבודה וסדרי הערעור" בהוצאת הועד הפועל של
ההסתדרות. ע' [49] נדפס על המעטפת.

762 ההסתדרות הכללית של העובדים
העבריים בא"י. מועצת פועלי תל-אביב ויפו.
המחלקה להיגיינה מקצועית וסוציאלית.
1940 מספרים וסיכומים. [תל-אביב] תש"א.
[1] 21, 5 דף, 4° מהמעטפת — הקטגורף מכתב
מכונה בצד אחד של הדפים.

763 ההסתדרות הכללית של העובדים
העבריים בא"י. מרכז לתרבות. ליום
ההסתדרות: פרקי קריאה לחוג ולמסיבה. (תל'
אביב, הוצאת המרכז לתרבות, (דפוס "אחדות", ת"ש.
[1] ע' 8°.

764 ההסתדרות הכללית של העובדים
העבריים בא"י. מרכז הקואופרציה למלאכה,
לחרושת ולשרותים ציבוריים. סיכומים
סיכומים; דין וחשבון משנות 42—1938, לועידה
החמישית של הקואופרטיבים למלאכה, חרושת ושרותים
ציבוריים, המסוגלים למרכז הקואופרציה — ברית
סיקוק בע"מ. תלאביב, מרכז הקואופרציה — ברית
סיקוק בע"מ, (דפוס "אחדות", תש"ב. 212, [1] ע'
טבלאות, תמונות. 8° בראש המעטפת: הקואופרציה
למלאכה, חרושת ושרותים ציבוריים. — ראה גם ק. ס.
שנה י"ז ע' 18.

765 הסתדרות העובדים הלאומית בארץ
ישראל. מועצת עובדי תל-אביב. פעולותינו
דין וחשבון שנת ת"ש—תש"א. (תל-אביב, דפוס "ספר",
[תש"א] 106, [1] ע' פורטרט. 8°.

בראש שער חוברת ד: גלויאליהו. בראש שער חוברת ה: תיקון העולם במלכות שדי. — קבצי מאמרים. העורך: [עקיבא אריה ויס]. את הקודם ראה ק. ב. שנת י"ח ע' 226.

775 הוצעו הלאומי ליהודי א"י. מחלקת הבריאות ומחלקת החנוך. מפעל החלב בבתי הספר: ירושלים, (דפוס "אחזה"), תרצ"ט — 1938. 32 ע', תמונות. 8°. בראש השער: הוצעו הלאומי לכנסת ישראל בארץ ישראל. ועדת מפעל החלב לילדי בתי הספר מטעם מחלקת הבריאות ומחלקת החנוך.

776 ועד הלשון העברית. מלון למנחי מסגרות ונסחות, עברייאנגליזציה צרפתית-גרמנית, ובנו 82 ציורים... ירושלים, (ועד הלשון העברית בהשתתפות מוסד ביאליק, דפוס וייס), תש"ב, [4] דף, 112 ע'. 8°. = סדרת מלונים לחקלאות ולמלאכה. א. = מלוני ועד הלשון העברית. יא.

777 ורהפטי, מרדכי. עלילות קפסון בן חיל; ספר וציר מרדכי ורהפטי. ירושלים, ר. מס, (דפוס "גרפיקה"), [1939]. 3—22 ע'. 8°. מהמעטפת.

778 זהר (לקוטים). כי עין בעין יראו בשוב ה' את ציון; מאמר פין זיה"ק אין סוד פין משיח'ס צייטען פין ה'תר"ר ביו ה'ת"ש באלף הששי [ירושלים, תרצ"ז—?] [8] ע'. 8°. "בראשית קי"ז—קי"ט". — מקור ותרומה ביוזית.

779 ח. נ. ז. שלמה המלך או המלך שלמה; ספור. (תל-אביב, דפוס "הארץ"), [1939]. 9 ע', [1] דף. 8°. מנוקד.

780 חבל ימי לישראל. חבל החבל הימי לישראל, (דפוס הוצאת ארץ-ישראל, תרצ"ט). [8] ע', תמונות. 8°.

781 חבקיין, נ. ב. התואם (סימטריה); ערכו בהנדסה ובקישוטי הרבוע, עם 4 לוחות ו-17 ציורים בטקסט... עם הקדמות מאת הרמן שטרק ות[יאודור] מוצקין, ירושלים, ר. מס, (דפוס "ארץ ישראל, ת"ש), 27, [1] ע', תמונות. 8°. הדפסה מרחבת ומתוקנת מתוך "החנוך", חוב' א' ת"ש.

782 חברה חדשה השלום. חוב' ב—ה. 3 חוברות. תל-אביב, (דפוס הרצליה), ת"ש. 96; 32; 32 ע'. 8°.

80° = חבורות לקריאה וללמוד הסגנון בקורסים לעברית שעליה האוניברסיטה העברית, א. התכן : מספר האגדה של ביאליק ורבינצקי. ש"י עגנון : מעשה המשולח מארץ הקדושה. ד. פרישמן : תתחדש. י. ח. ברנר : נחומים.

796 ירושלים. האוניברסיטה העברית.

הסתדרות הסטודנטים. 11 ספרים (חות העת המעוט). לידן חשבון מפעולות ועד הסתדרות לשנת ה' תרצ"ח. ירושלים. (דפוס "אחיה"). תרצ"ט. 8 ע"י 8°. בראש השער : הסתדרות הסטודנטים של האוניברסיטה העברית בירושלים.

797 ירושלים. בית העם ע"ש ח. נ. ביאליק.

בית העם ע"ש ח. נ. ביאליק. ירושלים. (דפוס התחיה). ת"ש. 16 ע"י 8°. סקירה על פעולות בית העם במשך חמש שנים.

798 כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב. ספר

עיקרי דינים, יבואר בו בקצרה הלכות איסורי לשון הרע ורכילות כפי מה שהורה... רבי ישראל מאיר הכהן, בספרו... הפך חיים, מאת שמואל בהר"ג, ר' מרדכי דומינער. ירושלים. דפוס בית יחזקאל ויסקין, ת"ש. 38 דף. 8°.

799 כנעני, יעקב. לתולדות ההגנה

בישראל. (סקירה היסטורית) עם הקדמה מאת [ישראל] הלפרן. תל-אביב, ארגון עובדי המרכז לחינוך, ועד סניף העמק, ת"ש. 11 דף. 4°. מהמעטפת. — הקטגוריה מכתב-מכונה בצד אחו של הדפים.

800 כפולר, בן-ימין [Benjamin Kapuler].

מחזור הזרעים בירקות... בעריכת ש. ד. יפה. תל-אביב, "ספרית-השדה", (דפוס "הפועל הצעיר"). תש"ב. 23 [1] ע"י 8°. בראש השער : הסתדרות הפועלים החקלאים / ארגון מגדלי הירקות.

801 כפר הראה. ישיבת בני עקיבא. ישיבת

בני עקיבא : מהותה ודרכה. כפר הראה, עמק חפר, [תל] אביב, דפוס הפועל המזרחי, תש"ב. 31 [1] ע"י תמונה. 8°.

802 ס' כרם ציון... יוצא לאור ע"י "מדרש בני

ציון", קבוץ לבירור הלכות ארץ ישראל. — 2 כרכים. ירושלים, (דפוס סלומון), ת"ש. 28, 66 ע"י 2 [2] דף.

המורה העולמי (דפוס העברי של י. ורקר), תש"ב. [2] דף. 42, 183 ע"י 8°. נדפס תחלת בירוחן "סיני" ב' א—ח' (תרצ"ז—תש"א). חוברת אחת (אות "ב") של הלסקין התלמודי הנה יצאה לאור כספר אנונימי ע"י חברת "מקצי נודמים" (ליק, 1874) עם מ"מ ותקוני טעויות מאת רפאל נטע רבינוביץ.

790 יומן לתלמיד ; עם פרקים למקרא ולעיון

בידיעת הארץ מתוך "שערי מולדת"... הוצא לאור בהמלצת מועצת המורים למען הקרן הקימת לישראל. א : שער הגליל העליון מאת י. עזרני. תל-אביב, י. שפירא, (דפוס "ספר"), [תרצ"ט]. 24 ע"י 8°.

791 ילין, אבינעם [Avinoam Yellin].

ש צ ר ל ש ו נ ו ; ספר למוד ליסודות הלשון, לשנה הרביעית בבית-הספר העממי ולמקבילה לה בבה"ס התיכוניים, מאת אבינעם ילין, אריה אילן [אנריה] אל קל ע"י מציר בידי נחום גוטמן... מאדורה. רביעית מהקדמת (ספר א). תל-אביב, "אמנות", (דפוס הפועל המזרחי), ת"ש. 65, [2] ע"י תמונות. 8°. את המהדורה הקודמת ראה ק. ס. שנה י"ג ע"י 21.

792 ילין, אטה [Atta Yellin]. לצאצאי ;

הזרונות. חלק שני. ירושלים, (דפוס "המערב"), תרצ"ח—תש"א. [4] דף. 96 ע"י פורטרטים, תמונות. 8°. את הקודם ראה ק. ס. שנה ט"ו ע"י 414. הספר מקיף את השנים תרמ"ה (זמנן ושוואה) — תרס"ח. בספר מסופר גם על ר"ד ילין, כל השנים ישבו בירושלים, פרט לזמן קצר ביהוד (ע"י פתח-תקוה) וכמוצא.

793 יערי-פולסקין, יעקב [Jacob Jaari].

Poleskin. פרנקלין ד. רוזוולט... תל-אביב, "אישים ומאורעות", (ההפצה בידי ד. טופל, דפוס "דיג"), תש"א. 61 ע"י 8° = אישים ומאורעות ג.

794 ירושלים. אהל-תורה. מכתבי הרבנים

הגאונים דארעא דישאל על הישיבה הגדולה, "אהל תורה" בית ווד, בית מדרש גבוה להשתלמות אברכים רבנים בע"ק ירושלים, רחבי. ירושלים, "אהל תורה", (דפוס קלישר, הקדמות ת"ש — 1939), 7, VII, 16 ע"י 2 לוחות-תמונות. 8°. מהמעטפת. — הקדמות בעברית, ביוזמה בצרפתית ובאנגלית.

795 ירושלים. האוניברסיטה העברית. פרוזה

ס פ ו ר י ת... ירושלים, (דפוס וינפלד), תרצ"ט. 31 ע"י

- [2] 124 [1] ע' 8°. התכן: 1: קונטרס חיי
שלמה; כולל הלכות ערלה ונטע זרביע... 1: קונטרס
נחמת ציון; כולל תדושים ובאורים בה' התלויות
בארץ... בתחלת קונטרס ד' (ע' 11): כרם ציון; תוכן
אחת ההלכות הקבועות שהגיד רבנו... צבי פסח פראנק.
ראה גם ק. ס. שנה ס"ו ע' 154.
- 803 - כרמי, עבריה, זיבול, לוקט ועובד ע"י
עבריה כרמי, עין חרוד, הקבוץ המאוחד, ת"ש. 29 ע',
טבלאות, תמונות. 8°. = ספרית סמינריון העבודה, א.
מהמעטפת. — הקטגורף מכתב-מכונה.
- 804 כשר, שמעון, לבקר רנה; שירים.
ירושלים, הוצאת הספרים הארץ-ישראלית, (דפוס הפועל
המזרחי), תש"א. 62, [2] ע', 8°.
- 805 לחמי, אהרן, מהדורא שניה של "זכותנו
בארץ ישראל" עם הספסות חשובות: התורה של
ארץ ישראל שריר וקיפ... תלאביב, דפוס
צבי גרסטנר, [1939?] 10 ע', [1] דף, 8°.
- 806 לוי, יצחק, בעל סה; תשובות ומאמרים.
נוה יעקב, (ירושלים, בית יתומים דיסקין), תש"א. 43
[צ"ל 49] ע', 8°. מהמעטפת. — ע' [49] נדפס על
המעטפת בסוף הספר ע' [45—49]: הרב יצחק (לעזוי)
לוי, בעל-פה; מפעולותיו ויצירותיו.
- 807 לויתן, ליפא, מישחק הכדורגל, תל-
אביב, אגוד השופטים, 1941, 78, [2] ע', 8°.
- 808 ליסגרי, ה. [פרוספר] אוליבייה,
הקומונה הפאריסאית 1871. עברית א. ד.
שפירא, (מרתביה), הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס
השומר הצעיר, 1941), 304 ע', פורטרטים, פסימיל,
2 תכניות מקפלות (בתיק), תמונות. 8°. (ספרית
פועלים), כראש השער: ה-פ. א. ליסגרי, שם המקור:
Prosper-Olivier Lissagaray: Histoire de la
commune de 1871.
- 809 ליפשיץ, יוסף, עיקרי תורת
הספרות... תלאביב, גמסיה "השכלה" ת"ש. [1]
61 דף, 8°. הקטגורף מכתב-מכונה בצד אחר של הדפים.
- 810 לנער; ספרית ארץ ישראל של הקרן הקימת
לישראל. פ-פ"ג. 3 חוברות, תלאביב, "אמנות",
- (דפוס הפועל) המזרחי, תש"ב. 8°. מנוקדים. — את
הקודמים ראה ק. ס. שנה י"ט ע' 91.
פ: גיטלין, [מ'ל'ח]: חלדה. 63 ע', תמונות.
פ"א—פ"ב: סמסונוב, אריה; זכרון-
יעקב. 144, [3] ע', פורטרטים, תמונות.
פ"ג: יערי, אברהם; בית הספרים
הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים (במלאת יובל שנים
לקיומו). 103 ע', פורטרטים, תמונות, התכן: חלק
א, חמשים שנות התהוות; נציגים
ראשונים (קריאתו של ר' יהושע השיל לזון מולדוני
בשנת תרל"ב ליסד בית ספרים לאומי בירושלים, וייסוד
ספריה על שם מונטיפיורי בשנת תרל"ה); "בית הספרים
לכני ישראל" (נוסד בשנת תרמ"ד); "בית ספרים מדרש
אברבנאל" (נוסד בשנת תרנ"ב); התעוררותו של יהושע
סירקין (בשנת תרנ"ד); ד"ר יוסף חזנוביץ; גנוי
יוסף; הבנין הראשון לבית-הספרים; ימי עמידה
ונסיונות; כסוס (תרס"ג—תרע"ד); למרחב (אחרי
המלחמה העולמית הראשונה); הבנין בראש הר הצופים;
חלוקה משמורת, חלק ב, מקץ יובל שנים;
תפקידו המשולש של בית-הספרים; גנוי בית-הספרים,
רשומים זמיונים; בית-הספרים כבית-כינוס לספרים העם;
אסף האוטוגרפים והפורטרטים היהודיים; המדעים
הכלליים, כגנוי בית-הספרים; שרות הצבור; "קריה
ספר"; על סף יובל-השנים השני — נוספר צלומים
שונים; פורטרטים (של ר' יהושע השיל לזון ושל ד"ר
חזנוביץ); תמונות בנין בית-הספרים; פסימילים של
כתבי-יד וספרים יקרי-מציאות.
- 811 מגלות לבתי הספר. 108: קרו, יוסף
בן אפרים; פרקי שלחן ערוך, ערוכים בשכיל
בתי-הספר ולעם על ידי הרב יעקב ברמן, ג. (חקת
הפסח), תל אביב, "אמנות", (דפוס "הנוקד"), ת"ש.
[4] דף, 79 ע', 8°. מנוקד.
- 812 מי, קרל [Karl May], הנשיא
האינדיאני, מעבר על ידי [נחמן] ונלמן ולפונסקי-
תלאביב, "יורעאל", (דפוס רוהל, תש"ב), 138 ע', 8°.
(ספריה "יורעאל"), מנוקד.
- 813 מיכאל, שחרית; שירים, תלאביב,
"במעלה", (דפוס "אחדות"), תש"א. 94, [2] ע', 8°.
- 814 מינץ, בנימין, סדר שולחן ערוך
על פי אלף-בית, והוא אוצר ההלכה, התפלות והמנהגים

821 ניקלסון, רינולד א[ליון]. תולדות הספרות הערבית... תרגמו לעברית יוסף יואל ריבלין, חלק א, ירושלים, חברה להוצאת ספרים ע"י האוניברסיטה העברית, (דפוס "אחוד", תש"ב, [4] 148, 2 ע' 8°). שער נוסף באנגלית, שם המקור: Reynold Alleyne Nicholson: A literary history of the Arabs, החרגום נעשה עפ"י ההוצאה האנגלית האחרונה.

822 סוכובולסקי, י. (העישון בפרדסים); א. בעיות העישון בפרדסים. בי. רשמי סיור במצרים. בית-אלפא, תרצ"ח. 12 דף, 4°). בראש השער: הסתדרות הפועלים החקלאים, ארגון מגדלי פירות. (מחוז הצפון). מהמעטפת. — הקטגורף מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.

823 הסוכנות היהודית לא"י. תועדה המרכזית לתחבורה. תערוכה לחרשת מכוונת חקלאיות והובלה, מטעם תועדה המרכזית לתחבורה, ת"א ש"י. הסוכנות היהודית לא"י, בשותף פעולה עם האגוד למען תוצרת הארץ. (תל-אביב, פרסום ליטוני, דפוס ארץ ישראל, [1940] 32 ע', סבלאות. 22: 24 (רחבו גדול מארכו). מהמעטפת. — ע' [1]—[9], 27—32: מודעות.

824 הסוכנות היהודית לא"י. היועץ לעניני התגוננות בפני התקפות אויר (הג.א.). ההתקפה מהאוויר וההגנה האקטיבית. תל-אביב, לשכת ההדרכה המרכזית ליועץ הסוכנות היהודית לעניני הג.א. (דפוס "הפועל הצעיר", תש"א — 1940. 79. [1] ע', דיאגרמות. 8°). "פרי עבודתו של א. מ. בר-אילן, בהשתתפותו של ג. קפלן, "רשימת מונחים", עברית-אנגלית, ע' 7—9.

825 סלומון, טוביה. שערי הר הבית. חמשת שערי הר הבית הנקובים בשמותיהם כמסכי (מדות א' ב') "שני שערי חולדה", "קיסוס", "סוד", "שער שושן", מציאותם כיום מקומם וצורתם. נערך ע"י טוביה סלומון, ירושלים, דפוס סלומון, תש"א. 34. [2] ע', תכנית, הפגנות. 8°.

826 ספרית הבלש. סריה א. 1—5. 5 חוברות. תל-אביב, "הבלש", תש"ד. 31. [1] ע' בכל חוברת. 8°. התכן: 1: אבני ג; הרצח בבית המשוגעים. — 2—3: דניאל, ד; הומפיר השחור. חוברת ג.

הנהגים בזמננו בארץ-ישראל ובחוץ לארץ. ערוך ומסודר על ידי בנימין מינץ. תל-אביב, (דפוס "הארץ"), תרצ"ט. 15. [1] ע' 2°. פרוספקט.

815 "מכבי הצעיר". א"י. ספריה למדריך. חוברת א—ד. 4 חוברות. תל-אביב, ת"ש. 24: 20: 52: [1] 15. דף. מצוירים. 4°. בראש השער: הסתדרות "מכבי" ארץ-ישראל. המפקדה הארצית של ה"מכבי הצעיר". — מהמעטפת. — הקטגורף מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים. התכן: חוברת א: רשימות הסטוריות. — חוב' ב: לחנה; חמר לשיחות, מסיבות ונשפים. — חוב' ג: מסלולנו בעריכת מחלקת האכשרה. הגודל: 8°. — חוב' ד: ל"א באר; חמר לשיחות, הקראות והופעות.

816 המכבי הצעיר. ברית הצופים. בהגשמה. כפר המכבי, ההנהלה העולמית, (דפוס "הפועל הצעיר", תל-אביב), תרצ"ט. 32 ע', תמונות. 8°. מהמעטפת. הסכס בגרמנית. על עמ' ד' של המעטפת: "נועד להפצה בחוץ-לארץ בלבד".

817 "מפעלי התעופה בא"י". התעופה העברית בארץ. [ירושלים, דפוס עזריאל, 1939]. 8 ע', תמונה. 8°. יצא גם ביוונית בשם: אידושע אחיאציע אין ארץ ישראל.

818 [נג'רה, ישראל]. סדר די כתובת התורה... קון איל אמרו חכמים... אין לאדינו... נדפס מחדש ע"י המוציא לאור רפאל מזרחי... ירושלים, דפוס עזריאל, תרצ"ח. 8 דף. 8°. בלאדינו ובעברית.

819 נחמן בן שמחה מברסלב. ספר המדות מרבינו נחמן... נדפס כבר... עם מראה מקומות... מהר"צ... נחמן אבדיק טשעהרין... [ומאת] מוה"ר צוקו הכהן מלובלין. דעתה הדפסותו מחדש... ירושלים, (דפוס "אשכול"), תש"א. [2] דף, 20, 328 ע'. 8°. "הובא לב"י הדפוס ע"י יונה ליב לאיכל ברסלב".

820 נחמן בן שמחה מברסלב. ספר סיפורי מעשיות מה שוכניו לשמוע מסי רבינו... נחמן מברסלב... ה—ת. בחוברת אחת. ירושלים, דפוס העברי, ת"ש. [2] 2—47 ע'. 8°. עברית ויוונית, זו למטה מזו. — את הקדמות ראה ק. ס. שנה י"ט ע' 13.

הופיעה בשם: אגם המסתורין (הוספיר השחור — חלק ב'). — 4—5: אבני ג': שודדי העדרים. חוברת ה' הופיעה בשם: חוק האקדח; שודדי העדרים — חלק ב'.

833 פוסק, זליג, חרונים, עם פתיחה מאת משה סמבטיון, תלאביב, "ידידים", (דפוס הפועל המזרחי), תש"א, 68, [3] ע', 8°.

834 הפועל; התאגדות לתרבות גופנית בארץ ישראל. בחינת היכולת בהתאגדות לתרבות גופנית "הפועל" בשנת תרצ"ט — 1939. תל-אביב, מרכז "הפועל", (דפוס "אחדות"), [1939] 24 ע', טבלאות. 8°.

835 פיארברג, מרדכי זאב. כתבי מ. ז. פיארברג (מהדורה חדשה, ערוכים בידי אליעזר שטיינמן). בתוספת: א. צורר מכתבים אל אחד העם. ב. פרקי הערכה מאת מ. ז. ברויצבסקי, י. קלוזנר, י. פיכמן. ג. פיארברג בעינינו — א. שטיינמן, תל-אביב, ("כנסת", דפוס "אחדות"), תש"א, 188 ע', [2] דף, פורטרט. 8°. התכן: ביאוגרפיה, פרקי הערכה. א. שטיינמן: פיארברג בעינינו — בערב, הקמיע, לאן? העגל, הצללים, ליל אביב, יעקב השומר, מכתב גלוי לברדיצבסקי, ספרותנו היפה וחובותיה, מכתבים מוואהלין, צורר מכתבים אל אחד העם, הערות (ביבליוגרפיות), זוהי המהדורה החמישית של כתבי פיארברג (ויש לחקן הערה ב' שבעמ' 189), הראשונה — קרקוין, "הספר", תרס"ד; ב' — שם תרע"ז; ג' — ורשה, "אחיאסף", תרפ"ב; ד' — ניו יורק, קרן מן, תרצ"ז (ראה ק. ס. שנה ס"ז ע' 297). במהדורה זו הושמט המבוא המקיף מאת י. קלוזנר ונתוספו הדברים שצוינו בשער וגם פרק ראשון ממכתבים מוואהלין (ע' 169—171).

836 פלאי, י. ספר הילד; רשימות על התפתחות הילד; סדר על ידי י. פלאי, תל-אביב, י. סמילנסקי, (דפוס הוצאת ארץ ישראל, 1939), [32] ע', טבלאות. 8°. מהמעטפת.

837 פריצקר, אשר. ספר לקוטי פרושים של רש"י ראב"ע, רשב"ם, רמב"ן, רלב"ג, אברבנאל ועוד. בצדף הערות וביאוגרפיה של כל מפרש וביבליוגרפיה של ספריו שלו ושל מפרשיו. נועד לבתר ספר תלמידים... חוברת א': פירוש ר' אברהם אבן עזרא. בראשית, שמות ויקרא, תל-אביב,

הופיעה בשם: אגם המסתורין (הוספיר השחור — חלק ב'). — 4—5: אבני ג': שודדי העדרים. חוברת ה' הופיעה בשם: חוק האקדח; שודדי העדרים — חלק ב'.

827 "עיונות"; משק הפועלות להכשרה הקלאטית. תכנית להכשרה חקלאית במשק הפועלות "עיונות" על יד נסציונה, מיסודן של ההסתדרות הפועלית לנשים ציוניות "ויצו" / ההסתדרות נשים עבריות רומניה / מועצת הפועלות של ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל. (תל-אביב, דפוס "הפועל הצעיר", תרצ"ט), [12] ע', תמונות. 21: 24 (רחבו גדול מארך). מהמעטפת.

828 עפר, יצחק. גאולים; מחזה בשלש מערכות מההוי הארץ-ישראל, כפר עטה, הספריה ע"ש יעקב זנדבנק, (חיפה, דפוס "אות"), תש"א, 100 ע', 8°.

829 עקביא, אוריאל. ארצות ועמים. ספר קריאה ועבודה בכתבי-הארץ, חוברת ה-4. חוברת: תל-אביב, "יורעאל", (דפוס רוהל, 1940), 40: 84: [4] 79—166: 88 ע'. 8°. מנוקדות ומצוירות. התכן: ה: עולם ומלאו; תבנית הארץ, תנועות הארץ, חלקי תבל, רשת המעלות, האקלים. ו-י: אסיה (א-ב), ח: אפריקה, את הקדומות, ראה ק. ס. שנה י"ז ע' 31.

830 "עקיבא"; אגדת הנער העברי. התנועה החלוצית באגדות הנער העברי "עקיבא". (בית יהושע; תל-אביב, דפוס "עתידי", ת"ש), 161: [3] ע', מפה, פורטרט, תמונות. 8°. "החמר המודפס בחוברת הזאת נבחר ותורגם מעתונות התנועה שהופיעה — ברובה בשפה הפולנית — במשך 15 שנה... התרגומים נעשו ע"י משה זינגר", האחראי: משה זינגר.

831 (פוגל), משה צבי. ספר זמרת הארץ; קובץ השקפות ועיונים והגיונות בדבר... מצות ישיבת ארץ ישראל ובנינה המיוסדים על מקראי כתבי קודש, ועל... מאמרי חז"ל והנחמכים... על... מאמרי תקיפת גאונים וקדושי קדמאי ובתראי... נאסף בס"ד מאת משה צבי באאמ"ר כמהור"ר אברהם... ירושלים, דפוס בית החתומים ודסקין, תש"א, 96 ע', 8°.

832 פולק, אדולף [Adolf Pollak]. הקרן הקיימת לישראל; פעולותיה והשגיה. ירושלים, הלשכה הראשית של הקרן הקיימת לישראל, (דפוס

העברית הריאליסטית (1860—1881). ירושלים, חברה להוצאת ספרים עליד האוניברסיטה העברית, (דפוס "העברי"), תש"ב. V, 219—581 ע' 8°. ביבליוגרפיה: ע' 219—221, 279, 347—348, 353—357, 486—487. את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ת ע' 231—236; שם גם בקורת מאת ג. קרסל. יתכן: מ. ל. לילינבלום: ביבליוגרפיה: תולדותיו: ימי נעוריו. תקופת אודיסה: ימי המלחמה לתיקונים בדת ובחיים. התקופה הקוסמו-פוליטית-הסוציאליסטית. המעבר אל חבת ציון. התקופה של חבת ציון והציונות. ספריו. הערכה כללית. — ל. טרדון: ביבליוגרפיה. תולדותיו והשתלשלות יצירתו: שנות-הלמודים. שנות הנדודים: תקופת פועינז, — שאול, — טלו. שנות ההוראה (תקופת פטרבורג). סוף-ימיו של גרדון. ספריו. שירתו. גרדון הפרוואיקן. הערכה כללית. סיכום. הוספות ותיקונים.

843 קלוזנר, יוסף [Joseph Klausner]. מנחם אוסישקין: תולדותיו ומפעל חייו... ירושלים, הלשכה הראשית של הקרן הקימת לישראל, (דפוס ירושלים, תש"ג). 103, [1] ע', לוחות-פורטטים ולוחות-תמונות. 8°. "קשה לכתוב ספר קטן על אדם גדול שבמשך שישים שנות-חיים כמעט לא עבר עליו יום בלא נאום ובלא פעולה. ועל כן יש בספר הנכחי דף עיקר-פעולותיו של אוסישקין." (מהדקדמה). הספר יצא ליום השנה הראשון לפטירתו של אוסישקין (י"ב בתשרי תש"ב).

844 קלימובסקי, ארנסט ו. עירית תל-אביב וחוקותיה. מלוטט ומסודר על ידי א. ה. קלימובסקי [תל-אביב] סיעת הפועלים בעירית תל-אביב, תרצ"ט — 1938. [2] 8—2, [4] דף. טפסים. 2°. מהמעטפת. הקטגוריה מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים. בראש השער: ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל.

845 קמינקא, אהרן [Armand Kaminka]. מדוע דרך דשעים צלחה? שלשה פרקים בבחינה צדקה אלהים בעולם, על פי שיטה הגיונית. ירושלים, (דפוס "אחיה", תש"א. 11, [1] ע' 8°.

846 קרן היסוד. המחלקה לנער. מסעלה של קרן היסוד בארץ ישראל: (ראשי-פרקים לשיחות). מחזור א, אגרת א—ג, מחזור ב, אגרת א, 4. חבורות. ירושלים, המחלקה לנער של הלשכה הראשית

"תבונה" (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"א... 64 ע' 8°. מהמעטפת. — ביבליוגרפיה: ע' [63]—64.

838 פרנקל, אברהם הלוי (Abraham Adolph Fraenkel). מבוא למתימטיקה: בעיות ושיטות מן המתימטיקה החדשה... כרך ראשון: המספר והפונקציה. ירושלים, חברה להוצאת ספרים עליד האוניברסיטה העברית, (דפוס הספר), תש"ב. XII, 381 ע' [1] דף. ציורים. 8°. שער יוסף באנגלית. "בבחירת החומר ועריכתו שמתי שלוש מסרות לנגד עיני: לסלול דרך להבנת מהות המתימטיקה ולקליטת חומר נבחר מבין בעיותיה ושיטותיה. לפני צעירים וצעירות קוראי עברית... לתת חומר מועיל למורים בבתי-ספר התיכונים בא"י... לעזור למבוגרים אשר אינם בעלי מקצוע אבל שמרו על יחס חיובי למקצוע זה... ליצור להם השקפה עצמאית על קשרי המתימטיקה אל התרבות החדשה בכלל, ואל הפילוסופיה בפרט." (מהדקדמה). — בסוף הספר: מפתח המונחים והסימנים (בתרגום לאנגלית ואם יש צורך גם לגרמנית ולצרפתית): ע' 354—364; מפתח השמות (בצירוף פרטים ביוגרפיים אחדים ולפעמים גם הוצאת כתביתם): ע' 366—380.

839 ציוזיק, ברוך [B. Chizik]. אנציקלופדיה (אנציקלופדיה). הוצאה מיוחדת... אלוה, 1—2. 2. חבורות. תל אביב, דפוס הנקדן, (1941). 16: 17—40 ע' תמונות. 4°. מנוקד. מהמעטפת. — את "האוצר" ראה ק. ס. שנה ט"ו ע' 427.

840 צ'נסטובסקי, שושנה. דוגמאות לנושאים בכתה א': (מתוך העבודה). עין חרוז, ועדת החינוך שע"י הקבוץ המאוחד, (דפוס הקיבוץ המאוחד), תרצ"ט. 26, [1] ע' 8°.

841 (קופר), [ג'ימס פנימור]. מרד ביער: ספור מעובד ע"י צבי כרמאיר. תל-אביב, "דעת", דפוס "הפועל המזרחי", (1941). III ע' 8°. (ספריה לנוער). "הספר הזה מעובד לפי א. [?]. קופר". עובד הספר: The last of the Mohicans, by James Fenimore Cooper.

842 קלוזנר, יוסף [Joseph Klausner]. היסטוריה של הספרות העברית החדשה: שיעורים... כרך רביעי, ספר שני: הספרות

(דפוס "גוטנברג" — צבי כספ, תש"א, 94 ע' 8°.
ספר "פתגמים (ממשלי העמים)" ממחבר זה
ראה ק. ס. שנה ט"ו ע' 176. הפתגמים הניתנים כאן
(חוץ ממועטים מאד) לא נדפסו קודם בשום מקום ואף
אחד מהם לא נכלל בספר הקודם. התכן: ממשלי
העמים. — מפי חכמים (פרי יצירת יחידים). — פירושים
(פתגמים שנתחברו אגב עבודת-התרגום). — התרגום
הוא חפשי.

853 ריכמן, חנניה. משירת העולם. קבץ
תרגומים חפשיים תלאביב, "יבנה" (דפוס "גוטנברג"
— צבי כספ, תש"ב), 105 ע' 8°.
התכן: ד.
מרדקובסקי: סקיהמוני, ו. בליק: הנמר. ר. קפלינג:
אם. מתוך "אגדת פרישקף" לטגנר: חקת אביזרים.
מיסטרל: מגלי. ה. היינה: שירים שונים. ס. יסנין:
שירים שונים. א. מזרדה: זמר על מוויטה. א. פוא:
פעמונים. א. וילד: בלדה על בית-הכלא בריינג.

854 ריכרדל, יוסף. מבוא: שירים. תלאביב,
"במעלה", דפוס "הנקוד", תש"ב (1941), 63 [1] ע' 8°.
בראש השער: יוסף ריכרדל.

855 ריכרט, עזרא. רומניה. תלאביב,
הוצאת (דפוס) א. מוס, [1940], 1 [1] דף 5—28 ע' 8°.
= ספרית עמים וארצות. 1. בראש השער: עזרא ריכרט.

856 רסקו, אל הכפר! רסקו, החברה
להתיישבות חקלאית ועירונית בע"מ... (תלאביב, דפוס
רוזנבלט, את פרובוש, [ת"ש], [12] ע' 8°.
מפה. 8°.
בעברית ובגרמנית. שער נוסף בגרמנית: Auf's
Land... Rural and Suburban Settlement Co.
Ltd. "Rassco"...

857 שולולף, ז. איך נתניה מוכנה
לתקופת החורף. נתניה, (ת"א) דפוס "אחיות",
תרצ"ט. 15 ע' 8°.

858 השומר הצעיר. א"י. תקנון התנועה.
תלאביב, ההנהלה הראשית, (1939), [2] 2—21, [4] דף.
תמונות. 16: 21 (רחבו גדול מארכו). מהמעטפת. —
בראש השער: הסתדרות השומר-הצעיר בארץ-ישראל.
הקטגורף מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.

859 השומר הצעיר. הסתדרות עולמית של
נער צופי חלוצי. העשור להסתדרות עולמית

לקרן היסוד. תרצ"ט—תש"א. 28, [2] דף, מפה: 28;
26; 36 דף. 16: 20 (רחבו גדול מארכו). עם
ביבליוגרפיה בסוף כל חוברת. הקטגורף מכתב-מכונה
בצד אחד של הדפים. התכן: מחזור א: ההתיישבות
החקלאית הלאומית: אגרת א: תולדות ההתיישבות
הלאומית בארץ ישראל. תרצ"ט. אגרת ב: הקרקע
ומפעלי המים בהתיישבות החקלאית. ת"ש. אגרת ג:
המתיישבים והבעיות החברתיות. ת"ש. מחזור ב: עבודה,
שכון ומפעלים: אגרת א: העבודה העברית כמושבה.
תש"א.

847 הקרן הקימת לישראל. הקרן הקימת
ובית הספר: סקירה על הפעולה בארצות, מוגשת
לכנס המורים הרביעי למען הקרן הקימת, ירושלים,
(דפוס "אחיה", תש"א. 35, [1] ע', תמונות. 8°.
הפעולה הספרותית (רשימה): ע' 24—27.

848 רוזנבלט, מרדכי. חלום נפלא... של
ר' מרדכי רוזנבלט... המפורסם בשם ר' מרדכי
אשמינער. תלאביב, (דפוס חלפיות) תרצ"ט. 7,
[1] ע' 8°.

849 רוזנבלט, נטע. את השקדים והמע
העיוור מציחה לחתוך או אסור? ע"ד אברים
מיתרים כביכול בתוך אופתנו... מאת נטע רוזנבלט...
ירושלים, "טבעונית", (דפוס בית-התומים דיסקין),
תרצ"ט. 32 ע' 8°.
מתוך כתב-יד ספרו של
המחבר העומד לצאת, האין עלינו להתרפאות?

850 רושקביץ, פ. הנסיעה. Hanessiah.
(תלאביב, דפוס סטודיו), [1939], [12] ע' מפות,
תמונות. 8°.
"סדור החוברת וצוירים מאת פ.
רושקביץ". הטקסט בעברית, באנגלית או בגרמנית.

851 [ריול, שלום]. ספר המצאה לשלום
עולם; (המצאה להמצאות). מכל תכנית עולמית
להצלה מהירה לכל אדם... (המחבר: שלום ברנש מצ.
= שלום ב"ר נחום שלמה מצפת). חוברת א. ירושלים
(ספריית "מכאל" על ידי ארגון "מכאל", דפוס "ארץ
ישראל"), תרצ"ט. 18 ע' 8°.
לחוברת צורפה:
הסנסציה הגדולה האוניברסלית המעשית. הומצאה
המצאה לשלום עולם. 1 דף. 2° גדול מצויר.

852 ריכמן, חנניה (H. Reichman). ממשלי
העמים ומפי חכמים. תלאביב, "יבנה"

מי קהל), ת"ש — 1939, 14, [2] ע' 8°. התכן : לשכות העבודה בחו"ל. לשכות העבודה בא"י.

864 שלום, ש. [= שלום יוסף שפירא Schapira, Iom Josef Schapira]. פנים אל פנים ; שירים. תל-אביב, מוסד ביאליק עלידי "דביר", (דפוס "אחדות"), תש"א. 164 ע' 8°. הספר הוכתר בחורף תש"ב ב"פרס ביאליק" מטעם עיריית תל אביב.

865 שלזינגר, מרדכי בן שמואל (M. Schle-
singer). קנטרס ואוד מצל מאש ; מכל פרושים בדרך דרוש על י"ו מדרשים פליאים וסתומים (כמנין ואוד). חובר ע"י הרב מרדכי יפה מרגליות שלזינגר מלפנים אב"ד דק"ק א"ש (איוונשטאדט). ירושלים, דפוס א. קאטצבורג, ת"ש. [3] דף, 29, [1] ע' 8°.

866 שמואל, בנימין. מחברת העיניין. רשימה ביבליוגרפית לכתבי דוד [אריה] פרידמן (תרע"ב-תש"ב). תל-אביב, "אסף", (דפוס "הארץ", תש"ב). 36 ע' 8°. יצאה במאתים טופסים רשומים, למלאת שלשים שנה להופעתו של מאמר הבקרת הראשון של ד. א. פרידמן ב"השלח". הרשימה מסודרת לפי סדר הזמנים וכוללת 280 חבורים. החומר של כל שנה ושנה מסודר לפי הענינים : בקרת ועיון, ספרות יפה, רפואה ושמירת הבריאות, אישים. בסוף החוברת (ע' 33-35) רשימת החבורים, שיצאו בהוצאת מיוחדת (ס"ה 14). רשימת כתה"ע והוצאות הספרים שהשתתף בהם פרידמן (44) ושערך אותם (12).

867 שפירא, ל' [פא]. בקלחת הרוסית ; פרקי זכרונות (1914-1924). ירושלים, א. לוטטיגמן, (דפוס ש. זינפלד), תש"ב. [3] דף, [5]-154, [2] ע' פורטרטים. 8°. המחבר מספר בספרו זה על מה שראו עיניו בשנות המלחמה והמהפכות ברוסיה (מקום המעשה : קיוב, פלך פודול ובמקצת קרסנוודיפובסק, ופלך וולין) ועל ההרפתקאות שעברו עליו. המחבר מתאר את האווירה הכללית, את היחסים בין יהודים ולא-יהודים, את המחתרת הציונית, את "פרצופו" של כל שלטון ושלטון, כפי שהתבלט בחיי יוסיים. כמה מהמעשים, שעליהם מסופר בספר, לא נודעו בשעתם. בין השאר מסופר על משפט צעירי-ציון בקיוב ב-1922, על תגיגת הכרות בלפור, על בקורו של ביאליק בקיוב לפני עזבו את רוסיה (ב' 1921) ועל בקורו של פרופ'

של נער צופי חלוצי השומר הצעיר. ציונים ותאריכים 1930-1940. אפיקים (דפוס הקיבוץ המאוחד), תש"א. [1] דף, 6, 168, [3] ע' טבלאות, פורטרטים, תמונות. 8°. התכן : מבוא : ממקורות התנועה. — בתחילת המבחן. — שנות הבנין. — בכור הפועל. — עתונות וספרות התנועה (ע' 163-164).

860 שורץ, מאיר בן אהרן. ספר רמ"ז ; חדשים על התורה, ממני מאיר במוה"ר אהרן שווארץ... ירושלים, דפוס י. ע. "איתאח", ת"ש. [1] דף, 42 ע' [1] דף. 8°.

861 שורץ, שלום [Shalom Schwartz]. זבוטינסקי לותם האומה. עשרה פרקים עם ארבע תמונות. ירושלים, (המחבר), דפוס הפועל המזרחי, תש"ב. [5] דף, 406 ע' פורטרטים. 8°. בראש השער : שלום שווארץ. המחבר השתמש בחומר ארכיוני עשיר. גם אסף זכרונות מכמה עסקנים (מצדו י.ב. ומתנגדיו) שנפגשו איתו בשטחי-פעולה שונים. המחבר, שאינו בן-מפלגתו של ז.ב., כתב את הספר בהערצה רבה לז.ב. האיש והסופר. התכן : הקדמה. זבוטינסקי בא"י — ארבע עליותיו לארץ. קושטא — תרס"ח-תר"ע. ז.ב. הסופר : שירת נעוריו. הרומן "שמשון". שני ספריו הפוליטיים. בשדה הלשון העברית. בינו לבין ביאליק. למען האוניברסיטה העברית. שיטתו הסוציאלי. תקופת אודיסה. ז.ב. באגרותיו. נספחים : ז.ב. על עצמו. מכתבי ז.ב. אל ביאליק. אגרת פרידה שהוגשה לז.ב. ע"י תגדור. כיצד הסכים ז.ב. לספר הלבן 1922. אגרת ז.ב. אל בית"ר בביה"ס בצויתזוקיה. האמת על ההסכם עם פטלורה. "הבנייני תחת כנפך" של ביאליק בתרגומו האנגלי של ז.ב.

862 שטראוס, ולטר [Walter Strauss]. בית-הילדים בקבוץ. מבנוו ההגיני והכלכלי. כתוב בידי ו. שטראוס על יסוד חקירה משותפת עם ש. כרמן וא. כהן. חלק ראשון : היוג והילד הרך. תל-אביב, (דפוס "המחרג"), 1940. [2] 62 דף, טבלאות, תכניות. 4°. מהמעטפת. — בראש השער : ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל. מרכז קופת-חולים. — הקטגוריה מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.

863 שלוגר, ש[לום]. לשכות עבודה צבוריות שאינן מטילות מסים. (תל-אביב, דפוס

חרדי, למורות ולנגנות... תל אביב, סמינריון חרדי למורות ולנגנות "בית יעקב", בתל אביב, תרצ"ט. [1], 3—34 ע' 4°. מהמעטפת. — הקטוגרף מכתב מכונה. — עד פרק ה', 31.

873 תנ"ך. תורה. (לקוטים). תורה לילד. נסדרה על ידי נחום גבריאלי, ברוך אביבי. ספר א—ב, 2 כרכים: הצירים מעשה ידי נחום גוטמן, תל אביב, יבנה, (דפוס "הנקדן"), תש"א. 134, [2]; 155. [3] ע' 8°. התכן: ס' א': בראשית. ספר ב': שמות, במדבר, דברים. לספר א' צרף: נחום גבריאלי, ברוך אביבי: תורה לילד. חוברת לעבודה ולחזרה. א': בראשית. 64 ע' 15: 23 (רחבו גדול מאד).

874 תפלות. ברכות לכיתה א. תל אביב, המחלקה לחנוך של עיריית תל אביב, (דפוס "הנקדן"), 1939. 30 ע' 8°.

875 תפלות. להנצל הוא ובני ביתו מן הסכנה יאמר בכל יום פעם אחת (ואם ח"ו תהיה אזעקה יאמרו אותו פעם אחרי פעם...). ירושלים, מרכז ישיבות המקובלים בע"ה"ק ירושלים, יפוס "האימץ", [תש"א]. ד, [1] ע' 8°.

876 תפלות. סדור מנחת ירושלים, כולל תפלות לכל השנה (לחול — ולראש חודש), ברכות ראשונות ואחרונות לשמ"ע לכל התפלות, עם דגשים, מוגה ומדויק. היטב. ירושלים, מ. פריעדמאן, [תרצ"ז]. [4], 2—55, [2] דף 8°.

877 תפלות. ספר שירי שמחות... עם דרוש תפלין (מכתבי הר"י שבתאי עליו). יצא לאור בהוצאות העורכים חביב בח"ר שבתאי עלון, מרכזי בח"ר משה עלון, בהשתדלות הרב יוסף ריבלין. ירושלים, דפוס סלומון, תש"א. [3] דף 148 ע', פורטרט. 8°.

878 בעהם, אדאלף [Adolf Böhm]. קרן קימת לישראל (דער אידישער נאציאנאליסטישער גייע אייזגאבע באארבעט פון אדאלף) פאלאק, ירושלים, הויפט-ביורא פון קרן קימת לישראל, (דפוס "הספר", הקדמה תרצ"ט). 125 ע' [1] דף, טבלאות, מפה, פורטרטים תמונות. 8°. הוצאה קודמת בשנת תרפ"ז.

879 ירושלים. פערצינינגטע צדקה אנשטאלט

י. פרידלנדר, שבא בשליחות מאת יהודי אמריקה ונפל חלל (ב'1920). אגב, המחבר מצין שאחרי המהפכה הן התלמידים היהודים בפולטנה לרפואה בקיבוץ ארבעים אחוז מהמספר הכללי. — ע' 59: בפרעות בפרוסקורוב בפברואר 1919 נהרגו יותר מחמשת אלפים הרוגים, צ"ל יותר מאלף וחמש מאות הרוגים. ראה Comité des délégations juives: Les pogromes en Ukraine. Paris, 1927. p. 54—5.

868 שצרבנסקי, מאיר. ספר אור המאיר: שו"ת וברורים בשאלת למוד התורה לנשים... תל אביב, סמינריון חרדי למורות וגנות "בית יעקב", תש"א. [1] דף 57 ע' 8°. סקירה על הסמינריון: ע' 52—57. — הקטוגרף מכתב-מכונה.

869 (תדהר, דוד) [David Tidhar]. דין וחשבון על הוצאת זכרונות אברהם שפירא בשני כרכים (15 איגודים 1938 — 10 יולי 1939). [תל אביב], (דפוס ה. ציפקין), [1939]. 3—23, [1] ע' 8°. מהמעטפת. — דבר לקוראים ולתורמים: חתום ע"י דוד תדהר. על ספר "אברהם שפירא" מאת יהודה איזלשטיין (ראה ק. ס. שנה י"ז ע' 15).

870 תנ"ך. כתבי הקדש עם באור מקרא מפרש מיסודם של א. טריוושי, ד. נוסטיק ונ. לויין. הוצאה חדשה ארץ ישראלית מתקנה ומתאמה לצרכי הלמוד בימינו. (ספר ישעיהו... בצרף מבוא ומאמר אחרות ספר ישעיהו ורעיונותיו היסודיים מאת אנהרן קמינקא. עם רשימת סדר הזמנים... של תקופת ישעיהו וספרו מאת א. א. עקביא). תל אביב, יורעאל, (דפוס רוחלד, 1941). 224 ע' 8°.

871 תנ"ך (לקוטים). התנ"ך מדבר. ירושלים, קרן קימת לישראל, (דפוס ירושלים), ת"ש. 16, 18 ע' 8°. "הקרן הקימת לישראל בירושלים... אספה בחוברת זו את הקטעים מן התנ"ך המעידים עדות נאמנה על הקשר הנצחי של עם ישראל אל ארץ-ישראל." (מהקדמתו של מ. אוסישקין). עברית ואנגלית. שער נוסף באנגלית: Keren Kayemeth Leisrael: The voice of the Bible הפסקים מפיאיים אחרונים שונים במקצת בשני המדורות.

872 תנ"ך. תורה. ספר בראשית, מפורש על ידי תנאים רבינוביץ, אגב הוצאה בסמינריון

887 **Herrmann, Hugo.** Keren Hajessod; Anfänge jüdischer staatsmässiger Finanzpolitik. Jerusalem, The Eretz Israel Foundation Fund Keren Hayesod Ltd., (typ. Palestine Pub. Co.), 1938. 91 p., chart., port. 8°.

888 **Herrmann, Hugo.** Keren Hayesod; the beginnings of a Jewish public treasury. Jerusalem, Eretz Israel (Palestine) Foundation Fund Keren Hayessod Ltd., (typ. Palestine Publishing Co.), 1939. 42 p., port. tab. 8°.

889 **Hourvich, Lea.** Modern cosmetics and care of the body. (Jerusalem, Wein- feld's Printing Press, c1939). 2 p. l., 7—84 p., 1 l., illus. 8°.

890 **Joint Committee for Youth Affairs.** Catalogue of English educational material on Palestine and Zionism issued for the most part by Zionist organisations and institutions. Jerusalem, Joint Committee for Youth Affairs, Representing: The Zionist Executive, Keren Kayemeth Leisrael, and Keren Hayesod, 1939. 1 p. l., II, 47 p. 4°.

Supplement [no.1]—4. [Jerusalem]. [1939?].—40. 4 nos. 3; 5; 8; 11, [1]. 1. 4°.

יותר לא הופיע. הקטגורף מכתב-מכונה.

891 **Kapliwatzky, Jochanan.** Arabic language and grammar. Pt. [I]—II. 2 v. Jerusalem, R. Mass, var. printers, 1940—42. 4] p. l., 168 p.; 151 p. 8°. שער נוסף בערבית. Key to the Arabic language and grammar. 26 p.

892 **Keren Hayesod.** Annual report... for the year 5699 (1st October, 1938—30th September, 1939). [Jerusalem, 5700 1939]. 10, 2 l. tab. 4°. הקטגורף מכתב-מכונה.

893 **Keren Hayesod.** Tätigkeitsberichte der Landeskomitees an das Hauptbüro des

טען. א הונדערט יאר פון וואונדערבארע טעטיגקייטן אין די הייליגע לאנד ביי די פערזאניגטע צדקה אג' סאאלטען אין ירושלים. United Chari- Jerusalem Institutions of Jerusalem ty, (דפוס סלומון). [1939?]. 15 ע', פורטרטים, תמונות. 8°. מהמעטפת — ביודית ובאנגלית. — על המעטפה השמאלית שער נוסף באנגלית: A century of wonderful activities in the Holy Land by the United Charity Institutions of Jerusalem.

880 **Audit Union of the Workers' Agricultural Co-operative Societies Ltd.** Concise survey of agriculture in Palestine. Tel-Aviv, [1939]. 11 numb. 1. 4°.

מהמעטפת. הקטגורף מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים. בראש השער: ברית מקות לקואופרציה החקלאית העובדות בע"מ.

881 **Bardi, Benno.** Job. Jerusalem, B. Bardi, 1941. 1 p. l., 29 p. 2°.

הקטגורף מכתב-מכונה.

882 **Christie, W[illiam] M.** An outing from Haifa to the Sea of Galilee. (Haifa, typ. B.J.S. Printing Press), [193-?]. 3—16, [2] p. 9:13 (רחבו גדול מאד). מהמעטפת.

883 **First fruits;** leaves from the journal of Ein Hashofet, Palestine, July 1937—July 1938. Jerusalem, Keren Kayemeth Leisrael and Keren Hayesod, (typ. Hauman Press), 1938. 54, [2] p., illus. 8°.

884 **Fraenkel, Adolf.** Address of the Rector of the Hebrew University A. H. Fraenkel. Graduation ceremony 22 Nissan 5699, April 11, 1939. (Jerusalem, typ. Azriel). [1939]. 11 p. 8°. חריגים מעברית.

885 **Glikson, Artur.** Gedanken ueber Religion. [Jerusalem], (typ. "Achva", 1941). 1 p. l., 5—36 p. 8°.

886 **Hankin, Joshua.** A ten-year settle- ment plan in Palestine, n. p., [1940?]. 1 p. l., 12 numb. 1. 2°. הקטגורף מכתב-מכונה.

Hayesod, 1939. 2 p. l., 2—84 numb. l., 2 l., tab. 40. מהמעטפת — הקטוגרף מכתב-מכונה.

901 **Schneider, Schimon.** Der Weg des (Hanoar bazioni). Tel-Aviv, Weltzentrale des (Hanoar bazioni), (typ. "Hapoel-Hazair"), 1939, 47, [1] p., illus. 80.

עם שער עברי על המעטפת: דרך הנוער הציוני תל-אביב, המזכירות העליונה של הפתחות, הנוער הציוני העולמית, 1939 — תרצ"ט. על עמ' ר' של המעטפת: ההפצה בחוץ-לארץ.

902 **Selikson, L.** Civil procedure, comp. by L. Selikson, ed. by A. M. Apelbom. Tel-Aviv, 1940. 2 p. l., VI, 200 numb. l. 20.

הקטוגרף מכתב-מכונה כדז אחד של הדפים.

903 **Strauss, F. H.** A B C of income tax in Palestine. Jerusalem, "Achiasaf", ("Ahva" Printing Press), 1941. 2 p. l., 100 p. 80.

904 **Swatitzky, Reuven.** In the Privy Council. On appeal from the Supreme Court of Palestine between Reuven Swatitzky appellant (defendant) and the Government of Palestine respondent (third party). Case for the appellant, (Tel Aviv, typ. "Achdut"), [1938?] 10 p., 1 l. 40. = No. 57 of 1938.

905 **Tramer, Hans.** Zionistisches Mönchtum und jüdische Wirklichkeit; ein Wort an die "Idealisten" unter uns. Tel-Aviv, "Matara", (typ. "Sefer" Press), 1939. 11 p. 80.

(Palästina im Kriege; eine Schriftenreihe).

906 **Transjordan, Government.** Report on the water resources of Transjordan and their development, by M. G. Ionides... incorporating a report on geology, soils and minerals and hydro-geological correlations, by G[eorge] S[tanfield] Blake. London, (pref. 1939). XXIII, 371, [1] p., illus.,

Keren Hayesod für die Kongressperiode 1937/1939. Mit Verzeichnis der Vorstände der Landeskomitees des Keren Hayesod. Jerusalem, 1939, [1], 50, 13 l. 40.

מהמעטפת — הקטוגרף מכתב-מכונה.

894 **Magnes, J[udah] L[eon].** Address of the President of the Hebrew University... Graduation ceremony, 22 Nissan 5699, April 11, 1939. (Jerusalem, typ. Azriel), [1939]. 7 p. 80. תרגום מעברית.

895 **Magnes, J[udah] L[eon].** War and the remnant of Israel; address of the President of the Hebrew University... Opening of the term 16 Heschvan 5700, October 20, 1939. (Jerusalem, typ. Azriel), [1939]. 3—16 p., 1 l. 80. תרגום מעברית.

896 **Moadim; Play Publishing House.** Tel-Aviv. Palestinian plays; a catalogue for 1939/40. Tel-Aviv, (typ. Palestine Publishing Co.), [1939]. 31, [1] p. 80.

897 **Moses, Jakob.** Mehr Kaufkraft durch Planwirtschaft; zur Wirtschaftsge-nesung Palästinas. Tel-Aviv, "Matara", (typ. Dayag Press), 1939. 11 p. 80.

(Palästina im Kriege; eine Schriftenfolge).

898 **Moses, Margarete.** Der verborgene Klang; Roman einer zerbrochenen Welt. Tel-Aviv, "Matara", 1940. 335, [1] p. 80.

מחיי היהודים בגרמניה במאה העשרים. מקום המעשה: גרמניה, פולין ואיטליה.

899 **Palestine, Government.** Staff list of the Government of Palestine, showing appointments and stations on the 30th June, 1941. Jerusalem, Government Printing Press, [19]41. 1 p. l., 38 p. 20.

ראה גם ק. כ. שנה י"ז ע' 178.

900 **Radt, Jenny.** Der Keren Hayesod als Wirtschaftsfaktor. Jerusalem, Keren

„פרוך המלחמה לאור התעודות היסלומטיות.“
התכן: הפולנים והגרמנים בשנות 1919—1934. מוצא
של יהודה איהתקפה. התקופה בין חתימת החוזה ופרוך
המלחמה. בין ראשון ושלישי בספטמבר 1939. מסקנות.

911 الجاحظ، عمرو بن بحر أبو عثمان. مختار
البيان والتبيين لأبي عثمان عمرو بن بحر الجاحظ بقلم
خليل يدس وشريف الشاشيبي. القدس، طبع
مطبعة بيت المقدس، ١٣٥٢ ١٩٣٤. ٢٤٨ ص. 80.

מבחר מס „אלבאן ואלתביין“ לאלבאחט, מאת
כליל בידס ושריף אלנשאשיבי. ירושלים 1934.

912 الجوزي، نصري. رواية الشموخ المحترقة
تأليف نصري الجوزي. القدس، طبع بمطبعة بيت
المقدس، [١٩٣٧؟] ٦٩ ص، صورة. 80
„הגרות הנבערים“, דרמה מאת נצרי אלגיוני ירושלים
[1937?].

913 غندور، محمد مصطفى. القضية الفلسطينية
في ١٨٠ يوماً، تأليف محمد مصطفى غندور...
حياء مكاتب غندور، عكا، مطبعة السروجي، ١٩٣٨.
٣٢ ص. صور. 80

„השאלה האית במאה ושמונים יום, מאת מחמר
מעספא גנדור.“ חיפה 1939. — הכוונה למאה ושמונים
יום של שביתת הערבים.

diags. (fold.), maps (fold.), tab. (part
fold.) 20.

בראש השער: Government of Transjordan.

907 Vilnay, Zev. Steimatzky's Palestine
guide. General survey by A[lfred] Bonné.
Jerusalem, Steimatzky Pub. Co., (Azriel
Press), 1941. 8 p. l., CXXVIII, 352 p., illus.,
maps (3 fold. in pocket), plans, tab. 80.

ביבליוגרפיה (רק ספרים באנגלית): ע' CXXV—
CXXVIII. מהדורה א' ראה ק. ס. שנה י"ג ע' 37.

908 Whitfield, Angela. Greek for a
shilling; specially prepared for H.M. Forces
in Middle East. Jerusalem, Steimatzky, n.
pr. [1940?]. 63 p., fold. map. 80.

909 World State Volunteers. Report on
Palestine. 1—2. 2 v. Oxford, England, (The
Commercial Press Jerusalem), [1938—39].
17 l.; 8 p. 80.

החיה הראשון בהקסגורף מכתבמכונה בצד אחד של
הרפים הגדול: 40.

910 Zawada, Sławomir [pseud. of Leon
Koczy]. Wibuch wojny w świetle dokumen-
tów dyplomatycznych. Jerozolima. (typ.
"The Jerusalem Press Ltd."), 1942. 98 p.,
1 l. 80. = Biblioteka naukowa na Bliskim
Wschodzie, Nr. 2.

הספרות העברית ומדע היהדות

עתונים וקבצים

915 געזונט... יארבאנג 1, נומער 1—2, יולי/
אויגוסט — סעפטעמבער/אקטאבער 1940 (New York,
Health Publishing Co.), 1940. מורטט,
תמונות. 40. „איינציקע אידישע מאנאטשריפט אין
די פאראייניקטע שטאטן און קאנאדע סאר געזונט היגענע
און פאפולערע מעדיצין.“ — העורך: ס. ל. בארדאן
(גל' 1) ה. גרושקין (גל' 2). שער נוסף באנגלית:
Health. — יותר לא הופיע ?

916 דער טאג. פינף-און-צמאנציג יארהיגער ידבר

914 נתיב; כמה עברית. בוקרשט, מרכז „תרבות“,
תרצ"ט. 80. מהמעטפת. תכניות ההופעה לא נזכרה.
העורך: ב. ה. דוחובני. גל' [א] יצא בסיון. עם שער
רומני על עמ' ד' של המעטפת. התכן: ח. זיגלבוים;
מ. צ. מאנה. — י. אגרת: בעל ה„אני הקבוצי“ (ג)
סוקולוב. מ. גולדנברג: כפרוס (הגיג לב). י. ויינשטיין;
אומנות וקיה (מונולוג). שירים מאת י. קוטשר. צ. צלמן.
ק. ברתיני. די חומסקי. ביבליוגרפיה.

decoration of the synagogue at Dura-Europos. H. A. Wolfson: Hallelvi and Maimonides on design, chance and necessity.

921 **The Answer**, devoted to the war problems of the Jewish nation. New-York, American Friends of a Jewish Palestine, 1941, 40.

שבועון. גל' 5 של כרך א' יצא ב' 28 במרץ. הקטגוריה מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים. — ראה לעיל מספר 918.

922 **Canadian Jewish Congress**. Monthly bulletin. Montreal, 1937, 80.

גל' ה' של כרך א' יצא ביוני.

923 **The Canadian Jewish magazine**, dedicated to the work of promoting better understanding amongst the members of the human family. Montreal, 5701, 40, illus.

תכניפות ההופעה לא נזכרה. העורך: A. I. Livinson. גל' א—ב' של כרך ד' יצא בסבת—שבט תש"א.

924 **Cincinnati. Hebrew Union College**. ...Annual. Board of editors: David Philipson, Sheldon H. Blank, Julian Morgenstern, Abraham Cronbach. Volume XV, Cincinnati, 1940, 3 p. l., 558, 56 p. 80.

את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ז ע' 42. **התכן**: Sh. H. Blank: Studies in Deutero-Isaiah. J. Lewy: New parallels between Habiru and Hebrew. J. Morgenstern: The historical antecedents of Amos. S. Krauss: Some remarks on Daniel 8. 5. H. H. Rowley: Jewish proselyte baptism. E. Werner: Preliminary notes for a comparative study of Catholic and Jewish musical punctuation. J. Z. Lauterbach: The origin and development of two Sabbath ceremonies. B. J. Bamberger: A messianic document of the 7th century. Fr. Rosenthal: A Judaeo-Arabic work under Sufic influence. H. Engländer: Rabbenu Jacob ben Meir Tam as grammarian. J. Mann: A commentary to the Pentateuch à la Rashi's. Fr. Landsberger: The Cincinnati Haggadah and its decorator.

לוי גינצבורג: הערות וביאורים לשירי אישליה וספרד. ישעיה זנה: לביקורת הטקסט של פירוש רש"י על התורה.

ליינזמער „טאג", New York, 26טער נאוועמבער 1939 י"ד כסלו ת"ש. 8, 12 ע', פורטרטים. 20 גדול. כולל מאמרים ורשימות, ספורים ושירים מאת המערכת. צ. ה. רובינשטיין. ב. צ. גאלדבערג. מ. דאנצין. וי. עולין. א. לעיעלעס-גלאנץ. א. זעלין. ש. ה. צוקערמאן. ש. ראזענפעלד. ל. קאברין. ש. נוגער. ר. איילאנז. י. אפאטאשו. ה. לייזויק. פ. הירשביין. ח. וויטלאווסקי. מ. שטרקמאן. ס. ב. סמיט. ס. דינגאל. ד. ב. טירקעל. ש. ראסקין. א. צפשטיין. ל. באראדולין. וי. סלאנים. התכן (בעיקר): לתולדות העתון ועל החיים התרבותיים היהודיים באמריקה.

917 יידישע שפראך; זשורנאל פאר די פראב' לעמען טון דער יידישער כלל-שפראך, ארויסגעגעבן... פון דער פילאגאגישער סעקציע פון יידישן וויסנשאפט לעבען אינסטיטוט... (ניו-יארק), 1941, 80. דריירחון. העורך: יודל מארק. גל' א' יצא בינואר-סברואר. על המעטפת השמאלית שער נוסף באנגלית.

918 דער ענטפער, געווינדעט די פראבלעמען פון אידישן פאלק אינם וועלט-געראנגעל. (N[ew], Y[ork], American Friends of a Jewish (Palestine), 1941, 40. שבועון. גל' א' יצא ב' 31 בינואר. הקטגוריה מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים. — ראה להלן מספר 921.

919 הקריאה והקדושה (לעזש-שטאף על פי דרך הקדושה); צייטשריפט אין די אינטערעסען פון תורה אידישקייט אינם גייסט פון חסידות חב"ד... Brooklyn, אגודת חסידי חב"ד, 1940, 40. ירחון. גל' א' יצא באקטובר. הטקסט רבו בידות ומעטו בעברית.

920 **American Academy for Jewish Research**. Proceedings. Vol. XI: 1941. New York City, (typ. Press of Jewish Publication Society, Philadelphia), 1941, XXI, 163, [4] p. 80. 248. שנה י"ח ע' 248.

את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ח ע' 248. **התכן**: Fr. Bamberger: Zunz's conception of history; a study of the philosophical elements in early science of Judaism. I. Ifros: Some aspects of Yehudah Halevi's mysticism. M. Higger: A Yerushalmi view of the authorship of the Tosefta. L. Wallach: Alexander the Great and the Indian gymnosophists in Hebrew tradition. R. Wischnitzer-Bernstein: The Samuel cycle in the wall

930 **Canadian Jewish Congress.** Résumé bulletin. Digest of books, pamphlets, magazines, newspapers and articles received at headquarters. By H. M. Caiserman a n. Montreal, 1941, 80.

ירחון. גלי א' יצא ביולי. הקטגוריה מכתב-מסוגל בצד אחד של הדפים.

931 **Löwenthal, Rudolf.** The Jewish press in China. Peking, The Synodal Commission in China, 1940. pp. 251—265, fold. chart, tabs. 40.

מהמעטפת.
"Reprinted from the Religious periodical press in China".

בס"ה הופיעו בסין (בערים שחתי טינטון וחריבין) 36 כת"ע בעלי תוכן יהודי (באנגלית, רוסית, גרמנית) מהם המשיכו להתקיים בזמן סדור הרשימה — 17.

מלבד אלה עיין גם בדפוסים א"י מס' 896, 890, 896.

מדע המקרא

932 **תנ"ך. ירמיה.** שיעורים לשבת על ירמיה. ע"י (משה) וינטורה. אלכסנדריה, הוצאת רמ"בם, 51, 30 ע' 8°. "הנבואות במקורן ותרגומן הצרפתי... בחלק הצרפתי... מבוא כללי על ירמיה ומבוא קצר על כל הנבואה". — ע' 3. שער נוסף בצרפתית: *Leçons sabbatiques sur Jérémie*, par Moïse Ventura.

933 **Chafer, Rollin Thomas.** The science of Biblical hermeneutics; an outline study of its laws. Dallas, Texas, Bibliotheca Sacra, (c1939). 92 p. 80.

934 **Cox, Enos Kincheloe.** Lives that oft remind us. Chicago, Bible Institute Colportage Ass'n, (c1940). 2 p. 1, 7—178 p. 80.

ספורי חייהם וזכרונותיהם של אישים מהתנ"ך.

935 **Follin, Maynard Dauchy.** Ezekiel speaks today; a critical analysis of the prophecy of Ezekiel in the light of modern events, by Ishmerai [pseud.]. Boston, Writer, 1941. XIII. 657 p. 80.

925 **Common sense.** (Johannesburg, Society of Jews and Christians), 1939. 40.

ירחון. גלי א' יצא ביולי.

926 **Kosher food guide;** organized kashruth. New York City, O. K. Laboratories, 1935. 80.

רבעון. העורך: Abraham Goldstein. גלי א' יצא במרץ.

927 **Memo from the National Headquarters of the Committee for a Jewish Army.** New York, 1942. 40.

חכיסות ההוסעה לא נזכרה. גלי א' של כרך א' יצא ב-20 במרץ. אחרי שם העתון רשום: Pierre van Paassen, National Chairman.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

928 **איונשטט, בן-ציון בן משה.** ספר דורות האחרונים; ספר חדש לתולדות גדולי צמנו גאונים ורבנים ראשי ישיבה דרשנים חכמים, סופרים ומחברים, נדיבים ופרנסים... [מאת] בן-ציון בהר"ר משה איונשטט. ספר שני [חלק ב'] מ-80. ברוקלין דפוס פאסטאר פרינטינג קארפארייטאן, ת"ש. [4] דף, [141]—213 ע' 8°. את החלק הקודם ראה ק. ס. שנה ט"ו ע' 182. — ספר א' בג' חלקים יצא בתרע"ג-תרע"ה.

929 **ישרין, יעפים.** א.ב. קאהאן ביבליא גראפיע (מיט ביאגראפישע דאטעס). ניו יארק, 1941. 64 ע' פורטרטים פקסימילים. 8°. השער גם באנגלית: *Abraham Cahana bibliography*, compiled by Ephim H. Jeshurin. New York, 1941. חיבליוגרפיה זו של הסופר והעסקן הידוע, עורך ה"סארווערסט", פורסמה בקבץ "דער חילנער", שיצא ליום הולדתו השמונים (ראה ק. ס. שנה י"ח ע' 247), ברשימה זו שלפנינו צורפו בסופה הוספות רבות (ע' 53—164): 176 ערכים, מהם 4 כתבי א. ק. 172 מהכתב עליה הרשימה כוללת ס"ה 586 ערכים.

מאלער, ר. יעקב מאן און זיין לעבענסהערק. עיין מס' 967.

943 **Rimmer, Harry.** Dead men tell tales... (3rd ed.). Berne, Ind., The Berne Witness Co., 1940. 3 p. l., 5—352 p., illus., pl. 8°.

= John Laurence Frost memorial library. v. 4.

על תגליות ארכיאולוגיות מתקופת התנ"ך.

התנ"ך: The premise stated. The tides of culture. Converging streams of revelation and history. Modern science and the ten plagues of Egypt. Sources. Fragments. The rebirth of an empire. The resurrection of Edom. The brazen shields of Rehoboam. Mingled voices. Vindication of Daniel. Bibliography (p. 349—352).

944 **Smith, Abbot Edes.** Philosophy of life, with an appendix on the Bible... Norwood, Mass., Priv. print. by the Plimpton Press, 1938. XI p., 1 l., 281, [1] p. 8°.

מהתנ"ך: Appendix on the Bible: Bibliographical note (p. [151]). Preliminary. The O. T. O. T., Canon, and the Talmud. Is the O. T. infallible... Practical value of the Bible and how to interpret it. The Bible-interpretation, misinterpretation and remarks.

*945 **Soares, Theodor Gerald.** Origins of the Bible. New York, Harper, 1941. XI, 277 p. 8°.

946 **Weir, Forrest Cleburne.** Religion in the Bible; the growth of ideas about God and man in the Bible. New York, Abingdon Press, (c1940). 142 p. 8°.

947 **White, E. W.** Ancient yet modern; the book of Job. Toronto, The United Church Publishing House, (c1939). 3 p. l., 49 p. 8°.

מלכר אלה עיין גם בדפוסים א"י מס' 754 / 837, 873—870.

תלמוד ומדרש, ספרות רבנית

948 אנגל, שמואל. ספר שאלות ותשובות

מהר"ש, על ד' חלקי הש"ע, אשר השבתי לשואלי...

שמואל ענגל... יוצא לאור ע"י חתנו... מו"ק דוד

היילפרין... חלק ג—ה. קאשוו, בארדינו, דפוס מ. י.

936 **Forbush, Bliss.** With cymbals and harp; a study of the Book of Psalms. Philadelphia, Pa., pub. for the Committee on Religious Education of Friends General Conference by the Central Bureau, 1940. 251 p., 1 l. 8°.

937 **Gouwens, Teunis Elarl.** He opened the book... New York, F. H. Revell, (1940). 187 p. 8°.

על חשיבותם של התנ"ך והברית החדשה לבני דורנו.

938 **Guillaume, Alfred.** Prophecy and divination among the Hebrews and other Semites... London, Hodder and Stoughton, (1938). XVIII, 434 p. 8°.

(The Bampton lectures, 1938).

התנ"ך: The Sumero-Babylonian religion. The Hebraeo-Arabian religion. Divinatory prophecy. Dreams and visions. Magic and sorcery. Ecstasy. Personal religion.

939 **Hamilton, Ephraim Nelson.** Bible names; pronunciations and meanings, alphabetically arranged; with a brief history of the Bible, comp. by E. N. Hamilton, Chicago, Ill., The Compiler, (1939). 8 p. l., 11—128 p. 8°.

940 **Keet, Outhbert C[ubitt].** The Psalms; a brief introduction. London, A. R. Mowbray, (1940). 94 p., 1 l. 8°.

941 **Kinney, Le Baron Wilmont].** The greatest thing in the universe; the living Word of God... New York City, Loizeaux Brothers, (c1939). 201 p. 8°.

המחבר מבסס את דבריו על רמזים ומסתורין שבמספרים הנמצאים בתנ"ך ובברית החדשה.

*942 **Martin, Edward Alfred.** Genesis and geology reconciled; the creation story explained in the light of modern scientific thought. London, Skeffington, 1939. 125 p. 8°.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

*952 **Asch, Shalom**. What I believe; tr. by Maurice Samuel. New York, Putnam, 1941. VII, 201 p. 8°.

Efros, I. Judah Halevi, as poet and thinker. עיין מס' 1006.

*953 **Moses ben Maimon**. Maimonides said; an anthology; sel. and tr. by Nahum N. Glatzer. New York, Jewish Book Club, 1941. 94 p. 8°.

954 **Ventura, M[oise]**. Manuel d'instruction religieuse israelite... Illustrations de L. Schwerin. Alexandrie, L'Institution Maimonide, 1940. 149 p., 1 l., illus. 8°.

במעטפה רצומה:

Lecture, vocabulaire et grammaire hébraïques cours annexé au Manuel... par M. Ventura. Alexandrie, L'Institution Maimonide, 1940. 96 p., 1 l., illus. 8°.

955: **Weinfeld, Eduardo**. Judaismo. Prologo de Guillermo Valencia. Mexico, Ediciones "Or", 1940. 196 p. 8°.

מלבד אלה עיין גם בדפוסים א"י מס' 845.

קבלה וחסידות

עיין בדפוסים א"י מס' 778, 819, 820.

הקריאה והקדושה. עיין מס' 919.

תפלה ועבודה, דרשות ומוסר

956 אליהו בן אברהם שלמה הכהן. ספר מצוה אליהו כולל: ספורים גוראים ומשלים נאים, עם מוסרי השכל... אשר המה מובאים בספריו היקרים של... רבינו אליהו הכהן דיינא רבא בעיר ק"ק אומיר... שיינע מעשיות און הערליכע משלים... המלקט יעקב מרדכי בהרה"ח ר' שמחה יוסף ריטשעוואל פק"ק אסוואצק, המול"ח ש' אגודת יעקב... ההעתיקה ביידיש נעשה בהשתתפות... מו"ה יהודא ארי לייב בלאכעראוויטש... בילגוריי, דפוס ש. וויינבערג, תרצ"ו.

הורוויץ, תרפ"ו—תרצ"ו. 8, 192 ע'; 8 ע' 97 דף; 204, [2] ע' 2°. החלקים ד—ה נדפסו בווראנוב, בדפוס ש. זינגער. חלק ד': תרפ"ט. החלקים א—ב נדפסו בשנות תרס"ה—תרס"ח ביארסלאווא.

949 קוידר, שמואל ליב. ספר זכרון בספר, לכן דוד מזמור: חיבור... למס"ב מגילה, קבצתי על יד בשנים תכופים מר"ח אדר עד פורים נגמר לטובה שנת ה'תקצ"ב, לבי"ע. עיין... שמואל ליב מן... דוד קוידר... סוליש, דפוס ח. צוקערמאן, תרצ"ו. [4] דף. [3]—39 ע' 8°.

950 **Berman, Jeremiah J.** Shehitah: a study in the cultural and social life of the Jewish people. New York, Bloch Publishing Co., 1941. 7 p. l., 514 p., facsim., pl., port. 8°.

התכן: Introduction. — I. In early times: Biblical times. Talmudic and gaonic times. — II. Since the year 1000 in Europe and the Orient: The Shohet and the community. The Shohet and his qualifications. The meat dealer. Shehitah: a community asset. The sale of meat to gentiles. Modern anti-Shehitah legislation. — III: America: Shehitah in New York: past history: present arrangements. Shehitah in other cities of the U.S.: past history: present arrangements. Shehitah in Canada and other American countries. Anti-Shehitah incidents in America. — IV. Modern Palestine. — V. Religious considerations.

951 **Lieberman, Saul**. Greek in Jewish Palestine: studies in the life and manners of Jewish Palestine in the II—IV centuries C.E. New York, The Jewish Theological Seminary of America, 1902 — 1942. IX p., 1 l., 207 p. 8°.

התכן: Introduction. The Greek of the Rabbin. The Greek of the Synagogue. Gentiles and Semi-proselytes. Pleasures and fears. Oaths and vows. Greek and Latin proverbs in Rabbinic literature. Misunderstood expressions and words. Appendices. Indices.

מלבד אלה עיין גם בדפוסים א"י מס' 709, 715, 733, 785, 787, 789, 802, 806, 814, 860, 865, 868.

962 **Goldschmidt, Lazarus.** The earliest illustrated Haggadah printed by Gershom Cohen at Prague, discovered and described by Lazarus Goldschmidt. (Translated from the German manuscript by Immanuel Goldschmidt). London, Barmerlea Book Sales, (1940). 61 p., 1 l., VII pl. 49.

התכן: The discovery. The search. Bibliographical (p. 17—21). The assertion. A reprint. The first print. Variations.

המחבר מתאר כאן בפרוטרוט הגדה של פסח מצורית, בלתי שלמה ובלתי ידועה, הנמצאת ברשותו והדומה בדרך כלל להגדה שנדפסה ע"י ר' גרשם כהן בפרגה בשנת רפ"ז, אבל שונה היא ממנה שנויים ניכרים. השנוי העיקרי שבהגדת רפ"ז נדפסו ההערות בשולי הדפים והציורים באותיות מרובעות, ואילו כאן באותיות רש"י המיוחדות של פראג («וייבערטייטש»). וכן יש שינויים לפעמים בצורת סדור הדף, ואפילו בציורים עצמם ובאותיות המקושטות («לפיקר»). המחבר בא לידי מסקנה — המתקבלת על הדעת — שהגדת רפ"ז היא ומאחרת, וההגדה המקושטת שבידו נדפסה לפניה.

אולם עם כל הטובה שיש להחזיק למחבר על פרסום פרטי תגליתו, וצילומי הדפים, ספק הוא אם היה צורך לנפח את התיאור עד כדי ספר שלם ויקר, מתוך הוספת דברים שאינם שייכים לענין ומתוך דברי חרוץ וגדוף כלפי ביבליוגרפים אחרים, מהם בעלי זכויות מחובות. וכן לא היה צורך להגזים ולומר שזוהי ההגדה המצוירת הראשונה, אם נשים לב לקטע מתוך הגדה אדלר הנמצא בגנוי בדומ"ד לרבנים בניו יורק ונתפרסם בפכסימיליה ע"י חברת שונצינו בשנת תרפ"ז (הגדה שאין המתבר מזכירה כלל). ולא כל שכן שאין כאן «ההגדה הליטורגית הראשונה בכלל» (עמ' 25), אם נזכור את ההגדה מדפוס ואדי אליהגארה (נדפסה בשנת רמ"ב לערך) שטופס יחיד ממנה נמצא באסף אינקובולי שוקן שבבית הספרים הלאומי בירושלים, שהוא בודאי הגדה לעצמה ולא חלק מתוך מחזור.

963 **Kerr, Annie B[arclay].** So many pathways... New York, The Woman's Press, (c1940). 9 p. l., 3—127 p., illus. 80.

רשימות על חגים אצל בני אומות שונות.

המתכן: Harvest festival, Succoth (p. 21—33). — A new song, the Jewish Passover (p. 116—127).

מלבד אלה עיין גם בדפוסים א"י מס' 798, 818, 874—877.

47. [1] ע"י 80. על המעטפת: מעשה אליהו; מעשיות ומדות טובות... המפורזות בעשרים ספרים מבעל שבט מוסר, העתקים מעברית לשפת יהודית... בשם הכולל אכינוהו אגודת יעקב. חוברת א. תרצ"ח. בעברית ובחלק התחתון של העמודים התרגום היידי.

957 סליחות. ספר סליחות כמנהג קהל קדוש תימנים... יצא לאור בהוצאות... כמוהר"ר טוב בן מ"ו יצחק כהן. ליוורנו. ש. בילפורטי וחברה. תרצ"ט. 166 ע"י 80. עפ"י הוצאת ירושלים תרמ"ז.

958 סליחות. סליחות ליום ראשון Selichoth service for the first day, with preface and introduction by Adolph Coblentz, compiled and arranged by Joseph Weinstein and Hymen Saye. Baltimore, Chizuk Amuno Congregation, 1940. [5], 5 p., p. 5a, 6—30, 6—30, [3] p., notes. 80.

עברית ואנגלית עמוד מול עמוד. ההקדמה והמבוא רק באנגלית.

959 תפלות. ברכת המזון עם מזמורים ושירים, לפי מנהג הספרדים. Bircat hamazon, con canti e Salmi, secondo il rito sefardita. Firenze, Casa editrice Israel, 5699 — 1938. 61 ע"י [1] דף חוים. 80. נדפס ב-600 טפסים מסומנים במספרים. עברית ואיטלקית.

960 ליפשיץ, נטע הלוי. אריכת ימים; דער וועג פון לעבן און גליק פאר עלטערן און קינדער. באארבעט פון נטע הלוי ליפשיץ. קאונאס-ויליאמפאלע, (דפוס ש. ניימאן), ת"ש 32 ע"י פורטרט. 80. על המעטפת השמאלית שער נוסף בליטאית.

961 **Feldman, Abraham J[ehiel].** The rabbi and his early ministry... With a foreword by Julian Morgenstern... New York, Bloch Pub. Co., 1941. IX, 146 p. 80.

"The Alumni lectures of the Hebrew Union College, Cincinnati, Ohio, delivered in March, 1940".

התכן: Rabbinic internship. The rabbi in the smaller community. The rabbi and the Jewish community. The rabbi and his own faith. What the rabbinate does to the rabbi.

לרבנים בניירורק — היה בעל זכויות מרובות בשדה החנוך והצבוריות היהודית באמריקה. במשך עשרות בשנים היה בקבוצה המצומצמת שנהלה וכוונה את עניניו הצבוריים של הישוב היהודי באמריקה. היה ממסדרה וממנהלה של כמה מסודות חשובים למשל העד האמריקאית-יהודי Amer. Jewish Comm. ה"דווינט", התברת היהודית להוצאת ספרים Jew. Pub. Soc. כשלושים שנה ערך והוציא את הרבעון לחכמת ישראל Jewish Quarterly Review וחבר התוכר בשם יהודי העולם שהוגש לעדת הכותל.

בספרו זה מספר המחבר בעיקר על פעולתו הענפה בשטחים שונים ודרך אנב גם על החיים הצבוריים והתברותיים היהודיים באמריקה ובמקצת גם על החיים הכלליים. על חייו האוניברסליים הוא נמנע מלספר, פרט לשלשת הפרקים הראשונים (על שנות ילדותו ולמודיו עד גמר האוניברסיטה, ודרך אנב גם על ערי השה"ב בא"ב : המדינה אקונסט).

הספר כולל גם רשמיי מסע מענינים מנסיעותיו למדינות שונות. בשנות 1890/91 עשה המחבר בטרוריקה מצרים טונים אלגיר ומרוקו מטעם משלת אה"ב בקשר לתערוכה למלאת 400 שנה לגלוי אמריקה ; כעבור ג' שנים השתתף מטעם הממשלה כועידה הלונדונית לסדור קטלוג בין לאומי של הספרות המדעית ; בשנת 1918/9 היה מראשי המשלחת של יתדות אמריקה לועידה היהודית העולמית ("ועד המשלחות היהודיות") שהתכנסה בפריז בזמן מ"מ על חוזה השלום אחרי המלחמה העולמית הקודמת, ועשר שנים אחרי זה בא לאספת היסוד של הסוכנות היהודית, כאחד ממנהיגי הלאציוניים. הנסיעות האלה וגם פעולתו באמריקה הביאו אותו כמגע עם הרבה אישים מפורסמים בעולם היהודי וגם הכללי. יש לצין שיחות מענינות עם אחדים מהם : עם קיאמיל פחה בשנת 1891 על אי"י וישובה (ע' 42—43), עם הנשיא רוזבלט ועם ה. סמואל בזמן המ"מ שקדם לאוהורסיל ויסוד ועד המשלחות היהודיות (ע' 312—316/308). פעמים עשה המחבר בא"י : בשנות 1891, 1929 לבקורים אלה מקדיש המחבר שני פרקים מיוחדים (ר' ט"ז). — יש לשער שתנאי הכתבת הספר השפיעו שהוצאת הדברים נשאת במסגרת מצומצמת והידעיות על העולם היהודי והכללי הן הרבה פחות מכפי שאפשר היה לחכות מספר-חייו של איש בעל הלקף פעולה כהמנות כורש אדלר.

אבל גם מה שניתן מעשיר את החומר שיש לנו על התפתחותם של המוסדות היהודיים באמריקה ובמדיה ידועה גם על הצבוריות היהודית העולמית (המ"מ לפני חוזה ורסיל, יסוד הסוכנות היהודית).

*969 Blandford, Benjamin W. Off the capes of Delaware; stories of American Jewish heroes. Cincinnati, Riverdale Press, 1940. XI, 325 p. 8°.

היסטוריה והמדעים הקרובים אליה

964 ארבעטער רינג. פערציק יאר ארבעטער רינג ; א געשיכטע אין בילדער, צווייפגעשטעלט פון י. קאמינסקי, ארויסגעגעבן פון דער נאציאנאלער עקזקוטיווע פון ארבעטער-רינג. Forty years Workmen's Circle... (New York), National Executive Committee of the Workmen's Circle. (1940). 79, [1] ע', טבלאות, פורטרטים, פסימילים, תיפ, תמונות. 4° יודית ואנגלית.

965 דער ווילנער ; רעדאקטירט פון ב. דושיקאב. ארויסגעגעבען לכבוד דעם דרייסיג יאהריגען יובילעי פון ווילנער ברענטש 367 ארב. רינג. 1909—1939. ניו יארק, 1939. 88 ע', פורטרטים, תמונות. 24 : 32. המאסף כולל ספורים, רשימות ושירים מחיי וילנה ועל וילנה מאת ה. רוגוף, ל. פוגלמן, אב. קאהאן, י. בסקין, א. ריוון ואחרים.

966 זעצער, ש[מואל] צ[בי]. די וויכטיקסטע פיגורן און מאמענטן אין דער אידישער געשיכטע. פון גלות בבל ביז צו דער חשמונאים תקופה. (עסייען שטודיען און אנאליזן). טייל 1—3. 3 כרכים. ניו יארק, "דאס ווארט" ביבליאטעק, 1940—1941. 98, 279—340 ; 192 ; 140 ע'. 8° רק ח' ב' י"ל ב' 1940. ח' ג' גומר בתקופת נחמיה.

967 מאלער, רפאל. יעקב מאן און זיין לעבענסווערק פון-ר. מאהלער. [ווילנא, 1940]. 170—181. [1] ע'. 8° מתוך : יחוא בלעטער, באנד VII, 1940. "ביבליאגראפיע פון יעקב מאנס ארבעטן" : ע' 178—181 ; כוללת 60 מספרים. יעקב מן (1888) פרשמיסל גליציה — 1940 סינסינטי) פרופסור לתולדות ישראל בימי הבינים ב-H. U. C. בסינסינטי. בשנת תרפ"ט פרופסור לאורה באוניברסיטה העברית בירושלים.

968 Adler, Cyrus. I have considered the days... Philadelphia, The Jewish Publication Society of America, 1941 — 3701. XIII, [1], 447, [1] p., pl., ports. 8°.

המחבר (1863—1940, יליד אמריקה, בנו של מהגר מגרמניה) ושיא הדורפסי קולודי בפילדלפיה והסמינר

את הקודם ראה ק. ט. שנה י"ד ע' 314 מספר 1161 :
יצא גם כהדפסה מיוחדת.

*976 **Nathan, Anne; Harry I. Cohen.** Man who stayed in Texas; the life of Henry Cohen. New York, Mac-Graw-Hill Book Company, 1941. X, 322 p. 80.
Wittlesey House publication.

*977 **Roth, Cecil.** Historia de los Marranos. Version castellana de Aaron Spivak. Buenos Aires, Editorial Israel, 1941/5701. 323, [2] p. 80.

= Biblioteca Israel, Serie 1941, no. XIII.

את המקור האנגלי ראה ק. ט. שנה י"א ע' 455

*978 **Roth, Cecil.** A history of the Jews in England. Oxford, Clarendon Press, 1941. XII, 306 p., 1 l. 80.

התכנן: Preface. Bibliographical note (p. [XI]—XII). Settlement and consolidation (to 1180). The beginning of persecution and the organization of Jewry, 1189—1210. The Royal milch-cow, 1210—72. The expulsion, 1272—90. Anglo-Jewry in the Middle Ages. The middle period, 1290—1380. Readmission, 1380—64. The Jewry of the restoration, 1664—1702. The Jews under Anne and the first Hanoverians, 1702—60. The reign of George III, 1760—1815. Emancipation, 1815—58. Epilogue. Additional notes.

*979 **Vogelstein, Hermann.** Rome. ...Tr. from the German by Moses Hadas. Philadelphia, The Jewish Publication Society of America, 1940 — 5701. XIII p., 1 l., 421 p., pl. 80.

(Jewish communities series).

„מובן מאליו שהשתמשתי בספרים החדשים ובחומר החדש שאפשר להשיג עכשיו... אך... ספרותי וכל רשימותי אבדו (בגרמניה). השתדלתי לאסוף את החומר כאן; אך על פי כן, הרבה ממה שאספתי במשך שנים רבות של חקירה לא היה אפשר להחזיר.“ (מהקדמת המחבר).
מלבד אלה עיין גם בדפוסים א"י מס' 792, 843, 861, 867.

*970 **Cardozo, B. N., in memory.** Proceedings of the Bar and Officers of the Supreme Court of the United States in memory of Benjamin Nathan Cardozo, 26.XI. 1935. Washington, D.C., Committee on Arrangements, Chairman Solicitor General Robert H. Jackson, 1938. 106 p.

*971 **Darms, Anton.** The delusion of British-Israelism; a comprehensive treatise. New York, Loizeaux Brothers, [1938]. 223 p. 80.

המחבר מתנגד לתורת ה"British-Israelitism".

*972 **Fischer, Louis.** Men and politics; an autobiography. New York, Duell, Sloan & Pearce, 1941. 672 p. 80.

אוטוביוגרפיה של העיתונאי האמריקאי הנוודי, שהיה חבר הגודו העברי במלחמה העולמית הקודמת.

*973 **Flexner, Abraham.** I remember; the autobiography of Abraham Flexner. New York, Simon and Schuster, 1940. 4 p. l., 414 p., pl., ports. 80.

המחבר יליד אה"ב (נולד בלואיסביל בשנת 1866) בנו של מהגר מבוהמיה, פעל בשדה החינוך ובעיקר החינוך הרפואי באמריקה. הוא ערך חקירות מטעם מוסדות קרנגי ורוקספלר, קרא הרצאות באקספורד וגם פרסם ספרים על בעיות אלה. בספרו הוא מספר על פעולותיו, על נסיעותיו לאירופה ועל ימי נעוריו במדינת קנטוקי שבאה"ב.

*974 **Hope, Thomas.** Torquemada; scourge of the Jews; a biography. London, G. Allen & Unwin, (1939). 2 p. l., 7—245, [1] p., 1 l., pl., ports. 80.

התכנן: Introduction. The first sixty years. The Jewish question. The introduction of the inquisition into Spain. Torquemada and the inquisition. Torquemada at work: Castile. Aragon. Power, 1485—1490. The La Guardia trial. The expulsion of Jews, 1492. The last years, 1492—1498. Conclusion. Bibliography (p. 237—239).

*975 **Kisch, Guido.** Jewry-law of the medieval German law-books. P. II. New York, the author, 1941. 86 p., pl. 80.

1985 **Reed, Douglas.** Prophet at home. London, Cape, 1941. 416 p. 8°.

על הפליטים היהודיים מגרמניה. נכתב מתוך התנגדות להם.

1986 **Ruskin, Lewis J.** Report respecting resettlement of refugees in Alaska, Mexico, Lower California (Mexico), Mindanao (Philippine Islands), Dominican Republic, and Palestine and its environs to the International Refugee Colonization Society, The Hague... March 10, 1939. [Chicago, 1939]. 43 p., 3 maps. 8°.

מהמעטפת.

1987 **United Jewish Appeal.** Inquiry of the United Jewish Appeal; report to the Allotment Committee of the United Jewish Appeal 1940 for refugees and overseas needs, by Elisha M. Friedman. With a report by the Allotment Committee to the Chairmen of the United Jewish Appeal. (New York), United Jewish Appeal, c1941. 2 p. l., a-c p., 4 l., IX p., 211, 4 numb. l., 1 l., incl. tabs. 8°.

הקטגוריה מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.

ציונות וידיעת ארץ ישראל

1988 **אונזער וועג;** איינמאליקע אויסגאבע גע-

ווימקט דער תשרי אקציע (דעם באואר) פון קרן קימת לישראל. 2 גליונות. ראשונה, תרצ"ז. 6; 6 ע. 2° גול. מצוירים. העורך האחרון: ל. שפיגעלבערג. גל [א]

יצא בח' בתשרי [כ"ב] ב' בסבת.
1989 **Baldwin, Harriet.** In Galilee with the Galileans... With photographs by the author. New York, F. H. Revell Co., (c1940). 192 p., pl. 8°.

תאור חייהם ומנהגיהם של תושבי הגליל. פרק של חלק ב' (ע' 118-132): A bit of Jewish life in Old Tiberias. גם בפרק שאחרי זה (על צפת) מסופר על יהודי עיר זו.

1990 **Bein, Alex.** Theodore Herzl; a biography... Tr. from the German by Maurice Samuel. Philadelphia, The Jewish

עם ישראל ברה

1980 **אינטערנאציאנאלער ארבעטער ארדן.**

10 יאר פראגרעסיווער פראטעסטאטיוו, פון ר. זאלצמאן; באריכט צום פינפטן נאציאנאלן צווא-
מענאר פון אינטערנאציאנאלן ארבעטער ארדן אפ-
געהאלטן אין ניו יארק יוני 8-15, 1940. ניו יארק,
קאאפעראטיווער פאלקס פארלאן פון אינטערנאציאנאלן
ארבעטער ארדן, 1940. 63 ע. 8°.

1981 **Frankenstein, Ernst.** La législation raciste allemande et la convention de La Haye sur le mariage. Paris, Les Editions internationales, 1939. 18 p., 1 l. 8°.

"Extrait de la Revue de droit international privé, nos. 1-2, 1939".

1982 **Goodman, Paul.** Among Portuguese Marranos, London, 1938. 1 p. l., 5 p. 8°.

"Reprinted from Jewish chronicle supplement, Oct. 30th, 1931".

כרוך יחד עם:

1. Oporto. Sinagoga Kadoorie Mekor H'a'im: Dedicacao solene da Sinagoga Kadoorie Mekor H'a'im no Porto, 15-Shebath — 5098; 16-Janeiro — 1938. 19, [1] p., illus., portr. 8°.

מהמעטפת.

2. Portuguese Marranos Committee. London: Marranos in Portugal; survey... 1926-1938. 26, [2] p., illus., port. 8°.

מהמעטפת.

*1983 **Gordis, Robert.** Jew faces a new world. New York, Behrman's Jewish Book House, 1941. 333 p. 8°.

על היהודים באה"ב.

1984 **Green, Howard Whipple.** Jewish families in Greater Cleveland. [Cleveland], Cleveland Health Council, 1939. 3 p. l., 123 p., incl. maps, tab. 4°.

הספר כולל 12 טבלאות על יהודי קליבלנד והמחוז Cuyahoga וחלוקתם לפי דרגת המסים וצורות השכונ, וכמו כן על השתייכותם להסתדרויות ומוסדות יהודים שונים. באוקטובר 1937 ישבו בקליבלנד 17,193 משפחות יהודיות ובמחוז כולו: 24,663 משפחות או 91,073 נשמות המהווים 7.2 אחוז של כל האוכלוסיה.

995 Guhr, Hans. Als türkischer Divisionskommandeur in Kleinasien und Palästina; Erlebnisse eines deutschen Stabs-offiziers während des Weltkrieges... Berlin, Mars-Verlag, 1937. 311, [1] p., 9 maps, pl., ports. 8°.

על ארץ ישראל: ע' 183—211, 228—281.

996 Plowden, Joan Meredyth Chichele (Mme Charles Jullien). Once in Sinai; the record of a solitary venture... With a foreword by C. S. Jarvis. London, Methuen & Co., (1940). XV, 302 p., maps, pl., port. 8°.

המחברת עשתה בחצי האי סיני באביב שנת 1937 ברכה ממצרים לעבר הירדן.

997 Poale Zion. Great Britain. The war and the Jewish people; memorandum submitted to the 39th Annual conference of the Labour Party at Bournemouth by the Jewish Socialist Labour Party (Poale Zion) of Great Britain. London, (typ. Narod Press), 1940. 19 p. 8°.

998 Sherman, Bezalel. The communists in Palestine, the Mufti's Moscow allies. New York, The League for Labor Palestine, (c1939). 29, [2]p., illus. 8°.

על עמדתו האנטיציונית של העתון הקומוניסטי באמריקה "מארגון-פרזיהיס" ושל סופרים קומוניסטיים יהודיים באמריקה בזמן מהומות תרפ"ס ואחריהן.

Technion. עיין כס' 1020.

999 Zionist Organization. America. Education Department. A Hanukah program for Zionist districts. New York, Department of Youth and Education, Zionist Organization of America, [1941?]. 25 l. 4°.

מהמעספה. — הקטגוריה מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.

1000 اللجنة الفلسطينية العربية بمصر. اليهود والاسلام قديماً وحديثاً، اليهود وفلسطين وآيات الجهاد والاحاديث عنه. رسالة مكتب الاستعلامات الفلسطيني

Publication Society of America, 1940—5701. 5 p. l., 3—545, [1] p., ports. 8°.

את הספר במקורו ראה ק. ס. שנה י"ב ע' 341—343, שם גם בקורת מאת ב. שוחטמן. את ההרגום העברי — שם שנה י"ד ע' 435 מספר 1432.

991 Bowen, Mrs. Barbara (Macdonald). The folklore of Palestine, by Barbara M. Bowen. Grand Rapids, Mich., Wm. B. Eerdmans, 1940. 103 p. 8°.

התכן: Folklore of the peasant. Folklore of the city people. Jewish tales. Children's tales. Tales about animals. Sacred trees and plants. Magic cures. Magical cures.

992 Bowman, Humphrey. Middle-East window... with an introduction by Sir Ronald Storrs... London, Longmans, Green and Co., (1942). XXII. 346 p., map, pl., ports. 8°.

המחבר היה מנהל מחלקת ההגנה של ממשלת ארץ ישראל.

התכן: I.: Early days. II.: Egypt, 1903—1911. III.: The Anglo-Egyptian Sudan, 1911—1913. IV.: Entente: England and the War, 1913—1918. V.: Iraq, 1918—1920. VI.: Palestine, 1920—1936 (p. 240—340): Foundations again. Rural education. Arab and Jew. The lighter side. Contacts: official and unofficial. The British official and the Mandate. Arc atque vale.

993 Cohen, Israel. Palestine, the Jews and the war. In: "Contemporary review" No. 915, March 1942. pp. 158—163. 8°.

994 Crowfoot, J[ohn] W[inter]. Early churches in Palestine. London, Pub. for the British Academy by H. Milford, Oxford University Press, 1941. XIV p., 2 l., 166 p., plans, XXX pl. incl. map. 8°.

= The Schweich lectures on Biblical archaeology, 1937.

המחבר הקדיש רוב ספרו לבעיני כנסיות שתאריכם נקבע.

התכן: The beginnings. The foundations of Constantine. Plans from the 4th century to the 7th. Materials and construction. The decoration. Retrospect.

1004 **Rappoport, Angelo [Solomon]**. El folkore de los judios. Version castellana de Román Jiménez. Buenos Aires, Editorial Israel, 1941/5701. 310, [2] p. 80.

= Bibliotheca Israel. Serie 1941. No. XIV.

את המקור האנגלי ראה ק. ס. שנה ט"ו ע' 224.

1005 **Sonnabend, E. H.** Notes on a demographic survey of a Johannesburg group. Read 6 October, 1936. Johannesburg, South African Association for the Advancement of Science, 1937. pp. 1035—1060.

"Reprinted from the South African Journal of science, vol. 33... March, 1937".

מהמעטפת. — חקירה דמוגרפית על הקהלה היהודית ביוהאנסבורג, שנערכה בסוף שנת 1935 ובהתחלת 1936. מלבד אלה עיין גם בדפוסי א"י מס' 710.

ב ל ש נות

עיין בדפוסי א"י מס' 717, 722, 744, 776.

יידישע שפראך. עיין מס' 917.

Rosenthal, F. Die aramaische Forderung seit Th. Nöldekes Veröffentlichungen. Leiden, Brill, 1939.

ראה ק. ס. שנה י"ה ע' 171.

ממבואו של המחבר: "...תחת הבלטת קיום כללים בא תאור מדויק של חקירת הפרטים... רק הלשון נידונה כאן... לרבות לא רק דקדוק, מלגות וחקירת בנות לשון (Dialekte) אלא אף... מציאת טכסטים הן כתובות והן טכסטים ספרותיים... הועלו אף בעיות ספרותיות, אם אודעה חשיבות יתרה לבחינה הבלשנית שבהן... הצגת השאלות לא באה לשם חריצת משפט" (עמ' XI—XII). הספר נחלק ל-4 חלקים: א: הארמית העתיקה, ב: הארמית הצעירה, ג: הארמית המודרנית, ד: לחקר הכתב הארמי של בנות הלשון הארמיות.

לפינו ספר מיוחד במינו בתחום הבלשנות השמית. בדענו לחת את תולדות חקירתה של שפה שמית ב-50—60 השנים האחרונות. לשון זו ידועה לנו במשך תקופה של 3000 שנה בקרוב, למן המאה ה' לפנה"ס (ע' 12, 13 הערה 1) ועד לבנות הלשון החיות בימינו בסוריה, עיראק ורוסיה היא נתפלה במרוצת הזמן לכמה בנות לשון, שנשמרו עד ימינו בצורות ודרכים שונות: חרותות על אבן, כתובות על עור, גמא, לוחות שיש, ניר וכיוצא בהם. הן נרשמו לא רק בכתב הארמי יבנותיו, אלא בכתב היהדות והיו גם בכתב לטיני. הן מצאו מהלכים מהווים [ע' 33] עד גבולות כוש [כתבי יב, ע' 30] ומרכז אסיה הקטנה [ספרד = Sardes, ע' 32] ועד לחגאז [כתבות ובטיות, ע' 33]. לפיכך אין בכלל

הערבי, באהרה אל העולם האסלאמי. מצר, 1306 ה. 21, ס. 80.

"היהודים והאסלאם בזמן עתיק וחדש היהודים וארץ ישראל, ופסקים ודברי מסורת על גזאד". אגרת של לשכת המדעין הא"י-ערבית בקהיר אל העולם האסלאמי. קהיר 1356 (1937—1938). הוצ' הועד הא"י-ערבי במצרים.

1001 הנמר, אהאן. תאריך גיל נאבלס והבלקא. الجزء الاول: حوادث عهد الانقطاع, تأليف أ. النمر. دمشق, مطبعة ابن زيدون, 1357 هـ. 1938 מ. 3.5, [3] ס. 2, تصاور, صور. 80. "היסטוריה של הרי נאבלס ואליבלקא. חלק ראשון: קורות התקופה הפיודאלית", מאת אחסאן אלינמר. דמשק, 1938. — לא הופיע יותר.

את נוגרפיה פולק לור, א מ נות

1002 ויסר, יהושע. בעל תפלה: רציטטיבים, מאת יהושע וייסער (פילדער וואסער)... Recitatives for cantor, composed by Samuel Weisser (Pilderwasser). I-II. 2 vol. New York, (Sole agent Merro Music, תרצ"ו-ת"ש). [4] דף, 143—144 ע', מורטרט: 154 ע', מורטרט. 4. המלים שמתחת לתוים הן באותיות לטיניות. — התבן: חלק א: לשבח ושלוש רגלים. חלק ב: לימיסגוראים.

1003 **[Goldberg, Israel]**. The book of Jewish humor; stories of the wise men of Chelem and other tales assembled and retold by Rufus Learsi, [pseud.]. New York, Bloch Publishing Co., 1941. 6 p. 1, 3—242 p. 80.

מאמ: The wise men of Chelem. Rich man, poor man. Beggar man, thief. Doctor, lawyer. Indian chief? Husbands, wives, and children. Rabbis and scholars. Preachers and cantors. Buyers, sellers, and borrowers. Marriage brokers and other liars. Gluttons, guzzlers and other sinners. Renegades and anti-Semites. En route. Glossary.

Goldschmidt, L. The earliest illustrated Haggadah.

עיין מס' 962.

זו ככל שאנו מתרחקים מזמנו של דריוש I, ולא היא! אפשר להוסיף עוד נקודה חשובה: בכל תעודות יב נוסח התאריך הוא: בשנת כך וכך פלוני מלכא נולא "ל" לפני שם המלך. יוצא מכלל התעודות בנודן זה התעודה הקדומה ביותר, משנת 495, שבה ישנה הלל. והוא הדין לתעודה זו. זאת ועוד אחרת. בנגוד לדעת המחבר נראה לי, כי אפשר להסתייע גם בצורת האותיות להוכיח, שהתעודה שלנו עתיקה מן האחרות (נראה סקניק'קוטשר: חרס מיכ בענין הפסח "קדם" א', ע' 53). — יש להצטער ביותר, כי מגלות העור שנמצאו עוד ב־1933 במצרים, כ־14 תעודות שלמות פחות או יותר, לא נתפרסמו עדיין, מוצאם מסוף המאה ה־5 (ע' 37—38).

אח"כ עובר המחבר לשאלת השפעת הארמית על האכדית (ע' 38—40). שאלה זו חשיבות יתרה נודעת לה, משום ששתי השפות שנויות היו בפי שני עמים, שישבו מובלעים זה בזה. במשך מאות בשנים נאבקו שתי השפות על הרבונות ביניהן עד שגברה הארמית והיא הכחיזה לחלוטין את האכדית. קשה להניח, כי בתהליך ממושך זה נעלמה האחת מבלתי השאיר שריד בחברתה, ולהפך, כי המנצחת לא הטביעה את חותמה על הלשון הכלה והולכת. מחברנו מתבסס על מאמרו של Rihault וחבל, כי הוא מוסר את דבריו מבלתי בדוק אחריהם. ר. נכשל במאמרו כשלון חמור. הוא בא לגלות בבבליית החדשה, כלומר מן המאות 4—6 לפסה"ס בערך את סמני הארמית, באינו ארמית החברים אמורים? בסוריה, מנדעית והארמית של התלמוד הבבלי, היא אומר בטכסטים שהמוקדם ביותר בהם (סורית) עדיין צעיר במאות שנים אחדות מן הטכסטים האכדיים הנדונים. דבר זה כשלעצמו דיו לעורר חשש חמור: מנין, כי הקיום החדשים שאתה מגלה בבבליית החדשה, ומתוך שאינך מוצא אותם בטכסטים בבליים קדומים יותר, והם נמצאים בטכסטים הארמיים הג'ל, אתה בא ליחסם לארמית, באמת ארמיים הם? אולי על קרקע הבבליית החדשה צמחו ועלו, אלא שעברו מתוכה אל הארמית ושם נפוצו ביותר. שגירותו של צרוף כל שהוא אינו מעיד עדיין על אורחותו באותה לשון. כדי למצא בסיס מוצק למחקרו, ר. היה צריך להשתמש בטכסטים שהם בני זמנם של הטכסטים הבבליים הנדונים. אולם, אע"פ שטכסטים אלה קיימים, אין רמז להם במחקר הג'ל. ר. הסית את דעתו לגמרי מן הארמית המקראית, כתבי יב ושאר הכתובות הארמיות. לו השתמש בהם, היה מגיע בכמה נקודות, ואולי בריבוי, לידי מסקנות הפוכות. והדוגמה הראשונה שמחברנו מביא בשמו הוכיח: צורות מעין "ביתה די מלכא" (בכניו המוקדם ליד בית I) מצויות גם בבבליית החדשה. מתוך הסתמכות על הארמית המאוחרת, שבה שמוש זה נפוץ ביותר, רואה אותו ר. בבבליית החדשה כקן ארמי. אולם אם נבדוק את הכתובות הארמיות שמלפני המאה ה־6 נוכח במהרה, שאין הן מכירות אותו כלל לעומתן ידוע הוא לא רק בבבליית העתיקה, אלא רגיל ביותר אף

השפות השמיות לרביגוניות כמותה ואין עוד שפה שמית חיה, שנוכל לעקב אחרי גלגולי תורת המאה, צורותיה, וצור אחרי התחביר שלה כבנות לשון כה רבות יחד עם זה במשך זמן כה ארוך כמו הארמית. דבר זה בא אף ללמדנו מה עצום היה החוסר, שהטל על המחבר לא רק לרשמו, אלא אף לעבור עליו, להבליט את העקר שבן ולעתים אף לדון עליו דיון עצמי והוא עשה את מלאכתו במשך 3 שנים בלבד (ע' [X]).

החלק הראשון, הארמית העתיקה, כולל את הפרקים: 1. התקופה הקדומה ביותר של עמי ארם וכ"י; 2. הארמית הממלכתית; 3. האידאוגרמית הארמית בבנות הלשון האירגיות האמצעיות; 4. הגבטית; 5. התדמורית — המחבר קובע (ע' 1), כי מבחינת הלשון יש לראות את הארמית של הניבים הכלולים בחלק זה, היינו את לשון הכתובות הארמיות הקדומות, הארמית המקראית, הארמית של כתבי יב, של האידאוגרמות, של הגבטית והתדמורית, כלומר בזמן שבין המאה ה־9 לפנה"ס ועד המאה ה־7 אחתה"ס כדרגת לשון אחידה. להלן נראה, כי יש לפקפק באמיתות הדעה הזאת.

ראשית הפרק הראשון (ע' 3—14) מוקדשת לחקר תולדות הארמיים. מקום רב מדי (ע' 14—23) מקצה המחבר להשערות בדבר השמי הארמית של האלף השני לפנה"ס בלשונות אחרות (אכדית, מצרית, עברית) — הפרק הזה אינו אלא בחינה מבוא לפרק המענין, והחשוב והניסודי ביותר של הספר, לפרק 2. הארמית הממלכתית (Teichsarmäische) (ע' 24—71). אף הפרקים 3—5 אינם בעצם אלא תוספת לפרק זה. השם הזה הונח רק בשנת 1927 (ע' 68 הערת 3) כשם מקף את רב הניבים הג'ל [אולם היום משמש לכולם], כי לפי הדעה המקובלת היום, הרי כל הניבים הג'ל ענפים הם לאותה הלשון הארמית אשר היתה בתקופת ממלכת פרס, מימי דריוש I ואילך, לשפת האדמיניסטרציה של הממלכה ההיא ואף של אחרות. מכאן השמוש בארמית בכתובות רשמיות באזורים אשר בהם בודאי לא ישבו שבטים ארמיים (הודו, אסיה הקטנה, מצרים) המחבר סותח כדרכו במציאות ובתאור מענין הולך הוא ומונה את אחת את הכתובות החשובות, מסבות המצאן, לבטי פענוחן וזיוצאן באלה החמור העקרי: הכתובות הארוכות שנמצאו בסוריה (הודו, פנמו, ברוכב, זכר ואחרון אחרון, כתובת סוגיית), ארץ הנהירים (מכתב אשור, כתובות קצרות שעל גבי לוחות כתובות בכתב היתדות, ההשבעה הארמית הכתובה בכתב היתדות שנחלתה באר"י ורפה), במצרים (בעקר כתבי יב). התעודה החשובה האחרונה לפרסום היתה שטר החכירה שנפרסם ע"י באוארימיסטר (ע' 36—37). זהו הספירוס הארמי הקדום ביותר, מימי דריוש I, משנת 515 מחברנו מטיל אמנם ספק בקדמות השטר, כי לדעתו ישנה רק נקודה אחת בלבד, שיש בה כדי לשמש הוכחה לקדמותו, והוא כתיב השם "דרוש", בנגוד לצורות "דרוש", "דריוהוש" המופיעות בזה אחר

אחרי מניג' הכתובות למיניהן, עובר הוא (ע' 46—55) לדון בספרי הדקדוק ומלונים. מקום הראשה נתיחד בדיון לספר הדקדוק המצוין של באואריליאנדר; המחבר מבלטי את מעלתו של הספר, (דיון מפורט במסורת הבלבית ועוד). תקון קטן: המחבר (ע' 51) מביא בשם, כי הם רואים את נקוד "ראשיהם" [תחת ראשיהם] כנקודה

מוטעה על יסוד העברית. נעלם ממחברנו, שהם חזרו בהם (ב' 370) — ספר דקדוק טוב, אמנם כלי חתחביר, חבר ליאנדר לארמית של כתבי יב. שני הספרים כאחד לא השתמשו שמוש מלא בחומר הכתובות הארמיות האחרות, ומתוך כך יש ומסקנותיהם מופקקות. הרבה תוקן אמנם בתקונייהם (ע' 369 ואילך) בספרם המשותף, אולם עוד הניחו מקום.

אח"כ (ע' 55—60), מתאר המחבר כיצד נמצא, כי הלשון הארמית שמשה שפת הארמיניסטריה בממלכת פרס. ההרצאה בעמודים הבאים [60—71] נכתבה בסגנון מושך ביותר, היא נתיחדה לבעיה שהעסיקה בעשרות השנים האחרונות מספר לא קטן של מלומדים: האפשר להוכיח מתוך בדיקת לשונם של הקטעים הארמיים שבספר עזרא ודניאל אם הקטעים האלה מזויפים הם, כדרך שטענו מטעמים הסטוריים ואחרים, האפשר להוכיח את ההפך או אולי תיקון הן בנוגע לזמנם והן בנוגע לארץ מוצאם (היוו ארמית מזרחית או מערבית). פתח ס. ר. דרייבר בשנת 1891 (ע' 61) וסכם תקיפתו: "The Greek words demand, the Hebrew supports, the Aramaic permits a date after... Alexander the Great [332 B.C.]". כעבור 20 שנה יצא כנגדו ר. ד. וילסון, שנסה באותן הדרכים עצמן, בהסתייעו אף בחמר של הכתובות הארמיות שנתגלו בינתיים, להוכיח את ההפך. עוד לפניו קם גואל לקטעים הארמיים שבעזרא: אווארד חקופת שלטון הפרסים עד אלכסנדר. התנגדותו של Ch. C. Torrey, שכפר בעקר הגלות ומשום כך, אף באמיתות הקטעים הנ"ל, לא היה בה כדי לערער את הדעה הנ"ל, ואף נוספו לה מסייעים. עד שבא ה. באומגרטנר (ע' 66) בשנת 1927 ובמאמר יסודי ומעמיק דומה היה, כי הבריע את הקף לחלוטין: הקטעים השנויים במחלוקת הם בני המאה ה'2 וה'3, כלומר הם מזויפים. לדעתו נצטרפו עוד כמה מלומדים. אולם כאן הופיע II. H. Schueder (ע' 67) ובשנת 1930 החזיר עטרה ליושנה: הן מבחינה הסטורית, והן מבחינה לשונית אין מניעה לקבוע, כי הקטעים הנ"ל הם בני המאה ה'6—6. אמנם כשם שאין להכחיש, כך אין אף להוכיח את הדבר, אין כאן המקום להכנס בפרטי שלשלת הוכחותיו המענינות של ש, נזכיר את החשובה ביותר: התופעות שבללן רוצים לאחר את זמן חבור הקטעים הנ"ל [ה"א" תחת ה"ה" בסוף המלה כאם הקריאה ל"א" תחת "ו" שהיא כ' ועוד, לעומת הכתובות, אינן אלא בטויו של תה ל"ך מורגזיזיה של

בכתובות אשורנרפל כלומר במאה ה'9. לפיכך שורת ההגיון נותנת, כי רשאים אנו לטעון, שהארמית העתיקה לא הכירה שמוש זה, ואם מופיע הוא בה מן המאה ה'6 ואילך בארמית, הרי מוטב ליחסו להשפעה בבלית מאשר להפך. מן הדיון היה, שמחברנו יעיר על היסוד הרופף של המאמר הנ"ל, הלא שבילי הארמית העתיקה נהירים לו.

אחרי קבעו, כי אין להכיר רשמים של הארמית בפרסית ורק מעטים הם במצריה, (ע' 40) מידח הוא את הדבור על השפעת הארמית בעברית המקראית (ע' 41—42). נושא עקרי בדיונו זה משמש ספרו של קאצוש. אחרי בקרתו של גלדק, העשויה להראות לקורא, כי עוד כמותם הימים (1902), לא היה הספר מניח את הדעת ביותר, מתמיה במקצת, שמחברנו מדבר על Solidität של עבודתו ק. ק. קבע 153 תופעות ארמיות. ג. ערער בדברים של טעם על יותר מ-30 ומאידך הוסיף עוד כמה משלו. עוד העיר ג. יש להתגר ממעגל הקסמים: הקטע [שבמקרא] מאוחר משום שהוא מכיל מלים ארמיות, המלים ארמיות משום שהקטע מאוחר. יש עוד לקיים אחרים בספר: בע' 56 מספרו גוזר ק. על מלת "מחוז": "ארמיות מובהקת", היום יכולים אנו לומר, וחושבני כי עוד ק. צריך היה לדעת זאת, כי בארמית מחוזא הריח "כנעניות מובהקת" (2). כדאי להעיר, כי ל"י דעת ק. [למשל ע' 22 בספרו ערך "אמן" ועוד], כל מלה עברית שמוצאה מן האכדית, חזקה עליה, כי דרך הארמית הגיעה אל העברית. היום, עם ידיעתנו את תקופת אל-עמרטא, מסופקני אם דעה זו תעמוד. ושם תוכיח "מחוז" ! במאמרי ב"לשוננו" כרך ה' ע' 136 ואילך הראיתי, כי דיועה היתה כא"י עוד בתקופה ההיא. — משונה כי בשעה שהמחבר אימר, כי כתבי אוגרית והכתובות הכנעניות עשויות לסתור את הנתונים של ק. לגבי מלים אחדות, הריחו מביא 4 דוגמאות, אולם מצוין בעצמו 2 מהן כמסופקות ! בודאי, הדברים כשלעצמם יש בהם ענין, כמו רוב הערותיו של המחבר, אולם אין מקומם (והוא הדיון לרב הערותיו), במסגרת זאת. עכ"פ אם נגע בפרטי פרטים, עליו לתת בספר כזה, רק בטוחים. — לעומת יחסו החיובי של המחבר כלפי קאצוש מפתיחה החזירות שיש בה מן השלילה כלפי דעותיו של סורטשינר (ע' 43). הרואה כמה מלים "ארמיות" המשמשות בעקר בקטעים שריים ומשפטיים שריים של אוצר מלים משותף לשפות השמיות המערביות. מאידך תושב הוא, כי בשעה שמחבר ספרי כתבי הקדש שמו את דבריהם בפי ארמים, אדומים או כיוצא בהם, הריהם משתמשים אף בלשון קרובה ללשון העמים ההם. אין ספק, כי ט. השכיל לבטא את הדעה השוררת בנודו זה היום יותר מקאצוש.

(1) ראה ברקלמן במלונ הסורי מה' 2 ערך מחוז; באורר ב' O.L.Z. שנת 1926, טור 801; וכן מאמרי שיזכר להלן.

אולם עוד גרוע מזה! הכל מודים לגבי מספר אידאוגרמות כי מאחרות הן (ע' 81). הרי צורות מעין "כע"מון" = יק"מון, כלומר "כ" תחת "ק", "ע" אם קריאה לצירי! ועוד תופעות רבות כיוצאות בהם, שיש ואין אנו יודעים אותן אלא מתוך המנדעיות כ-1000 שנה אחרי התקופה הנ"ל, מתבררנו מן הדבר (הזרות) כי צורות אלו לתקופה פלוגית ולא לאלמונית ומכל שכן שאין להסתייע לכך, הרי לגבי חלק נקבע, כי מוצאו מראשית ימי ממלכת פרס, חלק מתקופה מאוחרת הרבה יותר, לפיכך אין אנו בני חרוץ כלל ליחס את האידאוגרמות הסתומות לא לתקופה פלוגית ולא לאלמונית ומכל שכן שאין להסתייע בהם בקביעת זמנם של טכסטים אחרים. נראה לי, כי כל החמור הנדון בפרק זה טעון בדיקה חדשה. פרק 4 הוקצה לבבית (ע' 92), והוא הדין לתדמורית (ע' 93-101). ושם התוצאה החשובה ביותר: והוא הדין לתדמורית (ע' 93-101). והממלכתית (ע' 92) והוא הדין לתדמורית (ע' 93-101). ושוב: כל עוד לא נעשתה בדיקה ותחבירית של בנות לשון אלה, איננו רשאים לחרוץ משפט. — בזה נסתים חלק א', החשוב המענין והיסודי ביותר של כל הספר. כפי שאומר המחבר בדיון (ע' 71), מה שהושג בדבר הארמית העתיקה, הוא ההיגש החשוב ביותר, וייתכן החיזוי, בתחום הארמית נוסף על השיגי תקופת נלדקה. במלל קוצר המצע נמנעתי להכנס לעבי הקורה בדבר הנבטית והתדמורית, הדוגמאות שהבאתי דיון כדי למראות את דרך מחקרו והרצאתו של המחבר. אין אפשרות להאריך אף בשארית החמור, אסתפק בראשי פרקים והערות בקצור נמרץ. — חלק ב', הארמית הצעירה, כולל את הפרקים: 1. הארמית היהודית של א"י; 2. השומרונית; 3. הארמית הגוצרית של א"י; 4. שרידי הארמית בניבים הערבים של סוריה. — המחבר כנה בשם ארמית צעירה את אשר קראו עד היום ארמית מערבית, וטעמו וממוקו עמו. אם יש להסכים לדעתו, אין לברר כאן מטעם הנ"ל. — חלק ג', הארמית המזרחית כולל את הפרקים: 1. הסורית; 2. הארמית של התלמוד הבבלי; 3. המנדעית; 4. הארמית המזרחית החדשה. — אי אפשר להעלים עין מלקוי חמור שבשני החלקים האחרונים. המחבר פוטר את עצמו (ע' 212) בדברים של מה בכך מלדשו את הטכסטים הארמיים הקדומים, אחד של א"י ואחד של בבל. נמצא כי בספר זה, שגרשמו בן מאמרים וספרים, אשר לפי דעת המחבר עצמו הם חסרי חשיבות, אין זכר ל"בראשית רבה" הוצאת תאודור אלבק ומדרשים אחרים לא כל שכן; לא נרשם "אוצר הגאונים" אשר לא זו בלבד שהוא מכיל מספר עצום של מסורות בלשניות לארמית, אלא, כיון שרוב מנינם של הטכסטים המובאים בו נחשבו עוד בזמן שהארמית שפה חיה היתה, הרי הם גופם צריכים לשמש חמר לחקירה. המחבר, שידע להקדיש שורות מלאות ענין "למסכת מציאת כתבות קצרות, לא ראה ענין לספר על גלוי הגניזה, מקור עשיר לטכסטים הגיל, שטרות וכיוצא בהם. אע"פ שהושמטו אף כמה ספרים ומאמרים לועזיים.

הנתיב בעקר במאה ה-5, אבל, כפי שהוכיח ש. מתוך הכתובות עצמן, התהליך הפונטי, המונח ביסוד השוניים האלה, נסתים כבר במאות ההן, אלא מתוך שהכתוב בכתבות הוא שמרני ביותר, לא הגיע שם לידו בטוי מלא. מה שאינו כן בקטעים שבמקרא, שעליהם עברה אף ריסורמה של הכתיב בתקופה מאוחרת יותר. לפי מחברנו (ע' 70) נסתים עכשו לתלסין הוכחות בדבר קביעת גילה ומוצאה של הארמית המקראית באמצעות הלשון. ועוד טובה אחת צמחה לנו מן הוכחות הנ"ל. נחבר, כי הארמית הקדומה [= הנדונה בחלק זה], היא הארמית הממלכתית, הריהי מוצאת דרגת לשון אחידה. שלא חלו בה שוניים חשובים, פרט כאמור להבעת תהליכים פונטיים בכתב. כן אין לגלות עדיין סמני הבדל בין הארמית המזרחית למערבית, כדרך שהם ידועים לנו מן הארמית המאוחרת (למשל: "לכתוב", "נכתב" כמזרחית = "נכתוב" כמערבית). — דברי ש. מסתברים. אבל יש לחלוק על פרט חשוב אחד בשלשלת הוכחותיו, על השמוש באידאוגרמות הארמיות כפהלוי (עין להלן). וכן יש לציין כי עוד באומגרטר עורר כמה בעיות תחביריות, Rowley הוסיף משלו וש. לא הרץ אותן. אמנם נראה לי, כי אפשר לישבם, אולם העבודה לא נעשתה עד עכשו. גדולה מזו: נראה לי, כי קביעת מחברנו, שהארמית הקדומה לא חלו בה שוניים חשובים, מופרכת. סבורני, כי במאה ה-6 בערך חלו בה כמה שוניים תחביריים חשובים. הדוגמה שהבאתי למעלה נגד רימלט כוחה יפה אף כאן. יש להעיר על הסמיכות המופרדת בכלל, כי אין למצאה כמעט בכתבות הארמיות הקדומות ובחלק המשלים של אחיקר. מבנה המשפט ועוד כמה פרטים יש בהם כדי לסייע לדעתי. עכ"פ יש לומר, כי כל עוד לא נעשתה בדיקה תחבירית, אין לפסוק הלכה כש. וכמחברנו.

פרק 3 (ע' 72-82) מוקדש לשאלת האידאוגרמות הארמיות בבנות הלשון של הפהלוי (הפרסית האמצעית). בנות הלשון הללו משתמשות במספר רב של אידאוגרמות ארמיות. הן כותבות למשל תחת sah [= מלך] "מלכא" kartan [= עשה], "עבדיותן" [הן] סופית פרסית ועוד. מתי ומאינו בת לשון נקלטו האידאוגרמות האלה? התשובה הנתנת היום: הן נקלטו מתוך הארמית הממלכתית בשעה שזו היתה לשפת האדמיניסטרציה, בראשית ימי הממלכה הפרסית. וצורות האידאוגרמות הוכנסו: הן הן הצורות המופיעות במקורות הארמיים של התקופה ההיא. עד כאן הכל שפיר ויציב, אלא שבה לא נסתפק, כי אם באו ללמוד מן הפרט על הכלל: מה הצורות שלגביהן הוכח הדבר, מוצאן מן התקופה הגיל, אף כל שאר האידאוגרמות כן. דבר זה עשוי לעורר חששות. אולם שידר עוד הגדיל לעשות: אם האידאוגרמות האלה מוצאות אפוא את הארמית של התקופה ההיא, הרי רשאים אנו ללוד מהם אף על תקופה חבובר של טכסטים אחרים: של הארמית המקראית. צעד זה היה בו למוד מן הסתום על הסתום.

ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים

1009 **Adler, Jacob.** Cheerful moments; short humorous stories, by E. Kover (Jacob Adler), tr. by Abraham London. New York, Bloch Pub. Co., 1940. VIII, 183 p. 8°.

1010 **Berkowitz, Henry J[oseph].** The fire eater... Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 1941—5701. VII, 394 p., illus. 8°.

ספור מחיי יהודים באמריקה בזמן המלחמה העולמית הקודמת.

1011 **Goldman, Willy.** East End my cradle. London, Faber and Faber, (1940). 4 p. l., 11—317 p. 8°.

"Excerpts from this book have appeared in Life and letters, New writing, and Youth review". מחיי היהודים באיסט אנד של לונדון במאה העשרים.

1012 **Gray, Elizabeth G.** A dramatised Bible reader for use in schools... The Old Testament. Book II., Part 1.: The heroic period: The Judges (including Ruth and Samuel). London, The Grant Educational Co., 1940. 127 p., illus., maps. 8°.

את הקורס ראה קס. שנה י"ח ע' 376.

1013 **Hurston, Zora.** The man of the mountain. London, J. M. Dent, (1941). 319, [1] p. 8°.

"First pub. in the United States of America with the title 'Moses'."

ספור מחיי משה רבנו. המחברת כושית מארצות הברית.

1014 **Reznikoff, Charles.** Going to and fro and walking up and down, New York, (c1941). 4 p. l., 63 p. 8°.

שירים. A short history of Israel; notes and glosses. Autobiography: New York; Hollywood. Testimony. Kaddish.

יש לקבוע בצער, כי בעקר אתרע מולם של הספרים שנכתבו עברית. — על ההבדל בין ראשית הספר וסופו תעיד העובדה כי הפרק האחרון של חלק ג' אינו אלא ערימה של שמות מקומות, מחברים וספרים, כמעט ללא כל הערה על טיבם הבלשני של הסכסכים, בעיות לשוניות ועוד. — חלק ד' מוקדש לחקר הכתב של בנות הלשון הארמיות. תוספת בבליאוגרפיה, מפתח, מפה ולהוות כתב מסיימות את הספר.

עם כל המגוונות שמנינו, יש לומר כי הספר הוא מן הספרים החשובים ביותר שהופיעו בשנים האחרונות בשטח זה. במשך זמן קצר עשה המחבר מלאכה עצומה, ואם לא הצליח תמיד לחזור לתוך החומר כל צרכו, יש לומר ליבותו, כי פרט לגלגלה גופו ספק אם יש או היה חוקר שהיה מצליח בכך. המחקר הזה מסועף היום מדי, משייבל איש אחד להקיפו, ומה גם בזמן זה קצר. הספר אימר כבוד למחבר ולמקצוע, שנים רבות ישמש הוא מורה דרך לכל מי שיבוא לעסוק באחד מענפי הארמית.

יחזקאל קוטשר

ספרות יפה עברית של ימי הביניים

1006 **Efros, Israel.** Judah Halevi, as poet and thinker. [New York], Histadruth Ivrit of America, 1941. 29, [1] p. 8°.

מלבד זה עיין גם בדפוסים אי"מ 783.

ספרות יפה עברית חדשה

1007 גרינבלט, נתן. בערוב חייה: (ספור). ספר א. קאונסי (דפוס "אולימפיה"), 1935. 120 ע' 8°.

בראש השער: נתן גרינבלט. עם שער ליסאי בעמ' ד' של המעטפת. מקום המעשה אודיסה, הזמן השנים אחרי מהפכת שנת 1905.

1008 **Efros, Israel.** Hayyim Nahman Bialik. (New York), Hebrew P.E.N. Club of U.S.A., (c1940). 19 p., port. 8°.

מלבד אלה עיין גם בדפוסים אי"מ 723, 726, 727, 713, 784, 779, 753, 751, 741, 739, 804, 795, 788, 786, 864, 854—852, 842, 835, 833, 828, 813.

ספרי למוד

1021 ארמן אליעזר ל. מפתח להוראת תולדות ישראל... שיקגו ועד החינוך העברי, תש"א. 7, [2] 92 דף. 4°. הקטוגרף מכתבי-מכונה בצד אחד של הדפים. חלקים א'—ב': מראשית האומה עד ר' ישראל בעל שם טוב. המפתח מכונן להוראת ההיסטוריה במחלקות העליונות של ביה"ס הנמוך, שתלמידיהם הם בני 11—14. משרת החמרה הניתן במפתח זה, היא לשקף בעיני התלמיד את המבנה המדיני, הכלכלי, החברתי והתרבותי של עם ישראל בעבר ובהווה לפי הגיל ודרגת התפיסה של החניך ובוזה לסייע בידו להשתתף בחיים הצבוריים היהודיים. (מהדקומה).

1022 שרפשטיין, צבי. עמנו: ספר מקרא לשנת הלימוד השלישית או הרביעית. חלק א. ניוירוק, "שילה", (1941). [3] דף. XI, 153, 16, [1] 18, [1] ע/תמונות. 8°. בסוף הספר: ע' 1—19: מלון עברי אנגלי לספר.

1023 גאלדברג, א. באלאדס; ליען העטס פאר מיטלשולן, צוזאמענגעשטעלט: א. גאלדברג, New York, נאציאנאלע פאדעגאנישע קאמיסיע פון די יידישע קינדער שולן, אינטערנאציאנאלער ארבעטער ארדן, 1940. [1] 21 דף. 4°. מהמעטפת. — הקטוגרף מכתבי-מכונה בצד אחד של הדפים.

1024 פלאקסער, דוד. מאמענטן פון דער יידישער געשיכטע אין מיטלאלטער; נאטיץ-העטס. מיט פראגעס פארן דריטן יאר מיטלשול, צוזאמענגעשטעלט: דוד פלאקסער. [ניו יארק] נאציאנאלע פאדעגאנישע קאמיסיע פון די יידישע קינדער שולן, אינטערנאציאנאלער ארבעטער ארדן, 1940. 49 דף, לוחות-תמונות. 4°. מהמעטפת. — הקטוגרף מכתבי-מכונה בצד אחד של הדפים.

מלבד אלה עיין גם בדפוס א"י מס' 731, 712, 708, 662, 704, 729, 781, 808, 821, 836, 791, 809, 811, 829.

ספרי מדע כלליים בעברית

עיין בדפוס א"י מס' 704, 729, 781, 808, 821, 836, 838, 849, 855.

1015 Steinberg, Milton. As a driven leaf. Indianapolis, Bobbs-Merrill Co., (c1939), 480 p. 8°.

ספר מחי אלישע בן אביה.

1016 Weidman, Jerome. The horse that could whistle "Dixie" and other stories... London, W. Heinemann, (1941). XV, [2], 294 p. 8°.

מכיל ספורים קצרים מחי היהודים בניוירוק. מלבד אלה עיין גם בדפוס א"י מס' 881, 898.

ספרות הנוער

1017 סיגאל, בערל. משה מענדעלסאן. 1786—1789. ניוירוק, קינדעריינג ביי דעם בילדונגס-קאמיטעט פון ארבעטעריינג, (1941). 46, [1] ע/פורטטים, תמונות. 8°. = קינדעריינג-ביבליאטעק, סערקע: היסטארישע געשטאלטן. 4.

1018 Burstein, Abraham. Judah Halevi in Granada; a story of his boyhood, ... Illustrated by Irvin L. Koons. New York, Bloch Publishing Co., 1941. XVII, 141 p., illus. 8°.

1019 Fein, Harry H. Gems of Hebrew verse; poems for young people, tr. from the original tongue... Boston, B. Humphries, (c1940), 120 p. 8°.

בקובץ כונסו תרגומים משירי רשב"ג, ריה"ל, ראב"ע, אחריו, לטריס, יל"ג, ק. א. שפירא, ביאליק, טשרניחובסקי, שניאור, י. כהן, י. פיכמן ואחרים. מלבד אלה עיין גם בדפוס א"י מס' 705, 703, 688, 657, 777, 752, 747, 742, 730, 841, 830, 826, 812, 810, 790.

חנוך והוראה

1020 Technion...; bulletin published by the American Society for the Advancement of the Hebrew Institute of Technology in Haifa. New York, 1941. 4°, illus., ports.

תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא באפריל.

ר' דוד ב"ר סלימאן ששון ז"ל

מאנגליה הגיעה השמועה המדאיבה כי ביום ז'ך מנחם-אב יצאה נשמתו הזכה של ר' דוד ב"ר סלימאן ששון, והוא בן 61 שנה. המנוח היה גדול אוהבי-הספר בדורנו. אהבתו לספר העברי שבדפוס ושכתב-יד לא ידעה גבול. במסירות אין קץ הצליח לאסוף במשך שלושים שנה קרוב לאלף ושלוש מאות כתבי-יד באותיות עבריות, מהם יחידים בעולם ומהם מצוירים בצוירים מלאכת-מחשבת שאין רבים כמותם.

ר' דוד ששון נולד בבומבי ביום ו' טבת תרמ"א. אביו היה סלימאן ששון (תר"ב—תרנ"ד) ואבי-אביו היה ר' דוד בן צאלח ששון (תקנ"ג—תרכ"ה). שנדד מבגדאד להודו והיה לאבי בני ששון במזרח הרחוק. בשנת תרע"א עבר לאנגליה והקדיש את רוב זמנו לעבודת-הקודש של אספת ספרים עבריים, שהתחיל בה עוד בהיותו נער קטן. את תולדות האסף תיאר הוא עצמו בהקדמתו ל"אהל דוד", ובפרוטרוט יותר במאמר "מאהל דוד" שעמד להדפס ע"י חברת שונצינו בברלין ונשאר בכתב יד. תשומת-לב מיוחדת הקדיש המנוח לספרים, ככתבי-יד ותעודות הנוגעים ליהודי ארצות המזרח, וכאן הועילו לו קשריו וקשרי משפחתו לארצות המזרח.

שלא כרבים ממאספי-ספרים, היה המנוח הוגה יומם ולילה בספרים אשר קיבץ. מקצת מתוצאות עיונו פרסם כמאמרים שונים, כגון: מאמרים על יהודי תימן (מגלתו תימן, בואי תימן, אגרות פרס ותימן, לקורות היהודים בתימן), שנדפסו ב"הצופה לחכמת ישראל" שנת ז'—ט"ו; שורה של מאמרים ברבעון Jewish Quarterly Review, שמהם יש לצייץ ביהוד את בקרתו על "אוצר השירה והפיט" לישראל דוידזון (סריה חדשה כרך כ"ב), האוצר בקרבו חומר עצום על ספרי תפלה ופיט של יהודי המזרח; ומאמרו על תולדות היהודים בבצרה (שס' כרך י"ז). שני מאמרים פרסם ברבעונו "קרית ספר" (שנה ב' וג'); שורה של מאמרים בתוספת הספרותית של Jewish Chronicle, הכוללים תיאורים של אחדים מכתבי היד שבגנוזי. מבין ספריו יש להזכיר ביחוד את פרסום הדיואן השלם של ר' שמואל הנגיד (אוקספורד תרצ"ד), עפ"י כתבי-יד יחיד "שבאוצרו, שאעפ"י שיצא בלי ניקוד ובאורים פותח פתח למחקרים רבים על הנגיד ובני דורו; הספר "מעט דבש" כולל העתקה כ"י שונים מבית גנוזי, שיצא לאור לכבוד בר-מצוה של בנו הרב סלימאן (אוקספורד תרפ"ח).

אולם גלת הכותרת של מפעלו הספרותי הם שני חלקי הקטלוג שלו "אהל דוד" (אוקספורד תרצ"ב), שבהם תיאר בפרוטרוט-שבפרוטרוט 1153 כתבי-יד שבבית גנוזי, ב"אהל דוד" נטה המנוח אהל בל יצען וקנה לו שם עולם, וכבר עד עתה שימש "אהל דוד" גורם לפרסום עשרות מחקרים, ובלעדו לא ירים איש את ידו בחקירת תולדותיהם ומנותניהם של יהודי ארצות-המזרח. המנוח השאיר בכתב יד גם ספר באנגלית על תולדות יהודי בגדאד (המאמר "בגדאד" ב-Encyclopaedia Judaica הוא פרי עט), ואולי גם מחקרים אחרים. יש לקוות שמחקר זה וגם תיאור אספו "מאהל דוד" הנ"ל יראו אור בקרוב, ולואי בלשון העברית.

המנוח אסף גם קיבוץ גדול של ספרי-דפוס שלא הספיק לתארום בקטלוג. חלק מהם מדפוסים הודו ובגדאד, תיאורתי בספרי "הדפוס העברי בארצות-המזרח" חלק שני. הבת נקוה שגם ספרי הדפוס שבגנוזי, הכוללים בקרבם ספרים יקרי מציאות, ימצאו להם תיקון בתיאור מפורט ברשימה לתועלת שוחרי תורה ודעת.

ר' דוד ששון היה אוהב תורה ואוהב תלמידי חכמים, ורבה היתה אהבתו לארץ ישראל. בשנים האחרונות הצטער הרבה בצער פליטי ישראל הסובלים חרפת גלות בתוך גלות (כפי שכתב אלי במכתביו זמן קצר לפני מותו) וצער זה בודאי קרב את קצו. תהי נשמתו צרורה בצרור החיים.

א ב ר ה ס י ע ר י

כתביו האמתיים של האר"י בקבלה

מאת

גרשם שלום

(א) דבר ידוע ומפורסם הוא שהספרים הרבים הנקראים "כתבי האר"י" אינם כתביו של ר' יצחק לוריא עצמו אלא נתחברו ע"י תלמידיו ותלמידיו תלמידיו. באמצע המאה השבע עשרה התחילו להקל מאד בציון המקורות וכבר בספרי ר' נתן שפירא ירושלמי (כגון בס' מחברת הקודש הנדפס על שם הר"ח שאינו אלא החלק השני מס' מאורות נחון) המלוקטים מקבלת בית מדרשו של האר"י אנו מוצאים את ציוני המקורות "האר"י" סתם או "כתב האר"י" כשהדובר הוא בכתבי ר' חיים ויטאל. "קונטרסי האר"י" המובאים בכתבי קבלה רבים למן שנת ש"ץ בערך אינם אלא דברי תלמידיו או דברים מזויפים ממש שמי שהוא תלה אותם באילן גדול זה באשר ניכר הדבר ביותר בלשונות "האר"י" המובאים בכתבי ר' שמשון מאוסטרופוליא (לפני שנת ת"ח!) שאינם לא מדברי הר"ח ואף לא מדברי ר' ישראל סרוג אלא דברים זרים ומזוהרים שנתחברו בפולין ברוח המקובלים שם ואין כאן המקום להאריך בזה.

השאלה הביבליוגרפית הפשוטה: מה העלה האר"י בעצמו על הכתב? לא נתבררה אף פעם על יסוד בדיקת המקורות הראשונים עצמם. סמכו על עדויות שנמצאו בענין זה ולא בדקו אם נכונות הן או לא. ומכיון שעדויות אלו סותרות זו את זו, כל מחבר שכתב על האר"י בחר מה שנראה בעיניו, זה אומר בכה וזה אומר בכך, ואין הדברים מבוררים. במאמר זה אבא לבדוק את השאלה עד כמה שידי מגעת, ואשלים בזה כמה דברים שרמזתי להם במאמרי על ר' יוסף בן טובול (1) ועל ר' ישראל סרוג. (2)

(ב) ס' עץ חיים ושאר כתבי הר"ח מכילים עיבוד מורחב מאד של תורת האר"י ששמעו תלמידיו מפיו. על כתיבות האר"י עצמו יש לנו שתי עדויות סותרות שנוכרו אצל חיד"א בשם הגדולים. ר' חיים הכהן תלמידו של הר"ח כתב בהקדמתו לספר מקור חיים שלו, אמשטרדם תנ"ז, דף ד' ע"א בתוך דברי הפולמוס והקטרוג שכתב נגד ס' עמק המלך: "ו מ ע ו ל ם לא כתב האר"י ז"ל את הקדמה אחת לענין קשר עם הצדיקים, הנה היא כתובה בס' עץ החיים מידי האר"י ז"ל ותו לא מדי [רק] הכל מידי הרב הקדוש חיים ויטאל ז"ל". חיד"א מביא זה ב"מערכת ספרים" ערך קבלה ומשתדל לתרץ הדברים: "גראה שכונתו מיום שבא מהר"ח ז"ל, אבל מקודם כתב קצת, וכל אשר מצא כתוב מהר"ח מכתיבת ידו עשאו שער בפני עצמו ואני ראיתיו מכ"י מהר"ח ז"ל ע צ מ ו". ובמערכת הגדולים כתב בערך רבנו האר"י, ובתחלת דבר ה' בו כתב פ"י ספר א ד צ נ י ע ו ת א ו א י ז ה ע נ י נ י ס האר"י, ובתחלת דבר האמת ומהר"ח קבצם ועשה שער אחד ממה שמצא מטהרת יד הקדש רבינו ב ח כ מ ת האמת ומהר"ח קבצם ועשה שער אחד ממה שמצא מטהרת יד הקדש רבינו האר"י, וכן דבריו בערך חיים ויטאל: "ואני הצעיר ראיתי בארץ מצרים הח' שערים מכ"י מהר"ח עצמו רק דמהר"ח סידר שער הפסוקים ומצות שער אחד, ושער אחד אשר נמצא מטהרת יד הקדש האר"י זצ"ל עצמו... ובנו מהר"ש לקח השער אשר נמצא מכ"י האר"י עצמו... ו ס י ד ר

(1) "ציון" שנה ה' עמ' 148—160.

(2) שם, שנה ה' עמ' 214—243.

ועירב הכל כאחד והלך בסדר הרב אביו רק שחילק שער הפסוקים ושער המצות לשנים והיו שמונה שערים³.

דברי עדותו של הרב חיד"א עושים רושם נבדוק עתה מה שאפשר ללמוד מדברי האר"י ובני חוגו.

ג) ההקדמה של האר"י על הקשר עם הצדיקים שנזכרה אצל ר"ח הכהן נמצאת גם בספרו של ר' חיים ויטאל וגם בקונטרס של ר' יוסף ו' טבול. בשער רוח הקודש שנדפס במהדורת ר' שמואל ויטאל אנו קוראים מאמר בשם "ענין דבקות עם הצדיקים והשתחוות על קברם" ובסופו נאמר: "ע"כ העתקתי מכתבי ידי מורי ז"ל, וזה מה שמסר לי מורי ז"ל בעל פה..."⁴. בכמה כתבי יד שבדקתי וכן בשער הייחודים מהדורת ר"מ פופרש⁵ נאמר בסוף "ע"כ לשון מורי אשר גילו לומני השמים" וכן הוא הסיום ג"כ בכ"י של ר' יוסף ו' טבול. הפתיחה בשער הייחודים שונה ומתוכה אפשר להסיק שאין כאן כתיבת האר"י אלא הכתבה לתלמידו: "זה לשון מורי ורבי ולה"ה⁶ מורי הרב כמו יצחק אשכנזי יצ"ו⁷ אשר אמר לי פה אל פה מלה במלה סוד גדול וזהו בדוק ומנוסה וגדול תועלת למי שיודעים אותו וז"ל...". והנה אותה הפתיחה ממש נמצאת בכ"י ר' יוסף ו' טבול (כלי התואר יצ"ו הסותר את זלה"ה הקודם לו). ובסוף באו דברים תמוהים אלו "עד כאן דברי הרב השלם אור הגולה שמסר לי אני יוסף על קבר אבא שאול מפה לפה ושכחתים ולמדתי אחרי מותו בחלום ונתן לי בהם סימן ובדקתים על קברי צדיקים... אני יוסף טבול"⁸. ברור שיש כאן סתירות. אפשר מאד שהרח"ו השתמש בדברי חברו והשאיר את הדברים בגוף ראשון אגב השמטת שמו, אבל כיצד נאמין שר"י ו' טבול למד אחרי מות האר"י בחלום את כל הקטע הארוך באותו לשון שהרח"ו אומר עליו בשער רוח⁹ שהעתיק אותו מכתבת יד האר"י עצמו? לכל הפחות אחד מהם לא אמר כאן את כל האמת, וזה דיוקא לגבי המאמר שלדעת ר"ח הכהן הוא היחידי שיצא מתחת ידי האר"י עצמו! אילו היה זה כל מה שידענו היינו בודאי מתיישים מלקבוע את האמת על כתיבות האר"י עצמו אבל לשמחתו של הביבליוגראף מביאה בדיקתו של העדות השניה והיא של הרב חיד"א לידי תוצאות יותר בטוחות וחיוניות! ולענין סוד ההשתחוות עיין גם למטה בסעי' ח'.

ד) "שמונה השערים" של הר' חיים ויטאל הובאו לדפוס רק במהדורה שסדר בנו ר' שמואל ויטאל סמוך לשנת ת"י. הוא מספר בהקדמה שנדפסה בנוסח אחד ברוב השערים: "אמרתי... עד מתי יהיה ספר אבא מארי ורבי ז"ל גנוזים תחת ידי... והנה אבא מארי ז"ל להיות לבו רחב כפתחו של אולם וכל רז לא אניס ליה... לא שת לבו לקרבת אל המלאכה הזאת ולתת סדר בכל ספריו וכעת העיר ה' את רוחי... והוצאתי לאור משפט הספרים האלו... וחלקתי אותם לח' שערים כרצון אבא מארי ז"ל כי לעשות רצונו נתכוונתי האמנם שנית דבריו בכמה מקומות לצורך שעה ותקנתי וסדרתי הח' שערים בדרכים אחרות כדי להיות נקל מאד בפי הקורא".

לעומת זה נשארה בדפוס הקדמתו הכוללת של הרח"ו לס' עץ חיים שהתחיל לחבר זמן קצר אחרי פטירת האר"י, עוד בשנת של"ב או של"ג¹⁰, ובדפוסים של ס' שער ההקדמות היא נקראת "הקדמה על שער ההקדמות" אעפ"י ששם זה אינו הולמה. וכאן אומר הרח"ו באמת בסוף ההקדמה

3) דפוס ירושלים תרל"ד דף ל"ט עד מ'; ירושלים תרע"ב דף מ"ב עד מ"ג. הרח"ו רומז ל"כתיבת ידי מורי ז"ל בענין השתחוות על קבר" גם בשער הכוונות (תרל"ג) דף כ"ד ע"ב.

4) קארעץ חקמ"ג דף י'.

5) עיין הלשון ב"ציון שנת ה' עמ' 152.

6) התאריך נקבע פעמים בתחלת דבריו: א) אמר שהוא בן שלשים והרי נולד בשנת ש"ג לפי עדות עצמו כס' החזיונות שלו; ב) אמר שבית מקדשו נחרב "זה היום אלף ות"ק וד' שנים".

שהשער הראשון יכול "מה שהעתקתי מכתובת יד מורי זל"ה" עצמו
 שביאר כמה מאמרים וכמה דרושים" ורק השער השני יכול "ההקדמות
 ששמותי מפי מורי וזה"ה". חיד"א מעיד שראה את המהדורה המקורית הזאת עוד בעצם
 כתיבת הרח"ו במצרים ועדותו בלי ספק עדות, אבל כתבי יד אלו נעלמו ולא נשתמרו. כתבי היד
 המרובים של ח' השערים המתגלגלים בכל הספריות ובכל המקומות מכילים כרגיל את מהדורת
 ר' שמואל ויטאל. והרבה זמן חפשתי אחרי כתבי יד שיש בהם הסדר המקורי והוא וכמעט
 נתיאשתי מזה עד שנודמנו לי בשנת תרצ"ד בירושלים ארבעה כרכים כ"י שהיו בהם ארבעה
 השערים הראשונים של מהדורת הרח"ו עצמו! כתבי היד הללו הועתקו לפני מאה וחמשים עד
 מאתיים שנה בערך על נייר עבה בכתב מוצרית יפה וברורה "אות באות מכ"י הרח"ו". רכשתי אז
 את הכרך שיש בו השער שחשבתיו ל"אבוד" וכאשר עיינתי בו והשוויתיו עם שאר כתבי היד
 שבספריה הלאומית בירושלים, נפקחו עיני וראיתי שנמצאו שם עוד שני כתבי יד המכילים אף
 הם את המהדורה המקורית הזאת של הרח"ו ולא את הנוסח הנדפס של מהדורת בנו ר' שמואל.
 ולא הרגשתי בדבר זה כשחברתי לפני שלש עשרה שנה את ספרי על כתבי היד בקבלה הנמצאים
 בספריה הלאומית. אלו הם כתבי היד 48, 49, 52 (בספרי עמ' 118) שנכתבו בתחלת המאה ה"ט,
 כנראה בא"י. שניהם דומים זה לזה מאד ומכילים כל אחד בכרך גדול את שלשת השערים "פי'
 מאמרי הזהר" (כן הוא נקרא בסוף השער), "שער המצוות" ו"שער הפסוקים". שער מאמרי הזהר
 אינו זה הנדפס בראשונה בשאלוניקי תרכ"ב כמו שציינתי בטעות בספרי. כתבי יד אלו נכתבו
 בזמן יותר מאוחר מכה"י שברשותי ומתאימים לו בתוכנם. בניתוח הבא למטה השתמשתי תמיד
 בכ"י שלי. בספריות אחרות לא מצאתי העתקות של המהדורה הזאת אעפ"י שחפשתי אחריהם
 במיוחד באוסף העשיר של כתבי יד מבית מדרשו של האר"י הנמצא בניו-יורק. אין פלא
 שבספריות הישנות אין כתבי יד כאלה שהרי כל הכתבים הללו שנשמרו אצל צאצאיו של הרח"ו
 במצרים, הועתקו בכלל רק אחרי מותו של נכדו ר' משה ויטאל בתחלת המאה ה"ת. הרב חיד"א
 מעיד (בס' שם הגדולים, בערך הרח"ו) שרק "זה שלשים שנה ויותר" לפני זמנו התחילו השמונה
 שערים להתפשט.

בכתב היד שבידי נרשמו שמותיהם של בעלים שונים: חיים ישחק [כך!] עבאדי ס"ט.
 אברהם חיים שבתאי ס"ט, אברהם יצחק ענתיבי ואברהם חיים ענתיבי ס"ט. יש בכ"י זה פ"ז דפים
 כתבנית 21.5×16.5 צ"מ. בדף הראשון באה כותרת "זה ספר עץ חיים שער ראשון מן שמונה
 השערים". ואת"כ ההקדמה שדברתי עליה בתחלת הסעיף הזה, והיא נמשכת עד דף י"ג ע"ב ואח"כ
 באותו עמוד כותרת חדשה: "שער א' במה שהעתקתי מכתובת יד מורי
 זל"ה" על ביאור קצת מאמרי הזהר". אמנם כותרת זו אינה מדויקת
 לגמרי שכן יש כאן גם מקצת דברים שאינם ביאורים על הזהר כאשר אברר למטה, אבל נכון הוא
 שרובו המקריע של הספר שייך לביאורי הזהר. יש לנו איפוא כרך שלם של דברי האר"י עצמו
 על הזהר, בלשונו הוא, שהרח"ו לא שמש בהם אלא כמעתיק כתבי יד ואין כל טעם להטיל ספק
 באמתות דברי הרח"ו בזה.

ביאורי הזהר שבכרך פורזו ע"י ר' שמואל ויטאל בשער מאמרי רשב"י שנדפס בירושלים
 תרנ"ח אלא שכמה פעמים לא צויין בדפוס שהדברים נלקחו מכתובת ידו של האר"י! כל מה
 שנמצא בנדפס מדף ב' עד י"ב ע"א סוף פסקא א' נלקח מכ"י האר"י אלא שלפעמים הבליע הרשו
 בנדפס הערה שאיננה בכ"י כגון הרמז לס' הכוונות בדף י" ע"א.
 מהקטעים שאינם נרשמים בנדפס על שם האר"י עצמו או בפתיחה "מכתובת יד הרב
 הגדול" ושנלקחו מהאוסף שלפנינו, יש לציין:

דף י"ד ע"ג על זהר ח"א דף ע"ו ע"א.

דף ט"ו ע"ג כל מה שהובא על פר' מקץ.

דף ט"ז ע"ד עד י"ז ע"א כל פרי שמות מלבד המש השורות האחרונות.
 דף י"ח סוף ע"א עד ע"ג שורה י"ח, מפר' יתרו.
 דף י"ט ע"ד למטה עד כ' ע"ג שורה י"א, על פרי תרומה דף קנ"ו וקנ"ח.
 דף כ' ע"ג עד כ"א סוף ע"א על פ' תרומה דף קס"ו ע"ב.
 דף ל"ב ע"ג עד ע"ד על פרי פקודי דף רכ"ז ע"ב.
 דף ל"ה ע"ג הפוסק הראשונה על פרי אחרי מות.
 דף מ"ז ע"ב ההערה על פרי בלק דף קצ"א ע"א.

קובץ זה מלמדנו כמה דברים. הוא מוכיח שהאר"י השתדל לפרש את הוזהר באריכות, ועיבד בדרך זו שני חלקים: את התחלת הוזהר ואת ספרא דצניעותא ואח"כ הפסיק והסתפק בכתיבת דרושים ארעיים על כמה מאמרים מפורסמים בפרשיות שונות. פירושו הגדול על התחלת הוזהר תופש כאן בכ"א את הדפים י"ג עד ל"ב ועוד ע"ח עד פ"ה, כי בדף כ"ה ע"א יש חסרון של כמה דפים. יש כאן לא פחות משלושת נסיונות ("נוסחאות") לפרש מאמרים אחדים. בדף מ"ב עד ט"ד נמצא פירושו לספרא דצניעותא כמעט כולו על חלק קטן של פרק א' ורובו דרושי קבלה המתרחבים והולכים בלי כל קשר ישר עם ספרא דצניעותא.

הרח"ו מזכיר מאמרי האר"י הללו כמה פעמים בספריו ומציין אותם ככתיבת ידו של האר"י עצמו. כן למשל בס' עץ חיים (הוצאת ורשה תרנ"א) ח"א דף צ"ד ע"ב, ח"ב דף מ"א ע"ב, דף מ"ז ע"ב ("נוסח ג' על ר' חזקיה פתח"). דף נ"ב ע"ב, דף נ"ד ע"ד (כאן נזכר המקור רק בהערה למטה מתוך כ"י שהמ"ל השוו אותו, ובאמת נמצא כל המאמר הארמי על סוד מיעוט הירח בכ"י שלי דף ע' ע"ב), דף ק"א ע"ב, וכן גם בס' שער המצוות (תרס"ה) דף ז' ע"ב ("מבואר בכ"י מורי ז"ל בביאור המאמרים שלו בהקדמת פרי בראשית") ודף י"ד ע"א, ועיין גם למטה בסוף סעי' ו' דברי הרח"ו על פ' ספרא דצניעותא של האר"י.

רבים מן הפירושים הללו ובפרט הפירוש לספרא דצניעותא אינם מכילים עדיין את הדעות שנתפרסמו אח"כ כדעות המיוחדות לשיטת האר"י, כפי שדרש אותה באוני תלמידיו וכפי שנכתבה בספריהם, וביחוד בפ' לספרא דצניעותא אין זכר לא לתורת הצמצום ולא לתורת שבירת הכלים בצורה המיוחדת לה. לעומת זה ניכר בדברים רבים קשר אמיץ ביותר עם הבעיות והטרמינולוגיה המיוחדת של שיטת ר' משה קורדובירו שספריו בוודאי כבר נתפשטו בשנות הששים של המאה הט"ז גם במצרים. רבים מהדברים שבאו כאן נכתבו בוודאי עוד לפני עלייתו של האר"י לצפת. בראשית התעסקו בקבלה במצרים, בין שנות שכ"ג ושכ"ט, ועוד אדון על זה למטה.

ה) בפר' לך לך נמצא כאן בדף ל"ב ע"ב "נוסח אגרת מורי ז"ל ששלח לתלמיד אחד מתלמידיו" (ז' דבר זה חשוב כי הוא מאפשר לנו לבדוק את אמיתות הדברים גם מבחינה חדשה. אגרת זאת ידועה לנו מכתבי יד רבים כי היא נכנסה לספר הליקוטים שסידר ר' בנימין הלוי מתוך כתבי יד הרח"ו ואף נדפסה ברוב כתבי היד נזכר שם המקבל: הלא הוא ר' שמואל פודיל'ה או' פודילא. הוא לא היה מתלמידי האר"י בצפת אלא מחבריו ותלמידיו הראשונים במצרים. ר' שלומל דרעזניץ מספר לנו באגרותיו*) כי "התפילין של סברת שמושא רבא שהיו לבוצינא קדישא... כמהרר"י לוריא ז"ל נמכרו למצרים בכ"ה זהובים אדומים והחכם השלם כמהרר"ר פידלייא קנה אותם ואילולי שקנה אותם בהחבא היו מעלים אותם עד חמישים אדומים". בדפוס הראשון של ס' הגלגולים של הרח"ו אנו מוצאים

(7) בדפוס של שער מאמרי רשב"י דף י"ד ע"ג.

(8) בדפוס הראשון בס' תעלומות חכמה דף מ"א ע"ב.

בליקוטים גם דברים אלו⁹): "מצאתי בכתבי יד ה"ר ש פודילא זצ"ל וזה לשונו: שמעתי מהחכם המקובל האלהי כמוהר"ר יצחק אשכנזי זלה"ה פשט לשון זה מן הפסוק איש לשון בל יכון בארץ וכו". וגם בקובץ אחד המכיל הרבה חומר ישן מחוג תלמידי האר"י (והוא עתה כ"י שוקן קב' 56) מצאתי בדף 352: "דע כי יש שם שעולה רמ"ה... והוא סוד מר"ה שהיו המים מרים שהשם היה תולך וחסר והקב"ה למד אותו שם של עץ כנודע וזהו מ כ מ ה ר ר"ר שמואל די פודילי נר"ו. ברור שכל השמות האלה מכוונים לאיש אחד. לאגרת הנ"ל יש בכתבי היד כותרת: "תשובת שאלה ששאל החכם הר"ר שמואל פודילא יצ"ו אל החכם הקדוש האר"י"¹⁰. אין ספק שיש כאן לפנינו אגרת אמיתית של האר"י. אגרת זו נדפסה בשלימותה אבל בשיבושים וסילופים רבים, בסוף ס' ארבע מאות שקל כסף המיוחס להרח"ו¹¹, אבל כשם שכל הספר הזה לא יצא מתחת ידי הרח"ו עצמו אלא מזיף אחד במאה הי"ז הוסיף כאן בכונה כמה דברים בשמו של הרח"ו שזיזם ניכר מתוכם, כן הוסיף גם על התשובה האמיתית הנמצאת בכתבי היד כמה סעיפים שאין כל ספק שלא נכתבו על ידי האר"י¹². והנה הקטע על הזוהר בפ' לך לך שהוא בשער מאמרי רשב"י ובכ"י של פירושי האר"י על הזוהר שיצאתי לדון עליו אינו אלא הסעיף השני של האגרת השלימה המדברת על ארבעה ענינים! כל האגרת בצורתה הבתלית מזוייפת נדפסה בעילום שם המקבל בליקוטים מס' תורת נתן של ר' נתן שפירא ירושלמי (באמצע המאה הי"ז) שנדפס בשם ס' תורת נתן בוורשה תרנ"ד דף מ"ז ומ"ח. בס' ארבע מאות שקל כסף נזכר השם ונקרא כאן שמואל א ל פ ו ד י ל א.

ואם העלינו מבירור זה שהאגרת הזאת בחלקים הנמצאים בכ"י הטובים אמיתית היא ומקיימת יפה, הרי מכאן מסקנא נוספת: יש כאן עדות מפורשת ובלתי מפוקפקת של האר"י עצמו על הספר שחבר, והוא פירושו לספרא דצניעותא הנמצא בכ"י שלנו כפי שהקדמתי. האר"י כותב לר' שמואל פודילא (והמאמר הזה נמצא באמת בכל כתבי היד של האגרת): "שאלת ממני מענין מה שבא בתיקונים שהכתובים דומים לזרועות והנביאים אל השוקיים גם האמוראים לזרועות והתנאים לשוקיים, והיה ראוי להיות בהפך! זכורני¹³ שגליתני זה בפ"י ספרא דצניעותא אצל דרוש לכל נחת בן זוג, תבקשהו אצל אחי נר"ו¹⁴ ותמצאה ו". הציטאט נמצא באמת בפירושו הנ"ל שהרח"ו העתיק מכ"י האר"י עצמו "אצל" הדרוש על דברי רשב"י בענין השבת "לכל נחת בן זוג", דהיינו עמודים מועטים לפני הדרוש והוא: בשער מאמרי רשב"י הנדפס בדף כ"ח ע"ב, בשעה שהדרוש הנ"ל נמצא שם

(9) פראנקפורט תמ"ד דף ל"ו ע"א.

(10) עיין למשל בספרי כתבי יד בקבלה עמ' 137, 159, רשימת כ"י של הבריטיש מוזיאום 827 דף 46

(שם נדפס בשבוס פודירה).

(11) דפוס קארעץ תקס"ד דף פ"ו ע"ד.

(12) כל מה שבא מדף פ"ה ע"ד מן "ומה ששאלת בענין ד' עולמות אבי"ע" עד סיום האגרת בדף צ"א ע"ב הוא זיוף. המזיף לקח ליקוטים מדרושי הרח"ו הבאים למשל בכ"י ירושלים 479 80 מ"ד אחרי העתקת האגרת האמיתית והפכם לדברי האר"י ע"י הוספת המלים "ומה ששאלת" ושאר שנויים קטנים מתאימים, וכן הוסיף בדרך זאת "דרוש המעקה" של הרח"ו עצמו. גם ההוספות על האגרת שבהן מדבר הרח"ו בגוף הראשון — הכל מזוייף! אין להן זכר בכתבי יד, והוספות אלו מתאימות לשאר ההוספות בגוף הספר, ואין להאריך בזה כאן.

(13) כן צ"ל לפי גירסת כתבי היד הטובים, ולא "זכורני" כמו בס' תורת נתן.

(14) בכתבי יד אחרים מאוחרים של האגרת השלמה חסרות מלים אלו "תבקשהו... ותמצאהו" אבל הם נמצאו בכל חמשה כה"י של ספר הליקוטים הישן שבדקתי, מיסודו של הרח"ו ובעריכת ר' בנימין הלוי, וכן גם בדפוסים אלא שהמזיף הוסיף בס' ארבע מאות שקל כסף: "תבקשהו אצל אחי הרח"ו זלה"ה" ולא נמצא כן בשום כ"י, וברור שהכוונה לאחי האר"י היושב עדיין במצרים, לעומת זה השמיט אותן הרח"ו בהעתקת האגרת לתוך קובץ פירושי הזוהר של האר"י — כשם שהשמיט גם את שמו של ר"ש פודילא. הסבה ברורה: הוא השמיט כאן דברים בעלי אופי אישי שאינם מהעניין, אבל הדברים נשתמרו בהעתק המקורי בין כתביו ונכנסו על ידי זה לקבצים שנעשו מהם כגון ספר הליקוטים הנ"ל.

סמוך לסוף הפירוש לסד"צ בדף כ"ט ע"ג ואילך. ר' חיים ויטאל חלק את האגרת לר"ש פודילא לפי ענייניה והכניס כל דבר למקומו, וגם את המאמר מהתחלת האגרת כפי שהבאתי אותה, סדר במה שהעתיק מכ"י האר"י לעניין הבנת מאמרים בתקוני זהר, אלא שלא הזכיר כאן כלל שהמקור הוא באגרת האר"י לאחד מתלמידיו, וכן נמצאת כל הפסקא הראשונה מהאגרת ההיא (מלבד הכותרת) בכ"י של המהדורא המקורית הנ"ל דף ס"ה ע"א ובדפוס של שער מאמרי רשב"י דף א' ע"ג.

(ז) אגרתו של האר"י נכתבה כנראה מצפת למצרים אעפ"י שאפשר לומר שנכתבה במצרים עצמה, ממקום אחד לשני אבל נראה לי שהפירוש הראשון יותר קרוב. על כל פנים מוכח מכאן שהאר"י חיבר את פרושו על ספרא דצניעותא עוד במצרים. ושאל עתה את השאלה הקרובה: וכי פירוש זה היה ידוע כספר אותנטי של האר"י בחוגו בסוף המאה ה"ט? מלבד מה שהאר"י מעיד עליו והרח"ו הכניס אותו לשער הראשון של ס' עץ החיים שלו? הנה גם על שאלה זו נוכל להשיב בחיוב גמור ולקיים גם בזה את אמתת העדיות הנ"ל ממקורות בלתי תלויים! ר' יוסף ק' טבול, תלמידו הראשי השני של האר"י, מזכירו פעמים אחדות בפירושו על חלק מהאדרא רבה, כגון "כל זה הוא מדברי הרב מוריניו יצחק לוריא זל"ה אלא שהרחבתי א"י לשוני ולא כתבתי הלשון שלו אבל זה כוונת לשוני", לאחר שהביא פירושו על מאמר אחד הנמצא באמת בפירוש שבידינו. וכן עוד פעמים אחדות שם¹⁴. והרי ר"י טבול שאינו מזכיר בכל כתביו את הרח"ו ואינו משתמש בספריה, הוא עד נאמן.

וכן יש לנו עד שני ואף הוא נאמן מאד הלא הוא ר' מנחם די לונזאנו¹⁵ שהיה בשנות השמונים של המאה ה"ז בצפת ובירושלים¹⁶. הרמד"ל חיבר קונטרס, בשם אמרי אמת הנמצא בהעתקה בידי¹⁷, החלק הראשון של חיבור קטן זה מכיל השגות על פירוש הס"ד להאר"י! רק חלק קטן מהקדמתו המלאה עניין נדפס באוצר הספרים לבן-יעקב בערך אמרי אמת. הוא אומר לפי כה"י שבידי שהאר"י חיבר את הפירוש הזה "מעיונו בטרם יעלה למדרגת החכמה וטרם נגלה אליו דבר ה', לכן הסכמתי לבדוק הפירוש ההוא.. לפי שהוא עשה פירוש זה בתחלת עיונו מסברתו ולכן באו בו קצת דברים אשר לא כן, ואחר כך כנוח עליו רוח הקודש רוח חכמה ובינה אילו היה יכול היה מתקנו או גונזו אבל לא יכול כי מיד שכתבו קפצו עליו אחיו ורעיו אוהביו וקרוביו רודפי צדק מבקשי ה' כי רבים היו בימים ההם והעתיקות, וכל אחד מהם חבא חבא אית ליה באופן שנתפשט הספר ההוא בעולם ולא היה יכול לתקנו אחרי זמן. והן עתה הוא בעולם האמת ואין לפניו לא שנאה ולא קנאה ומה חפצו בקיום שגיאותיו אינו חפץ אלא בקיומם אמרי אמת וידעתי נאמנה כי תברכני נפשו על כך כי אינני אלא כמודיע למעיין שהרב ז"ל עשה הפירוש קודם שהשיג החכמה ובוה נמצאתי מועיל למעינים וגם בזה יש התנצלותי להרב ז"ל וזה כבודו והנני כבן יסבד אבי, והנה תמהתי עליו שבא לפרש ספר ולא הלך בדרך המפרשים ז"ל שיביאו בפירושם מספרים אחרים הצריך והמוכרח בלבד. אבל הרב ז"ל נתפשט בזה יותר מדאי עד שנראה שהיה לו להכניס כל הזהר בזה הפירוש, ואריכות הגדול הוא על המעיין לטורח ומבלבל שכלו: לא כן אנכי עמדי אלא אקצר כל מה שאוכל". וכן הוא הולך ומשיג עליו נ"ד השגות והיא בקורת חריפה מאד. פעם אחת (בסי' י"ג) הוא אומר "אאריך יותר מעט ממה שעשיתי בהשגותי על פי' הר' יוסף מערבי ז"ל ועל פי' הר' חיים

14) בדפוס (בס' זוהר הרקיע ה') מונקאטש תרל"ה) דף קפ"ג ע"א הגירסא "אע"ג שלא הרחבתי".

15) עיין ב"ציון" שנה ה', עמ' 155.

16) בשנת שמו"ד הפיס בצפת את מדרש אגור, עיין אברהם יערי, הדפוס העברי בארצות המזרח חלק ראשון עמ' 19.

17) עיין מה שכתבתי עליו ב"ציון" ה' עמ' 158.

וויטאל ז"ל... לפי שהפירוש הזה להרב ז"ל זכה לשם ויד הגדולה וחזקה קשה לעוקרה". מכאן שהדברים נכתבו בשנות העשרים של המאה ה"ז אחרי פטירת שני תלמידי האר"י הראשיים, ופירושו של האר"י נתפשט אז הרבה והבדילו עוד יפה בין מה שכתב הוא עצמו ומה שכתבו תלמידיו. דברי הרמד"ל על אריכותו היתרה ודרכו המוזרה של האר"י מתאשרים במלואם מתוך הפירוש הנדפס ויש כאן באמת אשור מלא לעדות האר"י על עצמו, שכן מספר ר' שלומל שפעם אחת שאלו אותו למה אינו מחבר ספר כדי שלא תשכח תורתו מישראל והשיב שאינו יכול, כי "כשאני מתחיל לגלות לכם סוד אחד מן התורה, נתרבה עלי כל כך שפע חכמה כמו נחל שוטף" (18). הפירוש לספרא דצניעותא מוכיח שלא ניתן לו הכשרון לסדר משנתו בכתב וגם בזה ניכר ההבדל הגדול בין חיבור זה של האר"י עצמו וחיבוריו של הרח"ו שאי אפשר לשלול מהם את כשרון ההסברה וגם סדר ידוע. גם מטעם זה מתקבלת עדותו של הרמד"ל שלפיה נסיון ספרותי עיקרי זה של האר"י הוא מביכורי הקבלה שלו. לעומת עדות זאת אין ערך היסטורי לדברי השבתאי אברהם מיכאל קרדונו המביא בדרושו רוא דרוזן שלו (נתחבר בשנת ת"ס בערך) מאמר מפ"י זה ואומר ש"בסוף ימיו כתב [האר"י] בפ"י ספרא דצניעותא" (19).

המסורת על אופן התפשטות הספר, אף היא יכולה להיות נכונה. הרמד"ל היה במצרים ודבר שם על ענייני האר"י ותולדות האר"י עם ר' אברהם מונסון, מגדולי רבני מצרים שחיבר גם קונטרס להשיב על ס' אמרי אמת הנ"ל ולהגן על הנתקפים בהשגותיו. ואולי שמע ממנו מה שסיפר בהקדמתו ס' אמרי אמת, והוא מסורת בני מצרים ולא מסורת צפת?

גם בנוסח הארוך של ס' עומר מן (הנפוץ בכתבי יד רבים) חוזר הרמד"ל על טענתו שאין לסמוך על ספרו זה של האר"י בלא בדיקה "לפי שכתבו בתחלת ענינו" (בס"א) ובס"י "יד מביא פירוש משם ואומר ביתר בהירות "ראיתי להאר"י ולה"ה שפירש ב"ב ח"ו ו... ודבריו לא נתחווירו אצלי". ר' נפתלי בן דוד, מאמשרדס שפירסם בשנת תפ"ט בעילום שם את ספרו בן דוד, בקורת והשגות על ס' עומר מן, מגין כמובן גם על סמכותו המלאה של ספרו של האר"י (20). והנה בהקדמתו הארוכה קורא הרב הזה תגר על הקבלה המווייפת של "הטמאים" דהיינו השבתאים "הקמים עלינו ועל זרעינו אחרינו שתשכח תורת אמת מפיהם ומפי כתבם שהטמאים מטמאים מה דבא לידם" ומוסיף: "ממש בעיני ראיתי פירוש ספרא דצניעותא מהאר"י וצוק"ל ונתתפכו שם דברי אל הים חיים, ונתברר לי האמת בראיה גמורה שבא ליד כי מן מהור"ר בנימין הלוי ממש מפ"י כתבו דמהרח"ו וצוק"ל" (21) — ר"ל שהוא ראה שני טכסטים של הפירוש הזה, אחד בהעתקה ישרה מכתב ידו של הרח"ו עצמו ואחד שראה בו עיבוד בדרך השבתאים המהפכים דברי האר"י לדרך מינותם. וזו בודאי עדות חשובה.

נמצא איפוא שדברי הרב חיד"א על הפירוש הזה מתקיימים מתוך כל המקורות הראשונים: אמתות הספר הזה אינה מוטלת בספק. האר"י עצמו, ר' יוסף ן טבול ור' מנחם די לונגאנו מעידים עליו והרח"ו העתיק אותו מעצם כתיבת ידו של המחבר ואף הזכיר אותו פעם אחת בעץ חיים עצמו: "ויש לזה סמך בכ"י מורי ולה"ה בפ"י ספרא דצניעותא שאמר שם כי ראש הא' שורש העצמות וראש הב' שורש הכלים" (22). סבורני שקשה למצוא עדות יותר מפורשת ומקיימת לאמתותו של ספר!

(18) שבתי האר"י בתחלתו.

(19) בכ"י גיוורק של דרוש רוא דרוזן דף ה' ע"ב, ומה שהביא שם נמצא באמת בעיקרי הדברים

בשער מאמרי רשב"י דף כ"ה ע"ד.

(20) עיין למשל בס' בן דוד דף ל"ד ע"א.

(21) עיין הקדמת בן דוד דף ב' ע"ב.

(22) עץ חיים שער י"ט סוף פ"ט. (על מקום זה העירני מר"י תשבי).

(ז) לאחר שביררתי אמתותו של פירוש זה כדאי לרשום כאן בקיצור את הפירושים השונים על ספרא דצניעותא שנשתמרו לנו בין ערמות הכתבים המכונים "כתבי האר"י". שהרי דברי הביבליוגרפים בפרשה זאת מבולבלים לגמרי מאחר שאין אצלם הבדל בין כתבי האר"י וכתבי האר"י.

I פירוש האמיתי של האר"י הנמצא בכ"י שלי של שער א' משמונה שערים. נדפס כולו בשער מאמרי רשב"י (תרנ"ה) דף כ"ב עד ל' ע"ג. בנוסח טוב למדי אף אם נשארנו כמה מקומות שכתב היד עולה עליהם בגירסתו. כל הפירוש נדפס גם כן בשלימותו, אבל לפי נוסח גרוע יותר. בס' זוהר הרקיע, מונקאטש תרל"ה, דף קי"ט ע"א עד קמ"ה ע"ב, בעמודות הנקראות "פי' מהאר"י ז"ל". וכן כבר נדפס בראשונה בס' יהוד מלך לר' שלום בוזאגלו, לונדון תקל"ג(?) והוא דף ר"ז—ר"ח של החלק השני מס' הדרת מלך, ודיוקא הפירוש האמיתי של האר"י נדפס כאן על שמו של הר"ח ו' מועתק מלשונו לשון הזהב אות תיבה בתיבה. ולאמתו של דבר לא חיבר הרח"ו כל פירוש לס' ד!

II פירושו של ר' ישראל סרוג כפי שהועתק ע"י תלמידיו, ועיין מה שכתבתי על זה ב"ציון" שנה ה' עמ' 227, והוא הפירוש שנדפס בס' למודי אצילות, מונקאטש תרנ"ז דף ל"ד עד מ"ה על שם הרח"ו (בשער!) והאר"י (בפנים!) (23).

III פירושו של אחד ממקובלי איטליה מאמצע המאה ה"ו, ונדפס בשם המתעב "פירוש מתלמיד אחד מתלמידיו לא נודע שמו" בס' זוהר הרקיע בעמודות מקבילות לפירוש האר"י.

IV קיצורים מפירוש האר"י נדפסו בכמה מקומות ונוסחאות שונות, כגון במאמר מעין גנים של הרמ"ע מפאנו (מונקאטש תר"ס) דף ד' ובסוף פירושו של סרוג בס' למודי אצילות. לקוטים אחרים לגמרי מכאן נדפסו בתוספת מרובה משל דברי אחרים בס' הדרת מלך (א"ד חקב"ו) מודף קל"ה עד קל"ז ע"ב.

V פירוש אחר שנאבד כנראה נזכר בהקדמת ס' עמק המלך דף ד' ע"ב: "ראיתי מחיבורי הרב מחבר אחד שרא לית מאריה שיעשה את מלמדי האר"י זלה"ה פי' על ספרא דצניעותא והוא לקח החיבור הזה ובלבל וערב בו חכמת הר"ס קורדואירו והאריך בו באריכות ורצה הרב הנז' להראות חריפותו אבל הוא מגלה ערותו ויחלק אותו הפי' לע"ב פרקים... כמנין חס"ד... וכיוצא בו עשה ספר בזאת יבא אהר"ן אבל לא אל הקדש". מכאן אפשר להסיק ששם המחבר הבלתי נודע היה אהרן.

ח מלבד הפירושים על זוהר יש בכ"י שלי גם מקצת סודות ופירושים שלא מענין זוהר. מהם מאמרים על מס' בבא קמא שנדפסו בשער מאמרי רז"ל דף ה' וענין דביקות עם הצדיקים שדברתי עליו למעלה בסעי' ג' והמעתיק לא העתיקו כאן אלא רומז למה ש"הועתק בכ"י החכם שמואל ויטאל ז"ל בשער הייחודים ע"ש באורך דף מ"ב". כן נמצאת כאן הפתקא המוזרה שנדפסה בס' הגלגולים השלם פרק ס"ד וגם כאן מוסיף הרח"ו "ולא הבנתי כוונת הדברים" (דף ע' ע"א). חשוב יותר הקונטרס הנקרא בית מועד שממנו נמצא כאן בדין ס"ח ע"ב עד ס"ט ע"א בדיוק מה שנדפס משם בשער הבוונות (תרל"ג) דף ע"ו ע"ד. ונפסק בתחלת פי"ב. ברור שהאר"י עצמו יצא לבאר כאן בקונטרס קצר את ענין המועדים בס"ו פרקים. רק את השריד הזה מצא גם ר' יעקב צמח בין כתבי הרח"ו ומביאו בס' עולת תמיד (ירושלים תרס"ו) דף נ"ג ע"ב ושם יש תוספת הרח"ו שאינה בכ"י: "זה מצאתי מכתבת יד מורי זלה"ה עצמו, אך לא ידעתי אם הוא שלו מפירושו ודעתי נוסה שהוא של ר'. וזירות זו מובנה כי האר"י שמר לו. לפעמים גם דבריהם של אחרים. וכן מצינו בכ"י שלי דף ע"א עד ע"ב ע"א וזה

(23) שני הפירושים האלה נרשמו על שם האר"י ברשימת נייבואר על מה"י באוספורד ובמפתח (עמ' 1022) ונחלקו לשנים המסומנים A (והוא באמת פירוש של האר"י) B (והוא פי' של סרוג).

יש מצאתי בבית מורי ז"ל ואינו מכתיבת ידו ודאי וכפי הנראה לי שהוא מהדרושים של הרמ"ק ז"ל שהיה דורש לתלמידיו. ועכ"ז לא אספתי ידי מלהעתיקם אחר שמצאתים בביתו" וכן נדפס גם בשער הפסוקים (תרע"ב) דף ל"ט ע"ד אלא שבדפוס זה נמצאת רק דרשה אחת, ובכ"י נמצאו שלש דרשות, שתיים "מיום שש" והשלישית "בענין צרות המשיח" נדרשה "יום שבת לעת ערב קודם המנחה". שתי הדרשות הראשונות נדפסו גם בס' עולת תמיד הנ"ל דף נ"ט ע"א עד ס' ע"א. והשלישית נדפסה בתחלת שער הכוונות דף א' ע"ב, וגם שם באה בסוף הערה קצרה "נלע"ד שזהו מכתבת הרמ"ק ז"ל. בס' גלגולים השלם נדפס דרוש זה בפרק ס"ה בלי להזכיר את הרמ"ק (מצאתי בבית מורי שלא מכתבת ידו).

לענין כוונת התפלות והמועדים יש בכתבי הרח"ו ובנו עוד דרושים אחדים מתוך כ"י האר"י שכנראה לא נכללו באוסף שלפנינו ויתכן שבאו לידי הרח"ו רק אחרי זמן רב. ואין להתפלא על זה שלא כל מה שחיבר האר"י נכנס בשער הראשון של מהדורת הרח"ו. הרי גם שלשת השירים לסעודת שבת שאין כל ספק באמתותם לא נכנסו הנה. ובשער הכוונות מעיד הרח"ו (דף ע"ב ע"ב וע"ג) שרבו תיקן את הפזמונים האלה "ע"ד חכמת האמת בכל פרטי הכוונות" ורק בשער זה סידר אותם כנוסח מלא²⁴. בשער הכוונות הובאו שלוש דרשות (חשובות מצד הוכנה!) מכ"י האר"י עצמו, ואלו הן:

דף ל"ח ע"ג עד ל"ט ע"א בסוד הקדושה. "אמר שמואל: בתחלת דרוש אחד בקדושה כמה שנמצא כתוב מכ"י הרב האר"י ז"ל עצמו ואח"כ אכתוב מכתבת אבא מורי ז"ל".

דף מ"ח ע"א עד ע"ד בסוד נפילת אפים. "א"ש: עוד מצאתי דרוש אחד מכ"י הרב הגדול מורינו [בסיום נוסף: האר"י] ז"ל שהוא בענין מסירת האדם גופו למיתה".
דף פ"ט ע"ד על ענין ראש השנה "אסדר כל מה שמצאתי כתוב מכ"י מורי ז"ל שהוא אבי ממה שמצא מכ"י הרב הגדול ז"ל".

מלבד זה נמצא גם פרק בענין קריאת שמע "למורינו האר"י ולה"ה מכ"י שלו עצמו" והוא בס' פרי עץ חיים²⁵. ולא נמצא כן בשער הכוונות.

ט) אמרתי למעלה שהכתבים האמתיים של האר"י שבכ"י מראים אותו כתלמידו הרוחני של הרמ"ק. וגדולה מזו: הם מוכיחים באופן ברור שלמד אצלו בבואו לצפת כתלמידו ובוה מתאשרים דברי ר' יוסף סמברי האומר על הרמ"ק שהיה "רבו של האר"י מעט מזער"²⁶. יש לנו רשימות האר"י שנכתבו בין בחייו של הרמ"ק ובין אחרי מותו וקורא אותן "מורינו". בשער מאמרי רשב"י דף נ"ט (וכן בס' עץ חיים בסוף שער הכללים) נדפס מאמר הנמצא בכ"י שלי בדף מ"א ע"א ובו מביא אותו שלש פעמים: "כתב מורינו נר"ו שער מהות והנהגה פרק י"ז" (דהיינו בס' פרדס רמונים בשער הנ"ל). וכן "כבר הרגיש בקושיא זו מורינו נר"ו וכתב... והוא משיג על דבריו. וכן משיג עליו בבאור הנדפס בשער מאמרי רשב"י דף כ' ע"א (בכ"י שלי דף ל"ז ע"א) "גם זה שלא כדברי מורי הרמ"ק ז"ל"

24) בפיט הראשון יש שנוי גרסאות חשובים. הוא אינו פותח "אומר בשבחין" אלא "אסדר בשבחין". החרוז האחרון אינו "אתעטרת כלה" אלא "אעטרת כלה". אבל שני הבתים הפותחים באות ש"ן נמצאים כאן על מקומם ולא כפי התיקון שהציע הרב ראובן מרגליות בק"ם שנה י"ז עמ' 248. ועיין שם עמ' 423 מהו שהביא ש. אברמסון מדברי סרוג, ואינו מן הנמנע שר"י סרוג שמע דברים אלו בצפת כשם שאפשר שבזה אותם מלכו כמו כמה דברים אחרים.

25) דפוס דובראוונא תקס"ד דף מ"ה, והוא סרק י"ח בשער קריאת שמע כי המלים הנמצאות בסוף פ' י"ז משמשות כותרת לפ' י"ח שבסופו כתוב עכ"ל.

26) לקוטים מס' דברי יוסף, ברלין תרנ"ו, עמ' 64.

ועוד פעם שם דף ל"ה ע"ג (בכ"י שלי דף מ' ע"א) "וזה נכון ולא כפירוש מורי הרמ"ק ז"ל". יש אמנם בידינו עדיות ממין אחר לגמרי על יחסו לקבלת "הרמ"ק. כבר בכ"י שלי נזכרו הדברים שהאר"י רשם בגליונות של ס' הזוהר הנדפס שברשותו ומקצתם נדפסו גם בשער מאמרי רשב"י דף כ"ב ע"א. בכ"י דף ע' ע"ב אומר הרח"ו: "זהו מה שמצאתי כתוב בזוהר של מורי ז"ל ש בירר לו מס' מראות הצובאות ומס' לבנת הספיר" (ז"ל ולא ידעתי אם כתבם קודם שהשיג השגתו או אח"כ ועכ"ז אמרתי להעתיקם" והוא מעתיק מהגליונות של הזוהר פר' לך דף ע"ח ע"א מס' מראות הצובאות ומשם דף פ"ב ע"א מס' לבנת הספיר, וכל זה ועוד גליון לריש ספרא דצניעותא מס' לבנת הספיר נדפס בדף ל' ע"ג וע"ד. וכן נודעו לנו גליונות למתזור לפי מנהג אשכנז שהיה ברשותו והגותיו משם נדפסו בשער הזוהרות דף פ"ט ע"ב וק' ע"א וכן בס' מחברת הקדש (תקמ"ג) דף קכ"ה ע"ב"ג.

וכן נשתמרו לנו מקצת השגותיו של האר"י על פי' הסבא בזוהר פר' משפטים שר' משה קורדובכיר חיבר באריכות³². כ"י מפירוש זה היה גם בידי האר"י. השגות אלו לא נודעו לרח"ה או שמא לא הזכיר אותם בכוונה בשל לשונם החרפה? מצאתי אותם בס' זוהר הרקיע בפירושו על הסבא. פירוש זה עובד מארבעה מקורות: א) פירושו של הרח"ו והוא הנדפס בס' אור החמה; ב) הוספות מכתבים אחרים של הרח"ו שנקראו בקומפילאציה מאוחרת זו כבר בשם "האר"י"; ג) הר"ן והוא ר' נתן שפירא ירושלמי³³ (וד' פירושו של הרמ"ק, והנה לידי המלוקט של ס' זוהר הרקיע (באמצע המאה ה"ז או מעט אחרי הזמן הזה) שישב בלי ספק בארץ ישראל, באה העתקת ההשגות הללו שהאר"י רשם על גליון פירושו של הרמ"ק, שהועתקה משם ע"י ר' יהושע ו' נון הידוע לנו יפה כחבר בחוגו של האר"י וכרוף אחרי כל סודות האר"י. הוא חתום במקום ראשון על שטר ההתקשרות של תלמידי האר"י משנת של"ה³⁴). הוא שנתן חמשים זהובים בעד העתקת כתבי הרח"ו בגובה בשעת מחלתו לפי הספור הידוע באגרת ר' שלמה שב"ש³⁵ שהאר"י. הוא העתיק גם שאר דרושים מחוג זה: בכ"י 1161 8° שבספריה הלאומית בירושלים המכיל קובץ של כמה קונטרסים מתלמידי האר"י ותלמידי תלמידיו. מצאתי בדף קכ"ד ע"א רשימה זו: "הדרוש שיבא אמרו מהר"ח נר"ו להרש"ס [ר' שלמה סאגיש] וכתבו מהר"ן ו' נון". וכן מצאתי בכ"י אדלר 1893 דף ק"ח ע"ב: "כל זה הועתק מכתבת מהר"י ב"ן ע"ה". אין איפוא כל פלא שהעתיק לו גם השגות האר"י הללו כשנודמנו לו.

מקור זה של ההשגות צויין בס' זוהר הרקיע בדף פ"ב ע"ג (בדפוס מונקאטש) אבל עוד בדפים הקודמים הועתקו כמה מהם. כולם באו בסגנון אחד: "כתב הח' ר' משה קורדובכיר זלה"ה... וכתב בגליון: אמר יצחק זהו שבוש גדול". בקורתם חריפה מאד. פעם אחת נמצא גם: "אמר יצחק: פירוש זה אין לו שחר". יש כאן בס"ה חמש עשרה השגות³⁶ שחריפותן בולטת מאד לעומת סגנונם הרך והזהיר של השגות הרח"ו כשהוא משיג על הרמ"ק! אין כאן זכר לכנוי מורי, והדבר מובן מאליו: הוא רושם את השגותיו בגליון ספרו של רבו עצמו ואין כאן מקום לתארים מיוחדים. כאן הוא מזכיר רק את עצמו בפתיחה הפשוטה "אמר יצחק", ואילו במקומות שרשם השגות על גליון הזוהר, הזכיר את הרמ"ק בתארו. אין ספק שהשגות אלו מראות את האר"י כשכבר התרחק לגמרי מן הרמ"ק וזכה ל"השגה" עליונה משלו, אבל אין גם ספק באמתותן.

27 עיין על שני ספרים אלו במאמרי על ר' דוד בן יהודה החסיד ב"קריית ספר" שנה ד' עמ' 311—320 ועמ' 326. ראוי לציין שהאר"י קרא גם את ס' מאירת עינים לר' יצחק דמן עכו ומביא אותו בכ"י שלי דף ע' ע"א.

28 עיין על ספר זה ב"כתבי יד בקבלה" שלי, עמ' 100—101.

29 בדפוס מונקאטש דף צ"ז ע"ג "אני נתן כתבתי זה הענין".

30 עיין "ציון" שנה ה' עמ' 241.

31 בדפים ס"ה, ס"ה ע"ב [שבע השגות], ע"ט, פ"ב, פ"ו [שתי השגות], צ"א [שתי השגות]. בכ"י ירושלים נמצאו רק חמש מהן, ועיין בספרי כתבי יד בקבלה עמ' 133.

(י) יש איפוא מקום לשאול אם נמצאו עוד כתבים של האר"י שלא נכנסו לאוסף ההוא בשמונה שערים לפי מהדורת הרח"ו. באמת יש מן החוקרים⁽³²⁾ האומרים שר' אליעזר אזכרי בעל ס' חרדים "השתמש בספר אחד של האר"י כתיבת יד הנקרא בית מדות". אבל אין כוונת בעל ס' חרדים לספר של האר"י אלא לספר שנמצא בין ספריו בביתו. וסגנון דבריו⁽³³⁾ מוכיח: "עוד תקנה אחרת מצאתי בתוך ספרי המקובל האלה... רבי יצחק לוריא אשכנזי ז"ל בספר אחד כתיבת יד נקרא בית מדות". ברור שהכוונה כאן לספר שהאר"י שמר בביתו כי התעניין בתוכנו, אבל לא לספר שחיבר.

וכן אין להביא בחשבון כתביו האמתיים של האר"י את הס' פלאות רבות שאחד ממקובלי פולין בתחלת המאה ה"ז זיץ בשמו וכתב בו דברים שהם זרים לגמרי לרוח האר"י אבל קרובים מאד לאוירה הרוחנית של ספר קרניים שאף הוא נכתב בודאי בתקופה ההיא בפולין. ר' שמשון מאוסטרופוליא חבר מאמר לבאר "מה שכתב האר"י זלה"ה בקונטרס שלו הנקרא פלאות רבות בשער הנקרא שער יציאת מצרים פרק ג' דף מ"ב"⁽³⁴⁾. ובעקבות ס' פלאות רבות זה נקראו גם קבצים של "מדרשי פליאה" בשם זה⁽³⁵⁾ ואין בכל זה ענין רציני לביבליוגרפיה של כתבי האר"י.

לעומת זה יש לנו דרוש ארוך וחשוב מאד מצד תוכנו שנדפס כמה פעמים בשמו של הרח"ו ובכל זאת יש סברה שנכתב ע"י האר"י עצמו. זהו מאמר "פסיעותיו של אברהם אבינו" על ביאור מאמר ידוע במדרש בראשית רבה. מאמר זה נדפס בסוף ס' חסד לאברהם לר' אברהם אזולאי באמשטרדם תמ"ה (ח"ב דף כ"ב עד כ"ח) ונקרא שם "ביאור מאמר רז"ל ע"ד הנסתר לרח"ו ז"ל הועתק מכתב אחד אשר שלח הרב מהור"ר חיים ויטל לגביר אחד להפקת רצונו בביאור המאמר — ובאמת אין ספק שבכמה מקומות מדבר כאן הרח"ו בגוף ראשון ואף מזכיר את רבו. אבל בשער מאמרי רז"ל סידר ר' שמואל ויטאל את המאמר הזה (דף ז' ע"ב עד י' ע"ב). ובסופו הוסיף הערה: "אמר שמואל גלעד שהמאמר הזה הועתק מכ"י הרב עצמו ומעתיק המאמר טעח בהעתקתו". וכן שם באמצע המאמר בדף ח' ע"ד "אמר מעתיק המאמר מכ"י האר"י זלה"ה. בכאן מצאתי קושיות רבות לאין חקר על הפסוקים ועל המאמר ולא העתקתי אותם וכל מה שהשמיט נמצא בס' חסד לאברהם דף כ"ד וע"ד וכ"ה ע"א. בשער מאמרי רז"ל חסרות עוד כמה וכמה פסקאות שישנן בס' חסד לאברהם וביניהן כמובן גם אלו שהרח"ו מדבר בהן בגוף ראשון. השאלה היא איפוא מי חיבר את מקור המאמר האר"י או הרח"ו? המאמר בנוי כבר על תורת הפרצופים המפותחת של האר"י ויחד עם זה יש בו הרבה דברים על עניני קבלה מעשית. וכל זה בא כמובן לסייע לדעת השניה, מלבד מה שאין דרך הרח"ו לגנוב דברי רבו ולייחס לעצמו שלא נהג כך בשום ספר מספריו. וגם בדברי הרב שמואל ויטאל יש זהירות ידועה. לכל הפחות בהערתו בסיום החלק מהמאמר המועתק אצלו. ואולי לא נכתבו המלים "מכ"י האר"י" על ידי ר' שמואל אלא נוספו בידי מעתיקים שאם לא כן, למה לו ההסתייגות אם ידע שהמעתיק העתיק "מכ"י האר"י"? גם מהדרי ר"ש ויטאל בשער זה דף ב' ע"ג אפשר להסיק שמאמר זה אינו להאר"י אלא בא "מכתיבת יד הרב זלה"ה המשביר בר ס' עץ חיים" דהיינו הרח"ו. נראה לי שאפשר להכריע בשאלה רק על יסוד בדיקה מעולה בעצם תוכן המאמר והשוואתו לשאר דברי

(32) כגון ש. א. הורודצקי ב"ציונים" קובץ לזכרונו של י. ג. שמחוני (תרפ"ט) עמ' 150.

(33) הוצאת ויניציאה שס"א דף ס"ו ע"א.

(34) לקוטים בסוף ספר קרניים, אמשטרדם תקכ"ה. דף כ' ע"א. בדפוסים אחרים של הליקוטים הללו הוסיפו אפילו "שער ט"ו הנקרא שער יציאת מצרים"!

(35) עיין למשל בסוף ס' תולדות יוסף, שקלאו תקנ"ז ח"ב דף ל' ע"ב, "פליאות עצומות העתקתי בן ס' פלאות רבות" (והוא בכתיבת יד) והנה ביארתי אותם וכו'.

הרח"י ואין כאן המקום לבירור ארוך כזה. על כל פנים ספק גדול אצלי אם סברתו של ר' שמואל ויטאל על האר"י כמחבר המאמר נכונה.

(א) בכתבים שדברתי עליהם עד עתה, אין בהם רשימות מיוחדות על אותן התורות בדבר תחלת האצילות שיצא להן מוניטין בתולדות הקבלה. ובכל זאת השאיר לנו האר"י גם בדרושים אלו רשימות אחדות ונכבדות המאפשרות לנו לראות את התפתחות תורתו ולהשוות אותה עם ניסוח תורתו שבעל פה כפי שבהא לכלל בטוי בכתבי תלמידיו. חשיבות מיוחדת גודעת מבחינה זו למאמר הארוך הנמצא בכ"י שלי מדף ע"ב ע"א עד ע"ז ע"א והנדפס בשער מאמרי רשב"י דף ס"א ע"א שורה י"א מלמעטה עד ס"ג ע"ב. בתחלה לא נזכר שם כי המאמר הוא משל האר"י, אבל בסופו יש הערת ר"ש ויטאל "המאמר הזה הועתק מכתובת ידי הרב הגדול ולה"ה ולא נמצא כעת יותר". זהו המקור האוטנטי הראשון והחשוב ביותר לתורת שבירת הכלים בתחלת התפתחותה והוא שונה מאד ממה שנמצא בסוגיא זו בס' עץ חיים, בשער ההקדמות ובס' מבוא שערים. ואין צריך להאריך בזה כאן כי המקורות נדפסו ואפשר להשתמש בהם.

ברם רצוני להוסיף כאן עוד מקור חדש להתפתחות תורת הצמצום. ידוע שתורה זו לא באה לשלימות בטויה בכתבי הרח"י כי הוא גזז במתכוון צדדים אחדים של תורה זו ולא הבליתם ביותר כגון ענין שרשי הדין שבאין סוף וענין הרשימו³⁶. בהרצאתו את התורה הזאת בתחלת ספריו אינו מסתמך במפורש על מה ששמע מרבו האר"י כמנהגו מאות פעמים לגבי שאר פרקי תורתו אלא מסביר את התורה בסגנונו הוא ולפי דרכו הוא. את הצדדים החסרים כאן בסוד הצמצום אנו מוצאים מפורשים ומודגשים בדברי הבירור ר' יוסף ן טבול בדרוש חפצי בה שנדפס בטעות בשמו של הרח"י. בס' שמחת כהן (ירושלים תרפ"א). וכי לא נשארה בידנו גם עדות נאמנה על תפישת האר"י עצמו בתורה זו שנתפרסמה כל כך ונקראת על שמו? הרי לתעודה כזו יהיה ערך כפול ומכופל לחקירת תורת הצמצום והכנתה. ואמנם כן נמצא מאמר כזה בידנו!

פירושי האר"י על הוזהר המקובצים בשער מאמרי רשב"י ובכ"י שלי שעסקנו בניתוחו, אינם מכילים כל פרוש מדברי האר"י עצמו על המאמר המפורסם הפותח את גוף הוזהר בפ' בראשית ח"א דף ט"ו ע"א "בריש הורמנותא דמלכא וכו'". אבל מאמר כזה היה בידי תלמידי הרח"י או הר"י ן טבול והוא נמצא בכ"י ובדפוס. ר' מאיר פופרש עורך כתבי הרח"י במהדורה המקובלת, מעיד על מציאותו בתחלת פירושו הוא על המאמר ההוא³⁷: "המאמר הזה נמצא פירוש תהלתו מקצת מהאר"י ולה"ה ולא זכינו לתשלומה גם הפי' הוא חתום מאד אשר על כן אמרתי לכתוב פה מה שחנני ה"י. והנה בכ"י בספריה הלאומית 8° 417 נמצא בדף צ"ז ע"א מאמר זה בראש ספר נוף עץ חיים (שנערך ע"י ר' מאיר פופרש הנ"ל). וזו פתיחתו: "דף טו [בוזהר] כתב הרב ר' ישראל בנימין ז"ל בוזהר שלו כי דרוש זה נמצא מב"י³⁸ הרב הגדול הר"י לוריא בעצמו פירש מאמר בריש הורמנותא".

ר' ישראל בנימין היה מראשי גורי האר"י בירושלים בסוף ימיו של הרח"י. נוסע אחד מקרפו ראה אצלו בשנת שפ"ה שלשת כרכים מכתבי האר"י³⁹. דהיינו בעיקר מכתבי הרח"י עד כמה שהיו נפוצים אז. הוא מילידי מצרים וחי שם רוב ימי חייו עד שקבע ישיבתו בירושלים. דברים שהועתקו מגליונות ספר הוזהר שלו נזכרו גם בספרי קבלה אחרים, כגון בס' גולל אור

(36) עיין על זה בספרו של י. תשבי, "תורת הרע והקליפה בקבלת האר"י" שיצא לאור זה עתה.

(37) בס' זוהר הרקיע (תלדיה) דף כ"ג ע"א.

(38) בכ"י ירושלים כתוב "מפי", אבל הגירסא הנכונה נמצאת בכ"י אוסספורד 1713 המכיל בתחלתו

את כל המאמר הזה של האר"י, גם שם בראש ס' נוף עץ חיים.

(39) עיין פרומקין, תולדות חפמי ירושלים ח"ב, עמ' 28.

לר' מאיר ביקאיים באיזמיר⁽⁴⁰⁾. והדברים המועתקים שם אינם אלא שנוי לשון מדברי האר"י עצמו על אותו המאמר כפי שנמצאו בשער מאמרי רשב"י, וכאן בא ניסוח חדש של המאמר מתוך תורת הפרצופים. אין איפוא כל פלא בעדות זאת על גליון ספר הזהר שלו. העמידו את הקטע שר' ישראל בנימין מצא (במצרים או בארץ ישראל), בראש פירוש מאמרי הזהר שסיידר ר' מאיר פופרש מתוך כתבי הרה"ק כי המאמר היה חסר שם. קשה לדעת אם הטעם היה שהרה"ק לא ידע כלל על מציאות המאמר או אם גנז אותו בכוונה ולא הכניס אותו למחזורת שלו. על כל פנים נראה שהמאמר נשתמר בחוג תלמידיו. ר' יוסף נ' טבול תלמיד האר"י ירד בסוף ימיו למצרים, ואפשר שממנו קבל ר' ישראל בנימין את המאמר.

המאמר נדפס רק פעם אחת, בס' הדרת מלך לר' שלום בוזאגלו⁽⁴¹⁾ ובא שם בכמה שבושים גדולים. לפי דבריו הועתק הפירוש החשוב הזה מספר יד רמה להרב אברהם חזקוני ז"ל מרבני קראקא. ספר זה הוא פירוש על הזהר שהוחל בהדפסתו בקושטא ויש אומרים בוילמרשדארף בתחלת המאה הי"ח והוא מלוקט מכל כתבי האר"י⁽⁴²⁾. מכיון שגם ר' מאיר פופרש בא מקראקא נתקיים בלי ספק קשר בינו וחכמי הקבלה שבקראקא, ועל ידו יכול היה להשיג ר"א חזקוני העתקה מהמאמר והוא הנודע לו כפי שהראיתי.

בתחלת המאמר הנדפס לא נזכר כלל שאלו הם דברי האר"י, ורק בסוף נאמר בקיצור "עכ"ל האר"י ז"ל" ולא היינו סומכים כלל על עדות כזו בספר מאוחר אלמלא העדיות של ר' ישראל בנימין ור' מאיר פופרש. אמנם אמת הדברים ניכרת גם מתוכם! התיאור של תורת הצמצום קרוב לתיאורו של ר' יוסף נ' טבול בדרוש הראשון בס' חפצי בה' והקשר לבעיות קבלת הרמ"ק בולט דיוקא כאן, במקום שהוא בא להציע דעת הרחוקה מאד משיטת מחשבתו של הרמ"ק. ניכר כאן יפה כמה השתדל האר"י לתלות את רעיונו בדברי הזהר המדברים על התחלת האצילות ושפטם רחוק מאד מהפירוש שניתן להם כאן. כל המוטיבים שניטשטשו בשיטת הרה"ק — והם המקוריים ביותר! — בולטים כאן בבהירות יתירה. בשל חשיבותו הרבה של מאמר זה חשבתי למעיל להדפיס כאן בנספח למאמר זה את הנוסח השלם עד כמה שיכולתי לתקנו מתוך כתב היד הירושלמי ומתוך הדפוס. איני בא כאן לחבר פירוש לדברי האר"י אלא לאפשר לכל המעוניינים להשתמש בטקסט נכבד מאד. במקום שיש בנדפס שנויים בלתי חשובים להבנה, לא רשמתי אותם. והבאתי את נוסח כתב היד בכל מקום שהוא טוב וציינתי כל מקום שנטיית מגירסתו.

(40) איזמיר תצ"ה, דף מ"ה ע"ד: "עוד הראה לי אלופי ומיודעי... כמהר"ר דוד חזן [בעל ספר] חוזה דוד שהעתיק מגליון של הזהר של הרב כמהר"ר בנימין ישראל [כך ?] על מאמר האותיות שבאו לפניו יתברך" — דהיינו על המאמר בהקדמת הזהר דף ג'. ובסוף נאמר בגליון "אלו דברי מורי זל"ה", ונראה שהדברים לקוחים מדברי הרה"ק המוזכר כאן את רבו.

(41) אמשטרדם תקכ"ה, דף מ"ג ע"א עד מ"ד ע"א.

(42) עיין בן יעקב בערך זוהר ובערך שתי ידות. ר' יונתן אייבשיץ מזכירו כנודע בס' שם עולם עמ' 133 ו'155, על פי עדותו של ר' ישראל מזרחי מירושלים. בכ"י אוכספורד 1729 הועתק כל הקונטרס שנודע.

נספח

מאמר האר"י עצמו על תחלת הזהר ועל תורת הצמצום
(עפ"י כ"י ירושלים 417 8°)

גליף גליפו להבין מהיכן נתהוו הכלים בתחילת האצילות אחר שאין סוף פשוט בתכלית הפשיטות ופירושו הוא כי קודם האצילות היה הוא ושמו אחד והיה ממלא מקום העולמות כלם. וכשעלה ברצונו הפשוט להמציא העולמות כולם ולהיטב לזולתו צמצם שכינתו ונסתלק אורו למעלה ונשא מקום שבו (ג) בראו העולמות פנוי. וכשחזר האור למעלה ונסתלק מחזרת האור ההוא שהוא כח הדין שהיה שם שע"י [שעל ידן] נסתלק האור למעלה, כי כל חזרת אור אינו כי אם מצד הדין, כי האור מתפשט לאין תכלית. ומאותו כח הדין שהיה שם שע"י נסתלק האור למעלה נעשה כלי ונשא רשימו מן האור שנסתלק במקום הפנוי שבו היה האור מתפשט בתחילה. ובוה הרשימו שנשא נעשה כלי הראשון. ועדיין הכלי הזה היה ממלא כל המקום הפנוי והיה הכלי הזה נעשה ע"י כח שרש הגבורות שפירשנו. והרשימו שהוא מה שנשא מהאור היה מעורבים [9] והיה הכלי גדול. וכשחזר האור לברוא העולמות ולהחיותם לא ירד השיעור שהיה מקודם שאם כן אי אפשר לברוא שום דבר לפי שיחזור וימלא כל המקום. לפיכך לא ירד כי אם מעט ממנו. והיא יו"ד אחת ונכנס באותו כלי וכשנכנס בירר הרשימו שהוא האור מהכלי ונשא הכלי קטן. והאור שהוא הרשימו נתלבש בכלי ההוא. ונשא המקום הפנוי למטה שיעור להאציל אצילות. וזה שאמר הרשב"י פרשת פקודי (43) כלו במחשבה אתברירו שהמחשבה היא זאת היוד המבררת הכל והיא למטה. ואח"כ חזרה ונסתלקה לתוך (44) ובחזרתה עושה כלי האצילות במקום פנוי הזה. וזה שאמר הרשב"י ע"ה מטי ולא מטי פ"י שחזרה ומסתלק כדי שיעשה זה הכלי השני ויבראו העולמות חכמה ובינה וממשיכים היוד מלמעלה אצלם והוא ית"י. אז מה שנשא למעלה נקרא אור. יהי אור. שני יודין (45) יוד גדולה למעלה שהוא הרשימו. ומהיוד שנכנס בתוכה אעפ"י שירדה למטה הקיץ שלה נשא למעלה שהוא חשוב יותר מהיוד התחתונה שירדה במאד מאד. ולזה הכלי השני חושך מהראשון. שזה נעשה מחזרת אור גדול וזה מחזרת אור קטן והאחד מכח חזרת אחת והשני מכח שתי חזרות. והראשון גם כן קרוב יותר למאציל. וכשירדה היוד לכלי השני לא היה בה פרצוף ולזה לא היה בכלי פרצוף כי אין בכלי פרצוף אלא מכח הנשמה המתפשטת בו וזו הנשמה עכשיו לא היה בה פרצוף.

שנויי גירסאות לנספח

1 כ"י תחילת | 4 כ"י בראו בדפוס ובראו. כ"י ליתא פנוי. צ"ל נסתלק? | 5 בדפוס שעלית נסתלק | 9 כ"י ליתא כל המקום. בדפוס וענין הכלי. כ"י ליתא הזה נעשה ע"י | 10 בדפוס ליתא היה | 10—11 כ"י והיה כלי הגדול | 11 כ"י ולא | 12 כ"י ליתא לפי שיחזור וימלא | 13 כ"י ליתא באותו כלי. כ"י בירר הרשימו | 14 כ"י שהוא הרי [משובש מן הר" = הרשימו] | 16 כ"י ליתא היא זאת | 16—17 בדפוס המבררת הכל והיא היא שבררת הרשימו מהכלי והיא בקצה הכלי וירדה במקום הפנוי הזה וז"ש רשב"י | 18 כ"י ונבראו. בדפוס: חו"ב שהם י"ה ממשיכים הי"ד | 21 בדפוס חשוב מהראשון[!!!].

(43) בדף רכ"ו מצאתי קיימי כלו במחשבה וכן במקבילות שם, ולשון "אתברירו" לא מצאתי אלא בדף רנ"ד ע"ב למטה בלשון יחיד: "סליק במחשבה וכלא אתברירו".

(44) חסרה מלה אחת. ואולי יש למחוק מלת והסתלקה ולגרוס "חזרה לתוך הכלי".

(45) ר"ל שני יודין יש בתהליך הזה של עשיית הכלים הראשונים.

וזה היוד היא בבחינת הסלע שהוא גולם ובו כח הגבורה ומכה בה ומתפשטת לכאן ולכאן, ולכן צוה הקב"ה מקשה תעשה המנורה והיה בצלאל מכה בפטיש ומתפשטים הקנים והגביעים וכל בחינותיה שהנשמה היא שירדה מאור האין סוף והפטיש מכה ואינה מתפרדת אילך ואילך. ולזה אמרו רז"ל⁽⁴⁶⁾ שהיה במנורה ח"י טפחים וכל טפח הוא ה' אצבעות שהם ה' גבורות והוא הפטיש שמכה בה ומתפשטת וח"י טפחים שהם שם יה"ו שהם ו' צירופים י"ח אותיות ואלו הצירופים נמצאו במוחין והדעת כולל אותם וזה שאמר ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת הם המוחין שבהם ו' צירופים אלו ולזה בנו שש קצוות ואלו הם יורדים ומשכים לפום אמה ומשם יורדים למלכות וז"ש ובכל מלאכה שיורדים מהדעת עד כלי היסוד ומשם למלכות הנקרא מלאכה. וזה הח"י עולה ג' וז"ל שהם הנמצאים בדעת בתפארת וביסוד לפי שיה"ו מתפשט בכל האצילות על זה הסדר י' חכמה ה' בינה ו' דעת, י' חסד ה' גבורה ו' תפארת, י' נצח ה' הוד ו' יסוד. נמצא ג' וז"ל יבאו אחד בדעת וא' בתפארת וא' ביסוד ולזה נקרא יסוד ח"י עולמים שכולם באים ליסוד בסוד טיפה ומשם למלכות. וזה הח"י נמצא בכל עולמות ב"ע ועל ידו נכללים העולמות זה בזה ועולים למעלה. נמצא שכל התפשטות הוא ע"י ה' גבורות שבאימא וזהו מ"י תכן את רוח ה'. מ"י הקא הבינה, תכן רוח ה' שהוא חכמה ורוח ה' הוא הנשמה שבתוכה ועל ידי מ"י נתכנה ונתגבלה אלא שמ"י הלבשה ונעשה כלי אליה. אבל למטה בזעיר אנפין הנקרא איש עצמו יודיענו פ' הכליות יועצות⁽⁴⁷⁾ ואימא עד הוד אתפשטת והנה שם הכליות ואימא שהיא העצה מתפשטת בתוכה וזהו איש עצמו יודיענו. ונותן לו מדה אלא שבאימא היא מלבשתו ובזעיר אנפין הוא נעשה מלבוש לה. וכן מצינו במוחש שבמדה שאדם מורד יין ושמן המדה מקבלתם והיא מלבוש להם. וכל המורד בגדים וכדומה האמה מבפנים והבגד מלבישו. וכן הבינה מודה אור החכמה. נמצא שהוא כמו מים בתוך המדה. אבל כשהבינה באה למדוד זעיר אנפין, נכנסת בתוכו כמו מידת הבגדים, וז"ש מי מדד בשעלו מים. מ"י שהוא קו המדה מדד בשעלו מים. שעלו היא המדה שהיא ה' אצבעות והם ה' גבורות. ובאותו שעלו מדד מים שהם ה' חסדים. וכל בשליש עפר הארץ שהוא ת"ת פ' בשליש שהוא ת"ת שהוא שלישי שם מדד עפר הארץ שהיא המלכות באחוריו. ואמר בשליש ולא אמר בשלישי כי בחזה שהוא שלישי תפארת בתחילת שלישי האמצעי שם מדד עפר הארץ שהיא המלכות. ושקל בפלס הרים שהם נצח הוד וגבעות במאונים שגם כן נצח והוד נקראים מאונים.

ועתה נבא לביאור המאמר בספר הזוהר.

26—27 בדפוס וזו היוד היא בחי' סלע ובא כח הגבורה ומכה בה ומתפשטת לכאן ולכאן וכפי ההתפשטות כך מתרחב הכלי הנכנס בתוכו [ר"ל שכה הנשמה נכנס בו] וזה שאמר וכפטיש יפוצץ סלע שהפטיש הוא כח הגבורה והוא מכה בסלע ומתפשטת לכאן ולכאן | 27—28 בדפוס ליתא ומתפשטים בקנים ובגביעים כל בחינותיה | 28 כ"י והפטיש המכה | 29—30 כ"י ליתא וכל טפח הוא | 31 כ"י והדעת כוללים [במקום כוללים] | 32 כ"י ליתא שבהם ו' צירופים | 33 כ"י ויורדים למלכות | 35 כ"י הנמצאים שיה"ו | 38—39 כ"י ליתא הח"י — למעלה | 39 בדפוס ע"י הגבורות שבאים | 41 בדפוס נבנתה ונתגבלה. כ"י אלא שמים הלבשה | 44 כ"י במוחש | 46 כ"י מודדה | 47 כ"י בתוכם | 49 כ"י מדדו הימנו שהם | 51 כ"י ליתא שם מדד

(46) מנחות דף כ"ח ע"ב.

(47) ברכות דף ס"א ע"א. הכליות האלו הם נצח והוד.

כ"י ריש הורמנותא פ"י שליטת הגזרת המלך והוא שעד שלא ברא את העולמות
 היה הוא ושמו אחד ולא היה על מי תחול מלכותו וכשבא העולם יש לו על מי ישלוט
 ויגזור. וז"ש בתחילת שליטת המלך והוא בתחלת המצאת העולמות ובא להודיענו איך
 נמצאו ואמר: גליף גליפו בטהירו על אה. טהירו נקרא כלי הראשון אויר
 קדמון. ונקרא טהירו לפי שהוא זך ומבהיק ביותר ואינו כלי כי אם בערך האין-סוף וז"ש
 גליף גליפו פ"י חקק חקיקה בטהירו שהוא האור שפירש ונעשה כלי. ומי חקק הכלי הזה?
 פ"י ואמר: בוצינא דקדדינותא וגו' הוא קו המדה והוא כח הגבורות
 שהם הגותנים המדה כמ"ש רש"י⁽⁴⁸⁾ על חטי קורדנייתא שהם קשים ואינם ראויים לאכילה.
 והגבורות בתוקפם הם הגבורות דאימא והם נעלמות למעלה ולזה אמר: נפיק גו
 סתים פ"י שאלו הן גבורות יוצאים ומתגלים בתוך הסתום שבסתום והוא אין-סוף
 שהוא הסתום בכלי או בתוך הכלי והרשימו. שהכלי הזה נעלם וזך מאד כמו שפ"י עד
 שאינו ניכר בו כי אם בחינת כתר לבד אעפ"י שהוא כלול מעשרה. מרזא דאין סוף
 שהוא הרשימו הנשאר כשנסתלק האור למעלה באין-סוף והגבורות הנמצאות שהם כח בינה
 שבחכמה שעל ידה חזר האור ונסתלק למעלה כדפ"י. קוטרא בגולמא וכו' פ"י
 הבוצינא במקום הזה נעלם מאד ואינו כי אם דמות עשן והוא פ"י קוטרא וגו' בגולמא
 שהוא גולם שאין ניכר בו שום בחינת כלי כי אם גולם הנעוץ בתוך הטבעת שהוא הכלי
 הזה שהוא עגול כמו טבעת, לפיכך אינו מושג בכלי שום בחי' פרצוף כ"א בחינת כתר לבד
 כמו שפ"י, וזהו פ"י נעיץ בעיזקא. לא חזר ולא סומק וכו' אלו הם
 חמש גוונים שבהם הגבורות ולמעלה אין היכר מאלו הגוונים כי עדיין לא היה כלי.
 כד מדיד משיחא וכו' פ"י כשמורד הכלי או יש בו מדה ואז מאירים בו הגוונים.
 [ודע כשחזר האור להחיות העולמות לא ירד כמו שהיה קודם שא"כ יחזור לכמו
 שהיה וימלא כל המקום. לפיכך לא ירדה כי אם יוד אחת ויכנסה באותו כלי וכשנכנסה
 בירר הרשימו ונשאר מקום להאציל האצילות וזו היא שביררה הרשימו מהכלי וזהו מה שאמר
 בקע ולא בקע ואח"כ חזרה כדי לעשות כלי שני ויבראו העולמות חו"ב ממש כי
 הירד מלמעלה אצלם וזהו יח"י שני יודין. וכשהיה שם לא היה בכלי פרצוף שלים כי אין
 לו זה כי אם מכה הנשמה].

56 כ"י ליתא היה הוא ושמו אחד | 57 כ"י ליתא והוא — להודיענו | 59 בדפוס האין סוף המאיר
 בתוכו | 60 ומי חלק | 61 כ"י ליתא ואמר | 62 כ"י שהם נתונים מדה על מטי כך קורדנייתא
 65 בדפוס הרשימו שבכלי הזה | 67 כ"י כנסתלק. כ"י האין סוף | 70 כ"י שאינו ניכר | 70—
 71 כ"י הכלי הזה עגול | 74 כ"י שמודד. בדפוס במודדו. | 75—80 ליתא בכ"י ושם בא אחרי
 הגוונים: "עכ"מ להרב האר"י ד"ל". וסיום זה נרשם בדפוס רק אחרי שורה 80 | 79 בדפוס של
 במקום שלים.

לקוטים ביבליוגרפיים

מאת

אברהם יערי

מ. האריה בדגלי המדפיסים העבריים

על הדגל הראשון שהגיע אלינו ממדפיס עברי חקוק האריה לסמל, הלא הוא דגלו של המדפיס אליעזר בן אברהם אלאנתאנסי, שהדפיס ספרים עבריים בא"ש א' (Ixar) אשר בארגון בשנות רמ"ה—ר"ן (1485—1490). דגלו, אריה זוקף רגליו הקדמיות כלפי שמאל, נמצא בסוף הקולופון לספר הראשון שהדפיס, הוא טור אורה חיים, שהדפסתו נגמרה באלול רמ"ה. מסביב לאריה מסגרת בדיו אדומה, שנוספה בצירוף (י) לדגל זה מרמז, כנראה, המדפיס באמרו בקולופון: "ונכתב על ידי חכם חרשים / כמותו אין בכל ארץ ואיים / אשר פעלו יהי ניכר בחותם / אשר קויו לפנינו נטויים". ושוב נמצא הדגל (במסגרת שחורה) בסוף הקולופון לטור יורה דעה, שנגמר שם בשנת רמ"ז.²) וכן נמצא הדגל (בלי שום מסגרת) בסוף חומש בלי תרגום ורש"י (לפני ההפטרות), שנדפס שם בשנת ר"ן. (ראיתו בגנוי הר"ד ששון ז"ל בלונדון). טעם מיוחד לסמל האריה בספרי אלאנתאנסי אינו מוצא, ואולי יש כאן כוונה לסמל כללי של מדפיס-חקוק, על דרך הכתוב: לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו. (בראשית מ"ט י'). בפעם השניה נמצא האריה (זוקף רגליו הקדמיות כלפי שמאל, מצויר בלבן על גבי רקע שחור, ונתון במסגרת מרובעת) בספרים שונים שנדפסו בקושטנטניא, בבית-דפוסם של האחים דוד ושמואל ק' נחמיאש, משנת רע"ה (1515) ואילך. (עיין ציור ב'). ציור זה נמצא על השער וגם בסוף הקולופון של ס' "כד הקמח" שנדפס שם רע"ה ע"י ר' אברהם אלקאצבי ור' יהודה ששון; וכן בשער "קיצור פסקי הרא"ש" שנדפס שם רע"ה ע"י ר' יהודה ששון ור' שמואל ק' נחמיאש; וכן בשער ובקולופון של "תולדות אדם וחוה" שנדפס שם רע"ו ע"י ר' אברהם אלקאצבי ור' יהודה ששון. בכל הספרים הללו מרמז הדגל לשמו של המדפיס יהודה ששון, על דרך הכתוב: גור אריה יהודה. (בראשית מ"ט ט'). בספר אחר שהדפיס שם סמוך לאותו זמן, בס' "עמודי גולה" לר' יצחק מקורביל, התם בסוף הקולופון בפסוק: "יהודה אתה יודוך".³)

באיטליה מופיע סמל האריה בפעם הראשונה בספרים שנדפסו במנטובה ע"י השותפים ר' אפרים ב"ר יצחק, ר' מאיר ב"ר משה היילפרון מוינציאה והסופר ר' מאיר ב"ר אפרים מפדובה. הסמל (אריה זוקף כלפי שמאל וכדור. ברגליו הקדמיות, והוא נתון במסגרת הירלדית) נמצא בסוף הקולופון לס' "מנורת המאור" שנגמר שם בפורים קטן שכ"ג "בדפוס שהוא בתוך המגדל עז מהשעות מתאחים מיס"י פילוטארסי וקלידאנו פילופוני". (עיין ציור ג').⁴) וכן בסוף ס' "אלה הדברים"

(1) עיין ציור א' (ובו המסגרת בצבע שחור, מטעמים טכניים). ועיין צילום הדגל, ביחד עם הקולופון כולו

אצל: Freimann, Thesaurus typographiae hebraicae saeculi L. XV. B. 2.

(2) עיין צילום הדף אצל פריימן, שם 2, B. 9.

(3) ואין בידו ס' "פרקי דרבי אליעזר" שנדפס שם על ידו בשנת רע"ה, כדי לבדוק אם נמצא בו הדגל.

(4) ואין הוא נמצא בס' "מהלך שבילי הדעת" שנגמר שם באותה שנה בשושן פורים.

שנדפס שם ש"ו. ומאחר שאין הסמל נמצא בשאר הספרים שהדפיסו השותפים, או אחד מהם, במנטובה, משער אני שאין לסמל שום קשר אל השותפים היהודים, אלא הוא דגלם של בעלי הדפוס האחים הנוצרים בני פילופוני.

בפראג מופיע ציור האריה בצורות שונות על גבי הספרים העבריים שנדפסו שם, החל מהספרים הראשונים⁽⁵⁾ תחילה בתוך מסגרות-קישוט שונות, ואחר-כך כציור בפני עצמו.⁽⁶⁾ אולם אין הוא דגל אחד המדפיסים, אלא סמל מדינת ביהם. את ציור האריה הזה לקח אתו, יחד עם חומר טיפוגרפי אחר, המדפיס אליעזר בן יצחק אשכנזי בנדודיו מפראג ללובלין ולצפת.⁽⁷⁾ אולם אחד ממדפיסי פראג המאוחרים, ר' יהודה ליווא ב"ר משה, הפך את האריה הכהמי לדגל-מדפיס שלו, ובו מרמז האריה לשמו יהודה. בצד האריה הוסיף את הכתובת: "יהודה ליווא בן מהר"ר משה מחוקק". (עיין ציור ד'). ציור זה נמצא בהגדת של פסח, פראג שס"ו (ראיתיו בגנוזי מר. ש. ז. שוקן בירושלים) ובדאי גם בספרים אחרים.⁽⁸⁾

ציור שני אריות נשענים משני צדי אילן-תפוחים והם נתונים בתוך מסגרת הירלדית שמשני צדדיו האותיות D. P. הוא דגלו של הרופא הבלשן והפילוסוף דוד מהתפוחים (David de Pomis) שלעדות עצמו בהקדמתו לספרו "צמח דוד" (וינציאה 1587) היתה משפחתו "משבט יהודה מארבעה בתי אבות המיוחסות שהגלה טיטוס הקיסר מירושלים ברומה". האריות כאן הם איפוא סמל לשבט יהודה והאילן לכינוי המשפחה. דגל זה נדפס בס' "צמח דוד" הנ"ל בסוף דף 5, אחרי הקדמת המחבר. (עיין ציור ה').

ציור משפחת התפוחים נמצא שוב בכמה ספרים שנדפסו במנטובה ע"י האחים בני יהושע מפרושה. משנת תכ"ז (1667) ואילך, הוא נמצא בשתי צורות: א) כציור בפני עצמו, ולמעלה מהאילן המלה "תפוח". ציור זה נמצא בסוף סדר נכון מסליחות ופיוטים שנדפס שם תל"ב. (עיין ציור ו'). ב) בצורת מגינית קבועה בראש מסגרת השער. ציור זה נמצא בראש שער "תקון המדות" שנדפס שם תכ"ז, בראש שער "סדר נכון מסליחות ופיוטים" שנדפס שם תל"ב, ובספרים אחרים. (עיין ציור ז'). מלבד ציורי-דגל אלה אין רמז בשום מקום אחר שהמדפיסים הג"ל היו ממשפחת התפוחים.

מסגרת השער של המדפיסים בני יהושע מפרושה עברה אחר-כך, ביחד עם שאר חמרי הדפוס, לידי המדפיסים השותפים במנטובה יצחק ירא ויעקב חבר טוב. ואף בקצת ספרים שנדפסו אצלם (כגון תפלה לר' יוסף ראזויגה, תס"א: מפרש טעמים, תע"ח) נמצא הדגל הנ"ל בראש המסגרת. אבל כאן בודאי שאין לדגל שייכות למדפיסים, ואין הוא אלא ירושה מהמדפיסים הקודמים במנטובה. דגל-משפחה באיטליה תדומה לדגל משפחת מהתפוחים, הוא דגלם של בני פואה (שני אריות נשענים משני צדי דקל שבתוכו משולב מגן דוד). על משפחה זו כתבתי בפרוטרוט ב"קריית ספר" שנה י"ז וי"ח. (ועיין שנה י"ז טבלאות א'—י"ב צילומי הדגל בכל גלגוליו). ואולי קבלה היתה בידי בני פואה שמשבט יהודה הם.

דגלו של אברהם יוסף בנו של שבתי מתתיה בת שבע, שהדפיס ספרים עבריים

(5) כגון בסדור-התפלה שהדפסו נגמרה שם בערב-חנכה רע"ג. עיין מאמרי "סימני לוויה בדגלי המדפיסים" ב"קריית ספר" שנה ט"ו, עמ' 501 ואילך, ועיין טבלא י"ח שם.

(6) כגון מעבר לשער תשובות הגאונים, שנדפס שם ש"ן.

(7) מבין הספרים שנדפסו על ידו בצפת נמצא ציור האריה בשער ס' "כרייתא דרבי אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי" ובס' "משחקת התבל", שנדפסו שניהם שם בשנת ש"ז. (עיין ספרי "הדפוס העברי בארצות המזרח" חלק א' עמ' 19).

(8) וכשטין (מנחה שלמה ח"א עמ' 152 מס' 720) רושם שבספר "דמיון אריה" לר' יהודה ליב ב"ר דוד פוסק, פראג ש"ו, נמצא בוף י"ז ע"ב ציור אריה. וכותרת פינה כלפי ימין במגן. לצערי לא ראיתי את הספר הזה, ויש לשער שהציור משמש סמל לשם המחבר.

בשאלוניקי בשנות ש"ד—שס"ה (1594—1605), הוא מגינית ובה אריה ונשר, שניהם נושאי כתר, והם עומדים זקופים גב אל גב. (עיין ציור ח'). דגל זה נמצא בסוף ס' "שארית יהודה" לר' יהודה טאיטאצק, שנדפס שם ש"ס. ובצורה קטנה יותר, בלי הכתובת מסביב, כמעט בשערי כל הספרים שנדפסו שם בשנות ש"ד—ש"ט.

עמנואל בנבנישתי, שישד בית-דפוס עברי גדול באמשטרדם בשנות ת"א (1641) והדפיס שם ספרים רבים עד שנת תי"ט (1659), קבע בראש מסגרת-השער המקושטת של רוב ספריו את דגלו: אריה נשען אל מגדל מימינו, ובראש המגדל כוכב. (עיין ציור ט'). דגל זה נמצא כבר בספר הראשון שיצא מבית-דפוסו: מדרש רבה, ת"א. ואחר-כך כמעט בכל ספריו. מסגרת-שער זו, מעשה פיתוח-עץ, חתומה באותיות C V S. נעשתה בידי האמן האמשטרדמי הנוצרי Christoph van Sichem⁹). בצורת אחרת נמצא דגלו של בנבנשתי בשערי מסכתות הש"ס. שהדפיס שם בשנות ת"ד—ת"ה. (עיין ציור י').

בית-דפוסו של בנבנשתי היה מפורסם לשבח, ולפיכך מרובים החיקויים של דגלו בספרים שנדפסו ע"י מדפיסי אמשטרדם ומדפיסים מערים אחרות שבאו אחריו. הללו קבעו את דגל בנבנשתי בספריהם כדי להשיב מקום. כך נמצא דגל בנבנשתי: בראש שער ס' "נפתלי שבע רצון" שנדפס באמשטרדם בבית טאהמיס ראזי, תס"ח; בשערי מסכתות הש"ס שנדפסו שם תע"ד ע"י ר' שמואל ב"ר שלמה מרקיש; בשער ספר החינוך שנדפס שם תפ"א בבית אהרן די שלמה אנטוניס; בשער שו"ת שבות יעקב שנדפס בהאלי ת"ע ע"י הגר משה בן אברהם; בשער ס' "מראות הצובאות" לר"מ אלשיך שנדפס ביעסניץ תפ"ב ע"י הגר ישראל בר אברהם (שני הגרים עסקו תחילה במלאכת-הדפוס באמשטרדם); ב"סדר לארבע צומות" כמנהג ק"ק קארפינטראץ שנדפס באמשטרדם תקכ"ב ע"י הירץ לוי וחתנו קאשמאן; ובימינו השתמשה בדגל בנבנשתי הוצאת "חורב", שהוציאה ספרים שונים במהדורת-צלום, לסמל בית-ההוצאה. (כגון מדרש רבה, תרפ"ז).
הבחור שלמה יהודה ליאון טיימפל, שהדפיס בבית אביו יצחק בן שלמה רפאל יהודה ליאון טיימפל באמשטרדם בשנות תצ"א (1731) "סדר תפלות", קבע באמצע שער פיתוח-נחושת שלפני השער העיקרי דמות אריה, וכתוב מתחתיו: גור אריה יהודה. רמז לשמו¹⁰).

ביותר הרבה לקבוע דמות אריה בדגליו המדפיס באמשטרדם יהודה ליב ב"ר משה זוסמנש, כרמז לשמו. תחילה עבד זוסמנש בדפוס יאן יאנסון באמשטרדם ואחר-כך הדפיס שם ספרים על חשבונו, וכבר אז קבע בשערי ספרים דמות אריה פונה לשמאל ומחזיק שבט ברגליו הקדמיות, ומסביב הפסוק: לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו. (עיין ציור י"ט). ציור זה נשאר בבית-דפוסו של יאנסון גם לאחר שעזב זוסמנש את הדפוס, והשתמשו בו בהמשך חומשי תורה שנדפסו אצל יאנסון באמשטרדם תקכ"ט.¹¹

כשיסד ליב זוסמנש בית-דפוס משלו באמשטרדם, קבע מיד בשערי הספרים דגלים עם דמות אריה בצורות שונות. בספר הראשון שהדפיס,¹² הוא ספר "אהל משה" לר' משה אפשטיין שנדפס שם תקי"ט (1759), נמצא בשער ציור אריה פונה כלפי שמאל ומחזיק ברגליו הקדמיות מגינות מוכתרת ובה ספר פתוח; על גוף האריה חקוק: זוסמנש. (עיין ציור י"ד).

(9) במסגרת זו השתמש אה"כ המדפיס האמשטרדמי ר' אורי ווייבש הלוי, אלא שבמקום דגלו של בנבנשתי קבע את דגלו. (עיין מה שכתבתי ב"קריית ספר" שנה ט"ו עמ' 505).

(10) לצערי לא עלה בידי לצלם שער ספר זה, שראיתיו בידי מוכר-ספרים.

(11) וכמוכן אין ציור זה דגלו של יאנסון, כפי שנאמר בצד צילומי ב' Soncino-Blätter כרך א', עמ' 43.

(12) בשער הספר נאמר: "בדפוס החדש המשובח והנאה בכל מיני יופי, בנייר יפה ואותיות מחכימות אין בהן דופי בבית התורני המשכיל כהר"ר ליב כהר"ר משה זוסמנש זצ"ל". — מדפיס זה היה תלמיד-החכם משכיל ונדפס ממנו שיר בס' "שונה הלכות" לר' שלמה שלם, אמשטרדם תקכ"ב.

ברוב הספרים שהדפיס באמשטרדם בליידן ובהאג נמצא ציור אריה עומד ועל גבו חקוק: זוסמנש. (עיין ציור י"ב, שבו הראש בשמאל, ואילו ברוב הספרים הראש לימין). — בספר "קרניים", שנדפס אצלו באמשטרדם תקכ"ה, נמצא בראש השער, מלבד ציור האריה הרגיל הזה בתחתית השער, ציור שני אריות זה מול זה מחזיקים ברגליהם הקדמיות מגינית ובה ספר פתוח. (עיין ציור י').

בקצת ספרים שהדפיס באמשטרדם בגודל 2^ו מוקף השער מסגרת יפה פיתוח-עץ בסגנון רוקוקו, ובראש המסגרת שבלול ובו אריה פונה לשמאל ומחזיק ברגליו הקדמיות ספר פתוח. (עיין ציור י"ג). שער זה מצאתי בספר "זכרון משה" לר' משה דעסוי, תקכ"ה, ובספר "דרישת מרדכי" לר' מרדכי ב"ר יוסף יוזפא, תקכ"ו.

המקובל ר' רפאל עמנואל חי ריקי¹³ קבע בשני ספריו שהדפיס בלייורנו תק"ב (1742) את דגל משפחתו: אריה ושבלת בפיו עומד על שתי רגליו האחוריות כלפי שמאל. דגל זה נמצא בשער ספרו "חזה ציון" על תהלים, לייורנו תק"ב, ומארבעת צדי הדגל: "אות לבית אב / המחבר המדובר / אריה כבקר אוכל / תבן את חבר". (עיין ציור ט"ו). דגלו זה נמצא גם על דף מיוחד בסוף ספרו "אדרת אליהו" שנדפס שם באותה שנה. כאן הכתבת מסכיב לדגל: "אות המחבר / ונותן בו טרף / ליש אוכל חטה / מבלי טרף". מהותו של דגל זה היא אמונה בימות המשיח שבהם "אריה כבקר יאכל תבן" (ישעיה ס"ה כ"ה). אין דגל זה מיוחד למשפחת ריקי, אלא משותף הוא לכמה משפחות יהודיות באיטליה. דגל זה נמצא גם במצבתו של ר' יעקב ב"ר רפאל אברהם אירגאס, שנפטר בלונדון בשנת שפ"ו.¹⁴

דגל דומה הוא דגלו של המדפיס אליעזר סעדון בלייורנו. ב"הזהר" שהדפיס בלייורנו בשנת תקנ"א (1791) נמצאת מעבר לשער בכל חלק וחלק דמות אריה נתון בתוך מגינית מוכתרת, פונה לשמאל ומחזיק ברגליו הקדמיות (ולא בפיו) שבלת. ממעל לדגל כתוב: "דגל לאות בית אב המדפיס". (עיין ציור ט"ז).¹⁵ למטה מהדגל נדפס שיר למשוך את לב הקונים והוא מסתיים בחרוזים המרמזים לדגל: "ובכן צורנו מקרבנו יסיר את לב האבן / ובכן אריה כבקר יאכל תבן". ובחלק השלישי מסתיים השיר בחרוזים: "אלי בזכות זה ידך אל תרף / וכלביא עמך יקום יאכל טרף".

המדפיסים יעקב ארובס וחבריו שחזרו והדפיסו את "הזהר" בלייורנו בשנת תקע"ה, חזרו והדפיסו מעבר לשערים את דגל סעדון ואת הכתובת שממעל לו וגם את השירים מלה במלה. מובן שכאן אין הדגל דגלו של ארובאס, אלא חיקוי לדגלו של סעדון או חלק מירושת החומר הטיפוגרפי שלו. — וכן נמצא אותו דגל מעבר לשער ס' "מאור ושמש" לר' יהודה קוריאט, שנדפס בלייורנו תקצ"ט. כאן השתמש המדפיס בציור הישן (אבל פני האריה לימין), השמיט את הכתובת ממעל לו ("דגל לאות בית אב המדפיס") ולעומת זה הוסיף למטה את המלים: "גור אריה יהודה", לרמוז לשמו של המחבר: יהודה קוריאט.

המדפיס יהודה ליב בר אלכסנדר, שהדפיס מחדש בלונדון בשנת תקס"ו את "מתוזר כמנהג פולין" עם תרגום אנגלי, קבע בשער העברי של חלק ראשון דמות אריה פונה לשמאל וברגליו הקדמיות מגן שבו חקוק מונוגרם של האותיות L A (Leon Alexander), רמז לשמו.

המדפיס אברהם יהודה ליב מאיר האפער, שהדפיס ספרים עבריים

13) עיין תולדותיו בפרוטרוט בס' "תולדות חכמי ירושלים" לפרומקין-רבלין, חלק שני, עמ' 119—124.

14) עיין צילום המצבה בתוך Jüdisches Lexikon, כרך שלישי, טור 1210.

15) ולא מצאתי דגל זה בשום ספר אחר שהדפיס אליעזר סעדון בלייורנו לבדו או בשותפות עם אברהם יצחק קאשטילו. (בשותפות עם קאשטילו היה לשניהם דגל משותף אחר).

בזאלקווא בשנות תקנ"ב — תקע"א (1811 — 1792), קבע בשער קצת ספרים שהדפיס דמות אריה פונה לשמאל, מרים רגליו הקדמיות ומפנה ראשו לאחור, והוא נתון בתוך מסגרת שער. (עיין ציור י"ז). רמז לשמו. ציור זה מצאתי בשער ס' "שמלה חדשה" לר' אלכסנדר סנדר שור, שנדפס שם תקע"א, ובדאי נמצא גם בספרים אחרים שהדפיס.

ר' יהודה ליב באלאבאן, שיסד בית-דפוס עברי בלבוב בשנת תק"צ, קבע בשערי ספרים רבים שהדפיס דגל כזה: מגינית מוקפת שני עצי-פרחים, באמצעיתה מונגרם של האותיות L.B. (ראשי תיבות של שמו) ובראש המגינית אריה פונה כלפי ימין וברגליו הקדמיות כלי-דפוס המשמש לשים היו על אותיות הדפוס. (עיין ציור י"ח). האריה מרמז לשם המדפיס והכלי לאומנותו. ציור זה מצאתי בשער ס' "נתיבות לשבת" לר' פנחס ב"ר צבי הירש הורוויץ, שנדפס אצלו בלבוב תקצ"ח; בשער ס' "גאון צבי" לר' משה צבי העליר, שנדפס אצלו שם ת"ר; וגם בשער ס' "ידות נדרים" לר' יוסף שאול הלוי גאטנון שנדפס אצלו בנו פנחס משה באלאבאן, שם תרי"א.

האריה בדגלי המדפיסים והמחברים העבריים מרמז איפוא: לשם האיש: יהודה, אריה, ליב, ליואן; למוצאו משבט יהודה; למלאכת המדפיס-המחוקק; לחזון אהרית-הימים; ואז שבלת בפיו או בכפותיו.

תוספת לפרק ל"ח

ב"לקוטים ביבליוגרפיים" ל"ח (קרית ספר שנה י"ח, עמ' 182—189) דנהי בפרוטרוט בענין סמל הדגים בדגלי המדפיסים העבריים. וכתוספת אביא כאן דגל אחד שבו מרמזים הדגים יודאי למזל אדר, חודש לידתו של אחד המביאים לבית-הדפוס:

הס' "אהבת חסד", פירוש על אבות דר' נתן, לר' אברהם ב"ר שמשון וויטמונד, הובא לדפוס באמשטרדם תקל"ז ע"י חתן המחבר ר' דוד ב"ר שמשון בלאך וע"י נכד המחבר הבחור שמשון ב"ר משה. בשער הספר קבעו מגינית ובה שני סמלים: מימין שני דגים, ולמעלה מהם הפסוק "ויאמר זכרני נא וחזקני נא"; משמאל יד מחזיקה דלי, ולמעלה הפסוק "ויברך דוד את יי". (עיין ציור כ'). לפי הפסוקים שבראש הסמלים ברור שהם באים לרמז לשני המביאים לבית-הדפוס. הפסוק "ויאמר זכרני נא וחזקני נא" (שופטים ט"ז כ"ח), דברי שמשון לפני מותו, מרמז לשמו של נכד המחבר שמשון בן משה, והפסוק "ויברך דוד את יי" (דברי הימים א', כ"ט י') מרמז לשמו של חתן המחבר דוד ב"ר שלמה בלאך. וכשם שהדלי מול שבט, מרמז לחודש לידתו של השני, כך מרמזים הדגים, מול אדר, לחודש לידתו של הראשון. הציורים בודאי שהיו ציורי מזלות, כפי שבוטל מתוך דמות השמש, הירח והכוכב שממעל לכל ציור.

מא. מפת ארץ-ישראל, נאווי דוואהר תקמ"ד

בין הספרים שהגיעו לבית הספרים בירושלים ערב פרוץ המלחמה מאת חברת דורשי האוניברסיטה העברית בורשה, נמצא דף בודד הכולל מפת ארץ-ישראל חיתוך-עץ, שנדפסה בנאווי דוואהר בשנת תקמ"ד (1784). דף זה, שלא נודע עד כה, מוכיח שוב שלא כל הספרים שנדפסו בנאווי דוואהר הגיעו לידנו.

בראש המפה בימין נדפס ציור שני אריות נושאים מגינית, ובה כתוב: "יעצתי בכליותי לחקוק במשענותי ציור תמונת מסעי בני ישראל וגבולותיהם, אשר היו בנחלתיהם, אני החל והצעיר יהונתן בן מו". יעקב זצ"ל מוויעלוויש, בעל מגיל בדפוס חדש נאווי דוואהר.

(1) עיין מה שכתבתי בנידון זה ב"קרית ספר" שנה י', עמ' 372—374.

ציור א'

בסוף אורת חיים, אישאר רמ"ה
(במקור המסגרת כצבע אדום)

ציור ב'

בשער ס' "כד הקמח", קושטונינא רע"ה

ציור ג'

בסוף ס' "מנורת המאור", מנטובה שכ"ג

למאמרו של א. יערי : דאריה בדגלי המדפיסים העבריים

ציור ד': ב, הגדה של פסח, פראג שס"ו

ציור ה': בספר "צמח דוד" לר' דוד מהתפוחים, ויניציאה 1587, סוף דף 5

ציור ו': בסוף "סדר נכון מסליחות ופיוטים", מנסובה תל"ב

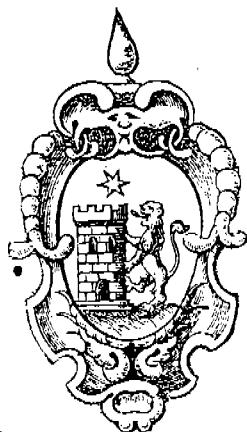

ציור ד': בראש שער "סדר נכון מסליחות ופיוטים", מנסובה תל"ב

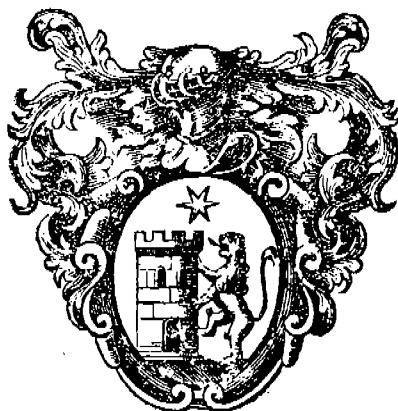

ציור ח'

בסוף ס' "שארית יהודה" לר' יהודה טאטאצאק, שלוונקי ש"ס

צִיּוֹר ט': בראש מסגרת שער מדרש רבה, אמשטרדאם, בדפוס עמנואל בוננישת, ת"א

צִיּוֹר י': בשערי מסכתות התלמוד, אמשטרדם, בדפוס עמנואל בוננישת, ת"ד—ת"ח

ציור י"א : בראש ס' קרניים, אמשטרדם, בדפוס לייב זוסמנש, תקכ"ה

ציור י"ב : בסוף ס' "ישמח משה" לר' משה נ"ש, ליידי, בדפוס לייב זוסמנש, תקל"א

ציור י"ג : בראש שער ס' זכרון משה דעסוי, אמשטרדם, בדפוס לייב זוסמנש, תקכ"ה

ציור י"ד : בשער ס' "אהל משה" לר' משה אפשטיין, אמשטרדם, בדפוס לייב זוסמנש, תקי"ט

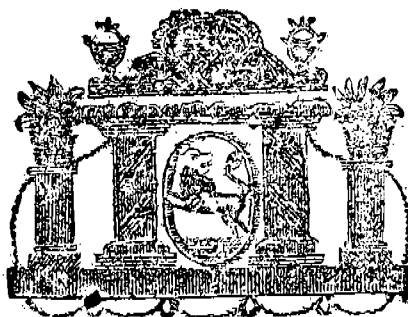

ציור ט"ז : בשער ס' "חזה ציון" לר' רפאל עמנואל חי ריקי, ליוורנו תק"ב

דגל לאות בית אב המדפים

ציור ט"ז : מעבר לשער "הזהר", ליורנו, בדפוס אליעזר סעדון, תקנ"א

ציור י"ז : בשער ס' "שמלה חדשה", זאלקווא, בדפוס אברהם יהודה לייב מאיר האפער, תקע"א

ציור י"ח : בשער ס' "גאון צבי", למברג, בדפוס יהודה לייב באלבאן, ת"ר

ציור י"ט : בחמשה חומשי תורה, אמשטרדם, בדפוס יאנסון, תקכ"ט

ציור כ' : בשער ס' „אהבת חסד” לר' אברהם ב"ר שמשון וויטמוגני, אמשטרדם תקל"ז

בצד המפה משמאל נדפסו דברי המו"ל, וזה לשונו: "אמר יהונתן: לא שקטתי ולא נחתתי עד שהוצאתי לאור את תעלומי ומחשבותי להעתיק מלאנד קארט מאשכנזי לעברי כצלם ותמונתה, והנה עשיתי בהם סימנים למען ירוץ הקורא בהם נעשה ונגמר היום יום א' ר"ח ניסן לפרט והביאנו לציון עירך ברחמים [תקמ"ד] פה נאווי דוואהר".

המפה נדפסה איפוא בנאווי דוואהר (Nowydwor, Neuhoft), עיירה הסמוכה לורשה, שבה יסד הנוצרי הגרמני יוהאן אנטון קריגער דפוס עברי בשנת תקמ"א (1781) והדפיס שם ספרים רבים עד שנת תקע"ד (1814).⁽²⁾

יהונתן בן יעקב מהעיירה וויעלוש (Wielowieś) אשר בשלזיה העליונה, היה לא רק מגיה בדפוסו של קריגער, אלא גם מפקח ומנהל בית מסחר הספרים שלו בורשה⁽³⁾. יהונתן היה גם מדפיס מומחה, ויסד לו אחר-כך בית-דפוס משלו בעיר דובנא בשנת תקנ"ד (1794). מהמפה הזאת נראה שהיה גם אומן-יד לחתוך בעץ.

גודל המפה (בלי השוליים): 30×41 סנטימטר, (עיין להלן צילום מוקטן א').

עיקר מטרת הדפסת המפה לא היתה לימודית, אלא לקשט בה את קירות הבית והסוכה.⁽⁴⁾ מדברי המו"ל עצמו אנו למדים שאין כאן עבודה מקורית, אלא העתק לפי מפה גרמנית.

באירופה המערבית נדפסו מפות א"י בעברית לפני-כן, בעיקר בתורת תוספת-קישוט להגדה של פסח. בפעם הראשונה נדפסה מפה כזו, פיתוח-נחושת מעשי ידי האמן הגר אברם בר יעקב, בסוף הגדה של פסח עם ציוריו, שנדפסה באמסטרדם בשנת תנ"ה (1695), ומאו ואילך בכמה מהדורות של ההגדה באמסטרדם וגם באשכנז.

אולם המפה שלפנינו היא המפה הראשונה בעברית שנדפסה באירופה המזרחית.

אחריה נדפסו בליטא, משנת תקס"ו ואילך מפות שונות של א"י בסדר הגר"א. מפה כזו בכתב-יד בצבעים שונים, היתה ברשות מר דוד מגיד, והוא תיאר אותה בקובץ הרוסי "פערעזשיטאציע" כרך שני, עמ' 118 בצרוף פכסימיליה בצבעים, ואחר-כך בתוספות ותקונים בשבועון "הדואר" שנת שביעית, גליון ל"ז, עמ' 589—590. מפות סכימטיות אחרות לפי סדר הגר"א נדפסו: בספר "צורת הארץ", שקלאוו תקס"ו; בצירוף לנ"ך דפוס ווילנא תקפ"פ—תקפ"א, ושנית שם תקצ"ח. (נעשתה כפיתוח-נחושת ע"י דוב בער בן יוסף יוזפא ק"ש [= קצנבל שון] מוויילנא). מפת א"י סכימטית כזו נדפסה גם בסוף ספר "קצוי ארץ" לר' יהושע פייבל ב"ר ישראל מטרנגראד, שנדפס שנית בהורדנא בשנת תקע"ג. (אבל לא בדפוס הראשון שנדפס בואלקווא בשנת תקל"א). מפה זו בפיתוח-נחושת נעשתה ע"י ר' אריה ליב ב"ר יצחק מק"ק סיני על פי ספר "קצוי ארץ".

לענין מפות עבריות אחרות יש בדעתי לחזור לעת מצוא.

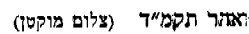
(2) על בית-דפוס זה עיין: ח. ד. פריעדברג, תולדות הדפוס העברי בפולין, עמ' 62—64; מאמרי הג"ל ב"קריית ספר" וגם שם שנה ט', עמ' 432—433; עמנואל רינעלבלום, צו דער געשיכטע פון יידישן בוך און דרוק אין פוילן אין דער צווייטער העלפט פון 1801 שנה י"ה, ווילנע 1936, עמ' 40—64.

(3) עיין מטה המודעה שלהם אצל פריעדברג שם, עמ' 63. — יהונתן הוא גם שחיבר את לוח-השנה לשנת תקמ"ז וכו' (עיין במאמרי הג"ל) וכתב בסופו ענין שבעת כוכבי הלכת וממלכתם, ומשער אני שהוא שחתך כעץ את ציורי המולות שבלוח.

(3א) והנני מחזיק טובה למר ז. וילנאי שקיבל על עצמו את הוצאות התקנת המלושה.

(4) החליטה סבור הייתי שעשה את המפה כדי לצרפה להגדה של פסח, ביוחד משום שנגמרה בניסן אולם בנאווי דוואהר לא נדפסה אז שום הגדה, ולא רק משום שלא הגיעה לידינו, אלא משום שלא נזכרה ברשימת-הספרים מופס נאווי דוואהר בסוף הלוח לשנת תקמ"ו. (עיין ק"ס שנה י' עמ' 272—273).

(5) מפה זו במקורה בכתב-יד נמצאה בגניו בית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים, ואין ספק שאחרי שם הגר"א יש לקרוא "זלה"ה" וכתבה איפוא אחרי שנת תקנ"ז, שנת פטירת הגר"א. — מפה זו חזרה ונדפסה עפ"י הפכסימיליה ב"פערעזשיטאציע", בליטוגרפיה בראש ספר "אדרת אליהו", ירושלים תש"א. וחבל שהליטוגרף עשה בה פתוח שלו, ושניה בצבעים והוסיף מלים מדעתי, ולא עשה העתקה מדויקת.

חלוקת התורה לעשרה ספרים

כמה שאלות ביבליוגרפיות נפתרו וכמה ידיעות מעניינות נתגלו ע"י פרסומן של "רשימות ספרים" שנמצאו בהגניזה¹. רצוני להעיר כאן על אחת הידיעות מסוג זה: הגנו יודעים, כי החלוקה המקובלת של התורה, היא זו של חמשה ספרים. ידענו גם כן, כי היו מעתיקים שהעתיקו רק פרשה אחת או איוה פרשיות, אבל העתקות מסוג זה לא נחשבו לספרים. אך לא ידענו, כי היו תקופות שבהן היה נפוץ מנהג קבוע לחלק כל ספר מחמשת הספרים שבתורה לשני חלקים בשני כרכים נפרדים, באופן שכל התורה נחלקה לעשרה ספרים, היינו: (1) בראשית—תולדות. (2) ויצא—ויחי. (3) שמות—יתרו. (4) משפטים—פקודי. (5) ויקרא—מצורע. (6) אחרי—בחוקתי. (7) במדבר—שלח. (8) קרח—מסעי. (9) דברים—ראה. (10) שופטים—וואת הברכה. — החלוקה היתה קבועה ומפורסמת, עד שמי שכתב "ויצא", למשל הבינו כי כונתו לא רק לפרשת ויצא, אלא לכל החלק השני של ספר בראשית, וכן מי שכתב "משפטים" או "אחרי", ממש כמו שאנו רגילים להשתמש בהשם "בראשית" או "שמות" לשם הפרשיות הראשונות ולשם כל הספר.

מנהג זה היה נפוץ בתקופות שהשתמשו בכת"י והונהג לשם נוחיות, כי קשה היה להשתמש בכרך כת"י המחזיק ספר שלם, וביתוד אם היה מצורף לו גם הרגום או פירושו. בתקופת השמוש בדפוס נשתמח לגמרי מנהג זה, ונעלם גם מעיני חכמים ובקיאים.

כשפרסם שכתר² קטעים מרשימות ספרים שבהם נזכרו: "כתב תרגומה פתרון חומש... ושפטים שפתר דניאל בן משה", וכן: "ותפסיר זאלה המשפטם וכתאב פיה תפסיר אחרי מות", בא פוננסקי³ והגיה: "חומש [ויהושע] ושפטים". ובמקום ל"משפטים" ו"אחרי מות", פירש כי הכונה להפרשיות לבד. רק החכמים מן ומרמרשטיין הכירו, שיש כאן לפנינו חלוקה חדשה לתורה... מן סיפא בענין זה כמה פעמים במקומות מפורסמים בספריו ומאמריו, מרמרשטיין הקדיש להם מאמר מיוחד⁴.

ידיעות יותר ברורות בענין זה, הגנו מוצאים ברשימות ספרים שפרסם מן⁵, שם הגנו מוצאים רשומים כמה ספרים על שם החלקים הנוכחים מהתורה. אך זה לבד אינו מכריע, כי אפשר לפרש כי הכונה רק להפרשיות ולא לחלק של ספר. אך שם נמצאות רשימות המעידות על חלוקה זו באופן ברור: "גיו כביר תפסיר אלגיו אלתיאני מן אלספר אלאל מן ספור אל תורה"⁶. וכן: "גיו כביר תפסיר ויקרא ואחרי מות אבתדאה תפסיר אלגיו אלתיאני מן אלספר אלתיאני"⁷. "גיו פיה תפסיר פרשת אחרי מות ואבתדאה תפסיר אלנצף אלתיאני מן אלגיו אלתיאלי"⁸.

ועוד מפורש מצאתי זכר חלוקה בתשובה אחת מתשובות המאונים שמצא אפסוביצר בכת"י הראב"ה ופרסמה⁹. התשובה מטפלת בעניני מנוחה, וכוללת רמזים שונים. הקטע השייך לענינו הוא: "ח' חותמות¹⁰ כנגד י' ספרים של תורה, ואלו הן: בראשית, ויצא, שמות, משפטים, ויקרא, אחרי, במדבר, קרח, דברים, שופטים".

אפסוביצר בהערותיו (הערה 20) כותב: "ולא נודעה חלוקת התורה לעשרה ספרים ממקום אחר". ובמקום אחר (עמ' 98) הוא כותב באופן מוחלט: "הכי מזור שבהם הוא תרמו לעשרה ספרים שבתורה, דבר שלא היה ולא נברא". ונעלם לפי שעה מחכם מובהק זה כל החומר שהוכרז.

מדברי המאונים הגנו רואים, כי חלוקה זו היתה קבועה ומפורסמת עד כדי כך, שאפשר לבנות עליה רמזים בסוגות המנוחה.

ש. ה. קוק

(1) על ערכן של הרשימות הללו, הוזה אסף קרית ספר שנה י"ח עמ' 272, ושם עמ' 273 הערה 2 נמסר ביבליוגרפיה בענין זה. (2) Sandhyana עמ' 79. (3) J.H.B. שנה י' עמ' 183. (4) הצופה לחכמת ישראל שנה י"ד עמ' 27. (5) Texts and Studies, I (5) עמ' 644. והערות עמ' 663 (דע' הערות: 10, 28, 31, 66, 67, 73, 82, 126). (6) שם עמ' 650 שורה 143, ועוד פעם בשורה 162. (7) שם שורה 145. (8) שם עמ' 651 שורה 169. (9) ספר-היבול לפרופ' קרויס עמ' 97. (10) ענין החותמות עיי' שם עמ' 101 הערה 16.

הערות

א. למאמרו של מר א. יערי על הצבי בדגלי המהפיסים ("קרית ספר" שנה י"ה, עמ' 182—189) לעמוד 184. הצבי נמצא ג"כ בסוף חלק שני מספר "קב"ה" ורנקבורט, תס"ה. שם המחבר, כידוע, צבי הירש.
לע' 185. לר"א ש. נוטריקון: לעשות רצון אביו שבשמים, כך דרש מהר"ם אלשקר, והביאו דבריו במדרש-שמואל אבות, פ"ג, מט"ז.

ב. למאמרו של מר א. יערי על ציור שבע חומות יריחו (שם, עמ' 179—181)

בהספר האנגלי Mazes and Labyrinths. By W. H. Matthews, 1922 הוא מקדיש את הפרק XVII ללברינטים של אבנים וצבנים מסודרות על פני השדה בתבנית עגולים לברינטים, כמו צורת חומת-יריחו שצולמה נתן ע"י מר יערי. ושם ע' 150 הוא אומר שבמקומות שונים קראים ללברינטים אלו בשמות שונים. ובסביבות הלונדונים קראים לתבניות אלו בשמות "חורבות ירושלים", "עיר ניונה", או "חומות יריחו". נראה על כן ששם זה היה נודע בגויים ונפוץ בארצות.

ג. לענין "פתח חמור פיו, דאמר: קוצים ו"

פתגם זה נמצא בקטע מהגניזה שפרסם הד"ר ד. צ. בנעט ב"קרית-ספר", שנה ב' ע' 50. לדעת המו"ל הקטע הוא מאמר של ר' שמואל הנגיד, ולחעת מר מ. וילנסקי בקרית-ספר, שנה ד' ע' 585 המאמר הוא מר' יונה ו' בגנאח.

חריפותו של מר וילנסקי בפירושו לאמרה זו (שם ע' 587) אינה נראית יותר נראה פירושו הפשוט של ד"ר בנעט (שם ע' 589) ש"הקוצים הם מאכלו של החמור והוא האוכל פחות הערך ביותר. ואם חמור יפתח פיו, לא יהיה בפיו אומר נכבד יותר מאשר: קוצים". עכ"ל.

הנה המו"ל העיר שמקור הפתגם המובא בעברית — במאמר כתוב כלו ערבית — אינו ידוע לו. ומר וילנסקי מוסיף ש"קשה מאוד להניח מציאותו של פתגם כזה בעברית, שהרי לא היתה או שפה מדוברת, שההמון יוכל לברא בה פתגמים לפי רוחו וטעמו, ומכל שכן שאין זה פתגם ערבי שהרי בעל הקטע לא היה מפסיק את משנתו הערבית, כדי להוציא בלשון הקודש דברים מגונים וכאלה מפיו". ע"ש.

אמנם אין ספק בעיני שאין זה אלא נוסח אחר מהמשל שנמצא בדברי אחיקר החכם: הביאו ואב לבית הספר ויאמר לו מורהו [אמור]: "אלף-בית", ויאמר הזאב: "גדי, שה" [כי כל מחשבתו רק על טרפו] (העתקת אבינעם ילין, ע' ב"ר).

והנה נגלה לנו פתאום נוסח עברי שהיה מפורסם באומה ממשל זה, ובנוסח העברי בא החמור עם קוציו במקום הזאב ודויו. ובאן הבן שואל, האם בא משל זה באיות קובץ משלים עברי, או — מה שיותר נראה — היה להם ספר אחיקר בנוסח עברי, והיה מפורסם במזה כזה. עד שזו היה לצטט קטע ממנו והקורא כבר ידע כל הענין? (ועיין בהרצאתו של פרופ' יוסף הורוויץ, חגיגת הפתיחה של האוניברסיטה העברית, ירושלים, תרפ"ה: ע' צ"ד).

וע"ד החמור וקוציו עיין הימאן, אוצר דברי חכמים ופתגמים: "גם חמור טעון זהב, חרולים יאכל". (וכתב שזה שגור בפי העם, ועיין בבברי העתים תקצ"ז. ואין הקובץ הזה תחת ידי).

ובפסחים ק"ח ע"א: בשעה שאמר הקב"ה לאדם: קוץ ודרדר תצמית לך, זלגו עיניו דמעות. אמר לפניו: רבש"ע, אני וחמורי נאכל באבוס אחד... ועיין רש"י, שבת קמ"א, ע"א: חמור דלא דייק ואכיל, שאוכל קוצים וברקנים.

במקום אחר אראה כי בכל הדורות היו בפי העם פתגמים בעברית שלא באו מתוך הספר. לעת עתה אראה רק על הפתגם: טורא בטורא לא פגע, אינש באינש פגע. והפתגם: דאמרי אנשי: "יובח פרחק ואל יובח שיך" (עיין אוצר-הגאונים, כתובות, לקוטי פירוש רבינו חננאל, ע' 4).

הערות לחי רנ"ק

א. מכתבי ידו של רנ"ק

כשם רבידוביץ להוציא „כל כתבי רנ"ק", לא מצא מכתביו של רנ"ק העבריים, והדפיס רק את חתימתו בלועזית, וכשבאו עורכי „כנסת" לתת כבוד לרנ"ק בשנת ת"ש, מאה שנה למותו, הדפיסו פקסימיליה מאגרת עברית ופקסו באמיתותה. — הפקסימיליה היא מאחת משתי האגרות הנמצאות באוסף שברון בספרייתנו הלאומית. שנתפרסמו לראשונה ב„הקדם", כרך ג' עמ' 85—89, ועפ"י דפוס זה פירסמם שנית רבידוביץ ב„כתבי רנ"ק" (ט"ז וי"ח). והספקות נתעוררו בגלל השינויים, שנמצאו בקטע מאותה אגרת, שפירסם צבי הירש חיות, מקבל האגרת, ב„אגרת בקורת" (פרסבורג, תר"ג, דף ט', ע"ב; הגה י').

אולם אין ספק כי האגרות הנמצאות באוסף שברון הן מכתב ידו של רנ"ק, כי על זה תוכיח פקסימיליה מהסכמה, שנתן רנ"ק לסלוימסקי „תולדות השמים", והיא נתפרסמה ב„הצפירה" תרס"ד, מוסף ספרותי, גליון 128 (תודה למר ג. קרסל, שהעיר את תשומת לבי לפקסימיליה זו). ממעל לה רשם: „מגנוי כה"י של חו"ס", ומתחתיה באה הערה: „זהו פקסימיליא מעצם כתב ידו של ר' נחמן קרוכמל והסכמתו. היא כתובה על גליון, שיש עליו רשימות והסכמות קצרות מאת חכמים אחרים מבני אותה תקופה מרוסא ומגליצא...". מכאן ברור כי הפקסימיליא ב„הצפירה" אמיתית היא, ומתוך השוואה בין זו לכתב האגרת אפשר להיווכח כי צורת כה"י אחת היא, ועל כן שתי האגרות באוסף שברון אמיתיות הן והשינויים בציטטה ב„אגרת בקורת" הם מידו של חיות לשם הקלת ההבנה.

ב. מחבר הרשימות הביוגרפיות של רנ"ק

מפקקים החוקרים רבידוביץ (כתבי רנ"ק, עמ' 62) וקלוזנר (היסטוריה של הספרות... עמ' 145, הערה 3), ביחס למחבר הרשימה הביוגרפית על חייו רנ"ק, שהשתמש בה צונץ, ורק עפ"י ההשערה הם מחליטים כי זהו יוסף בן רנ"ק. אולם בסוף מאמר צונץ (שנתן בוש, תר"ה, עמ' 122) נאמר בפירושו: „יוסף נולד בסוף אפריל 1812... (הוא מחבר הרשימה הביוגרפית הנזכרת פעמים אחדות)".

כמו כן מפקקים הם ביחס למחבר הרשימה הביוגרפית על חייו רנ"ק, שנתפרסמה ב„אורינט" 1849. רבידוביץ (שם, שם) אינו מכנה את שמו וחושבו לבלתי ידוע. קלוזנר (שם, שם) חושב כי המחבר הוא בלומנפלד מאודיסה. אולם מתוך הכתב ע"י העורך פירשט בראש הרשימה יוצא ברור כי מחברה הוא יוסף: „ע"כ, היה לי נעים כי מר בלומנפלד מאודיסה, שהיתה לו רשימה כזאת כתובה בידי בן הציונה, הואיל משובר למסור אותה לליטבל. אני מודה לו על זאת, ובעונג רב אני מרשה לי להדפיסה בשלמותה".

על יסוד הציטטות המובאות במאמר צונץ לכתוב ב„אורינט" יש להסיק, כי אין האחת העתקה מהשניה אלא שתי רשימות נפרדות, שנתחברו ע"י מחבר אחד, והיתה האחת בידי בלומנפלד באודיסה, ונדפסה בשלמותה ב„אורינט", והשניה היתה בידי צונץ, ונשארו רק ציטטות ממנה במאמרו.

דפוסי ארץ ישראל

ע ת ו נ י ם ו ק ב צ י ם

התרבות של הא עובדי הנמל, (דפוס "הפועל הצעיר"), ת"ש. 17, [2] ע', המפה: 15, [1] ע'. 8°. האחראי: ישראל בבירור שני הגליונות י"ל כהוצאת הדרעמיות, בחוספתמה לעצם השם, הגליון הראשון בשם "ע ל פ נ י ג ל י ם", השני בשם "פ נ י ג ל י ם". — לא הופיע יותר.

1031 דגלנו: בטאון הנוער החרדי בארץ ישראל... ירושלים, מרכז הסתדרות צעירי אגודת ישראל בא"י, דפוס ארץ ישראל, תרצ"ט. 2°. יוצא לאור פעם לשמונה ימים. העורך: מיכאל קרן. גל א' [ד'] יצא ב"י מנחםאב. לפני שנה א' גל א' י"ל 3 גליונות כהוצאת הדרעמיות, בשמות שונים: "דגלנו" (ערב פסח תרצ"ט), "דרכנו" (ט"ו אייר תרצ"ט), "קולנו" (ערב שבועות תרצ"ט).

1032 דרור. אגודת התנועה שכונת וברוכה, קבוצת הבחורות, 1938. 8°. תכופות הנופעה לא נזכרה. גל ב' יצא במרץ. בראש השער: המתדרות עולמית של הנוער הסוציאליסטי העברי "דרור". ההנהלה הראשית. המחלקה הארצישראלית מהמנטפס — הקטגורף מכתבמכונה בצד אחד של הדפים.

1033 הדרך: שבועון לעוני היהדות והנוער הדתי, שנה א', גל א—ה: י' בניסן—י"ד מניא תרצ"ז. 8 גליונות. תל-אביב, (דפוס הפועל המזרחי), תרצ"ז. 2° גדול. העורך האחראי: ר' גפני. גל ד—ח נדפסו בדפוס מוזס. — מאוחד עם היסוד. — לא הופיע יותר.

1034 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל. ההסתדרות הפקידים העברים בא"י. סניף ירושלים. הסקציה לפקידים בת-המסחר. עלון לפקידים בת-המסחר בירושלים. ירושלים, תרצ"ה. 2°. גל א' יצא במרץ, ב' בסיון. הקטגורף מכתבמכונה בצד אחד של הדפים. השער בדפוס.

1035 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל. מועצת פועלי חיפה. אגודת הימאים. דבר הימאי העברי.

1025 האמן: עלון חדפעמי יוצא לאור ע"י הלשכה המרכזית לעניי מלאכה (מיסודם של הסוכנות היהודית והמפדה הארצית). אלול תש"ב. תל-אביב, (הלשכה המרכזית לעניי מלאכה, דפוס מ. שהם), תש"ב. 10 ע'. 4°. "להפצה פנימית". — העורך: יצחק ורפל.

1026 האמת: בטאון המפלגה הקומוניסטית הפלשתינאית — הסקציה היהודית. תמ"ד, 1940. 2°. תכופות והנופעה לא נזכרה. גל א' יצא באוקטובר. שניים קלים בנוסח השער. בהקטגורף מכתבמכונה: משה ב' מספר ד' ואילך בדפוס הגדול: 8°.

1027 במלחמה ולאחריה: דברי סוציאליסטים אנגליים. (תל-אביב). "עם עובד", (דפוס "הבר"), [תש"ב]. 288 ע'. 8°. (כפריה "לדור". מחשבת ימינו, סדרתספרים). "המאמרים אשר הובאו בקיבוץ זה הם, לפנינו של דבר, דיונים על דרכה של המהפכה האנגלית" (מהקדמה).

1028 ברית המועצות (קיבוץ ובו ארבעה מדורים: כבלים, המהפכה, ששית עולם סוציאליסטית, בהנהגה) (מהדורה שניה). [מרחביה], הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס "אחדות", 1941), 239, [1] ע', דיאגרמות, טבלאות, לוחות-תמונות, מפות (1 מדן מקפלת), פורטרטים, תמונות. 8°. "העריכה: משה זילברטל". מסרת הקבץ לתת "מושג וידיעה על ארץ המהפכה, הבנייה וההתנוונות הסוציאליסטית". (מהקדמת ההוצאה).

1029 גזית בת עשר תרצ"ב—תש"ב (1942—1932)... בעריכת [נריאל] טלפיר. תל אביב, (דפוס הפועל הצעיר), שבת—תמוז תש"ב. 182 ע', לוחות פורטרטים, לוחות-תמונות, פורטרטים, תמונות. 4°. = גזית, כרך ד', ד—י"ב (מ"ג—מ"ח). עורכי חובבת העשור: רב שוק, (ספרות ותאטרון). מ. קסטל. מ. שמיט (צירי ופסול). קצן ספרות-אמנותי גדול, כולל ספורים, שירים ומאמרים בעניי ספרות ובעניי אמנות.

1030 גלים: בטאון תא-הנמל של מפלגת פועלי א"י, ניסן—אייר ת"ש. 2 גליונות. תל-אביב, ועדת

1042 לסדר היום של צבור הפועלים בארץ...

חיפה (דפוס "אות", 1939, 11, [1] ע' 8°). יצא בהנחיית התכנון: גרשון; "לסדר היום"; מ. זינגר; לשון הצבור בהכרעה גורלית; צפורה לסקוב; מקרוב.

1043 מגדל; חברה לבטוח בע"מ Migdal;

Insurance Co., Ltd. ידיעות מגדל; בטאון פנימי... ירושלים (דפוס "אחיה", ת"ש. 2°). מופיע לעתים בלתי-קבועות. גל' א' יצא באייר, ד' — בטבת תש"א. לפניו 4 גליונות; גל' ג' השכסס מעברית, שאר הגליונות בעברית עם הערה בראש השכסס: Uebersetzung aus dem Hebräischen.

1044 הסוכנות היהודית לארץ-ישראל.

המשרד המרכזי לשוב יהודי גרמניה בארץ-ישראל. הלשכה לעלית הנוער. מהעיר לכפר; דין וחשבון על חברות נוער ארצי-ישראלי. מופע הלשכה לעלית הנוער. ירושלים. הלשכה לעלית הנוער. (דפוס "אחיה", תש"ב. 76 ע' 8°).

1045 מכבי אש מתנדבים. תל אביב.

הד הכובאים; הוצאה חד-פעמית של גדוד מכבי אש מתנדבים בתל אביב, תל אביב, (דפוס אחדות), ת"ש. 8 ע' תמונת. 2° גדול. האחראי: ש. גרשון. יצא ב' 30 באפריל.

1046 מסחר המכלת; עתון של סוחרי המכלת

בא"י... ירחון לעניי מסחר וכלכלה. תל-אביב, אליעזר גוטמן (דפוס עזריאל), ת"ש. 4°. העורך: ראובן פלדמן. גל' א' יצא באייר.

1047 מעשים ומגמות; פרקים מעבודות ירח

העיתון של ההסתדרות (הביא לכתיבתהספס מן אירן באגד). (תל-אביב), "עם עובד" (דפוס "דבר"), תש"ב. [4] דף 398 ע' 8°. (ספרית "לדור", דיונים בשאלות חינוך, מחשבת ימינו, סדרת ספרים). ירח העיתון הראשון להסתדרות — למלאת 20 שנה להיווסדה — נתקיים בהרחבות מפורים עד פסח תש"א. התכנן: ב. כגולסון; מדברי הפתיחה. ד. בן-גוריון; מיניות ציונית הפועל והעם. ה. פרומקין; מלחמה בחוסר עבודה. א. רבינוביץ; יסודות האיגוד המקצועי. המשק הקבלי של ההסתדרות, מאמרים מאת ש. מרגולין, ה. דן, ב. רפפורט, א. זברסקי; הקואופרציה

[חיפה], 1939. 4°. תכניות ההופעה לא נזכרה [דוירחון?]. גל' א' יצא בינואר. מכיל מדור אנגלי. מגל' ב' שם העתון: הימאי העברי וגם שער נוסף באנגלית על המעטפת השמאלית: The Jewish seaman. עלון פנימי, אינו מיועד להפצה. הקטגורף מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.

1036 הסתדרות העובדים הלאומית בארץ

ישראל. הועד הפועל. פעולתנו; ביולטין חדש-פנימי. תל-אביב, ת"ש. 8°. גל' ב' יצא בכ"ח אדר. מהמעטפת. הקטגורף מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.

1037 ההסתדרות העולמית לנשים ציוניות

(ויצו). א"י. עלון. (תל-אביב, דפוס "הוצאת א"י"), 1940. 8°. מצויר. ירחון (על גל' א') שלי תאריך, רשום הוצאת הדיפנמית) — גל' [ב'] יצא באפריל בשם: "ה. נ. צ." מגל' [ג'] ואילך שם העתון: יומן. מגל' [ב'] בראש השער: הסתדרות נשים ציוניות בארץ-ישראל. ת"ב. (ויצו). דפוס "ארץ-ישראל".

1038 הסתדרות הפועלים החקלאים. אגודת

העובדים מגדלי הדר. עלון מקצועי... תל אביב, תרצ"ט. 4°. דוירחון, גל' ב' יצא בשבט. מהמעטפת. הקטגורף מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.

1039 זוסיה שחורי; דברי חברים לזכרה

מהורה שניה. תל-אביב, המרכז לנוער של ההסתדרות העובדים בארץ-ישראל (דפוס "אחדות"), תרצ"ט. 80, [3] ע' פורטרט. תמונות, תיוב. 8°. מהורה א' ראה ק. ס. שנה ט"ז ע' 395.

1040 חברת החשמל. מחוז הדרום. ועד

הפועלים. עלון פועלי חברת החשמל, מחוז הדרום... ניסן תרצ"ח — אפריל 1938. (תל-אביב, דפוס "אחדות"), תרצ"ח. 16 ע' 4°. האחראי: פ. קנטור. לא הופיע יותר.

1041 ידיעות היום; עתון-הבוקר לכל ב"ד

תמוז—כ"ד אלול ת"ש. תל-אביב, ("היום"), דפוס "ריג", ת"ש. 2°. "עתון יומי". העורך האחראי: פ. ריכנשטיין. העתון השתמש בספירת הגליונות של העתון הקדמי "Xedioth hayom". לא הופיע יותר.

היצרנית בעולם ובארץ. בעיות יסוד בשיכון העובדים.
ג. מאירסון: עזרה הדדית בימי משבר. ס. נפתלי:
משק עובדים והגשמה סוציאליסטית. א. גולומב:
ראשי-פרקים בתולדות ההגנה (מהתחלת הישוב החדש
עד 1921). י. טבנקין: לשאלות ההסתדרות. ב.
כצנלסון: בשולי הדברים.

1053 עתון הגברת Iton hagewereth

(תל-אביב, ש. וחוצלבסקי: דמת גן, דפוס עמרנה),
[193—] 16 ע'. פורטרטים, חמונות. 4°. מהמעטפת.
— "הוצאה חדפעמית לדוגמה". — עברית וגרמנית.

1054 הפועל הצעיר. שנה ל"ה, כרך י"ד,

4—5: [גליון לזכר אליעזר יפה]. תל אביב,
כ"ז תשרי תש"ג. 16 ע'. פורטרט. 4°. הגליון
כולל מאמרים, זכרונות ורשימות מאת י. ברק, ש. דיין,
מ. סמילנסקי, מ. לזק, ש. ד. יפה (אחי של א. יפה),
תנחום, י. שפירא, צ. הרשפלד, ש. קושניר, ע. אטינגר,
נ. ורלינסקי, ש. שפירא, ל. שקולניק, ג. תרדיון ומדבריו
של א. יפה (שבכתב ושבע"פ).

1055 קדם; קובץ לחקר קדמוניות ישראל.

יצא לאור בזמן לזמן ומטעם בית הנכות לעתיקות
היהודים, האוניברסיטה העברית, ירושלים, בעריכת
א[לעזר] לניא[א] סוקניק. א. ירושלים, (דפוס
עזריאל), תש"ב. 105, VII ע'. לחות-חמונות,
תכונות. 4°. עם תמונות המאמרים באנגלית
שער נוסף באנגלית: K e d e m ; studies in
Jewish archaeology; issued by the Museum
of Jewish Antiquities, Hebrew University,
Jerusalem. Edited by E. L. Sukenik.
Jerusalem 1942. התכן: בית הנכות לעתיקות
היהודים, גזילה משה קוטשר ז"ל (שמכספו נבנה בנין
בית הנכות). — מאספי בית הנכות: א. ל.
סוקניק: לקביעת זמנם של "השקלים העבים"; חותמת
של יען יהודי מסביבות ירושלים. — מחפירות
בית הנכות: ל. א. מאיר וא. ל. סוקניק: שטח
נוסף של החומה השלישית. א. ל. סוקניק: מערת
קברים יהודית ליד הכפר עיסאווה. — מחקרים:
א. ל. סוקניק: משמעותן של התכונות "למך"; עוד
לחותמות עבריים. י. ג. אפשטיין: בשולי חות סוקנין.
י. קוטשר: לשון חתומות עבריים. מ. ד. קאסוטו:
אלהותם של יהודי יבא. א. ל. סוקניק וי. קוטשר: חרס
מיב בענין הפסות. — בעולם הארכיאולוגיה

1048 מפלגת פועלי ארץ ישראל. סניף

חיפה. דפים לאיפורמציה, לדברייחברים ולשאלות
התנועה, יוצא לאור ע"י מפלגת פועלי ארץ-ישראל,
סניף חיפה... מאי-אוגוסט 1938. 3 גליונות. חיפה
(דפוס "אות"), 1938. 30, [2]; 30, [2]; 35, [1] ע'.
8°. כל גליון י"ל כהוצאה חדפעמית. — גל [א].
יצא ב-1 במאי. ביוני י"ל בשם: אלה דפים...
באוגוסט בשם: אסף דפים... העורך האחראי:
ש. בן-משה לא הופיע יותר.

1049 נתיבות; עתון הבחורות הסוציאליסטיות

העברית, סניף ירושלים... ירושלים, ת"ש — 1939.
4°. מהמעטפת. — הקטגוריה נכתב-מכונה בצד
אחד של הדפים. — תכניות ההופעה לא נזכרה. גליון
[א] יצא בכ"ה בכסלו.

1050 סוחר המכלת; עתון מקצועי למסחר

המכלת בקמעונות, ביטונות, תוצרת מכולת ותעשיית
כבוה. מס' 1—12; תמו תרצ"ו—אלול תרצ"ט.
12 גל. (תל-אביב, דפוס עזריאל), תרצ"ו—תרצ"ט. 4°.
המו"ל והאחראי: ש. נתן, שני קל בנוסח השם. מכל
גם סקירת התכן בגרמנית. — שמות נוספים: The Gro-
cer. Der Lebensmittelhändler. לא הופיע יותר.

1051 העם; במה ציונית כללית, יוצא לאור על

די ברית הציונים הכלליים בחיפה, חיפה, (דפוס א.
מוסס), תרצ"ט. 11, [1] ע'. 4°. הוצאה חד-
פעמית. — האחראי: נ. לבני. — יצא בכ"ג בשבט.

1052 עיניי לשון. קונטרס ערוך בידי תנוד

ילון, ירושלים, "מוסד הרב קוק" שליד הברחי
העולמי, (דפוס וייס), תש"ב. 48 ע'. 8°. מהמעטפת.
התכן: מ. זולאי: נשכחות בלשון הפייסנים. מ. א. דק
[זרנגסון]: עין זהב. י. זלוטניק: שמות מקום וכית
קבול. ח. ליון: התפלה שאינו לשון תפלה הגמיה
ספרדית בצרפת הצפונית. על הגיית החטמים והקמץ

1062 איחוד ידיעות... תלאביב, 1939, 2°.
הכפופות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא ב' 24 בנובמבר,
גל' 10 — 25 במרץ. הקטגורף מכתב-מכונה בצד
אחד של הדפים — הפוסט בידיה.

1063 *Acta ophthalmologica orientalia...*
Hierosolymis; (Tel Aviv, Dayag Press,
1938), 8°.

רבעון. העורך: אריה סיגמבאום. חוב' א' יצא
בא' באוקטובר. המאמרים באנגלית, צרפתית או
גרמנית עם סכום בכל אחת ואחת מהשפות הללו וגם
בעברית. — מחוב' ג' כ' א' ואלך שער גוסף עברי
בצד האחרון של המעטפת: כתבי המורה
למחלות העינים.

1064 *Japhet, Jacob, & Co., Ltd. Jerusa-*
lem. Wirtschaftliche Nachrichten, Jerusa-
lem, (typ. Lychenheim), 1939, 4°.

הכפופות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא באפריל,
ב' — ביוני 1939, ג' — בינואר 1940.

1065 *Ku wolnej Polsce; codzienne pismo-*
brygady strzelców karpackich, Jerusalem,
Referat oświaty i propagandy B.S.K., 1940,
2°, illus.

"לקראת פולין החפשיה; עתון יומי של הבריגדה
של הקלעים הקרפטיים" — בהקטגורף מכתב-מכונה.

1066 *Kupat-holim bulletin, Tel-Aviv, Ku-*
pata-holim — The Workmen's Sick Fund of
the General Federation of Jewish Labor in
Palestine, (typ. "Achdut"), 1938, 8°.

לפניו שני גליונות. גל' א' יצא בנובמבר 1938.
ב' — בפברואר 1939.

1067 *A Land in construction; illustrated*
bi-monthly. (Jerusalem, E. M. Pikovsky for
Palestine Block Service, typ. Palestine
Publishing Co., 1937), 4°.

העורך: י. גל-עזר. מגל' ב' ואלך: העורך
האחרון: ג. מ. גלבר. גל' ב' יצא בינואר 1938. יצא גם
בצרפתית בשם: *Un pays en construction; revue*
גל' ב' יצא באוקטובר. — *bi-mensuelle illustrée.*
נובמבר 1937. יצא גם בגרמנית בשם: *Land im Auf-*

היהודית: י. פינקרפלד: הפירות עציון גבר.
א. ל. סוקניק: הפירות אחרונות בירושלים; בית
הכנסת העתיק באשחמז; עוללות; אדוארד רובינוב.
ב. מילר ומ. שובה: התפירות בבית הקברות של בית
שערים א. ציריקובר: הפירות אדפו (Magna Apol-
linopolis). א. ל. סוקניק ומ. שובה: בית כנסת עתיק
באפליה שבסוריה — כרוניקה.

1056 קול בעלי המלאכה. תלאביב, (דפוס א.
מוסס) תרצ"ט, 15, [1] ע. 4°. הדפסמה —
האחרון: ת. איזנברג — יצא בניסן.

1057 קול העם; אורחן המפלגה הקומוניסטית
הפלשתינאית. חמ"ד, 1937, 2°. מצור. הכפופות
ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא באוגוסט — שניים
קלים בשם — גליונות אחרים י"ל בהקטגורף מכתב-
מכונה.

1058 קפת חולים של הסתדרות העובדים
העבריים הכללית בא"י. דפים לחברי קפת
חולים... (תלאביב, דפוס "אחדות"), תרצ"ט, 8°.
מצור. בראש השער: תוספת "לדבר". הכפופות
ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא בשבת גל' ב' — באייר,
ג' — באב.

1059 קרן היסוד. 20 שנה לקרן היסוד
בעתוני ארץ-ישראל. ירושלים, קרן היסוד, (דפוסים
שונים) ת"ש, 30 חלקים בחיק, 8°. מהמעטפת.
— כולל הדפסות מיוחדות ממאמרים שהופיעו לכבוד
יובל קרן היסוד (בעברית או באנגלית).

1060 השבע; שבועון בלתי תלוי לפוליטיקה,
כלכלה ותרבות... תלאביב, (דפוס "הארץ"), ת"ש —
1940/1939, 2°. המזל: ד"ר ברואר. — גל' א'
יצא בכ"ח בחשוון. — נפסק עם גליון ד' אדר א' ת"ש
— 16 לפברואר 1940. שבועון אחר בשם זה, ראה
ק. ס. שמה י"ח ע' 117.

1061 שטים; שבועון קבוצת החוגים בית
השטח [בית-השטח] ת"ש — 1939, 4°. מצור.
גל' א' יצא בכ"ח בחשוון. בראש השער, מס. 1-7:
ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ
ישראל, הקבוצה האחרת. — הקטגורף מכתב-מכונה בצד
אחד של הדפים.

ספרים וחברות

1074 אביובל, א. למנצח שיר מזמור
לאשר שני ישמרו! חרוזים מאת א. אביובל, ציורים
מאת ר. אילני. ירושלים: בית הבריאות הדסה ע"ש נתן
וילנה שטראוס, (דפוס ארץ-ישראל) - ת"ש. [23] ע. 16.
= ספריה לילדים 4.

1075 אבניאל, ב. דימוקרטיות מול
דיקטטורות. ירושלים, "אחיאסף"; (ת"א) דפוס
עזריאל, תרצ"ט. 182 ע. 8°. "מסורת ספרי זה,
לחת בידי הקרא אנליזה מדויקת מן המטרות,
השאיפות ודרכי הגשמתן של הבעיות הגיוניות".
התכן: ח' א'; תורת השלטון: ח' ב'; דמוקרטיה
ודיקטטורה כעבר ובהווה.

1076 אהרנוביץ, יוסף [Josef Abronovitz].
כתבי יוסף אהרנוביץ. כרך א-ב. 2 כרכים. תל-
אביב, "עם עובד" (בעזרת בנק הפועלים, דפוס הפועל
הצעיר), תש"א. 44, 226, [2] ע. פורטרט; 330,
[1] ע. 8°. "הכתבים נערכו ע"י דבורה בארון
ואליעזר שוחט". יוסף אהרנוביץ, מיסד ועורך, הפועל
הצעיר" בשנות תרס"ז-תרפ"ב ובהזכרם העיקריים
של תנועת העבודה בציונות. כשני ספרים אלה כונסו
מאמריו שפורסמו ב"הפועל הצעיר" ובספר אחרים
בשנות תרס"ז-תרצ"ג, דבריו שנאמרו באספות שונות
(לפי הפרטיבלים), חנם 68 ממכתביו לעסקנים וסופרים.
בתחלת כרך א': ביוגרפיה-הרקטוריקה של
אהרנוביץ. מאת דוד זכאי (ע' 3-22) ומבוא מאת יצחק
לופטן (עורך, "הפועל הצעיר" מתרפ"ג ואילך) וכו'
מוסברות-השקפותיו של אהרנוביץ (ע' 23-44).

1077 אהרני, א. [A. Ahroni].
הבנה נחשבה: קבץ שאלות תרגילים ועבודות בחשבון
ובהנחות. ספר ו' ד', 2 כרכים. תל-אביב, הוצאת
המחבר, (דפוס "גוטנברג" - צבי כספ), תש"ב. 142;
128 ע. 8°. מצוירים. ספר ו' - לשנת-הלמודים
השביעית, ס' ד' - לשנת הלמודים השמינית. - את
הקודמים ראה ק. ס. שנה י"ח ע' 214.

1078 אוליצור, אברהם. להתפתחות
החינוך והתרבות בארץ-ישראל...
על הלקו של דהון הלאומי בהחזקת התנוון העברי
ובהתפתחותה של התרבות העברית בארץ-ישראל.

גילון ב' יצא. Illustrierte Zweimonatschrift.
באוקטובר-נובמבר 1937.

1068 Palestine handicrafts bulletin. Tel-
Aviv, Pub. by Mischar w-Taasia Co. in co-
operation with the Foreign Trade Institute,
(Dfus Erez-Israel), [1940]. 80. illus.

גל א' יצא בלי תאריך.

1069 Palestine youth; a cultural
quarterly. v. 1, no. 1, January 1938. Jerusa-
lem, "Y" alumni club, (typ. Living Waters
Printing Press), 1938. 32 p., illus. 40.

העורך ואחראי: Shafeec A. Mansour. לא הופיע
יותר.

1070 PLDC, illustrated leaflet on the
activities of "The Palestine Land Develop-
ment Co., Ltd.", Jerusalem. (Tel-Aviv, typ.
"Hapoel Hazair"), 1939. 11, [1] p. 20.

הוצאת 1938 נקראת: Land. העורכים: Otto
Wallisch, Ernst Mechner. הופיעה גם הוצאה
PLDC; Mitteilungen über die "Pales-
tine Land Development Co., Ltd.", Jerusalem.
1939. הוצאת שנת 1938: Boden.

1071 العامل في السكك الحديدية. مجموعة مقالات
طُبعت على نفقة الهيئة المركزية لتقابة عمال السكك
الحديدية في فلسطين... حيفا, طبع مطبعة زيتوني,
(1937). 36 ص. 80.

"הפועל ברכבת", קובץ מאמרים של הס פועלי
הרכבת בא"י. חיפה 1937.

1072 الفجر، مجلة أسبوعية للثقافة والفن...
يافا، طبع مطبعة الفجر، 1354, 1935.

"השחר": כ"ע שבועי להשכלה ואמנות. יצא לאור
ביפו בעריכת מתמוד סוף אלדין אל-אידאני. הגילון
הראשון הופיע ביום 21 ליוני 1935.

1073 فلسطين. دائرة الزراعة. النشرة الزراعية
الشهرية. القدس، 1939 - 1940.

"בולטן חקלאי חדשי" בהוצ' מנהלת החקלאות
והיעור לממשלת א"י. אוקטובר 1939-דצמבר 1940.
עד ספטמבר 1939 הופיע מוסף חקלאי לעתון
הרשמי.

348 ערכים וחלוצה "בולקת הגדול ע"י ר. גולדברג".

1084 ארגון סוחר ירושלים. ד"ר ח
ות מציתי (דצמבר 1936—אפריל 1940) (ירושלים,
1940). 19. [1] דף. 2°. מהמעטפת. — הקטגוריה
מכתב-מכתב בצד אחד של הדפים.

1085 אריכא, יוסף [Joseph Aricha].
מראות בכתול; ספורים תלמידי, "סלע",
(דפוס "הפועל הצעיר", תשי"א. 138 ע', [2] דף,
תמונת 8°. 15 הספורים הממונים בספר זה
נתפרסמו בקבצים ובכתב-יד שונים.

1086 אשבל, דב [Dov Ashbel]. עצמת
קריני השמש. טמפרטורת האדמה, ירושלים, חברה
להוצאת ספרים על-ידי האוניברסיטה העברית, (דפוס
מרכז) תשי"ב. 10 ע', [1] דף. 125. VI ע', דאגרומיה,
סבלאות תמונת. 8°. שער מוסף באנגלית.

1087 בורוכוב, בר [Ber Borocho].
ילקוט בורוכוב; עיקרי מחשבתו, מלוקטים
במלאת עשרים שנה למותו תלמידי, "דרך הפועל"
— עתון פועל-ציון; (המיתון) דפוס "ליגא", 1937.
46 ע', [1] דף פורטוט. 8°. על המעטפת: תל
אביב, 1938. "עיקר" כוונתו היה להוציא מדברי ב.
מבחר העיונות, שיש בהם להעלות את היצירות
הפועלים באיש ובתנועה אשר הקימה... ניתנו
כאן כמה וכמה קטעים שטרם ניתנו עברית.
(מהדוקרמה).

1088 בן-עמי, עובד. נתניה — בירת
השרון. נתניה, ועדת התרבות של מועצת העיר,
(דפוס "הארץ", ת"ש. 18 ע', תמונת. 8°).

1089 בס, אדוארד. אחד-עשר האלופים;
מעשה לערים גדולים ולערים קטנים. עברית אליהו
מיטוס. תלמידי, אגדת הספרים ע"י "מסדה", (דפוס
הדקדוק" 1942). 179 ע', תמונת. 8°. (ספרית
מפרש). מנוקד.

1090 ברגמן, חיים [פנחס]; [שמואל]
חיים] ברכות. לוחות הפעלים. מסדרים על
די... מהדורה שלישית מתוקנת. תלמידי, "הביר",
(דפוס אחיות), תשי"א. 146. 30 ע'. 8°. למפתח
השרשים (30 ע') שער מיוחד: שרשי הפעלים (של
התנ"ך ושל המשנה) מסדר ע"י ח. פ. ברגמן ושת.

ירושלים, המחלקה לעניני של הלשכה הראשית לקרן
היסודי (דפוס "אחיות", ת"ש. 16 ע', סבלאות. 8°.
קטעים מתוך הספר "ההון הלאומי ובנין הארץ"; ראה
ק. ס. שנה י"ז ע' 261.

1079 אינגבר, י. מדינה עברית
כלכלית. תלמידי, (דפוס "ספר", ת"ש. 15.
[1] ע'. 8°).

1080 אלפס, בן-ציון בן ירמיהו עקיבא.
ארץ חמדה; ספור דמנתי מחיי ההנהגה בארץ
ומאמר ויכוחי מחיי המהפכה ברוסיה, מאתי בנציון
מרב... ירמיהו עקיבא אלפס, וגולה אליו הערות...
ומאמרים מלבבים בעניני תקופת חייו, מוזנתי הרב
ניסן רבין מוילנא. (תלמידי, דפוס מוזס) [1940].
17 ע'. 8°. והדפסה נפסקה באמצע הספר.
בקורת חריפה על הספר הלבן על א"י (משנת 1939)
בצורה בלטרסטיה.

1081 אלתרמן, נתן. שמות עניים שירים.
תלמידי, "מחברות לספרות", (דפוס "הארץ", תשי"א.
97 ע', [1] דף. 8°).

1082 אנוך, חנוך [Emil Enoch]. כתיבת
הארץ; ספר-עיון לעבודה ולחזרה. ספר א: קדמת
אסיה, צפון אפריקה, דרום ארופה, מהדורה חמישית.
תלמידי, "אמנות", (דפוס "אחיות", ת"ש. 103.
[1] ע', מפות תמונת. 8°. מנוקד. מהדורה א'
ראה ק. ס. שנה ט' ע' 17.

1083 אסף, שמחה [Simcha Assaf].
מקורות לתולדות החנוך בישראל
(מתחלת ימי הביניים עד תקופת ההשכלה). כרך רביעי.
וטכסה לו בסופי רשימת ספריהלמוד עד שנת ת"ר.
ירושלים, "מוסד הרב קוק", (דפוס "הספר", תשי"ג.
348 ע'. 8°. את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ג.
ע' 153. הכרך כולל 187 "מקורות" נוספים לשלשת
הכרכים הראשונים. כשלים העודות מתפרסמות כאן
בפעם הראשונה עפ"י כתי שונים. רוב המקורות
שברך זה נוגעים לארצות אשכנז, פולין וליטא
ולגערות אחריו ומעוטן לספר, איטליה וארצות
המזרח. המקורות מסודרים בדרך כלל לפי סדר הזמנים.
ע' 242—248: מלואים ותקונים לכל ארבעת הכרכים.
רשימת ספרי הלמוד עד שנת ת"ר (ע' 249—329) כוללת

המאמרים נוקדו ונתוספו אליהם הערות הסבר. בסוף הספר (ע' 130-132) מכתב גירדון אל ר' שלמה בוכר (המתפרסם כאן בפעם הראשונה בתוך אוסף האוטוגרפים של שבדון שבביה"ס הלאומי והאוניברסיטאי), מכתב הכולל חידושים ביוגרפיה מעניינת. במבוא (ע' 24-25) מסביר המסדר את תורתו הלאומית של רד"ג ומספר בקיצור על חייו ופעולותיו. למבוא צורפה "קצת ביבליוגרפיה" (ע' 25-26) פרסומי אגרות רד"ג ומבוא שנכתב עליו.

1095 גלוזמן, שרה [Sara Glusman]. חומות הברזל; רומן מחיי אסירי ציון ברוסיה הסובייטית. "ירושלים", "העולם", (דפוס "אהיה") תש"א. 151 ע'. 8°. המשך הרומן של המחברת "אל הברזל" (ראה ק. ס. שנה ט"ו ע' 409). מקום המעשה "קולחוח" ובית האסורים של הג.פ.א. נדפס תחילה בהמשכים ב"העולם" שנת ת"ש גל' ל"א — שנת תש"א גל' ד'.

1096 גליקמן, ע. אתלטיקה קלה; תרגילי הבנה לוקטו ועובד ע"י ע. גליקמן. תל-אביב, (המכירה הראשית בידי פ. פינצ'ובר), 1941. II, 54 דף, תמונות 16: 20. בראש השער: ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל. התאחדות לתרבות גופנית "הפועל". היעד המרכזי — ההנהלה המקצועית. "מהדורה מיוחדת של לקטים למדריך בהשתתפות הוצאת ספרים אצטדיון, תל-אביב, — מהמעטפת. — הקטגוריה מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.

1097 גרוסברג, הנדן זונדל [H. Z. Gross-berg]. קונטרס דרישת צ"ב"י, יכול בו דיני הריאה ערי יתודה ועיר הקודש והמקדש, וקדושת המקדש... רצוף לזה סדר ודיני תפלת הדרך, ירושלים, דפוס י. ע. "איתאח" תש"א. 15, [1] ע'. 8°. 1098 גרינבלט, נתן. בערוב חייה; רומן. מהדורה שניה תל-אביב, "כנסת", תש"ב, תש"ג. 120 ע'. 8°. בראש השער: נתן גרינבלט. — הוצאה א' ראה ק. ס. שנה י"ט ע' 181.

1099 דבורצקי, אריה. מחקרים בתורת סגורית דגריכלס כללים... (ירושלים, דפוס עזריאל), (תש"ב), [2] דף, 10, 4, [2] ע'. 8°. דיסרטציה ירושלים תש"ב — 1941. — "תקציר" עם תמצית ושער, נוסף באנגלית: Studies on general

ברכות. מהדורה שלישית מתוקנת. הוצאה קודמת ראה ק. ס. שנה י"ד ע' 288.

1091 ברקוביץ, ברוך [צחק]. ספרים סוציאליסטיים. מספר ב': הסבר ביולוגי לסבת הסלופים בחי הרגש והתבונה בשביל מורים, הורים ותלמידי הסימנריונים. ירושלים, (דפוס ש. וינפלד), תש"ב. 42 ע'. 8°. את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ט ע' 83.

1092 ברקלי, שאול [Saul Barkali]. לוח הפעלים השלם. לוחות לפניה הפעלים על כל גורותיהם, בניניהם וצורותיהם; השיטה מלאה של שרשי-הפעלים בלשון העברית מתקופת התנ"ך ועד ימינו אלה והוראות מפרטות לנטייתם, ערוך ומסדר בידי שאול ברקלי (ק. ל. ק.). ירושלים, ד. מס, (דפוס שרגא וינפלד, 1942). 70 ע'. 17: 24.

1093 גויטין, שלמה דב. Shlomo Dovl. Goitein. הוראת התנ"ך בבית הספר העממי והתיכוני. מסורות, שיטה, תכנית... ירושלים, חברה להוצאת ספרים על-יד האוניברסיטה העברית, (המדפיס ליפשיץ), תש"ב. 118 ע', [1] דף, 8°. שער נוסף באנגלית. התכן: שלש דרגות בהוראת התנ"ך בבית-הספר. המטרות של למוד התנ"ך בכל אחת מהן, הערה: דרגה ד' האוניברסיטאית. שיטת הלמוד בג' הדרגות: היחס בין השעור בכתה לבין עבודת בית המעלה והתפעלות בשעור התנ"ך. למידת לשון הכתוב. עניני המולדת במקרא. הצד הספרותי בהוראת התנ"ך. הנחות לחבור תכנית למוד בביה"ס העממי והתיכוני (ע' 62-108). פרוט תכנית למוד התנ"ך מכתה ו' העממית עד כתה ו' התיכונית. נספח.

1094 גורדון, דוד [David Gordon]. מבחר מאמרים. סדר בצורה מבוא על ידי גצל קרסל. (תל אביב), המחלקה לעניני העבר של הנהלת ההסתדרות הציונית ובהשתתפות קרן היסוד והקרן הקימת לישראל ע"י מצפה, (דפוס רוהלר, תש"ב), 133, [3] ע', מורסרס. 8°. = ספרית שרשים ב. — זהו הכנוס הראשון של כתבי דוד גורדון, ממסדי העתונות העברית ומחשבוני הפובליציסטים העבריים. שנאמרו הידוע "בשבת ונחת תישעור" קדם ב"18-19 שנה לחבת ציון.

Dirichlet series... by Aryeh Dvoretzky... Jerusalem, [1941].

1100 דוב, פטריק, הייתי שבו ב"גראף שפי"י. תל"אב"ב, "אישים ומאורעות", (דפוס מוס"ת תש"א, 62, [1] ע' 8° = אישים ומאורעות י"א.

1101 דקרמ, רנה, מאמר על המיתודה. מאת רנה דקרמ, תרגם מצרפתית יוסף אור, בעריכת תני"ס [תורג] דות, מהדורה שניה מתוקנת ומוגהת. ירושלים, חברה להוצאת ספרים, על יד האוניברסיטה העברית (דפוס מרכז), תש"ב, [3] דף, [IX]—[XII], 120, [2] ע' 8°. (ספרי מופת פילוסופיים, א). שער נוסף באנגלית, מהדורה א' ראה ק. ס. שנה ח' ע' 13. שם המקור: René Descartes: Discours de la méthode.

1102 הינה, הינריך, כנסת הרומנטיקה. דת ופילוסופיה באשכנז. (תרגם מגרמנית ש[למה] פרלמן). (תל"אב"ב), "לגבולם", בהשתתפות מוסד ביאליק, (דפוס הפועל הצעיר, תש"ב), 300 ע', פורטרט, פקסימיל, 8°. ("לגבולם", כנס מבחר יצירותיהם של יהודים מלשונות גבר, בעריכת ש. פרלמן, בסוף הספר ע' [285]—[300]: הערות ובאורים, שם המקור: Heinrich Heine: Die romantische Schule. Zur Geschichte der Religion und Philosophie in Deutschland.

1103 הינמן, יצחק [Isaac Heinemann]. טעמי המצוות בספרות ישראל, מאת יצחק הינמן, חלק א. ירושלים, המחלקה לעניני הנוער — הנוער הדתי של המלח, ההסתדרות הציונית בהשתתפות קרן היסוד, בסיוע "מוסד הרב קוק" שליד המזרחי העולמי, (דפוס הפועל הצעיר), תש"ב, [3] דף, 146, [2] ע' 8° = "עובדיה" — ספרי יסוד בחנוך הנוער הדתי, [1]. "ספר זה יסוד בהוצאתו על האגודה ועל הגני דעות יהודיים בתקופה ההלניסטית ובימי הביניים שהרצית בבחימ"ד לרבנים בברסלאו. השתדלתי להעמיד את תלמיד על ערך ההסברות של מצוות התורה ע"י קדמונינו... תפקידו הראשון של ספר זה הוא היסטוריה. הוא בא לתאר את התשובות, שניתנו על שאלתנו בתקופה הקדומה וע"י הפילוסופים שבימי הביניים... אולם מטרת הספר אינה

היסטורית בלבד. השתדלתי להוכיח, כי רעיונות קדמונינו על שאלות דת בכלל ועל טעמי המצוות בפרט מבוססים לא רק על הנחות מדעיות שהזמן גרמן, אלא גם על החוויה היהודית, המשותפת לאבות ולבנים, ויש להם, ערך קיים לדורות. הכרך השני יתון על המקובלים (הרמב"ן בכללם) ועל דוגי התקופה החדשה". (מהדוקמה). התכן: טיב השאלה, הרמזים שבתורה, עמדות חז"ל, עמדות הדעות ההלניסטיות, עמדות הפילוסופים של ימי הביניים (רס"ג, בחיי, ריה"ל, ראב"ע, ראב"ד, רמב"ם, רלב"ג, ר' חסדאי קרשקש, ר"י אלבו, ר"י אברבנאל). מסקנות עקרוניות, מפתח, באור מונחים.

1104 הלוי, ח[יים] ש[לום], ביוסטטיסטיקה. טיקה, ירושלים, 1940, [85, [2] דף, טבלאות, 4°. מהמעטפת — הקטגוריה מכתב-טכונה בצד אחד של ההפס, הספר, שנועד בעיקר לאחיות, "הדסה", כולל ידיעות בסטטיסטיקה של בת-חולים ורפואה צבורית, וגם השוואות של המספרים בא"י עם אלה שבמדינות אירופה ואח"כ ועם האוכלוסיה היהודית בגרמניה. התכן: מבוא; מהות הביוסטטיסטיקה ותחומה היסודיים. — תורת האוכלוסין. — תכניקה סטטיסטית.

1105 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י. ארגון עובדי המרכז לחנוך. לעבודה; לקראת האחד במאי. (סודר ועובד ע"י כרוך ברנשטיין ויעקב הלפרן). (תל"אב"ב, דפוס "אחדות", ת"ש), 38, [2] ע' תמונות, 8°. לקוטי ספרות לראשון במאי.

1106 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י. ההסתדרות הפקידים, המסחר בעמים וב ישראל; ספר לאיש המקצוע ולמעין [נערך ע"י] המחלקה לתרבות ליד הועד המרכזי של ההסתדרות הפקידים העברים בא"י. תל"אב"ב, י. סמילנסקי, (דפוס "הפועל הצעיר", 1941), 243, [1] ע' 8°. = ספרות הפקידים... ספר זה, התכן: המסחר בעולם, ב. זיו: המסחר הפרטי, י. גלפס: המסחר הקואופרטיבי — היהודים במסחר העולם; מ. אבייונה: התקופה העתיקה, י. פראוור: תקופת ימי הביניים, ק. מנדלסון: הזמן החדש — המסחר הא"י; ז. אברמוביץ: סתרהפנים, ד. הורוביץ: סתרהפיון. — התוצרת העברית במסחר העברי; ג. ורלינסקי: התוצרת

1114 הועד הלאומי ליהודי א"י. דין וחשבון

למושב העשירי של אספת הנבחרים, אדר תש"ב — מרץ 1942. ירושלים, (דפוס ר. ת. הכהן), תש"ב. VIII, 135 ע'. 8°. בראש השער: הועד הלאומי לכנסת ישראל. — "הדעות" מקיף תקופה של שתי שנים מזמן פרוץ המלחמה העולמית בסוף תרצ"ט ועד ראשית תש"ב. ראה גם ק. ס. שנה י"א ע' 159 מספר 545. התכן: יזכור. מבוא. פעולות מדיניות ויחסי עם הממשלה. המחלקה הקהלות בועה"ל — הבריאות. העבודה הסוציאלית. המחלקה הסוציאלית פרגוניה. המכון למודיעים סוציאליים. מחלקת החנוך. מחלקת התרבות. המחלקה להכשרה ופניית. המחלקה לעיתונות והסברה. מסדותיהם וכפר הישוב. תוצרת הארץ. הלשכה להתנוגות ולשעת חירום. דו"ח כספי.

1115 זוטא, י. התחולל שאבד לו שמו; אגדה... (הציורים מעשי ידי י. זוטא). ירושלים, "עבר", (דפוס וינפלד, 1940). 30 ע', [1] דף, לוחות, תמונות. 8°. מנוקד.

1116 זיציק, נתן גטע. ספר גטע-נתן; בארץ וחדושים בגמרא סדר מועד חובר ע"י הרב... נתן גטע הכהן בה"ר ראובן זיציק, ירושלים, דפוס "מנורה", תרצ"ה. [4] דף, 161. [3] ע'. 4°.

1117 זרובבל, פרידה. הייתי פליטה (מראות ורשמים מראשית המלחמה). (מאידש — ג. מלצן). תל-אביב, הוצאת (דפוס) "דבר", 1941. 126. [1] ע'. 8°. גרסה תחלה ב"אמר". המתבררת הנומנה לורשה בפרוץ המלחמה ואחרי שבועות אחדים הצליחה להמלט לפולין שבכבוש הרוסי ואחרי טלטולים שונים (ביאליסטוק, לבוב, קולומיאה וקובל) עברה את הגבול הליטאי ובאביב 1940 הגיעה לא"י. בספר מתוארים "חדשי המעבר" בפולין הרוסית וזיהם האדיש והגם לפליטים מצד הפקידות וקהל כאחד (פרט למעטים).

1118 חננאל בן חושאל מקירואן. פרוש רבנו חננאל למסכת זבחים (שלשת הפרקים האחרונים) ע"פ כת"י אוקספורד. עם מבוא. הערות הנהגה ומראי מקומות מאת יצחק מאיר בן-שוחם... ירושלים, חברה תורה ותבונה בע"מ, (דפוס פנחס אבן), תש"ב. 12, 60. [3] ע'. 8°. הרב המכבד סובר, שעלה בידו לזכית ב"מפתחים חותכים" שקטע זה הוא, "בלי טעם" בפירוש רבינו חננאל

החקלאית. א. ויטקובסקי: בעיות המכר של התוצרת התעשייתית. — עניני מכס וחוק: א. מרכוס: שיטת המכס בא"י. א. הינסהימר: חוקי המסחר בא"י.

1107 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י. מועצת פועלי חיפה. דו"ח על סולל בונה. (חיפה, דפוס "אות", 1940). 15. [1] ע'. 8°. = אגרת 2.

1108 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י. מועצת פועלי חיפה. מה נותן לך המס האחד? [חיפה, חש"מ, 1940]. 3—21 ע'. 8°. = אגרת מס' 4. — מהמעטפת.

1109 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י. מועצת פועלי חיפה. תוספת יוקר מדוע? (חיפה, דפוס "אות", 1940). 1. [1] ע'. 8°. = [אגרת 1].

1110 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י. מועצת פועלי תל-אביב ויפו. מצב העבודה בתעשיה; מתוך סקירתו של א. בקר בישיבת המליאה של מועצת פועלי תל-אביב כ-19.2.40. תל-אביב, (דפוס "אחדות"), 1940. 14 ע'. 8°.

1111 הסתדרות הפועלים החקלאים. ארגון מגדלי פירות. המזיקים במטעי א"י ודרכי הויתותם (מתוך הרצאות בפגישה לשאלות המזיקים שהיתה בחיפה ב' 22—23 באוקטובר 1939). בעריכת ש. ד. יפה. (המתיוונת), ת"ש. 1, 72 דף, דיאגרמות, טבלאות. 2°. מהמעטפת הקטגורף מכתב-מבנה, בצד אחד של הדפים.

1112 ההסתדרות הציונית. צו השעה... ירושלים, הנהלת ההסתדרות הציונית (דפוס "אחיה"), תרצ"ט. 31. [1] ע'. 8°. = ספריה ציונית, 6. "טאמים ככינוס למען שקל תרצ"ט בתל-אביב".

1113 וילנאי, זאב [Zev Vilnay]. מדריך ארץ-ישראל. (ב): ירושלים, יהודה והשמרון. (תל-אביב, "הדור", דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ב. 404 ע', פקסימילים, תמונות, תרשימים. 8°. חלק ב' ראה ק. ס. שנה י"ח ע' 332; חלק א' טרם יצא.

הוכחתו של הרב בן-מנחם (במבוא עמ' 9) שר"ת חבר פירוש למס' תמורה אינה חזקה. כיון שלפי דברי ר"ת בדפוס שלפנינו נראה שכוון לומר שהגמרא בתמורה מפרשת את זה, אף ראיותיו מן הלשונות והביטויים של הר"ת אינן מכריעות כלל. החזקה שבזה היא, שר"ת רגיל לומר על סוגיא שאינה צריכה פירוש: "פשוטה היא", "כולה פשוטה היא" וכו'. וביטויים אלה נמצאים גם בקטע שלפנינו, אבל גם הרמב"ם בפירושו לתלמוד פעמים שהרא משתמש בביטויים הרגילים בפירוש ר"ת⁴, כי הושפע ממנו, ובדאי היו עוד חכמים בדורות הסמוכים לר"ת שהושפעו ממנו גם בתוכן פירושיהם וגם בסגנונם.

אפשר שהקטע שלפנינו הוא מפירושו של רבינו ברוך ב"ר יצחק לקדשים, ובין קטעי הפניה בקמברידג' ראיתי כמה קטעים מפירושי מסכתות שונות לסדר קדשים וליתר הסדרים, ושקצתם הם בדואי מפירושי תחם זה. הפה נדפס בגנוי קדם⁵ ספר ה' עמ' 129 ושם עמ' 133 קטע מפירושו למס' בבא מציעא, וכו'. ביטויים הנמצאים גם בקטע של הפירוש למס' חולין: "ובמסכת קידושין אמרין בת חלתו" (שם עמ' 130), הושה מבואו של הרב בן-מנחם עמ' 7 הרצוה להוכיח על יסוד בטוי זה שהוא דוקא לר"ת, יש עוד ביטויים המראים לכאורה שהקטע הוא לר' ברוך, ונציין למשל את הביטוי "ומסתבר" (עמ' יח ונח), "ולא איסתד לי" (עמ' מוח) וביטוי זה נמצא גם בקטע מפי ר' ברוך לב"מ: "ומסתבר לי" (גנוק עמ' 129, 130), גם הביטוי "כמדומה לי המשבשש" (כצ"ל) היא אינו לר"ת. אבל תשוב יותר הוא להעיר שדרכו של בעל הקטע שלפנינו הוא להרבות בציגנים למסכתות אחרות וגם לחוספתא ומדרשים ואין דרכו של ר"ת ובכך. גם הערת הרב בן-מנחם (מבוא עמ' 8-9) על דרכו של ר"ת, שאם הוא מגיע באחת המסכתות לענין שעיקרו בסדר קדשים הוא ומביא את כל הסוגיא ומבארה באריכות — מוכיחה שלא חבר ר"ת פירוש לס' קדשים בניגוד למסקנתו. ואף הסוגיא שהעיר עליה (עמ' 10 ונחמא) בין דברי בעל הקטע שלפנינו בענין שיירי הדם שהקריבו בחוץ ובין פירושו של ר"ת ביומא ס' ב' מסייעת למסקנא שאין כאן לפנינו פרי"ת לדבחיב, ואין לנו לומר שחזר בו, בלי הכרח לכך. אפשר עוד לשאת ולתת בכמה פרטים הנוגעים לשאלה אם ר"ת הוא מחברו של קטע זה, אבל דומני שאפשר לפי שעה להסתפק במועט האמור לעיל.

אסיים בהערות אחדות על הערותיו ותקנתיו של הרב המו"ל. יורד הוא לעומקה של הלכה כדי לברר את שיטתו של המחבר, וע"ז תבוא עליה בדיקה אבל קצת מתקנתו בלשון ובסגנון אינם עולים יפה. אין צורך לתקן "לאלב" במקום "לולב" (עמ' א ג, ט) הרגיל

(4) ע"י משי"כ בהקדמתי לקטע שהופסתי מפירושו הרמב"ם לשבת, "סיני" כרך ו' עמ' קט.

(ע"י במבוא עמ' 4 ועמ' 10), וכמו שקבע על שער הספר, אולם דומני שאפשר להחליט כדוראות גמורה שאין זה פירוש ר"ת, אלא פירוש אחד הראשונים שהיו כינוי דוד אחד או שנים אחרים. רבינו חסנאל חבר פירושו למס' ברכות ולשלשת סדרי מועד, נשים ונוזיקין, ומסדר קדשים פירש רק את מס' חולין. המאירי כותב בהקדמתו למס' אבות: "ופירש תלתא סדרי בגירסא ישראל"¹, ותחם גדול ודייקן זה לא היה כותב חבריו בצורה פסוקה כזאת אילולי היתה לו ידיעה ברורה בענין זה, גם רב יוסף ראש הסדר בי"ד יעקב ריש בי רבנן, שהיה בן זמנו של הרמב"ם והשתקע במצרים, כותב בהקדמת פירושו לסדר רב סעדיה גאון: "האבות המפורש שהפסוק אליו (שבו ילמוד כל אחד את התלמוד) הוא פירוש רבינו חסנאל בן חושאל ז"ל למועד ונשים ונוזיקין ופירוש רבינו יצחק בן מלכי צדק לזרעים וטעירות בהם בחתית על פני כל השאר" (רי קרית-ספר שנה י"ח עמ' 65). ומברין יוצא ברור שר"ת לא חבר פירוש לסדר קדשים, כי אילו נתחבר על ידו פירוש לקדשים לא היה מיעץ ללמוד סדר זה עם פירושו של רבינו ברוך, אחר שילמדו שלשת הסדרים הראשונים עם פירוש הר"ת², ועל פי שנים עדים אלה יקום דבר.

גם ברשימות ספרים עתיקות מן המאה ה"א, ה"ב וה"ג, ישננו במספר הגון בגינות קריאה ונתפרסמו ע"י חכמים שונים (ע"י משי"כ בק"ס שנה י"ח עמ' 273 הערה 2) אנו מוצאים פעמים רבות את פירוש ר"ת למסכתות שונות מסדרי מועד, נשים ונוזיקין, אבל לא מסדר קדשים, פרט למס' חולין. הפה למשל ברשימה שנתפרסמה על ידי בק"ס, י"ח עמ' 273-277 נרשם פירוש ר"ת ליי"ב מסכתות: פסחים, ביצה, ראש השנה, מגילה, תענית, יבמות, כתובות, גיטין, ב"ק, ב"מ, סנהדרין, עבודה זרה, ואין אחת מסדר קדשים. אף הראשונים³ ובעלי התוספות אינם מביאים דברים מפירושו לסדר קדשים, פרט לחולין, בדרך שהם הרגילים לעשות בפירושו לשאר סדרים. כל זה מוכיח שר"ת לא חבר פירוש לסדר קדשים.

(1) את דברי המאירי אלה העתיק גם ר"י די לאטיש ב"שערי ציון" (ע"י הוצ' בובר עמ' 35), והוא הוא. "ספר כ"י ישן נושן" שהשתמש בו רח"א בשה"ג במקום ובמקומות אחרים.

(2) רבינו ברוך חבר פירושו גם לשאר הסדרים, ע"י ברשימה שפרסמתי בק"ס שנה י"ח עמ' 274 שבה נזכרו פירושי למסכתות יומא וחגיגה ב"ב, סנהדרין, בבביות, עירובין, פירוש בכורות לר' ברוך ב"ר יצחק נזכר גם ברשימת אדלר, ע"י הערה 65. פירושו למס' עבודה זרה נזכר בפירוש ר' יהודה אלמדארי למס' זו, כ"י אוסט' פורד מס' 438.

(3) וביניהם גם בעל הערוך, שפירושו ר"ת היו על שולחן תמיד ומביאם מאות פעמים.

274: "גזר אגרון ר' הא"י, והכונה אולי ל"כתאב אלתאוי" שלה.

בסוף כה"י כתוב: "וכינו להשלם בחודש טבת שנת א'ת"י בריך רחמי' וסייע בתוך ברוך יי' לעולם אמן ואמן". הרב המו"ל מסיק (במבוא עמ' 10) מזה שהעתקת כה"י נעשתה בש' תל"א, "לפני שתי מאות ושבעים שנה". האולם נראה לי שהכוונה היא למנין שסודות, היינו שנת את"ל לשטרות = תת"פ ליצירה, וקרוב בעיני שאלה הם דברי מחבר הפירוש ולא דברי המעתיק. ר"ח נמסר כידוע בש' תת"פ, או תת"י (ע"י לאחרונה בספרו של מאן (Texts and Studies I, 204).

ועליו להחזיק טובה להרב בךמנחם ומהרב דבורק, ומיסד "תורה ותבונה", שכבר הו"ל את חזושי-הרשב"א לבבא מציעא ונדה ועל שיוכו אותנו בפירוש חשוב זה לחלק ממסכת שמעטים מאד מפרשית לבין הראשונים.

ש. אסף.

1119 טגור, רבינדרנת, גחליליות, תרגום מאנגלית ראובן גרוסמן, תל-אביב, "מגדור" (דפוס "גוטנברג" צבי כספי, תש"ב, 61, [1] ע' 8°). פתגמים — ע' [5-7]: ר. טגור; ציונים לחיו ויצירתו, מאת המתרגם, שם המקור: Rabindra-nath Tagore: Fireflies.

1120 טורטל, מרי, מארעות דבון ומטרות הפלאים כתובים ומצורים בדי מרי טורטל, מתרגמים ומעבדים בידי אברהם אבן שושן, תל-אביב, "יבנה" (ירושלים, דפוס "העברי", 1941, 36, ע' 23, 25).

1121 טרדול, פרדריק פרסון, ספר למוד לכימיה אנליטית איכותית, מאת פ. ס. טרדול... תרגמו בננימין קירון, אברהם גלזר... בהתעצות עם מנכ"ס בוסטלסקי... ירושלים, תש"ב. [2] דף, 430 ע' המונות, 8°. הטכסט בהקטגוריה מכתב מכונה ע' 424-430: מונחים כימיים עבריים, שהשתמשו בהם בספר זה המונחים בעברית-גרמנית — ואנגלית, שם המקור: Frederick Pearson — Treadwell: Kurzes Lehrbuch der analytischen Chemie; 1: Qualitative Analyse.

1122 טשרניחובסקי, שאול (Saul Tschernichowsky). אשר היה ולא היה הצירים מאת נחום גוטמן, תל-אביב, "יבנה", (דפוס הנקמן, תשי"ב, 39, [1] ע' בתוכם לוחות-מונחות, 8°).

שבעה ספורי-ילדים ואגדה אחת. מנוקד.

בירושלמי, או "בדורא היא" במקום "בכרות א"י", שהרי זוהי דוקא גרסת ר"ח בפסחים י"א א': "הא ברותא היא כלומר חיצונה היא ולא גשנית בין ההכמים", וזהו גם ארסת העירון ורבים מן הראשונים. כן הוא מגיה (עמ' ו') במקום "כל תלמיד חכם" — "תלמיד חכם", אבל הגירסה הנכונה היא באמת "תלמיד חכם" = תלמיד חכמים, כמו שהוצא רגיל בכ"י הנמצא אצל המאונים וכמה מן הראשונים. — בעמ' ה' הערה א' כתב הרב המו"ל שמנסה דברי הר"ח "נראה דרב אחאי שבכאן הוא תנא שבא בדברים עם ר"א ב"ר שמעון", אבל זה א"א בשום פנים אין תנא בשם כזה, ועוד בתנא רב. הוא כותב: "ומצינו בברייתא ברכות ב' ע"ב תנא בשם כזה", אבל שם נזכר ר' אחאי ור' אחא ורב אחאי לתור, והתוספות-העירי בצדק שהלשון פריך רב אחאי הוא משונה ומכאן שהוא מרבין סבוראי, אם כי אינו רב אחאי בעל השאלות כמו שסבר הרב ב"ה אבל האמת היא שלא היתה כוונת המחבר לומר שרב אחאי "בא בדברים עם ראב"ה", אלא "פריך רב אחאי: לר' אלעזר ב"ר שמעון (היינו, לפי שיטתו) מאי טעמא שבקיה לבכור", וסגנון זה רגיל בתלמוד. ע"י למשל עירובין צ"א א': מתקין לה רב תסרא לשמואל ור' יוחנן וכו' ועוד כ"ב. — בעמ' י"ב שו" 1 למעלה צ"ל: אי לא, "והתם מפרש קחשי בדק הבית תפסי מדאורייתא אי לא", ואמנם כ"ה בכ"ה, אלא ששתי מלים אלו באו בסוכות, כרגיל בכ"י קדמונים, ולחנם התקשה כזה, ובא להגיה ולפרש בדרך רחוקה. הערות כאלו אפשר להעיר גם בעמודים הבאים ואין כאן מקום להאריך.

מפירושי הגאונים אין המחבר מביא בשמם ומפורש (5) אלא במקום אחד: "בין הסנאין א' (= אמר) גאון ז"ל באגרון דיליה בין הסנאין" (עמ' נ"ו). "הסנאין" (= השנאין) כ"ה גם בכ"י, ובכ"י: מן הסנאין שלה, ובכ"י ר': בין הסנאין שלה, ע"י ב"ה. גרסת המאן בין הסנאין קשה לפרשה, אבל אין לקבל את פירושו של המו"ל, ש"בין הסנאין, והיינו בני בנימין הנקראים כך... בני סנאה בן בנימין". קשה להכריע אם כונת המחבר היא לס' האגרון של רס"ג או אולי לזה של רב הא"י ע"י ברשימת הספרים שפרסמתי בק"ס י"ח

(5) ע"י במבוא להירושלמי כפשוטו לר"ש ליברמן עמ' כב. באותו עמ' בשורה שאחריה מתקן הרב המו"ל: "קמץ" [קמץ] לן, ולא ידע שבכמה כ"י עתיקים באה השין מקופעת ודומה לע' אם היא באה בסוף מלה מקופעת (ע"י מ"ש"כ פרופ' אפשטיין ב"הארצות ה"י יוד"ל, ג. כ. 263-264), ואין איפוא צורך להגיה שין קטועה כזאת, נמצאת כ"ס בכ"י של הקטע שלפנינו.

(6) אבל יש בו כמה פירושים לקוחים מספרות הגאונים, השווה למשל עמ' יב: פ' שופרות, תיבות היו קצרות מלמעלה ורחבות מלמטה כגון שופר וכו', ועם הד"ל בה"ג ה"ה הספר, ה"ג הוצ' הילדסהימר עמ' 613 וד"ו קמ"ג ע"ד.

- 1123 יהודה בן שמואל הלוי. מדברי חלוי; לקט שירים ואמרות של ר' יהודה הלוי, יוצא לאור בימי הלוי בארץ ישראל על ידי מחלקת התרבות של הועד הלאומי. ירושלים, (דפוס המועד המזרחי), תש"א. 41, [3] ע"י. 8°. "ליקט את החומר, סדרו ופירשו חיים בר-דין". כולל 40 שירים (בקיצורים), מסודרים לפי הנושאים, קטעים מהכותרות ומכתמים וחידות.
- 1124 יערי, אברהם [Abraham Yaari]. מסעות שליח צפת בארצות המזרח. הוציא לאור מגוף כתב יד אברהם יערי. ירושלים, ספרי חרשית, (דפוס "אחזה"), תש"ב. 91, [1] ע"י. 8° = ספרי מסעות ערוכים בידי אברהם יערי, ספר א' יומן מסעות שליח ארץ ישראל שנוד בשנות תרי"ט—תר"כ בסוריה, כורדיסטאן, ארמניה ופרס. יערי המפרסם את היומן עפ"י כ"י בבית ביאליק בתל אביב, וזכה את שם הנוסע: יהואל פישל בן יעקב קיסטילמאן, שנולד בשנת תקפ"ה בעיר טלאמאטש אשר בגליציה, והיה איפוא בן 34 בצאתו בשליחותו. המהדיר הקדים מבוא על שליחו א"י בנוסעים, ובנספח מיוחד "שליחים מארץ ישראל לכורדיסטאן ולפרס" סוקר יערי את שליחו א"י לארצות ההן החל מן הסוף המאה השש-עשרה בנספח אחר מוסר יערי סקירה על נוסעים יהודים לכורדיסטאן ולפרס. על הנוסע נאמר במבוא: "הנוסע הוא איש דתי חמים ועם זה בעל חוש חד של בקורת, איש שנולד באירופה וחי שנים רבות במזרח. מניח, זו נותנת לו לנסע את המרחק הדרוש כדי להתרשם מהחידוש שבחיי הארצות שבהן הוא עובר, ומצד שני קרוב הוא במפשו לאנשי המזרח ואין הוא רואה אותם ראיית זר של משכיל מתרברב. מכאן השפע של פולקלור בספרו, ועוד הוא ממגו בקרבו תלמידיהם הבקי במקורות ספרות ישראל עם איש המעשה השמח להסתכל בתליכות עמים ובטבע ארצות... הוא מתענין במנהגיהם וקדוש כההליכות-חולין, אין הנוסע מזלזל בפרטים... כמעט בכל מקום הוא רשם את מספר היהודים ואת משלחיהם והיחס בינם ובין שבניהם".
- 1125 ירושלים. האוניברסיטה העברית. האוניברסיטה העברית בשנת תשי"א (1940—1941). (ירושלים, דפוס "אחזה"), [תש"ב].
- 1126 ירושלים. בית מדרש עממי. תלכית לימודים לזמן האביב תש"ב (מרס—מאי 1942). (ירושלים, דפוס "גשר"), [תש"ב], [12] ע"י. 8°. בראש השער: התאחדות עולי גרמניה ועולי אוסטריה, ירושלים, בשיתוף עם התאחדות עולי צ'כוסלובקיה והאגוד הדתי "אמת ואמונה". בית מדרש עממי ירושלים. — עברית וגרמנית. שער נוסף בגרמנית: Volkshochschule Jerusalem: Vorlesungsverzeichnis des Frühjahrssemesters 1942.
- 1127 ירושלים. מכון להשכלה ציונית בכתב. מכון להשכלה ציונית בכתב... Zionist Correspondence School. מתור א—ג. 3 גלינות ירושלים. בסיוע מחלקת הנוער של ההנהלה הציונית. הקדן הקימת לישראל, קדן היסוד, (דפוס "אחזה"), [תש"ב]. 16 : 8 : 16 עמודות. 4°. המנהל: יצחק גולדלמן. התכן: מתור א': השאלה היהודית. מתור ב': הציונות והתנועה הציונית. מתור ג': א"י, בנייה ובעיותיה.
- 1128 כהן, יעקב [Ya'akov Cohen]. פגישות: מתורות ספורי אהבה. תל אביב, "מסדה" בסיוע מוסד ביאליק, (דפוס "אחזה"), תש"ב. 179, [1] ע"י. 8° = ספרית "רמון" 14, 10 ספרים.
- 1129 כפר הישוב. מה זה "כפר הישוב"? קול קורא לבני הנוער. (החזיון): עמנואל הרוסי. הציונים: נחום גוטמן. (תל אביב, דפוס המועד המזרחי), ת"ש. 16 ע"י. תמונת. 8°. מהמעטפת.
- 1130 כצלנסון, ברל [Ber Kaznelson]. ראשי פרקים לחלודות תנועת המועלים בארץ ישראל; סטנוגרמה של הרצאות... (רשומה ביד... [יעקב] מימון) בסמינרין הארצי הראשון (נובמבר 1928). מהדורה שלישית. תל אביב, תרצ"ט. [1]. 108 דף. 4°. בראש השער: הברורות הסוציאליסטיות העברית בארץ ישראל. הקטגורף מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.
- 1131 כרמון, אלכסנדר. אדם ואדם: רומן. ירושלים, "אחזה", (דפוס "הספר"), ת"ש.

מקור השרשים העבריים. תל-אביב, "יבנה", (דפוס "מוסד הרב" — צבי כספ, 1942), ע' 48, 22: 24.
התכן: המכשיר המסכן. אנטיפרזיס. אין עשירות במקום עניות. התמונה החדה המבטימה. המסמל. הגנים בכח שלא יצא לפעל. התחבורה הגנים מהווה שרש. מתקופת האינטריקציות. מקדם ומאחר. העברי מתקופת הניאוליטית. הגה יסוד: ה. הריש מתחלפת בלמד. הגיידליסוד ר. ש. שני יסודות בראשית. הצליל המדיית.

1138 מכבי. ארץ ישראל. תקונים. תל-אביב, (דפוס א. מזוס), ת"ש. 39, ע' 8°. מהמעטפת.

1139 מכבי. ארץ ישראל. מחלקת הגיוס. ראשונים לקריאתה. ראשונים לגיוס! [תל-אביב, "מכבי", תש"א — 1940, 14, ע' 8°. הוצאה חד-פעמית. — העורך: ירושע הודי — יצא בחשון.

1140 מלצר, איסר זלמן. ספר אבן האזל... חלק שלישי חדשים ובאורים על ספר שנים עשר מספרי היר החזקה לרבינו יונה בר מימון. ספר קנין... ירושלים (דפוס העברי), תרצ"ח, 2, 110, [15] דף. 2°. את הקדמים ראה ק. ס. שנה ט"ו ע' 295.

1141 מנצר, איציק. זמירות קרובות. עברית אנברתם שלונסקי. סיפא רב שטוק. (מרחביה) הוצאת (דפוס) הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (1941). 155, [1] ע' 8°. (ספרית פועלים). — בראש השער: איציק מנצר. 20 השימות על אבות הספרות היודית. המתברר מספר בצורה הצירילטרסית על תכונותיהם של הסופרים ועל שעות מסוימות בחייהם. שטוק בסיפא שלו (ע' 141—153) מספר על השפעת הסופרים וגם על זיקתם לספרות העברית והשתתפותם בה. התכן: איציק וואלק מורמיש. געלה. א. אייכל. שלמה אטינגר. ישראל אקסנפלד. גוטלבר. אימ דיק. בייל הברודי. יעקב פסנער. וולוז'הבארזשי (אנרקרונ). גולדפון. א. צונור. י. מורנשטין. בייך שאפיר. מיכל גורדון. מ. ג. וארשאוסקי. יוסף בובשובר. דרשלה האוסטרופולי. הרב מנחם דוכיפת וזה.

1142 מנדלברג, אביגדור. מחיי: פרקי זכרונות. תל-אביב, "ידיד", (דפוס "אחזית"), תש"ב. 116, [2] דף, פורטרטים, פקסימילים. 8°. המחבר חי ופעל (עד עלותו ארצה) בסביבה לא יהודית.

347 ע' 8°. רומן מחיי ארץ-ישראל מימי המלחמה העולמית הקודמת והעליה שלאחריה.

1132 לבונטיץ, משולם [Meschulam Levon]. מין דוד אדום ותפקידי האשה בו. (תל-אביב, דפוס "שכלל"), [1940], 13, [1] ע' 8°. (ספרית מגן דוד אדום). בראש השער: מ. ליבונטיץ.

1133 לוי, מרדכי בן שלמה. כלי מלחמה של השטן הוא יצר הרע שבהם לוחם ולוחד וצד את הברית להעבירים מחוקי תורה ומצוותיה... מאמון: [ירושלים], דפוס סלומון, ת"ש. 20, ע' 8°.

1134 לוי, בנימין מנשה (B. M. Levin). אוצר חלופ מנהגים בין בני ארץ ישראל ובין בני בבל. על פי כל כתבי יד וספרי דפוס עם מקורות שונים ראשונים ואחרונים. ירושלים, מוסד הרב קוק שעל יד המזרחי העולמי, (Central Press). תש"ב. [2] דף, 109, [3] ע' 8°. שער נוסף באנגלית. פורסם תחלה בירחון "סיני", שנה א—ד. כל מנחמי היה לבדוק אחריהם [קבצי מנהגים שנפסדו] בכל כתבי היד הקדמונים וספרי הראשונים והאחרונים, גם להביא אתם את כל חלופיהם ולהוסיף עליהם את כל מקורותיהם מכל מקום שהם. בין מן התלמוד בין מן הגאונים ובין מן הראשונים, ולפעמים אף מן האחרונים... בשולי הגליון הבאתי גם מקורות הקראים הראשונים... ובהערות הוספתי עוד כל מה שיש לו ענין לדרכי המנהגים וחלופיהם. (מהדוקמה). — עיין גם ק. ס. שנה ט"ו ע' 417 מס' 1601.

1135 (ליברדון, אהרן). הבניה בארץ יתקונה. (תל-אביב, דפוס "בצלאל", ת"ש. [4] ע' 8°.

1136 לישנסקי, שושנה. מצדור זכרונות. ירושלים (דפוס מרכז), תש"ב. 40, ע' פורטרטים, תמונות. 8°. בתזכרה, שרצאה ליובל השמונים של המחברת, תמונות מענינות מהחיים הפסיכארכיים של עירה יהודית, וזכרונות המחברת על עלותה ארצה בזמן העליה השנייה ועל האסרה בבית-הסוהר התורקי בזמן המלחמה העולמית הקודמת. לחוברת צורפה הקדמה של בת המחברת רחל ינאית (בדפוס).

1137 המאירי, אביגדור [Avigdor Ham-meiri]. העברי הקדמון; מסתמך לחקר

1147 נהרי זאב. על מחלקות ידועות של פונקציות אנליטיות וההצגות הקונפורמיות הכרוכות בהן... מאת וילי וייסבך / זאב נהרי /... (ירושלים: דפוס עזריאל) [תש"ב] 12, [4] ע' 8°.

דיסטנציה, ירושלים, תש"ב — 1941. — "תקציר" עם On certain classes of analytic functions and the corresponding conformal representations... by Willi Weissbach / Zeev Nehari /... (Jerusalem), [1941].

1148 נחמן בן שמחה מברסלב. מעשה מבטחון אשר סיפר אותה אדמו"ר... נחמן מברסלב... מיר האבנן איבער גיועצט דיא מעשה אויף טייטש... הובא לבית הדפוס ע"י האברך נתנאל תפלינסקי מברסלב. ירושלים: דפוס ל. וינפלד, ת"ש. [1] דף 2—15 ע' 8°.

1149 נחמן בן שמחה מברסלב. ספר משיבת גשם... מאמן ומחוק כל הנפשות העליות והחלשות והגדולות... לחזור ולשוב אליו ית' ואין שום יאוש בעולם... מלוט ומקובץ מספרי לקוטי מוהר"ן... נחמן מברסלב... ומספרי לקוטי הלכות הקדושים מתלמידיו... ר' נתן מברסלב. הובא לביד"ץ ע"י חסידי ברסלב, ירושלים. ירושלים: דפוס "איתא", תש"ב. [2] דף 128 ע' 8°.

1150 נחמן בן שמחה מברסלב. סדר תיקון חצות. עם כל עננים ושייכים לתיקון חצות, מלוט מספרי... מוהר"ן מברסלב... ומספרי תלמידיו מוה"ר נתן מברסלב... נסדר והובא לבית דפוס ע"י נתנאל תפלינסקי מברסלב... ירושלים: דפוס ש. וינפלד, ת"ש. 48 ע' 8°.

1151 נץ, ל. (פסיונים של יוסף, ויניצקי). מכתב לאמריקה מאת הח' "בערל" לח' "דוד" כולל "פרטים" על המו"מ להסכם בין הצ"ח ומפא"י. הוצאת סטירות. תל-אביב, (ד. טופל, דפוס "החושן"), תש"א. [1] ע' 8°.

1152 סדובסקי, אריה. תורת המילדות; לפי השיעורים שבבית הספר לאחות הדסה על שם הנריטה סולד. ירושלים: המכירה ביד הוצאת אחימאך, (דפוס עזריאל) תש"ב. [7] LVI 327 ע', תמונת. 8°.

בתנועה הכנסייתית הרוסית בפטרבורג. ובסיביר, ורחוק היה מן השאיפות הלאומיות ביהדות. ספרו זה (פרט לפרק אחרון: על איי וחלק מהראשון) הוא בעל חבן כללי. מסופר על היהודים הפוליטיים ברוסיה ועל תנועת השחרור בעשרים השנים הראשונות של המאה העשרים. לעומת זה אין למצא בספר כמעט שום דבר על היהודים ברוסיה.

1143 מני אליהו סלימן. ספר קדושת צניק עם אור ציון. חברו הגאון... אליהו סלימן מאני... בו כלול כל תיקוני הברית ואזהרות ישרים... אשר יעשה אותם האדם וחי בהם... נדבה רוחם של אנשים יראים ושלמים להדפיסו פעם שלישית... ירושלים: דפוס יחידה ועמרם, "איתא", תש"א. 24 דף. 8°.

1144 מסדה, איוני [Jona Massada]. ירושלים: מחנה בארבע מערכות, מאת איוני מסדה: מאנגלית ברוך קרופניק. תל-אביב, "מצפה" (דפוס "אחורות"), תרצ"ט. 110 ע' 8°.

1145 מפלגת פועלי ארץ ישראל. דברים כהויות; לקראת הבחירות לועידת מפלגת פועלי איי ולמועצת הסניף בתל-אביב. (תל-אביב, דפוס "הפועל הצעיר"), 1941. [1] ע' 8°.

1146 (מרכס, קרל) [Karl Marx]. מלית מת' האזרחים בצרפת. אגרת המועצה העליונה של התאגדות הפועלים הבינלאומית. בחוספת שתי אטרות של המועצה העליונה ועל מלחמת גרמניה-צרפת ומבוא מאת פרידריך אנגלס. (תרגום דניאל קלעי). עין-החור, הקיבוץ המאוחד, (דפוס "אחורות"), תש"א. 181 [3] ע', פורטרטים, תמונות. 8°.

Der Bürgerkrieg in Frankreich; Adresse des Generalraths der Internationalen Arbeiter-Association. בהוצאה העברית נחסף מוזר של מכתבים מאת קרל ויני מרכס ופר. אנגלס, 1870.VII.20 — 18.VI.1871 (ע' 85—120). בסוף הספר הערות מאת מ. דורמן (ע' 121—159) ולוח-התאריכים (160—173).

תל-אביב, תל-אביב, (דפוס "הפועל הצעיר"), [1940?].
110 [1] ע' 8°.

1156 ספיר, מרגלית, משחקים לתלמידים,
אספה וערכה מרגלית ספיר, תל-אביב, "הרעאל", (דפוס
רוהל, תש"א), 51, [1] ע' 13, 14.

1157 עובדיה (גוטסדינר), אברהם, כתבים
נבחרים, חלק ראשון, ירושלים, "מוסד הרב קוק",
שליד המדעי העולמי, (דפוס "הספר"), תש"ב, 250 ע',
פורטרטים, 8°. התכן: י. ורפל: עם הכתבים —
תולדות רב האי גאון, ר' אברהם המימני, רבי אליהו
מזרחי, פירוש ר"א מנחם על הש"י, רבי צבי הירש
מרימנוב, — שלש מונוגרפיות שלמות הן; פורסמו
תחלה בירחון "סיני" כרך ב' וד', אחת על ר"א מנחם
בלתי גמורה; כאן נדפס מה שנותרם ב"סיני" (כך
ה"ח) וב"ספר הש"י" וחלק ממה שנשא בכת"י.

1158 עמיאל, משה אביגדור [Mosche Avigdor],
ספר המדות לחקר ההלכה:
מדות התניין בספר התלמודות... חלק ב' תל אביב,
נדפס בסיוע "מוסד הרב קוק" שעי' המדעי העולמי,
(דפוס הפועל הצעיר), תש"ב, [2] דף 477 ע' 4°.
את הקדום ראה ק. מ. שנה ט"ז ע' 426, התכן:
הקדמה, מזה י"א: מציאות ודיון, י"ב: חובב ושלילה,
י"ג: שלילה והעדר, י"ד: בעצם ובפועל, ט"ו: פועל,
פועל ופועל וצא ט"ז: מושג וזמן, י"ז: עצם ומקרה.

1159 עמנואל, יצחק שמואל [J. S. Emanuel],
גדולי שלוניקי לדורותם.
חלק א': תמשי מאות כתבות מבית החיים של יהודי
שלוניקי משנת ה"ר"ס עד שנת ה"ת"ך (1500—1660) עם
באורים, הערות וביאוראפיות מאת י. ש. עמנואל, עם
מכתב אל המחבר מאת יעקב קלצקין, תל-אביב, דפוס
א. סטרוד ובניו, תרצ"ו, [4] דף 335, 8, [1] ע' 8°.
שער נוסף ובפרטית, "האסונות הרבים שבאו על
יהודי שלוניקי במשך ת"י השנים האחרונות, השרפה
הגדולה של שנת תרע"ז, התפתחות האנטישמיות,
הפוגרום של קאמבל, תלול בית החיים, ולדול העדה
ועוד, ועוררו בי ותשוקה לפרסם את הכתבות האלה...
החלק הזה מכיל הכתבות עד שנת ת"ך, ר"ל עד
התפתחות התנועה המשיחית של שבתי צבי בשלוניקי,
כי מהתקופה ההיא והלאה ירדה העדה פלאים".
(מהדקדמה).

העברי הראשון במקצוע המילדות, "היארת בפרטות
את התהליכים הפיסיולוגיים שיוצעתם תוצה במלחות.
קיצרתי. בתאור הפאטולוגיה... לפי שרוב הלידות
בארצנו חלות בבתי חולים, דבלטתי את הקיום
ואפנינים של עובדות האחות והמילדת בבית"ח ואת
הסיוורים הנראים בענין זה... הבאתי במקומות שונים
דיועות וסברות מפי קרמנינו". (מהדקדמה).

1153 הסוכנות היהודית לא"י, היועץ לעניני
התגוננות בפני התקפות אויר (הג.א.), ביתר
כמקלט בפני התקפות מהאוייר, תל אביב, (דפוס
הפועל הצעיר), ת"ש, 27 ע', דיאגרמה, 8°.
השער: "יועץ הסוכנות היהודית לעניני התגוננות בפני
התקפות אויר (הג.א.)

1154 סלושץ, נחום (Nahoum Slouschz),
אוצר הכתובות הפניקיות: אוסף שירי
ספרות כנען, אסף ערך ופירש נחום בן דוד סלושץ...
יוצא לאור עלידי "מוסד ביאליק" וועד הלשון העברית.
תל-אביב, "הדבר", תש"ב, 31, [1] 377, [3] ע', טבלא
לוחות-היחנות, מפות, 8° = מחקרים לשוניים,
בעריכת נ"ה טורשינר, ג. — שער נוסף באנגלית, הספר
כולל את כל הטקסטים האפיקוריים והגולים שיש בהם
ענין לשוני, ספרותי, גיאוגרפי או תרבותי מיוחד.
מלבד אלה ניתנו בו מאות כתובות קטנות שנמצאו בהן
חידוש מאלף כל שהוא. [סך הכל 584 כתובות].
לא נכנסו לקובץ זה הכתובות האפיקוריות העבריות
שנתגלו בארץ ישראל ובשאר הארצות, ולא המואביות
והאדמיות הקדומות ששייכות לסוג אפיקורפי מיוחד.
"שירי הספרות הפניקית" אלה נאספו לאספות במשך
שנות מאות או נתגלו בהפירות בערי פניקיה
ובמושבותיהן, כמעט בכל רחבי דרום התיכון, רובם
ככולם נכתבו בתקופת חיבורם של ספריהקדוש
ובראשית תקופת הסופרים וכן בשפה שהיא קרובה
לשפתם. לפני כל טופס באו הדיועות על מוצאו, לחוב
גם על תוכנו, עם מ"מ ביבליוגרפי מותאם, הטקסט
הפניקית ניתן באותיות אשוריות, תאריכו בא ביאור
מפורט... חלוקת החומר של הכתובות נעשה על פי
הסדר הגיאוגרפי-כרונולוגי. (מהדקדמה).

1155 סמילנסקי, י. מ"ל, איך להתגונן
בפני התקפות מהאוייר? ערך לפי ההוראות
שפורסמו ע"י הג.א. והשמר האזרחי של עירית

1167 פרצל, רומן. על הקמת מכון למשפט הבינלאומי בארץ-ישראל; הצעה מאת רומן פרצל. (ירושלים, דפוס "העברי", 1941). 6, [2] 8 ע' 8° בעברית ובאנגלית. — שער נוסף באנגלית: The establishment of an institute of international law in Palestine. Proposed by Roman Pretzel.

1168 פרקי קריאה מן הספרות הערבית... ע"ל ע"י שאלמה [רב] ג'ייסין וינצחק שמושי. א: ע' מתולי, قصة محمود زهور. הודו מתולי; ספור למחמוד. תימור. ירושלים, ר. מס, (1941). 48 ע', 8°. 33—48: בארבים עם שער מיוחד.

1169 צורף, אפרים [Efraim Zoref]. חיי ביאליק... מצייר בידי אריה אלזיל. תל-אביב, "יורעאל" (דפוס הפועל המזרחי, תש"ב). 129, [1] ע'. 8°. מוקד. הספר נועד בעיקר לבני-הנעורים. המחבר שלב יפה קטעים משירי ביאליק, שכולט בהם היסוד הביתני, וגם השתמש בוכרונותיהם של כמה מבני-הדור. כחצי הספר בעברית וכחצי הספר בארבים שונים מחיי ביאליק, בעיקר על ביאליק והילדים.

1170 ציזיק, ברוך [B. Chizik]. אוצר הצמחים (אנציקלופדיה); מכלל ליגבות וגנות. חיברת ט—טז. 3 חוברות. תל-אביב, דפוס הנקדן, (1942). 129—184, תמונות. 4°. את הקדמות ראה ק. ס. שנה י"ט ע' 17.

1171 קדש, שלמה. מלך מלך בישראל. בעקבות האגדה; חרוזים לקריאה ולהצגה. מצייר בידי נצה נפתלי. (חיפה, דפוס "את", 1941). 24 ע', 16: 24.

1172 קוק, אברהם יצחק [Abraham Isaac Kook]. אורות התורה; י"ג פקים על ערך התורה למורה והדרכתה. ירושלים, "ירושלים" ע"י הישיבה המרכזית העולמית. (דפוס רותלד), ת"ש. 6, 89, [1] ע'. 8°. רותלד: תורה שבכתב ושבע"פ. תורה לשמה. פרטי תורה וכללותיה. כל התורה כולה. אותיות התורה. למד התורה. צער בטול תורה. הלמד והמעשה. דרכי תורה ונתיבותיה. לסתרי תורה ורויה. פעולת התורה והדרכתה. התורה לישראל ולעולם.

1160 פודור, פאול [וסף]. בדיקות במכנה האובאלבומין... ירושלים, (דפוס מרכז), תש"א. 20, [4] ע', טבלאות. 8°. דיסטנציה, ירושלים, תש"ב — 1941. — "תקציר". עם תמצית ושער נוסף באנגלית: Investigation on the chemical structure of ovalbumin... by Paul J. Fodor. Jerusalem, 1941.

1161 הפועל המזרחי. ארץ ישראל. דין וחשבון לוועידה השמינית. תל-אביב, (הוצאת דפוס "הצופה"), תש"ב. [2] דף, 3—258, ע', טבלאות. 4°. בראש דשער: הסתדרות הפועל המזרחי בארץ-ישראל. הועד הפועל. שלא למכירה. מהתכן: פעולות הסתדרותיות-ארגוניות. עבודה. התיישבות. עבודתנו התרבותית. ספרות. נספחים (פירוק ההסכם עם ההסתדרות. תזכיר לתורה המלכותית. המזרחי והפועל"מ בפני ועדת החלוקה...).

1162 פיארברג, מ[רדכי] ז[אב]. לא ז מהדורה חדשה השלמה עם ביגרפיה. תל-אביב, ג. דריטר, (דפוס הפועל המזרחי, תש"א). 68 ע'. 8° = רומנים מספר 7.

1163 פינגברג, רחל. בימינו עם. (פנקס). תל-אביב, "לעם"; (ירושלים, דפוס "הספר", תש"ב. 91 ע'. 8°. (תרגום לעברית ע"י א. דרויאנוב). על הפרעות בעירי ברנובה (הסמוכה לאודסה) בשנות תרע"ה—תר"פ. פורסם תחלה בשם "תחת הפטיש" ב"רשמות" כרך ג'. ברלין, תרפ"ג.

1164 פינקרפלד, אנדה [Anna Krampner-Pinkerfeld]. מעולים; דמויות מקדם. תל-אביב, "עדי", (דפוס "אחדות", 1942). 116 ע', [2] דף. 8°. שירים על נושאים תנכיים.

1165 פלסנר, מאיר מ. [Martin Plessner]. דקדוק הלשון הערבית לבתי ספר עבריים. ספר א: הכתב וצורות המלים. מהדורה שניה מעובדת ומתוקנת. ירושלים, ר. מס, (דפוס "אשכול"), תש"ב. 114, [1] ע'. 8°. השער גם בערבית.

1166 פרויכן, פטר [Peter Frenchen]. אסקימוס; רומן. תרגום פסח גינזבורג. ספר [א]—ב. תל-אביב, "מצפה", (דפוס "גוטנברג" — צבי כספ), תרצ"ג—תרצ"ד. 232; 199 ע'. 8°.

הסוציאלי בארץ-ישראל, הישגיו ובעיותיו. תל-אביב, "בריתא העובד", (דפוס "אחדות"), תש"ב. 16, 347 [1] ע"י דיאגרמות, טבלאות, תמונות. 8°. מחקר זה מיועד לסכם את טענות המסורות לביטוח סוציאלי, להעלות את בעיותיהם ולבדוק את חסרונותיהם לשם התקון. (מחלקת-מחקר). התכן: ספר א: מדות הביטוח הסוציאלי, הפוליטיקה הסוציאלית והביטוח הסוציאלי בא"י, דאגה למחוסרי-עבודה, דאגה לנכים, דאגה לאלמנות ויתומים, בעית הוקנים בין פועלי א"י, ספר ב: מפעל הבריאות של פועלי א"י, בראשית. 30 שנות קופת-חולים, הגורמים המשפיעים על עבודת ק"ת, תכנית העבודה הבריאותית, הנשמה והוצאותיה, עבודה רפואית, עבודה מקדמת, הבראה, דמי מחלה, לידות ועזרה לילדות, עזרה לבני-המשפחה וביטוח משפחתי, הקצב הביטוח בק"ת, אמצעי ק"ת, השיטה התקציבית-פיננסית, הארגון בק"ת, ק"ת, בנין הארץ והישוב, ההוספיטליזציה בא"י, ק"ת וממשלת א"י.

1179 קסובסקי, חיים יהושע [Chaim Josua Kasowski]. אוצר לשון התוספתא. ספר המתאמצת (קונקורדנציה) לששה סדרי התוספתא. חברי חיים יהושע קאסובסקי, כרך ב: אות ו—, ירושלים, דפוס ר. ה. הכהן, תש"ב, [4], 634 [2] ע"י. 4°. בראש השער: מוסד זכרון לר' חנוך יהודה ד"ר קאהוט ז"ל בעל ערוך השלם — שער גמף בלטינית את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ז ע"י 301.

1180 קפת חולים של הסתדרות העובדים העברים הכללית בא"י. לוחות לאם; סדרים ליונק... [תל-אביב] קופת חולים של ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, [1940?], 6 לוחות קשורים בחוט, תמונה. 8°. הלוחות מסומנים במס' א—ה, וקודם להם לוח תכן הענינים — "הלוחות האלה מסודרים לפי טופס הלוחות של משרד הילדים ליד מחלקת העבודה של ממשלת ארצות הברית באמריקה".

1181 קפת חולים של הסתדרות העובדים העברים הכללית בא"י. 10 שנים לבית-החולים המרכזי בעמק יזרעאל תר"ץ—ת"ש, 1930—1940. (תל-אביב, מרכז קופת חולים, דפוס "אחדות", ת"ש, 23 [1] ע"י דיאגרמות, טבלאות, פורטרטים, תמונות.

25: 23

תורת חז"ל ותורת א"י. לחוק דברי תורה (קטעי אגרות).

1173 קוק, אברהם יצחק [Abraham Isaac Kook]. דעת כהן: תשובות בהלכות של חלק יורה דעה, ירושלים, אגודה להוצאת ספרי הראי"ה קוק ז"ל, (דפוס חיים), תש"ב, 8, 480 ע"י. 4°. = ספרי הרב ראיה קוק ז"ל; מערכת תולדה ב. — עיין ק. ס. שנה ט"ז ע"י 421 ושנה י"ז ע"י 32. "סדרת את התשובות עד כמה שעלה בידנו להשיג, לפי סדר טרשי, הכסתי מהא-מקומות, סימניה-פיסוק וגם ציורי זמני ומקומות הבתיבה, ובסוף הספר צירפתי את המפתח המפורט וגם את הערותי להמשכי תשלומי דברים, שיש בהם משום סמכים וביאורים, וסעיפים למתבוננים". (מקדמת ר' צבי יהודה קוק, בן המחבר).

1174 קוק, אברהם יצחק [Abraham Isaac Kook]. חזון הגאולה; ילקוט דברים של רבנו אברהם יצחק הכהן קוק על תחית עם ישראל ובנין הארץ, ירושלים, האגודה להוצאת ספרי הראי"ה קוק ז"ל בסיוע הקרן הקימת לישראל, (דפוס הפועל המזרחי), תש"א, 23, 343 ע"י, פורטרט. 8°. דברי הפתיחה המומים ע"י הרב מאיר ברלין.

1175 קטיב, ולנטין [Valentin Petrovich Katuev]. מפרש בודו מלכין באפ ק; [ספר]. מוסית לאה גולדברג, (ציורים: ק. ורטוב, [מרחביה], הקבוץ הארצי השומר הצעיר, (תל אביב, דפוס "אחדות", 1942), 224 ע"י, תמונות. 8°. (נעורים) בת לפריית פועלים, בראש השער: ח. קטיב).

1176 קיפניס, לוי [Levin Kipniss]. חב"ריה; מעשיות וספרים... מצירים בדי נחום גוסמן, תל-אביב, "מסדה" (דפוס "בצלאל", 1942), 47 ע"י. 8°. "רוב הדברים אשר בספר נכתבו על פי תוכן לועזי".

1177 קלוזנר, יוסף [Joseph Klausner]. סיפורי האחרונים של ארי אבן-הב-תל-אביב, "בריתא העובד", (דפוס "אחדות"), תש"ב. 15 [1] ע"י. 8°.

1178 קניבסקי, יצחק. ה ב י ס ו ח

להוצאה העברית הוסיף המחבר „פתח־דבר“ ומאמר:
על סף „ימי שנות־יג“.

1187 הבינובין, א[הרן]. במערכה
המקצועית. תל־אביב, ההסתדרות הכללית של
העובדים העברים בארץ־ישראל, הוצע הפועל, (דפוס
„הפועל הצעיר“, תש״ב — 1941, ע' 29, 8°.

1188 רוט, אהרן. אגרות שומרי אמונים
גב' אברות, מלאות התחזקות והזכרות ומסור,
והחשיש... מאת... מוריג ורבינו... אשר השיב
לתלמידיו וידידיו... מוציא לאור חברת שומרי
אמונים, תלמידיו... הבעת״ה ירושלים, דפוס בית
יתומים דיסקין, תש״ב [3] 2-77, [1] דף, 8°.
ההקדמה חתומה: חברת שומרי אמונים, תלמידיו...
ר' אהרן ראטה...

1189 ריפמן, א. המשאבה והמנוע. תל־
אביב, מכביאש מתגבבים (דפוס „אחדות“), תש״א.
56 ע' טבלאות־מקפלות, תמונות: 8° (ספריה
מקצועית־שבושית), בראש השער: א. ריפמן.

1190 שופמן, ג(רשם). כסרם ארגעה;
רשימות. (תל־אביב), „עם עובד“, (דפוס „דבר“, תש״ב.
230 ע' 8° (ספריה „לדור“), תמונות מחיי ארץ
ישראל ומחיי עריהשה בשטירמרק (אוסטרית) בשנות
השלישים למאה זו, והערות בעניני ספרות ואמנות.
נדפסו תחלה בעתונים שונים בארץ.

1191 שוריק, מאיר בן אהרן. ספר מתוק
מדבש על התורה. ממני מאיר במהר״ר אהרן
שווארץ. ירושלים, דפוס י. ע. „איתאח“, תש״א. [1] דף,
29 ע' 8°.

1192 שוריק, מאיר בן אהרן. נפש חיה
הוא שמו, והוסף לה צוואה אשר סידרתי לבני ותלמידי,
וממני מאיר במהר״ר אהרן שווארץ... ירושלים, דפוס
י. ע. „איתאח“, תש״א. [1] דף, 11 ע' [2] דף, 16 ע', 8°.
„שכל אדם ימצא איזה יחוד משמות הקדושים בשמו“.
ל„צוואה“ שער מיוחד ופגיגה מיוחדת. ע' [3]—11:
הגימטריאות של שמות פרישים (אבא־תנחום).

1193 שטיינמן, אליעזר [Eliezer Steinman].
שחור על גבי תכלת: קובץ מאמרים
והוצ״ה—תש״א. תל־אביב, (דפוס „הפועל־הצעיר“),

1182 קצ'לסקי, אפרים. פוליגונדנסיות
של האסטרים והאסטרקרבאמטים של חומצות
אמינות... (ירושלים, דפוס מרכז) [תש״א], 16, [1]
V—III ע' [2] דף, 8°... דיסרטיציה, ירושלים,
תש״א. — „הקצ״ר“ עם תמצית ושער נוסף באנגלית:
Poly-condensation of esters and ester car-
bamates of amino acids... by Ephraim
Katchalski... (Jerusalem), [1941?].

1183 קצ'לסקי, רנה (טיבר). חקירת
התולדות האנהידרוליטיות של אלבומון סרום
הדם בשטות חימיות ופרמנטטיביות... מאת רנה טיבר-
קצ'לסקי... (ירושלים, דפוס מרכז), [1940], 49, [7] ע',
דיאגרמות, טבלאות. 8°... דיסרטיציה, ירושלים,
תש״א. עם תמצית באנגלית, שער נוסף באנגלית:
Investigations of the anhydrolytic cleavage
products of serum-albumin by chemical and
enzymatic methods... by Rina Teiber-
Katchalsky... (Jerusalem), [1940].

1184 קרליץ, אברהם ישעיה (A. J. Kare-)
ספר תזוון איש. [6]: כלים. [7]: חלק
אבן העזר; הלכות אישות (איסורי ביאה), יבום
והלצה (מאן) (ובסופו ליקוטים), יל ע"י... ש.
גריינמאן. תרצ״ה, תש״א. 1 דף, [5]—116, [2] ע': [3]
[3]—73 דף, 2°. חלק ו': חילוט, דפוס ש. ס.
גראסער; חלק ז': ירושלים, דפוס ת. צוקרמן, את
הקדמים ראה ק. ס. שנה י"ד ע' 321 מספר 1197.

1185 [קרן קימת לישראל]. בשעה זו.
(ירושלים, דפוס „אחדות“, תש״א), [16] ע'. 8°. בגד
חק הקרקעות.

1186 קרפ, הוריא. לאן? ספרים, מסות
ומאמרים על חיי היהודים בגולה. (תרגום מרומנית
ע"י מרדכי מבשין [ברונשטיין]). תל־אביב, (דפוס
„הפועל הצעיר“), תש״ב, 166, [2] ע'. 8° = כתבי
הוריא קארפ. כך א. המחבר — עסקן ציוני ברומניה,
חבר הכנסת לשעבר, עיתונאי ועורך עיתונים יהודים
רומניים, הוישב עכשו בא״י — מתכוון בספר זה
להשאיר בספרות העברית „זכר מעט לעבודת הדת,
אשר לה הקדיש כל חייו“. בתולדת הספר שני מאמרים
על המחבר מאת ו. פילדמן (נשיא הקהלות העבריות
ברומניה) ומ. אבנר (ממייסדי התנועה הציונית).

ירושלים, "הכוכב", (הרב י. ז. דבורין, דפוס פנתאס אבן), תשי"א, 4, 30 ע' 8°. מהמקטפת. — אחרי ע' 10 לרכס דף קטן שעמודיו מכומנים טוא—טוב.

1198 שרים ארי. היטלר נרצח: מותו המסתורי של אדולף היטלר. (תלאביב, טופל, דפוס עזריאל), [1940], 31 ע' 8°.

1199 תנ"ך. ספר ירמיהו עם באור מקרא מפרש מוסדם של א. טריוושי. ה. נויטיק ונ. לוי. עם רשימת סדר הומנים (כרונולוגיה) של תקופת ירמיהו וספרו מאת א. א. עקבא. הוצאה חדשה ארץ ישראלית, מתקפה ומתאמה לצרכי הלמוד בימינו. תל אביב, יורעאל, (דפוס דודלר, 1941), 208 ע' 8°. את הקדום ראה ק. ס. שנה י"ט ע' 164.

1200 תנ"ך. תורה. ספר שמות עם תרגום אונקלוס, פירוש רש"י ותולדות אהרן. ופירוש חשוני. כסף... מאתי משה... [בן] ישראל סילבר. ירושלים, (דפוס בית יתומים דיסקין), תשי"א, [1] דף, 485 [1] ע' 8°. את הקדום ראה ק. ס. שנה י"ד ע' 167.

1201 תעשיית חמימות ממלכתיות (ליבנט) בע"מ. חמרים לתזנת הצומח ולהגנתו: מדריך לדשן ולמלחמה במחלות ומוקים. (תלאביב, דפוס אריאל), [1940], [1] דף, 79 [1] ע' לוחות. 8°. בראש השער: תעשיית חמימות ממלכתיות. (לכנט) בע"מ. המחלקה לחקלאות. תלאביב.

1202 תפלות. סדר תפלות למתעסקים במתים. לפי מנהגי ירושלים עירי. (ירושלים, דפוס סלומון), ת"ש, [2] דף, 22 ע' 8°. בראש השער: כנסת ישראל, קהלת ירושלים, חברה קדישא נחש"א.

1203 תשבי ישיה (Isaiah Tishby). חזרת הרע והקליפה בקבלת הארי. ירושלים, שוק, תש"ב, 149, [1] ע', [1] דף, 8°. = ספרית שוק, ירושלים. מתקנים ומקורות בתורת הסוד בישראל, בעריכת גרשם שלום. ספר שני. שער עוסק באנגלית.

תרגומה חשיבה מאד לחקר הקבלה תרם ישיה תשבי במונגרסיה שלו. "חזרת הרע והקליפה בקבלת הארי".

[תשי"א], 256 ע' 8°. בספר מדובר "על שעה ש חורה. החזרת תחת שמי התכלת של ארצנו, ומכאן שם הספר. הוא כולל 32 מאמרים, שנדפסו. תחילה ב"דבר", רוב המאמרים נכתבו בשנות הכרומות בא"י (תרצ"ו—תרצ"ח); המחבר הסיף להכללה, למתינת ולישוב הדעת, הוזהר מהפרעות, אבל יחד עם זה השמיץ בדברים בוטים את מחאתו על העול שנעשה ליהודים. המאמרים מסודרים לפי סדר הומנים. ובסוף הספר רשימת המאמרים לפי הנושאים ואלו הם: הפלגה על הפכוד. דאגה לילדיו. כינינו לבין הערבים. ממשלת האסות. שלטון הרחוב. פרקי תוכחה ונחמה.

1194 שלוגר, ש. בריאות העם. (בטוח דבריות)... חוברת המוקדשת לחקירת נצול הומני העם בשטח הבריאות. תלאביב, הליגה למען זכות עבודה, שוה לכל יודי (דפוס "החושן"), [תשי"א], 15, [1] ע' 8°.

1195 שלי, חיים. מחקר המקרא בספרות ההשכלה... עם הקדמה מאת יוסף קלוזנר. ירושלים, ר. מס, (דפוס "המערב"), תש"ב, [4] דף, 142, [2] ע' 8°. = ספרית המוספים של האוניברסיטה העברית, ספר א. הלבן: י. קלוזנר: הקדמה פתיחה. מגולסן והביאור. המאמרים... ובאורי המקראות. י. ל. כן זאב שלמה לרענון. השנתיים והקבצים. המהלך החדש (ש"י רבי. ש"י, ש"י). יה"ש והחלוקה (יה"ש, מ. דובש, אברהם קרוכמל). השבועונים והירחונים ובאורי המקראות. האורחנים שבתיקפה (שלמה צבי הירש, שלמה רובין, עקב רפמן, דוד כהנא). העיסות ותיקונים.

1196 שניאורסון, פישל [Fischel Schneer-] [sohn]. הדרך אל האדם: יסודות מעידהים הפסיכולוגי ותרית העצבות. תלאביב, מסד ביאליק עלידי "מסדה", תש"ב, 215 ע' 8°. במקלוגרפה: ע' 214—215. את הספר בדדית ראה ק. ס. שנה ד' ע' 266. הספר יצא גם במימנית (ברלין 1928) ובאנגלית (ניו יורק 1929).

1197 שר, חיים יצחק איזיק. עמק ההכנה בתורה וחז"ל, מאת האמן ר' חיים יצחק איזיק שר...

כשנים ואחרות ברר גרשם שלום במחקריו⁽¹⁾ כמה מפרשות היסוד בתולדותיה של קבלת האר"י, ובספרו שדקדק לאר"י תלמידיו בספרו Major Trends in Jewish Mysticism⁽²⁾ סיכם את חזוניה העיקריות של קבלת האר"י. חשף את בעיותיה ומניעיה והסביר את מושגיה ומנהגיה. בעבודתו הללו של שלום הנהג היסוד הספרותי-היסטורי לחקר קבלת האר"י? וכמו כן נקבעה מאחרתה העניינית ונוצרו כללי המושגים. כעת בא תשבי, תלמידו של שלום, להמשיך את הקו שנטה רבו, למצות עד תומו ענין מרכזי אחד, למלות וללמן את המוטיבים המסובכים הקשורים בבעית הרע בקבלת האר"י.

בעינת הרע שלברורה נועד ספרו של תשבי היא אתה השאלות העיקריות שעמדו במרכז עיוניה של קבלת האר"י ובמדה רבה היא מברירה את כל המחשבה הדתית של האר"י ותלמידיו מן הקצה אל הקצה. במישורין או בעקיפין קשורה בה מרבית התורות של קבלת האר"י. ועל כן יש להחזיק טובה למחבר שלא הצטמצם בבעינת הרע במובנה הצר אלא הרחיב את דיונו על כל השאלות הנכבדות הקשורות בה. הדעות לפה יש בספרו הרבה יותר ממה ששמו מציד, ועליו: מבחינת הקפה העניינית מתקרבת המונגרפיה ושל על בעינת הרע והקליפה למונוגרפיה על קבלת האר"י בכלל. כי פרט לתורת הנפש, לכוונת התפילה ולתורת הפרצופים והקורבן נדונו בספר כל הבעיות הסודיות של קבלת האר"י. בבעיות הללו דן המחבר לא דרך אגב, במדה שהסברתן נחוצה להארת הבעיה העיקרית של הרע, אלא הוא קובע לדון מיותר בפני עצמו, מתעמק בדן ומשתדל למצות בענין הנידון כל מה שאפשר.

את מחקרו מבסס תשבי על המסורת הלוריאנית האותנטית. מקורותיו העיקריים הם הכתבים של תלמידיו האר"י ר' חיים ויטאל ור' יוסף אבן טובל⁽³⁾. בכתביו הרבים של הראשון השתמש בזהירות ובכמה מקומות גילה שנשתרבו לתוכם מסורות מקבלת ר' ישראל

(1) ראה מאמריו: יסוד ההתקשרות של תלמידיו האר"י, ב"ציון" שנה תשי"ה, עמ' 133 ואילך; ישראל סרוג — תלמיד האר"י?, שם עמ' 214 ואילך; כתביו האמיתיים של האר"י בקבלה, ב"קריית ספר" שנה י"ט עמ' 184 ואילך.

(2) הרצאת שדקדק, ירושלים, 1941, עמ' 240—282.
(3) עליו ראה במאמרו הנ"ל של שלום ב"ציון" ה' עמ' 149 ואילך.

סרוג⁽⁴⁾. כמו כן השתמש בפרוש האותנטי של האר"י למאמר "בריש הורמנותא המלכא" בתחלת הדור⁽⁵⁾. ההשוואה בין חברי האר"י עצמו ובין חברי שני תלמידיו וכן השוואת המסורת של ויטאל עם זו של אבן טובל איפשרו לברר את הדעות המקוריות של האר"י ולקבוע בכמה שאלות מסובכות את המסורת הנכונה. כהנאם לנסקטור של ג. שלום⁽⁶⁾ כי ר' ישראל סרוג לא היה מעולם תלמידו של האר"י וקבלתו אינה מסורת לוריאנית אמיתית, לא הביא תשבי את קבלת ר"י סרוג בכלל דיונו. מכתביו הממשיכים המאוחרים של קבלת האר"י מחבאים ביהוד קלי"ה פתחי חכמה של המח"ל וס' ישר לבב של עמנואל חי ריקי. בזהירות רבות ועמד המחבר על היחס שבין קבלת האר"י ובין השיטה המדולה האחרת של קבלת צפת — קבלת ר' משה קורדובירו.

בעינת הרע נדונה בספר שלפנינו כשתי פנים: מהצד האונטולוגי, ד"ל מצד ההתחזקות אחר מקור הרע וסיבת מציאותו, ומהצד האונטי-מוסרי, דהיינו מצד עמדת האדם ויעדו בהתנגדות בין כוחות הרע והטוב. הגילוי וההתעצמות של הרע קשורים קשר בל ינתק בתהליכים של התהוות הכלים ושביירתם ועל כן אין להסביר כראוי את מציאות הרע בלי להסביר את משמעותו וכוחות של תורות הצמצום והשבירה, דהיינו המעבר מן האיניסוף הפשוט למציאות הסופית וההשתלשלות המודרנית של תהליך ההתהוות בשני החלקים הראשונים של הספר מרחיב המחבר את הדבור על עניני הצמצום, הכלים והשבירה. מתוך המקורות עצמם, המשולבים בטוב טעם בהרצאות, הוא מתאר את השלבים השונים בתהליך ההתהוות ולא ועד אלא שאין הוא מסתפק בתאור הדעות כמות שהן כי אם משתדל לברר גם את המוטיבים הכמוסים המרחמים ביסודן, להסביר את המניעים שפעלו בקבלה זו ולהשוף את הדברים העמוקים של הדגש הדתי המתבטא בצורות מיתיות.

בוחל הראשון דן המחבר בשבירה. חשיבות מיוחדת נודעת לפרק המספל בדוית הכלים (עמ' כא ואילך). מתוך תחוה והשוואת המקורות הגזע כאן תשבי

(4) ראה למשל בעמ' ק—קא, קמא—ב.

(5) אבל עדיין לא השתמש במאמר של האר"י על שבירת הכלים, אשר על אמתותו העמיד כעת ג. שלום במאמרו הנ"ל בק"ס, עמ' 195 סי' י"א.

(6) במאמרו הנ"ל ב"ציון" ה' עמ' 214 ואילך.

אין לה שום תכלית מכוונת והיא בגדר של מאורע מקרי. את ההסברה הזו מכנה תשבי בשם „הסברה מלאניסטית“ (עמ' לט ואילך, זו ואילך). הסברה אחרת, הנקראת אצל תשבי בשם „הסברה טליאולוגית“, רואה את השבירה כמאורע מתוכנן ומכוון להמצאת כוח הרע בעולם, כי בלעדיו אין בחירה ואין שחר ועונש. מכיון ש„שורש הרע בא ממאנין חבירין“ היה צורך בשבירה כדי שיתהוו הרע הנחוץ להנהגת העולם (מג). קבלת האר"י הולכת כאן בדרך שדאלכו ובה גם שיטות אחרות, והיינו היא מנסה ליטול את עוקץ השגויות ע"י הפיכת הרע לכלי-שרת בידי הטוב (מט ואילך). את ההסברה השלישית (השנייה אצל) מכנה תשבי בשם „הסברה קתרטית“. לפיה דלתה השבירה מאורע מכוון והכרחי, שתכליתו לזכך את הכלים מסיגיהם. בכלים לפני שבירתם סבר היה מעורב שורש הקליפות. שבירת הכלים היא טהרה. על ידה מוזכר הכלי, אך כד בכד עם זאת מתעצמת הקליפה, ושהולמחה כעת כרשות מיוחדת בפני עצמה. מעתה מתגלה בכל תהומיותה השגויות בין טוב ורע, וכל ההתרחשויות בעליונים וכתחתונים עומדת בסימן ההתנגד. תחת המתמדת בין שתי הרשויות (מב, זו ואילך). לאחר התפיסה של השבירה כהתליך של זיכרון ושיחור הכלים משרשי הרע והבוקים בהם מוסיף תשבי ומברר את השאלה המכרעת של מקור הרע. בניגוד בברור זה משמשת הענין היצאת בדרות ממקורות שונים, האצירת כי הרע אינו תופעת-לואי של ההתרחשויות אלא אדרבא הוא המציע של ההתרחשויות. שורש הרע נחשף בעצם האקט הראשון של הצמצום הכל מה שקרה אחרי זה מכון לרחוקתו ולבדודו של הרע (נג ואילך). וכאן מתעוררת בכל תריפותה השאלה: מנין בא הרע לתוכם בניה כל כך באלהות? התשובה האורתודוקסית אומרת כי הצמצום בחור הגבולה והסתלקות הוא דין (גה-ו) ומשורש הדין דרי מתעצם הרע. לעומת זאת שומעים אנו דברים שונים בתכלית השנוי מפי ר' יוסף אבן סבול, ששמר ועל הכוון המיתי של קבלת האר"י. הוא אומר כי שורש הדין — שממנו מתעצם הרע — היה מובלע בתוך הרחמים הפשוטים של אינסוף כמו גרגיר עפר בתוך מי הים. כדי למלט את ישרי הדין ולהוציאם מתוכו צמצם אינסוף את עצמו. משמע שלא הצמצים בהם למציאות הדין אלא מצמצאת הדין (= הרע) הסבה את הצמצום. למחני אפוא כי לא השבירה בלבד מכוונת להטהרות מסיגי הרע אלא אף הצמצום כך. הצמצום הוא התחלת הרוחניות של האלוהות. הצמצום מונע בעיקר לא ע"י

למסקנות חשוכות ביותר לתולדות קבלת האר"י: האר"י עצמו בפירושו לתחלת החזרה, ובעקבותיו תלמידו ר"י אבן סבול, הביעו את הדעה כי עצמות אינסוף שנסתלקה בעת הצמצום מתוך החלל המיוחד לעולמות הניתה שם שריר ורושם של היתרה הנקרא בשם רשימו. הרשימו מעורב בדינים שנתגלו בזמן הצמצום. ממנו נבררו ונתהוו אח"כ הכלים. הר"י ויטאל הכיר בלי ספק את תורת הרשימו אבל השתדל להעלימה בראשון לניבוקים שהגיעו את רח"ו לכך מציינ תשבי כי הרח"ו היה מעניין להבליט ולהדגיש שהצמצום כזה והוא בין האין סוף ובין הדין שמתגלה לו. ואילו תורת הרשימו מפיטה את תריפותו של סילוק האלוהות מתוך החלל שנתפנה.

למסק זה נודעת חשיבות רבה. הרי תורת הצמצום היא מעיקרה תריס בפני הפאנתיאיסמוס⁷. בנוגע לצמצום הצמצום, כלומר האקט הראשון של הסתלקות האלוהות, אין הבדל בין דעת האר"י ובין דעת החח"ו⁸. ההבדל מופיע משמעותיים לשלב ההתרחקות של המציאות שמתוך אלוהות. האר"י עצמו מפתח את תורת ההתרחקות בכיוון מיתי: כל המתרחק מתרחק מן השריד של הדין האלוהי המעורב בכוונות הדין ומשמש מעין חומר גלם ומציע להתרחקות. אליבא דידה הרשימו הוא רק שרידמה של הדין האלוהי, המופשט מצמצום האלוהות ועומד מחוצה לה. ואולם תיאוסט אדוק עלול להדגיש את האופי האלוהי של הרשימו ולהתקל בתורה זו למרות הכל. זאת היא הסברה שרח"ו העלים אותה. ההעלמה של תורת הרשימו מעידה על מתחיות פנימית בתוך הקבלה הלוריאנית ובין הממטה המיתית של האר"י ובין הממטה התיאוסטית של רח"ו.

החלק השני המוקדש להסברתם של גורמי השבירה מצטיין בנתנה שנון, בדינמיות דקה ובנסות מוצלת של המוטיבים השונים הפועלים בתורה של שכיתת-הכלים. תשבי מבחין בין שלש הסברות שניתנו לשבירת-הכלים בקבלת האר"י. האחת רואה בשבירה תאונה שחלה מתחת לקיום מסוימים במבנה עולמי-הקודים לפיה השבירה

(7) ראה: ג. שלום, Major Trends in Jewish Mysticism (להלן = MJTM) עמ' 258. והשוה מ"ש תשבי בעמ' כא הערה 4 על הנחתו של ש. א. הירדוצקי (במאמרו על תורת האר"י, „נסות“ תרצ"ח עמ' 380) כי בקבלת האר"י נמצא בעיקרו תרעין של אלוהות אלהים והמציאות.

(8) על ההבדל הקיים בענין זה בין כתבי רח"ו ובין כתבי ר"י סבול ידובר להלן.

בדרך הנרתם את הניצוצות. ולא אורות וכוחות היוצאים מן הספירות בלבד יורדים אל הקליפה כשהעצמות גורמים והקליפה מתגברת יורד בחלקו העדול פרוץ נוקבא דעזיז אנפין שהוא השכינה אל תוך הקליפות. כדי ללקט סביבה את הניצוצות ולהוציאם לחרות. וזה סוד גלות השכינה. גלות לשם גאולה.

בצדק העיר-תושבי כי בתפיסה זו של חסי הקדושה והטומאה נתון המצב העקרי לתורת השבתאות. (פח הערה 1). הרי מספיק להעמיד את המלך המשיח במקום השכינה. שהוא ספירת המלכות כדי למצוא כאן הצדקה של המצב המשיח. ובאמת. נתן העזיז הדגיש כי מדרגה אחת לשכינה ולמשיח⁽⁹⁾ ותלמידו אברהם פרץ כתב באגרת מגן אברהם⁽¹⁰⁾ כחברים האלה: „שאי אפשר למלכות בית דוד להתגבר ולנצח והאומות ושריהם אם אינו מבט בתורם תעושה כמעשההם. כמו שאצור בלשון שלילה דאי לא אתכליל בסטרא דהורן“ (עמ' 27a). המשיח הממדי אינו אלא מתחפש כדי להערים על האויב ולגאול את ארצו של המלך מן השבי (שם 24b — 25a). ברור איפוא כי במיתוס הלוריאני גזו הצדק לביסוס נא. דיאר לוגי של המצב המשיח.

מלחמת הטוב בחץ מעבירה אותנו לצד האחר של בעיית-הרע: מהו מקומו של האדם בכל אלה? לברורה של השאלה הנו נעזר החלק הרביעי והאחרון אשר ענינו הוא „האדם במערכת העולמית“. חשיבותו של חלק זה ניכרת ככל בזה שפרקיו רבים במהות החטא והקדושה. ביעוד האדם ובתורת הגאולה. והרי העיות המקובלים בשתי הסוגיות האחרונות הן הן שהבריעו את הכף לזכותה של הקבלה והפכה מחכמה נסתרת של חוגים נבחרים ומצומצמים לכות צבורי ותנועה עממית המפעל מה את לב העם ומעצבת את השקפתו ואורח-חיו. בין כל השיטות הקבליות זכתה קבלת הארץ להתפשטות ולהשפעה העולמית ביותר בכל התפוצות מסוד התפישות טוהה והשפעתה טמון במה שהוריתה על גזרות המלח והגאולה ועל קיומו של האדם⁽¹¹⁾. זאת ועוד אחרת. קבלת הארץ סללה את הדרך לפני השבתאות והשיבה רוח במפרשיה. גופית-תורה המהנים לעניני המלח (9) ראה בפראגמטיזם שלו שדפסו ב„ציון“ שנה ג עמ' 232 למטה.

(10) גתפרסמה ע"י ג. שלום בקרבן על ד. של חברת מקיצי נרמנים, תרצ"ח.

(11) ראה: ג. שלום MTJMJ עממ' 240 ואילך, 281 ואילך, וכן בהוצאתו „העיון מטולת בקבלת“ (תחבת א מספרות ערכים של המכון לצדריכים) עמ' 12 ואילך.

רצון הבראה כי אם ע"י הצורך לבדד ולסלק את שרש הרע מתוך האלהות (ג' ואילך). בברור זה ועל שרשי הרע גילה לנו תשבי פנים חדשות של קבלת הארץ. חשיבותה של מסקנתו ותוכן במלואה אם נזכור כי גם השלב והאחרון של ההתפתחות — התקין — מיועד בסופו של הבר לבטול הנמחר של הרע. וכאן שקבלת הארץ בפנימיותה הנסתרת איפה אלא מתחם קדמי הצוף. או בדברי בעל הסוגיא ועצמו (נ): „נסכם את דברינו: הצמצום הוא התחלת katharsis של האלהות וכל מה שמותרת הוא אחיז בגלוי בקץ האצילות האלהית במסאדע השכינה. התרחש קודם והעולם באינסוף ועצמו. לפי זה כל תורת הארץ מתחלתה ועד סופה, מן הצמצום ועד השלמות התקין. היא אריזה אחת של המיתוס על האלהות והאלהות מן הרע והטומאה שבה.“

החלק השלישי, הנקרא „ממלכת הקליפות“, מוקדש לברור הדואליזמוס בקבלת הארץ. כאן מגות המחבר את המקורות המתארים את „מרכבת אדמ"כליל" — מערכת כחות הטומאה — המקבילה למרכבה הקדושה את אחיזתו של הקליפות באחורי הקדושה והתערבות בעולמות האלהות. ענין מיוחד — הן מבחינת המחשבה והיות בכל הן מבחינת שיטתה ותולדותיה של קבלת הארץ — יש בפרק האחרון הן כיתסי הקדושה והטומאה (עט האילך). הקליפה בשלפצמה עקרה היא ומתקיימת וניזונה במה שיונקת מן הקדושה. כומן שביצות-הסלים ניתנו רפ"ה ניצוצות של הקדושה והתפזרו בתוך הקליפות. מן הניצוצות הללו השבויים בתוך הקליפה שואבת הסטרא אחרא את חיותה. מלבד זאת מעריכמו לפעמים הקליפה על הקדושה ומאלצת אותה בסחוקת"ד להוריד לה שפע. לעומת זאת משתדלת הקדושה להכריח את מקור חיותה של הקליפה ולהוציא את בלעה מפיה. מלחמת-עוד נמשכה בין הקדושה והטומאה. רעיונה של מלחמה זו לשחרר את ניצוצות הקדושה משבויים למנוע מן הקליפות את השפע האלהי עד שהקליפה תיבש ותכלה. המיתוס הקדום על מלחמת הטוב בחץ קם כאן לתחיה ונתלה בצורתו המקורית בלי שום הסתייגות תיאולוגית. במלחמה זו בשרים כל האמצעים. הקדושה שאינה יכולה לנצח את יריבתה במלחמת תנופה ולשחרר בדרך זו את צבא ניצוצותיה השבויים. משתדלת להשיג את מבוקשה בעלמה ע"י הכוב הקדוש. הקדושה מעמידה פני ידיות ומתקרבת אל הטומאה כדי להוציא מתוכה בשעת הכושר את הניצוצות השבויים. כוחות הקדושה שופעים אל תוך הקליפה כדי להעלות עצמם

האלהות, והתהליכים הרוחניים וההיסטוריים מן השבירה ועד המצולה מכונים לכיסול מציאות הרע בכלל. מתוך אספקלריה זו נראית קבלת האר"י בעיקר כהתלבטות עמוקה וסבוכה בבעיות הרע, העוברת - כחידוש השני - ביריעתה הרחבה¹³.

מכל האמור ועד עתה ברור למדי ערכו של הספר שלפנינו לחקירת הקבלה ואין להרבות מלים בזה. אולם מן הראוי לציין מה שעשה תשבי בשביל אלו שעדיין לא נכנסו לפרסם של תורת האר"י אבל רוצים להכנס ומחפשים את הדרך. ידוע ומפורסם הקושי של הכתבים הללו. בכתבי הרמ"ו מוצאים מהדורות על גבי מהדורות, חזרות על בבי חזרות שרק אחרי למוד זעיר ממשוך לחזרים להבחין בשוניים שביניהן. גוסף על זאת יש לעיתים לדברים הנראים שונה למדי ומה שנראה כהשיקפה הראשונה, כי רק מתוך השוואה לאמר במקומות אחרים ומתוך התחשבות בדעות שהובעו בעניינים הקשורים לענין הנדון אפשר לעמוד על הכוונה האמיתית. תשבי לא הסתפק בציון המקורות אלא הביא לשונות רבים (מספרם עולה לשאור) מתוך המקורות, ובחידוד מספרי הסוד של הרמ"ו, נתחם ופרשם והעמידם על חזקתם. בדרך זו מלאו הוא את קוראיו כיצד יש לקרוא את מקורות הקבלה, איך לא ללכת שולל אחרי הקליפה החיצונית ואיך לחדת לעומקה של הפנימית. יש עוד קושי אחד - הסרמינולוגיה המיוחדת, שאין ללמוד אותה עד שקונים בקיאומה ובכתבים, ומצד אחד אין להבין את הכתבים מבלי להשתלש על הסרמינולוגיה. והוא הדין לפני ראשיית התיבות המרובים, שהביאו לידי יאוש לא אש אחד בלבד. כדי לשמור את המעין, שאינו מצוי ורגיל אצל כותבי האר"י, ממעגל-קסמים זה סיפת תשבי לספרו מלות של המונחים הקבליים ורשימה של ראשיית התיבות. כל הדברים הללו עושים את המחקר המצוי גם למבוא משובת.

עבודתו של תשבי קוראת להמשך ולהרחבה. היא מראה לנו כמה נחוץ וכמה פורה נתוח מפורט והעמד ממצה של הבעיות השונות בקבלת האר"י. תשבי העביר¹⁴ עוד יש לציין כי ענין מיוחד יש בדעות החשובות שהעיר המחבר בחלק זה של ספרו על השתלשלותם של כמה מושגים מחזרות האר"י בקבלה השבתית אית (עמ' קיב, קכו, קכט, קלב, קלז). חבל שלפי שעה אין לכתוב בענין זה אלא הערות מקריות. פרשת היהסם בין הקבלה השבתאית ובין קבלת האר"י עדיין לא נכתבה ואין היא יכולה להכתב לפני שיצאו מנגיחותיהם הכתבים התאולוגיים של השבתאים.

המאמרה נלקחו מקבלת האר"י והועלו על גסה של השבתאיות וחלקם היה רב בהצלחתה ובהתמדתה.

מכל מה שהביא והסביר תשבי בחלק זה של ספרו מצטרפת תמונה שלמה וברורה של גורל היתר מישוראל וטורלה של האומה כולה, ששניהם מותנים במלחמת הנוב ברע. על כל אדם מישוראל מוטל תפקיד כפול: מצד אחד עליו לתקן את נשמתו הוא ולהעלותה למקורה מתוך המעמקים שלהתוכס בפלה עלב החסא הקדמון, ומצד אחר עליו לסייע למאולתם של יוצרי הקדושה השבויים בידי והקליפת. המפתחות שעמסור בידי לבנותם של שני התפקידים גם יחד ון המצוות. כאן מתגלה הפנימיות החדשה שהקבלה גלולה בחיים הישראלים המבוססים על ההלכה¹⁵. האדם הוא לב הבריאה, תע" קום המצוות הוא נעשה שתף ליצור בביכול. מעשיו של האדם לא זו בלבד שהם מתקנים ופודים את ישרש נשמתו הפרטית אלא שהם מכונים את ההתרחשות בכל העולמות, כי הם ועוללים להבריע את הכף במאבק של הטוב עם הרע. בכוחו של כל אדם מישוראל לעזור במדה זו או אחרת בליקוט הניצוצות והשבתם למקורם. בזה נעשה האדם לפועל עיקר בדכ חרת הרע ובתיקון ההויה הפגומה. תוך כדי מעשה זה הוא מקרב את גאולת עם ישראל עלי אדמות. כי גלות וגאולה אינן אלא פונקציות ארציות של מצב ההויה בכלל. שעבוד-מלכיות הוא השתקפות ארצית של גפילת הנשמות הקדושות אל תוך הקליפה, של ירדת העולמות ומצבם הפגום חשל השתלטות הקליפה על הקדושה, ולעומתו קבוצות גליות יהיה תופעת-לואי הבריות של קבוצ הניצוצות, מפני שתטאולה בפנימיותה העמוקה היא גאולת הנוב משלטון הרע והפיכת כל ההויה כולה לעולם ושכולו טוב. השחרור המדיני של עם ישראל הוא סמל תוצני לפמר התהליכים הפנימיים. מכאן ברור כי המגמה המשיחתית עוברת בחזרה האר"י כולה מראשיתה ועד סופה, אבל אין לקבלת האר"י ענין מיוחד בהשית כי המשיח בתפיסה זו של המאולה אינו אלא מושג וסמל. נוכל לסכם בדברי הסיום של המחבר (קמ"ג): "... קבלת האר"י ענין סופה בחתולתה. מציאותו הנעלמה של הרע בתוך האולות מצריכה את התחלת ההויה את ששת ימי הראשית, ומציאותו הגלוייה בתוך העולמות מצריכה את האולת. את קץ הימים. התהליכים האלהים מן הצמצום ועד השבירה מתרחשים לשם ביעור הרע מתחומי

(12) ראה MITJM עמ' 28 ואילך.

1206 **Gide, Charles.** La colonisation sioniste. (Jérusalem, Kéren Kayémeth Leisrael), [1937]. 16 p. 8°. (Bibliothèque du Kéren Kayémeth Leisrael.)

מחצית ב' — מהדורה

1207 **Jerusalem. Museo della flagellazione.** Il Museo della flagellazione in Gerusalemme; note illustrative di P. B. Bagatti. Gerusalemme, typ. PP. Francescani, 1939, 157, [1] p., illus. 8°.

בראש המעטפת: Studio biblico Franciscano.

1208 **Lyon, Ernst.** Diabetes mellitus and the Jewish race. Jerusalem, L. Mayer, 1940. 32 p. 8°.

1209 **Magnes, Judah Leon.** Hard thinking — a university task; address by the President of the Hebrew University J. L. Magnes, opening of the term 16 Heshvan 5701 — November 17, 1940. (Jerusalem, typ. Azriel), [1940]. 12 p. 8°. תרגום מעברית.

1210 **Steinmatzky Publishing Company, Ltd., Jerusalem.** Hebrew for a shilling, specially prepared for H. M. Forces in Palestine. Jerusalem, (typ. Azriel), [1941?]. 64 p. 8°.

1211 **Ussishkin, Samuel.** Outline of Zionism, compiled by S. Ussishkin, Jerusalem, Steinmatzky Publishing Co., (Tel-Aviv, Dayag Press), [1941]. 79, [1] p. 8°.

1212 **Vilnay, Zev.** Steinmatzky's guide to Jerusalem and Bethlehem. With a map of the Old City seen from the Jaffa Gate and a general map of Jerusalem, written by Zev Vilnay. Jerusalem, Steinmatzky's Pub. Co., (typ. Azriel), [1941?]. 80 p., maps, plans. 8°.

תוך דרך תורת הארץ לאורך הבניית של הרע והקליפה.
הרבה הוא במחקר אך נשארו עוד שאלות רבות ותשר
בות המהות לבירור ומיצוי. ולא מבחינת של קבלת
הארץ בשלמותה בלבד אלא גם בתחומי נושא המיוחד
קורא הספר להרחבה: קבלת ר' ישראל סרוג לא
גדולה כלל. יש בה יתרונן, כי ע"י כך נתנה תמונה
ברורה של המסורת הלוריאנית האיתנות. ואולם יש
בה גם חסרון, שהרי קבלת ר' סרוג וכתה להתפשטות
ולהצלחה עוד בזמן שאת קבלת הרח"ו הכירו מעטים
בלבד. לפני שנפוצו כתבי הרח"ו נחשבה קבלת ר' סרוג
לקבלת הארץ ברא הדיעה, והם אח"כ לא הספידה את
השפעתה. רבים מן הענינים שפוזנו בספר הוארו בקבלת
ר' סרוג ותלמידיו באופן שונה לגמרי מאשר אצל
האר"י ותלמידיו האמתיים, והם מחכים עדיין להארה.
תחום אחר הוא בורות של בעית הרע בקבלה השבתאית
שיקפה מקבלת הארץ. ופיתחה אותה בכוונה המיוחד.
ולסוף ענין שלישי: בספר של תשבי וגליל פרטי
המיתוס הגרסטי שקם לתחה ביהדות במאה השש
עשרה. ונשאלה השאלה: איך קם והיה הדבר הזה?
מה הם המקורות הספרותיים ומה הם המניעים הנפשיים
שגרמו לכך?

ואולם עד שאנו מבינים משאלות על הרצוי מוטב
שנברך על המגמה ונסיים ביישר כוח למחבר על פעלו.
חיים וירשובסקי

1204 **Arce, Augustin.** Itinerario a Jerusalén 1703—1704 de Fray Eugenio de San Francisco; prólogo, extractos, resúmenes, notas y noticias de archivo del P. A. Arce... Jerusalem, Imprenta Franciscana, 1940, 4 p. l., 98 p., 1 l., facsim., pl. 8°.

מסעו של האב איגניו מסן פרנסיסקו לירושלים
בשנות 1703—1704; מבוא, קטעים, סיכומים, הערות
ורשימות מארכיון.

1205 **Ben Jaacob, Aron.** The new world order; tr. by Helen Osnat. Haifa, (typ. "Oth"), 1940, 42 p. 8°.

את המקור „סדר עולם חדש“ ראה ק. ס. שנה י"ט
ע' 5, שם גם תוכן הענינים והערך קצרה. ההוצאה
יצאה גם בצרפתית ובגרמנית:

Le nouvel ordre mondial. 42 p.; Neue Weltordnung. 49 p.

1219 דאנטי, ג'ימ דאנטי. القدس, طبع بمطابع
לארץ المقدسة, ١٩٣٨. ١٨٤ ص, صور. 80.

תרגום ערבי של הקמדיה האלוהית לדנטי מאת אמין
אבו שער. ירושלים, 1938.

1220 طوقان, أكرم. كتاب الحقائق الجبولة
بقلم أ. طوقان وش. إبراهيم.

Jaffa, typ. Zuhdi's Press, n.d. ٢٤ p. 80.

"אמתות בלתי ידועות", מאת א. טוקאן וש.
אברהמים. יפו, בלי תאריך. הופיע בזמן המאורעות
1939-1936. עמ' 20-24 מודעות.

1221 القاسم, أحمد. مبادئ تعليم الزراعة ...
تألف أحمد القاسم. جزآن ... القدس, طبع بمطبعة
المياه الحية, ١٩٣٦. ١٩٤١ م, ١٩٣٩. ١٩٣٩. ٩٦;
[٢], ١٥٦, [١] ص. 80.

"יסודות של הוראת החקלאות", מאת אחמד אל-
קאסם. ירושלים 1939-1941. חלק ב' נדפס בבית
הדפוס של בית היתומים הסורי. חלק א' בהמחזור
השלישי, חלק ב' מהמחזור הראשון.

1222 المصري, عبد الرؤوف. الترقيم والايقاع.
رسالة وضعها عبد الرؤوف المصري ابوزرق. طبعة
ثانية. القدس, طبع بالمطبعة العصرية, ١٩٣٧. ٣١ ص. 80.
"סימני הטיסוק וביטוי האותיות", מאת עבד אל-
ראוף אל-מצרי (אבו רזק) חרף שניה. ירושלים 1937.

1223 مؤتمر رؤساء بلديات لواء غزة. تقرير
مؤتمر رؤساء بلديات لواء غزة عن مشروع قانون
ضريبة الدخل ... المقدم الى مؤتمر رؤساء البلديات
العربية في فلسطين (المنعقد في دائرة بلدية يافا بتاريخ
١٩٣٧. ١٤). [يافا], شركة الطباعة اليابانية [١٩٤١].
١٤ ص. 80.

"החלטות של כנס ראשי העיריות במחוז עזה על
אודות הצעת מס ההכנסה שנתפרסמה בעתון רשמי
מס' 1101 מיום 1941/5/26. מוגשות לכנס ראשי
העיריות הערביות בא"י ביפו ביום 1941/7/13.

1224 هيكل, يوسف. القضية الفلسطينية. تحليل
وتقد. تقديم الكتاب بقلم ... محمد حنين هيكل
بك. يافا, طبع بمطبعة الفجر, ١٩٣٧. [٦=],
٢٩٢, [١] ص. صورة المؤلف. 80.

"השאלה הפלשתינאית, נתוח ובקורת מאת יוסף
היכל". יפו, 1937.

1213 Vrenski, Fjodor [pseud.] Mit
Schoenheit befleckt; Akkorde der Liebe;
zehn Gedichte. Jerusalem, (Weinfeld's
Printing Press), 1940. [13] 1. 80.

נדפס בצד אחד של הדפים נדפס במאה סופטים.

1214 Wahrhaft, Mordechai. Blue box the
bold, told and drawn by Mordechai Wahr-
haft, tr. by Lawrence Weston. Jerusalem,
R. Mass, (typ. "Graphica"), [1940]. 22 p.,
1 l. illus. 80.

1215 أبو سعدى, جبرائيل. الصرف والنحو
باسلوب حديث وضعه ج. أبو سعدى. الجزء الأول
للمعروف الابتدائية الأولى. الجزء الثاني النحو للصفوف
الثانية العليا. القدس, طبع بمطبعة الأرض المقدسة,
١٩٤٢. [٤]. ٨٠ ص; [٨], [٣]-[٢٨٧], [١] ص. 80.

דקדוק ערבי על פי שטה חדשה בשביל בתי הספר מאת
גבראל אבו סעדי. שני חלקים. ירושלים, 1942.

1216 جمعية تحسين حال المكفوفين في فلسطين.
تقارير الخس سنوات الأولى للجمعية تحسين حال المكفوفين
في فلسطين من سنة ١٩٣٢ - سنة ١٩٣٧ ...
القدس, طبع بمطبعة المساء الحية, [١٩٣٨] ٣٠
ص. 80.

"ד"ר ח' על חמש השנים הראשונות של החברה
לשפר מצב העורים בא"י, משנת 1932 - שנה 1937".
ירושלים [1938] מהמעטפת.

1217 حبوباء, الياهو. الدليل الحديث. كتاب
تعليم اللغة العربية... للطلاب ولتلاميذ المدارس العربية
تأليف الياهو حبوباء. طبعة ثانية مصححة. الجزء ١, ٢.
המורה החדש; ספר למד השפה הערבית למתלמידים
ולחלוצי בתי הספר העבריים מאת אליוט ח'ובב א.
מהדורה שניה ומתוקנת. חלק א-ב. 2 כרכים. חיפה
בית הספר לרמלי העברי; (ירושלים, דפוס "אשכול"),
חשיא-תש"ב. [4] 60; [4] 92 ע'. 80. שער חלק ב'
שוה במבצת.

1218 حديث الاذاعة. كتاب يحتوي على المختار
من الاحاديث المذاعة من دار الاذاعة الفلسطينية لعدد من
العلماء والادباء في البلاد العربية. الجزء الأول. القدس,
طبع بالمطبعة التجارية, ١٣٦١ - ١٩٤٢. [٧=],
[١], ٢٧٢ ص. صور. 80.

"טאגס הרדיו. ספר מכיל מבחר מהנאומים המשודרים
מבית השדרה וא"י מאת חכמים וסופרים בארצות ערב.
חלק 80 ירושלים 1942.

הספרות העברית והמדע היהדות

עתונים וקבצים

1225 קול הלבנון قول هلبون. בטאון הערער העברי בסוריה והלבנון. בירות, (דפוס ש. יצחק), תש"ב — 1941. 8°. מצויר. מהמעטפת. — בראש השער: הסתדרות "מכבי" סוריה והלבנון. המרכז הארצי. — תכנית, החופשה לא נזכרת. גל' א' יצא ברטובה עברית וערבית. "העתון הראשון בסוריה והלבנון המופיע בשפה העברית" (מהדברי המערכת).

1226 ארגענטינער ייווא-ידיעות. בועטאס איירעס, ייווא. צענטראלע ביבליאטעק און ארכיוו. 1942. 8°. עם מדור ושער נוסף בספרדית: Informaciones del Instituto científico judío (דוריחות ז'). גל' א' יצא ביטאון.

1227 ארגענטינער ייווא-שריפטן. האלבאר כרך 1. בועטאס איירעס (דפוס "Cultura") 1941. 184 ע'. 8°. = ארגענטינער ייווא-ביבליאטעק. גומער 1. התכן: ב. לעווין; דער. איד אין ארגענטינע אין 17טן י"ה. ת. פאוערלוקעס; שטערבלעכקייט ביי די יידן פון דער שטאט בוענאסאיירעס (1917—1928; בספרדית ראה ק. ס. שנה י"ח ע' 266). ש. י. הורוויץ; די קאאפעראציע אין די יידישע קאלאניעס אין ארגענטינע. ש. ראשענסקי; י. ל. פרצעס באציאונג צו ארגענטינע. א. באב; די ערשטע פריווילעגאציע פאר יידן צו באזעצן זיך אויפן דרום-אמעריקאנישן קאנטינענט. י. לאסעו; זכרונות פון דער קאלאניזאציע אין בענע-ראל ראקא. ב. איסאעו; די ספרדים אין בוענאס איירעס. ש. פישער; ווי אזוי קינדער רידן.

1228 דער בוכהאלטער. ארויסגעגעבן פון דער בוכהאלטער-געזעלשאפט אין ווילנע... אויגוסט 1937. ווילנע, (דפוס "Express"), 1937. 44 ע'. טבלאות. 8°. חד-פעמית. העורך: ט. יעזערסקי.

1229 ביאליסטאקער שטערן; ארטאן פון ביאליסטאקער געגנטלעכן און שטאטישן קאמיטעט פון ק. פ. (ב) וו. און פון געגנטלעכן און שטאטישן אויספירקאמיטעט. [ביאליסטאק], 1940. 2° גדול. תכנית החופשה לא נזכרת. בומנים שונים ורופע כל יום, או אחת ליומים, או אחת לארבעה ימים. העורך

האחראי: ב. שלמאן. גל' (78) 18 צווייטער יארנאנג יצא 27 ביטאון.

1230 ניי טעאטער; פערזאלישע אייסטאטע פון דער אידישער וואלאמישער סטודיע (אידראמאט) פאר טעאטער, קינא, מוזיק און מאלעריי. (בואנאס איירעס). 1935. 4°. מצויר. על המעטפת השמאלית שער נוסף בספרדית. תכנית החופשה לא נזכרת. גל' א' יצא בפברואר 1935, דל' — ביחני 1936.

1231 די סידינער יידישע נייעס. Sydney, (י. רובינשטיין) הוצ"ט 1939. 2° גדול. "Incorporating 'The Australier Leben'". שבועון. גל' א' יצא בכ"ט בסיון 16 ביוני, יוצא גם באנגלית; ראה להלן מספר 1241.

1232 פאסיפיק; חודש-שוורטאל פאר ליטעראטור, קונסט, קריטיק און קולטור-פראגן... סאנטאמאטישילע. 1938. 8°. העורך: משה דוד גיסער. חוב' א' יצא בנזכבר. מהמעטפת. על המעטפת השמאלית שער נוסף בספרדית.

1233 פעטיט. ניו יארק. 1940. 8°. דיוון. גל' א' יצא ביטאון.

1234 די צוקונפט. באנד 47. חמ" 5: יוביליי-גומער 50 יאר 1892—1942. [ניו-יורק], מאי-יוני 1942. [1] דף 259—384 ע', פורטרטים. 4°. קבץ מאמרים ושירים על "די צוקונפט" וענינים הקרובים אליה. ע' 344—355: י. ישרון; 50 יאר צוקונפט (ביבליא-הראמישע סטאטיסטיק).

1235 Blau Lajos talmudtudományi társulat. Evkönyv, 5700—1940. VI: Emlékkönyv Dr. Hoffer Armin professor het-venedik születésnapjára. Budapest, A Társulat intéző bizottsága, 1940. 3 p. l., 138, 58 p. [1] l., portr., 8°.

עם מדור עברי ושער עברי נוסף: חסד לאברהם; ספר היזבל לכבוד הרב הפרוס ד"ר אברהם האפפער, מורה בבית המדרש לרבנים בבוארפאש ליום ומלאו לו שבעים שנה. יוצא לאור בתמיכת צווק העוועזש, יחיאל מיכל הכהן גוטמן, י. שמואל לאווינגר ע"י ועד הפועל החברה למדעי

1241 The Sydney Jewish news, Sydney, 1939, 20. גדול.

שבועון, גל' א' יצא ב' 167 בעליל.
"Incorporating 'The Australier Leben' and
'Australian Jewish news'."
יצא גם ביוזית; ראה לעיל מספר 1231.

1242 Zsidó hitélet, Miskolc, 1938, 80.
"חיים דתיים יהודיים", מופיע 10 פעמים בשנה.
העורך האחראי והמזל: Klein Károly, גל' ב'-ג.
של שנה ב' יצא בפברואר-מרץ.

1243 Zsidó jövő; irodalmi és társadalmi
havi folyóirat. (Satu-Mare), 1930, 40.
ירחון. — גליון א' יצא בספטמבר 1930. הגליון
האחרון שביצע: יוני-יולי 1940.

ביבליוגרפיה ותולדות הכמת ישראל

רייכקינד, י. לאת ולזכרון... עיין מס' 1344.

1244 Bloch, Joshua, Hebrew printing in
Naples. New York, The New York Public
Library, 1942, 28 p., facs, 80.

גרסא תחילה בבלטין של ספרית גירידיק.

1245 Friedland, Abraham H[yman].
Jewish culture in Palestine: literature.
New York City, Education Department,
Zionist Organization of America, 1938, 80.
= Zionist education series, no. 8.

סקירה קצרה מאד על התנועות היהודיות בשדה
הספרות והמדע בא"י מונח הכפיש הגרמני ואלן.

מדע המס קרא

1246 ויס, יקותיאל. ספר דבש וחלב:
באורים ורעיונות על משלי... מאת... יקותיאל
וייס... תבא לדפוס... עיי' בנו הדיר חיים יעקב
וילה. בצירוף "פנס-משפחה" "חיי יהודי שלם"
מחיי הרב המחבר וביתו מעובד עיי' צבי יהודה
רבינוביטש. באיטס איריס, (דפוס F. Keller-
mann), תש"א. XXXV, 706 ע"י [1] דף פורטרט.
40. "חיי יהודי שלם" שער מיוחד.

1247 Balázs, György. Egy feltárt bibliai
város. Budapest, (Vac, typ. Berger), 1940.
115, [1] p., 1 pl, 80.

התלמוד ע"ש י. א. בלוי ו"ל. בודאפשט, ת"ש. — ראה
גם ק. ס. שנה ט"ו ע' 315. התכן: החלק ההונגרי:
א. ורסווימר: ד"ר א. האפפער. י. בקובין: מורנו
ורכנו א. האפפער. ד. פריד: השקפת היהודים הקדמונים
על מחמד. א. וינבר: שירת חול של ראב"ע. י. סקל:
העצות בלשונות בפירוש הרשב"ם על התורה.
ל. הרשקובין: תרגום של מלכים ב'. י. בקובין:
המסקנות ההברותיות שאפשר להסיק מסוסי ינאי.
ח. סקל: משבר הספרות היהודית. י. טייכמן: הגוונים
בתנ"ך. ש. גרוני: עבודתו הספרותית של א. האפפער.
בצירוף ביבליוגרפיה. י. לב: הנחשת (בגרמנית). —
החלק העברי: ד. פריד: ברכת התלמידים. י. מ. הכהן
גוטמן: התלמוד הסביבתי. ד. העלער: פשט, פשיטותא,
משטא דקרא. י. גאלדברגער: דברי ישוב. א.
העוועשי: שאלת הנבואה. ד. ש. לאוויגר: כתבי יד
שבספרית בית מדרש לרבנים בבודאפשט. א. שייבער:
פתרון אופן נחש בלתי מפורש.

1236 Cultura; revista lunara. [Bucu-
resti], 1937, illus. 40.

"תרבות". ירחון. העורך: Horla Çarp. גל' א'
יצא במאי.

1237 Erdélyi zsidó évkönyv. 5701
1940—1941. VI. Evfolyam. Kolozsvár,
[1940], 160 p., illus. ports, 80.

ספר שנה יהודי ד"ר.

העורכים: Lövy Ferenc, Lax A. Salvator.

1238 JDC bulletin. Issued by the
American Jewish Joint Distribution Com-
mittee. New York, 1938, 40. illus.

תכיפות הדפעה לא נזכרה. גל' א' יצא כ"ז בינואר,
ג' — 30 בספטמבר.

1239 A Magyar zsidók lapja. Budapest,
A magyarországi izraeliták országos iro-
dája, 1939, 40.

"עתון היהודים ההונגרים יו"ל ע"י הלשכה הארצית
[ההונגארית] של הישראלים בהונגריה". שבעון.
העורך: Ballagi Ernő. גל' א' יצא כ"ז בינואר.

1240 Orthodox zsidó ujság. Budapest,
Magyarországi aut. orthodox izraelita hit-
felekezet központi irodája, 1939, 40.

"עתון יהודי אורתודוכסי יו"ל ע"י הלשכה המרכזית
של הקהילה האורתודוכסית האורתודוכסית הישראלית
בהונגריה". ח' שבועון. העורך: Reiner Imre. גל' א'
— יצא כ"ז בינואר.

אלהן. עורך ראשי ברוך אהרן פופקא... גיריורק.
(רפוס האחים שולוינסקי) תשי"ב [3] דף 137. [1]
74 ע' [3] דף פורטרטם. 8° עם מדור אנגלי.

שער וסוף באנגלית: Ejdenu; memorial
publication in honor of Rabbi Dr. Bernard
Revel... New York, 1942. מאמרים על הרב
רבב זיל בעברית ובאנגלית (ביניהם כיולוגרפיה של
כתביו, ע' 21-26), חדושי תורה (ע' 39-137).

1255 ברב, יוסף אריה ליב. ספר בית
המלך; חידושים וביאורים על ספר משה תורה...
לרבנו משה בן מימון... אשר הכינוהו...
יוסף ארי ליב בלאזמאדור נחום בויס... חלק א: על
הלכות יסודי התורה וחלכות העות וקצת מהלכות
תלמוד תורה לובלין, "מפיצי אור המאיר", תרצ"ה.
[2] דף 122, [2] ע' 2°.

1256 הרשברג, אברהם מרדכי. ספר מה שבת
הקדוש; כולל חידושים וביאורים בפסול וסברא
על עניני מחשבה בקדשים. חובר מאתי אברהם מרדכי
הערשבערג... חלק א. לובלין, "מפיצי אור המאיר",
תרצ"ה. [4] דף 114, [2] ע' 2°.

1257 שיק, מרדכי בן חיים צבי. ספר מה קרי
מרדכי... על שלחן ערוך אבן העזר הלכות קדושת.
החזקים הביאורים ששים קרי לב. מאתי מרדכי בלאז
היר חיים צבי שיק חלק א. St. Louis, Salz &
Gellman Pub. Co., תרצ"ה [1] דף 88 ע' 4°.

1258 Langer, Jiri. Talmud (ukázky a
dejiny). Praha, Kulturní komise Svazu
Cechu Zidu v CSR, 1938. 47 p. 8°.

= Vydává Svaz Cechu Zidu v Českosl. Repub-
lice, svazek 4. "תלמוד; דוגמאות מותרות ותולדותיו".

1259 Russell, Charles L. Light from
Talmud מאור התלמוד. New York, Bloch Pub.
Co., 1942. LV, 200 p. 8°.

300 פתגמים מיםרות וברכהכמה מן התלמוד
במקורם ובתרגומם האנגלי עמוד מה עמוד.
מלבד אלה עיין גם בדפוס א"י מס' 1097, 1103, 1116,
1118, 1134, 1140, 1157, 1158, 1173, 1179, 1184.

מדע הדת. פילוסופיה יהודית

1260 כהן, צבי. אידישקייט פארן מאדערנעם
אידיש. די גרונד-פראבלעמען אין צילן פון דער באווע-
גונג "ניי-אידישקייט". ניו יארק, פארלאג סטיי ביי דער
"ניי אידישקייט" צענטראלע. (1941). 48 ע' 8°.

A lachisi (tell-el-duweiri)
4satások archeológiai és epigráfiai eredményei.
"עיר תל-לכיש" שנתגלתה (הוצאות ארכאולוגיות
ואפיקרפיות של חפירות לכיש)".

1248 Bible. tr. English. Selections. Gems
of wisdom from the Bible, comp. and ar-
ranged by Jacob M[eyer] A dison. Fore-
word by Donald G. Lothrop. Boston, The
Compiler, 1930. 4 p. l., 99 p. 8°.

בסוף הספר (ע' 85-99) מפתח לפי הענינים.

*1249 Bowen, Barbara (Macdonald).
Strange scriptures that perplex the western
mind clarified in the light of customs and
conditions in Bible lands. Grand Rapids,
Mich., Wm. B. Eerdmann, 1940. 7, 11-98
p., illus., pl. 8°.

1250 Buber, Martin. Zur Erzählung von
Abraham, [Breslau, 1938]. 19 l. 8°.

הדפסה מוקדמת מכר mgwj שסודר ולא הופיע
בגלל סמירת כל העתונות היהודית בגרמניה אחרי
"מאורעות" ג'מבר" 1938.

1251 Engelson, Suzanne. La brèche
ouverte sur l'infini; l'enseignement vital du
Pentateuque. Genève, typ. J. Guerry, (1940).
2 p. l., 7-74 p. 8°.

1252 Pope, Mark Cooper. Israel speaks.
Boston, The Christopher Publishing House,
(c1940). 107 p., 2 illus. (incl. facsim.) 8°.

A vindication of the character
of Jacob.

Sergeant, G. From Egypt to the Golden
Horn... עיין מס' 1320.

1253 Vance, John A[dam]. The natural
way to live out our days; or, The Bible and
science on health and long life. .. Riverside,
Calif., Truth Publishers, (c1939). 255 p.,
port. 8°.

מלבד אלה עיין גם בדפוס א"י מס' 1093, 1195,
1200, 1199.

תלמוד ומדרש, ספרות רבנית

1254 אידנו; ספר זכרון מוקדש לזכר רבנו
הגאון ד"ר דוב רבב, זצ"ל, ראש ישיבת רבנו יצחק
אלהן. יוצא לאור על ידי תלמידי ישיבת רבנו יצחק

1265 מיטשאל שלמה בן מרדכי אריה.
ספר דרך התורה הגורם חיים וברכה פרנסה והצלחה
הכל טוב... אויף זשארגאן. חובר מאתי מיטשאל
שלמה בן מרדכי אריה חופ"ק מעלניצא... (Lublin,
דפוס Sznajdermesser), תרצ"ו. 27 ע'. 8°.

1266 Haggadah. Hagada sel Pesach
orânduirea... și explicatiile... "seder"-ul-din
primele doua seri ale Pastelui, II, Pastele
— sarbatoarea libertatii un studiu intro-
ductiv despre Paste de Em. H o e n i g.
Piatra- N., typ. "Record", (introd. 1937).
20 p. 8°.

המדה של פסח ברומנית עם מבוא מאת אהרן הניג.
מלבר אלה עיין גם בדפוסים א"י מס' 1188, 1192.

היסטוריה והמדעים הקרובים אליה

1267 הדאָר שנה כ"א גל' כ"ז (תתרח"ס): גליין
רב סעדיה גאון. ניריורק, י"ג בסיון תש"ב.
ע' [433]—[455] 1 ע'. 4°. יצא למלאת 1000 שנה
לפטירתו של רס"ג. התוכן: א. ל: לזכר רס"ג.
ש. רונשפלד: רס"ג ומלחמתו בקראים. ש. ק. מירסקי:
רס"ג ויצירתו. ד. פרסקי: מסעדיה ועד הגה. איתמר
אלבונג: ר' סעדיה הסופר והלוחם. ירחנן טברסקי:
רס"ג ותקופתו. ג. גלאזר: יסוד הויכוח בשיתת רב
סעדיה. ב"צ. בוקסר: ר' סעדיה בפירושו לתנ"ך.
שמואל קרויס: ר' סעדיה — מאן העברית. ש.
רונשפלד: ר' סעדיה אבי הבלשנות העברית. מ. ג. גלן:
רס"ג כאגודת-עם. ע. כרעזא: הלשון העברית של
רס"ג.

1268 ריון, מרדכי זאב. דפים מפוסקסו
של "ראבי" ; רשימות בקורות זכרונות ומספסו
עליהם: זאב אשכנזיגריפה ועוד כתבים ברוקלין.
ניריוורק, האחים שוליונגר, 1941. 389. [2] ע'. פורטרט.
8°. שער מסף באנגלית.

ארגענטינער ייווא-שריפטן: תצי שנתון. עיין
מס' 1227.

1269 טוירנט יאר פינסק; געשיכטע פון דער
שטאט: הער יידישער ישר, אינסטיטוציעס סאציאלע
באוועגונגען, פערזענליכקייטן, געזעלשאפטלעכע טועה.

1261 Cournos, John. An open letter to
Jews and Christians. New York, Oxford
University Press, 1938. 183 p. 8°.

„גורל הקדושות והעצרות קשור זה בזה. על היהודים
לעשות רביקה ל... ענין ישר". הוצאים צריכים ללמוד:
כשם שגורב עצים לא יראה היער כך גם הם לעתים
תכוסות אינם רואים את אלהים בגלל ישר". (מדוקדמה).

1262 Goldman, Solomon. El pensamiento
judío y el universo. (Traducción... del inglés
por León Dujovne). Buenos Aires, Editorial
Israel, 1940/5701. 3 p. l., [9]-228 p., 1 l. 8°.

= Biblioteca Israel. Serie 1940. No. 12.

בראש השער: Salomón Goldman: את המקור ראה
ק. ס. שנה י"ד ע' 39; שם גם תוכן הענינים. את
התרגום העברי ("היהודי והעולם") ראה ק. ס. שנה י"ז
ע' 136.

1263 Newman, Louis Israel. The Jewish
people, faith and life; a guidebook and
manual for newcomers into Judaism and
candidates for confirmation prepared and
compiled by Louis I. Newman.. Pt. [1]-3.
3 pts. in 1 v. New York, [Bloch Pub. Co.],
1940. [300] j. 4°.

בוקטוגרף מכתב-מבוא בצד אחד של הדפים.

"Some tentative essays and outlines preli-
minary to the publication of a printed volume
under the same title".

מלבר אלה עיין גם בדפוסים א"י מס' 1172, 1174.

קבלה וחסידות

עיין בדפוסים א"י מס' 1143, 1148—1150, 1191.
1203, 1192.

תפלה ועבודה דרשות ומוסר

1264 בריטניה הגדולה. משרד הרב הכולל.
סדר תפלה ותחנונים בבית-המלך יר"ה
לחשודת אנשי צבאותינו וצבאות אנשי בריטניה, יום א
כי תבוא הוא שנים אחרי תולדת המלחמה, שנת אז
תקרא ד' יענה לפ"ק. A service of prayer and
intercession in connection with the second
anniversary of the outbreak of hostilities...
London, Office of the Chief Rabbi, 1941. 8 p.
8°. עברית ואנגלית עמוד מול עמוד.

Zagreb, (Tiskara merkantile), 1938, 50 p. 80. = Biblioteka "Zidov", knjiga 10.

"קיצור ותולדות היהודים באיטליה לפי דוכוב".

1271 Galanté, Abraham. Appendice à l'ouvrage Documents officiels turcs concernant les Juifs de Turquie. Istanbul, Imprimerie Hüsnütabiat, 1941. 46, [1] p. 80. את הספר ראו ק. ס. שנה י"ז ע' 347.

1272 Glesinger, Lavoslav. Amatus Lusitanus i njegov liječnički rad u Dubrovniku (1556—1558) (prilog dubrovačkoj medicinskoj i kulturnoj historiji). Zagreb, Biblioteka jevrejskog narodnog kalendara, 1940. 1 p. 1, 5—110 p., pl. (incl. facsimis, ports.) 80.

"אמטוס לויטנס והעולתו הרפואית בדוברובניק".

1273 Hamburg, Deutsch-Israelitische Gemeinde. Beerdigungs-Brüderschaft. Festschrift zur Feier des 125 jährigen Bestehens der Beerdigungs-Brüderschaft der Deutsch-Israelitischen Gemeinde in Hamburg. [Hamburg, 1937], 1 p. 1, 5—46 p., pl., port. 80.

מחבר: S. Goldschmidt s.A.: Die Aufgabe der Chewro. E. Duckesz: Der Grindelfriedhof. Ueber die bedeutendsten rabbinischen Persönlichkeiten auf dem Grindelfriedhof. E. Frank: Chronik der Beerdigungsbrüderschaft (1812—1937).

1274 Jewish Welfare Board, Rashi (Rabbenu Shlomo Itzhaki) program material and suggestions for the observance of the 900th anniversary of his birth 1040—1940 4800—5700 prepared and issued jointly by the National Welfare Board, Jewish Education Association and the Associated Talmud Torahs of Philadelphia, 1940. [New York?], 1940. 2 p. 1, 75 numb. 1, 40.

המעטפות והקטורים מכתבי-ימנה בדבר אחד של הדפים הספר נועד לשמש בבתי-ספר, מועדונים, תלמידי לימוד וכו', כולל גם מדור עברי (ע' 52—66).

1275 Klausner, Joseph. Quand une nation lutte pour sa liberté (essais d'histoire juive); adapté de l'hébreu par Samuel Nissenbaum. Le Caire, S[amuel] N[issenbaum], 1940. 6 p. 1, 17—146 p., 1 l., port. 80.

פינסק איבער דער וועלט. אינטער דער וועלטאקציע פון ב. האפמאן (צברון). ניו יארק, (פינסקער כרענוש 210 ארבעטערדיגע, Combo Press, 1941. XV, 500 ע', טבלאות, מפות, פורטרטים, תמונות. 40. התבן: העורך: פארווארט. ה. האניק: פינסק און איר פארמאגטעניס (1799—988); די געשיכטע פון יידן אין פינסק (1506—1921); די געשיכטע פון דער יידישער ארבעטער באוועגונג אין פינסק. הג"ל וק. קאפלמן: דער בונד. י. וועלעוואקאו, ש. ליאו און ש. ל. שניידערמאן: עפיוואן און מענטשן אין דער פינסקער ביהמ"ד באוועגונג. ה. פראנק: ציוניסטן סאציאליסטן ("עסעס"). ק. בוטעל: לינקע פועליציון. א. ווינער: צעיריציון — פועליציון. א. ג. פערלמאן: די ציוניסטישע באוועגונג אין פינסק. ה. האניק: פינסק אין דער וועלט-מלחמה און אין די איבעראנגעצייטן. ג. פערמאן: אויפן שוועל פון א נייער תקופה. ש. ל. שניידערמאן: פינסקער קדושים. ג. פערמאן: יידן אין וויטשאפטלעכן לעבן פון פינסק פאר די לעצטע 50 יאר. י. האסעלעוויץ: פינסק א יידישער אינטערנאציאנעלער. ז. סידליק: דער פינסקער יידישער האנדלערקער. ג. פערמאן: די ייד. לאנדווירטש. קאלאניע. "איוואניק". א. פערמאן: דאס באוועגונג אין פינסק. וק. קאסאד: דער פינסקער רבנים. ש. האנדערמאן: פינסקער קהלה (1921—1938). אינסטיטוציעס אין פינסק. ה. האניק: פאלעסטיק. פינסק איבער די וועלט: פינסקער פערזענלעכקייטן (64 בייגריפטות, בייגריפן של הרב מ. אויסערבסקי אחרון איינבערג. ב. האפמאן, חיים ווייצמן ואחריו משה ויחאל, ח. צמירנסקי (ר' מרדכי), ש. י. יערבסקי, ג. לעווין, שאול ליכטמן, צ. ה. פליאנסקי, י. גידיץ, ברוך הלוי עפשטיין, י. א. סילאקוב, י. קרני, ש. רונדבוים, אברהם חיים רונדברג, נתנאל רטנף, הרב י. ריינס, ושמ"ר (ג. ו. שיינקין)); אינסטיטוציעס און באוועגונגען (באמירק); קארליטער חסידישע דינאסטיע אין אמעריקע: גבת — קבוצה אויף נאמען פון די פינסקער קדושים (באת חיים גבת); פינסקער טוער אין ייד. געוועלשאפטלעכן לעבן אין אמעריקע (מאת ש. ל. שניידערמאן); פינסק אין אמעריקע. ביבליאגראפיע (ע' 453—454). ווער אין ווער.

1270 [Dubnow, Simon Markovich], Kratak izvod iz istorije Zidova u Italiji po Dubnovu priredio A[leksandar?] L[icht?].

Spanish and Portuguese Congregation of London illustrated by facsimiles of documents ed. by Lionel D. Barnett. . . pub. by the Board of Elders of the Congregation. Pt. 1: The early history of the Congregation from the beginning until 1800. Oxford, Printed at the University Press by John Johnson, 1940, 4 p. l., 62, [1] p., facsim. 40.

1279 **Munkácsi, Bernát.** A nyitrai, nagyváradi és budapesti M u n k - család, valamint a nyitrai, nagytapolcsányi, balasagyarmati, nagykanizsai, szentesi és budapesti F e l s e n b u r g-család genealógiája: ősök és ivadékok; összeállította Munkácsi Bernát, kiegészítette, átdolgozta és sajtó alá rendezte Munkácsi Ernő. Budapest, (typ. F. Gewürz), 1939. XI, 230, [2] p., pl. (incl. port., facsim.) 80.

= Magyar zsidó családok genealógiája, közzéteszt az Országos Magyar Zsidó Múzeum. Kötet 1.

ההקדמה בעברית. שער נוסף בעברית: שלושלת היוחסין של משפחת מונק ומשפחת פלוצניבורג אבות ובעים. נוסף ומסודר ע"י... דוב בער מונקאשי ז"ל. עבר וחדשם והוא לא קדום וע"י... משה מונקאשי בודאפשט, ת"ש.

1280 **Nebel, Abrahám.** Vázlatok a zsidó nép kereskedelmének történetéből. Eredeti forrásművek s segéd munkák nyomán összeállította Nebel Abrahám. Cluj, n.p., 1939. 48 p. 80. "קיום לתולדות המסחר של העם היהודי".

1281 **New York. Institutional Synagogue.** Jewish oddities. New York, Institutional Synagogue, 5699—1939. 32 p., illus. 80.

לקט עניינות מעניינות ובלתי ידועות מתוך ההיסטוריה היהודית, בפרט בארצות הברית של אמריקה.

*1282 **Oesterley, William Oscar Emil.** Jews and Judaism during the Greek period; the background of Christianity. New York, Macmillan, 1941. X, 307 p. 80.

שם המקור: כשאומרת נאחמת על חרותה ראה ק. ס. שנה י"ז ע' 32; שם שרש החסן. התרגום מקוצר.

1276 **Lincoln, F[redman] Ashe.** The starra; their effect on early English law and administration. London, Oxford University Press, 1939. XVI, 152 p., facsim. 80.

המחבר מנתח שמורות שונות, חזוים בין גורמים ויהודים באנגליה משנות 1070—1290, ועד הנידוש. השמורות האלה נכתבו כלם או מקצתם גם בעברית. המחבר השתמש בחומר שנמצא בכנסיות ובספריות — דרך אגב יש כאן ידיעות על מצב המשפטי והכלכלי של היהודים באנגליה בימים דהם.

התכן: The Starra. The King and the Jews. The Jews and the Church. The feudal system. Mortgages. Assignments of debts. Fines. The Exchequer of the Jews. The chest of the chirographs. General haziness of the common law. Influence of Jews on the law.

1277 **Loewe, Louis.** The Damascus affair; diary of Louis Loewe, July-November 1840. Foreword by Shemtob Gaguin, prefatory note by Herbert Loewe, introduction by Paul Goodman. Ramsgate, Montefiore Theological College, 1940—5701. 70, VIII p., ports. 80.

= Y e h u d i t h ; the organ of the Lady Montefiore Theological College, Ramsgate. Vol. 1. no. 3.

עם ושער ועברי מיוחד: יהודית: קובץ דברי שנותי של ישיבת אהל משה ויהודית בראשית כולל בו מאמרים בעברית ובאנגלית לתורה ולמנהגי היהדות ע"י העורך... שם סבתו באגין... יצא לאור ע"י אנשי ועד הישיבה. כ"א מחברת ב' תש"א. — ההקדמה של שם טוב באגין בעברית, והשאר באנגלית.

יחזנו של ד"ר אליעזר הלוי (לוח) מוכרים של ספר משה ויהודית במוסדיו במסעם לארצותיהם ולקושטא בענין עלילת דמשק. הימין מתפרסם כ"י למלאת 75 שנה של הקולות ברימסגט. שהמחבר היה ממנהל הראשון. המ"ל של הספר הרבס לוח, נכר המחבר, מת בטרם יצא הספר לאור.

1278 **London. Spanish and Portuguese Jews' Congregation.** Bevis Marks records being contributions to the history of the

Brainin's Canadian memoirs. L. M. Benjamin: Some Jewish writers in Canada. H. Neamtan: Jewish attendance in Protestant schools. Vital statistics. Jewish world organizations. N. H. Goodrich: Literature of Nazism in the U.S. Jewish communities (p. 293—343). Jewish bibliography (p. 344—349). v. III.: N. Bentwich: The Anglo-Jewish community in the war. The War Effort Committee of Canadian Jewish Congress. B. G. Sack: A historical opportunity forfeited. J. M. Gibbon: The Hebrew and Canada. I. Rabbinovitch: Common musical elements in Jewish and French-Canadian folk song. A. Revusky: Palestine in 1940—1941. E. M. Levy: The Jews of South Africa. I. M. Wright: The Jews of Australia. I. Lourie: Jews in South and Central America. Statistics: Immigration to Canada, to U.S. C. Adler: "War duties". V. Grossman: G. Brandes. Sch. Wiseman: R. Jehuda Halevi. Books (p. 279—85). Jewish world organizations. Communities. Canadian Jewish Publication Society.

1287 Cohen Israel, Polish Jewry under Nazi tyranny. In: The Quarterly review, No. 551, January, 1942. p. 48—61. 80.

1288 Goldelman, Salomon, Zsidó nemzetgazdaság; bevezetés a cionizmus elméletébe. Fordította Mózes László. Timisoara, Erdélyi cionista kulturközpont, 1939. 1 p. l., 5—60 p., 1 l., diags. 80.
הכלכלה הלאומית היהודית. את המקור הגרמני ראה ק. ס. שנה ט"ו ע' 469.

1289 Goldstein, Israel. Toward a solution. New York, G. P. Putnam's Sons, (c1940). 345 p. 80.
קובץ מסות והרצאות מחולק למדורות אלה: General. Jewish. Zionist. Studies in background. In memoriam.

1290 Halevy, M[eier] A[braham]. "Mi-siunea rabinului"; cuvântare rostită, în sedinta comitetului central al uniunii comunitatilor evreesti din vechiul-regat, în ziua de 21 Ianuarie 1940. Bucuresti, (typ. „Cartea de aur”), 1940. 12 p., 1 l. 80.

1283 Posener, S. Adolphe Crémieux, grand citoyen français, grand défenseur du judaïsme; essai biographique. Paris, Editions de La Terre retrouvée, 1939. 86, [1] p. incl. port. 80.

קצור ספרו הגדול של המחבר (ראה ק. ס. שנה י"א ע' 327) בחוססת ידיעות על יחסו של כרמיה לארץ ישראל היהודית.

מלבד אלה עיין גם בדפוסים א"י ומס' 1136, 1141, 1142, 1154, 1157, 1159, 1163.

עם ישראל בהווה

1284 שובן, נ. צוהשען קריג און פרידען. טאראנסא, זשורנאל פריס, 1939. 324 ע'. 80.
התבן: די אנטוויקלונג פון באדערנע מלחמות. קעמפער און טרוימער פון א לאנג דויערענדען וועלטספרידן. איבער פעלקער און לענדער. — פריקס בעניני יהודים: רעליגיע אין דער ראליע פון קריג און פרידען (ע' 41—46). די שאפונג פון מאנדאטען סיסטעם דורכ'ן פעלקער בונד (ע' 138—142). על א"י. מכת דער אידען פראגע (ע' 255—257).

1285 Arsene, Maria. Iuda; scrisoare tânărului nationalist discursul unui Huli-gan, Svastica, se caută un "erou". Cu o pre-fata de Tudor Teodorescu-Braniste. [Bucarest], "Adeverul", [193-]. [3]-65, [1] p. 80.
מאמענטות — יהודה; מכתב אל הנוער הלאומי. גאוס חולמן סוסטיקד. — להגנת היהודים.

1286 Canadian Jewish year book, v. II-III, 5701—5702 1940—1941, 1941—1942. 2 v. Montreal, Canadian Jewish year book reg'd, (1940—1941). 352 p., diags., facsim., ports., tabs.; 351 p., illus., notes, ports., tabs. 80. Editor: Vladimir Grossman.

את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ז ע' 351.

מחבר: v. II.: V. Grossman: Our war. S. Hayes: Jewish refugees in Canada. C. Hayward: Legal status of refugees. J. W. Pincus: Constructive refugee work in the U.S. The refugee settlement in the Dominican republic. H. M. Arnoni: The first Jewish settlers of Ottawa. S. Belkin: When Brainin was a Montrealer.

1297 Simpson, William W[yann]. Jews and Christians to-day; a study in Jewish and Christian relationship. London, The Epworth Press, (1940), 85, [1] p., 1 l. 80.
(The Social service lecture, 1940).

סקירה קצרה ועל האנטישמיות בעבר ובהווה ועל מצב היהודים. המסקנה: דרושה הבנה הדדית בין הנצורים והיהודים באירועים השונים האחרונים, שבהם התקופה שתי החזות ע"י שונא משותף, מכשירים את הקרקע להבנה זו. — למפעל היהודי בא"י מתחייב המתבר באותה רבה.

1298 Welfare Council of New York City. Research Bureau. The youth of New York City, by Nettie Pauline McGill and Ellen Nathalie Matthews of the staff of the Research Bureau... New York, The Macmillan Co., 1940. XXVI, 420 p. incl. tab. 80.

המחברות מעריכות את מספר תושבי עיר ניו-יורק בגיל הצעירים (כ"ו—25) במיליון איש, מדם 310 אלף יהודים. על היהודים מדובר בעמ' 11—18, 60—62, 241, 333—335, 343.

צינונות וידיעות ארץ ישראל

1299 ראזענטאל, ז[למן]. אינדוקטור לאנד; רעפארטאזשן (Chisinau), "סרינט סון יידישן בוך", 1938, 223, [1] ע' 80. הספר כולל 50 רשמיות, שפרסם המתבר בעתונים עבריים ויוונים אחרי בקורל בארץ ישראל בשנת 1924 ו-1934.

1300 Antifa. Palestine. Les troubles sanglants en Palestine 1938. Bruxelles, (typ. Imprimerie polyglotte), 1936, 103 p. 80.

הזכיר של "אנטיפא" (אנטיפשיסטי) שמשלח באוגוסט 1936 לועד העולמי למלחמה נגד המלחמה והפשחים, אליה הבינלאומית נגד האנטישמיות והנציות, לאינטרנציונלים הסוציאליסטי והקומוניסטי.

1301 Bein, Alex. Miscarea sionista; istoric si realizari. Bucuresti, Editura Cartea, [1939?] 2 p. l., [3]—79 p. 80.

להתעקף הציונית כשלושה ובהמשכה. עם הקדמה בשם אדום כהן.

"יעדו של העם"; טאום שטאמר כישיבת האדוק המרכזי של התאחדות הקהלות היהודיות של רומניה הישנה ביום 21 בינואר 1940.

1291 Horwath, Edmund J. Why anti-Semitism? Written for both gentiles and Jews as a revelation. New York, The Bass Publishers, 1940, 40 p. 80.

המחבר, אחיה אמריקאי נוצרי-קתולי מהומבריה מתנגד מאד לאנטישמיות.

1292 Humanity guild. Shall truth prevail? An exposé of intolerance. (New York, Humanity Guild, c1939), 31, [1] p. 80.

נגד האנטישמיות בארצות הברית.

1293 Jonker, Abr. H. Israel, die sondebok, [Kaapstadt?], Uitgegee deur Central News Agency, Ltd., South Africa, 1940. IX, 238 p., illus., ports. 80.

"ישראל השעיר לעזאזל". הספר נכתב בהולנדית אפריקאית. המחבר סוקר בספר את תולדות היהודים בכלל וסדרוב-אפריקה בפרט. כעיקר הוא בותן את שונא ישראל, מבחינה אנושית ונצונית.

1294 Moody, Joseph N. Why are Jews persecuted? St. Louis, Mo., The Queen's Work, (1938), 48 p. 80.

התמקדות סקירה קצרה על מצב היהודים. המחבר "מגן" על היהודים ותוקף את האנטישמיות. — הוצאה אחרת של תוצרת זו ראה ק. ס. שנה י"ט ע' 262.

1295 Pritchard, W[illia]m H. Auret. Are the Jews God's chosen people? London, Marshall, Morgan & Scott, [1940], 2 p. l., VII—X, 11—62 p., front. 80.

נכתב מתוך אהדה ליהודים.

1296 Silver, Abba Hillel. The world crisis and Jewish survival; a group of essays. New York, R. R. Smith, 1941, 221 p. 80.

המסות נכתבו בשנת 1940—1935. The world crisis and Jewish survival. — The rediscovery of Judaism. — Israel. — In the midst of many peoples. — The prophet and his people.

1308 **Dénes, Béla.** Zsidó tennivalók. Ujpest, Magyar cionista szövetség, 1940. 23 p. 80. (Zsidó könyv).

„דברים שעל היהודים לעשותם.”

1309 **Dugdale, Blanche Elizabeth Campbell (Balfour).** The Balfour Declaration; origins and background, by Mrs. Edgar Dugdale. London, Jewish Agency for Palestine, 1940. 32 p. incl. facsim., port. 80.

ההחלטה בדפסה ע"י הוצאה זו גם בירושלים (בדפוס עזריאל), 37, [1] ע'.

1310 **Goldman, Solomon.** Undefeated. Washington, Zionist Organization of America, 1940. 4 p. l., 135 p. 80.

המחבר נשיא ההסתדרות הציונית באמריקה בשנות 1939–1940. כנס בספרו זה שלוש הרצאות: Land and destiny. — Justice, not tolerance. — We will build. ראה גם ק. ס. שנה י"ח ע' 168 וע' 371.

1311 **Golub, Jacob S (Solomon).** Ahad Ham — nationalist. New York, Zionist Organization of America, 1939. 23 p. 80.
= Zionist education series, no. 10.

1312 **Jabotinsky, Vladimir.** Ideologija Betara; prikaz betarskog-svetozrenja. 2. izdanje. Novi Sad, Izdanje lista jevrejske nacionalne omladine "Tagar", 1940. 56 p. 80.
= Betarska biblioteka, sveska 3.

בראש השער: Vladimir Jabotinsky. את המקור היידי ראה ק. ס. שנה י"ב ע' 340; תרגום עברי תרגומי — שם ע' 18 ו-477; תרגום פולני — שנה י"ד ע' 212.

1313 **Loewenstein, Th.** Keren Hayessod; temelja renasterii palestiniene. Bucuresti, "Slova", 1940. 126 p. 80.

קרן היסוד; יסודות לחתית ארץ ישראל.

1314 **Ludo, I.** Dupa Cartea alba. Bucuresti, Editura "Cartea", [193?]. 32 p. 80.
(Biblioteca populara).

„אחרי הספר הלבן” (של יוני 1937).

1315 **Mantuirea noastră;** publicatia tinerei generatii sioniste. Bucuresti, 1939. 40. illus.

1302 **Bentwich, Norman.** Haifa, railway junction of three continents. In: "The Contemporary review", No. 918, June 1942.. p. 358–362. 80.

1303 **Bissiso, Saadi.** La politique anglo-sioniste en Palestine; étude juridique, politique et critique du sionisme et du mandat anglais. Préface de M. Abder-Rahman Shabbandar. Paris, L. Rodstein, 1938. 278 p. 80.

דיסטנציה פריי. נכתבה בתוך התנועות קיצוניות לציונות.

1304 **Bistrizki, Nathan.** Az ifjuság útja; két előadás a cionista ifjuság kérdéséről. Fordította: Majrovits Méir Jehuda. Timisoara, Erdélyi cionista kulturközpont, 1939. 1 p. l., 5–53 p. 80.

בראש השער: Nathan Bistrizki. „דרך הנוער; שתי הרצאות על הנוער הציוני.” את המקור ראה ק. ס. שנה ט"ז ע' 285 (מאמר ד': מעמד הנוער בציונות) ושנה י"ז ע' 17.

1305 **Bowen, Barbara (Macdonald).** Modern spies in the land of Israel, by Barbara M. Bowen. Grand Rapids, Mich., Wm. B. Eerdmans, 1940. 112 p. 80.

תאור חיי הסיוס של ערביי א"י. לדעת המחברת: ערביי א"י הם צאצאי עמים קטנים שישבו בא"י לפני כבוש הערבים.

*1306 **Bowen, Barbara (Macdonald).** Sacred sites in the lands of the Bible. Grand Rapids, Mich., Wm. B. Eerdmans, 1940. 112 p., illus. 80.

1307 **Buber, Martin.** A zsidóság megúj-hodása. A Makkabea főiskolás munkaközöség fordítása. Budapest, Magyar cionista szövetség, 1940. 1 p. l., 5–194 p., 1 l. 80.

„חיתת היהדות תורגם ע"י מכביה אגודת פטרונאים. התכן: ההדוה והיהודים. ההדוה והאנושיות. חתית היהדות. רוח המורה והיהדות. חתית יהודית. הדרך הקדושה. חרות שלש התנוות. הלמוד — לשם מה? ספריו החשובים ביותר של בובר 24 ערכים.” ע' 193–194.

1321 Szalai, György. Zsidók és arabok Palesztinában. Ujpest, Magyar cionista szövetség, 1940. 15 p. 80.
(Zsidó könyv). "יהודים וערבים בא"י."

1322 Zionist Organization. America. Education Department. Zionism today — restatement and evaluation. New York, Department of Youth and Education, Zionist Organization of America, (pref. 1941). 2 p. l., 3—54 numb. l. 40.

"On the occasion of Ahad Ha-am's 85th birthday anniversary".

מהמעטפת. הקטגוריה מכתב-מכונה בצד אחד של הדפים.

1323 Zionist Organization. Great Britain. The futility of Revisionism. London, Zionist Federation of Great Britain and Ireland, [1938?]. 15 p. 80.
מהמעטפת.

1324 Zionist Organization. Hungary. A magyar zsidóság új útja; a magyar cionista szövetség állásfoglalása. (Második bővített kiadás). [Budapest], A magyar cionista szövetség, 1938. 1 p. l., IV, [3]—24 p. 80.
"דרכה של יהדות הונגריה; עמדתה של ההסתדרות הציונית בהונגריה". מהדורה שניה מורחבת. הוצאה א' ראה ק. ס. שנה ט"ז ע' 477.

1325 الحاج، يوسف. في سبيل الحق. هيكل سليمان أو الوطن القومي لليهود بقلم يوسف الحاج. بيروت، طبع مطبعة صادر، ١٩٣٤. ٢٣٩ ص، صور. 80.

"למען האמת; היכל שלמה או הבית הלאומי של היהודים מאת יוסף אל-חאג". בירות 1934. על המעטפת: חלק ראשון. — גמ' "הבונים החופשיים" והבית הלאומי היהודי בא"י.

מלבד אלה עיי' גם בדפוס א"י.

אתנוגרפיה פולקלור, אמנות

1326 הסתדרות של אגודות הנוער העברי. יוגוסלביה. [מז'ל]. שירי-צ.ם. (Zagreb, 1934). [4] דף. 133 ע"י תוים. 80. עם שער מיוחד קרואטי:

"באלתנו; מרסוס הנער הציוני הצעיר". ירושן. הנוער האתראי: Don Wurhaft. — גמ' א' של שנה ב' צא כינאר.

1316 Palestina de azi; publicatie Ilustrata... Anul I—IV, no. 1—58; 6 Februarie 1934—1 Iunie 1938. (Bucuresti), 1934—38. 20.

"ארץ ישראל של היום". תחלה צא כשבועון, אח"כ כירחון. ראה גם ק. ס. שנה י"א ע' 53 מס' 240.

1317 Pinsker, Leo, "Autoemancipace!" Vyzva k soukmenovcum od ruského Zida, s predmlouvou Achad Haama. Ceskym prekladem opatril a vydal Noar cofi chaluci El-Ad. [Praha?, 1938?] 1 p. l., 38 numb. l. 16:21.

בראש השער: Leon Pinsker. הקטגוריה מכתב מכונה בצד אחד של הדפים. תרגום צילי של "אוטו-אמנציפציה". על ישר ורעצאות והתרגומים ראה רשימת ב' שוחמן (ק. ס. שנה י"א ע' 117—130).

1318 Post, George E[dward]. Flora of Syria, Palestine and Sinai; a handbook of the flowering plants and ferns, native and naturalized from the Taurus to Ras Muhammad and from the Mediterranean Sea to the Syrian Desert... 2nd ed., extensively rev. and enl. by John Edward D i n s m o r e. v. 2. Beirut, American Press, 1938. 1 p. l., XVIII, 928 p., illus., 3 maps, 80.

= American University of Beirut. Publications of the Faculty of Arts and Sciences. Natural science series no. 1.

את הקורם ראה ק. ס. שנה י"א ע' 217.

1319 Reifenberg, A[dolf]; S. Moshicky. Palestine peat in relation to other peats. [New Brunswick, N. J.], 1941. pp. 173—180, tab. 80. "Reprinted from Soil science, v. 51. no. 3, March, 1941".

1320 Sergeant, George. From Egypt to the Golden Horn...; with photographs by J. Lane Miller. New York, F. H. Revell, (c1940). 254 p., map, pl. 80.

רובו של הספר (ע' 54—205) דשמרמסן בארץ ישראל. המחבר מספר על א"י בתקופת התנ"ך (מהדורה את המקומות שמכיר בתנ"ך) ואת המקומות הקדושים לעזרים ארץ ישראל של ימינו לא נזכרה כלל.

מסרת המחבר (מאסף הרוץ של חרסי כתב-הידות במשך שנים רבות), ליתן לקורא הפשוט מבוא קצר לכתב-הידות וגם היסטוריה קצרה של העמים שהשתמשו בכתב זה. מהתכן: The Ras Shamra tablets (p. 115—119). The Bible and the monuments (p. 128—145).

מלכד אלה עיין גם בדפוס "א"י מס' 1052, 1137.

ספרות יפה עברית חדשה

1333 ברושי (בויוסטוביצקי), ז. רחל —
משוררת הווי. (ליום הזכרון העשירי 1931—1941). ניו יורק תש"א. 35, [1] ע', פורטרטים. 12: 16.
עם שער נוסף באנגלית בעמ' ר' של המעטפת. "המטה הזאת" — פרט לחלק הבאחרון של חשני נוסח קצת —
נחפרסמה ב"בצרון" שנה א', חוב' ח', כקטע ראשון
על השירה העברית בא"י.

1334 שקספיר, ויליאם. הסערה; תלגם
מאנגלית אפרים א. ליסצקי. ניו יורק, עגן על יד
ההסתדרות העברית באמריקה. (1941). 157, [1] ע',
[1] דף. 8°. עם מבוא מאת מ. צ. (ע' 3—8).
שם המקור: William Shakespeare: The tempest.
מלכד אלה עיין גם בדפוס "א"י מס' 1029, 1076, 1080,
1081, 1085, 1095, 1098, 1119, 1122, 1128, 1131,
1144, 1162, 1164, 1166, 1175, 1177, 1186, 1190, 1193.

ספרות יפה יודית

1335 הירשבוין, פרץ. בבל. (טריאניע). (טייל 1
(3) בכרך 1. ניו יורק, Posy-Shoulson Press,
1942. 436, 446, 467, [1] ע'. 8°. ספור מחיי
היהודים יוצאי רוסיה בארצות הברית של אמריקה
בשנות 1882—1930. בספר ניתן מקום רב לזכרונות
אדיאלוגיים ומסופר גם על ארץ ישראל ועל היהודים
ברוסיה הסובייטית.

1336 טענענבוים, ש. קינדר פון דער זון
(עסימיון). (מעקסיקו, המחבר, מעדריקס דוד, ז"ל
שטימע, (1942). 372 ע', [6] דף, פורטרט. 8°.
שער נוסף בספרית בסוף הספר. כולל מאמרים על
סופרים ואמנים: י. דיקסון, ק. גיבראן, ל. טולסטוי,
מוצרט, פוא, שוברט, ויגוג, ה. גודיה, טהובן, ק.
מנספילד, וויטמן, לרמנטוב, מופסן, בוזאר, רשל, סטנדר,
ה. פ. אמיל, גויה, מ. אנדולד, אוספנסקי, דונקן, מ.

Savez zidovskih omladinskih udruzenja.
Sire am; zidovske narodne pjesme.
השירים בעברית ובידיה בצורה חרום קראטי. המלים
שמתחת להן באותיות לטיניות, ההקדמות בעברית,
קראטית, צרפתית, אנגלית וגרמנית.

1327 Brauer, Joshua M. The Jewish
sportsmen of South Africa. Johannesburg,
Central News Agency, 1939. VIII, 45 p.,
ports. 8°.

הספר כולל ידיעות על 34 ספורטאים יהודיים
שהצטיינו בעשר השנים האחרונות. עם הקדמה מאת
אדגר ברושטיין.

1328 Medical leaves, vol. III. n. 1.
Chicago, Ill., Medical leaves, (1940). 230 p.,
illus., port., tabs. 4°.

העורך: Hershel Meyer. את הקדום ראה ק. ס.
שנה י"ח ע' 55.

1329 Phillips, Olga Somech. Isaac
Nathan, friend of Byron. London, Mi-
nerva Publishing Co., (1940). 126, [2] p.,
facsim., 1 pl., ports. 8°.

יצחק נתן (1791 קטמבריי — 1865 סידני) — בנו של
חזקוני, מוסיקאי וקומפוזיטור שחבר סגנונות לכמה
מבוגרות עבריות של בירון. פרקים ב' ו' (ע' 37—
83) על חסד בירון נתן. המחבר השתמש גם בתעודות
בלתי ידועות (שנמצאו ע"י ארתור פרידלנדר). ע' 127—
128: חבורי י. נתן הנמצאים בסידני Mitchell Library.

1330 Vadász, Endre. Hazatérők; Vadász
Endre tíz fametszete... Patai József előszá-
vával. A kíséző szöveget írta: Schnabel
László. [Debrecen], L. Fazekas, (pref.
1937). 1 p. l., 10 pl. 2°.

החוזרים הביתה; עשרה פתוחי עץ, עם הקדמה
מאת יוסף פטאי. הבאורים כתב לשלו שנבל.

בלשונות

1331 ליפנברג, אליהו. אותיות הערביים. וואר
און לעגענעס אין דער געשיכטע פון יידישן אלף-בית.
סאן פארלא, בוכהאמלונג מאואיק, 1941. 119 ע',
טבלא, לוחות-המזמור, המזמור. 8°.

1332 Clark, Cumberland. The art of ear-
ly writing, with special reference to the
cuneiform system. London, The Mitre Press,
1938. 151 p., 16 pl. 8°.

1342 **Komlós, Aladár; Vihar, Béla.** A kincsörzö fa; zsidó mesék és elbeszélések, összeállították Komlós Aladár és Vihar Béla, rajzolta Vadász Endre. (Budapest), Országos izraelita tanítókegyesület, [1941?]. 78 p., 1 l. 8°.

„עץ שומר האצרות ; מעשיות וספרים יהודיים“.

1343 **Zelevinsky, N.** Minunata calatorie a unui copil evreu; roman de istorie evreiasca, dupa legende din Hagada, Midras si folclor de N. Zelevinski. (Editia II). (Bucuresti), Editura Gallil, [193...?]. 47 p., illus. 8°.

(Biblioteca populara evreiasca).

„מסע בופלא של ילד יהודי ; רומן היסטורי יהודי לפי האגדה, המדרש והפולקלור“.
מלבד אלה עיי' גם בדפוס „א“י מס' 1089, 1115, 1120, 1156, 1169, 1171, 1176.

הנוף והוראה

1344 **ריבקין, יצחק.** לאות ולזכרון ; תולדות „ברמצוה“ ותפתחותו בחיי העם והתרבות, בצורה ביבליוגרפית עם הערות. ניו יורק, (דפוס דאחים שלוויונה, יד איר) ותשיב. 1967, [1] ע', המנוגות, פורטרט. 8°. שער נוסף באנגלית. התכן : ברכת הורים (הספר יצא ליום הברמצוה של בן המוכר). ראשית בר מצוה הכנה ותנוך. בבית הכנסת הדרשה. הסעודות. בין שבטי ישראל. מעשים טובים. ביבליוגרפיה (ע' 81—167, כוללת יותר מ-500 יצרכים שנרשמו סרט ל-22 עפ"י ראיה). מדורות הביבליוגרפיה : מאמרים. ענינים כלליים. הלכה ושו"ת. דרשות. נאמרים ופולמוס. שירה ופיוט. חבורים והקשרות. שונות.
זכר ראשון בספרותנו לטקס ברמצוה מוצא ריבקין ב„ארחות חיים“ לר' אהרן ב"ר יעקב הכהן : „והגאון ור' יהודאי ז"ל קם ועל המליכה בכה"כ ובין ברכה זו [ברוך שפתח] בפנים הראשונה שקרא כמו בחורוה“.
הדרוש הראשון לבר מצוה בדפוס נדפס בס' „עוללות אפרים“, לובלין שיג' (ביבליוגרפיה ס' 272).

1345 **ליבערמאן, חיים.** אין קאמף פאר אידישער הערציאונג. וועגן די אידישעלעטאבע שולן און וועגן אידישקייט. ניו יארק, „פורט“, תש"א. 116 ע'. 8°.

בשקירצב, ניו יורק, קיטס, א. וילד, רמבה, רמברונט, מאמרים אחדים על אמנות ושלשה מאמרים על כובשי עולם : נפוליאון, מותמר ואלכסנדר הגדול.
מלבד אלה עיי' גם בדפוס „א“י מס' 1141.

ספרות יפה לועזית

על נושאים יהודיים

1337 **The call of freedom; a Jewish anthology.** (Ed. by Ephraim Broido. 2nd impression). [London], (The Hechaluz Organisations of Great Britain, introd. 1941). 79, [1] p. 8°.

אנתולוגיה לפסגה כוללת לקוטי ספרות מתאימה מהתנ"ך, מדאגודה, מבתי יספוס, מספרות ימי הביניים, משרת ביאליק, דברי אהרן העזר, וצמח, ב' ברובוב, זנוביל, י. סמפער, פרץ, פרישמן, כשדאי, רגם ממזלי סופרי אומות העולם.

1338 **Eker, Anda.** Melodia chwili. (Po- ezje). Lwów, A. Krawczyński, 1937. 135 p., port. 8°.

„מנגינות הרגע (שירים)“.
כולל גם שירים שיש בהם ענין יהודי.

1339 **Miller, Irving.** Back to the Old Land; or, Found, the road back; play in four acts ... Translated from the German by Louise Burke. Boston, Christopher Publishing House, (c1940). 95 p. 8°.

מחיי היהודים בטרמניה בימי השלטון הנצי.

1340 **Singer, Leó.** Eszter királyné; le- gendák és történetek. Budapest, (typ. G. Springer), 1940. 32 p. 8°.

„אסתר המלכה ; אגדות ומאורעות“.

ספרות הנוער

1341 **Eker, Anda.** Ojców dzieje dla dzie- ci i młodzieży z ilustracjami. Ilustrował F. Kleinmann. Lwów, Księgarnia „Ewer“, [1937]. 126 p., illus., port. 8°.

„מעשראבות [ספורים, שירים ורשימות] לבני הנוער“.
בתחלת הספר (ע' 7—8) ביורפיה של המחברת (1912—1936).

1350 מילנר, אחיטוב. זהו ג'ת' ב'; ספר

למוד הסגת וקריאת השפה העברית, לשנת הלימודים הראשונה, על פי הצורה התמונית של המלים העבריות. [נירדורק], (1941). [4] דף, 120 ע' המונות. 8°.

1351 מילנר, אחיטוב. סודר למתחילים.

לאמון בקריאה על פי הצורה התמונית של מלות הסודר. סודר הנכתב באותיות רפוס... [נירדורק], (1941). [3] דף, 98 ע'. 8°.

1352 Neumann, Evzen. Ivrit pro samouky a začátečníky. První hebrejská ucebnice s českým vykladem. Sestavil Evzen Neumann, zpracoval Eliezer Mayer. Praha, Hanhalat Hamakabi hacair, [1939?] 1 p. l., 22 p. 13:20

הקטגוריה מכתבמכונה. על המעטפת: עברית למתחילים ולמתחלמים.

1353 Schöffer, Arpád. Képes biblia az izrealita elemi iskolák I. osztálya számára; összeállította: Schöffer Arpád... Kohn Zoltan előszavával. Karcag, J. Kertész, 1939. 85, [1] p., illus. 8°.

„תנ"ך מצויר לבתי ספר עממיים יהודיים". מלבד אלה עיין גם בדפוסים א"י מס' 1082, 1090, 1092, 1121, 1152, 1165, 1168, 1210.

ספרי מדע כלליים בעברית

עיין בדפוסים א"י מס' 1075, 1086, 1099, 1101, 1104, 1146, 1147, 1160, 1170, 1182, 1183, 1196.

שונות

1354 Dunbar, James. The coming glories of the Jewish nation; Israel restored to Palestine, and made head of the nations. Their marvellous city and temple of gems and gold. London, Pickering & Inglis, [1940]. XI, 113 p. 8°.

המחבר, שהיה המיסד של בתי"ס הלאומי הרדוקלי ואחד ממייסדי בית הספר ששמש יסוד לרשת בתי"ס ע"ש שלום עליכם, מדבר במקורות תריסר על בתי"ס אלה. לדעתו הרקלי היסודי הוא התרחקות גמורה מהמקורות: מהתנ"ך, מהתלמוד ומדארץ ישראל.

1346 Lövy, Andor. Hitoktatási tanmenet a polgári és középiskolák I—IV. oszt. számára. Baja, typ. Corvin, 1940. [13] p. 4°.

„תכנית למורים לחת יהודית בבתי"ס א—ד" של בתי ספר תיכוניים”.

1347 Neamtan, Hyman. The place of the Jew in the public school system of Montreal; historical background and present position. Montreal, Canadian Jewish Congress, Educational Committee, (1940). 10 numb. 1, 2°.

מהמעטפת. הקטגוריה מכתבמכונה בצד אחד של הדפים.

1348 Tientsin, Jewish School. Report of the activities of the Tientsin Jewish School, XVth anniversary 1925—1940. [Tientsin?, 1940?]. 1 p. l., XII, 13 p., pl., tab. 4°.

מהמעטפת. בראשיהשער: בית הספר העברי בטינטון. — באנגלית וברוסית. מלבד אלה עיין גם בדפוסים א"י מס' 1078, 1083, 1091, 1093.

ספרי למוד

1349 בכרך, קלמן. עילמי: ספר למוד הלשון על פי ספרי היסטוריה. ספר ב—ג. 2 כרכים. [נירדורק, „אילת", תרצ"ה—תרצ"ו. [2] דף, 89 ע'; [1] דף, 92 ע'. 8°]. מצוירים ביד צבי קרוקמאן (ס' ב') ותתום גוטמן (ס' ג').

הספת: תרגילון (Workbook). עילמי ספר שלישי. (1939). [1] דף, 50 ע'. 4°]. את הקודם ראה ק. ס. שנה י"ג ע' 102.

מנגינות היהודים בתוי-מוסיקה עד שנת 1800

נאח

חנוך לוונשטיין תל-אביב

1. מנגינה לפיוט "מי על הר חורב העמיד" כתובה ב"גוימות אקביטאניות" (המאה ה"א—ה"ב). קטע מ"הגניזה" הנמצא ברשות בית-המדרש לרבנים בני-יורק (אוסף אדלר). — פכסימיליה חלקית וטרנסקריפציה חלקית (מסופקת) ברשימת אדלר Catalogue of Hebrew Manuscripts in the Collection of Elkan Adler. Cambridge, 1921. p. 43 & 156 c-d; figure no. 40.

A. M. Friedlander, Facts and Theories: פכסימיליה שלמה וטרנסקריפציה חלקית אצל: relating to Hebrew Music. London, 1924.

פענוח חדש של מנגינה זו עיין בנספח א' ועיין ציור א'.

2. טעמי המקרא של יהודי אשכנז לערך 1500. אצל: Johannes REUCHLIN, De accentibus et orthographia linguae hebraicae, Hagenaue, 1518. נספח לספר שלישי. הטעמים כאן הם קול הטורה של קומפוזיציה בארבעה קולות. — נתח וטרנסקריפציה במאמרי: H. Loewenstein, Eine pentatonische Bibelweise in der deutschen Synagoge. Zeitschrift für Musikwissenschaft Vol. XII, p. 513—526, Leipzig, 1930. — נדפס עוד כמה פעמים. החל מ-Bottrigari (לערך 1599) ועד Forkel (1788) עיין במאמרי הנ"ל עמ' 516. — פכסימיליה חלקית ברשימה Versteigerungskatalog der Musikbibliothek relating to Hebrew Music. London, 1924.

3. טעמי המקרא של יהודי אשכנז לערך 1500. אצל: Caspar AMMAN, Epitome artis grammaticae Hebraeae, 1520 (ספר שאבד ולא הגיע לידינו). מובא על ידי Johannes Boeschstein, Introductio utilissima Hebraice discere cupientibus. Basileae, 1518: "...punctorum vel troporum genera musicalia... de quibus observantissimi praeceptores mei Joannes Reuchlin et Caspar Amman propediem plura et egregia tradidit sunt." — עיין: Allgemeine Deutsche Biographie Vol. I, p. 400. — M. Steinschneider, Die hebräischen Handschriften der k. Hof- und Staatsbibliothek in München, München, 1895. p. 48 (No. 721).

4. טעמי המקרא של יהודי אשכנז לערך 1500. אצל: Sebastian MÜNSTER, Institutiones grammaticae in Hebraeam linguam. Basileae, 1524. — נתח וטרנסקריפציה עיין במאמרי הנ"ל. ושם גם רשימת הספרים שבהם נדפסו עוד, החל מ-Nouzanus (1532) ועד Forkel (1788).

5. טעמי המקרא של יהודי אשכנז לערך 1500. קטעי-חיים בכתב-יד סימן 401 Cod. Hebr. בספריית-המדינה במינכן; המחבר הוא אולי Johannes BOESCHENSTEIN (1472—1540). — נתח וטרנסקריפציה במאמרי הנ"ל. עיין קטלוג שטינשניידר עמ' 220 ואילך.

6. טעמי תהלים של יהודי אשכנז מראשית המאה ה־טז (המנינה לתהלים א' א'—ב'). בכתב־יד סימן Cod. Hebr. 401 בספרי־המדינה במינכן דף 210a. — פכסימיליה עיין ציור ב'. — עיין קטלוג שטיינשניידר עמ' 220 ואילך.

7. טעמים בודדים של יהודי אשכנז מראשית המאה ה־טז. כתב־היד סימן Cod. Hebr. 401 בספרי־המדינה במינכן דף 210a. — עיין קטלוג שטיינשניידר.

8. טעמי תהלים של יהודי אשכנז. לערך 1600 נרשמו ע"י אברהם סגרי, חזן בעיר Casale Monferrato באיטליה כתב־יד של Jews' College בלונדון מס' 479 דף 147b. — עיין ברשימה H. Hirschfeld, Descriptive Catalogue of the Hebrew Mss. of the Montefiore Library, London, 1904, p. 144. — טרנסקריפציה: A. Z. Idelsohn, Hebräisch-oriental. Melodienschatz Vol. VI, Leipzig, 1932, p. 234. עיין גם: A. Z. Idelsohn, Collections of and literature on synagogue song. Studies in Jewish bibliography and related subjects (In memory of A. S. Freidus). New York, 1929, p. 388.

9. טעמי המשנה של יהודי אשכנז. לערך 1600 אצל: Christian GERSON von RECKLICHHAUSEN, Chelec oder Thalmudischer Jüdenschatz. Helmstadt, 1610. טרנסקריפציה (עם שנויים ריתמיים וסוף מוטעת) אצל: Jewish Encyclopaedia Vol. II, p. 957 = Jüdisches Lexikon Vol. III, p. 549. — הדפסה: do' la sol mi re-re do: הטרנסקריפציה הנכונה של הסוף צריך להיות:

10. יצירות מוסיקליות של שלמה רוסי בספר מיוחד (שנת 1622): „השירים אשר לשלמה. מזמורים ושירות־תשבחות אשר הביא בהכמת הגון והמוסיקה לשלשה ד' ה' ו' ח' קולות כ"מר שלמה מהאדומים י"צו מדרי ק"ק מאנטובה יהודי' לה' ולומר לשמו עליך בכל דבר שבקדושה חדשה בארץ. פה ויציאה שפ"ג במצות השירים פייטרו ולוריצו בראגאדיני בבית ייואני קאליאוני." — נדפס מחדש אצל: Salomo Rossi: השירים אשר לשלמה. ed. S. Naum-bourg, Paris, 1877 (בהוצאה זו חסרות שלש קומפוזיציות. עיין א. בירנבאום במאמרו הנזכר למטה ע' 32 ואילך). — עיין: E. Birnbaum, Jüdische Musiker am Hofe von Mantua von 1542—1628. Wien, 1893 = Kalender für Israeliten für das Jahr 5654 פכסימיליה של הקול השמינית („Ottavo") נדפסת בנדפוס אונאטאטי בתור: Festgabe zum 100jährigen Bestehen der Stadtbibliothek Frankfurt a/Main, herausgegeben vom Verlag I. Kauffmann, Frankfurt a.M., 1925 (בתוספת הקדמה מאת א. פרימן). — בבית־הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים נמצא קול „טנור" של ההוצאה המקורית.

11. מנגינות לליל פסח של יהודי אשכנז מאמצע המאה הי"ז לערך. אצל: Johann Stefan RITTANGEL, Liber rituum Paschaliū. Regiomonti, 1644. — נדפס גם בספרו: Liber veritatis et de Paschate tractatus. Franequerae, 1698. — טרנסקריפציה אצל: A. Z. Idelsohn, Melodienschatz I. c. Vol. VI, p. 232 & Vol. VII, p. 106, No. 308a I.

12. מנגינות לליל פסח של יהודי אשכנז, לערך 1675, אצל: Friedrich Albrecht CHRISTIAN, Sevach Pesach, das ist: Kurtze jedoch völlige Beschreibung des Oster-Festes, Leipzig, 1677.
טרנסקריפציה חלקית אצל: A. Z. Idelsohn, Melodienschatz l. c. Vol. VII, p. 107, No. 308a II.
13. טעמי התורה והנביאים של יהודי ספרד ושל יהודי איטליה מסוף המאה ה־17, אצל: Julius BARTOLOCCIIUS, Bibliotheca magna rabbinica, Pars IV, p. 439 seq. Romae, 1698.
נדפס עוד אצל: P. Guarinus, Grammatica hebraica et chaldaica, Paris, 1728, Vol. III. — G. Martini, Storia della musica, Bologna, 1767, Vol. I. — J. N. Forkel, Allgemeine Geschichte der Musik, Leipzig, 1788, Vol. I.
טרנסקריפציה אצל: A. Z. Idelsohn, Melodienschatz l. c. Vol. V, No. 302.
14. טעמי התורה של היהודים הספרדים, באמסטרדם, לערך 1700, גרשמו ע"י דוד די פינא בספר: Biblia Hebraica... ex recensione Ernesti JABLONSKI, Berolini, 1699 (בהקדמה § 24).
טרנסקריפציה חלקית אצל: A. Z. Idelsohn, Melodienschatz l. c. Vol. V, No. 302.
15. מנגינות יהודי אשכנז ויהודי ספרד בראשית המאה ה־17, אצל: Benedetto MARCELLO, Estro poetico-armonico, Vol. II seq. Venezia, 1724—1727.
נדפס עוד אצל: G. Martini l. c. — J. N. Forkel l. c. — נתח וטרנסקריפציה אצל: E. Werner, Die hebräischen Intonationen in B. Marcellos Estro poetico-armonico. MGWJ Vol. LXXXI, p. 393—416, Breslau, 1937.
16. מנגינות עם של יהודי אשכנז מראשית המאה ה־17, אצל: אלחנן הענלה קירכהק, שמחת הנפש, חלק שני, פירדא תפ"ו (1727). — פכסימיליה עם מכרא: Delight of the Soul... An exact facsimile reproduction... with an introduction by Jacob Shatzky. New York, 1926.
טרנסקריפציה אצל: A. Z. Idelsohn, Melodienschatz l. c. Vol. VI, p. 232—234.
17. מנגינה לפזמון על שבת ומילה ותפילין מאת ר' עמנואל חי דיקי בסוף ספרו "הקדשיר", אמסטרדם תצ"א (1731). — בסוף התווים נדפס: "על גון זה חבר המחבר הפזמון על שבת ומילה ותפילין ולמהר מלאכתו הכינו בכתב על ידי מי שבקי בכתמה זו יותר ממנו והוא איש תם וישר ב' אברהם קאסירס (Caceres) מעיר הזאת לתשוקת הגביר ב' יהוא מאורבינה יצ"ו אהב חכמה זו".
18. קומפוזיציה לשני קולות סופרנו לשיר "לא אלילים" משירי שמחת תורה. כתב־יד נמצא ברשות: Hebrew Union College, Cincinnati, נכתב 1739 ע"י אברהם קאסירס (Caceres), חזן בית־הכנסת הספרדי באמסטרדם.
עיין: A. Z. Idelsohn, Song and singers of the synagogue in the 18th century. Hebrew Union College Jubilee Annual, Cincinnati, 1925, p. 418 seq.

19. קומפוזיציות של יהודה בן אליהו, חזן כהנא, כתב־יד נכתב בשנת 1744, נמצא ברשותו של ארנו נאדל, ברלין. — נתח וטרנסקריפציה חלקית במאמרו: קובץ הנובר, בכתיבת: מסיקה יהודית מס' 1—2, ע' 69—67, ירושלים, 1938.
- טרנסקריפציה של חלקים אחרים: Encyclopaedia Judaica Vol. IX, p. 1123; Vol. X, p. 725. — Philo-Lexikon, 2. Auflage, p. 705. — Der Orden Bne Briss, Mitteilungen der Grossloge für Deutschland 1935, p. 95.
20. קומפוזיציות של חזן, כתב־יד נכתב 1750 לערך, נמצא ברשות ה' Saenger-Poppelauer, ברלין. עין: ארנו נאדל. Encyclopaedia Judaica Vol. X, p. 727. — טרנסקריפציה של קטע קטן: שם ע' 725—726.
21. מנגינות לשבת ולליל פסח של יהודי אשכנז, לערך 1775, נדפסו בעתון: Der Jude, Wochenschrift ed. Gottfried SELIG, Breslau, 1777, Vol. II, 7 & III, 25.
- טרנסקריפציה אצל: A. Z. Idelson, Melodienschatz I. c. Vol. VII, p. 107 No. 308a III, & p. 120 No. 306 (בלי קול הב"ס).
22. קומפוזיציות של אברהם זינגר מפרוסניץ (מת לערך בשנת 1780 בלונדון). כתב־יד נמצא ברשות: Hebrew Union College, Cincinnati.
- טרנסקריפציה אצל: A. Z. Idelson, Melodienschatz I. c. Vol. VI, p. 195.
- עין: A. Z. Idelson, Song and singers I. c., p. 418.
23. קומפוזיציות ומנגינות מסורתיות, נלקטו ע"י אהרון בר (1738—1821), חזן בברלין. כתב־יד נמצא ברשות: Hebrew Union College, Cincinnati.
- טרנסקריפציה אצל: A. Z. Idelson, Melodienschatz I. c. Vol. VI, p. 187—194.
- עין: A. Z. Idelson, Song and singers I. c., p. 412.
24. קומפוזיציות לחזן ולמשוררים, נלקטו ע"י אהרון בר ונכתבו בשנת 1791. כתב־יד נמצא ברשות: Hebrew Union College, Cincinnati.
- טרנסקריפציה אצל: A. Z. Idelson, Melodienschatz I. c. Vol. VI, p. 1—186.
- עין: A. Z. Idelson, Song and singers I. c., p. 412.
25. מנגינות לחפלות של יהודי דרום-גרמניה, נכתבו בסוף המאה הי"ח ע"י יוסף גולדשטין ב"ס. כתב־יד נמצא ברשותו של עמנואל קירשנר ז"ל, מינכן.
- טרנסקריפציה אצל: A. Z. Idelson, Melodienschatz I. c. Vol. VI, p. 196—208.
- עין: A. Z. Idelson, Song and singers I. c., p. 422 seq.

נספח א'

פענוח של המנגינה לפיוט "מי על הר חורב העמיד"

בקטע זה מן ה"מנגינה" נכרך כתב־התווים של המנגינה אחרי כתב האותיות העבריות מימין לשמאל, והיינו ב"נוימות" (neumes). תווים אלו היו נהוגים בתקופת הראשונה של ימי הביניים. הנוימות הן סמלי-כתב הרמוזים על קולות וצורפי-קולות באמצעות נקודות, קווים וקווי עקלתון סינופטיים. השרטוטים שעליהם נכתבים התווים לא היו קיימים עדין, אולם בארצות הים התיכון נשתמר הנוהג לכתוב את הנוימות בצורה "דיאסטימאטית", כלומר הן נכתבו בהתאם למהלך

המנגינה במעלות ובמורדות. רק הנוימות ה"אקוויטאניות" האלה (Aquitane Neumes) ניתנות לפענוח.

כשם שהתווים המשורטטים בזמננו מקבלים את צביעם המוסיקלי החד-משמעי רק בתוקף המפתח, כך הוא הדין לגבי הנוימות. בגליון-הנגינה שלפנינו מופיעה האות ד' החל מן השורה הששית, בתור מפתח. נסיון לפענוח חלקי של המנגינה לפי סימן זה נעשה על-ידי חוקר-המוסיקה Dom Mocquereau ותלמידיו ונדפס בקטלוג אדלר ובמאמרו של א. מ. פרידלנדר הנ"ל. הם ראו באות ד' שסימנו הוא גם הערך המספרי 4, את הקול הרביעי, היינו הקול הרביעי של הקול ד', שהוא הקול היסודי בסולם המאיור של ימינו. קבוצת יחס זה היא שרירותי לגמרי בשל העדר כל אסמכתות.

הודות לחקר עיינוי בכתבי מוסיקה עבריים מימי הביניים יש ביכולתי לפרש את המפתח ד' פירוש מבוסס, ועל ידי-כך לפענח את התעודה העתיקה ביותר של הנגינה העברית לאמיתה. כתב-יד עברי הבא לנו מצרפת הדרומית * והמשקף את מצב חכמת המוסיקה האירופית בראשית המאה הי"ב, משמש לנו אסמכתה. שם מועתקה שיטת הקולות של גוידו דה אריצו המאה הי"ב, על-ידי שורת האותיות ג, א, ב, ג, ד וכו'. האות ד' מסמנת לפי זה את הקול C, D, etc.¹ על-ידי שורת האותיות ג, א, ב, ג, ד וכו'. האות ד' מסמנת לפי זה את הקול C (ר'). והנה הנוימות בגליון-הנגינה נוצרו באותה התקופה ובאותו החוג של תורת המוסיקה האירופית: אם כן אין לי אלא להניח שהאות ד' מקבילה לקול רי.

מה שנוגע לקצב, אין להסתמך על הנוימות. כל זמן שהחברה היא בת קול אחד צרוף-קולות קטן, הרי משקל המלים הוא הקובע. אבל לגבי הכרה בת מספר קולות מרובה, נוטה אני להניח שהקצב המוסיקלי תפשי הוא ופורך את המשקל. (עיי' טרנסקריפציה שלי בצויר א').

* Paris, Bibliothèque Nationale, Fonds Hébreu No. 1087, fol. 23a.

אני מכין כתב-יד זה בצרוף תרגום ופירושים.

נספח ב'

תור-נגינה בתור קשוט לספר העברי

26. תנ"ך מצויר מספרד, לערך 1400. כה"י בצרוף פסקימיליות אצל: Zofia Ameisenowa, Eine spanisch-jüdische Bilderbibel um 1400. MGWJ Vol. LXXXI. (1937), p. 198—209.

מבלא 4 טוללת תחילת שיר-השירים. בשולי הדף סרט משולב עם תור-נגינה מנסורליים ונוסח הפסוקים הראשונים של שיר-השירים.

התווים המקוטעים אינם מקריים, כנראה, כי חתרו בהם מוטיב מסוים כמה פעמים, והיא לקוחה, כנראה, ממנגינה לקולות רבים. אולם התווים מכוונים כאן לקשוט בעלמא, ואין לראות בהם מנגינה יהודית לשיר-השירים.

27. מתזזר לימים נוראים ולסוכות מאשכנז מהמאה הי"ג. כה"י בספרית-המדינה בברלין מסומן בסימן Ms. Or. Fol. 388. (עיי' קטלוג שטיינשנדר בערכו). בפיוטים, כגון "אוחילה אל" (דף ל' ע"א) ו"מלך עליון" (דף מ"ח ע"א) נכתבו טעמי-מקרא אחדים, הדומים במקצתם לתור-נוימות, והם: שלשלת (פעמים הרבה), פסיק (פשוט וכפול), נחא (מתאים לנוימה Torculus liquesceus), מרכא או מונח (מתאים לנוימה Podatus) ותלישה קטנה (מתאימה לנוימה Cephalicus).

יש לבדוק אם טעמים אלה בפיוטים דוקא יש להם משמעות מוסיקלית, ואם יש לראות בהם טעמי-קריאה או גוימות. שמא אין כאן אלא קשוט בעלמא. (השווה את השלשלת בדף צ"ו).

תוספות למאמר הקודם

מאת

אברהם יערי

למאמרו החשוב של מר חנוך לוונשטיין, ראוי אולי להוסיף תוספות אלה, הכוללות בעיקרן סימנים מעין נוימות ותוינגינה המשמשים קשוח.

התוספות מסומנות בהמשך המספרים שבהשימות לוונשטיין.

28. סימני קולות השופר, תקיעה שברים תרועה תקיעה, תקיעה שברים תקיעה, תקיעה תרועה תקיעה. בכ"י סדור רב סעדיה גאון הנמצא בגנזי בדליאנה באוקספורד (סימני Ms. Hunt 448, עיין רשימת נויבאואר סימן 1096) דף קמ"ט ע"א = מהדורת אסף-דידון-יואל, עמ' די"ז. עיין פכסימיליה מדויקת לפי צלום כה"י בצויר ג' סימן 1).

29. סימני קולות השופר, תקיעה שברים תרועה תקיעה, תקיעה שברים תקיעה, תקיעה תרועה תקיעה. בכ"י סדור רב עמרם גאון, הועתקו ע"י קורנל במהדורתו (ווארשא תרכ"ה) דף מ"ה ע"ב. אבל השמטו במהדורת פרומקין (ירושלם תרע"ב).

30. סימני קולות השופר. בכ"י פארמא סימן 74 מסוף המאה ה"ד (Codex Stern). מובא אצל: Salomon Sulzer, Schir Zion, Vol. II, p. 153.

31. סימני קולות השופר, תקיעה תרועה תקיעה. בסדור-תפלה שנדפס בספרד או בפורטוגאל לפני שנת רנ"ו (1496). עיין פכסימיליה בצויר ג' סימן 2) עפ"י פכסימיליה של הדף כולו אצל: A. Freimann, Die hebräischen Inkunabeln der Druckereien in Spanien und Portugal, In: Gutenberg-Festschrift, Mainz 1925, p. 203—206.

32. סימני קולות השופר. במחזור ויניציאה די גארא שמו"ד דף ק"צ.

מובא אצל: Birnbaum, Jüdische Musiker am Hofe von Mantua, Wien 1893, p. 3.

33. תוים סמל לשם. בכ"י עברי שנמצא בטורינו מצוירים בשער הספר התוים פאריסול. גסטר שהודיע על כך (ולא הודיע שם כתוב-היד) משער שכה"י נכתב בידי ר' אברהם פאריסול, ובתוים רמז לשמו. עיין: M. Gaster, Faresol nicht Peritsol, In: MGWJ Vol. LXXX, p. 489—490. (1936).

34. תוינגינה בדגל-מדפיס. בדגלו של ר' שבתי ב"ר יוסף משורר (בס).

מחבר הביבליוגרפיה "שפתי ישנים" ו"שפתי חכמים" על פירוש חש"י, המייסד הדפוס העברי בעיירה דיהנפורט הסמוכה לברסלוי בשנת תמ"ח (1688), נמצאים תוינגינה כרמז לכינויו. דגלו נמצא בשתי צורות שונות בשני ספרים שנדפסו בבית-דפוסו בשנת תנ"ג (1693): א) בשערי חלקי חומש עם תרגום ורש"י ועם פירושו "שפתי חכמים" שהדפיס בבית-דפוסו בשנת תנ"ג (לאחר שנדפס בפעם הראשונה באמשטרדם בשנת ת"מ). כאן אנו מוצאים בחלק התחתון של שערי שמות ויקרא, חמש מגלות, הפטרות, תמונת חזן עומד לפני תיבה ותוים בידיו הפגועות כלפי ימין; לשמאלו כתוב: יודע גנן (שמאל א' ג"ז י"ח). (עיין צויר ה'). ב) בראש שער "פרקי רבי אליעזר" שהדפיס באותה שנה אנו מוצאים דמות אדם החובש כובע יהודי לראשו ובידיו תוינגינות. (עיין צויר ד'). אין הצוירים הללו נמצאים בשום ספר אחר שיצא מבית-דפוסו שהתקיים עד יום מותו, כ"ב בתמוז תע"ז. רשמה התרעמו עליו על שהוא מדפיס דמות אדם בספרו, ולפיכך גנוז.

אחרי מות ר' שבתי מכר בנו יוסף את כל זממיו הדפוס לחתנו ר' ישכר בער ב"ר נתן נטע כ"ץ מקראטאשין, שהמשיך להדפיס שם עד מותו בשנת תק"ה, והוא קישט בצויר השני את שער הספר "יון מצולה" לר' נתן נטע הנזכר, שהדפיס שם בשנת תפ"ו. צויר זה עבר אח"כ לפראג, ובו קישטו את שער הספר "משלי שועלים" שנדפס שם בדפוס כ"ץ בשנת תקכ"ו. בשני מקרים אלה אין כמובן שייכות בין התוים ובין שם המדפיס.

התוים הם אקורד של מנגינה ונלקחו כנראה באקראי מאיזו מנגינה סתם.

Mi al har Horev ha-à-mi-di inyan kashav amod imadi k'-Mo-she-
 Mi midbar haya man- hig edri motzi mayim al b'e-ri k'-Mo-she-
 Mi ribza alay hanun um'nahem rahash w'al har'ah tinahem k'-Mo-she-
 Mi haz chezyon hok e-dot haze b'mar'eh w'lo b'hidot k'-Mo-she-
 Mi zo'f li-med w'shi-nan zacha wayavo b'toch he'anav k'-Mo-she-
 Mi kam ar'bam yom basha-ma-yim kayam b'lo lehem w'lo mayim k'-Mo-she-
 el ha'elohim adati kumi
 [ori ki va] dresh u'yivod ado-nay à-la-yich zarah

ציור א'

סענוח המגנינה "מי על הר חורב העמיד" (מס' 1 ברשימה)
 (התווים המרובעים רומזים על קולות שנקבעו לשם השלמה)

Ach-re ha-esh asher lo ha-lah b'at r'-shà-im uviderech ha-taim lo amad ummo-
 shav letaim lo yashav. Ki im b'torat adonaj hefzo u'fo-rafo yeh-ge yomam walayla.

ציור ב'

סעמי תהלים של ידורי אשכנז מראשית המאה ה-11 (מס' 6 ברשימה)

ליקוטים ביבליוגרפיים

מאת

אברהם יערי

מב. הדפוס העברי במינקאוויץ

את דברי ימי הדפוס העברי במינקאוויץ סקר בקצרה ת. ד. פריעדבערג. ⁽¹⁾ אולם תיאורו לקוי מאד ובחסר. מקצת מהספרים שהשמיט פריעדבערג, רשמתי אני בבקרתי לספרו הנ"ל. ⁽²⁾ ועוד הוסיף י. ריבקינד במאמרו לתולדות הדפוס העברי בפולין. ⁽³⁾ אולם בזמן האחרון עלה בידי לרכוש לבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים ספרים נוספים מדפוס העיירה הזאת שלא נזכרו כלל ע"י הקודמים, ומאחר שגם הספרים שנזכרו ע"י פריעדבערג לא תוארו בפרוטרוט, וגם הידיעות המעטות עליהם אינן מדויקות כל צרכן, אנסה לסכם כאן ברשימה מפורטת את פעולת מלאכת הדפוס העברי בעיירה נדחת זו.

על הדפוסים העבריים בעיירה מינקאוויץ (Minkowce) מאחזות איגנץ מרכוצקי (Ignac Marchocki) במחוז אושיצא בפלך פודוליה, יש לנו ידיעות רשמיות שנאספו בשביל הש"טונות הרוסיים. לפי ידיעה אחת קיים היה בית הדפוס העברי בעיירה זו משנת 1792 (תקנ"ב), והיה סגור בשנות 1798—1802 (תקנ"ח—תקס"ב), ובעלת הדפוס היא האשה אסתרקה מושקובה (אסתר אשת משה). ודפוס עברי שני נוסד בה בשנת 1802 (תקס"ב) ע"י מרדכי שלבחוביץ (מרדכי בן שבח). ⁽⁴⁾ לפי ידיעה שניה נוסד הדפוס הראשון שם בשנת 1792 (תקנ"ב), ודפוס שני נוסד ע"י בן העיר מרדכי בן שבח ביום 12 במרס 1802 (תקס"ב). ⁽⁵⁾

ידיעות רשמיות אלו לקויות מאד, ולהלן נראה כי תרבה יותר אפשר ללמוד על הדפוסים במינקוביץ מפי הספרים עצמם שנדפסו שם. ורק דבר נוסף אחד אנו מוצאים בידיעות הרשמיות, והוא שהדפוס העברי הראשון נוסד במינקוביץ עוד בשנת 1792 (תקנ"ב), ואילו אלינו לא הגיע שום ספר שנדפס שם לפני שנת תקנ"ו (1796).

הספר הראשון שהגיע לידינו מדפוס מינקאוויץ הוא ספר „אמתחת בנימין" לר' בנימין המגיד מזלאוויץ, שנדפס בשנת תקנ"ו בדפוס שלשת השותפים: הישיש יוסף בן יצחק, בנו משה בן יוסף, יחזקאל בן שבח. ⁽⁶⁾

יחזקאל בן שבח היה מדפיס מומחה שהדפיס לפני בן בעיירה מעזירוב (Mezyrów) בשותפות עם יחיאל מיכל ב"ץ בשנות תקנ"ב—תקנ"ד (1794—1792). ⁽⁷⁾ ואפשר שהידיעה הרשמית על ייסוד הדפוס במינקאוויץ בשנת תקנ"ב באה מתוך זה שמנו את השנים מראשית פעולתו של

(1) חיים דובעריש פריעדבערג, תולדות הדפוס העברי בפולין, אנטוורפן תרצ"ב, עמ' 82—83.

(2) קרית ספר שנה ס', עמ' 432—439. (על מינקאוויץ שם עמ' 436).

(3) קרית ספר שנה י"א, עמ' 95—104, 395—399. (על מינקאוויץ שם עמ' 391).

(4) עיין במאמרו של י. ברלין בקובץ הרוסי „יבחסקאא סטארינא", כרך שביעי (1915) עמ' 404.

(5) עיין במאמרו של י. הסן בקובץ הרוסי הנ"ל, כרך שני (1909) עמ' 255.

(6) עיין להלן ברשימה מס' 1.

(7) מהספרים שהדפיס או במעזירוב ידועים לי אלה: שערי קדושה לר' חיים דיטאל, תקנ"ב; פרק רבי אליעזר, תקנ"ג; סדר התפלות כמנהג ספא, תקנ"ג; מחזיק יין לר' משה אימרלש, תקנ"ו.

המדפיס במעזירוב, כי אלמלא היה קיים באמת דפוס במינקאוויץ משנת תקנ"ב ואילך, לא ייתכן שלא היה מגיע לידינו שום ספר שנדפס שם במשך ארבע שנים. כמעזירוב כך גם במינקאוויץ, היה יחזקאל בן שבת המדפיס המומחה והשותפים היו, כנראה, נותני הכסף. בעברו ממעזירוב הביא משם למינקאוויץ פועלי דפוס אחדים.

אחרי הדפסת הספר "אמתחת בנימין" בשנת תקנ"ו מת הישיש יוסף בן יצחק, והדפוס נשאר בידי בנו משה בן יוסף ושותפו יחזקאל בן שבת. שמותיהם של שני אלה מופיעים בשערי שני הספרים שנדפסו שם בשתי השנים שלאחריה, בשנות תקנ"ז—תקנ"ח (1798—1799).⁽⁸⁾ באמצע שנת תקנ"ח מת גם משה בן יוסף, וחלקו בדפוס עבר בירושה לידי יתומיו, שהדפיסו בשותפות עם יחזקאל בן שבת שני ספרים בשנות תקנ"ח—תקנ"ט (1798—1799).⁽⁹⁾

בשנת תק"ס (1800) נעלם זכר יתמי משה, ובשנה הלא הדפיס יחזקאל בן שבת לבדו את נביאים וכתובים עם תרגום בלשון אשכנז באותיות צור.⁽¹⁰⁾ בזה תמה פרשת הדפוס העברי הראשון במינקאוויץ, אבל לא תמו גלגוליו בערים אחרות.

חומר הדפוס מירשת המדפיס משה עבר, לאחר זמן ומשפט, לידי יורשיו בעיירה בילזורקע (Bielzorka), ושם נדפסו בו בשנות תקס"ו—תקס"ח (1806—1808) ארבעה ספרים.⁽¹¹⁾

יחזקאל בן שבת עזב את מינקאוויץ ועבר למעזירוב, העיירה שבה הדפיס עוד בשנות תקנ"ב — תקנ"ד כנ"ל, ובה יסד דפוס משלו והדפיס שם לבדו ובשנת תקס"ב (1802) את "ספר הגן ודרך משה", ובשנת תקס"ג (1803) את הספרים: מדרש שוחר טוב, פרקי רבי אליעזר, כתר תורה לר' מאיר ב"ר לוי יצחק. אחר כך עזב גם את מעזירוב ועבר לאוסטרוג (Ostrog) שבה הדפיס בשנת תקס"ה (1805) בשותפות עם המדפיס ר' שמואל ב"ר ישכר בער את ארבעה חלקי "שלחן ערוך" עם פירוש "באר היטב".⁽¹²⁾

ואלה שמות הפועלים שעבדו בדפוס מינקאוויץ בתקופה הראשונה:
דוב בער בן יהודה ליב מק"ק מעזירואב, מסדר אותיות (תקנ"ו—תקנ"ט).
דוד מרדכי בן יצחק כ"ץ מק"ק מעזירואב, מסדר אותיות (תקנ"ט).
זאב וואלף בן חיים מק"ק מינקאוויץ, הפועל במכבש הדפוס (תקנ"ט).
יוחנן בן הקדוש שלמה מק"ק קארעץ, העוסק במכבש הדפוס (תקנ"ט).
משה בן שמשון סג"ל, מסדר אותיות (תקנ"ט).
משה זאב בן יעקב סג"ל מק"ק מעזירואב, העוסק במכבש הדפוס (תקנ"ט).
משה יהודה ליב בן ישראל מק"ק סיחסטאב, העוסק במכבש הדפוס (תקנ"ט).
שמואל בן אברהם מק"ק מעזירואב מסדר ופרעסין ציהר (תקנ"ט).⁽¹³⁾

(8) עיין להלן ברשימה מס' 2—3. (9) עיין להלן ברשימה מס' 4—5.

(10) עיין להלן ברשימה מס' 10.

(11) והם: טהרת הקדוש; קרבן שבת (שניהם בשנת תקס"ו); שפע טל (תקס"ז); תקון ליל שבועות (תקס"ח). כל הספרים הללו נדפסו ע"י מרדכי בן שמואל רבנו "מהעזבין של המנוח מהר"ר משה מדפיס מק"ק מינקאוויץ". — בהסכמה לספר "שפע טל" כותב ר' אריה ליב אבדק"ק וואליטשק: "ראה ראיתי כמה דפי... מהדפיס אשר הוקם בק"ק בליזורקע אצל התורני... מרדכי ב... שמואל אשר כבר ה' לפני עסק דבר ומשפט יורשי המנוח מהר"ר משה מדפיס דק"ק מינקאוויץ ובעת חלוקת העזבון עלה לחלק יורשי המנוח הנ"ל אשר המה בק"ק בליזורקע אצל מהר"ם הג"ל לקבוע כיוון בדפוס בק"ק הנ"ל...".

(12) שמותיהם של שני המדפיסים נזכרו בהסכמות המרובות, ויחזקאל בן שבת נזכר בתוספת כינוי "מדפיס דק"ק מינקאוויץ" על שם עברה, אף שההסכמות ניתנו בשנת תקס"ה.

(13) הוא עבר אח"כ בליזורקע וחתם בין הפועלים בסוף ספר "שפע טל", תקס"ו.

שמריהו בן מנחם מענדיל מק"ק מעזריאב, מסדר אותיות (תקנ"ט).
מהספרים שנדפסו בתקופה ראשונה זו נזכר רשיון הצנזור בריגה בשני ספרים גדולים:
מדרש רבה ונ"ך, שנדפסו בשנות תקנ"ט—תק"ס.⁽¹⁴⁾

לאחר הפסקה של שלש שנים נוסדו שני בתי-דפוס במינקאוויץ בשנת תקס"ג (1803):
האחד ע"י מנחם מענדיל בן אברהם, שהדפיס באותה שנה את הספרים "יסוד יוסף"
ו"לקוטי יוסף" לר' יוסף יוסקא הלוי מק"ק קאסטנטיין ישן.⁽¹⁵⁾ והאחר ע"י אברהם מרדכי
בן שבת, כנראה אחיו של יחזקאל בן שבת שעבד אף הוא תחילה במעזריב בשנות תקנ"ג—
תקנ"ה. נראה שמדפיס זה קיבל לרשותו את חומרי-הדפוס שהיה שייך לפניו ליחזקאל בן שבת.
שמו של המדפיס אברהם מרדכי בן שבת נזכר בשער "ספר המפואר" לה"ש מולכו ובהסכמה
ל"ספרי", שנדפסו שניהם באותה שנה.⁽¹⁶⁾

מלבד ארבעת הספרים הנ"ל שנדפסו בשנת תקס"ג ע"י שני המדפיסים, נדפסו אח"כ
במינקאוויץ, לפחות עד שנת תק"פ (1820) ספרים שונים וכלי הזכרת שם המדפיס, ורק באחד מהם
שנדפס בשנת תקע"ח (1818) נזכר בהסכמות שמו של מדפיס שלישי: חיים בן יצחק.⁽¹⁷⁾
כל הספרים שנדפסו במינקאוויץ ובהעלמת שם המדפיס משנת תקס"ד עד שנת תק"פ, יכלו
איפוא להדפס ע"י אחד משלושת המדפיסים: מנחם מענדיל בן אברהם, יחזקאל בן שבת, חיים
בן יצחק.

בכל הספרים הללו העלימו את שם המדפיס מחשש עינם וזרעת של השלטנות, ויש
שהשמיטו גם את שם העיר, ובאחד מהם אפשר לקבוע את מקום הדפוס מתוך ההסכמות.⁽¹⁸⁾
ובשנים יכולתי לעשות זאת עפ"י סימנים חיצוניים.⁽¹⁹⁾

מהפועלים שעבדו בדפוס מינקאוויץ בתקופה השנייה, נזכרו בספר שנדפס בשנת
תקס"ה שלשה מסדרי-אותיות אלה:

הבחור אליהו ב"ר יוחנן מק"ק מינקאוויץ.

הבחור בנימין ב"ר יצחק מק"ק אושצא.

הבחור בנימין ב"ר מענדיל מק"ק מינקאוויץ.

להלן רשמתי לפי סדר השנים את הספרים הידועים לי מדפוס מינקאוויץ; רובם נמצאים
בגנוזי בית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים. את חמשת הספרים שלא ראיתי, רשמתי
בצרוף ציון המקור הביבליוגרפי. לגבי שנים מהם הבעתי ספק במציאותם.

(14) עיין להלן ברשימה מס' 5—6.

(15) עיין להלן ברשימה מס' 7—8.

(16) עיין להלן ברשימה מס' 9, 11.

(17) עיין להלן ברשימה מס' 20.

(18) עיין להלן ברשימה מס' 21.

(19) עיין להלן ברשימה מס' 23, 25.

רשימת הספרים שנדפסו במינקאוויץ

1 ספר אמתחת בנימין חיבור... על מגלת קהלת [עם הפנים] שחיבר ה"ה המנחה... מהורר בנימין זל"ה מגיד משרים דק"ק ולאויץ דק"ק ואליטשיק יע"א בעל המחבר ספר אחבת דודים על שיר השירים וספר חלקת בנימין על הגדה של פסח: והוצא לבית הדפוס ע"י בן המחבר... מהורר אשר זעליג...

w drukarni w mieście Minkowcach dziedzicznym Ignacego Scibor Marchockiego.

נדפס במינקאוויץ בדפוס מהורר ומשוכת של השותפים... א' ה"ה המרום הישיש הנכבד המחוקק מהורר יוסף במוהרר יצחק ז"ל: והשני... מהורר יחזקאל במו' שבת יצ"ו והשלישי הכי נכבד הוא ה"ה המרום מו' משה בנו של מו' יוסף חנ"ל לפרט ולתתי את לבי לדרוש ולתור בחכמה לפ"ק [תקנ"ז]. [2], 128 דף. 4° 17:20 ס"מ. (הפנים באותיות מרחבעות והפירוש באותיות רש"י).

מעבר לשער נדפסו 4 הסכמות שניתנו לבן המחבר: הסכמת ר' לוי יצחק מברדיטשוב, די אלו תקנ"ו; הסכמת ר' ראובן אהרן מז"מ דק"ק סלאפקוויץ, די אלו תקנ"ז; הסכמת ר' יהודה ליב ב"ר שלום מזבאיוו ולע"ע אב"ד מאהליב, תקנ"ז; הסכמת ר' יעקב צבי ב"ר יהודה ליב, אב"ד דק"ק אושיצא ותקנ"ז חתה סה ק"ק מינקוויץ. — לאחר תקדמת בן המחבר נדפסה, והתנצלות המסדר האותיות דוב בער בלא"א מהורר יהודה ליב יצ"ו מק"ק מעזריטוב ולע"ע בק"ק מינקוויץ.

2 ספר אור הישר... וזה ספר נקרא אור הישר להיות כי עיני האדם מאירים להתהלך במישרים: אשר חיבר... המקובל מהורר מאיר פאפרש זצ"ל... ואתה [ו] הוספנו דברים המביאים ליראה מן מהר"ם קורדוורא ומהר"י ז"ל ומס' תפלה למשה וגם הוספנו כל התפלות עם נקודות על אותיות גדולות: וגם הוספנו על דפוס ראשון פ' היראה ומעשה קרבן פסח וקס ר"ש שאומרי לפני כל נדרי וכמה כוונה מסידור האר"י ז"ל וגם השענות... ובדיו שחור ונייר לבן ואותיות חדש ומלוקט מקמשונים וחרולים נדפס במינקאוויץ בדפוס של מהר' יחזקאל במוהרר שבת וה"ה מהורר משה במו' יוסף מחוקק בשנת אור זרוע לצדיק לפ"ק [תקנ"ז]. 28, 16 דף 12° 11:17 ס"מ. (אותיות רש"י).

מעבר לשער הסכמת ר' לוי יצחק מברדיטשוב מר"ח אלו תקנ"ז והסכמת ר' צבי הירש ב"ר נפתלי אב"ד מירעפאלי מז"מ מרחשוון תקנ"ז; שתי ההסכמות ניתנו לר' יחזקאל ב"ר שבת — בטופס שלפני חסר הוף האחרון, ולא ידעתי אם נזכרו בו שמות הפועלים.

3 דרכי צדק לר' מנחם מענדיל מליסקא. מינקאוויץ, תקנ"ז. (עפ"י פריעדבערג, תולדות הדפוס העברי בפולניא אנטוורפן תרצ"ב, עמ' 82).
זב"בית עקד ספרים הוא רושם: מינקאוויץ חש"ה. ספר זה נדפס בפעם הראשונה בלובק תקנ"ו בדפוס הרבנית יהודית ראזאניש (ענין משי"ב ב"קרית ספר" שנה י"ז עמ' 100). האנאם חזר ונדפס סעבור שנה במינקאוויץ?

4 ספר תנא דבי אליהו הוא מה שלמד אליהו הנביא עם רב ענן תלמידו... חלק ראשון נקרא סדר אליהו רבא וחלק שני נקרא סדר אליהו זוטא... ולתשוקת החודשים החפצים ליהנות מאורו העיר י"י את לב הרבני מהר' יעקב במוהרר יוסף מק"ק בארדיטשוב להדפיס ולהוסיף עליו נוסחאות ישנות: ובתכלית היופי בכרך קטן מוגה מאד: עם

פי' המלות: נדפס במינקאוויץ בדפוס המשובח של המשותפים היה מוהרר יחזקאל במהר"ש ב"ר ויתמי מוהרר משה במהרר יוסף מהוקק בשנת כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו לפ"ק [תקנ"ח]. 130 דף. 12° 11:19 ס"מ. (אחתיות מרובעות וריש"י).

הפירוש נקרא בשם י ש ו ע ת י ע ק ב ונתחבר בידי המביא לבית הדפוס. ב"ר ב' נדפסו הסכמת ר' דוד ב"ר ישראל אבי"ר באר הנקרא ספי כל ר' דוד לייקס ("הגם שכבר נדפס בק"ק זאלקווא בשנה העבר ועדיין לא עבר הזמן של הסכמת דפוס ה"ל אך שכבר נפסק חזק ומגדולי עולם שממדינה למדינה אינו חל שום לסותא"). הסכמת ר' צבי הירש ב"ר נפתלי אבי"ר דק"ק מירעפאלי. (ובשנה שעברה צויתי למדפיסי דק"ק מינקאוויץ להדפיס ספר הקדוש הזה אך מחמת שנדפסו בק"ק לבוב עכבר הובר מלעשר") שתי ההסכמות נתנו למביא לבית הדפוס בשנת תקנ"ח.

5 ספר מדרש רבות על ספר בראשית עם כל המפרשים שנדפסו מקדמת דנא: ואלה שמות: הרב מתנות כהונה. והרב ידי משה: וקצור יפה תואר. כאשר היו בדפוס פרנקפורט דאדרא. ומשנת חבי אליעזר: ופירוש זרע אברהם. גדרוקט אין מינקאוויץ אין פאדאלישיץ כענעמאט מיט בעוויילגונג אינער היכשט פערארענטן קיזערליכן צענוור אין ריגע בשנת תקנ"ט לפ"ק ע"י המדפיסים ה"ה... מוהר"ר יצחק אייזק בן... מוהר"ר צבי הירש יצ"ו זללא... מוה"י יחזקאל במהר"ר שבה יצ"ו קאמפיניע. במינקאוויץ... בשנת לך אני הושיעני כי פקידך דירשתי לפ"ק [תקנ"ט]. [2] 121 דף. 2° 23:38 ס"מ.

...על ספר שמות [כנ"ל]. הובא לבית הדפוס על ידי... יצחק אייזק ב"ר... צבי הירש במהר"ר אפרים מבארדיטשוב. נדפס במינקאוויץ W drukarni w mieście Minkowcach dziedzicznym Ignacego scibor Marchockiego בדפוס המשובח של השותפים... יחזקאל במהרר שבת ויתמי של המנוח מוהרר משה זצ"ל. [הפרט כנ"ל תקנ"ט]. 48 דף. על ספר ויקרא. [בלי שער]. 2—38 דף.

על ספר במדבר [ודברים]. [השער בדיוק כמו בשמות]. [1] 96 דף. על חמש מגלות. [בלי שער]. 38, 44, 15, 33 דף. [ובקצת טפסים נוסף בסוף דף: לוח הטעות].

מעבר לשער בראשית נדפסו הסכמות אלו: הסכמת ר' לוי יצחק מברדיטשוב, ג' אלול תקנ"ז; הסכמת ר' זאב וואלף ב"ר נפתלי הירץ אב"ד דובנא. ט"ו שטת תקנ"ט; הסכמת ר' דוד לעיקס, ט"ו אלול תקנ"ט; הסכמת ר' נתן ב"ר יצחק הלוי איש הורוויץ אב"ד שדה לבן, ו' אדר תקנ"ט; הסכמת ר' יעקב צבי ב"ר יהודה לייב אב"ד מינקאוויץ, ט"ו אלול תקנ"ט.

הקולופון בסוף בראשית: "על ידי... המסדר האותיות דוב בער בן... יהודה לייב יצ"ו מק"ק מעזיראוב: ועל ידי... המסדר האותיות שמריהו בן... מנחם מענדל יצ"ו מק"ק מעזיראוב: על ידי העוסק... במכבש הדפוס משה זאב בן... יעקב סג"ל מק"ק מעזיראוב: ועל ידי... הפרעסין צירר שמואל בן... אברהם יצ"ו מק"ק מעזיראוב."

הקולופון בסוף שמות: "על ידי... המסדר האותיות דוב בער בן... יהודה לייב יצ"ו מק"ק מעזיראוב ולעת עתה עוסק בק"ק מינקאוויץ: על ידי האמן העוסק במכבש הדפוס יוחנן בן הקדוש מוהרר שלמה זצ"ל מק"ק קארעץ ולעת עתה עוסק בק"ק מינקאוויץ: על ידי העוסק במכבש הדפוס משה זאב בן... יעקב סג"ל מק"ק מעזיראוב ולעת עתה עוסק בק"ק מינקאוויץ."

הקולופון בסוף במדבר: "על ידי הפועל... בעל המסדר האותיות באמנה... דוד מרדכי בן... יצחק ב"ר זצ"ל מק"ק מעזיראוב ולע"ז קבע דודו בק"ק מינקאוויץ: על ידי הפועל העוסק... במכבש הדפוס משה זאב בן... יעקב סג"ל מק"ק מעזיראוב ולע"ז בק"ק מינקאוויץ."

הקולופון בסוף הספר כלול: "דברי המסדרים על העבר לאל מנחם. ועל העתיד מבקשים ושואלים להתשחזק ה' כצמים ומיחלים:

מוזים אנתנו לאל המציא כל מאן ליש וכפיו לפני נמרש
שוכני חינוך דינו להתחיל בדבר טוב והגיע עד סה לסימו
הנו על משמרתנו נעמי ונדי לאל ומבקשי על העתיד ועזר מאנו בשאל
ברכה במעשינו ישלח בלי די מאדית ירב כדי ה עלינו הסוב

נפשינו חתה לגואלינו שמו יצן נזכ' מהרה לראותו בפסחו והמליט וגו'ן
שמו בימינו יתגדל וירב יצחק על אויביו ועל עמי ירח' האל וירצם כאב
שונאיו יחזק שמם. ויושא קרן וירחמם. עם אלהי אברהם
סגולתו יעסו כעב: כצאן קדשים ירעם בטוב ובאסמיהם ברכה יצ"ו
כ"ד המסדרים התחתונים ב"ש ובס"י [בראשי שטין ובס"י משה בן שמשון סג"ל, שמואל בן
אברהם יצ"ן] מה ק"ק מינקאוויץ: על ידי הפועל... משה יהודא ליב במהר"ר ישראל מק"ק סיחסטאב ולע"ע
עוסק במכשש הדפוס מה ק"ק מינקאוויץ: על ידי הפועל... במכשש הדפוס הק' שמואל בהר"ר אברהם יצ"ו
מק"ק מינקאוויץ: על ידי הפועל... במכשש הדפוס... זאב וואלף בהר"ר חיים יצ"ו מק"ק מינקאוויץ.
קצת קונטרסים במחשש חמש מנלות הדפוס על נייר כחול.

6 [נביאים וכתובים]... עם פי' התרגום כאשר נמצא במקראות גדולות. ועם פי' רש"י.
וגם פי' בלשון אשכנזי והוגה בעין היטב בכל האפשרי. גדרוקט אין מינקאוויץ. אן
וואלינישען (פעדאלישען) גיברנטמאט מיט בעויליגונג אינער העכשט פערארדענטן קיזערליכן
צענוור אין ריגע: בשנת תק"ס לפ"ק: ע"י המדפיס הרבני מו' יחזקאל במו' שבח יצ"ו... 12.
10:5:17 ס"מ. (הפנים והתרגום באותיות מרובעות-מנוקדות. רש"י באותיות חש"י, והתרגום
האשכנזי באותיות צו"ר).

ספר שמואל א וב מביאים ראשונים. 188 דף [חסר בסוף מאמצע פרק כ"א]
(נדפס על נייר כחול).
ספר מלכים. (היה בידי נ. שטיף; עין ריבקינד ק"ס י"א עמ' 391).
ספר ירמיה מביאים אחרונים. 148 דף. (נדפס על נייר כחול).
ספר יחזקאל מביאים אחרונים. 152 דף.
ספר תרי עשר ודברי הימים. 132, 80 דף. (נדפס על נייר כחול).
ספר משלי איוב דביאל עזרא נחמיה מכתובים. 148, 34, 30 דף.
(נדפס על נייר כחול).

נחמיה ודברי הימים ויחזקאל מפרק מ' ואילך בלי תרגום אשכנזי.
נדפסו שם גם שאר חלקי נ"ך תרגומם בהשימת ון-שטראלען עמ' 34 (שם בטעות: תק"ס—תק"ו).

7 ספר יסוד יוסף [קבלה] אשר הכינו וגם יסוד... כמו' יוסף יאסקא הלוי
זצוק"ל בן... מו' יצחק מק"ק קאסניטין ישן שודית חתן הרב המפורסם דק"ק ראווניץ ושם
נגנו ארוננו... הבא לבית הדפוס ע"י מו' יצחק בהרב המנוח מו' משה אברהם... מק"ק ראווניץ ולע"ע
איתן מושבו בק"ק פראסקארוב: במינקאוויץ בדפוס של התרני והרבני והנגיד מו' מנחם
מענדיל בהרבני... אברהם יצ"ו... (תקס"ג). [4] 89 דף [הדף האחרון מסומן בטעות: צא] 4.
20:16 ס"מ. (אותיות רש"י).

עם הסכמות אלו שניתנו כולן למבא לבית הדפוס: הסכמת ר' לוי יצחק מברדישוב, בלי תאריך; הסכמת
ר' אריה ליב ב"ר שלם מזבארז, אב"ד וואלטישיסק, כ"ב אדר תקס"ג; הסכמת ר' יוסף בהרב מזר"ם אב"ד
קאסניטין ישן, ח' אדר תקס"ג; הסכמת ר' יעקב ב"ר יהודה ליב אב"ד מינקאוויץ, בלי תאריך; הסכמת ר' זאב
וואלף אב"ד דובנא רבתי, ט"ב אלול תקנ"ט; הסכמת ר' מנחם מענדיל אב"ד ראווניץ, י"ב אלול תק"ס.

8 ספר לקוטי יוסף... [חדושי הלכות מאת] מהר"ר יוסף יאסקא הלוי זלה"ה
בן... כמו' יצחק מק"ק קאסניטין ישן חתן הרב המפורסם דק"ק ראווניץ... חבר... מו' יעקב
שמשון אב"ד דק"ק שופטיווקא... הבא לבית הדפוס ע"י... מו' יצחק בהרב המנוח מו' משה
אברהם... מק"ק ראווניץ ולע"ע איתן מושבו בק"ק פראסקארוב: במינקאוויץ בדפוס של
התורני והרבני והנגיד מו' מנחם מענדיל בהרבני... אברהם יצ"ו לסדר ולפרט למען עשה
כיום הזה להחית עם רב לפ"ק [תקס"ג]. [1] 26 דף. 20:16 ס"מ. (אותיות רש"י).

9 ספר המפואר להחכם השלם הקדוש רבינו שלמה מלכו נר"ו [1]... הובא לבית הדפוס ע"י הרבני הנגיד מהו' ישכר בער במהדור' חיים מסלאוויטא: במינקאוויץ בדפוס של ר' אברהם מרדכי במהדור' שבת יצ"ו בשנת תקס"ג לפ"ק. 46 דף. 12° 10:17 ס"מ. (אותיות מרובעות). אחרי השער נדפסה הסכמת ר' לוי יצחק ממדינתשוב מיום ו' כסלו תקס"ג. קצת קונטרסים בדפוס שלפני נדפסו על נייר כחול.

10 ספר רזיאל... וליהוי ידיע שיש אצלינו הסכמת מרבנים גאונים ארץ אשר בזמננו... אך מחמ' שראיתי שנכתוב בהקדמה של הספר רזיאל אשר נדפס בק"ק אמשטרדם שלא רצו לדפוס התרמות בספר הקדוש הזה גלל כן עשינו אנחנו כאשר עשו אבותינו ולא הבאנו את התרמות בספר וכתבנו התרמות בספר מדרש תנחומא אשר נדפס בק"ק מינקאוויץ בשנת תקס"ג לפ"ק... ועתה נדפס פעם שלישית... כמו שנדפס מקדם באמשטרדם. [מינקאוויץ] תקס"ג (עפ"י ריבקינד, ק"ס י"א עמ' 391—392). הובא לדפוס ע"י ר' ישראל ב"ר יצחק מק"ק מינקאוויץ, הנזכר בהסכמה למדרש תנחומא, שלא נדפס שם עד שנת תקס"ה (ענין להלן בס' 14).

11 זה ספר ספרי לא יכיל ספור מעלתו יגיד עליו רעו שם המחבר וקדמתו רבי שמעון בן יוחאי וצוק"ל סתימתו וחתימתו והנה נדפס פעם אחת בעיר וויניציאה בשנת רננ"ו לפ"ק. וכבר ספו תמו ולא נמצא אפילו אחד בעיר ומרוב חשיבותו נדפס פעם שנית בהמבורג ועתה נדפס פעם שלישית במינקאוויץ בשנת תקס"ג לפ"ק. [1], 109 דף. 4° 17:21 ס"מ. (אותיות רש"י).

הדפים ק' — ק"ה מסומנים בטעות באותיות פ' — פ"ח. מעבר לשער נדפסו הסכמת ר' דוד ב"ר ישראל אב"ד דק"ק באר הקרא בפ"י כל ר' דוד לוקס, מיום י"א אייר תקס"ד, והסכמת ר' יעקב צבי ב"ר יהודה ליב אב"ד מינקאוויץ, בלי תאריך. שתי ההסכמות ניתנו לר' אברהם מרדכי ב"ר שבת הדפוס מינקאוויץ. — למטה מההסכמות נדפס: לוח השעות.

12 — כנ"ל. תקס"ד. [1], 109 דף. 4° 17:21 ס"מ. (אותיות רש"י). ממש כמו הקודם שורה בשורה וזאת ובאות. ואין ביניהם אלא שינוי השנה על השער.

13 מדרש רבה על בראשית ושמות עם פירוש קצר. מינקאוויץ, תקס"ד. (עפ"י פריעזבערג, תולדות הדפוס העברי בפולניא, אנטוורפן תרצ"ב, עמ' 83). מסופקני בקיומו של ספר זה ודומני שהטעות באה ממדרש תנחומא עם פירוש, שנדפס שם תקס"ה.

14 מדרש תנחומא הוא מדרש על חמשה חומשי התורה. הובא אל תכלית שלימותו בתוספות כמה פרשיות אשר חסרו ראשונים וכפרט כל פרשת ויקרא וצו ושמיני וילך ורוב פקודי ועקב וראה ושופטים ומדרשים יפים מהמחבר ז"ל. ועתה ניתוסף עליו פי' קטן על כל המלות זרות שאינם מובנים לכל אדם וגם פירוש הענין באזה מקומות שצריך כ"אור. וגם הוספנו הרבה מראה מקומות מהפסוקים שנשמטו בדפוסים הראשונים. ולמען יוכל כל איש לשאת אותו בחיקו הודפס בכרך קטן. נדפס במינקאוויץ... לפרט ולתור זאת תנחומא לכתבם לפ"ק [תקס"ה]. 164—2 דף. 12° 11:17 ס"מ. (אותיות מרובעות ואותיות רש"י).

עם הסכמת ר' לוי יצחק ממדינתשוב מיום י"ג מרחשון תקס"ה. והסכמת ניתנה לר' ישראל ב"ר יצחק מק"ק מינקאוויץ, להביא על מכש הדפוס ספר... מדרש תנחומא עם הפירוש וזאת ספר רזיאל... ומתחת שלא רציתו לכתוב הסכמה על ספר רזיאל מחמת גודל קדושתו כתבתי הסכמה על התנחומא... הקולופון: "על ידי הפועל... המסדר אותיות הבחור במעין בהמנוח מוחרר יצחק וצ"ל מק"ק אושצא ולעת עתה עוסק בק"ק מינקאוויץ. ועל ידי הפועל... המסדר אותיות הבחור בנימין בהמנוח מוחרר מענדיל מק"ק מינקאוויץ. ועל ידי המסדר אותיות... הבוער אליהו במחזור יוחנן מק"ק מינקאוויץ." הטופס שבידי נדפס על נייר כחול.

15 חמשה חומשי תורה עם פירוש רש"י ותרגום אונקלוס. ספר רביעי במדבר. מונה על פי דקדוק הנקודות והטעמים והפסקות הפרשיות פתוחות וסגורות... הובא לבית הדפוס על ידי... מוה"ר יהודה ליב במהר"ר זאב וואלף סג"ל מק"ק דינאוויץ... נדפס במינקאוויץ לפרט וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל לפ"ק. [תקס"ו]. 146. [16] דף. 12°. 10:17 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות ואותיות רש"י). הטופס שבידי נדפס על נייר כחול. — יש לשער שדפוס התומש כולו.

16 ... מענה לשון סדר-תחנות על בית-עלמין על כל צרה שלא תבא לעלמין הן על החולים והשרוים בצרה ואשר המר לו שוד וקרה לו מרה ועל המעוברת והיושבת על המשבר והיולדות הן תפלות שאומרים בערב ראש השנה ובערב יום ספור על בית-עלמין... נדפס במינקאוויץ... לפרט ומי מענה לשון לפ"ק. [תק"ע]. [86] דף. 12°. 11:17 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). הסימנים בעבריים שיש באותיות צו"ר. — קצת קונטרסים נדפסו על נייר כחול.

17 סדר סליחות כמנהג פולין קטן ופולין גדול ונוסף לעשרים בסיון ושבעים ת"ת. נדפס בתכלית היופי הן באותיות הן בנייר ובדיו וכתבה הכל על צד אופן היותר טוב ומשובח למען ירוץ הקורא בו: ויי יזכנו להבא לזכות את הרבים... נדפס במינקאוויץ כמו שנדפס ב ס ל א ו ו י ט א... בשנת תקע"א לפ"ק. 54 דף. 4°. 17:20 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות). לא נדפסו כאן סליחות מיוחדות לכי סיון ולשובבים ת"ת, אלא נדפסו בסוף "סימני הסליחות" היינו שמות הסליחות הרגילות לימים נוראים שנדפסו כאן, שאומרים אותן בימים הנ"ל.

18 סדר קינות לתשעה באב וגם הוספנו מגילת איכה והוצגנו באותיות גדולות ונאות מאירות עינים תועלת היא לזקנים ונערים: ותזכרת הקינות שאנו מקוננים על חורבן בית המקדש ועל גלות ישראל ירא וישקף יי משמים וירחם עלינו ויבנה בית תפארתנו במהרה בימינו אמן:: נדפס במינקאוויץ... בשנת תקע"ב לפ"ק. [36] דף. 12°. 11:17 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות).

19 שערי ציון לר' נתן נטע הנוכר. מינקאוויץ, תקע"ב. (עפ"י פריעדבערג, תולדות הדפוס העברי בפולין, אנטוורפן תרצ"ב, עמ' 83).

20 ספר נחלת צבי דברי מוסר מהוזהר הקדוש הנגלות הפשוטים בלשון אשכנז... הוציא לאורה... מוה"ר הירש נר"ו בהר"ר ירחמיאל זצ"ל חאשט [?] מקראקא... נדפס במינקאוויץ. 71 דף. [חסר הסוף והטופס שלפני מסתיים בראש פרשת דאזינו]. 22:37 ס"מ. (אותיות צו"ר).

מעבר לשער נדפסו הסכמת הישיב ר' יהודה ליב ב"ר צבי הכהן ממינקאוויץ, ביתה כ"ח [כ"ה?] שבט תקע"ה, הסכמת ר' ברוך ב"ר זאב וואלף אב"ד לאסקריניא כ"ה שבט תקע"ה. — שתי ההסכמות ניתנו לר' חיים ב"ר יצחק מרפ"ס דק"ק מינקאוויץ.

21 ברוך שאמר והוא חבור נפלא לרב הגדול אחד מן הראשונים מיסוד על הלכות ס"ת תפילין ומוזות וציורי אותיות במצות ובהוצאות... מוה"ר יצחק במהר"ר שמואל זלה"ה מק"ק דובנא יצי. כש"נ בשקלאוו... לפרט ללמד בני יהודה קסת לפ"ק [תק"פ]. 32 דף. 17:20 ס"מ. (ראיתיו בגנזי מר שלמה שוקן).

שם המחבר: ר' שמשון ב"ר אליעזר המכונה ברוך שאמר. עם הסכמת ר' יהודה ליב ב"ר צבי הכהן אב"ד מינקאוויץ, שניתנה ביום י"א כסלו, תק"פ, ובה נאמר: "וסעת העיר ה' את... מוה"ר יצחק במהר"ר שמואל מק"ק דובנא רבתיא להביא את הספר הלו הקי מחדש על מכבש הדפוס פה ק"ק מינקאוויץ... אך מוזמני שהרבני... בא לפ"ק להעלות הספר הקדוש הג"ל על הדפוס דפה הפציר בי להחת ג"כ מן הנספלים..."

פרעזעכענדיג בספר "תולדות הדפוס העברי בפולנא" רושם המצאה מינקאוויץ תקנ"ה, בתפוסה "בית עקד ספרים" הוא דפוס: מינקאוויץ תקנ"ה שנה שלא היה בה עוד דפוס בעיר והוא. ובאמת נדפס בפעם הראשונה בשלמותו בשקלאוו תקס"ד (עפ"י דפוס זה חזר ונדפס במינקאוויץ תקס"ה) ומקצתו נדפס בדובנא תקנ"ה, ואולי מכאן באה טעותו.

22 ספר ראשית חכמה הקצר קצרו... כמהר"ר ר"י פויטו יצ"ו מראשית חכמה הארוך שעשאו... כמהר"ר אליהו די וידאש זצ"ל... ואחר הקיצור הזה שמנו מרפא לנפש על תיקון העונות יסדה איש אלקים האר"י זצ"ל: עוד חוספנו... תקנוי שבת להחכם... כמהר"ר אברהם הלוי זצ"ל... נדפס בק"ק מינקאוויץ, לסדר ולפרט ראשית חכמה יראת יי [תקצ"ב, האלי הי' של "יראת" צריכה להיות קטנה ואז: תקפ"ב]. 59 דף, 4° 17:22 ס"מ. (אותיות רש"י).

על השער: ציור עציץ עם פרחים.

23 ספר הישר לרבינו תם בעל התוספות זצ"ל, זה ספר הישר: אורח חיים ותוכחת מוסר: מדרך עקש לסור וללכת בנתיב הישר בעיני אלהים ואדם... [הוא לר' זרחיה הונין] ולזכות את הרבים הדפסנו פה בדפוס יפה כאשר עיניכם תחזנה משרים... [נדפס במינקאוויץ] בשנת ויעקב איש תם יושב אוהלים [תקפ"ח]. [36] דף, 12° 11:18 ס"מ. (אותיות מרובעות ואותיות רש"י בערבוביה).

מסגרת הקשט אשר מסביב לשער הוא הקישוט הנמצא על רוב הספרים שנדפסו במינקאוויץ, כגון מדרש רבה תקנ"ט, וגם ניסוח התודעה "גם אלה לחכמים יבינו מדעתם כי לא כגוים" וכו' הוא מלה ובמלה ואיתו באות כניסוח התודעה זו הנמצאת על רוב הספרים שנדפסו במינקאוויץ.

24 ספר מגן דוד חלק ראשון שחיבר... מהר"ר דוד בהנגיד מהר"ר שמואל זצ"ל מק"ק דראוני שטרך וייגע זה שנים כבירים לתוציא לאור תעלומי כמה מאמרי זוה"ק וכמה מאמרי רעיא מהימנא העל כמה פסוקי ותחלת... כותכות וברייאות (!) כדורות מזה"ק ומהפרס מהר"מ מקטבי האר"י... נדפס במינקאוויץ, לסדר ולפרט ויהי דוד לכל דרכיו משכיל ויהיה עמו לפ"ק [האותיות הגדולות עולות שי"ט, וזה מן הנמנע וברור שיש כאן טעות, והספר נדפס אחרי שנת תקע"ד]. 81, [3] דף, 4° 18:22 ס"מ. (אותיות רש"י).

בהקדמתו מזכיר המחבר את הספר אמרי בנימין להממד מברא, ומאחר שהספר אמרי בנימין נדפס בטארנאפאל בשנת תקע"ה, הרי ברור שהספר הזה נדפס אחרי תקע"ד. — הדפוס שלפני נדפס על נייר כחול.

25 ספר אורחות צדיקים וחיבור הקטן הזה מעט הכמות רוב האיות הוא ספר אורחות צדיקים ומדות הנפש: והוספנו נופך עליהם דרך הסעודה ותפלת הדרך וקדיש וברכו: להרי ידיע לכל מאן דבעי למידע שיש ת"י הסכמה ותרם מרבני גאוני ארץ שלא להשיג שום אחד מישראל את גבולינו להדפיס הספר אורחות צדיקים הן בתבנית זה הן בתבנית אחר עד שנת תקצ"ה והחרם הנ"ל חל הן על המדפיס הן על אוף לייגרש ובטוחים אנו באחינו בני ישראל שלא יעשו עולה ולא יכניסו א"ע בחרמות השמחות דרבנן והשומע יבא עליהם ברכת טוב: תחת ממשלת אדונינו הקיסר... אלכסנדר פאולאוויטש... בשנת אורחות צדיקים תשמור [מנין האותיות הגדולות] עולה קי"ג, ונדפס באמת בין שנת תקפ"ה לשנת תקפ"ה השנה ואחרונה למלכות אלכסנדר פאולאוויטש. [64] דף, 8° 10:17 ס"מ. (אותיות רש"י).

ציור מסגרת השער והציור שבסוף הספר הם הציורים המצויים בספרי מינקאוויץ.

26 מחזור עם טייטש מכל השנה לימים נראים חלק ראשון. מינקאוויץ, חש"ד. חלק שני לשלש רגלים, שם חש"ד. (עפ"י ריבקינד ק"ס י"א עמ' 392).

מפתח שמות האנשים

(מתברים, מביאים לדפוס ומסכימים)

לוי יצחק מברדיטשוב 1, 2, 5,
7, 9, 14
מאיר טאפערש 2
מנחם מענדל אב"ד ראחנע 7
מנחם מענדל מליסקא 3
נתן ב"ר יצחק הלוי איש
הורוויץ אב"ד שדה לבן 5
נתן נטע הנובר 19
צבי הירש ב"ר ירחמיאל חאטש
20
צבי הירש ב"ר נפתלי אב"ד
מירעפאלי 2, 4
ראובן אהרן מ"מ דק"ק
סלאסקאוויץ 1
שלמה מלכו 9
שמשון ב"ר אליעזר ברוך
שאמר 21

יהודה לוי ב"ר צבי הכהן אב"ד
מינקאוויץ 20, 21
יהודה לוי ב"ר שלום, עיין:
אריה ליב.
יוסף יאסקה ב"ר יצחק הלוי 7, 8
יוסף פויטל 22
יעקב בן יוסף מברדיטשוב 4
יעקב צבי ב"ר יהודה לוי אב"ד
מינקאוויץ 1, 5, 7, 11
יצחק ב"ר משה אברהם מק"ק
ראחנע 7, 8
יצחק ב"ר שמואל מדובנא 21
יצחק אייזיק ב"ר צבי הירש 5
ישכר בער ב"ר ווייס מסלאוויטא
9
ישראל ב"ר יצחק מק"ק
מינקאוויץ 10, 14

אליהו די וידאש 22
אריה (יחודה) לוי ב"ר שלם
מזבארז 1, 7
אשר זעליג ב"ר בנימין 1
בנימין מ"מ דק"ק ולאווין 1
ברוך ב"ר זאב וואלף אב"ד
לאסקריניא 20
דוד ב"ר ישראל אב"ד סאר
(דוד לייקס) 4, 5, 11
דוד ב"ר שמואל מק"ק דראוני
24
זאב וואלף ב"ר נפתלי הירש
אב"ד דובנא 5, 7
זרחיה הינז 23
יהודה לוי ב"ר זאב וואלף סג"ל
מק"ק דיטאוויץ 15

מפתח שמות הספרים

סליחות 17
ספר הישר המיוחד לר"ת 23
ספרי 11 -- 12
קיצות לת"ב 18
ראשית חכמה הקצר 22
רויאל 10
שערי ציון 19
תנא דבי אליהו 4

מגן דוד 24
מדרש רבה 5, 13
מדרש תנחומא 14
מחזור 26
מענה לשון 16
ס' המפואר 9
נביאים וכתובים 6
תולת צבי 20

אור הישר 2
אורחות צדיקים 25
אמתחת בנימין 1
ברוך שאמר 21
דרכי צדק 3
חמשה חומשי תורה 15
יסוד יוסף 7
לקוטי יוסף 8

מג. הדפוס העברי בזסלב

על הדפוס העברי בזסלב כתב פרידלנברג (1) על פי שני ספרים שהיו ידועים לו מהעיר הזאת. וכבר העירותי על ספר שלישי מזסלב בבקרתי לספר הנ"ל. (2) בינתים עלה בידי לרכוש לבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים עוד ספר לא-נדוע מדפוס העיר הזאת, ולפיכך אנסה. כאן לסכם את הידוע לנו על הדפוס בזסלב, ואחזר בפרוטרוט את הספרים שנדפסו בה.

הדפוס העברי בזסלב (Zaslav), עיירה דרומית לאוסטרהא (Ostrog) בגליל וולין, (3) קיים היה במשך שתי שנים, תקס"ז — תקס"ח (1807—1808), ונדפסו בו חמשה ספרים. המדפיסים היו: אליעזר בן יעקב רובלינקר ודוד בן משה.

הספר הראשון שיצא מתחת מכש הדפוס, בשנת תקס"ז, היה ספר „חובת הלבבות“ עם „מרא לאנפש“, שהובא לדפוס ע"י ר' משה ב"ר ישעיה, והספר השני שנדפס שם באותה שנה היה ספר „שערי דורא“ עם פירוש „מבוא שערים“, שהובא לדפוס ע"י ר' דוד ב"ר חיים ור' יונה ב"ר ישכר בער סג"ל, בתמיכת ר' יהודה ליב ב"ר ניסן.

בשנה שלאחריה, בשנת תקס"ח, נדפסו בה שלישה ספרים: תהלים, מעמדות, תקוני ישרים. בכולם לא נזכר שמו של איזה מביאי-לדפוס, ונדפסו כנראה על חשבון המדפיסים עצמם, כי ספרים עממיים הם ישרים עליהם הקופצים.

בזסלב לא נדפס שום ספר חדש, אלא מהדורות חדשות של ספרים ישנים, ולא היתה סיבה רוחנית מיוחדת לייסוד הדפוס בה, אלא עסק של פרנסה למדפיסים. יש לשער שהם למדו את מלאכת הדפוס באוסטרהא, ועל כל פנים הביאו משם את כל הפועלים המומחים, והעוזרים על ידם היו פועלים צעירים מבני זסלב.

בספר הראשון לא נזכר כלל רשיון הצנזורה, בספר השני נזכר שנדפס ברשיון הצנזור בוילנא, ובספרים שנדפסו בשנת תקס"ח נזכר שנדפסו ברשיון הצנזור בריגה.

ואלה שמות תשעת הפועלים שעבדו בדפוס זסלב:

אריה ליב ב"ר עזריאל, מק"ק אוסטרהא, העוסק במכש הדפוס (תקס"ז—ח).

הבחור דוב בער ב"ר דוד מק"ק זאסלב, זעציר (תקס"ז — תקס"ח).

יוסף יהודה ב"ר אברהם מק"ק סלאוויטא, מסדר אותיות (תקס"ז).

מנחם מענדיל ב"ר אברהם מק"ק אוסטרהא, מסדר אותיות (תקס"ז).

מנחם מענדיל ב"ר שמואל מק"ק זאסלב, מסדר אותיות (תקס"ז).

מרדכי ליב ב"ר אברהם מק"ק אוסטרהא, מסדר אותיות (תקס"ז).

משה ב"ר צבי הירש מק"ק אוסטרהא, העוסק במכש הדפוס (תקס"ז).

הבחור שלמה ב"ר נחום מק"ק אוסטרהא, זעציר (תקס"ח).

ואלה הספרים שנדפסו בזסלב, כולם ראיתי בעיני בגנוי בית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים:

(1) חיים דוכערש פרידלנברג, תולדות הדפוס העברי בפולנא, אנטוורפן תרצ"ב, עמ' 94.

(2) קרית ספר שנה ט' עמ' 435.

(3) גתבת בספרים גם בצורות: זאסלב, זסלאב.

1 ספר חובת הלבבות חלק ראשון [ושני] מהרב... רבינו ב"ה יי' הדין [עם פירוש מרפא לנפש]... הדפסת ספר הקדוש הזה כבר היה לעולמים עם פירושיו שונים... ומחמת שיד הכל ממשמשין בו טפו תמו ולא נשאר אפילו כמעט אחד בעיר ושנים במשפחה... לזאת העיר ה' את רוחנו להיות מדפסין ועולה הספר הזה עם כמה מעלות יותר ממה שנדפס בק"ק אלעקסניץ... לכן... אחינו בני ישראל אל תחוסו על כספכם להביא וברכה אל תוך בתיכם... גדרוקט אין זאסלב אין וועלינגטון גיבערנעמאט מיט באוילגונג [!] איינר העכש' פערארדענעטן קייזערליכן זענען אין ווילנא ע"י המדפיסים הא'... מהו' אליעזר במהו' יעקב זצ"ל רובלינקר והשני האברך מהו' דוד במהו' משה יצ"ו מק"ק זאסלב: תובא לבית הדפוס ע"י... מהו' משה בהרבני... מהו' ר' ישעיה יצ"ו: נדפס פה ק"ק זאסלב תחת ממשל' אדונינו הקיס'... אלכסנדר פאולאוויטש... [תקס"ז].

[6], 88, [1]; 99, [1] דף. 8° 17: 11 ס"מ. (אותיות מרובעות ואותיות רש"י). עם הסכמת ר' שאול ב"ר יצחק הלוי אב"ד זאסלב, מיום כ"ד סיון תקס"ז; הסכמת דיני זאסלב ר' משה' פייבוש במהו' ר' יוסף ב"ר ישעיה ב"ר שמואל זנוויל, מהיום ה'נ"ל; הסכמת 'המזלמים' ר' חיים ב"ר יצחק אייזיק היילפרן מזאסלב, ר' יוסף ב"ר משה' ח' צבי הירש ב"ר יהודה ליב, בל תאריך. הקולופון בסוף חלק ראשון: "על ידי העוסק... במכשיר הדפוס נאום אריה ליב בן המנחם... עזריאל... מק"ק אוסטרהא על ידי הועציר... המסדר האותיות מהו' החסיד יוסף יהודה במהו' אברהם נרו מק"ק סלאוויטא ולעזע' בק"ק זאסלב, על ידי הפועל... המסדר אותיות הבחור פסח דוד במהו' צבי הירש סג"ל מק"ק אוסטרהא ולעזע' בק"ק זאסלב, על ידי הועציר הבחור רוב בער במהו' דוד יצ"ו.

2 ספר שערי דורא הנקרא איסור והיתר אשר חיבר... רבינו יצחק מדורא ז"ל עם הגהות ועליו ועליהם הביאור... הכינו וגם חקרו... מהו' ר' נתן ב"ר שמשון ז"ל שפירא... וקרא שמו בישראל מ"ב ז"א שו"ר... מצורף לזה חידוש לנו חידוש רב... אצל כל דין ודין פסק הלכה ומנהגו של מדינת פולין ורוסיה וליטא ואשכנז פיהם ומעלה... ונדפסו בק"ק יעסניץ ובשנת תפ"ד... ועתה ספר תמו... לזאת העיר ה' את רוחנו להיות מדפסין ועולה הספר הנ"ל בתוספת מרובה... ואבאר המעלות אחת לאחת המעלות הא' היות שהספר מכונן מהנאון מהרש"ל על הגהות ועל ספר ש"ד... היה בכרך בפני עצמו... והתעוררנו ע"י... מ"ו לוי יצחק בארדיטשוב כי טוב הוא לחבר אשה אל אחותה... המעלה הב' הוספנו הלכות נידה מרבינו שערי דורא עם כל ההגהות... המעלה הג' הצבנו ציונים... המעלה הד' העמדנו מראה מקומות על כל מקור הדין... לכן אתם עם ה'... נפשיכם יירץ לזכות נפשיכם על ידי חיבור זה ואל תחושו על הקנינים הנפסדים... על ידי המדפיסים... אליעזר במהו' ר' יעקב זל"ה רובלינקר מזאסלב והשני... דוד במהו' משה יצ"ו מק"ק זאסלב, במצותו ובהשגחתו... מהו' דוד במו' חיים ז"ל וה'... יונה במהו' ישכר בער סג"ל; וברכות יחולו על ראשו... מהו' יהודה ליב במהו' גיסן ז"ל אשר המציא אי"ע והווייל זהב מכיסו להדפס ספר הקדוש הנ"ל... נדפס פה ק"ק זאסלב בעיר מידן תחת ממשלת אדונינו הקיסר... אלכסנדר פאולאוויטש... בשנת א"ש... לא יחסר כל בו לפ"ק [תקס"ז]. [4], 83 דף. [הדף האחרון מסומן בטעות: פא]. 2° 33: 22 ס"מ. (אותיות מרובעות ואותיות רש"י). עם הסכמת ר' לוי יצחק מברדיטשוב מיום כ"ד אלול תס"ז [צ"ל: תקס"ז]; עם הסכמת ר' דוד צבי אב"ד קהעמניץ והקריין ומצ"פ לק"ק מאזאליוב; עם הסכמת דיני זאסלב ר' משה' פייבוש במהו' ר' יוסף ב"ר משה — עם 'התנצלות המגיה' ר' ישראל ב"ר שמריה.

הקולופון: "על ידי... המסדר האותיות נאום מדכי ליב במהו' ר' יצ"ו מק"ק אוסטרהא ולעזע' בק"ק זאסלב: על ידי... המסדר האותיות נאום ומתחם מעבדל בהמנחם... שמואל... מק"ק אוסטרהא ולעזע' פה ק"ק זאסלב: על ידי העוסק... במכשיר הדפוס נאום משה במהו' צבי הירש ז"ל מק"ק אוסטרהא ולעזע' בק"ק זאסלב: ועל ידי הפועל... הועציר הבחור רוב בער בן מהו' דוד יצ"ו מק"ק זאסלב הבירה י"י."

3—4 ספר תהלים עם מעמדות אשר נדפס מהודר בכל מיני יופי מנוקה מכל סיג ודופי באותיות גדולות ובעיני יפה מנופה בשלש עשרה נפה והוגה בעיני ובהשגחה להרים מבשול ולא תהיה זאת לפוקה: וקרי וכתוב: גם הוספנו יהי רצון מהושענא רבה: גם הצבנו לפני כל מזמור

תוכן כוונת המשורר. גדרוקט אין זאסלב אין וואלנישען גיבערנעמאט מיט באויליגונג [9] איינר העכשט פערארדענטן קיזערליכן צענזור אין ריגע: "ע"י המדפיסים האחד... מהו' אליעזר במהו' יעקב זצ"ל רבלינקר והשני... מהור"ר דוד במהו' משה יצ"ו מק"ק זסלב: בזסלב תחת ממשלת אדונינו הקיסר... אלכסנדר פאולאוויטש... בשנת ת"קס"ח לפ"ק. [94] [32] דף. 8° 11:18 ס"מ (אותיות מרובעות-מנוקדות, ותכן כוונת המשורר באותיות רש"י).

למעמדות מניקטעטסיס מיוחד ושער מיוחד, ונראה שמכר גם לחוד. וזה השער:

סדר המעמדות מסודרות לכל ימי השבוע... אשר נדפס מהודר בכל מיני יופי... גדרוקט אין זאסלב אין וואלנישען גיבערנעמאט מיט באויליגונג [9] איינר העכשט פערארדענטן קיזערליכן צענזור אין ריגע: "ע"י המדפיסים האחד... מהו' אליעזר במהו' יעקב זצ"ל רבלינקר והשני האברך מהור"ר דוד במהו' משה יצ"ו מק"ק זסלב. בשנת ת"קס"ח לפ"ק. בזסלב תחת ממשלת אדונינו הקיסר... אלכסנדר פאולאוויטש.

על כל אחד מהשערים ציור עם פרחים. — שמות הפועלים לא נזכרו.

5 סדר תקוני ישרים לפני זקנים ונערים מראשית השנה ועד אחרית השנה מסודרים. סדר הגדה והלל ליל שמורים תיקון ליל שבועות למהדרין מן המהדרין ותיקון ליל הושענא רבה. ואלה מוסיף על הראשונים... ספר משנה תורה עם נקודות וטעמים. ראו זה דבר חדש אשר לא היה לעולם למען לא יהיה מעין כל חי נעלמים תרגום מן וואת הברכה כדי להעביר הקריאה שנים מקרא וא' תרגום. גדרוקט אין זאסלב אין וואלנישען גיבערנעמאט מיט באויליגונג איינר העכשט פערארדענטן קיזערליכן צענזור אין ריגע: "ע"י המדפיסים האחד... מהור"ר אליעזר במהו' יעקב זצ"ל רבלינקר והשני... מהו' דוד במהו' משה יצ"ו מק"ק זאסלב. נדפס פה ק"ק זר לב תחת ממשלת אדונינו הקיסר... אלכסנדר פאולאוויטש... בשנת ת"קס"ח לפ"ק. [126] דף. 8° 11:18 ס"מ. (אותיות מרובעות-מנוקדות).

הקולופון: "על ידי העוסק... במבטב הדפוס נאום אריה לזב בן המנות... עזריאל... מק"ק אוסטרדא. על ידי העוסק... במבטב הדפוס נאום דוב בער בן המנות... שלמה זלמן מק"ק אוסטרדא. על ידי... מסדר האותיות נאום מנחם מענדל בהמנות... שמואל זיל מאסלב. על ידי העוציר הבחור שלמה כמחור נאום יצ"ו מק"ק אוסטרדא. על ידי העוציר הבחור דוב בער במהור"ר דוד יצ"ו מק"ק זסלב." — על השער ציור עציץ פרחים.

לא ראינו אינה ראה

(הערה למאמרו של מר ישראל אשר אסתרסון על פירוש ספר תהלים לד' דוד ברכ' יוסף קמחי הספרדי זצ"ל. נדפס בקובץ: (Hebrew Union College Annual, X (1935).

במאמר הנ"ל בפרק המפרט את המקורות, כת"י ודפוסים כתב מר אסתרסון (עמ' 313) שתהלים עם פירוש רד"ק הוצאת ברלין 1767 חסובה בעיקר, מתוך שבע הוצאות שהיו לפניו ובכללן הוצאת ונציה משנת 1517, כזה שהיא לבדה מכילה את שיר התקדמה היפה של רד"ק "מסלות בלבבי". ובשולי השיר (עמ' 317) מעיר מר אסתרסון: "מכל הספרים שבהם השתמשתי נמצא השיר הזה רק בספר תהלים עם פירוש רד"ק אשר יצא לאור ע"י איציק שפייר, ברלין שנת תקכ"ו."

אולם בהוצאת "כתבים עם התרגום", דפוס ונציה רע"ח בהוצאת דניאל במבחיני, המונת לפני נמצא בסוף ספר תהלים השיר "מסלות בלבבי" ומעליו נדפס: "אלה החרוזים לא מצאנום בתחלת פ"י ספר תהלים שהיה לנו אבל מצאנום אח"כ בספר ישן כשהגענו לסוף הספר."

כדאי לציין שגם החכם ר' ישראל האוידוואן ב"אוצר השירה והפיוט" כרך ג' עמוד 158 מצייין לגבי שיר זה שזכר בהקדמה לספר תהלים עם פירוש רד"ק, קרימנה 1561, ואת הוצאת בומבירגי אינו מצייין.

צוקיהו תרכבי (תלאבים)

מחירי ספרים לפני מאה וחמשים שנה

בעתוני "מיטטיילונגען צור יידישן פאלקסקונדע" 1912, חיבור 41 וואלק, פרסמתי סמט קטעים מהגניזה של ק"ק ווארבורג והמה בגניזה זו נמצאה גם רשימת מחירי ספרים מעובדו של ר' מ. הארסטאל משנת תקמ"ה לערך. בצוואתו כתב המוריש שקנה את ספריו ממעות מעשר ולכן הוא מצוה שההכנסה ממכירתם תחולק בין העניים שבקרוביו. וזו הרשימה:

גרש ר"ט	גרש ר"ט
5 18. שו"ת מהר"י ווייל	21 1. ש"ס דפוס ברלין
1½ 19. עמק יהושע	2 18 2. תשב"ץ
3 20. מגל העומר	6 3. מהרש"ל
1½ 21. פרקי אבות עם מלא כף נחת	14 4. מהרש"א
30 22. מנורת המאור עם פי' אשכ"ז	6 5. מהר"ם שיף על הי' מסכתות
23. חומש עם תרגום אשכ"ז פי' רש"י	12 6. מהר"ם לובלין
26 24. קב הישר עם תרגום אשכנזי	8 7. בבא קמא
12½ 25. בחינת עולם	4½ 8. חגיגה (אמשטרדם)
9 26. צבי קדוש על ב' מסכתות, חברי זכרון, מהר"ל, מעלות ומדות, יוסף אומץ, מגלת אסתר עם יוסף לקח, קיצור תובת הלבבות, ספר אלהות, תיקון מצודים, הגהות האדם ודינים, הגדה של פסח, קינות, תיקון שבת, ברכת המזון	1 33 9. עין יעקב (פסד"א)
1 15 27. הגהות האדם, מפרש חטאים, רפואת הנפש, תיקון ליל שבועות, הגדה עם פי' אברבנאל, עולת שבת, עונג שבת, תהלים	3 18 10. משניות (ברלין)
20	11. מדרש רבות (פסד"א) עם מתנות פהונת וידי משה
	12. מגן אברתם (פראג) עם חק יעקב (בכרך 1)
	13. אליהו רבה (וולצבאך)
	14. להם הפנים וספר הסידים
	15. בצה
	16. שלחן ערוך א"ת עם כאר היטב (אמשטרדם)
	17. תולדות אדם (בלתי מברך)

כדאי להשוות את המחירים האלה עם המחירים שברשימות משנת תק"ו ותק"ז שמהם אנו מזכירים: ש"ס (דפוס ?) 12 זהובים; מהרש"א 24 גרוש; מהרש"ל 1 זהוב; מדרש רבות 1 זהוב ושמונה גרוש.

מ. גרונוואלד

תקון טעויות

157 טור שמאלי ש"ו 15 מלמטה צ"ל: יעקב הלפרן.
180 טור שמאלי ש"ו 6-8 צ"ל: מחברנו מוכרת להודות, כי צורות אלו בתקופה מאוחרת חררו לתוך הפהלו. עכשו שהגענו לכך, וכו'.
מחמת חנאי המלחמה לא יכלנו להשיג את האותיות המיוחדות הנחוצות בצבית, הונגרית, רומנית ועוד, ולצערנו היינו נאלצים להדפיס את הערכים דהם בלי הסימנים המיוחדים לאותיות שבלשונות אלו.

המערכת

מפתח שמות האנשים, החברות והמוסדות בעברית וכיודית

- אביב, ב. 164
 אביב, א. 150, 225
 אביני, י. 81
 אבינועם, א. 4, 237
 אבן-שושן, א. 150
 אבני, א. 150
 אבני, ג. 159, 160
 אבנאל, ב. 225
 אברום בן מאיר ן עזרא 160
 אברמוביץ, ת. 81
 אגדת בתי יהמים ויתומות 150
 אגדת הקצבים העברים 145
 אדם, י. 156
 אהרןשלעגער, ג. י. 110
 אהל 150
 אהרנביץ, ז. 4
 אהרנביץ, י. 225
 אהרני, א. 225
 אהרני, ב. 4
 אהרני, ג. 4, 81
 אירבון, ב. 4
 איליביה, ס. 158
 אוליצור, א. 81, 225
 אוליצקי, ש. 80
 אונג, ג. 150
 אונג, י. 150
 אוסטא, ב. 81
 אוסטרובסקי, ב. 81
 אופנבך, י. 151
 האופרה העברית 151
 אוצר החסד קרן שמואל 151
 אורנשטיין, א. 148
 אוזר, זעם 81, 110
 אוזר, פועלי ציון (צ. ס.) —
 התאחדות 81
 אטינגר, י. 98
 איגס, י. 81, 91
 אידיש נאציאנאלער ארבעטער פארבאנד 107
 [אידישער] יידישער וויסענשאפט לעכער אינסטיטוט 32, 246
 איזנברג, זע. 88
 איזנשטט, ב. צ. 169
 אילן, א. 157
 איזנבר, י. 226
 אינטערנאציאנאלער ארבעטער ארדן 175
 אלדובי, צ. 12
 אלדול, א. 20, 236
 אלוני, ד. 3, 84
 אלוף, י. 14, 81
 אליהו בן אברהם שלמה והבן 171
 אליהו מנחם בן משה מלונדריש 4
 אליוט, ת. ג. 81
 אלפס, כ. צ. 226
 אלקלעי, א. 157
 אלתרמן, נ. 226
 אמנו ואמונה 19
 אנגלי, ש. 170
 אנוך, ת. 151, 226
 אנסקי, ש. 12
 אסולין, י. 151
 אסף, ש. 151, 226
 אראנאווסקי, א. 107
 ארגון בעלי המספרות 145
 ארגון סוחר ירושלים 226
 אריבא, י. 4, 84, 226
 ארמון, א. ל. 182
 ארץ ישראל ממשלה
 ועדת המענה של המועצה החק' לאית הכללית 152
 — חקים 4, 82, 152
 — מחלקת החקלאות והדיג 2
 — משרד הסטטיסטיקה 77
 — שרות ההתגוננות בפני התקפות אויר 152
 אשבל, ד. 5, 226
 אשדות יעקב 77
 אשג, י. ל. 5
 אשר בן יחיאל 82
 באואן, א. 152
 באואר, א. 82
 בארי, י. 153
 בוגדן, ב. 5
 בוים, י. א. 248
 בורזיאנסקי, ת. 83
 בורוכוביץ, ב. 226
 בורוכובסקי, ס. 82
 בויוסטרביצקי, י. 256
 ביאליק, ת. ג. 147, 133
 ביברסלי, ת. 5
 ביגל, ב. א. 152
 ביהם, א. 82, 164
 בילצקי, י. ת. 152
 ביראון, א. ר. 5, 82
 בית השטח 224
 בכרך, ק. 258
 בלנק, א. 152
 בלנק, ש. ל. 110
 בלנקפלד, כ. א. 82
 בן-אבי, א. 5
 בן-אברהם, ד. 152
 בן-גוריון, ד. 82
 בן-דוד, י. ח. 5, 82, 152
 בן יעקב, א. 5
 בן יעקב, י. 88
 בן-מאיר, מ. זע. 152
 בן-מנחם, י. ג. 229
 בן-עמי, זע. 226
 בן-שם, י. 82
 בנסטשני, ד. 152
 בנגיס, ז. ר. 82
 בני ברית, ארץ ישראל 77
 בנימין, ת. 152
 בס, א. 226
 בס, ש. 5
 בסק, מ. 5
 בסיק, ב. 5
 בסקינד, ש. 83
 בצלאל, ירושלים 6, 83
 בקר, א. 229
 בראון, פ. 152
 בראדיין, ת. 83, 232
 בראדי, ת. 14
 ברגמן, ת. ס. 152, 226
 ברגמן, י. 152
 ברגמן, מ. 153
 ברוידס, א. 6
 ברוין, ת. י. ל. 26
 ברוצקיס, ד. 6
 ברוך, י. 6
 ברושי, ז. 256
 ברי, י. 153
 ברישניה המדולה, משרד הרב הכולל 249
 בריל, מ. 83
 ברינקר, ד. ג. 81
 ברית החשמלאים 2
 ברית טרומפלדור 83, 145, 153
 ברית פקוח לקואופרציה החקלאית העובדת 153

מ"פ ים המלח 77	דיאגנאלעמער 7	ברכות ש. ח. 152, 226
מ"פ תל אביב ויפו 77, 155*	דבורצקי א. 227	ברמן מ. 99
229	הגל ציון, אגודה ספורטיבית 154*	ברנר י. ח. 98
מחלקה לסטטיסטיקה	דוב, פ. 228	ברנשטיין מ. 6
ראינפורמציה 86, 146	דובנוב, ש. 6	ברנשטיין צ. 153
המרכז לחנוך 77	דובניקוב, א. 84	ברסלבסקי מ. 83
מרכז לתרבות 9, 78, 155	דוד, ג. 154	ברעזין, א. צ. 20
מרכז הקואופרציה 153	דוהנסקי, צ. ל. 18	ברק, י. 153, 88
הנער העובד 2, 86	דוידוב, ק. 84	ברקוביץ, ב. י. 83, 227
הקבוצה הארצי "השומר הצעיר"	דודית, ר. 154	ברקלי, ש. 227
146	דויליוושיצקי, י. 6	בת-חורין, ל. 153
הקבוצה המאוחדת 2	דיטוביץ, ג. 153	גאלאמוב, א. י. 34
קרן חסר עבודה 78	דיטובסקי, ע. 147	גאלדברג, א. 182
הסתדרות העובדים הלאומית	דניאלי, ד. 159	גאלדפאדן, א. 32
בא"י 222	דקרט, ר. 228	גבריאלי, ג. 164
מועצת עובדי ת"א 155	דרימער, ג. 6	גוטמן, ג. 19
ההסתדרות העולמית לנשים	האפמאן, ב. 250	גוטסדינר, א. 235
ציונות, א"י 222	האפסער, א. 246	גויסטיק, ש. ד. 227, 236
הסתדרות הפועלים החקלאים	הברמן, א. מ. 12, 154	גולאק, א. 148
222, 229	הדאיה, ע. 84	גולן, ש. 87
הסתדרות הצופים העברים בא"י 2	הראיה, ש. 84	גורביץ, ד. 13
ההסתדרות הציונית 155, 229	הררי, י. 84	גורדון, א. ד. 3, 153
הסתדרות של אגודות הנער	היוז, ז. 6	גורדין, ד. 227
העברי, יוגוסלביה 255	הוכברג, ג. 98	גורדין, י. ל. 153
הרלינג, י. א. 99	הולצברג, י. ר. 154	גורדוניה 145, 146
הרמן, ג. 86	הופין, א. ז. 154	גורדין, ז. 83
הררי, ת. 10	הופמן, מ. ש. 108	גורלי, א. 4
הרשברג, א. מ. 248	הורביץ, י. 7	גישליץ, ג. 158
הרשמן, ד. 86	הורביץ, ש. 98	גינסברג, ג. 83*
הרשמן, י. מ. 86	הורביץ, יוסף 154	גינסברג, פ. 153
התאחדות אגודות הספורט	הורשטיין, ג. א. 7	גלאזנר, א. 34
לחובבים בארץ ישראל 155	היאם — יקא — עמיגרציע	גלומן, ש. 227
התאחדות החקלאים הועזרים	— פאראייניגונג 27	גלר, צ. ר. 83
בא"י 155	היט, א. 7	גליקמן, ע. 83, 227
התאחדות הסוחרים הכללית	הילאוויטש, ס. 107	גנז, ר. 84
בא"י 155	הימן ירושלמי 9, 154	גנין, נ. 78
התאחדות פקדי הממשלה.	הילסה, ת. 228	גפשטיין, ש. 84
תל-אביב 2	היטמן, י. 228	גיקסון, ג. ד. 18
וודניק, ש. מ. מ. 25	הירוש, ש. 20	גרודונסקי, ת. ע. 80
ווילשטיין, ת. 13	הירשביץ, י. 256	גרובברג, ת. ז. 227
ווינפעיג, י. ל. פרץ שול 34	הלסרין, ת. 154	גרובסקי, י. 153
וידלר, י. 86	הלפרן, י. 9	גרובסקי, פ. 153
וידרא, ג. 155	הלר, י. א. 86	גרים, י. 84
ויטלס, צ. 154	הנדלר, ש. 155	גריין, א. 153
וילנא, ג. 229	הסתדרות העובדים, 86, 154, 222	גרינבלט, ג. 181, 227
וימנורה, ג. 169	— האופוניציה המעמדית 146	וגרובסקי, א. 6, 84
ויניצקי, י. 234	— ארגון עובדי המרכז לחנוך 228	גרססקר, פ. 153
וילניב, ד. 10	— הסתדרות הפקידים 221, 228	גרין, א. 154
	— מ"פ חיפה 86, 155, 221, 229*	גרשוני, ג. 99

— בית העם 157
 — מכון להשכלה ציונית בכתב 232
 — פערזיינגטע צדקה
 אנשטאלטען 164
 — קהלה חבורא קדישא 89, 239
 ישורין, י. 169
 ישראל בעשית 25
 ישראלית, נ. 78
 כהן, בנימין 147
 כהן, י. מ. 157
 כהן, יעקב 232
 כהן, צ. 248
 כורץ, א. 12
 כענע, י. 157
 כפולה, ב. 157
 כפר הישוב 147, 232
 כפר הרומא, ישיבת בני עקיבא 157
 כצולסון, ב. 232
 כרמון, א. 89, 232
 כרמי, ע. 158
 כשר, ש. 158
 ליבונטין, מ. 233
 לוביאנקר, פ. 12
 לוודיג, א. 12
 הלוי, ח. ש. 228
 לוי, י. צ. 89
 לוי, יצחק 158
 לוי, מ. 233
 לוי, ב. מ. 233
 לוין, נ. 164, 239
 לוינגר, ד. י. 24
 לוותן, ל. 158
 לוריא, ב. צ. 152
 לחמי, א. 158
 ליבערמאן, ח. 257
 ליברמן, א. 233
 ליטוואר, פ. 91
 ליליבלום, מ. ל. 91
 ליטני, ה. 158
 ליפובצקי, ס. 12, 91
 ליפנער, א. 256
 ליפסטר, מ. 91
 ליפשיץ, י. 158
 ליפשיץ, נ. 172
 ליפשיץ, ש. 233

— הקהלה העברית 10, 88
 חנאל בן ורשאל מקוראן 229
 הצקינין, י. 156
 חרין, י. 156
 טבקא, א. 156
 טברסקי, י. 110
 טגור, ר. 231
 טוין, מ. 88
 טורטל, מ. 231
 טורשניר, נ. ה. 20
 טילבר, פ. א. 10
 טימירוב, ק. א. 88
 טכורק, א. 156
 טמיר, נ. 156
 טמקין-לויש, ר. 12
 טענענבוים, י. ש. 256
 טרדול, פ. פ. 231
 טרוסק, י. י. 33
 טרויש, א. 164, 239
 טריף, י. 108
 טשרניחובסקי, ש. 231
 יגור 78
 יהודאי גאון 84
 יהודה בן קלנימוס משפירא 156
 יהודה הלוי 83, 91, 232
 יחזקאל, ד. 149
 יונה בן אברהם גירונדי 12
 יוסף בן נתנאל ירושלמי 12
 יורסקי, א. 88
 יידיש-ראש : אידיש
 ילון, ח. 223
 ילון, אבינעם 157
 ילון, אשה 157
 ילון, ד. 2, 91, 147
 יעקב זאב בן אריה 25
 יערי, א. 158, 232
 יערי, מ. 12
 יערי-פולסקין, י. 88, 157
 יפה, אבא 88
 יפה, אליעזר 89, 223
 יפה, אריה 12
 יפה, ל. 12
 יפה, מ. 154
 יפה, ש. ד. 88
 ירושלם-אדל תורה 157
 — האיניברסיטה העברית 157, 232
 — בית מדרש עממי 232

ויגשל, א. 86
 ויס, י. 247
 ויס, צ. א. 155
 ויסבר, י. 234
 ויסר, י. 177
 ויצו 222
 וטרשטיק, י. 10
 וועד הלאומי 229
 — המחלקה הסוציאלית 87, 155
 — מחלקת הבראות 156
 — מחלקת החנוך 156
 — מחלקת התרבות 10
 וועד הלשון העברית 10, 156
 ורדימון, י. 10
 ורהפס, מ. 156
 ורפל, י. 87
 זאלצמאן, ר. 175
 זבה, י. 87
 זבוטנסקי, ז. 13, 87
 זגורודסקי, מ. 87
 זרבי, ח. 80
 זור, א. צ. 10, 87
 זוטא, י. 229
 זילבערצווייג, ז. 22
 זימן, י. 87
 זינגר, י. א. 103
 זיצקי, נ. נ. 229
 זכרון יעקב 109
 זלוטניק, י. ל. 102
 זליגר, מ. 87
 זעצער, ש. צ. 173
 זק"ש, מ. י. 4
 זרובבל, פ. 229
 זרסקי, י. ש. 10
 ת. נ. ו. 156
 תבל ימי לישראל 87, 145, 156
 חבקיין, נ. ב. 156
 חבר הקבוצות 146
 תשרי חרשה השלום 156
 תברת התשמי. מחוז הדורים
 וועד הפועלים 222
 תולות, א. 10
 חיים אלתן, 5, 82
 תיפה. בית הספר הריאלי העברי 156
 — לשכת המסחר והתעשיה
 העברית 88
 — עיריה 88

- המאמר, א. 233
מאמר, ח. ה. 26
מאמר, ד. 173
ומאן, י. 173
מגדל 222
מהלל העדני 13
מזיאל, ד. 91
מועצת ארגונים בלתי-מפלגתיים 91
מורחא, א. 91
מושקוביץ, מ. 103
מזרחי 77
המחנות העולים 145
מי, ק. 158
מיותם, י. 91
מזכאל 158
מיל, ג. ס. 13
מילגר, א. 258
מיניץ, ב. 158
מישאל ישלמה בן מרדכי אריה 249
מכבי, א. 233
מכבי אש מתנדבים חילאביב 222
מכבי הצעיר 159
מלצר, א. ה. 233
מנר, א. 233
מנהלברג, א. 233
מני, א. ס. 234
"מסדה" 147
מסדה, א. 234
מסמכים, י. 92
"מסילות" 147
מסינג, י. 92
מעורעלסאן, מ. 182
מפלגת פועלי א"י 92, 223, 234
מפעלי התעופה בא"י 159
מקדוק, א. 92
מראדנוף, ו. 33
מרגליות, מ. 84
מרכס, ק. 234
משה בן מימון 89, 103, 233, 248
נאה, א. ח. 13
נבון, ש. 92
נמכה 148
נמרדה, י. 159
נורק, ד. 234
נוטיק, ד. 164, 239
- נחמן מברסלב 13, 92, 159, 234
ניוראק, וועלט-אייסשטעלונג 30
ניקלסון, ר. א. 159
נק, י. 234
נרדי, ג. 13, 92
סרובסקי, א. 234
סוכובולסקי, י. 159
הסוכנות היהודית לא"י 92
— הועדה המרכזית לתחבורה 159
— היועץ לעניני ה. ג. א. 92
159, 235
— הלשכה לעלית הנועד 222
— הלשכה לעניני מלאכה 221
— מחלקה למסחר ותעשיה 92
— המחלקה הסטטיסטית 13
— המכון לחקר הכלכלה 92
סוננוף, י. ה. 92
סוקולוב, ג. 104
סוקניק, א. ל. 223
סטון, צ. 111
סטיבנס, ג. 92
סטלין, י. 152
סיגאל, ב. 182
סילבר, מ. 153, 239
סימון, ע. 14
סלומון, ט. 159
סלומון, מ. 93
סלומניצקי, י. 98
סלושין, ג. 235
סלטן, פ. 14
סלטן, ש. 81, 151
סמבטיון, מ. 91
סמולנסקי, פ. 14, 93
סמילנסקי, י. 235
סמיש, ז. 98
סמסוניב, א. 158
סעדיה גאון 249
ספיר, מ. 235
עברי, י. 14
עגן, י. 84
ועמון, ש. י. 14
עובריה, א. 235
עובריה, מ. 14
עזיז אפנדי 152
עזרא, א. נ. 160
עזרא, מ. נ. 14
עזריאלי, י. 157
עין חרוד 93
- עין גב 148
ענינת 160
עלון, ש. 164
עם, כ. 16
עמיאל, מ. א. 235
עמנואל, י. ש. 235
עפר, י. 160
עקביא, א. 160
"עקיבא" 160
פוגל, מ. צ. 160
פודורי, פ. י. 236
פילק, א. 160
פוסק, ד. 160
הפועל 160
הפועל ראשון לציון 3
הפועל המזרחי א"י 236
פועלי ציון — צעירי ציון 27
פיאברג, מ. ד. 160, 236
פינגברג, ר. 93, 236
פיטרקובסקי, י. 16
פיכמן, י. 93
פילדערזאסער, י. 177
פילכנפלד, ד. 16
פינס, א. 93
פינס, ד. 93
פינקרפלד, א. 16, 236
פישמן, י. ל. 94, 156
פישר, ה. א. ל. 16
פישר, ש. 94
פלאי, י. 160
פלאקסער, ד. 182
פלדש, י. 16
פלישר, ב. 30
פלסטר, מ. מ. 236
פנון, ר. 83
פסטור, ל. 17
פפו, י. 147
פריבר, מ. 94
פרוג, ש. ש. 94
פרויד, ז. 94
פרויכין, פ. 236
פריד, מ. י. 94
פרידמן, ד. א. 163
פרידמן, צ. 16
פריצקי, א. 160
פרלמן, צ. 3
פרנקל, א. 161
פרק, י. ל. 16

- פרצל, ר. 236
 פרק, מ. 16
 צורף, א. 236, 99
 צידרהביץ, ג. 92
 ציוניסטישע ארגאניזאציע.
 בעסאראביע 30
 ציוניק, ב. 17, 95, 161, 236
 צינטורובסקי, ש. 161
 צנצפר, ל. 91
 צעירי אגודת ישראל 221
 צענטראלער פראפעסיאנעלער ראט 27
 צ'רצ'יל, ו. 17, 95
 קאראק, א. 169
 קאכמאן, מ. ו. 100
 קאמיונסקי, י. 173
 קדוש, ש. 236
 קידור, ש. ל. 171
 קולודני, מ. 17
 קוטלובסקי, א. 95
 קיפער, ג. פ. 161
 קוק, א. י. 20, 236, 237*
 קוק, ר. 82
 קורציק, י. 17
 קטיב, ז. 237
 קיפניס, ל. 17, 237
 קיחשון, ב. 77
 קלמאני, י. 95
 קלוגר, י. 17
 קלזנר, יוסף 161, 237
 קלויזנר, ישראל 18, 26, 95
 קלימובסקי, א. ו. 161
 קליין, ה. צ. 18, 98
 קליין, ש. 148
 קלירספלד, י. 18
 קלקו, ש. 227
 קמחי, ד. 18
 קמיונסקי, מ. 18
 קמינקא, א. 97, 161
 קניבסקי, י. 237
 קסובסקי, ח. י. 237
 קסוטה, מ. ד. 18
 קסטלמן, י. פ. 232
 קפליבצקי, י. 97
 קפת חולים 97, 224, 237*
 קצילסקי, א. 238
 קצילסקי, ר. 238
 קרל, י. 158
 קרול, ל. 18
 קרופניק, ב. 151
 קרטל יודישער פרעידונגן 18, 79
 קריגנטון, צ. א. 18
 קרלין, א. 97
 קרליץ, א. י. 238
 קרן היסוד 224
 — המחלקה לער 161
 הקרן הקימת לישראל 149, 162, 238
 קרניאלי, י. 97
 קרפ, ר. 238
 ראבינאוויטש, צ. י. 26
 הראובני, א. 9
 הראובני, ח. 9
 ראזענשטאל, ו. 253
 ראסקין, מ. 111
 ראשון לציון 149
 — בית הספר החרדי לבנות 97
 רבינא, י. 18
 רבינאוויטש, צ. י. 247
 רבינאוויטש, א. 238
 רבינאוויטש, ח. 164
 רבינאוויטש, מ. 18—19
 רבינאוויטש, ש. 98
 רבל, ר. 248
 רובינאוויטש, ג. 148
 רובינאוויטש, פ. ל. 12
 רודנבלט, מ. 162
 רוס, א. 238
 רוטפלד, י. 148
 רודניובלעט, ג. 162
 רושקוביץ, פ. 162
 רחובות תחנה לחקר החקלאות 98
 רייבליב, מ. 110
 רייבלין, א. 153
 רייבקינד, י. 257
 ריוויץ, מ. ז. 249
 ריוול, ש. 162
 רייכמן, ח. 19, 162*
 רייכרודל, י. 162
 רייכרט, צ. 162
 רייפמן, א. 238
 רמת גן 149
 רן, י. 19
 רסקו 162
 ריעוויצקי, א. 108
 שאצקי, י. 32
 שהלבן, י. 98
 שוחט, ד. 98
 שוחט, ע. 19, 98
 שולחן, ז. 162
 השומר הצעיר, א"י 146, 162
 השומר הצעיר, גער צופי חלוצי 162
 שיפמן, ג. 238
 שור, ד. 146
 שורץ, מ. 163, 238*
 שורץ, ק. 98
 שורץ, ש. 163
 שחורי, ז. 222
 שטיין, מ. 98
 שטיינברג, יהודה 98*
 שטיינמן, א. 238
 שטראוס, ר. 98, 163
 שטרן, א. 26
 שטרן, ש. 150
 השלדני, א. 87
 שיף, מ. 248
 שיף, מ. ד. 10
 שיף, ש. ז. א. 99
 שיק, א. 110
 שכטר, י. מ. 99
 שלגרי, ש. 99, 163, 239
 שלום, ש. 99, 163
 שלום ועליכם 33, 99
 שלומי, א. 145
 שלי, ת. 239
 שלמה 19
 שלמה בן יצחק (רש"י) 81, 250
 שלמוני, ח. 19
 שלגור, מ. 99
 שמואלי, א. 19
 שמואלי, ב. 163
 שמושי, י. 236
 שמן, ג. 252
 שנברג, י. 99
 שניאורסון, פ. 19, 239
 שפערס, ש. 20
 שפערסלוביץ, א. א. 19
 שפירא, א. 164
 שפירא, יצחק 25
 שפירא, ל. 163
 שפירא, ש. י. 99, 163
 שפערסלוביץ, מ. 164
 שק, א. 148

שקספיר, ה. 19, 256	תהר, ד. 164	— מכן לבחנת חמרים 80
שר, ת. י. 239	התזמרת הא"י 79	תלמי, א. 99
שרגורדסקה, פ. 20, 99	תימור, מ. 236	חמרי, מ. 99
שרים, א. 239	תל-אביב, ישיבת באוני חולדון	תעשיות חומיות ממלכתיות 239
שרפשטיק, צ. 182	80	תרשיש, י. ה. 20
		תשבי, מ. 239

מפתח שמות כל הספרים בעברית והספרים האנונימיים ביווית

אבות 25	דער [אידישער] יידישער ארבעטער 22	ארבעטער רינג 173
אבן האול 233	דער אידישער קעמפער 22	ארטון הישוב היהודי 81
אגודת בני יתומים ויתומות 150	אידן 248	ארגענטנער ייוואידעיות 246
אגדת שלשה וארבעה 33	איה ובן החיות 16	ארגענטנער ייוואשריפטן 246
אגרת [ש. ה. שיף] 99	איוב 20	ארץ 151
אגרת לאינפורמציה 146	איחוד יידיעות 224	ארץ חמדה 226
אגרת התנועה [דרור] 221	איך להתגונן בפני התקפות מזאור	ארץ ישראל [בלנק] 152
אגרת התנועה [השומר הצעיר] 146	איך נתניה מוכנה לתקופת החורף 162	ארץ ישראל [בנעשת-לוריא] 152
אדם בחוץ 14	איכה גפלה צלפת 91	ארץ ישראל בבנייה 77
אדם ואדמו 232	אילת העמק 93	ארץ ישראל בחינוכו 10
אדם וספינה 4	אין קאמף 30	ארץ השממה 81
האדמת והממלכה 30	ארישמה 145	ארצות ועמים 160
אויפמונטערונגס ווערטער 27	אל אלהי ציון 19	ארצות הים התיכון 93
אונזער וועג 175	אל הים 145	אשיחה בנפלאותיו 4
אונזער צוקונפט 22	אל הכפר 162	אשר היה ולא היה 231
האויברסיטה העברית 232	אלה דפים 223	אשת חלל 153
אוצר הגאונים 89 -	אלו ואלו 14	את השקדים והמעי העיור וכו' 162
אוצר חלוף מנהגים 233	אלון 161	אתלטיקה קלה 227
אוצר החסד קרן שמואל 81	אלהיו שלומי 145	בגולה ובמולדת 12
אוצר הסתובות הפניקיות 235	אלף בית של הבריאות 150	ברבר העקור 83
אוצר לשון התוספתא 237	אלפים מלים של שפת העתון 151	בדיקות במבנה האורגניזם 236
אוצר צמחי א"י 9	איל אמיגו 22	בהגשמה 159
אוצר הצמחים 17, 95, 161, 236	האמן 221	בהדום מרחקים 5
אור זרוע 12	האמנות היהודית החדשה בא"י 98	בהתנדב עם 147
אור החור 13	אמר לעם 145	בוגרי עלית הנוער 154
אור הלמיד 78	אמרי מאיר 103	דער בוכהאלטער 246
אור המאיר 164	האמת 221	בוגי המולדת 93
אור ממורה 91	אנציקלופדיה לספרות 151	בחבלי-מלחמה 81
אורות התורה 236	אנשי חשמל 88	בחנית היכולת 160
אחד העם 110	אנשי שם 10	בחירות צירים 155
אחד עשר האלופים 226	אנתולוגיה חנונית 109	בטאון התותחנים 145
האחות 77	אנתולוגיה של השירה העברית	הבטוח הסוציאלי 237
אטלס היסטורי של עם ישראל 10	באמריקה 110	בטרים ארגנה 238
אי הדמעות 110	אסף דפים 223	ביאליסטאקער שטערן 246
[אידישע] יידישע נאציאנאלע שטימע 30	אספורט השדה 151	ביולטין כלכלי 149
אידישע סאלקס שטימע 22	אסקימוס 236	ביולטין סטטיסטי 146
[אידישע] יידישע שפראך 168	ארבעס און קאמף 27	ביולטין שנת 88
		ביוסטטיסטיקה 228

דיני גביית מסים 7
 דמויות קרובות 233
 דמוקרטיות מול דיקטטורה 225
 דמויות ונחמות מנחם 18
 דע"ה והשכל 84
 דעת מלך 237
 דפדפת לספרות עברית 84
 דפים 223
 דפים לחברי קופת חולים 224
 דפים למתמטיקה ולפיסיקה 146
 דפים מפנקסו של "ראב"י" 249
 דקדוק הלשון הערבית 236
 דרישות לקואופרציה האשראית
 בארצנו 152
 דרישת צב"י 227
 הדרך 221
 הדרך אל האדם 239
 דרכה של מפא"י 82
 דרכה של מריטה 92
 דרכינו כפוליטיקה הקרקעית 84
 דרכנו 221
 האם "ההסתדרות" היא טרידיוניון?
 99
 הבה נחשבה 225
 הגדה של פסח 110.84
 הגנת הילדים במוסדות החינוך 92
 הד הגן 146
 הד יהדות פולין 78
 הד ירושלים 146.2
 הד הכבאים 222
 הד הכרמל 2
 הד הספר 145
 הדליקו מדורות 147
 הדר יצחק 86
 הדרת חיים 13
 הודעות המכון לבחינת חמרים 80
 הוקלברי פין 88
 הוראת התנ"ך 227
 התלשחת (הקונגרס הציוני) 155
 היט דין געוונט אין א"י 99
 היטלר נרצח 239
 הייתי פליטה 229
 הייתי שבו ב"הרא"ף שפ"י" 228
 היכל רש"י 81
 הינטר שטעכל-דראט 102
 היסטוריה של הספרות העברית
 החדשה 161
 הלכה בבורה 20
 הלכות קצובות 84

בשבטי הצופים 2
 כשדמות יורעאל 18
 כשעה זו 238
 לאולים 160
 גביע הבסף לר' משה סילבר 153
 גדול ירקות בא"י 5
 גדול תפוחי אדמה 98
 גדולי הדור 17
 גדולי שדה 98
 גתלי שלוניקי לדורותם 235
 גולים 154
 גורדוניה 145
 גזית 221
 גזרת הקרקע 6
 גת-לילות 231
 גליונות לעבודה בתנ"ך 12
 גלים 221
 גנרל שרל דה'גול 98
 געזונט 167
 גרף פוטנצקי 5
 ד'אהר אלעמר 7
 הדאר 249
 דבר יהדות פולין 78
 דבר הימאי העברי 221
 דבר הפועלת 77
 דברי ימי אירופה 16
 דברי ימי אנגליה 18
 דברי ימי עם עולם 6
 דברים כנחיתם 234
 דבש וחלב 247
 דגל ציון 154
 דגלנו 221
 דרשיה על סולל בונה 229
 דוגמאות לגושים בכתה א' 161
 דוד אלוני 3
 הדור השני ברחובות 10
 דורות האחרונים 169
 דחליל 146
 הדין בא"י 155
 דין וחשבון [ארגון סותרי ירושלים]
 226
 — [הועד הלאומי] 229
 — [זכרונות שפירא] 164
 — [המחלקה למסחר ותעשייה של
 הסוכנות] 92
 — [עיריית חיפה] 88
 — [הפועל המזרחי] 236
 — [קהלת חיפה] 10

בילה בת בריסק 82
 בימי זעם 236
 בימי מבחן 145
 בין דם לדם 14
 בין כוכב ודשא 99
 בין עדרי הצאן 152
 בית 145
 בית וים 156
 בית הילדים בקבוץ 163
 בית מדרש 80
 בית המלך 248
 בית הספרים הלאומי 158
 בית העם 157
 ביתך כמקלט 235
 הבלתי-מפלגתיים בעבודתם 91
 במבי 14
 במבחן 145
 במחנה 77
 במשור 77
 במלחמה ולאחריה 221
 במערכה המקצועית 238
 במערכות הנוער 145
 במערכת התאבקותנו 81
 במצור 147
 במרי ויכוח 12
 במשעול הסיועיה 17
 בנגב 102
 בני 77
 הבניה בארץ ותקונה 233
 בגינת גיאומטריות 84
 בגימין כחן 147
 בנין הריא"ל 86
 בנפול חברים 148
 בנפול מצדה 83
 בנתים 145
 בעיות האגוד המקצועי 155
 בעיות היום 2
 בעל פה 158
 בעל שם טוב 25
 בעמק 77
 בערוב חייה 227, 181
 בקלחת הרוסית 163
 בראשית 164
 ברור הלכה 20
 ברושים כליל 99
 בריאות העם 239
 ברית המועצות 221
 ברכות לכתה א' 164
 ברכת המנוח 172

ידיעות אחרונות 3
 ידיעות איי 146
 ידיעות בני ברית 77
 ידיעות היום 222
 ידיעות למורה 147
 ידיעות לעניני היגיה ובריאות 78
 ידיעות מגדל 222
 ידיעות העתונות הערבית במזרח 3
 יהדות פולין 78
 יהודה ספר 147
 יהודי ירושלים 13
 יהודית 251
 יהודית — שושנה 24
 יהושע 99
 יום הולדת לקבוץ 6
 יומן [ויצן] 222
 יומן לתלמיד 157
 יוסף חיים ברנר 98
 יחסי תנאים ואמזורים 156
 יטכן גברט 86
 ילדי החתוב בירושלים 83
 ילדי שדה 9
 ילקוט 104
 ילקוט [כרית פקוח] 153
 ילקוט בורוכוב 226
 ילקוט חוקי בנין עדים 82
 ילקוט ירושלמי לחברי ספרות 3
 ילקוט פרושים לתורה 154
 הים התיכון 87
 הימאי העברי 222
 ימים בשנה 12
 ימים ושנים 94
 יסודות 12
 יסודות מדודה שמושיט 153
 יפה לבשמים 88
 יצחק בן יעקב 88
 יציאת מצרים 19
 ירושלים 234
 ירמיהו 239
 ירמיהו בבית היוצר 99
 ירקות שדה 95
 הישוב במערכה 153
 ישיבת בני עקיבא 157
 ישיבת עברי 84
 ישעיהו 5
 ישראלית 78
 הכבאי העברי 147
 כבישת האית הירוק 98

חיד פנימי 145
 חומות הברזל 227
 חומש בית דוד ושלמה 20
 החותרים תחת קיום שפתנו 97
 חזון איש 238
 חזון הנאולה 237
 חזות 2
 חזית הקרקע 6
 החז של סביבת יפהמלח 81
 חיי ביאליק 236
 חיי יהודי שלם 247
 חיי הצמח 88
 החיים ביישובים התקלאיים 98
 חיים גראבצור 19
 החיים והשלום 84
 החיל העברי 76
 חירות 88
 חלדה 158
 חלום נפלא 162
 חמדה גנוזה 25
 חמרים לחזות הצומח ולתגותו 239
 חמש שנים לעליה יהודית ממרמניה
 16
 החנוך המיני 87
 חסד לאברהם 246
 חק הדירות והעסקים 4
 החקים הרשמיים 155
 חקירת התולדות וכו' 238
 התקלאות העברית הקדומה בא"י 88
 חקת הבחירות היחסיות 154
 חקת התור לעבודה 86
 חרונים 160
 החשמונאי 2
 התתול שאבד לו שמו 229
 הער טאט 167
 טויוט יאר פינסק 249
 טורקמנדו היהודי 5
 טל 17
 טעמי המצוות בספרות ישראל 228
 הספילים המימיים בעופות 16
 טרנן המנצה ושוודי הארים 5
 י. ה. ברנר 91
 ייב גושאים 7
 יגור 78
 היר השנה 99
 ידיעות [האגדות המזעריות] 146
 ידיעות [אגדות הקצבים] 145

המנצה לשלום עולם 162
 העלו מזרחות 147
 הצעה 152
 הרי 146
 הרפתקאות תרון 82
 השתלמות האדם והשבת 97
 ההתישבות החדשה 154
 ההתישבות התקלאית 92
 ההתקפה מתאוויר וההגנה
 האקטיבית 159
 האור מצל מאש 163
 והגית בני 258
 דאס ווארט 102
 חסום ספרטום 157
 דער ווילנער 173
 וילנא בתקופת המאון 95
 וינסטון צ'רציל 17
 ויצמן ? — בנקרוט ! 16
 הועידה הארצית 155
 הועידה החמשית 154
 זאב זבוטינסקי 88
 זבוטינסקי לוחם האומה 163
 זבול 158
 זבולא בתרייתא 153
 זור 156
 זוסיה שחריר 222
 זיפתינוק 154
 זכור לאברהם 26
 זכותנו בארץ ישראל 158
 זכרון אלימלך 103
 זכרון בספר 171
 זכרון יעקב 158
 זכרונות קרים 95
 הזלזול בהענינים בא"י 151
 זלמן זילברצווייג ויבלבון 22
 זמרת הארץ 160
 זרע הארץ 89
 חבל ימי לישראל מהו ? 156
 חבלי גדול 4
 החברה 2
 חברה 237
 חדות יעקב 25
 חורה העובדת 78
 חוברות לעבודה עצמית
 בגאוגרפיה 6
 חברה [התחנה לחקר התקלאות] 98
 החווה של ארץ ישראל שריד וקים
 158

- מה ומי 93
מה זה "ספר הישוב" ? 232
מה לאכול בשעות מצור ? 92
מה נותן לך המס האחר 229
מה רוצה החזית הלאומית האחרת 86
מהעיר לכפר 222
מול הים 153
מונחי החנוך הגופני 81
מונחי החינוך 10
מוסרי הרמב"ם 103
המורה 111
מורה דרך להונת המשפחה 78
מזור 83
מוזיקי וכן הירק 16
המוזיקים במסע א"י 229
מוזיקת הלוי 83
מוזיקת הארץ 13
המורה 147
מחברות מלי קדם 102
מחברת העיון 163
מחברת השקר והכזב 9
מחזור הנדעים בירקות 157
מחיי 233
מחלות פרי הגדר 91
מחנות 78
מחנות נוער 91
מחקר המקרא בספרות ההשכלה 239
מחקרי מרכזי 248
מחקרים בתורת טורי דיריכלט 227
מחשבת הקודש 248
מילים ראשונים 18
מכבי לקראת יעודו 84
מכון להשכלה ציונית בכתב 232
מכתב לאמריקה 234
מכתבי הרבנים 157
מכתמים על היין 12
מלון כל-יב להקללות 87
מלון למנוחי מסגרות ונפות 156
מלון השפה העברית 153
מלחמת-אזרחים בצרפת 234
מלים נודפות 88
מליצי יושר 19
מלך מלך בישראל 236
מלכות ישראל בפולין 82
ממזמרים 30
ממשלי העמים 162
מנותה נכונה 5
- למנוח שיר מזמור 225
לנער 91, 158
לסדר היום של צבא הפועלים 222
לעבודה 228
לעבודה ולהגנה 78
לקח מבחן 145
לפולמוס המתודש 87
הלפיד 78
לפגות ראובן 82
לפאנאי 157
לקוסי פרושים 160
לקחים 82
לקט מתוך העתונות הערבית 13
לשון נופל על לשון 91
לשוננו 147
לשוננו בפי עוללים 152
לשכות עבודה צבורית 163
לתולדות ההגנה בישראל 157
מאה פלא ופלא 150
מאכל כשר 92
מאמר על המתודה 228
מאמרים הבון 231
מבוא למתימטיקה 161
מבחר מאמריו [של דוד גורדון] 227
מבחר מאמריו [של סמולנסקי] 14
מבחר ספרים ומאמרים [סמולנסקי] 93
מבצע 162
מבראשית 6
מבשר טוב 83
מגדרי לוחמים 4
מגלות לבתי הספר 158
מגילת היגון והגום 33
מגן דוד אדום 233
מחבר הלוי 232
מדברי ראש בית"ר 87
מדוע דרך רשעים צלחה ? 161
מדוע הופל הסכם הבטחון בארץ ? 17
מחזרות [כרמון] 89
מחזרות [הנער הציוני] 147
המדות לחקר ההלכה 235
מחינה עברית כלכלית 226
מודיעות אירופית במורה הקרוב 87
מדריך ארץ ישראל 229
מדריך כיס של תיא 6
המדריך הכללי ראוי 13
מדריך לתוצרת הארץ 91
- כה לחי 153
כי עין בעין יראו 156
כל סיפוריו [עגנון] 14
כלי מלחמה של השטן 233
הכלכלה הארץ-ישראלית [וימן] 87
הכלכלה הארץ-ישראלית [עזון] 78
כלכלה חקלאית 6
כלנו תברס 17
כנור לשיריך 83
כנסת 147
כנסת הרומנטיקה 228
כפתור ופרח 19
כרם ציון 157
כתבי [אהרן גורביץ] 225
כתבי [הררי] 10
כתבי [פיאברג] 160
כתבי [שלום עליכם] 99
כתבי המורה למחלות עינים 224
כתבים נבחרים [עזוביץ] 235
כתובת התורה 159
כתובת הארץ 151, 226
לאות ולזכרון 257
לאן ? [פיאברג] 236
לאן ? [קרפ] 238
לבעית כתב הדפוס העברי 10
לבעית המתודיקה בחנוך הדתי 92
לבקר רנה 158
להבות 82
להנצל הוא ובני ביתו מן הסכנה 164
להקה 77
להתפתחות החינוך והתרבות בא"י 225
להתפתחות הרעיון הלאומי בישראל 108
לוח הארץ 2
לוח הן הירקות 98
לוח החייל 87
לוח המלחמה והבשר והקללות 92
לוח העבודות בגן הירק 98
לוח הפעלים השלם 227
לוחות השבוע מס העבודה 6
לוחות הכננים 152
לוחות לאם 237
לוחות הפעלים 226
לזכר עליה דינבסקי 147
ליום ההסתדרות 155
ללא אחיזה 19
למועד 3

- מנחם אוסישקין 161
מנחת ריב"א 156
המסחר בעמים ובישראל 228
מסחר המכלת 222
המסחר הקמעוני 92
מסכת ביצה 20
מסעות שליח צפת 232
מסעי הצפרים 84
מספרים וסיכומים 155
מעולם 236
מעשה אליהו 171
מעשה מבטחין 234
מעשה מחבם וחם 92
מעשים ומגמות 222
משות לעבודה בכתובת הארץ 84
מפי ראשונים 86
מפעל התלב 156
מפעלה של קרן היסוד 161
מפקד האוכלוסיה 88
המפקד הכללי הראשון 154
מפרש בודד מלבין באפק 237
מפתח להוראת תולדות ישראל 182
מצב העבודה בתעשיה 229
המצב של עין-חרוד 93
מצע 154
מצרור וזכרונות 233
מקורות להוראת תולדות ישראל 98
מקורות לתולדות החנוך בישראל 226
מראות בכתול 226
מרד ביער 161
משא יהדות פולין 78
המשאבה והמנוע 238
המשחק הרומטי והחנוך 92
משחק הכדורסל 158
משחקים לתלמידים 235
משטר ציוני 18
משיבת נפש 234
משירת העולם 162
משניות 13
משפט המשפחה והירושה 19
המשק הועיר 148
המשק והחקלאי והעובד 154
המשקוף 13
מתוך המערכה 6
מתוך ומבש 238
מתסביכי המלחמה 81
נגד המשטר המפלגתי 84
- נחל קדומים 5
נטל מרצון 78
נטעין-נתן 229
נני טעאטער 246
ניירונגט 30
נני לעבן 22
נייע שטימע 22
די נייעס 23
דער נייער וועג 30
נסינות וכתורת החום 150
הנסיכה 162
הנער החרדי 102
הנער העובד בהגשמה 2
הנער העולה 109
הנער העקשני 17
נפש וחי 238
גרות שלמה 94
הנשיא דאגדאני 158
נתונים מטאורולוגיים 5
נתיב 167
נתיבות 223
נתיבה — בירת השרון 226
סדור למתחילים 258
סדור מנחת ירושלים 164
סדור תפלה 99
סדר הפרשת תרומות ומעשרות 150
סדר עולם חדש 5
סדר שולחן ערוך 158
סדר תפלה ותחנונים 249
סדרים 78
סוחר המכלת 223
סולל בונה 5
הסוגנות אל המכרת השתורה 19
הסוציאליזם במחתרת 82
סטאלין 152
סטוגרפיה עברית מקורית 99
די סידנעיקר יידישע נייעס 246
סיכומים וסיכומים 155
סליחות 172*
הסערה 256
הספורט השמרני 83
ספורי הוסמן 151
ספורי מעשיות 13, 159
ספורי האחרונים של אבן זהב 237
ספורים וציורים 16
ספר זכרון לאשר גולאק ולשמואל קליין 148
ספר יוחסין 26
- ספר הילד 160
ספר למור לכימיה אנליטית איכותית 231
ספר המדות 159
ספר שמיש 93
ספר השנה של העתונאים 3
ספרה להתגוננות בפני גוים ותחשפות אויר 93
ספרה למדריך 159
ספרה סוציאליסטית 227
ספרית הבלש 159
סקירת העתונות 146
העבודה הסוציאלית 87
העבודה הסוציאלית בבנסת ישראל 155
העברי הקהמון 233
עברית למתחילים 20
עדת יעקב 16
עולם האשה 79
עולמי 258
עורי צפון 108
עין גב 148
עין תרשיש 20
עילות 16
עירות תלאבים וחוקתה 161
על הישר והעולמי 95
על הקמת מכון למשפט בינלאומי 236
על והירות 153
על מחלקות ידועות 234
על המשחק 30
על נהרות ומיסופי 153
על עמנו ועתידו 83
על פני גלים 221
עלוי הנשמות 26
עלון [נויצן] 222
עלון לפקדי בתי המסחר 221
עלון מקצועי 222
עלון פועלי חברת החשמל 222
עלון הק. י. פ. 79
עלון התזמורת והארץ-ישראלית 79
עליות 147
עליות קפסון בן-חיל 156
עליות רובי-הוד 12
עלים 148
עליסה בארץ הפלאות 18
העם 223
עם חשכה 86

- קטלוג הספריה 86
קפולים יבניית בניר 10
הקריאה והקדושה 168
הער קריטיקער 110
הקריטיקונים של ישן וחדש בחנוך 83
הקלן הקימת ובית הספר 162
הקרו הקימת לישראל [בידום] 82
הקרו הקימת לישראל [פולק] 160
קרנות צדיק 234
ראשון לציון 149
ראשונים לקריאה 233
ראשי פרקים 232
ראשית-חנוך 77
רבי יהודה הלוי 91
רואה החדשון המוסמך 3
רוזוולט 12
רחמניה [חיות] 10
רחמניה [ריכרט] 162
דער דוך 23
רחוב החתול הצר-המים 16
רחל — משוררת הדור 256
רמונים קטנים 98
רמ"ז 163
רצפה בת איה 152
שאלות ותשובות מהר"ש 170
שרית עדת קעקב 16
השבוע 224
שבות תימן 80
שבילי לשון ערב 97
שבר בית אטאב 97
שדות 3
שואת יהודי פולין 98
שומרי אמונים 238
שושנה אוליצקי 80
שתור על גבי חכלת 238
השחר 4
שחרית 158
שטים 224
ישטת החשוב היחסי 155
שיר השירים 24
שיר [פרוג] 94
שירי בית-י' 153
שירי החל [ר"מ ח' עזרא] 14
שירי ילדים 16
שירי מנחם 19
שירי יום 255
פעילותינו [הועד הלאומי] 10
פעולתנו 222
פעמים 246
פקודות תקנות צווים המודעות 152
פרוה וספורית 157
פרוש ר' חננאל לזבחים 229
פרושים למבחר משירת ימי הביניים 156
פרנקלין ד. רוזוולט 157
פרקי אבות 25
פרקי קריאה מן הספרות הערבית 236
פרקי תלמוד 99
פרקים בתולדות האמנות הצרפתית 150
פרקים נבחרים בחז"ה לא-אורגנית 95
פשטיה דקרא 103
צבור וחברה [אחד העם] 81
צבור וחברה [לילינבלום] 91
צו השעה 229
הצופה 148
די צוקונפט 23, 246
צורות ההשקפה 98
ציון לנפש צבי בן יוסף פרלמן 3
הציונות ברוסיה 91
הציונות המדינית 83
ציונים 86
די צייט 23
צלה בת-הקבוצה 17
צלילי חסידים 79
צדור החיים 13
קב החן המרצה 25
קבץ הרצאות וקלאיות 2
קבץ באמדים ולקוסי חז"ל 79
קבץ על די 149
קבץ רפואי 79
קדם 223
קול בעלי המלאכה 224
קול החיים 99
קול יהדות פולין 78
קול הלבוש 246
קול העם 224
קולנו 221
הקונסטה הפאריסאית 158
קונטרס 108
קונטרס החליבה 13
עם פתיחת בית התרבות 77
עמנו 20
עמנו 182
עמק הרבנה 239
ענבי זעם 92
ענג אברהם 156
הער ענטפער 168
עני לשנה 156
עניני לשון 223
עצה לקהל 152
עצמת קרני השמש 226
עצת שלמה 94
עקרונות הכלכלה המדינית 13
עקרי דינים 157
עקרי תורת-הספרות 158
עש האשכול 98
העשור בפרדסים 159
העשור 162
10 שנים לבית-החולים המרכזי 237
עשרה ספרים 18
עשירים שנה [בן-גוריון] 82
20 שנה לקרן היסוד 224
עשרים שנות קרן היסוד 81
עשרים שנות תצפיות 5
עתון הגברת 223
העתיד 148
פאטה מורטאנה 154
די פאנאראמע 23
פאסיפיק 246
פארמעסס און ארבעט 33
פגישות 232
פואמה סדגית 92
פוליקונדנסציות 238
הפולמוס הפנימי בקהלת וילנה 95
הפוסק 3
פועל הדפוס 146
הפועל הצעיר 223
הפועלים והמלחמה 98
פורים 13
דער פיאנער 23
פני גלים 221
פנים אל פנים 163
פנקס ולחברים 2
פסח 92
פסיכופתולוגיה של חיי יום-יום 94
פסקי ר' אליהו לסדר זרעים 4
פעילותינו [הסת' העובדים הלאומית] 155

הלמוד בבלי 20, 99	שירי צבא מישראל 18	שירי העצב והאור 152
הלמוד ועשר הספירות 5	שתי הצעות 155	שירי שמחות 164
תמולול של אנוש 83	תוללים 20	שירים [ברזים] 6
תמצית הבולטין 77	תולדות 156	שירים ורשימות 156
תמר 80	תולדות ישראל 99	שירים נבחרים [ל"ג] 153
תנועה החלוצית 160	תולדות הספרות הערבית 159	שירת ישורון 152
תנ"ך 164, 239	תולדות נעמן בןמן החדש 19	שלמה ושבועת הנסכים 84
תנ"ך. תורה 20, 164, 239	תוספת הרא"ש למועד קטן 82	שלמה המלך או המלך שלמה 156
תנ"ך. נביאים 20, 99	תוספת יחקר מדוע? 229	שלמה שטרן 150
תנ"ך. ירמיה 169	תוספת ל"מלון השפה העברית" 153	שלשה דורות בירושלם 93
תנ"ך. כתובים 20, 24	תורה ועברית למתחילים 111	שלשה נאומים על משוררים 12
תנ"ך. מדרש 164	תורה לילד 164	שם לשמואל 151
תנועה העברית בארץ 159	תורת החנך הגופני 14	שמואל ועל בריאותך בא"י 99
תנועה לתרבות 159	תורת חושן המשפט 97	שמות 239
תנועות אמנות המזרח הרחוק 83	תורת המילדות 234	שמחת נענים 226
תעודות זכרון [בחקן] 6	תורת החנך והקליפה 239	שנים ושהנצרו 153
תפילות 164, 172, 239	תורת הרפואה השבעית 152	שנתן 149
תפילות. סדר 99	תורת השירה 151	שעורים לשבת על ירמיה 169
תקון חצות 234	תורת התעודות 18	שער לשוננו 156
תקון הכללי 13	תזכיר [אהל] 150	שערי הר הבית 159
תקונים 233	תזכיר עם ישראל 152	שערי תשובה 12
תקון התנועה 162	תזכיר של דעק 16	שערי מכתן 145
תקנות וסדרת קדישא 89	תכנית להוראת תולדות ישראל 19	השקל והמקדון 153
תקנת קטח חלים 97	תכנית להכשרה תכלאית 160	שרות בקאי 80
תרבות בשעת חירום 9	תכנית למורים 232	שדי המטה 94
תשובות הנאונים [אסף] 151		
תשורת יצחק 25		

מפתח שמות המחברים והספרים בערבית

جمعية تحسين حال المكفوفين	بريل، م. יח 9	ابن العبري، غ. יח 25
245 יח	البلاذري، ا. יח 119	أبو سعدی، ج. יח 245
الجوزی، ن. יח 167	تاريخ جبل نابلس والبلقاء، یח 177	اتحاد عمال فلسطين، یח 150
الحاج، ی. یח 255	التقييم والایقاع، یח 245	ادارة الصنف، یח 246
حاشية على تقرير ... یח 246	تقارير الخمس سنوات ... یח 245	اسئلة واجوبة، یח 144
حبوب، ا. یח 245	التقرير السنوي (القدس)	اقتوال وحکم عربية، یח 143
حداد، ا. یח 142, 22	227 یח	اكاذيب ...، یח 144
حديث الاذاعة، یח 245	تقرير مؤتم ...، یח 245	الاملاء العام، یח 22
الحرب، یח 150	تيمور، م. یח 236	انجيل مار مرقس، یח 144
الحرب والسياسة، یח 4	المحافظ، غ. یח 167	انساب الاشراف، یח 119
الحقائق المجهولة، یח 245	الجامعة العربية بالقدس، یח 358	باغلي، و. ج. یח 26
الحالدي، ا. س. یח 246	جميع دافعي، یח 245	باکتر، ر. یח 26
الحوري، ا. یח 26, 358	جداول الحساب ...، یח 7	برنامج وصول ... مکمايکل
خوري، ش. یח 144		24 یח

المخطوطات الملكية المصرية
 373 יח
 مختار البيان والتبيين 167
 مرشد الامهات 101
 مصباح الحق 6
 المصري، ع. 245
 المعرض الصناعي 358
 المعلوم المجهول 358
 مقتطفات من الصحف العربية
 13 יח
 من انا 358
 من ميونخ الى وارسو 26
 النار في كشف الستار 358
 مؤتمر رؤساء بلديات لواء غزة
 245 יח
 النشاشيبي، ا. 26
 النشرة الزراعية 225
 نشيد الانشاد 362
 النمر، ا. 177
 هشومير هصير 101
 هوز، س. 7
 هيكل، ي. 245
 اليهود والاسلام 176

غندور، م. م. 167
 قاة ابي سنان المعجبة 144
 الفجر 225
 فلسطين. الحكومة 358
 101 יח
 سدائرة الزراعة 225
 في سبيل الحق 255
 القاسم، ا. 245
 قاموس الصحافة 9
 القدس. البلدية 227
 القدس. الجامعة العربية 358
 القضية الفلسطينية 245
 القضية الفلسطينية في ١٨٠ يوماً
 167 יח
 كشف القناع 150
 اللجنة الفلسطينية العربية بمصر
 176 יח
 لذكرك 22
 اللغة العربية العامة 142
 مبادئ تعليم الزراعة 245
 المثل المنظوم 26
 مجمل حديث باكثر 26
 مجموعة تشاريع تنظيم المدن
 101 יח

الحوري، ن. 144
 دانتى 245
 الدليل الحديث 245
 رسالة تحفة بغداد 22
 رسالة في علم النفس 25
 رستم، ا. 373
 رواية الشموع المحترقة 167
 زريق، ت. ا. 143
 السكاكيني، خ. 246، 22
 سليم، م. 144
 لسير 6
 الصرف والنحو 245
 طرق التدريس المثلي 26
 طوقان، ا. 358، 245
 العامل في السكك الحديدية
 225 יח
 عبد الله بن حسين 358
 عصبة التقارب والتعاون ...
 358 יח
 عم متولى 236
 عودة المسيح 144
 غرونفلدر، ب. 101
 غلام احمد، ق. 22

Weissbach, W. 234
 Weisser, S. 177
 Welfare Council of New
 York City 253
 Werlin, J. B. 32
 White, E. W. 170
 Whitfield, A. 167
 Wilhelmus van Nassouwe
 111

Wolfsberg, O. 22
 Workmen's Circle 173
 World State Volunteers
 167
 Yehudith 251
 Zak, A. 109
 Zawada, S. 167
 Zeliginsky, N. 257

Zichron Jaakov, Mizrahi-
 stische jeugdvereeni-
 ging 109
 Zionist Organization, Ame-
 rica 176, 255
 — Great Britain 255
 — Hungary 255
 Zsidó hitélet 247
 Zsidó jövő 247
 Zubin, J. 30

- Palestine Orchestra notes 79
 Palestine youth 225
 Parker, R. 107
 Parkes, J. 107
 Un pays en construction 224
 Pereira-Mendoza, J. 33
 Perlman, Zvi ben-Joseph 3
 The persecution of Jews in German-occupied Poland 108
 Phillips, M. E. 29
 Phillips, O. S. 256
 Picard, L. 80*
 Pilderwasser, S. 177
 Pinsker, L. 255
 PLDC 225
 Plowden, J. M. C. 176
 Poale Zion. Great Britain 170
 Poland. Army. Brygada strzelców Karpackich 100
 Pope, M. C. 248
 Por la verdad y la justicia 29
 Portuguese Marranos Committee, London 175
 Posener, S. 252
 Post, G. E. 255
 Pranaitis, I. E. 29
 Pretzel, R. 236
 Pritchard, W. H. A. 253
 Projector 150
 Rabbinical Assembly of America 23
 Radt, J. 166
 Rappoport, A. S. 177
 Rashi 28, 33, 250
 Reed, D. 175
 Rehovoth. Agricultural Research Station 100
 Reifenberg, A. 32, 255
 Reubeni, M. 21
 Revel, B. 248
 Reznikoff, C. 181
 Rimmer, H. 170
 Rome. Università israelitica 106
 Rosenblatt, S. 26
 Rosenthal, F. 177
 Rosenwald, J. 27
 Roskin-Levy, I. 21
 Rosmarin, T. 33
 Roth, C. 110, 174*
 Rumball-Petre, E. A. R. 103
 Ruskin, L. J. 175
 Russell, C. L. 248
 Sacerdoti, A. 106
 Saller, S. J. 101
 Saloff-Astakhoff, N. I. 25, 29
 Sanctuary, E. N. 29
 Saye, H. 172
 Schechter, A. I. 23
 Schickert, K. 27
 Schneider, S. 166
 Schocken, S. 34
 Schöffer, A. 258
 Schütz, H. 103
 Schulman, S. 29
 Schwartz, A. 29
 Selikson, L. 166
 Seman, P. L. 27
 Sergeant, G. 255
 Sheehy, M. S. 29
 Sherman, B. 176
 Silberbusch, J. 32
 Silver, A. H. 253
 Simmons, A. B. 108
 Simpson, J. H. 30
 Simpson, W. W. 253
 Singer, L. 257
 Skehan, P. W. 25
 Sloan, G. L. B. 21
 Smeliansky, M. 109
 Smith, A. E. 170
 Smith, W. 25
 Soares, T. G. 170
 Society for Natural Sciences 81
 Society of Orphanages 150
 Sonnabend, E. H. 177
 South Africa. Parliament 108
 Speier, S. 103
 Steimatzky Publishing Co. 244
 Steinberg, M. 182
 Stock, P. V. 106
 Strauss, F. H. 166
 Strodach, P. Z. 25
 Swatitzky, R. 166
 Sydney Jewish news 247
 Sydney. Sir Moses Montefiore Jewish Home 108
 Sykes, P. H. 103
 Szalai, G. 255
 Szyk, A. 110
 Technion 182
 Themeles, T. P. 22
 Theodor Herzl Jahrbuch 32
 Thon, O. 109
 Tientsin. Jewish School 258
 Tract Commission 104
 Tramer, H. 101, 166
 Transjordan. Government 166
 — Laws 101
 Turkish for a shilling 101
 Tygel, Z. 30
 United Jewish Appeal 175
 United Palestine Appeal 32*
 Union of American Hebrew Congregations 108
 Unna, I. 151
 Ussishkin, S. 244
 Vadász, E. 256
 Vance, J. A. 248
 Ventura, M. 169, 171
 Victor, W. 27
 Vie juive 23
 Vihar, B. 257
 Vilnay, Z. 167, 244
 Vogelstein, H. 174
 Vrenski, F. 245
 Wahrhaft, M. 245
 Wald, L. 105
 Weidman, J. 182
 Weinfeld, E. 171
 Weinryb, B. 10
 Weinstein, J. 172
 Weir, F. C. 170

- Jewish War Veterans of the
 United States 26
 Jewish Welfare Board 24,
 29, 250
 Jewish youth journal 34
 Joint Committee for Youth
 Affairs 165
 Joint Distribution Commit-
 tee 247
 Jonker, A. 253
 Judah Halevi 181
 Judaica 26
 Juden Christen und Juden-
 Christen in Palaestina
 80
 Jüdisches Familienblatt 23
 Kadima 23
 Kapliwatzky, J. 165
 Katchalski, E. 238
 Katchalsky, R. 238
 Kedem 223
 Keet, C. C. 170
 Keilbach, P. 21
 Keren Hayesod 32, 165*
 Keren Kayemeth Leisrael
 164
 Kerr, A. B. 172
 Keyser, H. J. 103
 Kinney, W. 170
 Kisch, G. 174
 Kissane, E. J. 24
 Klausner, J. 250
 Koczy, L. 167
 Komlos, A. 257
 Kosher food guide 169
 Kovner, B. 181
 Ku wolnej Polsce 224
 Kupat-holim bulletin 224
 Kurjerek codzienny 4
 Land 225
 Land im Aufbau 224
 Land in construction 224
 Langer, J. 248
 Langsner, L. L. 111
 Laserson, M. M. 29
 League of American
 Writers 29
 Lears, R. 177
 Leishman, T. L. 25
 Levinger, E. C. 111
 Levinger, L. J. 29
 Levy, O. L. 103
 Levy, S. 102
 Lewinson, R. 106
 Lewis, C. Z. 34
 Lewisohn, L. 111
 Lieberman, S. 171
 Lifschitz, D. 33
 Life in Palestine 150
 Lincoln, F. A. 251
 Lipkovic, R. 109
 Löfgren, O. 103
 Lövy, A. 258
 Loewe, H. 106
 Loewe, L. 251
 Loewenstein, Th. 254
 Löwenthal, R. 169
 London. Spanish and Por-
 tuguese Jews' Congre-
 gation 251
 Ludo, I. 254
 Lyon, E. 244
 Maccabee 33
 McGill, N. P. 253
 Magnes, J. L. 21, 166*, 244
 A Magyar zsidók lapja
 247
 Mahbub, D. S. 25
 Mantuirea noastra 254
 Martin, E. A. 170
 Marx, A. 24
 Masada, Youth Zionist
 Organisation 32
 Masing, U. 25
 Mathew, D. 108
 Matthews, E. N. 253
 Medical leaves 256
 Memo etc. 169
 Memorandum to delegates
 to the... Zionist Con-
 gress 32, 109
 Meyer, E. 100
 Migdal 222
 Miller, I. 257
 Moadim 166
 Moody, J. N. 29, 253
 Moses, J. 166
 Moses, M. 166
 Moses ben Maimon 171
 Moshicky, S. 255
 Munk 251
 Munkácsi, B. 251
 Namier, L. B. 29
 Nasze drogi 80
 Nathan, A. 174
 Nathan, I. 256
 National Conference of
 Jewish Social Welfare
 107
 Neamtan, H. 258
 Nebel, A. 251
 Nehari, Z. 234
 Neumann, E. 258
 New life 22
 New York. Institutional
 Synagogue 251
 — World's Fair, 1939. 32
 Newman, L. J. 249
 Notgemeinschaft deutscher
 Wissenschaftler im
 Ausland 107
 Nussenblatt, T. 32
 Oesterley, W. O. E. 251
 Office of the Chief Rabbi
 26, 249
 "Ohel" 150
 Oporto. Sinagoga Kadoorie
 Mekor H'aim 175
 Oppenheimer, F. J. 27
 Orthodox youth 102
 Orthodox zsidó ujsag 247
 Palästinas Volkswirtschaft
 78
 Palestina de azi 255
 Palestiné. Government 166
 — Dep. of Agriculture 80,
 100
 — Dep. of Education 100
 — Dep. of Police and
 Prisons 100
 Palestine book 32
 Palestine express 4
 Palestine handicraft's
 bulletin 225
 Palestine Land Development
 Co. 225

- Egy az út 30
Einstein, A. 27
Ejdenu 248
Eker, A. 257
Emergency Committee in Aid
of Displaced German
Scholars 107
Engelson, S. 248
Ephros, G. 109
Erdélyi zsidó évkönyv 247
Eugenio de San Francisco
244
Faerber, M. 21
Falk, F. 111
Famulus, W. 103
Feilchenfeld, W. 21
Fein, H. H. 182
Feldman, A. J. 172
Felsenburg 251
Fernández, A. 100, 109
Fink, E. 103
First Fruits 165
Fischer, L. 174
Flexner, A. 174
Fodor, P. J. 236
A föld szava 31
Follin, M. D. 169
Forbush, B. 170
Fox, L. P. 28
Fraenkel, A. 165
Frankenstein, E. 175
Frankenthal, L. 31
Freeman, J. 105
Friedland, A. H. 247
Friedman, E. M. 175
Friedman, L. M. 105
Friends of the Hebrew Uni-
versity. Zagreb 34
Galanté, A. 105, 106, 250
Gazette d'Israel 102
General Jewish Council 28
"Geoliah" 102
Gide, Ch. 244
Glatzer, N. N. 171
Glesinger, L. 250
Glikson, A. 165
Glos polski 150
Glucksman, H. L. 29
Goldberg, I. 177
Goldelman, S. 252
Golding, L. 26
Goldman, S. 249, 254
Goldman, W. 181
Goldschmidt, L. 172
Goldstein, F. 24
Goldstein, J. 252
Goldstein, W. 100
Golub, J. S. 254
Goodman, P. 175
Gorali, A. 5
Gordis, R. 175
Gordon, H. L. 26
Gottlieb, B. 21
Gouwens, T. E. 170
Granovsky, A. 109
Gray, E. G. 181
Great Britain. Foreign
Office 31
— Laws. 31*
— Palestine Currency
Board 109
— Palestine Royal Com-
mission 109
Green, H. W. 175
Guhr, H. 176
Guillaume, A. 170
Gulkovitch, L. 26
Gumpert, M. 106
Gurevich, D. 21
Ha'aretz 151
Habinyan 102
Hadani, D. 31
Haddad, A. C. 21
Haderech 31
Hagedorn, R. 23
Haggadah 110, 172, 249
Halevy, M. A. 252
Hamburg. Deutsch-Israeli-
tische Gemeinde 250
Hameshek hazair 148
Hamilton, E. N. 170
Hankin, J. 165
Hanoar ba'aleh 109
Hashomer 102
Heller, B. 104
Hellman, G. N. 26
Herrmann, H. 165*
Hertz, I. H. 25
Herzl, T. 31, 32, 175
Hirsch, B. J. 24
Histadrut Ivrit of America
31
Hoenig, E. 249
Hoffer, A. 246
Hoffman, G. 100
Hofmannsthal, H. 111
Hope, T. 174
Horwath, E. J. 253
Hose, S. 7
Houldershaw, I. A. 21
Hourvich, L. 165
Humanity guild 253
Hurston, Z. 181
Hyman, J. C. 107
Instituto científico judío
246
Ionides, M. G. 166
Isaac, M. 100
Ivriah scroll 102
Ivrit 25
Jabotinsky, V. 254
Jackson, R. H. 31
Japhet, Jacob & Co. Ltd.
224
JDC bulletin 247
Jerusalem. Flagellazione.
Biblioteca 21
— Museo 244
— Hebrew University.
Geological Department
80
— Volkshochschule 232
Jewish affairs (Johannes-
burg) 102
Jewish affairs (New York)
102
Jewish Agency for Pales-
tine 109
— Dep. of Statistics 21
Jewish annual 5701—02. 102
Jewish Historical Society
of England 106
Jewish occupational bulle-
tin 102
Jewish Occupational
Council 107

מפתח שמות המחברים והספרים האנונימיים בלועזית

- Acta ophthalmologica
orientalia 224
Adamic, L. 27, 111
Addresses in tribute to
Cyrus Adler 104
Adison, J. M. 248
Adler, C. 104, 173
Adler, J. 181
Aharoni, B. 100
Aharoni, I. 100
Allen, G. S. 27
American Academy for
Jewish Research 168
American Friends of a
Jewish Palestine 30
American Jewish Congress
27
American Jewish year
book 5702, 27
Annuaire israélite 104
Answer 168
Antifa. Palestine 253
Arce, A. 244
Arsene, M. 252
Asch, S. 171
Association of Jewish Ex-
Servicemen 28
Audit Union 165
Aufbau 23
Aurand, A. M. 33
Austin, University of Texas.
Library 23
Australia. Army 110
Australian Jewish Forum 23
Ari-Yonah, M. 20
Bagatti, P. B. 244
Balázs, G. 247
Baldwin, H. 175
Bardeleben, M. de 24
Bardi, B. 165
Barnett, L. D. 251
Baron, J. L. 34
Baron, S. W. 23
Bauman, L. S. 28
Beauplan, R. de 28
Bein, A. 30*, 175, 253
Ben, G. 21
Ben Adam, J. 108
Ben-Chorin, S. 21
Ben Cvi 30
Ben Jaacob, A. 244
Bentwich, N. 104, 254
Berkowitz, H. J. 181
Berlin, Jüdisches
Museum 26
Berman, J. J. 171
Bezalel 6, 83
Bialik, H. N. 181
Bible. tr. English 248
Bible. Job. 24
Bibliographical Society of
America 24
Bississo, S. 254
Bistritzki, N. 254
Biuletyn informacyjny 150
Blake, G. S. 166
Blandford, B. W. 173
Blau Lajos talmudtudo-
mányi tarsulat 246
Bloch, J. 24, 247
Blum, A. A. 21
Blumenfield, S. M. 34
B'nai B'rith. America. Anti-
Defamation League 28
Boden 225
Bojko, D. 108
Bokser, B. 28
Boston, Public Library 24
Bowen, B. 176, 248, 254*
Bowman, H. 176
Brauer, J. M. 256
Brav, S. R. 109
Brill, M. 83
Brith Trumpeldor 108
Brod, M. 21
Broido, E. 257
Buber, M. 248, 254
Burstein, A. 34, 182
Buttenwieser, M. 24, 104
Caiserman, H. M. 169
Call of freedom 257
Canadian Jewish Congress
168, 169
Canadian Jewish magazine
168
Canadian Jewish year
book 5701—02, 252
Cardozo, B. N. 26, 174
Carigal, H. I. 105
Cechoslovák v Oriente 4
Chafer, R. T. 169
Chicago, University. Round
Table. 28
Christie, W. M. 31, 165
Cincinnati, Hebrew Union
College 168
Clark, C. 256
Coblentz, A. 172
Cohen, H. I. 174
Cohen, I. 176, 252
Cohen, J. L. 28
Comité voor bijzondere
Joodsche belangen 28
Common sense 169
Cooke, W. E. 24
Council woman 23
Cournos, J. 249
Cox, E. K. 169
Crémieux, A. 252
Crowfoot, J. W. 176
Cultura 247
Czechopress 80
Danieli, P. 109
Darms, A. 174
Délivrance 28
Dénes, B. 254
Detroit, Jewish Welfare
Federation 107
Deutsch, S. 34
Dinsmore, J. E. 255
Dobson, C. C. 24
Dodd, S. C. 108
Dreyfus, A. 106
Dubnow, S. M. 250
Duffus, R. L. 105
Dugdale, B. 254
Duker, A. G. 105
Dunbar, J. 258
Dvoretzky, A. 228
Efros, I. 181*

STUDIES

HEILPRIN, I. : L. Lewin's Works on the History of the Jews in Poland and Silesia	114
KLAR, B. : Dr. H. Brody (Obituary)	112
LOEWENSTEIN, H. : Notations for Jewish Melodies before 1800 (with 2 figs.)	259
SCHOLEM, G. : R. Isaac Luria's Authentic Works	184
TISHBY, I. : Fragments from ספר הצירי in מערכת האלוקות	55
WEIL, G. : The Library's Fiftieth Anniversary	73
YAARI, A. : The Literature of the Bokharian Jews (concl.)	35, 116
YAARI, A. : Additions to: Notations for Jewish Melodies be- fore 1800 (with 3 figs.)	264
YAARI, A. : David Solomon Sassoon (Obituary)	183
YAARI, A. : Miscellaneous Bibliographical Notes	
40. Lion in Hebrew Printers' Marks (with 20 figs.)	200
41. Hebrew Map of Palestine Printed at Nowy Dwor 1784 (with facs.)	204
42. Hebrew Printing at Minkowce	267
43. Hebrew Printing at Zuslaw	277

FROM THE LIBRARY COLLECTIONS

JOEL, I. : The Usual and a Correct Text of Maimonides' "Mishne Torah"	140
RATZABY, Y. : Yemenite Liturgical Poetry	65
SCHOLEM, G. : A Prayer-Book of the "Dönme" at Ismir (concl.)	58

NOTES

ALONI, N. : Notes on the Biography of N. Krochmal	220
GRUNWALD, M. : Dawid Caro and J. L. Miseses	144
GRUNWALD, M. : Hebrew Book Prices 150 Years Ago	280
HARAKABI, Z. : Note (On the First Edition of Kimhi's Poem מסלול בלעבר)	279
KOOK, S. CH. : Division of the Pentateuch in 10 Books	218
TISHBY, I. : ספר השם and ספר המורה	144
ZLOTNIK, J. L. : Notes	219

LIBRARY NOTES AND NEWS 1

BIBLIOGRAPHY

PALESTINE PUBLICATIONS

Periodicals and Collections 2, 77, 145, 221
Books and Pamphlets 4, 81, 150, 225

HEBRAICA AND JUDAICA

Periodicals and Collections 22, 102, 167, 246
Bibliography and History of Jewish Studies ... 23, 103, 169, 247
Biblical Studies 24, 103, 169, 247
Talmud and Midrash, Rabbinic Literature 25, 103, 170, 248
Jewish Philosophy and Religion 25, 103, 171, 248
Kabbalah and Hassidism 25, 103, 171, 249
Liturgy, Ritual, Sermons, Ethics 26, 103, 171, 249
History and Related Subjects 26, 104, 173, 249
Jews in the Present 27, 107, 175, 252
Zionism and Palestine... .. 30, 108, 175, 253
Ethnography, Folklore, Art 32, 109, 177, 255
Philology 33, 110, 177, 256
Mediaeval Hebrew Literature 33, 181
Modern Hebrew Literature 33, 110, 181, 256
Yiddish Literature 33, 110, 256
Literature in Other Languages with Jewish Themes 34, 111, 181, 257
Juvenile Literature 34, 111, 182, 257
Education and Teaching 34, 111, 182, 257
Text Books 34, 111, 182, 258
Hebrew Books on non-Jewish Subjects 34, 111, 182, 258
Miscellanea 258

LIST OF ABBREVIATIONS

a. o. : and others	l. : leaf(-ves)
Bd. : Band	n. d. : no date
c : copyright	n. p. : no place
col. : coloured	numb. l. : numbered leaf(-ves)
diagr. : diagram(s)	p. : page(s)
diss. : dissertation	p. l. : preliminary leaf(-ves)
ed. : editor, edition	pl. : plate(s)
facsim. : facsimile(s)	port. : portrait(s)
front. : frontispiece	pref. : preface
hrsg. : herausgegeben	T. : Teil
illus. : illustrated	tab. : table(s)
incl. : including	vol. : volume(s)

KIRJATH SEPHER

BIBLIOGRAPHICAL QUARTERLY OF THE
JEWISH NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY, JERUSALEM

VOLUME XIX

Jerusalem 1942—43

The Hebrew University Press Association